

DIŞ DÜNYANIN ANAHTARI

DEİK

CİLT II

Küresel Güç Olma Yolunda Türkiye (1997-2010)

Mehmet Altun

DIŞ DÜNYANIN ANAHTARI

DEİK

CİLT II

Küresel Güç Olma Yolunda Türkiye (1997-2010)

DIŞ DÜNYANIN ANAHTARI

DEİK

CİLT II

Küresel Güç Olma Yolunda Türkiye (1997-2010)

DIŞ DÜNYANIN ANAHTARI: DEİK
Küresel Güç Olma Yolunda Türkiye (1997-2010)
Cilt II

Yazan: Mehmet Altun
Danışman: Çiğdem Tüzün
Koordinatörler: Arlet Dion, Burcu Akçay, İnci Tepeci
Yardımcı Editör: Selim Sezer
Düzeltili: Esen Özen, Aytaç Demirci
Sözlü tarih görüşmeleri: Çiğdem Tüzün

1. Basım: Aralık 2010 / ISBN 978-605-5847-07-4
2. Basım: Kasım 2025 / ISBN 978-605-5979-27-0

Yayına hazırlayan
Kurumsal Yayınlar Araştırma, Danışmanlık,
Tanıtım ve Organizasyon Hizmetleri Ltd. Şti.
Fulya Mah. Pehlivan Sok. No. 35 D. 3
Şişli 34394 İstanbul
Tel: (212) 274 79 97
www.kurumsalyayinlar.com.tr / info@kurumsalyayinlar.com.tr

Baskı
Vadi Grafik Tasarım ve Reklamcılık Ltd. Şti.
İvedik Organize Sanayi Bölgesi, 1420. Cadde, No: 54
Yenimahalle 06378 Ankara
Tel: (312) 395 85 71
Sertifika no: 47479

Yayın hakları: © Feyyaz Berker

Bu eserin bütün hakları saklıdır. Kaynak göstermek suretiyle bilgi amaçlı alıntılar dışında yayımcısından ve yayın hakları sahibinden yazılı izin almadan kısmen veya tamamen kopyalanamaz, çoğaltılamaz ve yayımlanamaz.

Mehmet Altun

Sunuş

Bir kurumun kendi tarihi, o kurumun misyonu için bir kaynak, vizyonu içinse bir dayanaktır. Tarih çok zaman kişiler ya da olaylar değil, bir olgular ve kurumlar tarihi olduğundan, bugün geleceğe dair sorduğumuz pek çok sorunun ipuçları geçmişimizde yatar.

Bu nedenle DEİK Şeref Üyesi Feyyaz Berker Beyefendi'nin teşebbüsleri, bizim için eşsiz bir kaynak hüviyetindedir.

DEİK'in tarihi, Türkiye ekonomisinin ve özel sektörümüzün gergefte oya işler gibi bin bir emekle yazdığı başarı öyküsünün de tarihidir.

Türkiye ekonomisinin ve özel sektörünün küreselleşme sürecine entegrasyonu açısından çok önemli bir döneme ışık tutan bu çalışma, yeni milenyuma girerken yaşadıklarımızın anlamlı bir özeti olarak elinizde bulunuyor. Hem Türkiye'nin hem de DEİK'in el ele, beraberce büyüdüğü bu yıllar, sadece DEİK'in tarihi açısından değil, Türkiye ekonomisi ve özel sektörümüzün meydana getirdiği başarı hikâyesinin anlaşılması açısından da temel bir başvuru kaynağı niteliğindedir.

Ne mutlu ki tarih bize, Türk iş dünyasına, bu sürecin seyircisi değil, aktörü olma fırsatını da tanımış, bu gururu bizlere yaşatmıştır.

İnanıyorum ki, Türkiye'nin dünyanın en büyük 10 ekonomisinden biri olması hedefimiz gerçekleştiğinde, bu hedefe nasıl ulaştığımızı anlatan kitapları da kıvanç duyarak okuyacağız.

DEİK dün neleri başardıysa, yarın daha iyilerini de başaracak, Türk özel sektörünün zirve koşusunda daima öncü olmayı sürdürecektir.

*M. Rifat Hisarcıkhoğlu
TOBB ve DEİK Yönetim Kurulu Başkanı*

Dış Ekonomik İlişkiler Kurulu - DEİK'in kuruluş ve gelişme yılları olan 1985-1997 dönemini kaleme aldığımız *Dış Dünyanın Anahtarı: DEİK* adlı kitabımızın ilk cildini geçtiğimiz yıl yayımlamıştık. O çalışmanın devamı niteliğindeki bu ikinci kitabımız ise DEİK'in 1997-2010 yıllarını kapsamaktadır.

DEİK'in söz konusu dönem içindeki faaliyetlerini özetleyen, DEİK faaliyetlerine katkıda bulunmuş kişilerin deneyimlerini aktaran ve gerek Türk ekonomisinin ve dış ekonomik ilişkilerinin, gerekse DEİK'in geleceğine dair çok sayıda kişinin görüş ve önerilerini içeren elinizdeki kitap, yaklaşık bir yıla yayılan bir çalışmanın ürünüdür. Kitabın oluşturulmasında, arşiv belgelerinin yanı sıra birebir görüşmeler ve mektup yoluyla 115 değerli kişiden derlediğimiz bilgilerden de geniş şekilde yararlanılmıştır. Kitabın oluşmasına katkı sağlayan tüm dostlarıma, DEİK'in değerli Genel Sekreteri Ufuk Yılmaz'a, diğer DEİK çalışanlarına, projenin hiçbir aşamasında desteğini esirgemeyen Çiğdem Tüzün'e ve toplanan bilgileri sabırla bir araya getiren Mehmet Altun'a teşekkürlerimi sunarım.

Feyyaz Berker

Sunuş

DEİK Şeref Üyesi Sayın Feyyaz Berker'in hazırladığı ve DEİK'in ilk on yılını ele alan *Dış Dünyanın Anahtarı: DEİK*'in devamı olan bu kitap yakın dönem çalışmalarımıza ışık tutuyor.

Bu çalışma Türkiye'nin, DEİK'in ve hatta dünyanın nasıl değiştiğini kavramamız açısından önemli bir eserdir.

DEİK'in iş konseyi sayısının üç kat arttığı bu süre zarfında Türkiye'nin komşuları, yakın çevresi ve dünya ile ilişkisini kuvvetlendirdiği bir süreç yaşadık.

Komşularımızla problemlerimizi ekonomik işbirlikleri bağlamında çözmeye çalıştık. Afrika ve Latin Amerika gibi ülkeler radarımıza girdi. Dün uzak olanlar bu dönemde yakın oldu. Yılda 100 etkinlik yaptığımızda çok yoğun olduğumuzu düşünürken, yılda 600 etkinlik gerçekleştirme düzeyine çıktık. 100'den fazla yabancı devlet ve hükümet başkanını ağırladık.

Bu dönemde kurumsal kapasiteyi artırmak için çalıştık. Yurtiçi ve yurtdışındaki kamu kurum ve kuruluşlarıyla işbirliğimizi geliştirdik. Türkiye'nin dış ekonomik ilişkileri konusunda öncü ve örnek kuruluş olduk.

DEİK, artık Türkiye'nin bir değeri olmuştur. Bununla gurur duyuyoruz.

Biz, DEİK ailesi olarak, Türkiye'yi büyötmeye ve Türkiye ile büyümeye devam edeceğiz.

Rona Yırcalı
DEİK İcra Kurulu Başkanı

Önsöz

2023 yılında nasıl bir Türkiye?

DEİK'in öyküsünün 1997'den günümüze kadar olan kısmını kaleme aldığımız bu ikinci kitabın başlıca hedeflerinden biri, Cumhuriyet'in 100. yılına tekabül eden 2023 yılında Türkiye'nin ekonomik ve siyasi gelişme düzeyi, jeopolitik konumu ve bölgede ve dünyada oynayacağı role ilişkin orta vadeli bir gelecek projeksiyonu oluşturmaktır. Kitabımıza yazılı metin veya mülakat vererek katkı sunan çok sayıda işadamı, eski ve yeni iş konseyi başkanı, eski ve yeni siyasetçi ve bürokrata aynı soru sorulmuştur: "2023 yılında Türkiye'yi nerede görüyorsunuz?"

Katılımcılarımızdan aldığımız yanıtlar belli düzeyde heterojenlik arz etse de, ortak bir paydaya ulaşmak zor değildir. Çalışmamıza katkı sunan isimlerin dörtte üçünden fazlası, Cumhuriyet'in 100. yılında Türkiye'yi ekonomik alanda dünya devleri arasına girmiş, siyasi anlamda ise bölgenin önde gelen liderlerinden biri olmuş bir ülke olarak görmektedir.

500 milyar dolar ihracat

Türkiye İhracatçılar Meclisi'nin ilan ettiği "2023 yılında 500 milyar dolar ihracat" hedefi, çalışmamız kapsamında sorulan temel sorulardan bir diğeridir. Ağır basan görüş, somut bir stratejinin ürünü olmaktan çok bir vizyonu ifade eden bu hedefin, doğru ekonomi politikalarının uygulanması halinde, hiç de hayal olmadığı şeklindedir. Bununla bağlantılı olarak, halen dünyanın 16. büyük ekonomisine sahip olan Türkiye'nin dünyanın ilk 10 büyük ekonomisi içine girme olasılığının da altını çizen katılımcılarımız, Türkiye'nin,

- Avrupa'nın aksine genç emek ve beyin gücüne sahip olması;
- Dünyaya müteşebbis ihraç eder hale gelmesi;
- Güney-Orta Amerika ve Afrika gibi yeni pazarlara entegrasyonun artması

gibi avantajlarını, bu hedefin gerçeğe dönüşmesinde en önemli unsurlar olarak sıralamıştır.

Diğer yandan pek çok görüşme ve mülakatta, söz konusu ekonomik hedeflerin gerçekleşmesinin çeşitli koşullara bağlı olduğuna dikkat çekilmiştir. Türkiye'nin kendini sürekli değişen dünya konjonktürüne adapte edebilmesi, ihraç malları üretiminin yükseltilmesi, global piyasalarda rekabetçi gücün artırılması, yapısal reform konusunda somut adımlar atılması, mevcut şirket yapılarının yenilenmesi, hatta mevcut şirketlerin yerini yenilerinin alması, teknoloji

üretiminin teşvik edilmesi, dünya çapında tanınan markaların yaratılması ve ülkenin iyi yönetilmesi, bu koşullar içinde en fazla vurgulananlardır.

Pek çok katılımcı, bu hedef doğrultusunda kamu-özel sektör işbirliğinin artırılması ve aralarında DEİK'in de bulunduğu çeşitli kuruluşların bir araya gelerek bir tür “yol haritası” oluşturması gerektiğini düşünmektedir. Az sayıda katılımcımız ise, dünya piyasalarının dengeleri ve Türkiye'nin halen sahip olduğu yapısal sorunlar nedeniyle, söz konusu ekonomik hedefleri gerçekçi bulmamıştır.

Siyasi aktör olarak Türkiye: bölgesel güç mü, küresel güç mü?

Ekonomik hedeflerin yanında, yanıt bulmaya çalıştığımız diğer önemli bir soru, Türkiye'nin orta vadede bölgesel, hatta küresel bir güç olmayı başarıp başaramayacağı idi. Yine katılımcılarımızın çoğu bu konuda iyimser görüşler ifade ettiler; hatta ağır basan düşünce, Türkiye'nin zaten bir bölgesel güç olmayı başardığı ve doğru adımları atması halinde küresel bir güç olma hedefinin de uzak olmadığı şeklindeydi. Türkiye'nin özellikle Ortadoğu coğrafyasında hızla lider konuma geldiği konusunda pek çok kişi hemfikir. Bununla birlikte bazı katılımcılarımız, Türkiye'nin bölgede ve dünyada sahip olacağı konumun yalnızca Türkiye'nin girişimlerine bağlı olmayacağını, bölgede ve dünyada yaşanacak dönüşümlerin de belirleyici olacağını altını çizme ihtiyacı duydular. Daha az iyimser olan bazı katılımcılarımız ise, Türkiye'nin şu an bölgede yükselen bir yıldız konumunda olmasını, esasen ABD ve AB gibi aktörlerin geçici olarak güç ve inisiyatif kaybetmesine bağladı.

Türkiye'nin ağırlığını artırmak için dünya çapında lobi faaliyetlerine önem verilmesi ve dünyanın farklı yerlerindeki Türk iş adamlarının harekete geçirilmesi gerektiği de, pek çok ismin üzerinde mutabık kaldığı bir nokta oldu.

Gerek ekonomik hedeflerin, gerekse bölgesel ve küresel bir güç olma hedeflerinin gerçekleşmesi konusunda herkesin hemfikir olduğu bir başka görüş de, bir dünya gücü olmaya oynayan Türkiye'nin, iç siyasal sorunlarını derhal sonlandırması gerektiği yönündeydi. Pek çok kişinin altını çizdiği gibi her türden siyasal istikrarsızlık, neredeyse kronikleşmiş olan şiddet ve terör, son dönemlerde artmakta olan etnik kutuplaşma ve toplumu bölen diğer konular, Türkiye'nin yakın ve orta vadedeki hedeflerinin önünü kesebilecek en büyük handikaplar olarak tanımlandı. Kendi iç siyasal çatışmalarını ve istikrarsızlığı sonlandıramamış bir Türkiye'nin, küresel ya da bölgesel düzeyde bir aktör olamayacağı, pek çok kişi tarafından paylaşılan bir saptamaydı.

Ve Avrupa Birliği...

Çalışma kapsamında yaptığımız mülakatların ve aldığımız yazılı görüşlerin ortaya çıkardığı sonuçlardan bir diğeri de, Türk siyaset ve iş çevrelerinin Avrupa Birliği'nden henüz ümidi kesmemiş olduklarıydı. Her durumda Avrupa Birliği reformlarının ülkeyi ilerleteceğine inanan katılımcılarımız, Türkiye'nin hak ettiği seçkin konuma gelmek için tam üyelik yönünde mücadeleye devam etmesi gerektiğini söyledi ve bu hedefin gerçeğe dönüştürülebileceğine olan inancını dile getirdi.

Hiç kuşku yok ki, 2023 yılında ihracatını birkaç kat artırmış, dünya çapında çok sayıda marka oluşturmuş, GSMH itibarıyla dünyanın 10 büyük ekonomisi arasına girmiş, Kafkaslar ve Ortadoğu üzerindeki saygınlığı ve ağırlığı giderek artan, diğer yandan da Avrupa Birliği ile bütünleşmesini tamamlamış olan bir Türkiye'yi, küresel güç olarak tanımlamak hiç de yanlış olmayacaktır.

Mehmet Altun

Teşekkür

Sözlü tarih görüşmesi yoluyla projemize katılan:

Ercüment Aksoy, Yılmaz Argüden, Ömer Bolat, Zafer Çağlayan, Nuri Çolakoglu, Kemal Derviş, Haluk Dinçer, Pınar Eczacıbaşı, Şerif Egeli, Aykut Eken, Zeynel Abidin Erdem, Erdal Eren, Hüseyin Erkan, Tuğrul Erkin, Nihat Gökyiğit, Mehmet Habbab, M. Rifat Hisarcıklıoğlu, Aldo Kaslowski, Muhtar Kent, Ali Kibar, Mustafa Koç, Halil Kulluk, Korhan Kurdoğlu, Faruk Loğoglu, Akın Öngör, Özdem Sanberk, Ferit Şahenk, Çiğdem Tüzün, Başaran Ulusoy, Oktay Varlier, Ufuk Yılmaz, Rona Yırcalı, Yavuz Zeytinoglu'na;

Yazılı bilgi göndererek bilgilerini paylaştan:

Nazmi Akıman, İbrahim Aksoy, İshak Alaton, Ersin Altınordu, Nur Arbak, Serdar Arıkan, Başar Arıoğlu, Muzaffer Arslan, Turan Aydın, Kani Aydoğdu, Mustafa Barutcuoglu, Şaban Baş, Memduh Boydak, Ümit Boyner, Volkan Bozkır, Cihan Candemir, Ali Coşkun, Osman Yıldırım Coşkun, İbrahim Çağlar, Yılmaz Çakır, Halis Ali Çakmak, Işın Çelebi, Fikret Çobanoğlu, Süleyman Demirel, Ekrem Demirtaş, Necip Naci Doğru, Turgut Doyran, M. Yalçın Egemen, Cenap Eke, Şaban Erdikler, Nihat Ergün, Akay Gökçe, Fahri Gökyayla, Emre Gönensay, İbrahim Güder, Enver Güney, İsmet Güral, Mehmet Emin Hitay, Samet İnanır, Haluk Kabaalioğlu, Bahar Kavala, Tuncer Kayalar, H. Ali Kilci, Mustafa Koca, Mehmet Şükrü Koçoğlu, Bülent Koşmaz, Turgut Koyuncuoğlu, Nail Kurt, Tanıl Küçük, Cengiz Macun, Kenan Malatyalı, Zuhale Mansfield, M. Tuncay Melektosun, Mehmet Ali Neyzi, Aaron Nommaz, Davut Ökütçü, Savaş Özaydemir, Süreyya Yücel Özden, Hüseyin Özilek, H. Çağatay Özdoğru, Ersin Özince, E. Nevzat Öztangut, Suat Özyaprak, Bendevi Palandöken, Ömer Perçinel, Germiyan Saatçioğlu, Emin Sazak, Feridun Sinirlioğlu, Abdülkadir Taçyıldız, Hüseyin Ersin Takla, Turgay Tanes, Şarık Tara, Tamer Taşkın, Ahmet Toygar, Nazif Türkoğlu, Osman Ulagay, Ahmet Yakıcı, Murat Yalçıntaş, Feyhan Yaşar, Ender Yorgancılar, Erkut Yücaoglu, Uğur Yüce, Ayhan Zeytinoglu'na;

Bilgi, belge, fotoğraf ve yardımlarını esirgemeyen:

Ercüment Aksoy, Mustafa Barutcuoglu, Turgut Doyran, Dilek Duru, Şerif Egeli, Yalçın Egemen, Dilara Elçi, Erdal Eren, Tuğrul Erkin, Mehmet Habbab, Samet İnanır, Korhan Kurdoğlu, Cengiz Macun, Davut Ökütçü, Sevgi Saral, Yasemin Solak, Tamer Taşkın, Başaran Ulusoy, Berivan Uysal ve diğer tüm DEİK çalışanlarına içtenlikle teşekkürlerimizi sunarız.

İçindekiler

Bölüm 1 1990'ların sonunda yeni dünya düzeni ve Türkiye (1997-2000)

Küreselleşme olgusu ve Türkiye'nin yeni resimdeki yeri	18
Türkiye'nin ekonomik ve siyasi tablosu	22
Türkiye'nin dış ilişkileri	34
Yeni milenyuma girerken DEİK	47

Bölüm 2 Yeni milenyumla krizle karşılaşmak (2000-2003)

Ekonomide çarlar çalarken	106
Yeni dünya düzeninde bir dönüm noktası	118
Kriz döneminde DEİK	130

Bölüm 3 İstikrar ve ekonomik yükseliş (2003-2007)

Küresel ekonomide eksen kayması	176
Türkiye güçleniyor	180
DEİK'te yeniden yapılanma	186

Bölüm 4 Sorunlar ve çözümler (2007-2010)

Küresel kriz	250
2007 sonrasında Türkiye'de siyaset ve ekonomi	260
Küresel güç olma sürecinde DEİK	281

Bölüm 5 Geleceğe dair vizyonlar ve beklentiler (2010-)

Türkiye'yi 2023 yılında nasıl bir konumda görüyorsunuz?	352
Türkiye'nin dış ekonomik ilişkilerindeki öncelikleri nelerdir?	401
DEİK'in gelecek hedefleri doğrultusunda yönelimi ne olmalıdır?	443

Bölüm 1

1990'ların Sonunda Yeni
Dünya Düzeni ve Türkiye
(1997-2000)

Küreselleşme olgusu ve Türkiye'nin yeni resimdeki yeri

Berlin Duvarı'nın yıkılması ve Doğu Bloku'nun dağılmasıyla başlayan 1990'lı yıllarda dünya ekonomik ve siyasi sistemi iki anahtar kavramla formüle ediliyordu: “Yeni dünya düzeni” ve “küreselleşme.” İlk kez 1990 yılında Amerikan Kongresi'nde George Bush tarafından kullanılan ve Soğuk Savaş sonrası dönemin temel jeopolitik kavramı olan yeni dünya düzeni, iki kutupluluğun sona ermesiyle birlikte dünyada savaş ve terör tehditlerinin çok daha az olacağını ve barış ve adaletin dünyaya hâkim olacağını varsıyordu. Ne var ki başta Balkanlar, Kafkaslar ve Ortadoğu olmak üzere dünyanın pek çok bölgesinde savaş ve şiddet hız kesmeyecek, diğer yandan Doğu Bloku'nun çözülmesinden sonra ekonomik işbirliği bölgelerinin giderek güç kazanmasıyla dünya farklı bir çok kutupluluğa doğru ilerleyecekti.

Yeni dünya düzeniyle paralel olarak kullanılan “küreselleşme” kavramı ise, ekonomik,

siyasi ve kültürel bakımlardan bir dizi anlamı bir arada taşımakla birlikte, temel olarak dünyanın giderek tek pazara dönüşmesi anlamına gelmekteydi. Sermaye dolaşımının serbestleşmesi, hacminin artması, hızlanması, yaygınlaşması ve yeni yatırım araçlarının devreye girmesi temelinde şekillenen küreselleşme, bu anlamıyla giderek inkâr edilemez bir gerçekliğe dönüştü ve dünya çapında ekonomik sistemi, hem üretimin hem de finansal faaliyetlerin globalleşmesi lehine kesin bir dönüşüme uğrattı.¹ Yeni dönemde piyasaların önündeki “ulusal” bariyerler giderek zayıflarken, Uluslararası Para Fonu (IMF), Dünya Bankası ve Gümrük Tarifeleri ve Ticaret Genel Anlaşması (GATT) gibi uluslararası kuruluş ve yapıların dünya ekonomisi üzerindeki yönlendiriciliği arttı.

“Globalleşme” olarak da adlandırılan küreselleşme, birdenbire ve nedensiz olarak ortaya çıkmamıştı. Aslında bu sürecin

başlangıcı, 1940'lı yılların ortalarına, bir başka deyişle 2. Dünya Savaşı sonrasına kadar gidiyordu. Bu dönemde yaşanan ticari ve finansal liberalleşme hareketleri, bugünkü anlamıyla küreselleşmenin ilk tohumlarının atılmasına neden olmuştu. Ancak esas sıçrama noktası, Soğuk Savaş döneminin sona ermesiydi. Sosyalist blokun ortadan kalkması dünya çapında pazar ekonomisine geçilmesini sağlarken, çift kutupluluğun sona ermesi sayesinde piyasaların küresel çapta bütünleşmesi de mümkün oldu. Bunun yanı sıra tüketici eğilimlerindeki değişiklikler ve teknoloji-deki hızlı gelişmeler, küreselleşme olgusunun ete kemiğe bürünmesini sağladı.²

Genel kaniya göre teknoloji devriminin gerçekleşmesi ve internet yoluyla sınırsız bir iletişim ağının kurulması, hızlandırıcı etkisiyle küreselleşmede kilit bir rol oynadı. Hatta bunun bir adım ötesine geçenlere

göre küreselleşmenin tarihi, esas olarak bilgisayar ve iletişim devrimleriyle birlikte başladı. Nitekim dünyanın herhangi bir yerinde meydana gelen bir olayın, ekonomik veya siyasi bir gelişmenin hızla tüm dünya tarafından öğrenilebilmesi, firmaların internet aracılığıyla birbirleri hakkındaki bilgilere rahatlıkla ulaşabilmesi, haberleşmenin yer ve mekândan bağımsız olarak dünya genelinde standart ve ekonomik bir olanak haline gelmesi ve online gerçekleştirilebilen işlemler, küreselleşme olgusunu teknik açıdan olanaklı hale getirdi.³

Bir ekonomik model olarak küreselleşme ve beraberindeki yeni dünya düzeni kavramı, sanayi devriminin bir ileri aşaması olarak tanımlanıyor ve bu düzen iktisadi anlamda pazar ekonomisinin, siyasal anlamda ise liberal demokratik düzenin ve hukuk devletinin bütün dünya yüzeyine yayılması beklentisini de beraberinde getiriyordu. Bu

Doğu Bloku'nun dağılması sonrasında yaşanan değişim süreci ülkeler arasındaki ekonomik entegrasyonu artırırken, küresel sistemin en büyük ekonomilerini temsil eden ve Türkiye'nin de üyesi olduğu 20'ler Grubu (G20) giderek önem kazandı.

beklenti, bazı şartların sistem içindeki tüm ülkeler için de ortak olmasını gerektiriyordu. Bunlardan ilki, çokuluslu şirketlerin ülkeye girişinin bir önkoşulu olarak, o ülkenin gerek iç barışı sağlama, gerekse komşularıyla barışçıl ilişkiler içinde olma anlamında “çatışmasızlık” hali içinde olması; ikincisi ise pazar ekonomisinin varlığıydı. Keza siyasal istikrar, yabancı sermayenin bir ülkeye girmek için aradığı öncelikli şartlar arasında yer alıyordu.⁴

Küreselleşmenin tüm bunlara paralel bir diğer temel özelliği, ulus-devlet yapısını dönüşüme uğratması ve karar alma mercilerinin de kısmen ve yer yer “küresel” bir nitelik kazanmasıydı. Nitekim “siyasi küreselleşme”, ulus-devleti temel alan uluslararası ilişkileri ve güvenlik, barış, demokrasi gibi değerleri küresel bir kavrayış gerektiren konular haline getiriyordu. Bu konularla ilgili olarak devletlerin, eskiden egemenlik kavramı içinde değerlendirilen birçok önlem ve uygulamaları, artık Avrupa

Birliği gibi devletler üstü siyasal birlikler ya da Birleşmiş Milletler ve IMF gibi uluslararası örgütlerle paylaşmasını zorunlu hale getiriyordu.⁵ Bazı kesimler bu durumu siyasi ve ekonomik anlamda “ulus-devletin tasfiyesi” olarak tanımlarken, “küreselleşme” olgusunu “ulusal çıkarlar” için bir tehdit olarak da görebiliyordu.

■ Küreselleşme kavramına tepkiler

Dünya ekonomik sisteminin global ölçekte bütünleşmesini ifade eden küreselleşme olgusu 1990’lar boyunca dikkate değer bir itiraz veya eleştiriyi karşılamadıysa da, sistemin dönüşümünden zarar gören veya gelişmelerden rahatsızlık duyan kesimler de yok değildi. Özellikle domino efekti yaratan 1997 ve 1998 ekonomik krizleri, küreselleşmenin riskleri üzerine çeşitli tartışmaların başlamasına yol açmıştı. Nitekim yeni bin yıla girmeye sayılı haftalar kala, ABD’nin Seattle kentinde ilk küreselleşme karşıtı sesler duyuldu. Aralık 1999 tarihin-

de Seattle’da düzenlenen Dünya Ticaret Örgütü (WTO) zirvesi, kendisini “küreselleşme karşıtı” olarak adlandıran grupların protesto gösterilerinin gölgesinde gerçekleşti. Bu gösteriler, ilerleyen yıllarda birbiri ardına gelecek olan tepkilerin ilkiydi ve ilk defa bu tarihten sonra küreselleşme kavramı dünyada farklı boyutlarıyla tartışılmaya başlandı.

Tüm dünyanın yakından izlediği bu olaylar henüz sıcaklığını korurken, ekonomi yazarı Osman Ulagay, küreselleşme olgusu hakkında şu değerlendirmeyi yapıyordu:

ABD’nin yükselen kentlerinden Seattle’da yapılan Dünya Ticaret Örgütü toplantısı, aldığı ya da alamadığı kararlarla değil, yol açtığı protesto gösterileriyle dünya kamuoyunun gündemine girdi. Toplantının başlamasını geciktiren ve Seattle’da elli yıldan beri ilk kez sokağa çıkma yasağı ilan edilmesine yol açan gösterileri televizyonlar tüm dünyaya ilettiler. Çevreci kuruluşlardan sendikalara, Çin’de özgürlük isteyenlerden çeşitli öğrenci gruplarına ve kilise derneklerine uzanan geniş bir yelpaze içinde yerlerini alan eylemciler, karşı oldukları her şeyin simgesi olarak gördükleri Dünya Ticaret Örgütü’nü protesto ettiler.

Dünya Ticaret Örgütü’nün hedef seçilmesi, asıl işlevi dünya ticaretinin kurallarını düzenlemek olan bu kuruluşun, “küreselleşme” başlığı altında algılanan çeşitli olguların simgesi olarak görülmesinden kaynaklandı.

Küreselleşmeye karşı isyanı gündeme getiren iki temel tepkiden biri, küresel oyunun nasıl oynanacağını belirleyen kurallarla ilgili görünüyor. Oyunu kendi ülkelerinde, kendi ortamlarında, kendile-

rine göre kurallarla oynamaya alışmış olan insanlar ve kurumlar, şimdi Dünya Ticaret Örgütü gibi kuruluşların belirleyeceği kurallara tabi olmak istemiyorlar. Bu arada ABD gibi büyük oyuncuların, küresel kuralların kendi çıkarına göre belirlenmesini sağlayacağı kaygısı da bu tepkiyi artırıyor. “Küreselleşme isyanlarını” gündeme getiren diğer temel tepki ise, insanların kendi kontrolleri dışında gördükleri bir “küresel güçler koalisyonu”na karşı çıkma isteklerinden kaynaklanıyor galiba.⁶

■ Türkiye’nin yeni konumu

Bütün dünyayı etkisi altına alan küreselleşme rüzgârının Türkiye’yi de etkilemesi mümkün değildi. Ancak global çapta dengeleri altüst eden bu sürecin, özellikle gelişmekte olan ülkeler için içerdiği riskler nedeniyle, Türkiye gibi ülkelerin aleyhine işlemesi ihtimali de mevcuttu. Bu ihtimalin bertaraf edilmesi ise ulusal yönetimlerin ekonomik, siyasi, hukuki ve idari sistemi bir bütün olarak güçlendirmeye yönelik bir dizi yapısal reformu hayata geçirmesini gerektiriyor ve bu anlamda gelişmeye katkı sağlıyordu.

Yeni koşullara ayak uydurma ve sistemle entegrasyonu artırma beklentisi, hiç kuşkusuz Türkiye’nin de önüne ekonomik, siyasi ve sosyal yapının iyileştirilmesi yönünde uzun bir görev listesi koyuyordu. Böyle bir konjonktür içinde Türkiye, 1990’ların son çeyreğine, siyasal istikrarsızlığın yanı sıra sonuç üretmekten yoksun, kısır siyasi çatışmaların yol açtığı işlemezlikten kurtulma ve hızla dünya sistemindeki yerini alma ümidiyle giriyordu.

Küreselleşme olgusu 1990’lar boyunca netleştiğinde, buna karşı tepkiler de hız kazandı. Dünya Ticaret Örgütü’nün 1999 yılında yapılan toplantısı, sokaklara dökülen kitlelerin ilk organize protesto gösterilerine sahne oldu.

Türkiye'nin ekonomik ve siyasi tablosu

Türkiye 90'lı yılların son çeyreğine siyasal istikrarsızlık, belirsizlik ve güçsüz hükümetlerin işlevsizliğinden kaynaklanan çok sayıda sorunla birlikte girmişti. 1996 yılının Haziran ayında kurulan Refahiyol Hükümeti, 28 Şubat 1997 tarihli MGK toplantısında verilen “muh-tıra” ile fiilen ömrünü tamamlamış, kamuoyundaki yoğun baskının da etkisiyle birkaç ay içinde istifa etmek durumunda kalmıştı. Bunun üzerine 30 Haziran 1997 tarihinde Mesut Yılmaz'ın başbakanlığında, “Anasol-D” olarak da bilinen 55. hükümet kurulmuştu. Hükümet ANAP, DSP ve Demokrat Türkiye Partisi tarafından oluşturulmuş bir azınlık koalisyonuydu. Görevde kalması, CHP'nin dışarıdan verdiği desteğe bağlıydı. Nitekim hükümetin düşmesi, 1998 yılının son günlerinde, Türkbank ihalesindeki yolsuzluk iddiaları nedeniyle CHP'nin desteğini geri çekmesiyle gerçekleşecekti.

Varlığını ince siyasi dengelere borçlu olan Anasol-D Hükümeti'nin uzun vadeli, kararlılık gerektiren kararlar almasının mümkün olamayacağı açıktı. Nitekim hükümet, 1997 ve 1998 yıllarında yaşanan ekonomik zorluklar karşısında kendisinden beklenen güçlü ve dirayetli yönetimi gösteremeyecek, kalıcı politikalar üretmekte yetersiz kalacaktı. Özellikle 1998 krizinin etkilerinin ağırlaştığı dönemde, iş dünyası başta olmak üzere hemen tüm kesimlerin talebi aynıydı: Güçlü hükümet. Anasol-D'nin düşmesinin ardından 11 Ocak 1999 tarihinde kurulan Ecevit Hükümeti'nin temel görevi ise, ülkeyi sağ salim erken seçime götürmekten ibaret oldu. Ancak bu süre zarfında PKK lideri Abdullah Öcalan'ın yakalanarak Türkiye'ye getirilmesi hem ülkedeki siyasi dengeleri değiştirdi, hem de seçim sonuçları üzerinde birinci derecede etkili oldu.

18 Nisan 1999 seçimlerinde en büyük sürprizi %18 oy alarak ikinci sırada yer alan Milliyetçi Hareket Partisi (MHP) gerçekleştirdi. Seçimi değerlendiren yorumculara göre bu sürprizin en büyük nedeni, seçimden yalnızca iki ay önce Abdullah Öcalan'ın yakalanarak Türkiye'ye getirilmesinin yol açtığı “milliyetçi rüzgârlar” idi. O sırada başbakan olan Bülent Ecevit'in DSP'si ise seçimden 7 milyona yakın oy ve %22,19 oy oranıyla birinci parti olarak çıktı. Seçimleri, kapatılan Refah Partisi'nin devamı niteliğinde olan Fazilet Partisi (FP) üçüncü, Anavatan Partisi (ANAP) dördüncü, Doğruyol Partisi (DYP) ise beşinci sırada tamamlarken, sadece 2 milyon 700 bin oy (%8,71) oy alan CHP barajın altında kalarak tarihinde ilk kez Meclis'in dışında kaldı.

Seçim sonrasında Ecevit'in başbakanlığı altında kurulan DSP-MHP-ANAP ittifakının koalisyon protokolü, siyasi istikrar konusunu vurgular nitelikteydi. Üç parti liderinin imzasını taşıyan protokolde, ülkenin karşı karşıya olduğu sorunların çözümünde istikrar unsurunun önemi şu şekilde dile getirilmekteydi:

Milletimiz, bu tercihi ile, siyasi hayatımıza istikrarsızlık, çatışma ve kutuplaşma yerine, hoşgörü, uzlaşma ve işbirliği ortamının hâkim olarak ülke sorunlarına istikrar içinde çözüm üretilmesini arzuladığını göstermiştir. Bu anlayıştan yola çıkan Demokratik Sol Parti, Milliyetçi Hareket Partisi ve Anavatan Partisi, 57. Cumhuriyet Hükümeti'ni oluşturmak suretiyle, ülke sorunlarına çözüm üretme görev ve sorumluluğunu birlikte üstlenerek bir “uzlaşma ve

atılım hükümeti” olarak çalışmaya karar vermişlerdir.

57. hükümetin ilk yönelimlerinden birisi, aynı yılın aralık ayında düzenlenen Kopenhag Zirvesi'nde AB yolunun açılmasıyla birlikte AB'ye uyum yasalarının çıkartılması olacaktı. Başta dış politika olmak üzere pek çok alanda seleflerinden daha belirgin bir vizyona sahip olan, ancak koalisyonun gerektirdiği iç dengeler nedeniyle arzu edilen kararlılığı göstermekte yetersiz kalan 57. hükümetin en büyük talihsizliği ise 2001 krizi sırasında işbaşında olmasıydı. Krizin yol açtığı çalkantıların yanı sıra Başbakan Bülent Ecevit'in sağlık sorunlarının da ağırlaşmasıyla hükümet desteğini hızla yitirecek ve kendinden beklenen icraatları tam anlamıyla gerçekleştiremeyecekti.

■ Kırılgan bir ekonomi

1990'lı yılların başında yükselişe geçmiş olan Türkiye ekonomisi, 1990'ların ikinci

1999 seçimlerinden sonra işbaşına gelen DSP-MHP-ANAP koalisyonu AB uyum yasaları konusunda ciddi adımlar attı. Ancak bir dizi bölgesel ve ulusal krizin yol açtığı sancılı bir dönemden geçen hükümet, ekonomik istikrarı sağlamakta başarılı olamadı.

yarısından itibaren giderek kırılğan bir görünüme büründü ve 2000'lerin başında arka arkaya aldığı darbelerle büyük ölçüde sarsıldı. Bu dönem içinde, 17 Ağustos 1999'da meydana gelen Körfez Depremi ile cumhuriyet tarihinin 21 Şubat 2001'de patlak veren en büyük ekonomik krizi, "ulusal çapta" yaşanan en büyük iki felaketti. Biri tümüyle doğal, diğeri ise ekonomik sorunlardan kaynaklanan bu iki felaketin ortak noktası, her ikisinin de uzun süren bir birikimin neticesinde meydana gelmesiydi. Nasıl ki deprem, fay hatlarında oluşan uzun süreli bir gerilimin boşalması neticesinde meydana geliyorsa, 2001 krizi için de aynı şeyi söylemek mümkündü. Türkiye'nin 2000'li yıllara büyük bir kaos

içinde başlamasına yol açacak olan büyük kriz, pek çok kişiye göre 1990'lı yıllar boyunca biriken yapısal sorunların neden olduğu ve "gelişi dünden belli olan" büyük bir boşalmadan ibaretti.

1990'lı yılların sonlarında Türkiye ekonomisinde dikkati çeken sorunların başında, hem kamu hem de bankacılık sektöründe mevcut olan açıklar ve ekonomik dengelerdeki bozukluk gelmekteydi. Ekonomi, kamu kesimi başta olmak üzere, temel dengelerini neredeyse tümüyle yitirmiş durumdaydı. Ekonominin ana gündem maddelerini; iç borç stokunun hızlı artışı, iç borçların çevrilebilmesi, yüksek enflasyon ve büyüme oluşturmaktaydı. Ayrıca

siyasi istikrarsızlık, ekonomi yönetimini olumsuz etkileyen bir faktör olarak koşulları daha da güçleştirmekteydi. Türkiye'de hükümet değişikliğine yol açan 28 Şubat 1997 tarihli MGK toplantısından yalnızca birkaç hafta sonra uluslararası risk derecelendirme kuruluşu Moody's tarafından Türkiye'nin uzun vadeli dış borç ve tahvil notunun düşürülmesi, siyasi çatışmaların ülke ekonomisi üzerinde yarattığı tahribatın bir örneğiydi. Moody's tarafından yapılan açıklamada Türkiye'nin notunun düşürülmesi kararına gerekçe olarak "Türkiye'nin mali durumundaki zayıflık ve gerekli ekonomik reformların yapılmasını zorlaştıran siyasi belirsizlikler" gösteriliyordu.⁸

Ülke, böyle bir ortamda, 2000'li yıllara yaklaşıırken ekonomik açıdan oldukça karamsar bir görünüm sergiliyordu. 1999 itibarıyla büyüme oranları eksiye dönmüş, uzun zamandır iki haneli yüksek enflasyon yaşayan Türkiye'nin bu yapısı artık sürdürülemez bir noktaya ulaşmış ve bütçe açıkları taşınamaz hale gelmişti. İç borç seviyesinin kamu harcamaları içinde olağanüstü bir büyüklüğe sahip olması bir yandan ekonomik istikrarsızlığın önemli bir kaynağını oluştururken, bir yandan da yurtiçi tasarrufların sabit sermaye yatırımlarına dönüştürülmesini kısıtlayarak ulusal ekonominin büyüme potansiyelini önemli ölçüde daraltmıştı.⁹

Kamu açıkları, tam anlamıyla devasa boyutlardaydı. Şubat 2001'de yayımlanan OECD'nin Türkiye raporuna göre, 2000 yılı itibarıyla kamu kesiminin borç stoku/GSYİH oranı %62, kamu bankalarının

görev zararı/GSYİH oranı ise %11,4 gibi anormal bir seviyeye ulaşmıştı. Sadece Halk Bankası ve Ziraat Bankası'nın görev zararı 21 milyar doları buluyordu. Kemal Derviş'in ifadesiyle Ziraat Bankası'nın bir günlük faiz ödemesi tutarı, bu bankanın bir yıllık maaş ödemesine eşitti. Bankaların açık pozisyonları ise 18 milyar dolar civarındaydı. Bu durum, para ve sermaye piyasalarında oluşan fonların yaklaşık %80'inin devlet tarafından emilmesine yol açıyordu. Devletin aylık/yıllık enflasyonun çok üzerinde faiz ödeyerek borçlanmak zorunda kalması neticesinde, özel sektörün en büyük firmaları gelirlerinin %60-70'ini faaliyet dışı kârlardan elde eder hale gelmiş, böylece Türkiye ekonomisi 1990'lar boyunca üretimden uzaklaşarak bir rant ekonomisine dönüşmüştü. Ne var ki bu saadet zinciri fazla uzun sürmeyecek, ekonominin sağlıklı işlemlerini engelleyen bu yapısal çarpıklık, 1997 Uzakdoğu ve 1998 Rusya krizlerinin de etkisiyle, 2000'li yılların başında kendini açıkça gösterecekti.¹⁰

■ 1997 Uzakdoğu krizi

Günümüzde küresel ekonomide eksen kayması olarak adlandırılan süreç 1990'lı yılların ikinci yarısında artık somut bir gerçekliğe dönüşmüş ve bu tarihlerden itibaren Uzakdoğu piyasaları göz alıcı bir hızla dünya ekonomik sistemi içinde yükselişe geçmişti. Ne var ki, sonraki dönemlerde küresel pazarda yükselişini sürdürecektir. Uzakdoğu, 1997 yılında derin bir finansal krizle sarsıldı. Tayland'da başlayan ve daha sonra domino etkisiyle tüm Uzakdoğu ekonomilerini etkisi altına

ÖZDEM SANBERK (Eski Büyükelçi)

"Dünyadaki değişimi iyi değerlendiremedik."

Ben 1995'ten 2002 yılına kadar olan dönemi kayıp yıllar olarak addediyorum. Bu da siyasi alanda adım atamamamız, yani siyasi reformları ekonomik reformlarla atbaşı götüremememizden kaynaklanıyor. Bu sebeptendir ki bu dönem 28 Şubat gibi, zayıf koalisyonlar gibi birtakım istikrarsızlıkların ve iç dengesizliklerin kendini hissettirdiği bir dönem olmuştur. Eğer biz o dönemi iyi değerlendirebilseydik, siyasi reformları ekonomik reformlarla paralel götürebilseydik, görülüyor ki Türkiye bugün başka bir dönemde olacaktı. Dünyadaki değişimi iyi değerlendiremedi Türkiye o zaman. O sırada, 1989'da Sovyetler Birliği'nde başlayan dağılma süreci ile birlikte Avrupa'da köklü değişiklikler oldu. Doğu Avrupa'nın açılması, yani Varşova Paktı'nın dağılması ve AB'nin yeni stratejisinin bu ülkeleri de içine alması çok önemli gelişmelerdi. Türkiye gerçi 1987'de tam üyelik müracaatını yaptı, ama bu stratejinin içine dahil olmadı. Yani AB, kendi stratejisinin içine Türkiye'yi dahil etmedi. Türkiye'deki siyasi, askeri ve sivil yönetimler arasında geçen gerginlikler, ekonomik ilerlemelerin yarattığı faydaları nötralize etti bir ölçüde. O nedenle biz fırsatı iyi değerlendiremedik ve zaman kaybına uğradık. Genel olarak 1995-2002 döneminde zayıf koalisyonlar ve iç sorunlar nedeniyle dünyadaki gelişmeleri olması gerektiği şekilde izleyemedik. Küreselleşmenin aldığı yol, yeni fikirlerin ortaya çıkması, yeni bir dünya gündeminin yavaş yavaş oluşması, uzaktan izlediğimiz şeyler olarak kaldı.

1995-2002 döneminde zayıf koalisyonlar ve iç sorunlar nedeniyle, küreselleşmenin aldığı yol, yeni fikirlerin ortaya çıkması, yeni bir dünya gündeminin yavaş yavaş oluşması, uzaktan izlediğimiz şeyler olarak kaldı.

olarak küresel ölçekte sonuçlar doğuran bu bölgesel krizin en ilginç yönü, Standard & Poor's, Moody's ve Fitch gibi uluslararası kredi derecelendirme kuruluşlarının hiçbir tarafından önceden tahmin edilememiş olmasıydı. Krizin, "yatırım yapılabilir" (3B) notuna sahip ülkelere yabancı sermaye akarken patlak vermesi, dünyada büyük bir şaşkınlık ve paniğe yol açtı. Gelişmeler karşısında önlem olarak devalüasyon yapılması ve merkez bankalarının müdahale si ise yeterli olmadı.

Uzakdoğu krizi, küreselleşmenin ulaştığı boyutların yanı sıra yeni dünya düzeninde ekonomi yönetiminin ne kadar zor bir hale geldiğini göstermesi bakımından da önemli bir deneyimdi. Kriz, esas olarak bir mali sektör ve sıcak para kriziydi. Sıcak para, cazip bir yatırım ortamı sunan

Uzakdoğu ülkelerine aktıkça kurlar üzerinde bir baskı oluşturmuş ve paraların aşırı değerlenmesine yol açmıştı. Emtia fiyatlarının yükselmesi ve ihracat gelirlerinin azalmasının yanında bütçe açıklarının sürekli sıcak parayla kapatılması, Uzakdoğu ekonomilerinde tamiri güç çatlaklar oluşmasına yol açmıştı. Dış ticaret açıklarının sürdürülemez bir noktaya gelmesi sonucunda dış sermayenin tehlikeyi fark ederek hızla bu ülkeleri terk etmesi ise sonun başlangıcı olmuştu. Bu tepkiyi devalüasyonlar, yüksek enflasyon ve nihayet reel sektörde ve finans sektöründe yaşanan çöküş izlemişti.

Tayland'ın ardından Malezya, Endonezya, Güney Kore, Filipinler, Singapur ve Hong Kong'u etkisi altına alan kriz, sonunda Amerika'ya ulaşarak Wall Street ve Latin Amerika borsalarında tahribata yol açacak; New York üzerinden Avrupa borsaları üzerinde de etkili olacaktı. Bu şekilde kısa süre içinde "küresel" bir nitelik kazanan ve 21 Mayıs 1998 tarihinde Endonezya'da Devlet Başkanı Suharto'nun devrilmesi gibi doğrudan siyasi sonuçlara da yol açan krizde, borsa spekülâtörü George Soros'un payı uzun süre tartışılacaktı.¹¹

1997 Uzakdoğu krizi, hemen arkasından gelecek olan 1998 Rusya krizi kadar güçlü biçimde olmasa da, Türkiye'yi de etkileyecekti. Bu durum, aslında dünya ekonomisinin geldiği yer hakkında önemli ipuçları veriyordu. Özdem Sanberk'in de altını çizdiği gibi, krizin dünyanın başka bir bölgesinde meydana gelmesine rağmen pek çok ülkede ve bu arada Türkiye'de de hissediliyor olması, "küreselleşme" olgusunun başlı

başına göstergesi niteliğindedir.12 Mustafa Koç'a göre ise, Rusya krizinden farklı olarak, Uzakdoğu krizinin Türkiye üzerindeki etkileri sınırlı kalmış ve yalnızca emlak piyasasını bir ölçüye kadar etkilemişti.¹³ Bir diğer yoruma göre de Türkiye'nin Uzakdoğu krizinden fazla etkilenmemesinin nedeni, 1980 yılından sonra izlemeye başladığı gerçekçi kur politikası ve dışa

açık politikaları. Özellikle "sıcak para" konusunda izlenen ihtiyatlı tutum, krizin Türkiye'yi çok fazla etkilemesine engel olmuştu. Bunda Türkiye'nin, arzu edilmesine rağmen fazla dışa açılmamasının da olumlu etkisi olmuştu.¹⁴ Ancak bundan bir yıl sonra patlak verecek olan Rusya krizi için aynı şeyleri söylemek mümkün olmayacaktı.

TUĞRUL ERKİN (Türk-Avrasya İş Konseyleri Koordinatör Başkanı)

"Kriz, Türkiye'nin Rusya'yla ilişkilerini geliştirmesi için bir fırsat yarattı."

Rusya krizi müthiş bir felaket olarak geldi. Bunu biz seyahatlerimizde gözümüzle gördük. Bütün dükkânlar boşaldı. Dükkânların önünde kuyruk kalmadı, çünkü satılacak hiçbir şey yoktu. Sokakta yaşlı nineler ellerinde birkaç yumurtayla -15 derecede bekliyorlar satmak için. Bir bağ maydanoz satmak için bekliyorlardı. Gelirler son derece düşmüştü. Rusya'da açık seçik açlık hüküm sürüyordu. Bu dönem için hatırlayabildiğim en önemli olay, Güneş Taner'in başkanlığında bir ekonomik heyetle Moskova'ya gitmemiz oldu. Orada Türkiye hakikaten elinden gelen yardımı yapmayı vaat etti. Alacaklarını tahsil etmeyi erteledi. Yeni kontratlarla özellikle istedikleri gıda, sabun, makarna gibi ürünleri verdi.

Bir de tabii çarpıcı olan, Rusları etkileyen taraf şuydu: Rusya'da neredeyse hiçbir yabancı şirket kalmamıştı, hepsi boşalmıştı. Tüm bu konjonktüre, tüm bu sorunlara -maddi sorunlar, korku, mafya, bunlar çok büyümüştü- rağmen Türk müteahhitleri orada kaldı. Çalışmalarına ellerindeki işler çerçevesinde devam ettiler. Hatta bir kısmı projeleri kendisi finanse etti. Dışarıdan alınan borçlara kefil oldu. İdarenin borç almaya bile maddi imkânı yoktu. Bu önemli bir itibar kazandı Türkiye'ye. Rusya, Türkiye'yi ciddi bir güvenilir partner olarak gördü o dönemde. Onun etkisi uzun süre devam etti. Biz de toplantılarımıza elimizden geldiği kadar devam ettik. Onların heyetlerini davet ettik. İstanbul ve Antalya'da çeşitli toplantılara büyük gruplar halinde katıldılar. Türkiye'deki işadamlarında da bu işe katılmak için büyük bir heves vardı. Çünkü hakikaten Rusya'ya her şeyi satmak mümkündü. Türk malları daha kolay satılır hale gelmişti. O katılma hevesi çok kısa bir süre sonra Anadolu'ya da yayıldı.

Bu süreçte çok önemli bir şey daha yaşandı. Kriz sonrasında Türk müteahhitleri lokal üreticiler haline gelmeye başladılar, pazardan ayrılmadıkları için. Bir kısım büyük şirketler artık iş alamamaya başlayınca o şirkette çalışan birtakım genç mühendisler, yöneticiler, "Biz devam edelim" diye kendi işlerini kurup bir dönem eski patronlarının şirketine taşeronluk ettiler, sonra tamamen bağımsız oldular. O ilk giden, Türkiye'nin önde gelen 7-8 büyük müteahhitlik şirketinin yerini bunlar almaya başladı.

Krizde Rusya'da açık seçik açlık hüküm sürüyordu. Sokakta yaşlı nineler ellerinde birkaç yumurtayla -15 derecede bekliyorlar satmak için. Bir bağ maydanoz satmak için bekliyorlardı.

1997 yılında patlak veren Uzakdoğu krizi toplumsal dalgalanmalara da neden oldu. Endonezya Devlet Başkanı Suharto, krizin tetiklediği kitle olayları sonucunda koltuğunu bırakmak zorunda kaldı.

■ 1997 Rusya krizi

1997 Uzakdoğu krizini 1998 Rusya krizi izledi. Uzun süre borç yükü içinde çırpınan Rusya, 1998 yılının Ağustos ayında dış borç ödemeleri için 90 günlük moratoryum ilan etti ve ruble büyük oranda devalüe edildi. Kriz öncesinde rublenin dolar karşısındaki değeri 6,3 iken, eylül ayında döviz borsasında 1 dolar 14 rubleden işlem görmeye başladı.¹⁵ Giderek derinleşen ruble krizini ülkede yaşanan zincirleme banka iflasları izledi ve finansal kriz yeni bir aşamaya girdi.

Boyutlarının büyüklüğüne ve Uzakdoğu krizinden farklı olarak bu kez aynı coğrafyada ve yakın ticari ilişkiler içinde bulunulan bir ülkede patlak vermesine karşın, krizin ilk dönemlerinde Türkiye'nin Rusya krizinden fazla etkilenmeyeceği düşünülüyordu. Hatta ABD'nin önde gelen kredi derecelendirme kuruluşlarından Standard & Poor's, Türkiye'nin büyük özel sektör bankalarının krizden etkilenmeyeceği öngörüsünde bulunmuş ve raporunda "Türkiye'nin büyük özel bankaları çalkantılı ekonomik ortama hazır durumdalar" değerlendirmesine yer vermişti. Türk mali sektörünün kriz nedeniyle güvensizlik ortamından olumsuz etkilendiğinin kabul edildiği raporda, Türkiye'nin Avrupa ile artan ticaretinin bu olumsuzlukları telafi edeceği öngörüsüne yer verilmişti.¹⁶

Ne var ki Türkiye İhracatçılar Meclisi'nin (TİM) sunduğu veriler, 1998 yılı sonlarında ihracatın gerilemeye başladığını gösteriyordu. Uzun süredir yükselişte olan ihracat, 1998 yılının Aralık ayında bir önceki yılın aynı ayına göre %6,1 oranında

azalarak 2,705 milyar dolardan 2,540 milyar dolara gerilemişti. Bu durum, sürekli büyüme eğilimindeki ihracat rakamları içinde son 10 yılın en büyük düşüşüne işaret etmekteydi. Genel olarak 1998 rakamlarının ihracatçıları tatmin etmediğini söyleyen TİM Başkanı Okan Oğuz, hükümetten bu yönde hızla bazı önlemler alınmasını istiyordu.¹⁷

Dönemin Başbakanı Mesut Yılmaz ise, 1998 yılının Eylül ayında Amerikan finans ve yatırım çevrelerine Rusya krizinin Türkiye üzerinde hiçbir olumsuz etkisi olmayacağı yönünde güvence verirken, 9 Ekim 1998 günü TUSİAD'ın düzenlediği "Liderlerle Sohbet" toplantısı sırasında işadamlarına 1999 yılında gelebilecek "çok ciddi bir ekonomik kriz" konusunda şu uyarıyı yapıyordu:

*1999 ve 2000 yılına kadar Türkiye krizin bütün sonuçlarını yaşayacak. Ağır bir kriz bu. Ben hükümet olarak tedbirlerimi alıyorum, ancak sadece hükümetin aldığı tedbirlerle atlatılan bir kriz olmayabilir... Uzakdoğu krizinin demir-çelik başta olmak üzere birçok sektöre etkileri oldu. Bazı tedbirler alındı, bazılarında alamadık. Sektörel bazda tedbirler lazım. 1999 için parlak bir tablo çizme hazırlığında değilim. Herkes ayağını denk alsın. Bu kriz Türkiye'yi batırmaz, ama bedeli ağır olur.*¹⁸

Benzer bir söylemle, Mesut Yılmaz'la eşzamanlı olarak, IMF ve Dünya Bankası yıllık toplantıları için Washington'da bulunan Devlet Bakanı Güneş Taner de dünyanın muazzam bir kriz içinde olduğunu, fakat "Türkiye'de kimsenin bunun farkında olmadığını" söylüyor ve bazı önlemler

almanın zorunlu olduğunu ifade ediyordu.¹⁹ İşadamları ise kriz öngörülerini konusunda ikiye ayırmıştı. "Türkiye'de siyasi istikrar olursa zorluklar aşılar" diyen Şarik Tara; "Hiçbir zaman karamsar değilim" diyen Sakıp Sabancı; "Türkiye kolaylıkla düze çıkar" diyen İshak Alaton; "1999 yılına son derece iyimser bakıyorum" diyen Asım Kocabıyık; "Dünyanın toparlandığı

bir dönemde, doğru dürüst bir hükümetle yola koyulabilirsek 1999'un ikinci yarısı için umutluyum" diyen Güler Sabancı ve "İyimser olup doğruları savunacağız, başlamış yatırımlara devam edeceğiz" diyen Feyyaz Berker, iş dünyası içinde "iyimserler" cephesini oluşturuyordu. "Kötümserler" cephesinde yer alan Saffet Ulusoy, Hüseyin Bayraktar, Adnan Polat, Hamdi

AKIN ÖNGÖR (Türk-Amerikan İş Konseyi Eski Başkanı)

"Türkiye ile Rusya arasında birbirini tamamlayan ekonomik nitelikler çok fazla."

Rusya'da yaşanan, 1997 Uzakdoğu krizinin bir uzantısıydı. Garanti Bankası olarak 98 krizinde bizzat biz onun içindeydik. Orada, "Rusya ile bütün ilişkilerimizi artık bu noktada durduralım mı?", bunun kararını vermemiz gerekti. Çünkü büyük zararlar ettik oradaki operasyonda. Yatırım yaptığımız bazı devlet kâğıtları ödenmedi, bir takım krizler yaşadık. Yani birçok sorunla karşılaştık. Buna rağmen dedik ki, "Bizim, eski Sovyetler Birliği coğrafyasıyla, özellikle de Rusya Federasyonu'yla ilişkilerimizin, içinde bulunduğumuz bu sıkıntılı ve çalkantılı dönemle sınırlı olmaması lazım." Bunun birkaç nedeni var. Bir tanesi iş hayatında iniş çıkışlar, çalkantılar, krizler olur; bunun olumsuz etkilerini bir kenara koyup, orada başka neler yapabiliriz diye geniş düşünmemiz lazım. Rusya'ya iyi baktığımızda, Türkiye'ye de iyi baktığımızda, Türkiye ile Rusya arasında birbirini tamamlayan ekonomik niteliklerin çok daha gelişeceği, büyüyeceği görülmüyordu. Çünkü ileri görüşlülükle baktığınızda onların enerjiye ve hammadde olabilecek metallere sahip olduğunu görüyorsunuz. Türkiye'nin buna ihtiyacı var. Türkiye ise kendini bir şeyler üreterek geçindirmek zorunda olan bir ülke; beyaz eşyadan kahverengi eşyaya, otomotive kadar. Türkiye de bunları ihraç ederek, Rusya'da olmayan, çok daha geri olan sektörleri tamamlayabilir. Ayrıca bir de onlarda olmayan turizm var. Bütün bunları düşündüğümüz zaman Rusya ile ilişkinin katıyen kesilmeyip, tam tersine devam ettirilmesi gerektiği savını ortaya koydum. Üçüncü sav daha da enteresan. Rusya ile evvelden beri iş yapan şirketlerden bazılarını tanıyorum. Onlardan şunu öğrenmiştim: Ruslar çok zor dost olur, ama dost olduktan sonra çok uzun süreli olur, hiçbir zaman bırakmazlar, çok sadık olurlar. Bu nedenle dedim ki yönetim kuruluna, "Biz öyle bir dönemde buraya geldik ve iş yapıyoruz ki, eğer biz bu krizde Credit Suisse gibi, başka bazı bankalar gibi çekip gidersek, onlardan biri oluruz. Halbuki biz bu krizde bu adamların yanında olursak, elimizden geldiğince onlara destek olursak, eminim ki onlar da bize destek olur ve biz uzun vadede bundan kârlı çıkarız. Böylece onların dostu oluruz, şapkasını alıp gidenlerden olmayız." Ve ikna ettim, neticede de haklı çıktım. Ama 98'i çok zor geçirdik.

İş hayatında iniş çıkışlar, çalkantılar, krizler olur. 98 krizi sırasında bunun olumsuz etkilerini bir kenara koyup, orada başka neler yapabiliriz diye geniş bakmaya çalıştık.

Akın ve Adnan Çağlayan gibi isimler ise, en azından yılın ilk altı ayının kötü geçeceği ve bu durumun ikinci yarıyı da etkileyeceği öngörüsünde bulunuyorlardı.²⁰

Gerçekten de 1999 yılının ilk yarısında ortaya çıkan ekonomik tablo hiç parlak değildi. Türkiye'nin önemli bir ticari partneri olan Rusya'nın alım gücünü tümüyle yitirmesi, özellikle Rusya pazarına bağlı tekstil, giyim ve deri sektörlerinde sarsıntıya yol açtı. Ekonomi küçülme sürecine girerken, yaşanan krizin ülke içindeki siyasi istikrarsızlıkla birleşmesi finansal piyasalardaki dengeyi olumsuz yönde etkiledi. Yurtdışından sağlanan kaynakların sınırlandırılması ve ekonomik faaliyetlerin özellikle sanayi sektöründe daralmaya bağlı olarak yavaşlamaya başlaması, bankaların aktif kalitesini bozdu. Ayrıca Rusya krizinden sonra uluslararası mali sermayenin, riskli bulunduğu Türkiye'den önemli miktarda kaynak çıkışı gerçekleştirmesi, devletin borçlanma olanaklarını daraltarak faiz hadlerinin hızla yükselmesine neden oldu. Tüm bu olumsuzlukların yanında Türkiye, en büyük zararı bavul ticaretinde yaşadı.

Türkiye'nin Bavul Ticareti Gelirleri (milyon dolar)

1996	1997	1998	1999	2000
8,842	5,849	3,689	2,255	2,944

Kaynak: T.C. Merkez Bankası

Türkiye'nin İhracat Gelirleri (milyon dolar)

1996	1997	1998	1999	2000
23,224	26,261	26,974	26,587	27,775

Kaynak: TÜİK

■ Bavul ticareti

Kriz patlak verdiğinde Rusya Federasyonu, Türkiye'nin en önemli ticaret ortaklarından biri konumundaydı. Rusya'nın 1997 yılında Türkiye'nin toplam ihracatı içinde ulaştığı %7,8'lik pay, bu ülkeyi Almanyadan sonra en çok ihracat yapılan ikinci ülke konumuna getirmekteydi. Ne var ki krizle birlikte Rusya'nın finansal sisteminin iflas etmesi, Türkiye'nin 1997 yılında bu ülkeye gerçekleştirdiği 2 milyar dolarlık ihracatın 1998'de 1,3 milyar dolara, 1999 yılında ise 588 milyon dolara gerilemesine neden olmuştu.²¹

Diğer taraftan bu rakamlar, iki ülke arasındaki gerçek ticaret hacminin sadece resmi kısmını yansıtmaktaydı. Türkiye ile Rusya Federasyonu arasında gelişen ticari ilişkiler, özellikle Nisan 1994 krizinden sonra iki ülke arasında büyük çaplı bir bavul ticaretinin başlamasıyla yeni bir boyut kazanmış ve Laleli üzerinden yürütülen bu ticaret, yıllar içinde resmi ihracat rakamlarının hayli üzerine çıkmıştı.²² Nitekim Merkez Bankası verilerine göre Türkiye'den bavul ticareti yoluyla dışarı gönderilen emtianın toplam bedelinin 1996 yılında 8,8 milyar dolar, 1997 yılında ise 5,8 milyar dolar civarında olduğu tahmin ediliyordu.²³ Bavul ticaretinin neredeyse tamamı BDT ülkelerine yapılmaktaydı. Rusya Federasyonu, toplam içinde %80 payla bavul ticaretinin en büyük hedefi durumundaydı.²⁴

Hukuksal açıdan "bedelsiz ihracat" kapsamında değerlendirilen bavul ticareti, ağırlıklı olarak tekstil, deri ürünleri, yapı malzemeleri, ayakkabı, gıda ve plastik

ürünleri üzerinde yoğunlaşıyordu.²⁵ Bavul ticaretinin merkezi, İstanbul'da Laleli semtiydi. Bu bölgede iş yapan ticaret kesiminin karakteristik özelliği küçük ve orta ölçekli işletmeler olmasıydı. Bu şekliyle Laleli, bir bakıma kobilerin dünyaya açılan penceresi görünümündeydi.²⁶

Uzun yıllardır Türk-BDT İş Konseyi'nin başkanlığını yapan Tuğrul Erkin'e göre, bir dönem Türkiye ve Rusya arasındaki ticari ilişkilerin önde gelen gündem maddelerinden olan bavul ticareti, Türkiye'ye birçok yönden fayda sağlamıştı. Öncelikli olarak Türk malları bu sayede Rusya'da tanınmaya ve satılmaya başlamış, ikinci olarak Laleli esnafı böyle bir pazara hizmet verebilmek için kendi hizmet standartlarını bir hayli geliştirmiş, ayrıca bavul ticareti sayesinde Rusya'dan hatırı sayılır miktarda turist Türkiye'ye gelmeye başlamıştı. Bavul ticaretindeki en büyük sorun ise, mal akışının serbestliğinin büyük ölçüde iki ülke arasındaki siyasi ilişkilere bağlı olmasıydı:

Bu ülkelerle, özellikle Rusya ile aramızdaki siyasi ilişkiler gerildiği an, bavul ticareti de yasaklanmasa bile zorlaştırılıyor. Bavullar didik didik ediliyor, içindeki birtakım mallar alınıyor. Tam tersine siyaset düzeldikçe bavul ticareti de düzeliyor. Benim son olarak güvenilir bir kaynaktan, Moskova Ticaret Odası'ndan duyduğuma göre 7-8 milyar dolarlık bir bavul ticareti vardı iki ülke arasında. "Bu rakamı neye dayandırıyor-sunuz?" diye sorduğum zaman, "Rusya'dan çıkarken beyan ettikleri dövizle dayandırıyoruz" diyorlardı, ki bence gerçekten tek dayandırılacak argüman da oydu.²⁷

Ancak diğer yandan bavul ticaretiyle ilgili ciddi yasal sıkıntılar da söz konusuydu. Bu ticaret biçiminde bankalar herhangi bir biçimde kullanılmıyor, Türkiye'den "bir bavul dolusu" mal alan kişiler resmi bir işlem yapmaktan kaçınıyor, hatta fatura dahi almıyordu. Dolayısıyla kayıtdışı bir biçimde gerçekleşen ve vergiye de tabi olmayan bu ticaret biçimini devlet otoriteleri belli bir düzeyde engellemeye ya da en azından denetim altına almaya çalışıyordu. Rusya Federasyonu'nun 1990'lı yılların ortalarında insanlara iş imkânı yaratmak ve hafif sanayinin önünü açmak amacıyla, ürünlerin vergilendirilmeden ülkeye girişine izin verdiği 10 bin dolarlık sınırın bu amaçla giderek düşürülmesi ve getirilen çeşitli bürokratik engeller, bavul ticareti trafiğinin Moskova'da ağırlıklı olarak Türk ve Çin mallarının satıldığı Çerkezovski Pazarı'na kaymasına yol açacaktı.

1998 krizi, Türkiye'nin gerek resmi ihracat, gerekse bavul ve sınır ticareti yoluyla Rusya ile gerçekleştirdiği büyük hacimli ticari

Türkiye ile Rusya arasındaki bavul ticareti 1990'lı yıllarda öylesine önemli bir sosyal olgu haline geldi ki, Rusya'nın bazı kentlerinde bu konuda heykeller dikildi.

ilişkilerin tek taraflı olarak önemli ölçüde kesintiye uğraması nedeniyle özellikle 1999 yılının ilk yarısında Türkiye ekonomisinde tahripkâr bir etki yaratacaktı. 25 binin üzerinde yeni işsiz, 100 milyar doları aşan dış borç ve katrilyonlarla ifade edilen banka zararları, bu dönemde öne çıkan bazı satır başlarıydı. Türkiye, ekonomisinin belini doğrultmaya çalıştığı yılın ikinci yarısında ise, 17 Ağustos Körfez Depremi'nin yol açtığı kayıplarla sarsılacaktı.

■ 1999 Körfez Depremi

17 Ağustos 1999 günü saat 03:02'de meydana gelen ve 45 saniye süren, Gölcük merkezli 7,4 büyüklüğündeki depremde, resmi rakamlara göre 18 bin kişi hayatını kaybetti ve 130 bin binanın çökmesi nedeniyle 600 bin kişi evsiz kaldı. Deprem sonucunda, bölgedeki binaların önemlice bir bölümünün güvenli olmayan bir şekilde inşa edildiği ve çeşitli usulsüzlükler yapıldığı ortaya çıktı. Deprem Türkiye'nin ağır sanayi

TUĞRUL ERKİN (Türk-Avrasya İş Konseyleri Koordinatör Başkanı)

“Bavul ticareti sayesinde Türk malları standardı oluştu.”

Bavul ticareti, Rusya pazarına bizim mallarımızın girişinde önemli bir etken oldu.

Tabii bu turizmi de tetikledi. Mal almak için, ufak bir ticaret yapmak için Türkiye'ye gelenlerin sayısı arttı.

Bavul ticaretiyle birlikte Laleli'de o güne kadar ufak, tezgâhtarların işlettiği, bir kelime yabancı dil bilinmeyen dükkânların yerini Rusça, Sırpça, Gürcüce konuşulan, yabancı dilde tabelaların asıldığı dükkânlar aldı. Showroomları, lisan bilen tezgâhtarları, müşteriye güven veren personeli... Yani siz aldığınız malları orada seçiyorsunuz, ısmarlıyorsunuz, onlar ambalajlıyorlar, götürüyor, kargo uçağına teslim ediyorlar. Parasını da kimisi, “Bir daha geldiğinde verirsın” diyor. Tamamen güvene dayalı bir alışveriş. Bavul ticareti, Rusya pazarına bizim mallarımızın girişinde önemli bir etken oldu. Tabii bu turizmi de tetikledi. Mal almak için, ufak bir ticaret yapmak için Türkiye'ye gelenlerin sayısı arttı. Bir bavul dolusu mal aldı, sonra aldığı malı orada satarak seyahatinin parasını çıkarttı. Sonra gelirken birtakım mallar getirmeye başladı, onları da burada sattı. Böyle bir sistem doğdu.

Yalnız çok ucuz malları alıp satmak arzusuyla çok kalitesiz mallar da gitti. Bunlar Türk mallarının kalitesiz olduğu gibi bir intiba da yarattı. Esasında Türk malları kalitesiz denebilecek bir durumda değildi. Ama aldıkları mal kalitesizdi. İki dolara mont almış mesela. Tabii bunlar verilen paranın karşılığı olan mallardı. Ama diğerlerinin beklediği mallar değildi. Bu durum belli bir süre sonra ters tepti. Mesela Gürcistan'da ben gözümle gördüm, vitrinde “Burada Türk malı satılmaz” yazıyordu. Moskova'da da bir benzeri vardı. O tür sorunlar çıktı ve bu durum bavul ticaretini frenleyen bir şey oldu. Ama şunu rahatlıkla söyleyebilirim: Bavul ticareti sayesinde Türk malları standardı oluştu; Laleli'de başlayıp daha sonra Beyoğlu'na, başka illere, Antalya'ya vs.'ye atlayan bir satış sistemi, güvenli ticaret oluştu. Belli bir süre sonra Türkiye'den alınan malların o fiyat içinde alınabilecek en iyi mal olduğu anlaşıldı. “Dükkânımızda Türk malı yoktur” yazan tabelalar indirildi.

merkezlerinden biri olan Kocaeli'nde gerçekleşmiş olması, Türk ekonomisine de darbe vurdu. Aynı yılın 12 Kasım günü gerçekleşen Düzce depreminde ise 1.000'e yakın insan yaşamını yitirdi.

17 Ağustos depremini takip eden günlerde çıkan gazete haberleri, binlerce insanın ölümüne neden olan bu felaketin ekonomik boyutlarına da dikkat çekiyordu. Deprem merkez üssü, Türkiye sanayisinin bir bakıma kalbi olan Kocaeli'nin il sınırları içindeydi ve Bursa, Yalova ve İstanbul gibi şehirlerde de kayda değer hasar meydana gelmişti. *Hürriyet* gazetesinden Ebru Baki, depremde binlerce evin yıkıldığını ve can kaybının yüksek olduğunu söyleyerek başladığı haber yazısında, depremin ekonomik boyutunu şöyle gözler önüne seriyordu:

Deprem aynı zamanda Türk ekonomisinin can damarını da vurdu. Otomotivden beyaz eşyaya, tekstilden boyaya, çimentodan cama kadar birçok sektörde üretim yapan yüzlerce fabrikanın bulunduğu Marmara Bölgesi'nde yaşanan deprem nedeniyle Türk ekonomisi de büyük darbe aldı. Meydana gelen zararın milyonlarca doları bulduğu tahmin ediliyor. Türk sanayiinin kalbinin attığı Marmara Bölgesi'ndeki birçok büyük sanayi kuruluşu deprem nedeniyle hasar görürken, dün fabrikalarda üretim yapılmadı. Bölgede elektriğin kesilmesi, yolların hasar görmesinin yanı sıra, deprem nedeniyle birçok işçinin evlerinin zarar görmesi, bir kısmının hayatını kaybetmesi ya da yaralanması, üretimin durmasında etkili oldu. Bölgenin toparlanıp, deprem yaralarının sarılmasından sonra, fabrikalarda üretimin tekrar başlayacağı tahmin ediliyor. Ancak,

depremden en çok zarar gördüğü tahmin edilen işçilerin işbaşı yapmalarının uzun zaman alacağı belirtiliyor.²⁸

Kamu erkinin ilk günden itibaren yeterli düzeyde varlık gösteremediği, hatta belli bakımlardan devre dışı kaldığı eleştirilerinin de sıkça yapıldığı depremin Türkiye için yarattığı ağır bilanço, ilerleyen süreçte daha net ortaya çıkacaktı.²⁹ Depremi etki alanındaki bölgenin Türkiye'nin gayrisafi milli hasılasının %34'ünü üretiyor olması başlı başına önemli bir veriydi. Bunun ötesinde, TÜSİAD'ın yaptığı bir araştırmaya göre, konutlar, şirketler ve altyapı gibi doğrudan maliyetler ve katma değer kaybı ve acil yardım harcamaları gibi dolaylı maliyetler bir arada düşünüldüğünde, Türkiye'nin deprem nedeniyle uğradığı toplam değer kaybı 13 milyar doları buluyordu.³⁰ Diğer yandan deprem, turizm sektörü gibi bazı farklı sektörler üzerinde de ciddi düzeyde olumsuz etkiler doğurmuştu.

17 Ağustos gecesi Marmara depremleri sarsıldı. 18 bin kişinin hayatını kaybettiği depremde binlerce insan evsiz kaldı, sanayi tesisleri büyük zarar gördü.

Türkiye'nin dış ilişkileri

Günümüzde “komşularla sıfır sorun politikası” adı altında yürütülen dış siyaset yaklaşımı genellikle AKP Hükümeti ile birlikte anılmakla birlikte, Türkiye’nin çok yönlü bir dış politika vizyonu geliştirme çalışmalarının esas mimarı 1997-2002 tarihleri arasında 5 yıl kesintisiz dışişleri bakanlığı yapan İsmail Cem’dir. 30 Haziran 1997 tarihinde kurulan Anadol-D koalisyon hükümetinde dışişleri bakanı olarak görevlendirilen Cem, geçiş hükümetinde ve 18 Nisan seçimlerinden sonra kurulan yeni Ecevit hükümetinde de görevini sürdürmüştü. Bu süre zarfında Türkiye’nin Yunanistan’la ilişkilerinin iyileştirilmesi, Kıbrıs sorununun çözümülenmesi ve AB ile ilişkiler gibi birbirini tamamlayan kritik dış politika başlıklarında önemli adımlar atan İsmail Cem, tüm bunların ötesinde Türk dışişlerine geçmiş dönemlerdekinden farklı, yeni bir vizyon kazandırdı.

İsmail Cem’in başlıca amacı, Türkiye’nin “gelenekselleşmiş”, ancak kendi içinde bir dizi tutarsızlığı barındıran dış politika çizgisini yeni bir rotaya sokmak ve bazı tanımları yeniden yaparak kapsamlı bir yenilenmeyi hayata geçirmektir. Cem’e göre “geleneksel” dış politika tarih ve kültür bilincinden ve hafızadan yoksun olduğundan, Türkiye, kendi stratejik konumundan ve siyasal ayrıcalıklarından en az yararlanabilen ülkelerden biriydi.³¹ Yine Cem’e göre geçmiş dönemin en önemli zaaflarından biri, Türkiye’nin “düşmanlarla kuşatılmış” olduğu yönünde hatalı bir algının kamuoyuna yerleştirilmiş olmasıydı. Bu algıya göre Yunan da, Bulgar da, Rus da, Arap da, Acem de “düşman”dı. Oysa çeşitli siyasal iktidarların geliştirdiği söylemlerin ve doğrudan ideolojik eğilimlerinin bir sonucu olan bu durum gerçeği yansıtmıyordu. Örneğin, Ortadoğu’ya yönelik yaklaşımlarda Türkiye’nin bu coğrafyadan uzak

durması gerektiği söylemi hem Türkiye’yi etkileyen Batılı güçlerin telkini, hem de İsmail Cem’in kendi ifadesiyle “Türkiye’deki egemen ideolojinin Batı yandaşı kesiminin tercihi” ile ilgili bir konuydu.³² Bu doğrultuda yıllarca Arapların Türkleri savaş döneminde “arkadan vurduğu” ve onlara “ihanet ettiği” anlatılmış, böylece Ortadoğu Türk dış siyasetinin ilgi alanından çıkarılmıştı.

Benzer bir şekilde, Türkiye’nin ortak bir geçmişe sahip olduğu Kuzey Afrika ve Balkanlar, dış politikada hep ihmal edilen bölgeler olmuştu. Türk dış politikası uzun bir süre boyunca “idealist” tanımlar üzerine kurulmuş; belli ülkeler için “tarihsel dost” ve “bizi sever” gibi, başka ülkeler için ise “tarihsel düşman”, “ikili oynar”, “Türkleri sevmez” gibi gerçeklikten uzak ve konjonktürlerden kopuk soyutlamalar izlenen politikanın hareket noktalarını oluşturmuştu.

İşte İsmail Cem’in dışişleri bakanlığı dönemi, bu yerleşik algı ve yönelimlerin terk edilmeye başlandığı bir dönem oldu. Gerçi daha önceleri de, başta Turgut Özal olmak üzere bazı liderler, Türkiye’nin dış politika çizgisini tek başına Batı merkezli olmaktan çıkarmış ve başta Orta Asya olmak üzere dünyanın farklı bölgeleriyle yakın siyasi ve ekonomik ilişkilerin kurulması için kayda değer adımlar atmıştı. Ancak, Türk dış politikasının “çok yönlü” bir niteliğe kavuşturulması konusu 1990’lı yılların sonlarından itibaren daha geniş bir şekilde ele alınmaya başladı ve bugüne kadar gelen süreçte bu eğilim giderek berraklık kazandı.

■ Avrupalı ve Asyalı Türkiye

Yeni dönemin en öne çıkan ismi olan Dışişleri Bakanı İsmail Cem, görevden ayrıldıktan sonra kaleme aldığı, ancak 2007 yılında yaşamını yitirmesi nedeniyle tamamlayamadığı kitap çalışmasında, Türkiye’nin çok yönlü kimliği hakkında şu değerlendirmeyi yapıyordu:

Zaman zaman “Batı” ya da “Avrupa” öylesine idealize edilmiş, öylesine kutsanmıştır ki, Türkiye kendi ayrıcalıklarını görememiştir. Bunlardan biri, Türkiye’nin kimliğine bir olumluluk ve artı ekleyen, çok önemli bir özellik olan, Türkiye’nin “Avrupalı, ama aynı zamanda Asyalı” kimliğidir. Bu, “Batı kültürü, Batı ideali” olarak isimlendirilen olguyu Türkiye’nin paylaşmasını zorlaştıran değil, bazı alanlarda kolaylaştıran bir özelliktir. Türkiye Batılıdır, Avrupalıdır. Fakat aynı zamanda da Doğuludur, Asyalıdır. Türkiye açısından bu stratejik

Dışişleri Bakanı İsmail Cem, görevde kaldığı süre boyunca Avrupa Birliği’nin yanı sıra komşularla ilişkilerin geliştirilmesine büyük önem verdi.

İsmail Cem, Avrupa-Atlantik Ortaklık Konseyi toplantısında (16 Aralık 1997)

*bir güç kaynağıdır. Doğru kullanıldığında, Türkiye'nin elinde dış siyaset kozlarından başlıcası budur.*³³

Aslında bu sözler, Türkiye'nin son 13 yıldır izlemeye çalıştığı dış politika hattının bir özeti niteliğindedir. Gerçekten de bu süre zarfında Türkiye, örneğin stratejik bir hedef olarak AB'ye tam üyelikten hiçbir zaman vazgeçmediği gibi, bu hedef doğrultusunda kendisine düşen tüm görevleri yerine getirmek için azami çaba sarf etmiş; benzer şekilde, belli kriz dönemleri sayılmazsa, ABD ile ilişkileri her zaman iyi tutmaya çalışmıştır. Ancak Türkiye aynı dönemde, Ortadoğu, Kuzey Afrika, Rusya ve Çin gibi, eskiden ikincil önem atfedilen ülkelerle ilişkilerinde hiç olmadığı kadar önemli gelişmeler kaydetmiştir.

Bu 13 yıllık sürecin başlangıcı olarak kabul ettiğimiz 1997 yazında, yeni dış politika-nın ana hatları bizzat İsmail Cem tarafından kamuoyu ile paylaşılmıştı. Cem'in, 17

Temmuz 1997 tarihinde dışişleri bakanı sıfatıyla düzenlediği ilk basın toplantısında katılımcılara dağıttığı “İlkeler” başlıklı metin, yeni perspektifin temel hatlarını özetler nitelikteydi. Türkiye'nin “hem Avrupalı, hem Asyalı” kimliğinin vurgulandığı ve bir “model ülke” olarak öne çıkarılacağına ilk sinyallerinin verildiği bu metinde, bugün “küresel güç Türkiye” olarak formüle edilen hedef ve perspektifin ilk işaretleri de mevcuttu:

Günümüz kuşaklarının hedefi, Türkiye'yi 21. yüzyıla bir “Dünya Devleti” olma özelliğiyle ulaştırmak olmalıdır.

“Dünya Devleti”, yani, sürekli başkalarına özenen değil, başkalarının ona özendikleri bir Türkiye... Tarihini ve kültürünü paylaştığı bölgelerle dostluk ilişkilerini geliştiren bir Türkiye... Bilgiyi ve teknolojiyi sadece kendi dışında arayan değil, öncelikle kendisinden bilgi ve teknoloji aranan bir Türkiye... Büyük Atatürk'ün işaret ettiği yönde, diğer milletlere örnek olabilen bir Türkiye... Tarihsel birikimiyle, kültür zenginliğiyle, demokrasisiyle, ekonomisiyle, insan sevgisinden ve sosyal adaletten kaynaklanmış çağdaşlığıyla, dünyanın başlıca çekim merkezlerinden birini oluşturan bir Türkiye...

*Dışişleri Bakanlığı olarak bizim görevimiz, bu büyük hedefe dış siyasetin katkısını getirmektir.*³⁴

■ Komşu ülkelerle ilişkiler

Türkiye'nin “geleneksel” dış politikasında köklü bir değişime gidilmesinin ilk aşaması, komşu ülkelerle olan ilişkilerin iyileştirilmesinden geçiyordu. Başta Yunanistan ve Suriye olmak üzere, Türkiye'nin

komşuları içinde “iyi geçinebildiği” bir ülke neredeyse yok gibiydi. “Küresel güç”, “dünya devleti” veya “model ülke” olarak adlandırılacak bir Türkiye'nin öncelikli olarak kendi içinde yer aldığı jeopolitik bölgedeki konumunu güçlendirmesi, bunun için de sınırdaş olduğu ülkelerle yaşanan ve kökleri çoğunlukla uzun zaman öncesine dayanan sorunların ivedilikle çözülmesi gerekiyordu. İsmail Cem'in dışişleri bakanlığı sırasında bu yönde atılan adımlar, 2002 sonrasında oluşacak yeni hükümetin “komşularla sıfır sorun” politikasının da temellerini teşkil edecekti.

Ege sorunu ve Türkiye'nin güneydoğu komşularıyla yaşadığı sorunlar, göreve geldiği ilk günlerden itibaren yeni hükümetin ajandasının üst sıralarındaki yerini aldı. Hükümetin bu meseleye ilişkin taşıdığı yönelim, İsmail Cem'in 1997 yılının Eylül ayında New York'ta toplanan Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'nda yaptığı konuşmada da açıkça özetleniyordu. Konuşmasına, Türkiye'nin önünde duran sorun ve fırsatların yanında, içinde bulunulan tarihsel dönemecin kritik önemine değinerek başlayan Cem, konuşmanın ikinci bölümünde şunları söylüyordu:

Üç aydır işbaşında bulunan yeni hükümet, Türkiye'nin çeşitli ülkelerle tarihsel ve kültürel yakınlıklarını dış politikamızın önemli bir kaynağı olarak nitelemektedir. Bu çerçevede, dış politikadaki hedeflerimize destek sağlayabilecek beş temel öge belirledik:

1- Yeniden yorumlanmış tarih: Doğu ve Batı arasındaki bir kavşak noktası olarak Türkiye; 2- Kültürel kimlik: Aynı anda

*hem Asyalı hem de Avrupalı olmanın ayrıcalığı; 3- Hızla gelişen bir ekonomi: Endüstri, ticaret ve turizm alanlarında büyük bir potansiyel; 4- Barış ve istikrar: Dünyanın belli başlı enerji kaynaklarına sahip, büyük ekonomik fırsatlar ve aynı zamanda sorunlarla dolu bir bölgede barış ve istikrar ögesi olmak; 5- Türkiye modeli: Dünyada İslami geleneklerle çoğulcu, demokratik kurumları, insan haklarını, laik hukuku ve kadın-erkek eşitliğini bir arada yaşatabilmiş en önemli örnek.*³⁵

Bu beş alanda belirlenmiş olan öncelikler ve politikalara örnek olarak Balkanlar, Kafkasya ve Orta Asya'nın kesiştiği coğrafyada barış ve istikrarın korunması, büyük ölçekli ekonomilerle ticaret ve ilişkilerin geliştirilmesi ve Türkiye'nin tarihsel rolüne uygun olarak Bakû-Tiflis-Ceyhan Petrol Boru Hattı'nın gündeme alınması gibi başlıklara değinen Cem, Türkiye'nin komşularıyla ilişkileri konusuna ise şöyle değiniyordu:

Komşularımızla ilişkilerimizi geliştirmek bir başka önceliğimizdir. Bakanlığa geldiğimde, çoğu komşumuzla ilişkilerimizin iyi gitmediğini gözlemledim ve yanlıştın bir kısmının bize ait olması gerektiğini düşündüm. Türk hükümeti olarak bundan böyle karşı taraftan gelecek her olumlu adıma, iki olumlu adımla cevap verme ilkesini benimsedik.

Çeşitli sorunlar yaşadığımız iki güneydoğu komşumuzla bir diyalog süreci başlattık. İran'la diplomatik ilişkilerimiz yakında normale dönecek. Irak, Körfez Savaşı'ndan önce 3 milyar dolarlık ticaret hacmi ile önde gelen ticari ortaklarımızdan biriydi. Savaş

sonrasında hızla daralan bu hacim, bugün tekrar yükselmeye başlamıştır. Suriye ile ilişkilerimiz alışıldığı üzere gergindir, ama bazı olumlu işaretler de yavaş yavaş belirmekte. Engeller ve fırsatların bir araya toplandığı Türk-Yunan ilişkileri, uzunca bir zamandan beri sorunludur. Ama bir şey zaten dibe vurmuşsa, bundan sonra ancak yukarı çıkabilir. Osmanlı döneminden beri, Türk dış politikasında Rusya'nın hep özel bir yeri olmuştur. Bunun temel nedeni her iki ülkenin jeostratejik konumu ve büyük birer uygarlığın temsilcileri olmalarıdır.³⁶

Komşu ülkeler içinde Türkiye ile arası en kötü olan iki ülke, İsmail Cem'in BM Genel Kurulu'nda kullandığı ifadelerle, ilişkilerin

“alışıldığı üzere gergin” olduğu Suriye ile “dibe vurduğu” Yunanistan'dı. Ancak 1990'lı yılların sonları, bu iki ülke ile yeni ve olumlu ilişkilerin kurulması yolunda ilk filizlerin ortaya çıktığı dönem oldu. Uzun yıllar, Hatay ve su sorunlarının yanı sıra PKK nedeniyle de Türkiye'nin sırtını döndüğü Suriye, 1998 yılında Türkiye'nin bas-kıları sonucunda Abdullah Öcalan'ı sınır dışı etti. Bu gelişme, kronikleşmiş bir sorunun temelini ortadan kalkması anlamına geliyordu. Ancak yeni bir dönemin başlayabileceğine dair umutlar, temel olarak 2000 yılında yeşerdi. Aynı yıl ölen Suriye Devlet Başkanı Hafız Esad'ın Şam'daki cenazesine Türkiye'nin yeni cumhurbaşkanı Ahmet Necdet Sezer'in de katılması kritik

NIHAT GÖKYİĞİT (DEİK Şeref Üyesi)

“Eğer Türkiye dışa açılacaksa, bazı önyargılarını kırması lazım.”

Komşularımızla ekonomik ve siyasi ilişkilerimizi geliştirmek çok önemli; hatta şart. İzole olursunuz öbür türlü. Burada Özal'a tekrar dönmek istiyorum. Özal iki şeye çok önem verdi. Birincisi komşu ülkelerle ilişkiler. Vizeyi kaldırmaya çok gayret etti. O zaman şartlar tabii çok daha zordu. Mesela Yunanistan. Aslında bu işlerde tekabülîyet olması lazım. “Vizeyi karşılıklı kaldıralım” dedik. Yunanlılar “Avrupa Birliği'nden dolayı biz kaldıramayız” dediler. O zaman, “Biz tek taraflı kaldırıyoruz” dedik. Hakikaten vizeyi kaldırmamızın turizmimize çok faydası oldu. Yunanlılar çok rahat gelmeye başladılar. Şimdi bu politika komşularla, hatta Rusya ile uygulanıyor. Bu politika bence çok doğru bir politika. Rusya ile vizelerin kaldırılması mesela, kimsenin düşünemeyeceği bir şeydi. Her iki taraf da birbirine casus göndermiş zamanında. Şimdi en önemli ticari partnerlerimizden biri. Sonra İran'la geliştirilen ilişkiler... Tabii görünüşte “İran gibi çağdaşıktan çok uzak bir ülke ile bu tür ilişkilere girince acaba bize de bulaşır mı?” gibi endişeler dolaşıyor. Ama o da bir komşumuz. Bütün komşularla ilişkileri geliştirmek önemli ne olursa olsun. İran medeniyet, ekonomi, kaynaklar, vs. olarak göz ardı edilecek bir ülke değil. Büyük bir medeniyet kurup gelmişler buraya kadar. İran kesinlikle sıradan bir ülke değil. Nasıl Ruslarla peşin hükümlerimizi bırakıp dost olmaya çalıştıysak, İran'la da öyle olmalı. Bence Türkiye eğer dışa açılacaksa, içine kapanmayacaksa bunların hiçbirinden kuşku duymamak lazım, bu gelişmelerin yaşanması lazım.

Rusya ile vizelerin kaldırılması kimsenin düşünemeyeceği bir şeydi. Her iki taraf da birbirine casus göndermiş zamanında. Şimdi en önemli ticari partnerlerimizden biri.

bir eşik oldu. Diğer yandan Esad'ın yerine geçen oğlu Beşar Esad, iktidara geldiği ilk günden başlayarak Türkiye ile ilişkilerine babasının baktığından farklı bir pencereden baktı. Suriye'yle olan ikili siyasi ilişkilerdeki toparlanma, ikili ekonomik ilişkilerin de önünü açtı ve Kasım 2000 tarihinde DEİK'e bağlı iş konseylerine Türk-Suriye İş Konseyi de katıldı.

Türk-Yunan ilişkilerinde düzelmeyi başlatan gelişme ise bir krizden doğdu. Kısa süre önce Suriye'den gönderilen Abdullah Öcalan, önce Roma'da yakalanmış, daha sonra ise serbest kalarak kayıplara karışmıştı. Ancak gerek Roma sürecinde, gerekse ilerleyen günlerde Yunan dışişleri, parlamento içinde bulunan aşırı sağ kanat milletvekillerinin de baskı ve yönlendirmesiyle, Öcalan'a adeta sahip çıkmıştı. Ne var ki bu destek, sonunda Öcalan'ın, Yunanistan'ın Kenya'daki büyükelçilik binasında saklandığı ortaya çıkınca büyük bir skandala dönüştü. Bu aşamadan sonra PKK liderinin burada daha uzun süre barınabilmesi olanağı ortadan kalktı ve Öcalan, büyükelçilikten çıktığı 15 Şubat 1999 günü Türk istihbarat birimleri tarafından yakalanarak Türkiye'ye getirildi.

Gelişmelerle birlikte Yunanistan birbirine girdi. Ancak farklı kesimlerin birbirlerine veya hükümete yönelttiği suçlamalar birbirine taban tabana zıttı. Bazıları Yunan hükümetini “teröre bulaşmakla” itham ederken, bir kısmı da Yunanistan'ın “bir müttefikini” kendi elleriyle Türkiye'ye teslim etmesinden duyduğu rahatsızlığı açıkça dile getiriyordu.³⁷ Olaylar yalnızca Türkiye ve Yunanistan'da değil, dünyada da bir

numaralı gündem maddesi haline gelmişti. Bu karmaşa ortamında birilerinin gitmesi gerekiyordu ve o giden kişi de, 18 Şubat günü görevinden istifa eden Dışişleri Bakanı Theodoros Pangalos oldu.

Türkiye karşıtı çizgisiyle bilinen Pangalos'un istifası, yaşanan tüm gerginliklere rağmen, iki ülke arasında yeni bir sayfanın açılmasına da olanak sağladı. Pangalos'un yerine, ilerleyen dönemlerde Türk Dışişleri Bakanı İsmail Cem'in “yakın çalışma arkadaşım” olarak nitelendirildiği Yorgo Papandreu geldi. Papandreu, Yunanistan'ın menfaatini Türkiye'yle çatışmakta değil, anlaşmakta gören bir isim olarak uzun süredir Türk Dışişleri'nin desteğini alan bir isimdi.

Nitekim Papandreu'nun göreve gelmesinden birkaç ay sonra İsmail Cem, Yunanlı meslektaşına bir mektup göndererek iki ülke arasında çeşitli konularda işbirliği önerdi. Papandreu'nun yanıtı ise, Yunan

İsmail Cem'in dostluk ilişkisi içinde olduğu Yorgo Papandreu'nun 1999'da Yunanistan dışişleri bakanlığına getirilmesi, Türkiye ile Yunanistan arasındaki ilişkilerin iyiye gitmesinde önemli bir dönüm noktası oldu.

İsmail Cem, AB Konseyi Genel Sekreteri ve Ortak Dış ve Güvenlik Politikası Yüksek Temsilcisi Javier Solana ile birlikte. Solana, Türkiye'nin Avrupa Birliği üyeliğine en sıcak bakan isimlerden biriydi.

hükümetindeki iç tartışmalar nedeniyle epey gecikti. Bu tartışmalardan izlerin de hissedildiği 25 Haziran 1999 tarihli yanıt mektubu, tüm eksikliklerine ve zaaflarına karşın, iki ülke arasında kat edilen çok önemli bir aşamaydı. İkili ilişkileri geliştirmenin “Yunan tarafının da samimi isteği” olduğunun ifade edildiği mektupta Papandreu, turizm; doğal çevrenin korunması; karşılıklı olarak dinsel ve kültürel mirasın koruma altına alınması; organize suç örgütleri, uyuşturucu kaçakçılığı, yasadışı göç ve terörizmle mücadele ve başta Güneydoğu Avrupa İşbirliği Girişimi (SECI) ve Karadeniz Ekonomik İşbirliği Asamblesi (KEİ) olmak üzere ekonomik ve ticari işbirliğine açık olduklarını söylüyordu.³⁸

Bunlar arasında özellikle terörizmle mücadele alanında işbirliği, Türkiye tarafında büyük bir ilgi uyandırdı. 3 Temmuz 1999 tarihinde New York'ta, Kosova gündemiyle düzenlenen Birleşmiş Milletler Toplantı-

sı sonrasında iki dışişleri bakanı, konuyu daha ayrıntılı bir biçimde değerlendirme olanağı buldular ve böylece Türk-Yunan ilişkileri yeni bir faza girmiş oldu. 17 Ağustos 1999 tarihinde gerçekleşen Körfez Depremi ve hemen ardından meydana gelen Atina depreminde yaşananlar ise, hükümetler arası yakınlaşmayla birlikte halklar arası yakınlaşmanın da önünü açtı.

■ Avrupa Birliği: 1999 ve sonrası

Türkiye'nin 1990'lı ve 2000'li yıllardaki en önemli dış politika gündemlerinden biri de elbette Avrupa Birliği üyelik süreciydi. 1963 yılında o dönemki adıyla Avrupa Ekonomik Topluluğu (AET) ile başlayan ve fazlasıyla uzun ve sancılı geçen süreç, 1990'ların sonlarına doğru yeni bir evreye girdi. Aralık 1997 tarihinde toplanan Lüksemburg Zirvesi'nde AB'nin yeni bir genişleme sürecini başlattığını açıklamasıyla bu doğrultudaki girişimlerini hızlandıran Türkiye, bundan iki yıl sonra gerçekleştirilen Helsinki Zirvesi'yle resmen “aday üye” statüsü elde etti; 2005 itibariyle de tam üyelik müzakereleri başladı. Süreç boyunca hükümetler tarafından AB kriterleri doğrultusunda çok sayıda reformun gerçekleştirilmiş olmasına karşın AB'den somut bir karşılığın alınamaması ise Türkiye tarafında giderek büyüyen bir hayal kırıklığına yol açtı ve bunun sonucunda 2000'lerin sonlarına doğru AB üyeliği giderek gündemden düştü. Dış politikayı olduğu kadar dış ekonomik ilişkileri de yakından ilgilendiren AB süreci, tüm bu dönem boyunca aralarında DEİK'in de olduğu iş örgütlerinin gündeminde hep üst sıralarda yer aldı.

1997-2000 yılları arasında Türkiye'nin esas önceliği, Türkiye'nin AB tarafından aday ülke olarak benimsenmesiydi. 12-13 Aralık 1997 tarihleri arasında toplanan Lüksemburg Zirvesi, bu bakımdan Türkiye'ye aradığı fırsatı sunuyordu. O tarihe kadar 15 üyesi bulunan AB'nin zirvede bir araya gelen devlet ve hükümet başkanları, Çek Cumhuriyeti, Slovakya, Macaristan, Polonya, Slovenya, Romanya, Bulgaristan, Litvanya, Letonya, Estonya ve Kıbrıs Rum Yönetimi'ni tam üyelik için aday ülkeler olarak kabul ediyor ve böylece AB'nin genişlemesinin önünü açıyordu. Zirvede Türkiye'nin adı aday ülkeler arasında zikredilmiyor, ancak “tam üyeliğe uygun olduğu” ifade ediliyordu.

Türkiye'de ise AB üyeliğine yönelik genel bir isteklilik gözlemlenmekle birlikte, 18 Nisan 1999 genel seçimlerinden ilk iki sırada çıkan DSP ve MHP'nin “ulusalçı” olarak bilinen çizgisi, özellikle AB konusunda bazı soru işaretleri doğuruyordu. Aslında her iki parti de seçim beyannamelerinde AB ile tam üyelik sürecine devam edilmesi gerektiğini söylese de, çeşitli ortamlarda DSP, “Avrupa Birliği'nin yararlarının olabildiğince artırılıp zararlarının en aza indirilmesi” gerekliliğine, MHP ise “hiç de dostane olmayan davranışlar” içinde bulunduğunu öne sürdüğü AB ile ilişkilerin yeniden gözden geçirilmesinde fayda olduğuna vurgu yapıyordu. MHP, yükselen yeni güçlerle daha iyi ilişkiler kurulmasını ve Türkiye, İsrail, Filistin, Mısır ve Ürdün'ü kapsayacak bir “Doğu Akdeniz Birliği”nin oluşturulmasını uzun vadede daha yararlı bir girişim olarak tanımlıyordu. Bu görüşler, çeşitli yorumcular tarafından, DSP ve

MHP'nin Batı'dan tümüyle koparak tam üyelikten vazgeçemedikleri, ancak Batı ile ilişkilerin çerçevesi konusunda da net bir tavır ortaya koymadıkları şeklinde eleştiriliyordu.³⁹

Bu görüş ve şüphelere rağmen, 57. Hükümet'in icraat döneminde reel politika ve vizyon ağır bastı ve her ne kadar sürecin gerektirdiği yapısal reformlar arzu edilen hızda gerçekleştirilmediyse de AB ile ilişkiler açısından dikkate değer adımlar atıldı. Türkiye'nin, Lüksemburg Zirvesi'nde adı geçen 11 ülke gibi “aday üye” sıfatı kazanması da yaklaşık iki yıllık bir sürecin sonunda yine aynı koalisyon hükümeti döneminde, 11-12 Aralık 1999'da Helsinki'de düzenlenen Avrupa Konseyi Zirve Toplantısı'nda gerçekleşti. Özdem Sanberke'ye göre zayıf bir koalisyon hükümeti olmasına rağmen, Ecevit'in Helsinki'de resmi adaylık statüsünü kazanması Türkiye açısından önemli bir aşamaydı ve bu başarı, Avrupa Birliği'nin Türkiye'ye yönelik bir politikası olduğunu da göstermişti.⁴⁰

Zirvede alınan karara göre Türkiye, diğer aday ülkeler gibi Katılım Öncesi Stratejisi'nden yararlanacak, böylece aday ülkelerle Birlik arasında, katılım süreci çerçevesinde yapılan toplantılarda yer alma imkânına sahip olacaktı. Helsinki'de kabul edilen ve genişlemeye ilişkin çok sayıda kararın da yer aldığı Başkanlık Sonuç Belgesi'nin Türkiye'yle ilgili 12. maddesi, şu hükümleri içeriyordu:

Avrupa Birliği Konseyi, Komisyon'un ilerleme raporunda işaret edildiği gibi Türkiye'de son zamanlarda yaşanan olumlu

gelişmeleri ve ayrıca Türkiye'nin Kopenhag kriterlerine uyum yönündeki reformlarını sürdürme niyetini memnuniyetle karşılar. Türkiye, diğer aday devletlere uygulananlar ile aynı kriterler temelinde Birliğe katılmaya yönelmiş bir aday devlettir. Diğer aday devletler gibi Türkiye de mevcut Avrupa stratejisine dayanarak, reformlarını teşvik etmeye ve desteklemeye yönelik bir katılım öncesi stratejiden istifade edecektir. Bu çerçevede, insan hakları konusu ve 4 ve 9 (a) sayılı paragraflarda belirtilen konular başta olmak üzere, üyeliğin siyasi kriterlerini karşılama yönünde ilerleme kaydedilmesi üzerinde durularak, daha fazla siyasi diyalog söz konusu olacaktır. Türkiye, Topluluk programlarına ve ajanslarına ve katılım süreci bağlamında aday devletler ile Birlik arasındaki toplantılara katılma imkânına da sahip olacaktır. Müktesebatın benimsenmesi için ulusal bir program ile birlikte, siyasi ve ekonomik kriterler ve bir üye devletin yükümlülükleri ışığında üyelik hazırlıklarının yoğunlaşması gereken öncelikleri içeren bir katılım ortaklığı, önceki konsey sonuçları temelinde oluşturulacaktır. Uygun izleme mekanizmaları kurulacaktır. Türkiye'nin mevzuatının ve uygulamasının müktesebat ile uyumlulaşmasını yoğunlaştırmak üzere, Komisyon, müktesebatın analitik tarzda incelenmesine yönelik bir süreç hazırlamaya davet edilir. Avrupa Birliği Konseyi, Komisyon'dan, katılım öncesi tüm AB mali yardım kaynaklarının koordinasyonu için tek bir çerçeve sunmasını talep eder.⁴²

Helsinki Zirvesi'nin pratikteki en önemli sonuçlarından biri, Türkiye'nin üyelik için gerekli bir dizi kriteri yerine getirmesinin ivedi bir görev olarak ortaya çıkmasıydı.

Ancak 57. Hükümet, adaylık öncesindeki çabalarının pek azını bu konuda sergileyebilirdi. Uyum çalışmalarına yönelik olarak hükümetin hemen hiçbir kayda değer adımının olmadığını savunan Prof. Dr. Ramazan Gözen'e göre, Helsinki'de Türkiye'den yapılması istenenler Türk hükümeti tarafından "resmen" kabul edilmişse de, biraz hükümet içindeki MHP kanadının etkisiyle, biraz da siyasetin ve bürokrasinin içindeki bazı başka kurumların direnciyle, pratikte bunların hiçbiri gerçekleştirilmemişti:

Ecevit koalisyon hükümeti, ne iç, ne de dış politika yönünde ciddi bir reform yapabildi. Ulusal Program'da belirtilen reformları uygulamaya koyacak dirayeti ve başarıyı gösteremedi. 1999-2002 arası döneme bakıldığında, Ecevit hükümetinin 2002 Ağustos'unda giderayak yaptığı bir Anayasa paketi değişikliği dışında hiçbir ciddi adım atmadığı görülecektir. Bunun temel sebebi, kısmen diğer hükümet üyesi MHP'nin zorluk çıkarması, kısmen de Ecevit'in kendisi ve Türkiye'deki birçok devlet organlarının ve yetkililerinin reform yapmak konusundaki isteksizliği idi. Çünkü, AB'nin Türkiye'den talepleri özellikle iki konuda çok radikal bir değişikliğin yapılmasını gerektiriyordu. Birincisi, Türkiye'de demokrasinin ve insan haklarının gelişebilmesi için askeri müdahale kanallarının yok edilmesi ve gerçek anlamda sivil bir düzenin sağlanması isteniyordu. Bu çerçevede, silahlı kuvvetlerin etkili olduğu tüm kurum ve politikaların gözden geçirilmesi kaçınılmazdı. Bunlar arasında en kritik olanlar, Milli Güvenlik Kurulu'nun sivilleşmesi, Devlet Güvenlik Mahkemeleri'nin kaldırılması, Olağanüstü Hal uygulamasının sona ermesi, anadilde

eğitim ve yayın haklarının sağlanması ve diğer konularda anayasal ve yasal düzenlemelerin yapılması idi. İkincisi, Türkiye'nin Kıbrıs sorununa çözümünü yönünde müspet bir rol oynaması gerekiyordu. Bu konuyla ilgili temel adım, adada BM çerçevesinde yapılacak olan ve adanın kuzey ve güneyinin federal bir yapı içinde birleşmesini sağlayacak plana (daha sonra "Annan Planı" olarak gündeme gelen düzenlemelere) destek vermesi ve bu çerçevede Türk Silahlı Kuvvetleri'nin adadan çekilmesini sağlamaktı. Helsinki

Zirvesi kararları çerçevesindeki bu talepler, Türkiye tarafından resmen kabul edilse de, uygulamaya konulmadı.⁴³

Hükümetin tutuk, bürokrasinin "direngen" hareket ettiği bu süreçte iş dünyası inisiyatif olarak çeşitli görevler üstlendi. Yapılacak en öncelikli iş, Birlik üyesi ülkelerde yürütülecek olan lobi faaliyetleriydi. Yeni dönemde önde gelen tüm işveren örgütleri yoğun bir lobicilik faaliyetine girişirken, DEİK de Fransa, İngiltere ve Belçika gibi

FERİT ŞAHENK (Türk-Alman İş Konseyi Başkanı)

"Önemli olan AB üyesi olmak değil, o standartlara ulaşmak."

Türk iş dünyasının, Türkiye'nin dünyaya açılan çok önemli bir penceresi olduğunu düşünüyorum ben. Türkiye-AB ilişkilerine bakıldığı zaman, bence Türkiye siyasi platformda çok güzel bir mesafe aldı. Bu ilişkiyi bizim özelleştirmemiz lazım. Bunu yapacak olan işadamlarıdır. Bu nedir? Ticarettir, karşılıklı yatırımlardır, bölgelerimizde birlikte iş yapmak, projeler gerçekleştirmektir. Zaten bence DEİK gibi kurumların oynadığı en önemli rollerin başında bunlar geliyor: Ticareti geliştirmek, karşılıklı yatırım yapmak ve üçüncü devletlere beraber gidip proje gerçekleştirmek.

Örneğin AB konusunda... Hem Avrupalıların bize, bizim halkımıza, bizim de Avrupa'daki halklara hitap edebilmemiz için onların insani gündemlerinin içine girebilmemiz lazım. İşadamları belirli markalarla giriyor. Gidiyorsunuz İngiltere'ye veya Almanya'ya, BEKO'yu görüyorsunuz. Ben maçlarda BEKO'yu gördüğüm zaman kendimi iyi hissediyorum. Şimdi yavaş yavaş stattaki insanlar da görüyor BEKO'yu, "Aaa! Bu Türk markasıymış!" diyor. Yakınlıktır bu, yakınlaşmadır, bir hoşluktur. Spordaki başarılar, sanattaki başarılar, kültür etkinlikleri, memleketlerin tarihlerini birbirlerine anlatması... Yani sonunda olayın insani tarafının da okşanması ve tanıtılmasıyla, aslında aramızdaki farklılıklardan çok, ortak noktalarımızın öne çıkartılması lazım. Bu bence sadece AB için değil, dünya vatandaşı, dünya memleketi olmak için çok önemli.

Dolayısıyla ben AB'ye daha çok standartlar bakımından yaklaşmayı uygun görüyorum. Zaten Gümrük Birliği ile ticari olarak entegre olmuşuz. Yönetim ve düşünüş birliğini de belirli özelliklerimizi yitirmeden, kendi özelliğimizi bozmadan, ama oradan alacağımız bazı standartlarla sağlarsak, bu imtihan devresini o kadar kolay geçeriz diye düşünüyorum. Zaten bir gün bakacağız ki Türkiye belli standartları sindirmiş, bunları uygulayan bir ülke haline gelmiş. O zaman Türkiye zaten üye olmuş ya da olmamış fark etmeyecek. Türkiye oraya geldiğinde Avrupalı bizi daha fazla isteyecek.

Zaten Gümrük Birliği ile ticari olarak Avrupa'ya entegre olmuşuz. Kendi özelliklerimizi kaybetmeden, yönetim ve düşünüş birliğini de sağlarsak, bu imtihan devresini o kadar kolay geçeriz.

Kasım 2002 seçimlerinden galibiyetle çıkan AKP, Avrupa Birliği üyeliğini öncelikli konulardan biri olarak ele aldı. Başbakan Erdoğan, İtalya Başbakanı Romano Prodi ile birlikte Avrupa Konseyi Zirvesi'nde (16-17 Ekim 2003)

AB içinde ağırlığı olan ülkelerle kurulmuş olan iş konseylerinin hemen her toplantısında AB sürecini gündeme getirerek destek aradı. 2002 ortalarında ise, DEİK'in de kurucularından biri olan İktisadi Kalkınma Vakfı'nın çağrısıyla 175 kuruluş konuya ilişkin ortak bir bildiri yayınladı. Türkiye'nin AB üyeliği yolunda önemli bir kavşakta olduğunun altının çizildiği ve yıl sonunda yapılacak Kopenhag Zirvesi'nde Türkiye'ye üyelik tarihinin verilmesi için daha fazla çaba harcanması gerektiğinin vurgulandığı, "Türkiye'nin yeri Avrupa Birliği'dir, kaybedecek zamanımız yok" mesajı üzerine kurulu bildiriye, DEİK'in yanı sıra TOBB, TÜSİAD, İSO, TİSK ve TZOB gibi iş örgütleriyle birlikte DİSK, Türk-İş ve Hak-İş gibi işçi sendikaları konfederasyonları da imzalamıştı.⁴⁴

Aralık ayında yapılacak olan zirvenin yaklaşmasıyla beraber lobi faaliyetleri de yoğunluk kazanmıştı. Bu doğrultuda DEİK

İcra Kurulu ve iş konseyi başkanları, 7 Ekim 2002 tarihinde başlıca gündemi AB olan bir toplantı gerçekleştirdi. Rifat Hisarcıklıoğlu başkanlığında, DEİK, TOBB, İKV ve TÜSİAD tarafından gerçekleştirilen lobi faaliyetlerinin değerlendirildiği bu toplantıya TOBB, İKV ve İSO yöneticileri de katıldı. İş konseyi bulunan ülkelerin Türkiye'nin AB üyeliğine olan bakışının da değerlendirildiği toplantı sonucunda Hisarcıklıoğlu, iş konseyi başkanlarını, konuya ilişkin faaliyet programlarını ve bütçelerini bir hafta içinde belirlemekle görevlendirdi ve AB lobisi konusunda etkili bir isim olan Jak Kamhi ile TÜSİAD temsilcilerinin de görüşmelere katılmasının faydalı olacağını altını çizdi. Yine, Aldo Kaslowski ve Tuncay Özilhan gibi isimlerin de bu faaliyetlere dahil edilmesi kararlaştırıldı.⁴⁵

Kopenhag Zirvesi'nden çok kısa bir süre önce gerçekleşen 3 Kasım 2002 seçimlerinden birinci çıkan Adalet ve Kalkınma Partisi ise, görevi devraldığı hükümetten farklı olarak, Avrupa Birliği konusundaki girişkenliği ve ısrarlı çabalarıyla dikkat çekiyordu. Bunun bir göstergesi olarak, 3 Kasım seçimlerine milletvekili adayı olarak giremediği halde AKP genel başkanı Recep Tayyip Erdoğan, seçimlerden bir hafta sonra AB ülkelerine yönelik bir geziye çıkacağını duyurdu. Bu doğrultuda 8 Kasım 2002 günü DEİK, TOBB, TÜSİAD, Türk-İş, İKV, Hak-İş, DİSK, TZOB, TİSK ve TİM başkanlarıyla bir toplantı düzenleyen Erdoğan, gezisinde özellikle işadamlarının kendisine eşlik etmesini istedi.⁴⁶ Erdoğan, 13 Kasım günü, ilk adımı İtalya

olan AB turuna başladı. Eşzamanlı olarak çeşitli işveren örgütleri de İsveç, Fransa ve Belçika'da yoğun bir görüşme trafiğine girdiler. En büyük çıkarma ise kasım ayının son günlerinde Brüksel'e yapıldı. 27 Kasım günü, aralarında TOBB ve DEİK'in de olduğu 265 sivil toplum kuruluşunun temsilcileri, iki uçak halinde gittikleri Brüksel'de, bazı Avrupalı sivil toplum örgütleriyle bir araya gelerek ortak bir toplantı düzenlediler. "Türkiye Platformu" adı altında birleşen sivil toplum temsilcileri, Türkiye'nin üyelik müzakerelerine başlamak için gerekli yasal düzenlemeleri tamamlamış olduğunun altını çizerek, Kopenhag Zirvesi öncesinde AB'ye "Sürdürülen reformların kesintiye uğramaması için bize cesaret verin" mesajını verdiler.⁴⁷

İKV'nin eski başkanlarından Davut Ökütçü, bu süreçte yapılan çalışmaları ve DEİK'in çalışmalara katkısını şöyle dile getiriyordu:

2002 Kopenhag Doruğu öncesinde, kasım ayındaki seçimlerde en fazla oyu alarak parlamento çoğunluğunu elde edip tek başına iktidara gelen partinin o sırada henüz siyaset yasağı kalkmamış olan genel başkanı Recep Tayyip Erdoğan, işadamlarımızla birlikte tek tek Avrupa başkentlerini dolaşarak temaslarda bulunuyordu. DEİK ise ekonomiyi yönetenleri bir araya getiren iş konseyi toplantıları düzenleyerek, Türkiye'nin tezlerini anlatabileceği zemini oluşturuyor; İKV'nin önderliğinde, TOBB'un liderlik ve desteğiyle bir araya gelen 264 STK'nın oluşturduğu Türkiye Platformu, içte ve dışta sürece desteğini ifade eden toplantılar düzenliyordu. Bu yolla doğrudan karar verici

konumundaki siyasi liderleri, siyasetler üzerinde etkili olabilecek konumda bulunanları ve ekonomiye yön verenleri, kanaat önderlerini Türkiye'nin yanına çekmeye çalışıyordu. Bu çabalar Türkiye ile müzakerelerin başlama kararının alınmasına kadar yoğun bir şekilde devam etti. DEİK'in tüm iş konseyleri, Türkiye-Avrupa Birliği ilişkilerini toplanmalarının değişmez gündem maddelerinden biri haline getirerek çalışıyordu.

Kopenhag Zirvesi'nde Avrupa Birliği, Türkiye'yi, reform sürecini hızla sürdürmesi yönünde teşvik etti. Zirvede, Aralık 2004'te AB Komisyonu'nun rapor ve önerisine dayanarak Türkiye'nin Kopenhag siyasi kriterlerini yerine getirdiğine karar verildiği takdirde, katılım müzakerelerinin başlatılması kararlaştırıldı. Böylece DEİK ve üyelerinin çalışmaları dış ekonomik ilişkileri geliştirmenin de ötesine geçerek, cumhuriyet tarihimizin en büyük çağdaşlık projesi olarak kabul edilen AB sürecine de önemli katkılar sağladı.⁴⁸

12-13 Aralık 2002 tarihlerinde Danimarka'nın başkenti Kopenhag'da gerçekleştirilen Avrupa Konseyi Zirve Toplantısı, Türkiye-AB ilişkileri bakımından hayati bir öneme sahipti. Toplantının sonuç bildirgesinde yer alan, "AB Komisyonu'nun raporu ve önerisi temelinde, Türkiye'nin Kopenhag siyasi kriterlerini karşıladığına karar verilmesi halinde, 2004 Aralık ayında toplanacak olan Avrupa Konseyi'nin, Türkiye ile AB arasındaki müzakereleri gecikme olmaksızın başlatacağı" ifadesi, üyelik sürecinde Türkiye'yi yeni bir noktaya getiriyordu. Sonuç bildirgesinde ayrıca, Türkiye'nin AB üyeliğine yardımcı olmak amacıyla, Türkiye'nin katılım stratejisinin

güçlendirileceği ifade ediliyor ve bu doğrultuda Komisyon'un, Katılım Ortaklığı Belgesi'nin yeniden gözden geçirilmesine ilişkin bir öneri hazırlaması ve yasal uyumu güçlendirmesi talep ediliyordu.

Kopenhag Zirvesi'yle, Türkiye'nin Aralık 2004 tarihine kadar eksikliklerini hem mevzuat, hem de uygulama açısından gidermek amacıyla mevcut uyum çalışmalarına hız vermesinin gerektiği yeni bir dönem başlıyordu. Zirve sonucunda hazırlanması kararlaştırılan yeni Katılım Ortaklığı Belgesi'nin "Kıbrıs, idam cezası, MGK, Devlet Güvenlik Mahkemeleri, anadilde yayın" gibi başlıklarda yeni kriterler içermesi, Türk hükümetini zorlu bir sürecin eşiğine getiriyordu. Hükümetin bu yöndeki

çalışmaları, bir dizi reform paketinin hazırlanmasını ve çeşitli yasal düzenlemelerin hayata geçirilmesini zorunlu kılıyordu. İş çevreleri de reform sürecini destekliyor ve bu yöndeki çabaların hız kazanmasını istiyordu. Bu amaç doğrultusunda, 2003 yılının Ağustos ayında, yine İKV öncülüğünde bir araya gelen çok sayıda sivil toplum kuruluşu, AB reformlarını destekleyen bir bildiri yayınladı. DEİK adına Rona Yırcalı'nın imzaladığı ve toplam 18 iş örgütünün temsilcilerinin imzasını taşıyan bildiride, uyum paketlerinin gerektirdiği yasal düzenlemelerin hızla hayata geçirilmesi talep ediliyordu.⁴⁹ Bir başka deyişle işadamları bu alanda inisiyatif almaya devam ederek, öncekilerden daha kararlı görünen siyasi iradeye tam destek veriyordu.

Dünyanın önemli bir dönüşümden geçtiği 1990'ların son çeyreğinde DEİK, Türkiye'nin dış dünyayla daha fazla entegre olmasına yönelik çalışmalarını çok yönlü ve çok katmanlı olarak sürdürdü. Avrupa Birliği'ne tam üyelik hedefi doğrultusunda Helsinki Zirvesi sürecinde yürütülen ve yukarıda söz ettiğimiz yoğun lobi faaliyetlerinin yanı sıra, söz konusu dönemde farklı pazarlara entegrasyon amacıyla beş farklı ülkeyle (Birleşik Arap Emirlikleri, Danimarka, Filistin, İsviçre ve Slovenya) iş konseyleri kuruldu.

Aynı zamanda, DEİK'in en uzun süreli etkinliklerinden biri olan ve uluslararası ölçekte ilgi çeken enerji konferanslarının ilki bu dönemde düzenlendi. Aynı dönemde DEİK, Türkiye içindeki yapılanmasında da yenilenmeye giderek, Anadolu kökenli firmalarla ilişkilerini güçlendirdi.

Yeni milenyuma girerken DEİK

■ Dönemin önemli etkinlikleri

Ege ve Kıbrıs'ta İşbirliği Toplantısı (25 Mayıs 1997)

Türk dış politikasının "kangrenleşmiş" konularından biri olan Kıbrıs ve Ege sorunu, DEİK'in de gündeminde her dönemde önemli bir yer tutuyordu. DEİK, 1997 yılının Mayıs ayında bu doğrultuda önemli bir ilke imza atarak Türk, Yunan, Kıbrıslı Türk ve Kıbrıslı Rum işadamlarını bir araya getirdi. Şarık Tara'nın kişisel girişimlerinin de katkısıyla gerçekleştirilen toplantıya 4 ülkeden toplam 30'a yakın temsilci katıldı. Kıbrıs Rum Kesimi heyetinde işadamlarının yanı sıra Merkez Bankası ve Kalkınma Bankası yöneticileri de yer alıyordu. Türkiye heyetinde ise Türk-Yunan İş Konseyi Başkanı Rahmi Koç, Başkan Yardımcısı Şarık Tara, DEİK İcra Kurulu Başkanı Yavuz Zeytinoğlu, Selim Egeli, TÜSİAD Başkanı

Muharrem Kayhan, Osman Kavala, İKV Başkanı Meral Gezgin Eriş ve Asaf Güneri bulunuyordu.

“Bölgede İşbirliği Potansiyeli” konulu toplantı 25 Mayıs 1997 günü Ceylan InterContinental Otelinde gerçekleştirildi. Toplantının açılış konuşmasını yapan Şarık Tara, “Sevgili kardeşlerim!” diye başladığı konuşmasında, esas olarak Kıbrıs ve Ege sorununun hassaslığına vurgu yapıyor ve sorunun tüm taraflarının bulundukları yerden kendilerini haklı görmesini “anlaşılır bir durum” olarak değerlendiriyordu. Şu durumda asıl olan, taraflar arasında makul diyalog kanallarının oluşturulmasıydı. Şara bu düşüncesini, “Yıllar önce bir film seyretmiştim. Orada bir cinayet vardı. Herkes konuşuyordu, olayı kendine göre anlatıyordu. Herkes haklıydı. Önemli olan haklı olmak değil, karşılıklı anlayış ile doğruyu birlikte bulmaktır” sözleriyle dile getiriyordu.

Toplantının temel amaçlarından biri, Kıbrıs’ın iki kesimi arasında ekonomik işbirliği olanaklarının yaratılması ve bunun paralelinde Türkiye ile Yunanistan arasındaki ekonomik ilişkilerin geliştirilmesi amacıyla karşılıklı görüş alışverişlerinin başlatılmasıydı. Toplantıda bu doğrultuda pek çok konu masaya yatırıldı. İşadamlarının toplumdaki rolü; iki ülke arasında işadamları seviyesindeki ilişkiler ve işbirliği; iş dünyasının girişim ve temaslarının işbirliği ve güven ortamının yaratılmasına katkıları; işadamları için bölgede ve bir bütün olarak Avrupa’da yaratılabilecek fırsatlar; işadamlarının siyasi istikrara sunabileceği katkılar, öne çıkan başlıca istişare başlıklarıydı.⁴⁹ Bu toplantıdan bir gün sonra ise,

Türk-Yunan İş Konseyi’yle ilgili kısımda söz edeceğimiz 3. Türk-Yunan Ekonomi Forumu gerçekleştirildi.

Balkanlar’da Savaş Sonrası Özel Sektörün İşlevi Toplantısı (15 Mayıs 1999)

DEİK, Ege ve Kıbrıs’ta İşbirliği Toplantısı’ndan yaklaşık iki yıl sonra, bir başka uluslararası etkinliğe öncülük ederek, 15 Mayıs 1999 tarihinde İstanbul’da gerçekleştirilen “Balkanlar’da Savaş Sonrası Özel Sektörün İşlevi ve Halkın Yaşamının Geliştirilmesi” toplantısına ev sahipliği yaptı. Bu toplantı da, bir önceki etkinlikle benzer bir şekilde, bölgedeki barış ve siyasal istikrara işadamları cephesinden katkı sunmayı amaçlıyordu. Söz konusu toplantının zamanlaması, adından da anlaşılacağı gibi, Kosova’da savaşın patlak vermesinden hemen sonraya denk getirilmişti.

Geniş bir yelpazeyi kucaklayan konferansın katılımcıları arasında, hazırladığı raporlarla ABD dış politikası üzerinde hayli etkili olan EastWest Institute Başkanı John Edwin Mroz’un yanı sıra Makedonya, Arnavutluk, Bosna-Hersek, Yunanistan ve Ukrayna’dan delegeler de bulunuyordu. Mroz, yaptığı konuşmada, “Kosova Savaşı sonrasında doğru şeyler yapılmalı. Bölgeye akacak yardım boşa harcanmamalı. Savaşın sonrasından dünya kamuoyu, Kosova ve komşularını unutmamalı” diyerek, savaş sonrasında yaraların sarılmasına yönelik endişelerini dile getiriyordu. Nitekim katılımcılar tarafından toplantıda, “Balkan Marshall Planı” diye adlandırılan bir program doğrultusunda, Balkanlar’a gidecek olan yardımların hangi hedeflere kanalize

edileceğine ilişkin bir öneri taslağı oluşturuldu. Konferansa katılan Şarık Tara, yapılan çalışmaları şu şekilde özetliyordu:

*Toplantıda kriz bölgesindeki Bosna, Makedonya, Arnavutluk, Slovenya, Bulgaristan, Romanya, Hırvatistan ve Macaristan’ın konumlarını ele aldık. Nüfus yapıları, milli gelir düzeyleri ve Kosovalı sığınmacı potansiyelleri göz önüne alınarak öncelikle Bosna, Makedonya, Arnavutluk’un 2 ile 5 milyar dolar arasında değişen ivedi yardımlara gereksinimleri olduğunu saptadık. Bu yardım, ülkelerin sığınmacı yükünü hafifletmek, altyapı gereksinimlerini karşılamak ve kendi ekonomilerini geliştirmek amacıyla verilmelidir.*⁵⁰

Üç Denizin Hikâyesi Konferansı (21-23 Haziran 1999)

DEİK’in 1999 yılında imza attığı uluslararası nitelikteki en büyük etkinlik, 21-23 Haziran 1999 tarihleri arasında İstanbul’da DEİK, KEİ İş Konseyi ve Cambridge Enerji Araştırmaları Birliği (CERA) tarafından ortaklaşa düzenlenen “Üç Denizin Hikâyesi: Hazar, Akdeniz ve Karadeniz’in Enerji Geleceği” başlıklı uluslararası konferanstı. İlki 1998 yılının Mayıs ayında yine DEİK’in ev sahipliğinde, “İki Denizin Öyküsü” başlığıyla gerçekleştirilen konferansın adı, Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel’in önerisi üzerine, Hazar

NIHAT GÖKYİĞİT (Türk-BDT İş Konseyleri Eski Başkanı)

“Üç Denizin Hikâyesi Enerji Konferansı, uluslararası ölçekte önemli bir girişimdi.”

KEİ İş Konseyi’nin kurulduğu dönemlerde hangi konular öncelikli olmalı diye tartışılırken enerji konuları çok öne çıkmıştı. O zaman İstanbul’da DEİK olarak bir enerji konferansı düzenleyelim diye düşündük. Cambridge Energy Research Associates / CERA diye bir kuruluş var Amerika’da; enerji araştırmaları ve konferansları düzenleyen çok büyük bir teşkilat. Oradan da birilerini davet ettik. İki temsilci geldi. Toplantıyı çok başarılı buldular. İçlerinden Joseph Stanislaw, “Beraber bir konferans yapmaya ne dersiniz?” diye sordu. Biz de zaten bunu söyletmek istiyorduk. “Tabii yapalım” dedik. Ama izin verilerse konferansın ismini kendim vermek istediğimi söyledim. “Nedir?” diye sordular, “A Tale of Two Seas - İki Denizin Öyküsü” dedim, Charles Dickens’in eserinden etkilenecek. İsmi de beğendiler. Hazar Denizi’nin petrol ve gazlarının önemi ortaya çıkmış, dünya heyecanla gidiyor oraya. Karadeniz, Hazar’ın yanı başındaki ilk önemli tüketim merkezi; aynı zamanda dünya pazarları için de geçiş yolu. “İki Deniz” adı buradan çıktı. Daha sonra Irak petrolünün Akdeniz’e bağlanmış olması, Bakü-Tiflis-Ceyhan (BTC) Boru Hattı’nın gündeme gelmesi ve Mısır’la İsrail’in Türk gaz-petrol şebekesine bağlanma arzuları nedeniyle toplantının kapsamına Doğu Akdeniz de dahil edildi ve konferansın adı “Üç Denizin Hikâyesi”ne dönüştü. Çok sonra “East Meets West” ismini alan konferans 10 yıl boyunca her sene yapıldı. Birçok projenin tartışıldığı konferans, önemli beyan, karar ve anlaşmalara sahne olarak enerji politikalarımızın paylaşılmasına ve benimsetilmesine yardımcı oldu. Birçok büyük proje burada gündeme geldi.

Daha sonra “East Meets West” ismini alan enerji konferansı 10 yıl boyunca her sene yapıldı. Birçok projenin tartışıldığı konferans, önemli beyan, karar ve anlaşmalara sahne oldu. Birçok büyük proje burada gündeme geldi.

İsim babalığını Nihat Gökyiğit'in yaptığı Üç Denizin Öyküsü konferansları, devlet başkanları seviyesinde destek gören bir etkinlik olarak yıllar içinde giderek güç kazandı.

ve Karadeniz'in yanına Akdeniz'in de eklenmesiyle 1999 yılında "Üç Denizin Öyküsü"ne dönüştürülmüştü.⁵¹

Enerji, DEİK'in öncelikle ele aldığı konulardan biriydi. DEİK Araştırma ve İş Geliştirme Eski Koordinatörü Tuncay Melektosun'a göre Türkiye'nin enerji koridorlarının kesiştiği bir merkez olması ve bu yöndeki pozisyonunu sağlamlaştırması, bölgedeki ekonomik ilişkilere olumlu katkı sağlayacak önemli bir unsurdur. Kullandığı petrolün büyük bir kısmını komşu ülkelerden ithal etmesinden ötürü Türkiye'nin komşu ülkelerle ekonomik ilişkilerini karşılıklı ortak çıkarlara dayalı olarak derinleştirmesi ve çeşitlendirmesi de bir gerekliliktir.⁵² Bu çerçevede enerji konusunda gerçekleştirilecek işbirliği projeleri, Türkiye'nin ticari ve ekonomik ilişkilerine sağlayacağı yararlar nedeniyle doğrudan DEİK'in ilgi alanına girmektedir.

1999'da, bir önceki yıla oranla çok daha geniş bir katılımı toplanan Üç Denizin Öyküsü Konferansı, yine Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel'in himayesinde gerçekleştirildi. Açılış oturumuna Mısır enerji bakanı, Romanya Ticaret ve Sanayi Bakanlığı müsteşarı, Türkmenistan kabine başkanı ve çok sayıda üst düzey yetkilinin katıldığı konferans, ABD ve Avrupa'dan enerji alanında faaliyet gösteren firma temsilcilerinin de yer aldığı toplam 300 kişi tarafından izlendi.

Konferansın temel amacı, Karadeniz, Hazar Denizi ve Akdeniz havzalarının enerji alanındaki geniş potansiyelini ve bu konudaki gelişmeleri dünya yatırımcılarına daha iyi tanıtmaktı. 1999 yılında toplanan konferansta bu doğrultuda üç gün boyunca çok sayıda oturum düzenlendi ve petrol, doğalgaz ve elektrik enerjisi alanında bölgedeki son gelişmelerin yanı sıra proje finansmanı hakkında da çeşitli sunuşlar yapıldı. Geniş bir çeşitlilik arz eden gündem maddeleri arasında Türkiye'nin gaz ve elektrik ihtiyacı; kısa süre önce kurulmuş olan yeni hükümetin bu alandaki öncelikli politikaları; Rusya'daki gelecek seçimlerin bölgedeki gelişmelere muhtemel etkileri; elektrik nakil hatları; Hazar Denizi petrol ve gazının dünyaya açılması; Doğu Akdeniz, İran ve Ortadoğu'da enerji alanındaki gelişmeler ve Boğazlar'dan petrol geçişi gibi başlıklar öne çıkıyordu. Konferansta Enerji Bakanı Cumhur Ersümer, Mısır Enerji Bakanı Hamdi el-Bambi, Rusya Enerji Bakanı Yardımcısı Valeri Garipov, Enerji Bakanlığı Müsteşarı Yurdakul Yiğitgüden, TPAO Genel Müdürü Osman Demirağ, TEAŞ

Genel Müdürü Zeki Köseoğlu, Kazakistan ve Rusya büyükelçileri tarafından da birer sunuş gerçekleştirildi.⁵³

"Anadolu'ya açılım" stratejisi

Öteden beri DEİK'e yönelik eleştiri konularından biri, faaliyetlerini çoğunlukla büyük kentlerdeki iş çevreleriyle sınırlı tutması, daha geniş bir tabana yayılması ve Anadolu sermayesine dışa açılma noktasında yeterli derecede olanak sunmamasıydı. 1999 yılı, bu yönde önemli adımların atıldığı bir yıl oldu. "Anadolu'ya açılım" olarak adlandırılan bir program doğrultusunda, yılın ilk aylarından itibaren çok sayıda Anadolu kentine ziyaretler gerçekleştirildi.

Bu ziyaretlerin birincil amacı, gidilen bölgenin sinai altyapısını yerinde incelemek, yurtdışına açılacak durumda bulunan firmaları tespit etmek, mevcut ve potansiyel sorunları belirlemek ve DEİK'in faaliyetlerinden bu firmaların da yararlanmasına olanak sağlamaktı. Bu yönde Antalya, Gaziantep, Kayseri ve Eskişehir gibi kentlere yapılan ziyaretler sırasında yerel firmalarla doğrudan temaslar kuruldu ve bölgesel firmalarla olan ilişkileri geliştirmek amacıyla yerel sanayi odalarında birer DEİK temsilcisi belirlendi. Böylece ilk kez, DEİK'in Anadolu kentlerinde de birer yerel temsilcisi oldu.⁵⁴ Yine aynı dönemde, DEİK'in sunduğu olanaklardan daha fazla şirketin yararlanmasını sağlamak amacıyla bazı iş konseyi toplantılarının, illerin sinai profili dikkate alınarak, uygun görülen Anadolu kentlerinde yapılmasına başlandı.

■ Yeni kurulan İş Konseyleri

Türk-Danimarka İş Konseyi

Türkiye'nin ticari ve ekonomik ilişkilerinin yeterince gelişkin olmadığı Danimarka, 1999 yılında iş konseyi olan ülkeler arasına katıldı. Ömer Perçinel'in başkanlığında Türkiye kanadı oluşturulan konseyin ilk etkinliği, Danimarka'dan gelen bir ticaret heyetinin Türkiye ziyareti vesilesiyle, 16 Mart 1999 tarihinde İstanbul'da düzenlenen "Danimarka-Türkiye İşbirliği Günü" idi. Etkinliğe enerji ve çevre, inşaat ve yapı sanayi ile gıda işleme makineleri sektörlerinden 22 Danimarkalı firma ve çeşitli sektörlerden 160 Türk firması katıldı. Ticaret, ortak yatırım, distribütörlük veya temsilcilik için Türk pazarında ortak arayış içinde olan Danimarkalı firmaların Türk firmalarıyla ikili görüşmeler gerçekleştirdiği etkinliğin sonunda iş konseyinin kuruluş protokolü imzalandı. Danimarka Sanayi Konfederasyonu (DI), iş konseyinin

Türkmenistan Kobi Heyeti'nin Gaziantep ziyareti
(21 Nisan 2000)

muhatap kuruluşu olurken, karşı kanat adına imzayı bu kuruluşun genel müdür yardımcısı Svend Henriksen attı.⁵⁵

Kuruluş süreci tamamlandıktan sonra iş konseyinin imza attığı ilk büyük etkinlik, Türk-Finlandiya İş Konseyi'nin de katılımıyla 19-21 Eylül 2000 tarihleri arasında Oslo, Kopenhag ve Helsinki'de düzenlenen "Türkiye'deki Yatırım ve İş Olanakları" konulu seminerler ve firmalar arası görüşmelerdi. 19 Eylül'de Norveç Ticaret Konseyi işbirliğiyle Oslo'da, 20 Eylül günü Danimarka Sanayi Konfederasyonu ile Kopenhag'da, 21 Eylül tarihinde ise FINPRO ile Helsinki'de gerçekleştirilen seminerlerde Türkiye'deki son ekonomik

gelişmeler, sermaye piyasaları, Türkiye-AB ilişkileri, Türk sanayisinin rekabet gücü, gündemdeki altyapı ve enerji projeleri, Türk firmalarının BDT'deki girişimleri ve üçüncü ülkelerdeki işbirliği imkânları hakkında katılımcılara bilgi verildi. Türkiye'de yatırımları bulunan Nordik firma temsilcileri ise Türkiye'de iş yapmanın avantajlı ve diğer taraftan sorunlu yönlerini dile getirdiler ve Türkiye pazarına giriş kararını hangi kriterlere göre belirlediklerini anlattılar.⁵⁶

Türk-BAE İş Konseyi

2000 yılında, DEİK çatısı altında Türk-BAE İş Konseyi kuruldu. Önceki yıldan itibaren hazırlık çalışmaları başlatılan konseyin

Türkiye kanadı, 11 Nisan 2000 tarihinde yapılan genel kurul toplantısıyla resmen oluşturuldu ve konseyin başkanlığına Sefa Gömdeniz getirildi. Genel kurulu izleyen günlerde, yeni seçilen yürütme kurulu üyeleri Birleşik Arap Emirlikleri'ni ziyaret ettiler. 9-13 Haziran 2000 tarihleri arasında gerçekleşen ziyarette BAE Ekonomi ve Ticaret Bakanı Şeyh Fahim bin Sultan Al Qassimi, BAE Ticaret ve Sanayi Odaları Federasyonu, Abu Dabi, Dubai ve Sharjah Ticaret ve Sanayi Odaları temsilcileriyle görüşmeler gerçekleştirildi. Temaslar sırasında BAE yetkililerine Türk ekonomisi ve DEİK hakkında bilgi verilirken, ikili işbirliği imkânlarına dair görüş alışverişi yapıldı. Ziyaret sonrasında, iş konseyinin karşı kanadını teşkil edecek olan BAE Ticaret ve Sanayi Odaları Federasyonu'na iş konseyi anlaşma metni gönderildi. Ekim ayında ise iş konseyinin Yürütme Kurulu Üyesi Ömer Kırdar ve İş Konseyleri Bölge Koordinatörü Yasemin Öncel, Birleşik Arap Emirlikleri'ne giderek söz konusu kurumlara yeni ziyaretler gerçekleştirdi. Bu ziyaretler sırasında karşı tarafla iş konseyi ve işbirliği anlaşmalarına ilişkin görüş alışverişleri yapıldı.⁵⁷

Türk-Filistin İş Konseyi

DEİK bünyesinde 1990'lı yılların sonlarından itibaren Filistin'le çeşitli düzeylerde ilişki kurulmaya başlanmış, 1994 yılında Şerif Egeli başkanlığında konseyin Türkiye tarafı oluşturulmuş ve sonrasında Filistin tarafıyla daha fazla temas sağlamak için çok sayıda girişim gerçekleştirilmişti. Bu girişimlerin sonucunda ilk kez 1999 yılının Mart ayında Filistin Ticaret

Türk-Filistin İş Konseyi'nin Türkiye kanadını kuran Şerif Egeli, konseyi etkin hale getirmek için büyük çaba gösterdiyse de, barış ortamının bir türlü sağlanamaması hedeflerin yerine getirilmesine olanak tanımadı.

Bakanlığı Müsteşarı Süleyman Ebu Karş başkanlığındaki 30 kişilik bir işadamları heyeti, DEİK'in davetlisi olarak Türkiye'ye geldi. Filistin heyetinin en önemli gündem maddesi, Türk mallarından İsrail'in komisyon almasının engellenmesi ve Türk işadamlarının Filistin'e doğrudan ihracat yapabilmesinin sağlanmasıydı. Konuk heyet, somut bir proje olarak Beytüllahim'de yapılması öngörülen Hz. İsa'nın 2000'inci doğum yılı etkinlikleri yatırımlarına Türk müteahhitlerini davet etti. Karş ayrıca, "Filistinlileri Kendi Topraklarına Yerleştirme Projesi" kapsamında 120 bin toplu konut inşa edilmesini içeren proje hakkında da Türk tarafına bilgi verdi.⁵⁸

Söz konusu ziyaret, Filistin'le iki taraflı bir iş konseyi kurulması yolundaki ilk temellerin de atılmasını sağladı. Yürütülen hazırlıklar sonrasında 21 Haziran 2000 tarihinde Şerif

Yaptığımız toplantılarda İsrail ve Filistin'i de kapsayan çok büyük projeler gündeme geliyordu. Hepimiz buna çok istekliydik. Ben bu hava içinde, Filistinlilerin mevcut şartlarını iyileştirmeye yönelik olarak Türk-Filistin İş Konseyi'ni kurdum.

ŞERİF EGELİ (Türk-Filistin İş Konseyi Eski Başkanı)

"Filistinlilere yardım için çok uğraştık, ama politika bize üstün geldi."

İzak Rabin suikaste kurban gitmeden önce çok güzel bir barış girişimi vardı. O dönemde MENA (Ortadoğu ve Kuzey Afrika Ekonomik Zirvesi) toplantıları yapılıyordu. Bu toplantıların ilki Kazablanka'da (1994), ikincisi Amman'da (1995), üçüncüsü de Kahire'de (1996) yapıldı. Bu toplantılarda çok büyük projeler gündeme geliyordu. Mesela Kızıldeniz'in suyunu Ölüdeniz'e taşımak ve bu şekilde hem İsrail'e, hem Ürdün'e, hem Filistin'e su bulabilmek ve elektrik enerjisi yaratmak gibi; Ürdün'ün Akabe Limanı'nda müşterek bir havaalanı yapmak gibi... Hepimiz buna çok istekliydik. Ben de bu hava içinde, Filistinlilerin mevcut şartlarını iyileştirmeye yönelik olarak, 1994'te Türk-Filistin İş Konseyi'ni kurdum. Sayın Yaser Arafat'ı çeşitli zamanlarda ziyaret ettim. Hatırladığım kadarıyla Başbakan Tansu Çiller'in İsrail'e yaptığı ziyaret sırasında -ki bu ziyaret çok iyi geçmişti- İzak Rabin'le aralarında çok güzel bir uyum oluştu. Beraberce Sayın Arafat'ı ziyaret ettik Gazze'de. O sırada Gazze'de ilk hava meydanı kurulmuştu. Bu hava meydanıyla Türkiye arasında uçak bağlantısı sağladık. Bu şekilde Türk malları direkt olarak Filistin'e inebiliyordu. Ayrıca bir liman inşaatı mevzuu vardı. Türk firmaları bu inşaatı yapmak için çok uğraştılar ama gerçekleşmedi maalesef. Arkasından Sayın Clinton'un davetiyle Camp David'de bir araya gelen İsrail Başbakanı Ehud Barak ve Filistin lideri Yaser Arafat arasındaki toplantı maalesef herkesin ümit ettiği gibi iyi bir neticeyle sonlanmadığı için ikinci intifada başladı. Ve sonra bilinen problemler baş gösterdi.

Egeli başkanlığındaki iş konseyi kurumsal hüviyetini kazandı. Kurucu başkan Egeli, iş konseyinden beklentilerini, “Filistin Özerk Bölgesi’nin Türkiye ile doğrudan ticaret yapmasının sağlanması ve Türkiye’nin ticari ilişkileri geliştirmek suretiyle Ortadoğu barışına katkıda bulunması” şeklinde açıklıyordu.⁵⁹ İş konseyinin ilk ikili toplantısı, Türk tarafından 20, Filistin tarafından da 10 işadamlarının katılımıyla 3 Temmuz 2000 tarihinde İstanbul The Marmara Otel’inde yapıldı. Konseyin karşı kanat muhatabı Filistin İşadamları Derneği, eşbaşkanı ise Kemal Hassouneh idi.

Büyük bir dostluk havasında gerçekleşen ilk toplantıda konuşan Şerif Egeli, birkaç yıl içinde tamamlanması beklenen Gazze Limanı sayesinde Türk ürünlerinin doğrudan Filistin’e, hatta Filistin üzerinden Körfez ülkelerine gidebileceğini belirtiyor, konseyin eşbaşkanı Kemal Hassouneh ise Filistin’de başta hastane, okul, yol, konut, sanayi bölgesi ve elektrik santrali gibi inşaat ve enerji projelerinde Türk firmalarını görmekten mutlu olacaklarını, ayrıca Filistin’de ortak üretim yapabileceklerini ifade ediyordu. Toplantıda konuşan Filistin’in Ankara Büyükelçisi Fuad Yasin ise, kurulan iş konseyinin gerek Türk, gerekse Filistinli işadamlarına birçok konuda öncülük edeceğine inandığını belirtiyordu.⁶⁰

Ancak aynı yıl içinde “İkinci İntifada” olarak adlandırılan çatışmalı sürecin patlak vermesi, konseyin amaçları doğrultusunda faaliyet göstermesine engel oldu. İntifadıyla birlikte Filistin’le ticaret yapmak neredeyse imkânsız hale geldiği gibi, barış umutları da bir kez daha suya düştü.

Türk-İsviçre İş Konseyi

Avrupa’nın en büyük finans merkezlerinden biri olan İsviçre de, 2000 yılında iş konseyi kurulan ülkeler arasındaki yerini aldı. İsviçre Makine Üreticileri Birliği’yle (SWISS-MEM) imzalanan protokol ile kurulan ve karşı kanat başkanlığını M. Bachmann’ın yaptığı konseyin Türkiye kanadı kurucu başkanı Uğur Yüce idi. Konseyin ilk ortak toplantısı, İsviçre’nin ekonomiden sorumlu devlet müsteşarı David Syz’in Türkiye’ye yaptığı resmi ziyaret çerçevesinde, 19 Eylül 2000 tarihinde İstanbul’da gerçekleştirildi. Toplantıya İsviçre tarafından 45, Türkiye tarafından ise 47 temsilci katıldı. Söz konusu toplantıda bir konuşma yapan Uğur Yüce, iş konseyi faaliyetlerinin ikili ekonomik ve ticari ilişkileri çeşitlendirme ve geliştirme yönünde önemli bir adım olduğunu belirtirken, DEİK İcra Kurulu Başkanı Yavuz Zeytinoğlu, ikili ilişkilerin durumuna ilişkin bazı bilgiler verdi. Buna göre İsviçre, Türkiye’nin ihracatında 10’uncu, ithalatında ise 8’inci sırada yer almaktaydı ve iki ülke arasında bu sıralamayı çok daha yukarılara taşıyacak bir ticaret potansiyeli bulunmaktaydı. David Syz ise yaptığı konuşmada, Türk hükümetinin ekonomik istikrar yönünde attığı adımların yabancı sermaye için cazip koşullar yarattığını söyledi.⁶¹

Kendine özgü bir idari yapısı olan İsviçre ile kurulan iş konseyi, ülkenin bu tarz bir girişime yönelik ilk deneyimi olması itibarıyla de özel bir anlam taşıyordu. Konseyin kurucu başkanı Uğur Yüce’ye göre İsviçrelileri böyle bir deneyimin içine sokmak hiç de kolay olmamıştı:

Bu konseyin sadece kurulmuş olması bile büyük bir başarıdır. Çünkü İsviçre birbirinden tamamen bağımsız kantonlardan oluşur ve ulusal düzeyde çalışacak bir platform kurmak için tüm kantonların ayrı ayrı onayının alınması gerekir. Türkiye’de faaliyet gösteren çeşitli firmalar ve bankalarla temasa geçerek, konseyin sağlayacağı faydaları anlattım. Türkiye, İsviçre’den tekstil makineleri ithal ediyordu. Ben de İsviçre Tekstil Makineleri İmalatçıları Federasyonu ile görüştüm ve bu kuruluş aracılığıyla ulusal düzeyde faaliyet gösteren İsviçre İşverenler Konfederasyonu’na ulaştım. Kürşad Tüzmen’in de katkı ve desteğiyle sonunda İsviçre hükümetini ikna ettik ve İsviçre tarihinde tüm bölgeleri kapsayan ilk ve tek iş konseyini kurduk. Bu nedenle böyle bir işbirliği platformunun kurulmasını bile bir başarı olarak değerlendirmek gerekir.⁶²

Türk-Sloven İş Konseyi

Eski Yugoslav cumhuriyetleri içinde en hızlı gelişme gösteren ve Batı kapitalizmiyle en hızlı entegre olan ülke Slovenya olmasına karşın, bu ülkeyle bir iş konseyinin kurulması ancak 1997 yılında gerçekleşebildi. Konseyin karşı kanat kuruluşu Slovenya Ticaret ve Sanayi Odası; eşbaşkanları ise Emre Aykar ve Andrej Polenec idi.

İş konseyi kurulduğunda Türkiye ve Slovenya arasındaki yıllık ikili ticaret hacmi 64 milyon dolar gibi oldukça düşük bir seviyeydi. Dolayısıyla iş konseyi birincil olarak, konseyin şimdiki başkanı Başar Arıoğlu’nun ifadesiyle, “kayda değer bir ticaret hacmi” oluşturmayı hedef edinmişti.⁶³ Gerek Türkiye’nin, gerekse Slovenya’nın gi-

derek daha fazla dışa açılmasıyla bu rakam her yıl arttı.

17 Ağustos 1999 depremi, pek çok kurum ve iş konseyi gibi Türk-Sloven İş Konseyi’nin de gündemi oldu. Depremden yalnızca bir hafta sonra, 27 Ağustos 1999 tarihinde, Uluslararası İzmir Fuarı’na katılmak üzere Dış Ekonomik İlişkiler Bakan Yardımcısı Vojka Ravbar başkanlığında Türkiye’yi ziyaret eden Sloven ticaret heyetiyle İzmir Hilton Otel’inde bir toplantı düzenlendi. Bu toplantının açılış konuşmasını yapan Türk-Sloven İş Konseyi Başkanı Emre Aykar, yaşanan deprem felaketi sonrasında tüm imkânlarını bölgedeki kurtarma ve yardım çalışmalarına yönlendirdiklerini ve ülke genelinde dayanışmanın en yoğun şekilde yaşanmakta olduğu bir dönemde, Slovenya’nın sağladığı yardım ve desteğin unutulmayacağını ifade etti. Aykar ayrıca, iki ülke arasındaki dış ticaret hacminin mevcut potansiyeli yansıtmadığına dikkat çekerek, bu rakamın ilerleyen yıllarda 500 milyon dolar seviyesine çıkarılmasının hedeflendiğini belirtti.⁶⁴

Türk-Sloven İş Konseyi’nin ortak toplantısı ise bundan yaklaşık bir ay sonra, 21 Ekim 1999 tarihinde Slovenya’nın Bled kentinde düzenlendi. Slovenya’nın en önemli uluslararası etkinliği olan Regional Business Meeting Point (RBSP) kapsamında düzenlenen iş konseyi ortak toplantısına 10 Türk firma temsilcisi katıldı. Slovenya Ekonomik İlişkiler ve Kalkınma Bakanı Vojko Ravbari’nin katıldığı bu toplantıyı, 2000 yılının Eylül ayında Antalya’da Türk ve Slovenyalı işadamlarını bir araya getiren büyük ölçekli bir başka toplantı izledi.⁶⁵

■ Mevcut İş Konseyi faaliyetleri

Türk-Amerikan İş Konseyi

Türk-Amerikan İş Konseyi'nin 1997 sonrasındaki ilk ortak toplantısı Şubat 1998 tarihinde Washington'da yapıldı. Ağırlıklı olarak Türk-ABD ilişkileri ve Türk hükümetinin uygulamakta olduğu reformların değerlendirildiği toplantıya damgasını vuran konuşma ise, daha önce pek çok

ortak toplantıya katılmış olan ve o tarihte görev süresi sona ermek üzere olan Türkiye'nin Washington Büyükelçisi Nüzhet Kandemir'in yaptığı bir anlamda "veda konuşması"ydı. "Görevde bulunduğum 10 yıl içinde iki ülke ilişkilerinde devamlı gelişmeler sağlandı. Ancak son zamanlarda Türkiye düşmanları bu ilişkilere gölge düşürmeye çalışıyor" diyen Kandemir'in meslektaş ve ATC'den "seçkin vatan-daş" ödülü alan Ankara Büyükelçisi Marc

Grosman ise, iki ülke arasındaki ilişkileri değerlendirdiği konuşmasında özellikle insan hakları konusuna dikkat çekiyordu. Kısa süre önce Başbakan Mesut Yılmaz ile ABD Başkanı Clinton'un yaptıkları görüşmede, Yılmaz'ın insan hakları ve demokrasi konusunda yapılacak reformlar konusunda sergilediği kararlılığının ABD'yi çok memnun ettiğini belirten Grosman, "Türkiye insan hakları konusunda yapacağı reformları ABD'nin hoşuna gitmek için değil, kendisi için yapmalıdır" diyordu.⁶⁶

Toplantı sonrasında İstanbul'a dönüş yolunda *Hürriyet* gazetesi muhabiri Gülçin Telci'nin sorularını yanıtlayan iş konseyi başkanı Mustafa Koç'a göre bu seneki yıllık konferansın diğerlerinden en önemli farkı, toplantı gündeminin savunma sanayii ağırlıklı olmaktan çıkıp yatırım konularına yoğunlaşmış olmasıydı. Ayrıca Türk heyeti, Türkiye'nin kredi notundan tekstil kotalarına kadar pek çok farklı konuda üst düzey görüşmeler yapma fırsatı bulmuştu. Koç, kendisine "Bu toplantılardan netice çıkacak mı?" diye soran muhabire şöyle yanıt veriyordu:

Türkiye'nin en büyük eksiği kendini satamaması. Türkiye'yi Yunan ve Ermeni lobisi karşısında ezik bırakmamak için insan hakları sorunları için bazı adımlar atıldı. Türkiye'nin AB'ye girememesinin en önemli nedeninin insan hakları konusunda olduğu bilinmekte. Bu eksikimizi gidereceğimizi kendilerine bildirdik. Kendilerine politik olarak Türkiye'nin stratejik rolünün ve bölgedeki öneminin daha da arttığını, Amerika için bizim halen hem ekonomik hem politik açıdan vazgeçilmez bir müttefik

olduğumuzu, Balkanlar, Kafkasya ve Orta Asya'da çok önemli rol oynadığımızı anlattık. Aynı zamanda Türkiye'nin Körfez Savaşı'nda Amerika'nın en yakın müttefiki olmasına rağmen ekonomik olarak kayba uğradığını ve hiçbir zaman da bu kaybın telafi edilmediğini, bu nedenden dolayı Türkiye'nin bu sefer Irak'taki gelişmelere daha ihtiyatla yaklaştığını bildirdik.⁶⁷

Bu dönemde Türkiye'de 18 Nisan 1999 seçimlerinden sonra oluşan yeni Meclis, ABD'li işadamları tarafından dikkatle izlenmekteydi. Mayıs ayında Türk-Amerikan İş Konseyi ve AFOT tarafından 18'incisi düzenlenen Türkiye-ABD İlişkileri Konferansı nedeniyle Washington'a giden Türk işadamlarına en fazla yöneltilen iki sorudan biri MHP'nin ikinci parti olarak Meclis'e girmesi, diğeri ise Fazilet Partisi milletvekili Merve Kavakçı'nın genel kurul salonuna türbanla gelmesiyle ilgiliydi. Yine MHP'nin ekonomik reformlar konusundaki görüşleri

ABD Başkanı Bill Clinton, 1999 yılındaki ziyaretinde Türk-Amerikan İş Konseyi tarafından verilen yemeğe de katıldı. Clinton'a yemekte ABD Dışişleri Bakanı Madeleine Albright, ATC Başkanı Nancy Kassebaum ve TAİK Başkanı Mustafa Koç eşlik etti.

AKIN ÖNGÖR (Türk-Amerikan İş Konseyi Eski Başkanı)

"TAİK'in asli işi lobi yapmak değil, iş imkânlarının genişletilmesi olmalı."

Ben, Türk-Amerikan İş Konseyi'nin, bir iş konseyi olarak, iki ülkenin iş hayatlarının birbirini tamamlayacağı noktalara yönelik çalışmaları öne alması gerektiğini ve ilişkilerin savunma dışında diğer sektörlerle yönelik genişletilmesi gerektiğini düşünüyorum.

Ben başkan olduğumda Türk-Amerikan İş Konseyi'nde yapılanlar, daha çok senatörlere, Kongre mensuplarına lobi yaparak, Türkiye ile ilgili kararların bizim lehimize çıkmasını sağlamaya çalışan birtakım çalışmalar zinciri gibi görünüyordu. Ben bu konuya biraz farklı baktığımı o zaman dile getirdim. Yönetim Kurulu'nu da bu konuda ikna etmeye çalıştım. Ben, TÜSİAD ve TOBB gibi kuruluşların konuya daha siyasi bakabileceğini, fakat Türk-Amerikan İş Konseyi'nin bir iş konseyi olarak, iki ülkenin iş hayatlarının birbirini tamamlayacağı noktalara yönelik çalışmaları öne alması gerektiğini, dolayısıyla senatörlere yapılan lobi faaliyetlerine bizim destek olabileceğimizi, ama birincil işimizin bu olmaması gerektiğini düşünüyordum. Zaten ben DEİK'i de öyle anlıyorum. Yoksa DEİK Amerikan Kongresi'nde lobi yapacak bir kuruluş olsaydı benim gibi işadamlarından değil, siyasal ya da diplomatik birimlerin uzmanlarından oluşan bir ekip olması gerekirdi.

Bizim birincil işimiz, Amerika'daki orta ve büyük ölçekli kuruluşlarla ilişkilerin savunma dışında diğer sektörlerle yönelik olarak genişletilmesi; Türkiye'nin bir üretici, ithalatçı ve ihracatçı, bir iş partneri olarak görülmesinin ve beraber çalışılabilmesinin yollarının açılması olmalıydı. En çok önem verdiğim konu buydu. Türkiye'deki ve Amerika'daki kuruluşların birbirleriyle belirli bir sistematik içinde diyalogda olmasını sağlamak kolay değildi, ama teknolojiyle yapılabilecek bir işti. Bizim bankacılıkta yaptığımız gibi, şirketlerin bir veri bankası ve o verinin içinden ihtiyaç duyulan bilgilerin çıkartılıp işe dönüştürüleceği bir felsefeyi Türk-Amerikan İş Konseyi'ne yerleştirmeye çalıştım. Konu buydu, hep bunu hedefledim. Ama bunu önce bizim içimizde benimsetmek zor oldu. Çünkü eğilim daha çok lobi tarafındaydı. Konseydeki bazı kişiler istiyorlardı ki hep Kongre üyeleriyle, senatörlerle ilişkiler sürsün. Halbuki benim önceliğim daha orta ölçekli kuruluşlardı. Bu nedenle biz öncelikli olarak Amerikan Ticaret Odası ile ilişkiyi geliştirmeye çalıştık.

de Washington'daki konferansın temel tartışma konularından birisiydi.⁶⁸

1999 baharında seçim sonuçlarıyla yakından ilgilenen ABD, aynı yılın sonbaharında odağına 17 Ağustos depremini aldı. ABD Başkanı Bill Clinton'ın kasım ayı içinde yaptığı Türkiye ziyaretinin gündeminin ilk sırasında deprem felaketi vardı. Deprem, bu ziyaret öncesinde bizzat Clinton tarafından davet edilen Başbakan Bülent Ecevit'in ABD seyahatinde de öne çıkan konulardan biriydi. Ancak Ecevit'in ziyaretinde esas gündemin “deprem değil ticaret” olması gerektiğini söyleyen Türk-Amerikan İş Konseyi Başkanı Mustafa Koç, gidecek heyete her türlü desteği vereceklerini belirtmekle birlikte, Ecevit'in ABD ziyaretinden şu üç başlıkta somut sonuçlar elde edilmesini talep ediyordu: Tekstil kotalarında iyileşme, IMF ile olan görüşmelerin sonuçlandırılması; başta demir-çelik sektörü olmak üzere ticari engellerin kaldırılması.⁶⁹

Ne var ki 28 Eylül tarihinde gerçekleşen buluşmada öne çıkan konular, deprem dışında, yine klasik çerçevede Türkiye-Yunanistan ilişkileri, AB ile iyileşen ilişkiler, Kıbrıs, insan hakları ve ekonomik reformlar gibi başlıklarla sınırlı kalıyordu. Ecevit, görüşme sonrasında ABD'nin deprem yardımının çok yakında açıklanacağını duyuruyordu.⁷⁰

Clinton'un beklenen Türkiye ziyareti ise 15-19 Kasım 1999 tarihleri arasında gerçekleşti. Esas olarak AGİT zirvesi için Türkiye'ye gelen ve Ankara'da Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel tarafından karşılanan ABD Başkanı'na Çankaya Köşkü'nde devlet

nişanı verildi. Clinton ayrıca TBMM'de bir konuşma yaptı. Konuşmasında Truman Doktrini'nden Körfez Savaşı'na kadar olan süreçteki Türk-ABD ilişkilerini değerlendiren Clinton, ilave olarak Türk-Yunan ilişkilerindeki sorunlar ve Avrupa Birliği gibi gündemlere de değindi.⁷¹

Clinton, ziyaretinin ikinci gününde Türk-Amerikan İş Konseyi tarafından İstanbul'da Şale Köşkü'nde verilen öğle yemeğine katıldı. Burada en önemli gündem maddesi Bakû-Ceyhan Petrol Boru Hattı ve Trans-Hazar Doğalgaz Boru Hattı projeleriydi. Yemek sırasında Mustafa Koç ve Süleyman Demirel'in ortasına oturan Clinton, söz konusu boru hatlarının bölgedeki enerjiyi dünyaya ulaştırmada en hızlı ve güvenli yol olduğunu vurgulayarak, “Eminim Türkiye ve ABD'de yurttaşlarının yüzde 90'ı projelerin adını bile bilmiyor. Ama 20 yıl sonra bu işi doğru zamanda yaptığımız için teşekkür edecekler” şeklinde konuştu. Toplantıda demokratikleşme meselesine de değinen ABD Başkanı, “Türkiye'nin bu alanda attığı adımları alkışlıyorum. Bazı gelişmeler, ABD veya Avrupa Birliği istiyor diye değil, Türkiye halkı için önemli” dedi. Demirel ve Clinton'un birbirine “Sevgili arkadaşım” diye hitap ettiği yemeğe, aralarında ABD Dışişleri Bakanı Madeleine Albright, Senatör Nancy Kassebaum, Türkiye Enerji Bakanı Cumhur Ersümer, İstanbul Valisi Erol Çakır, TUSİAD Başkanı Erkut Yücaoğlu gibi isimlerin de bulunduğu çok sayıda üst düzey yetkili ve Türkiye'nin önde gelen işadamları katılmıştı.⁷²

Bu ziyaretten sonra işadamları, ABD'yle olan ilişkilerde yeniden daha fazla inisiyatif

almaya başladılar. Türk-Amerikan İş Konseyi'nin 29-31 Mart 2000 tarihleri arasında Washington'da gerçekleşen ortak toplantısının ana gündemini, ABD Kongre üyelerine Türkiye hakkında verilecek brifing oluşturmuyordu. İş Konseyi Başkanı Mustafa Koç ve Başkan Yardımcısı Yılmaz Argüden, Washington ziyareti öncesinde yaptıkları basın toplantısında, bu brifing'in amacının Türkiye'nin potansiyelinin daha iyi tanıtılması olduğunu söylüyorlardı. Toplantının, Clinton'un ziyareti ve Helsinki Zirvesi'nde Türkiye'nin AB adaylığının tescil edilmesinin hemen sonrasına gelmesinin önemine dikkat çeken Mustafa Koç, ortak toplantıdan ve Kongre üyelerine verilecek brifingden beklentileri şu şekilde ifade ediyordu:

Toplantıda görülecek konular başta savunma olmak üzere sağlık, finans, gıda, enerji, tekstil, telekomünikasyon ve perakendecilik olarak belirlendi. Sayın Clinton'un Türkiye ziyareti ve Helsinki Zirvesi kararlarıyla birlikte bu toplantı daha da önem kazandı. Burada amacımız sadece bilgi alışverişi değil, Amerikan karar alma mekanizmasının Türkiye'yi daha iyi tanıması. Bu nedenle Kongre üyeleri ve danışmanlarına Türk ekonomisiyle ilgili bir brifing vereceğiz. Bu arada Amerikan tarafının daveti üzerine İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanı Ali Müfit Gürtuna ve Atina Belediye Başkanı da toplantıya katılacak. Böylece sıcak olan Türkiye-Yunanistan ilişkileri, Amerika'da da gündeme gelecek.⁷³

Ortak toplantıdan bir ay kadar sonra genel kurul toplantısını yapan iş konseyi, kendi

içinde bir görev değişikliği gerçekleştirdi ve 26 Nisan günü yapılan genel kurul sonrasında konseyin Türkiye kanadı başkanlığına Akın Öngör seçildi. Önceki yıllarda Türk-Rus İş Konseyi'nde aktif bir rol üstlenen Öngör, görevi devreden Mustafa Koç'un özel ısrarlarıyla başkanlık görevini kabul etmişti ve 3 yıl boyunca başkanlık görevini yürütecekti.⁷⁴ Genel kurulda, yürütme kurulunun diğer üyeleri de şu şekilde belirlendi: Yılmaz Argüden, Vural Akışık, Şerif Egeli (başkan yardımcıları), Şevki Altınöz, Koray Arıkan, Emre Berkin, Nuri Çolakoğlu, Murad Dural, İsmail Kölük, Osman Merzeci, Davut Okutçu, Aysel Özal, Ayşe Ülgen ve Cüneyd Zapsu (üyeler).⁷⁵ Öngör'ün başkanlığındaki yeni yönetim kurulu, Türk-Amerikan İş Konseyi'nin “geleneksel” misyonu olan lobicilik faaliyetlerini daha tali plana yerleştirmeye ve diğer iş konseyleri gibi, ikili ticari ilişkilerin geliştirilmesini konseyin asli misyonu haline getirmeye çalışacaktı.⁷⁶

Türk-Alman İş Konseyi

DEİK'e bağlı en eski iş konseylerinden biri olmakla birlikte, karşı kanadının kurulamaması nedeniyle bir türlü kurumsal hüviyetine kavuşamayan Türk-Alman İş Konseyi, 1997-2000 döneminde faaliyetlerini sınırlı düzeyde de olsa sürdürdü. 1999 yılının Temmuz ayında Almanya Başbakanı Gerhard Schroeder'in Türkiye ziyareti sırasında kendisiyle bir görüşme yapan iş konseyi yetkilileri, görüşme öncesinde Dışişleri Bakanı İsmail Cem tarafından verilen çalışma yemeğine de katıldılar. Bir diğer önemli buluşma ise 2000 yılının Ekim ayında, DEİK İcra Kurulu ve Türk-Alman

İş Konseyi Başkanı Yavuz Zeytinoğlu ile Almanya Büyükelçisi Rudolf Josef Schmidt ve Ticaret Müşaviri Harmut Scheer arasında Alman Büyükelçiliği'nde gerçekleşti.⁷⁷

Türk-Arnavut İş Konseyi

Türk-Arnavutluk İş Konseyi'nin bu dönemdeki en önemli faaliyetlerinden biri, 1998 yılının Şubat ayında Arnavutluk Cumhurbaşkanı Recep Mejdani ile düzenlenen toplantıydı. THY tarafından kendisine tahsis edilen bir uçakla eşi Lidra Mejdani ve beraberindeki 27 kişilik resmi heyetle İstanbul'a gelen Arnavutluk Cumhurbaşkanı, katıldığı Türk-Arnavut İş Konseyi Toplantısı'nda, "Kuvvet sizsiniz. Bazı şeyleri bu kuvvet sayesinde gerçekleştireceğiz" şeklinde konuştu. Türk işadamlarını Arnavutluk'a davet eden Mejdani, iki ülke işadamları arasındaki ilişkilerin devlet himayesinde gelişen ilişkilerden daha önemli olduğunu söyledi.

Meydani, iki ülkenin siyasi ve askeri işbirliğinin ekonomi alanında yoğun olmasından üzüntü duyduğunu belirterek, "Arnavutluk'ta ekonominin gelişmesine ihtiyaç var. Arnavutların kendi alimleriyle yaşama ümitlerini güçlendireceğiz. Ülkemizin sosyal sorunlarını ancak böyle azaltabiliriz. Önemli girişimlerde bulunacak büyük şirketlerin Arnavutluk'a gelmesini arzuluyoruz" diye konuştu.⁷⁸

Konsey, 2000 yılında da iki uluslararası görüşmede yer aldı. Bunlardan ilki, 2 Şubat 2000 tarihinde Tiran Ticaret ve Sanayi Odası Başkanı Luan Bregasi, Yönetim Kurulu Üyesi Shani Peposhi, Şube Müdürü Koli Sinjari ve Heyet Sekreteri Brunilda Furxhi'den oluşan Arnavutluk heyetiyle yapılan toplantıydı. Bu toplantıya Türk tarafından Türk-Arnavut İş Konseyi Başkanı İbrahim Aksoy, DEİK Direktörü Çiğdem Tüzün ve Bölge Koordinatör Yardımcısı Tuncay Melektosun katıldı.

Toplantı sırasında iş konseyinin genel durumu da masaya yatırıldı. DEİK ve iş konseyi hakkında Arnavut heyete bilgi veren Çiğdem Tüzün, Türk-Arnavut İş Konseyi'nin istenilen ölçüde aktif olmadığını belirterek, iş konseyi faaliyetlerinin canlandırılması gerektiğine dikkat çekti. Türk-Arnavut İş Konseyi faaliyetlerinin DEİK bünyesindeki diğer iş konseyleriyle işbirliği yaratacak şekilde geliştirilebileceğine dikkat çeken DEİK Direktörü, bu çerçevede Türk-Japon ve Türk-Amerikan İş Konseyleri ile işbirliği içinde Arnavutluk'a yönelik çalışmaların yürütülebileceğini dile getirdi.⁷⁹

Konsey üyeleri, Şubat ayı sonunda ise Başbakan Bülent Ecevit'in Arnavutluk'a düzenlediği resmi ziyarete katıldılar. Aralarında DEİK ve iş konseyi yetkililerinin de bulunduğu 35 kişilik Türk işadamları heyeti, 28-29 Şubat tarihleri arasında Ecevit'in gerçekleştirdiği ziyaretteki yerini aldı. Ziyaretin ilk gününde Tiran Sanayi ve Ticaret Odası Başkanı Luan Bregasi tarafından işadamlarına bir öğle yemeği verildi; yemekten sonra ise Türk-Arnavut İş Konseyi ve Türkiye'nin Tiran Büyükelçiliği tarafından Tirana International Hotel'de İşadamları Forumu gerçekleştirildi.⁸⁰

Türk-Arnavut İş Konseyi'nin 2. Ortak Toplantısı ise 14 Haziran 2000 tarihinde İstanbul'da yapıldı. Ortak toplantılarda alınan tablodan farklı olarak yabancı işadamlarının sayısı yerli işadamlarının sayısından fazlaydı. 10 Türk, 16 Arnavut işadamlarının katıldığı toplantıda bir konuşma yapan karşı kanat başkanı Shani Peposhi, 1992'den beri Arnavutluk'ta faaliyet gösteren Türk firmalarını takdirle karşıladıklarını ve bu

firmaların diğer Türk firmalarına örnek teşkil ettiğini dile getirdi. Peposhi ayrıca, Türk işadamlarının kurduğu 10 okulun Arnavutluk'taki eğitime katkısından ötürü bu firmalara teşekkürlerini sundu.⁸¹

Türk-Azeri İş Konseyi

Türk-Azeri İş Konseyi, 1998 yılı başlarında Azerbaycan Cumhurbaşkanı Haydar Aliyev'i ağırladı. 14 Şubat 1998 tarihli iş konseyi toplantısına katılan Aliyev'in temel mesajı, "Yatırım için Azerbaycan'a geldiğinizde sağlıklı ilişkiler kurun" oldu. Konuk cumhurbaşkanının böyle konuşmasının nedeni, ülkesinde önü alınamayan rüşvet olaylarının giderek artıyor olmasıydı. İşadamlarından kirli işlere karışmamalarını isteyen Aliyev, "Bunların karşısına birlikte geçmek lazım. Kötü, pis, haram şeylere yol vermeyelim" diyordu. Türkiye'nin büyük ekonomik güce sahip olduğunu, dış ticareti liberalleşen Azerbaycan'da da büyük dış yatırım imkânları bulunduğunu belirten Aliyev, Türk işadamlarını bir kez daha ülkesine çağırıyordu. Hazar petrollerinin nakli konusuna da değinen Aliyev, bu konunun sadece ülkesini değil, ABD ve AB başta olmak üzere tüm dünyayı ilgilendirdiğini belirterek, "Bizim esas yolumuz petrolün Azerbaycan üzerinden Türkiye'ye gelmesi, Bakü-Ceyhan hattının kurulmasıdır" diyor ve Türkiye'nin çok önem verdiği bu projeye desteğini tekrarlıyordu.⁸²

Türk-Belçika İş Konseyi

1990'ların sonlarında Türk-Belçika İş Konseyi'nin faaliyetlerinde belli bir yavaşlama dikkati çekiyordu. 1998 yılında ortak

Türk-Arnavutluk İş Konseyi, Tiran (24 Mayıs 2002)

Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel'in katılımıyla Bosna-Hersek'te gerçekleştirilen Ekonomik Forum toplantısı (6-7 Aralık 1999)

toplantı yapılamaması, bunun bir işaretiydi. İki ülke arasındaki Karma Ekonomik Komisyon'un üçüncü dönem toplantısı ise 1 Ekim 1998 tarihinde Ankara'da gerçekleştirildi. Toplantıya Türk tarafından Dış Ticaret Müsteşar Yardımcısı Üstün Sanver, Belçika tarafından ise mevkidaşı Jan Grauls başkanlık etti. Grauls, yaptığı konuşmada Belçika ile Türkiye arasındaki ticaret hacmini artırabilmek için iki ülke arasında doğru bilgi alışverişi olması ve ticari heyet ziyaretlerinin sıklaştırılması gerektiğini söylüyordu. Grauls, iş konseyleri düzeyindeki faaliyetlerin mutlaka canlandırılması gerektiğinin altını çiziyordu.⁸³

DEİK Eski Direktörü Çiğdem Tüzün'e göre iş konseyi faaliyetlerinin arzulanan düzeyde olmamasının temel nedeni, Belçika kanadında etkin bir muhatabın bulunmamasıydı. Aslında bu, diğer Batı Avrupa ülkelerinde de sıkça karşılaşılan sorunlardan biriydi. DEİK, genelde kendine benzer

yapıda bir iş dünyası örgütü olmadığından, esas amacı ihracatı teşvik olan iş dünyası kuruluşlarıyla veya baskı grubu niteliğindeki patron örgütleriyle işbirliği yapmak durumunda kalıyor ve misyon farklılığı nedeniyle istenen etkinlikte işbirliği sağlamıyordu.

Belçika örneğinde, iş konseyinin etkinliğini artırabilmek amacıyla Grauls'un talimatıyla Belçika Başkonsolosluğu bu konuda DEİK'e yardım etmek üzere konunun takipçisi olacak ve Grauls buluşmasından bir hafta sonra, 8 Ekim 1998 günü, İstanbul'daki Belçika başkonsolosu tarafından Türk-Belçika İş Konseyi üyelerinin ve karşı kanat başkanı Julien de Wilde'nin katıldığı bir öğle yemeği verilecekti. Yemekte iş konseyi faaliyetlerinin canlandırılması konusu bir kez daha masaya yatırılacak ve genel olarak 1999 yılı faaliyetleri ele alınacaktı.⁸⁴

Türk-Belçika İş Konseyi, 22-24 Mart 1999 tarihleri arasında Brüksel'de Türk inşaat ve enerji firmalarını Belçikalı muhatapları ile bir araya getirmek üzere bir toplantı düzenledi. Söz konusu toplantıya Ulaştırma Bakanlığı Müsteşarı Süreyya Yücel Özden, Enerji Bakanlığı Müsteşarı Yurdakul Yiğitgüden, Bayındırlık Bakanlığı Müsteşar Yardımcısı Sabri Erbakan ve Eximbank Genel Müdür Yardımcısı Alev Arkan konuşmacı olarak katıldılar. Toplantıda, Belçikalı firmalara Türkiye'deki enerji, altyapı ve otol gibi projelere ilişkin bilgi verilirken, bu projelerin finansmanına ilişkin Türk ve Belçika Eximbanklarının görüşleri dile getirildi. Aynı yılın nisan ayının sonunda da Brüksel Firmalar Birliği ve Belçika'nın Ankara'daki Ticaret Ataşeliği'nin girişimi

ile Türkiye'ye gelen 15 Valon firmasıyla ikili görüşmeler yapıldı.⁸⁵

Bu sırada, Özdemir Sabancı suikastı zanlısı Fehriye Erdal'ın 13 Ekim 1999 tarihinde Belçika'da sahte kimlikle yakalandıktan sonra Türkiye'ye iade edilmeyerek serbest bırakılması, Türk-Belçika İş Konseyi için zorlu bir sayfa açtı. Bu olay, tıpkı Öcalan olaylarında Yunanistan ve İtalya aleyhine olduğu gibi, bazı tüketici örgütlerinin ve sivil toplum kuruluşlarının Belçika ürünlerine ve firmalarına karşı boykot çağrısı yapmasına neden oldu. Oysa iki ülke arasında yaklaşık 2 milyar dolarlık bir ticaret hacmi söz konusuydu ve gerek ithalat, gerekse ihracat her yıl artmaktaydı. Dahası Belçikalı 56 firmanın Türkiye'de yatırımları vardı ve basında Belçika'nın bu tutumu nedeniyle bu yatırımları riske atacağı yönünde yorumlar yer aldı.⁸⁶

Türk-Bosna-Hersek İş Konseyi

Eski Yugoslav cumhuriyetlerinden Bosna-Hersek'le 1995 yılında kurulmuş olan iş konseyi, 1998 yılının Ocak ayında İstanbul'da önemli isimleri ağırladı. İş konseyi tarafından 22 Ocak günü Hyatt Otel'de düzenlenen toplantıya, aralarında Bosna-Hersek Hükümeti Boşnak Eşbaşkanı Haris Sladziç, Sırp Eşbaşkan Baro Basiç ve Hırvat Eşbaşkan Yardımcısı Neven Tomiç'in de olduğu üst düzey yetkililer katıldı. Bosna-Hersek Ticaret Bakanı Mirsat Kurtoviç, toplantıda yaptığı konuşmada ülkesine yabancı sermayenin gelişini kolaylaştırmak için gerekli hukuki düzenlemenin birkaç hafta içinde Meclis'ten geçeceğini söylüyordu. Türk-Bosna-Hersek İş Konseyi

Başkanı Faruk Berksan, konseyin iki ülkeye yararları olduğunu belirtirken, DEİK adına konuşan Şarik Tara, savaşın geride kaldığını ve Balkanlar'da barış için ülkelelerin dostluklarını geliştirmelerinin gerektiğini ifade ediyordu.⁸⁷

Konseyin üst düzey yetkililerle bir sonraki bir araya gelişi, yaklaşık iki yıl sonra oldu. Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel'in 1999 sonlarında Bosna-Hersek'e yaptığı ziyaret vesilesiyle DEİK ve iş konseyi, 6-7 Aralık 1999 tarihlerinde Bosna-Hersek Ekonomi Bakanlığı ve Bosna-Hersek Ekonomi Odası ile işbirliği içinde bir toplantı düzenledi. 20 Türk ve 150 Bosnalı işadamlarının katıldığı toplantıda konuşan Süleyman Demirel, savaştan sonra yeniden yapılanma süreci içine giren Bosna-Hersek'in kalkınmasının zaman alacağını, fakat Türkiye'nin bu süreçte her zaman Bosna-Hersek'in yanında olacağını dile getirdi. Demirel'den sonra söz alan iş konseyi Türkiye kanadı başkanı Sermet Çetin, Türk işadamlarının Bosna-Hersek'te karşılaştıkları zorluklara rağmen konuya uzun vadeli bakılması gerektiğini söylüyordu.⁸⁸

Türk-Bulgar İş Konseyi

1989 yılında sosyalist rejimi terk eden Bulgaristan, Doğu Avrupa ülkelerinin çoğu gibi hızlı bir özelleştirme süreci içine girmişti. Pek çok sektörde önemli potansiyel taşıyan ve gelişen bir pazar olarak tanımlanan Bulgaristan, 1999 yılında özelleştirme çalışmalarına hız vereceğini açıklamıştı. Yabancı sermayeyi ülkelerinde görmek isteyen Bulgar hükümeti temsilcileri, 4 Mart 1999 tarihinde İstanbul'da Bulgaristan'daki

özeleştirme ve yatırım olanaklarını tanıtıcı bir seminer düzenlediler. Seminere, bir bölümü Türk-Bulgar İş Konseyi üyesi olan 90 civarında Türk firma temsilcisi katıldı.

Bu etkinlikten üç hafta sonra ise Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel Sofya'ya bir resmi ziyaret gerçekleştirdi. 22-23 Mart tarihlerinde gerçekleşen ziyaretin ilk gününde Sofya Kempinski Oteli'nde Türk ve Bulgar işadamlarını bir araya getiren bir iş konseyi toplantısı düzenlendi. Toplantıya Türk tarafından 45, Bulgar tarafından ise 26 temsilci katıldı. Toplantı sonrasında Türk-Bulgar İş Konseyi tarafından verilen öğle yemeğinde iki ülke işadamlarına hitap eden Süleyman Demirel, Türk-Bulgar ilişkilerinin geliştirilmesinde en büyük görevin işadamlarına düştüğünü dile getiriyordu. İki ülke arasındaki potansiyelin halihazırda erişilen düzeyin ötesinde olduğunu ifade eden Cumhurbaşkanı, Bulgaristan'daki Türk yatırımlarının 100 milyon doların üzerine çıkmasının memnuniyet

verici bir gelişme olduğunu söylüyordu.⁸⁹ Ancak buna rağmen ikili ticaret hacminde, Rusya krizinin ve Kosova'daki olayların etkisiyle 1999 yılı genelinde bir düşüş yaşanacaktı.

Türk-Bulgar İş Konseyi'nin 6. Ortak Toplantısı ise 20 Ocak 2000 tarihinde Sofya'da bulunan Princess Hotel'de gerçekleştirildi. Türk tarafından 40, Bulgar tarafından ise 70 işadamlarının katıldığı toplantıda mevcut durumun yanında Türkiye ve Bulgaristan arasındaki siyasi ilişkiler de tartışıldı. Özellikle Türkiye'nin Sofya Büyükelçisi Tahsin Burcuoğlu, iki ülke siyasi ilişkilerini "mükemmel" olarak niteledi ve işadamlarının bu ortamı iyi değerlendirmesi gerektiğine dikkat çekti. Bulgaristan'da 1997 yılından beri iktidarda olan hükümetin olumlu tutumu sayesinde geçmişte kaybedilmiş olan zamanın telafi edildiğini savunan Burcuoğlu, ilişkilerin karşılıklı güven ve samimiyete dayandığını söylüyordu.⁹⁰

Türk-Cezayir İş Konseyi

1992 yılında kurulmuş olan Türk-Cezayir İş Konseyi'nin faaliyet temposu 1990'ların ikinci yarısında biraz düşmüş, konsey 1998 yılında ortak toplantı gerçekleştirememiş, ancak aynı yıl yapılan Türkiye-Cezayir Karma Ekonomik Komisyonu'nun 1-3 Haziran 1998 tarihleri arasında Ankara'da gerçekleştirilen 6. Dönem Toplantısı'na katılmıştı. Türk heyetine Devlet Bakanı Hüsamettin Özkan'ın, Cezayir heyetine ise Enerji ve Madenler Bakanı Youcef Yousfi'nin başkanlık ettiği toplantıda genel ticari ilişkiler, ekonomik ve teknik işbirliği, enerji ve maden alanında işbirliği konuları

tartışıldı. Ayrıca kültürel, bilimsel ve teknik işbirliği alanlarındaki duruma ilişkin değerlendirmeler yapıldı.⁹¹

Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel'in 25-26 Ocak 1999 tarihlerinde Cezayir'e düzenlediği resmi ziyarete katılan ve muhatap kuruluş Cezayir Ticaret ve Sanayi Odası ile işbirliği içinde geniş katılımlı bir toplantı düzenleyen Türk-Cezayir İş Konseyi, 16-19 Mayıs 1999 tarihlerinde düzenlenen Türk İhraç Ürünleri Fuarı'na da katılım gerçekleştirdi ve 1999 yılı ortak toplantısını bu fuara paralel olarak Cezayir'de yaptı. Fuar ve toplantıya, çok sayıda işadamlarının yanı sıra Devlet Bakanı Hasan Gemici ile Dışişleri Bakanlığı ve Dış Ticaret Müsteşarlığı temsilcileri katıldı. Ortak toplantıda ticari işbirliğinin çeşitlendirilmesinin yanı sıra, sinai işbirliğine de özen gösterilmesi ve bir ortak banka kurulması gerektiği vurgulandı. Ertesi yıl düzenlenen ortak toplantıda da Halk Bankası'nın Cezayir'de şube açması başlıca gündem maddelerinden biri oldu.⁹²

Türk-Çek İş Konseyi

Türk-Çek İş Konseyi'nin 1999 yılındaki tek büyük etkinliği, ekim ayında gerçekleştirilen ortak toplantıydı. 11 Ekim günü İstanbul'da yapılan toplantıya Çek Cumhuriyeti'nin önde gelen 12 firması ile 40'a yakın Türk firmasının temsilcileri katıldı. Çek Cumhuriyeti Ekonomi Odası tarafından organize edilen heyette bankacılık, mühendislik ürünleri, makine ve ekipmanlar, uluslararası nakliyat, inşaat ve dış ticaret alanında faaliyet gösteren Çek firmaları yer aldı.⁹³

Söz konusu ortak toplantıdan bir yıl sonra Türk-Çek İş Konseyi, Çek Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı Vaclav Havel'i ağırladı. Havel'in 10-12 Ekim 2000 tarihleri arasında gerçekleştirdiği ilk Türkiye ziyareti vesilesiyle iş konseyi tarafından 12 Ekim günü İstanbul Swisshotel'de bir toplantı düzenlendi. Havel'e ziyaretinde inşaat ve enerji, mühendislik ürünleri, makina ve ekipmanlar, finans, gıda ve tarım alanlarında önde gelen 18 Çek firmasından üst düzey temsilciler eşlik etti.

Toplantıda Türk-Çek İş Konseyi Başkanı Turgut Gür ve karşı kanat başkanı Jan Ricca tarafından yapılan açılış konuşmalarının ardından Vaclav Havel söz aldı. Türkiye ile Çek Cumhuriyeti arasındaki ilişkileri her yönüyle geliştirmeyi amaçladıklarını kaydeden konuk cumhurbaşkanı, işadamlarına mevcut işbirliği olanaklarını değerlendirmeleri çağrısında bulundu. Havel, konuşmasının ardından iş dünyası temsilcileriyle kısa bir görüşme gerçekleştirdi. Vaclav Havel ve beraberindeki işadamları

Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel'in Cezayir'e düzenlediği resmi ziyarete eşlik eden Türk-Cezayir İş Konseyi, karşı kanatla birlikte iş çevrelerine yönelik geniş katılımlı bir toplantı düzenledi (25 Ocak 1999)

Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel'in Sofya'ya gerçekleştirdiği resmi ziyaret kapsamında düzenlenen Türk-Bulgar İş Konseyi toplantısı (22 Mart 1999)

Cumhurbaşkanı
Süleyman Demirel'in
davetlisi olarak
Türkiye'yi ziyaret eden
Çin Devlet Başkanı
Jiang Zemin onuruna
Türk-Çin İş Konseyi
tarafından verilen
yemek
(20 Nisan 2000).

heyeti, İstanbul'daki temaslarını tamamladıktan sonra 13 Ekim 2000 tarihinde İzmir'e geçerek İzmir Ticaret Odası'nın organizasyonunda Egeli işadamlarıyla bir araya geldi.⁹⁴

Türk-Çin İş Konseyi

1991 yılında kurulmuş olan Türk-Çin İş Konseyi, ilk dönemlerinde çeşitli zorluklarla karşı karşıya kalmış, ikili ilişkilerde beklenen düzeyin yakalanamaması iş konseyi faaliyetlerine de yansımıştı. 1990'ların sonlarında ise konseyin temposu bir hayli yükseldi. Bu dönemdeki ilk önemli etkinlik, 23 Mart 1998 tarihinde İstanbul Swiss Otel'de düzenlenen ve Çin Halk Cumhuriyeti'nde ortaya çıkacak yeni iş olanakları hakkında bilgi verilen basın toplantısıydı. Toplantıda bir konuşma yapan Çin Halk Cumhuriyeti Büyükelçisi Yao Kuang Yi, yakın dönemde Çin'in 750 milyar dolarlık yatırım hamlesine

gireceğini belirterek, Türk yatırımcılara "bu pastadan pay alma" çağrısı yaptı. Çin'in yabancı yatırımcılara açık olduğunu ve yabancı sermaye girişi için yeni olanaklar geliştirdiklerini ifade eden Kuang Yi, Çin ekonomisinin hızla büyüdüğünü belirterek, "325 milyar dolarlık ticaret hacmi bulunan Çin pazarından Türk işadamları yeterince yararlanamıyor. Türk işadamlarını Çin'e bekliyoruz" şeklinde konuştu.⁹⁵

1998 yılı sonlarında başkanlığına Yavuz Onay'ın getirildiği Türk-Çin İş Konseyi, 1999 yılı boyunca her iki ülkenin hükümet ve diplomasi temsilcileriyle sık sık bir araya geldi. Türkiye ile Çin arasındaki ticaret dengesinin Türkiye aleyhine büyümesi nedeniyle Yavuz Onay ve DEİK Direktör Yardımcısı Nur Arbak, 14 Ocak günü Dış Ticaret Müsteşarı Yavuz Ege ve Dışişleri Bakanlığı Ekonomik İlişkilerden Sorumlu Müsteşar Yardımcısı Mithat Balkan ile bir araya geldi. Bu görüşmelerde öne çıkarılan sorunların başında, Türk firmalarının Çin pazarına girişte karşılaştığı engeller ve uzun süredir giderek daha ciddi bir hal alan vize zorlukları yer alıyordu.

Onay ve Arbak, 27 Ocak 1999 tarihinde de Dışişleri Bakanlığı'nda Güney Asya'da görev yapan 14 büyükelçinin katılımıyla yapılan toplantıya katıldılar. Bazı başka iş konseyi temsilcilerinin de hazır bulunduğu toplantıda, Türkiye'nin bölge ile olan ticaret hacminin genel ticaret hacminin ancak %10'u düzeyinde olduğu ve ticaret dengesinin büyük ölçüde Türkiye aleyhine olduğu vurgulanarak, firmaların ilgisinin bu bölgeye çekilmesi için gerekli tedbirlerin alınması talep edildi.

10 Şubat 1999 tarihinde, Çin Halk Cumhuriyeti'nin yeni atanan Ekonomi ve Ticaret Müşaviri Zhao Yanjiu ile DEİK'te bir görüşme yapan ve Türk-Çin İş Konseyi'nin yakın dönemde öngörülen faaliyetleri ve muhtemel işbirliği alanlarında görüş alışverişinde bulunan konsey temsilcileri, 23-25 Şubat tarihlerinde de Süleyman Demirel'in ziyaretine paralel olarak Hong Kong'a giderek, iş konseyinin buradaki örgütlenmesine yönelik temaslarda bulundu.

Mart ayında ise Türkiye'ye ziyaret düzenleyen iki isimle bir araya gelindi. 10 Mart akşamı, resmi bir ziyaret için Türkiye'de bulunan Çin Dış Ticaret ve Ekonomi Bakan Yardımcısı Chen Xinhua onuruna Hyatt Regency Otel'de bir akşam yemeği düzenleyen iş konseyi üyeleri, bundan iki gün sonra Çin Dış Ekonomik İşbirliği Teşkilatı (MOFTEC) Genel Müdür Yardımcısı Li Rongmin başkanlığındaki heyetle Divan Otel'de bir toplantı düzenledi. Heyetteki Çinli işadamlarının büyük çoğunluğunun inşaat-taahhüt ve bankacılık sektörü temsilcileri olması nedeniyle ağırlıklı olarak bu alanlardaki projeler konuşuldu. 3 Nisan 1999 tarihinde ise, Türkiye'yi ziyaret eden Çin Halk Kongresi (Meclisi) Başkanı Li Peng ile İstanbul'da bir araya gelindi ve kendisine DEİK, Türk-Çin İş Konseyi, ikili ilişkiler ve Türk firmalarının Çin'de yürüttükleri projeler hakkında bilgi verildi.

Ayrıca yıl içerisinde Çin'in çeşitli bölgelerine inceleme ve temas ziyaretleri düzenlenirken, Çin'den gelen çok sayıda ticaret heyeti ve özel firma yöneticisi ile toplantılar gerçekleştirildi. 13-14 Mayıs tarihlerinde

Şanghay İhraç Malları Fuarı'na katılım sağlandı ve Orta Anadolu İhracatçı Birlikleri tarafından 12-19 Haziran tarihleri arasında düzenlenen Hong Kong ve Çin seyahatine de bir temsilci gönderildi. Ayrıca Çin Halk Cumhuriyeti'nin Türkiye'deki temsilcilerine yönelik olarak 15 Aralık günü The Marmara Otel'i'nde bir bilgilendirme toplantısı yapıldı.⁹⁶

1999 yılında Türk-Çin İş Konseyi'nin sürdürdüğü bu muazzam faaliyet temposu, önceki yıllarda pek de arzu edildiği yönde gelişmeyen ilişkileri yoluna koyma arzusunun bir göstergesiydi. Sene başından itibaren hayli yüksek bir çalışma temposuna girilmesi ve firma temsilcileriyle olduğu kadar hükümet ve bürokrasi yetkilileriyle de bir tür lobi faaliyetinin yürütülmesi, Türkiye ile Çin arasında Türkiye'nin aleyhine olan ticari ilişkilerin düzeltilmesi yönündeki niyetle birlikte, konseyin yeni başkanı Yavuz Onay'ın özverili çabalarının bir sonucuydu.

2000 yılında da benzer bir ilişki trafiği sürdürüldü. Bunların içinde belki de en önemlisi, 18-22 Nisan tarihleri arasında Türkiye'ye resmi bir ziyarette bulunan Çin Devlet Başkanı Jiang Zemin onuruna iş konseyinin verdiği öğle yemeği ve sonrasında düzenlenen tekne gezisiydi. Programa Jian Zemin ve Süleyman Demirel'in yanı sıra Türk iş dünyasının önde gelen temsilcileri, Çin'le ilişkisi bulunan büyük firmaların üst düzey yöneticileri ve Türk-Çin İş Konseyi Yürütme Kurulu üyeleri katıldı.⁹⁷

Ayrıca yıl içinde Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanı Cumhur Ersümer'in

5-9 Nisan tarihleri arasında Çin Halk Cumhuriyeti'ne yaptığı ziyarete ve 6 Temmuz günü İTKİB tarafından düzenlenen "Çin'in Dünya Ticaret Örgütü'ne girişinin tekstil ve konfeksiyon ticaretine etkileri" konulu seminere katılım sağlandı. 7 Temmuz 2000 tarihinde de Şanghay Belediye Başkanı Xu Quangdi onuruna bir çalışma yemeği verildi.⁹⁸

Türk-Fas İş Konseyi

1997 yılının Eylül ayında Fas'ın Kazablanka kentinde 80 Türk firmasının katılımıyla "Türk ihraç ürünleri" fuarı düzenlendi. Başbakanlık Dış Ticaret Müsteşarlığı, Rabat Büyükelçiliği, Fas Ticaret ve Sanayi Odaları Federasyonu ve DEİK'in katkılarıyla gerçekleşen fuarda bir konuşma yapan Türk-Fas İş Konseyi Başkanı Tunç Uluğ, Fas pazarı açısından Türk işadamlarının en büyük sorununun nakliye olduğuna dikkat çekiyor ve "Türk devleti kapıyı aralamalı. İşadamlarına destek olmalı" diyordu. Fuar sürecinde Türk-Fas İş Konseyi de bir toplantı yaptı; ancak toplantıya hükümetten kimsenin katılmaması eleştiri nedeni oldu ve bu durum iki ülke arasında Serbest Ticaret Anlaşması imzalanması fırsatının kaçırılması olarak yorumlandı.⁹⁹

Ertesi yıl, iki ülke arasındaki atıl potansiyelin harekete geçirilmesi ve faaliyetlere ivme kazandırılması hedefiyle, kısa bir süre önce konsey başkanlığına getirilen Salim Alaybeyi ve Bölge Koordinatörü Yasemin Öncel, 6-9 Aralık 1998 tarihleri arasında Fas'a bir ziyaret düzenleyerek çeşitli kurum ve kuruluş temsilcileriyle temaslarda bulundular. Ziyaretin ilk günü

olan 7 Aralık 1998 tarihinde Fas Sanayi, Ticaret ve El Sanatları Bakanı Alami Tazi ile bir görüşme yapıldı. Bu görüşmede Tarazi, Türkiye ile olan ekonomik ilişkilerin gelişmesine büyük önem verdiklerini ifade etti ve Türkiye-Fas Serbest Ticaret Anlaşması'na ilişkin ilk görüşmelerin 15-16 Şubat 1999 tarihlerinde Fas'ta yapılacağını söyledi. Türk tarafı ise, iş konseyinin Fas kanadının 1991-1996 yılları arasında Türkiye'ye gelmemesi nedeniyle herhangi bir faaliyet yapılamadığını, ancak Türk tarafının çabaları sonucunda 1996-97 yıllarında heyet akışının sağlandığını, buna karşın 1998 yılında faaliyetlerin yeniden durma noktasına geldiğini ifade ederek, Türk-Fas İş Konseyi'nin Fas hükümeti tarafından desteklenmesini ve 1999 yılında Faslı işadamlarının oluşturacağı bir heyetin Bakan Alami Tazi başkanlığında Türkiye'ye gelmesini talep etti.

Bu toplantının ardından, konseyin karşı kanadını temsil eden Fas Ticaret ve Sanayi Odaları Federasyonu ziyaret edildi. Heyet ziyaretlerinin sıklaştırılmasının önemine dikkat çekilen bu görüşmenin sonucunda, 1999 ortak toplantısının 15-16 Şubat 1999 tarihlerinde Fas'ta yapılacak olan Serbest Ticaret Anlaşması birinci tur görüşmelerinin hemen sonrasında, 20 Şubat haftasında yapılması kararlaştırıldı.¹⁰⁰

Bununla birlikte, elimizdeki faaliyet raporlarında bu ortak toplantının gerçekleştirildiğine dair bir bilgi yoktur. 1999 yılında gerçekleşmiş olan tek etkinlik, Fas Yatırımları Geliştirme Kurumu (ODI) aracılığıyla temmuz ayında, Türkiye'nin serbest bölgeler konusundaki deneyimlerinden

yararlanmak üzere Türkiye'ye gelen bir heyetin karşılanması ve heyete İstanbul Atatürk, Tuzla ve İzmir Esbaş serbest ticaret bölgelerinin gezdirilmesi oldu. 2000 yılında ise Türk-Fas İş Konseyi Başkan Yardımcısı Devrim Erol ve konsey üyeleri, 23-25 Ekim tarihlerinde Fas'ta gerçekleştirilen KEK toplantısına katıldı. Burada çeşitli kurum temsilcileriyle bir araya gelen konsey yetkilileri, Fas İşadamları Konfederasyonu ile de bir işbirliği protokolü imzaladı. Bu toplantıda, iş konseyinin ortak toplantısının Nisan 2001 tarihinde İstanbul'da yapılması kararlaştırıldı.¹⁰¹

Türk-Finlandiya İş Konseyi

1991 yılında Türk-Finlandiya İş Konseyi kurulduğunda, DEİK ilk kez bir kuzey ülkesine açılmış oluyordu. Finlandiya, öteden beri Türk işadamlarının ilgi gösterdiği ülkelerden biriydi. Türkiye'nin Avrupa Birliği üyeliğine destek veren Finlandiya'nın 1999 yılında AB dönem başkanlığına gelmesi, işadamlarının bu ülkeye olan ilgisini daha da artırmıştı. Bu ilginin bir göstergesi olarak DEİK Yönetim Kurulu Üyesi Şarık Tara, 22 Temmuz 1999 tarihinde, o dönem Finlandiya Cumhurbaşkanlığı

HALİL KULLUK (Türk-Fin İş Konseyi Başkanı)

"Türkiye'nin geleceği için yenişim bazlı girişimcilik çok önemli."

Finlandiya çok farklı bir ülke. Son 30 senede devlet politikasıyla inovasyona gereken önemi verip bundan sonuç almış. Biz tabii artık inovasyon demek istemiyoruz, Türkçe bir kelime kullanıyoruz. İnovasyon için çeşitli kelimeler kullanılıyor, "yenilikçilik, yenileşim, yenişim" gibi. Bana göre en çok oturan "yenişim"... Finlandiya yenişimi gerçek anlamda gerçekleştirmiş bir ülke. Burada şunu görüyoruz. Bireyin heyecanının yanı sıra devletin de bir politikasının olması gerekir. Nitekim bugün Finlandiya'nın en başarılı firmalarından biri olan Nokia'ya baktığınız zaman, bundan 150-200 sene önce kereste işinde olduğunu görüyorsunuz. Yani şu an yaptığı işlerle hiçbir alakası yok. Sovyet pazarı bitmeye yakın bunu öngörmüşler –öngörebilmek çok önemli– ve farklı şeyler yapmak gerektiğine karar vermişler. Nokia şu anda dünyanın sayılı IT ve telekomünikasyon firması. Ama burada tabii devletin de çok büyük rolü olmuş.

Baktığınız zaman, kuzeyden güneye inen bir yay var. Yukarıya, kuzeye doğru gittikçe yaratıcılık ve gelişim artıyor. Fakat ellerinde yeteri kadar girişimci yok. Bugün Finlandiya'nın en büyük sıkıntısı bu. Oradaki dostlarım da, "Tamam, bizde yaratıcılık var, yenişim var, ama bu yeni fikirleri ticarileştirip uygulamaya geçirecek girişimcimiz yok. En büyük sıkıntımız bu" diyorlar. Güneye doğru indikçe de girişimci fazlalaşıyor, fakat yeni fikir yok. Ülkemizde neredeyse herkes girişimci. Ama katma değeri olan, ses getiren türden bir girişimcilik değil. O yüzden ben yenişime çok önem veriyorum. Yenişim bazlı girişimcilik olması gerekir. Bizim şöyle bir önerimiz olmuştu: O yayın kuzeyde bir elinden Finlandiya tutsun, güneyde de bir elinden Türkiye tutsun ve kuzey-güney hattında biz bu yenişim-girişim dinamiklerini yönetelim. Bütün bu ülkeler için faydalı olsun.

Kuzeyden güneye gelen bir yay var. Yukarıya, kuzeye doğru gittikçe yaratıcılık ve gelişim artıyor. Fakat ellerinde yeteri kadar girişimci yok. Güneye doğru indikçe de girişimci fazlalaşıyor, fakat yeni fikir yok.

koltuğunda oturan ve 2008 yılında Nobel Barış Ödülü'ne layık görülecek olan Martti Ahtisaari'yi makamında ziyaret etti. Beraberindeki 6 kişilik heyetle yaptığı ziyaret sonrasında açıklamada bulunan Tara, görüşmede Balkanlar ve Türkiye'nin AB üyeliği konularının ele alındığını, Finlandiya cumhurbaşkanının Türkiye'nin AB üyeliğini "fevkalade desteklediğini" ve "Türkiye'nin AB'ye girme zamanı geldi" dediğini açıkladı.¹⁰²

Tam üyelik müzakerelerinin başlatılması için güçlü lobi faaliyetleri yürüten iş konseyi, farklı tarihlerde, Finlandiya'nın başbakanları, bakanları, işadamları, sivil toplum kuruluşları, İstanbul'da yaşayan Fin uyruklular ve Türkiye'nin Helsinki büyükelçiliği nezdinde önemli temaslar yürüttü. Temmuz 1999'dan itibaren yoğunlaştırılan bu faaliyetler karşılıksız kalmadı ve Aralık 1999 tarihli Helsinki Zirvesi'nde Türkiye ile tam üyelik müzakerelerinin başlaması yönünde karar alınmasında Finlandiya'nın hatırı sayılır bir katkısı oldu.¹⁰³

Türk-Finlandiya İş Konseyi'nin 1999 yılındaki en önemli etkinliği, Finlandiya'nın Dış Ticaret ve AB İlişkilerinden Sorumlu Bakanı Kimmo Sasi'nin Türkiye ziyareti vesilesiyle 20 Eylül 1999 tarihinde düzenlenen toplantı ve resepsiyondur. Söz konusu toplantıya Türk firma temsilcilerinin yanı sıra Türkiye'de faaliyet gösteren Finli firma temsilcileri de katıldı. Başta telekomünikasyon olmak üzere, çeşitli sektörlerde işbirliği olanaklarının tartışıldığı toplantının en önemli vurgularından biri de, konseyin karşı kanadının hâlâ oluşturulamamış olmasının yarattığı ciddi sorundu. Konsey

başkanı Yılmaz Çakır, bu son nokta için Finli temsilcilerden yardım istedi.

Türk-Finlandiya İş Konseyi, 2000 yılının Mayıs ayında da "Finlandiya-Türkiye İşbirliği Semineri"ne imza attı. Bir kez daha Sasi'nin Türkiye ziyaretine denk getirilen etkinlik, 31 Mayıs 2000 günü İstanbul'da, Finlandiya Ticaret Merkezi İstanbul Ofisi ile işbirliği içinde gerçekleştirildi. Farklı sektörlerden 13 Finlandiya firmasının üst düzey yetkililerinin de katıldığı toplantıda söz alan Kimmo Sasi, ülkesinin Avrupa Birliği dönem başkanlığı sürecince AB-Türkiye ilişkilerini geliştirmeyi hedeflediğini ve bu desteğin sonraki dönemlerde de devam ettirileceğini ifade etti.¹⁰⁴

Türk-Fransa İş Konseyi

DEİK'e bağlı iş konseyleri içinde en eski ve köklülerden biri olan Türk-Fransa İş Konseyi, 1997-2000 döneminde de yoğun faaliyet göstermesine karşın, Fransa'nın sözde Ermeni soykırımını tanıması nedeniyle ilişkilerin ciddi zarar görmesine engel olamadı. Oysa "soykırım" tartışmalarının gündeme gelmesinden önce, iki ülke arasındaki ilişkiler üst düzeyde başarılı bir şekilde sürdürülüyordu. Örneğin Türk-Fransız İş Konseyi'nin 25 Kasım 1997 tarihinde Paris'te gerçekleştirdiği ortak toplantı, her iki ülkeden büyük bir katılıma sahne olmuştu. Konseyin karşı kanadı Fransız Ulusal İşverenler Konseyi'nin genel merkezinde yapılan toplantıya Türk kanadı başkanı Uğur Yüce'nin eşliğinde Türkiye'den 40 işadamı, Dış Ticaretten Sorumlu Devlet Bakanı Işın Çelebi, DEİK Başkanı Nihat Gökyiğit ve İKV Başkanı Meral Gezgin

Eriş de katılmıştı. Toplantıda tüm Fransız işadamlarına Türkiye ile iş yapma çağrısında bulunan karşı kanat başkanı Christian d'Aumale, ikili ilişkilerin durumu ve ileriye yönelik potansiyeli konusunda şu sözleri sarf ediyordu:

*Türkiye ile Avrupa Birliği arasında yürürlükte olan statü, Türk ve Fransız işadamlarına yeni ticari perspektifler ve Türkiye'de şirketlerarası işbirliği geliştirme imkânını getirmektedir. Diğer taraftan Türkiye'nin 10 yıldır Karadeniz'e kıyısı olan ve Orta Asya'daki ülkelerle geliştirdiği köklü ilişkiler meyvelerini vermeye başlamıştır. Bu nedenlerle Fransız şirketleri Türk şirketleriyle işbirliği ya da ortaklık yaparak, bu pazarlarda aktif atılımlar yapmalıdır.*¹⁰⁵

Bir diğer önemli buluşma, bundan yaklaşık üç ay sonra gerçekleşti. Dönemin Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel'in 19-

20 Şubat 1998 tarihleri arasında Fransa'ya gerçekleştirdiği ziyarete İstanbul, Ankara ve İzmir Ticaret ve Sanayi Odalarının başkanlarının yanı sıra aralarında Türk-Fransız İş Konseyi'nin üyelerinin de bulunduğu 40 civarında Türk işadamı katıldı. Ziyaret kapsamında 19 Şubat günü Zafer Çağlayan başkanlığında ticaret ve sanayi odalarının başkanlarından oluşan bir heyet, DEİK'in hazırladığı program çerçevesinde Paris Ticaret ve Sanayi Odası'nı ziyaret etti. Burada yapılan toplantıda bir konuşma yapan Paris Ticaret ve Sanayi Odası Başkanı Başkan M. Franck, Aralık 1997 tarihinde gerçekleşen Lüksemburg Zirvesi'nde Fransa'nın Türkiye'ye verdiği desteğin iki ülke arasındaki ilişkilerin önemini ortaya koyduğunu belirtiyor ve Fransa'nın Türkiye'nin AB üyeliği konusundaki desteğinin süreceğini ifade ediyordu. 20 Şubat günü ise Süleyman Demirel ve çok sayıda bakan, 250 civarında

ALDO KASLOWSKI (Türk-Fransız İş Konseyi Eski Başkanı)

"Yabancı iş konseyleri, artık devlet politikalarını izler hale geldi."

Ben ayrıldığımda 430 tane Fransız şirketi vardı Türkiye'de. Bunu gördüm. Fransızlar sadece iyi günlerin yatırımcısı değildi. Zor yıllarıydı Türkiye'nin 90'lı yıllar. O dönemde korkunç adımlar atılmıştı. Korkmadan etmeden Türkiye'de yatırım yapmışlardı. İnandılar. Renault'lar geldi, büyük kuruluşlar geldi, sigorta şirketleri geldi. Üstelik kalıcı oldular. Dolayısıyla ben o süreçte bunları bizzat yaşadım. Benimle birlikte çalışan bütün yönetim kurulu üyeleri de gerçekten hiç yılmadan bütün seyahatlere katılırdı. Kendi işlerimizin yanı sıra bu işlere çok zaman ayırıyorduk ve zannederim iyi meyveler alıyorduk. Bugün de çalışmalar devam ediyor, ama şimdi işler eskisi gibi değil. Sadece MEDEF'in değil, Avrupa ve İtalya'daki diğer örgütlerin de devlet politikalarını izleyen, emir alan yerler haline dönüştüğünü görüyorum. Şimdi bunu yaşıyoruz hep birlikte. Kendi hesaplarından ötürü Fransa ile olan ilişkilerimiz eskisi gibi değil. Seçim kampanyalarında Ermeni konularından ötürü Türkiye ile ilişkileri bozuldu Fransa'nın. Görüyorum ki MEDEF de aynı paralelde bunları takip etti.

Geçmişte Fransız yatırımcılar korkmadan etmeden Türkiye'de yatırım yaptılar. İnandılar. Renault'lar geldi, büyük kuruluşlar geldi, sigorta şirketleri geldi. Üstelik kalıcı oldular.

1998 yılında Fransız Parlamentosu'nun onaylayarak Senato'ya gönderdiği Ermeni Soykırımı Tasarısı, birbirine güçlü ekonomik bağlarla bağlı iki ülke arasında soğukluk yarattı.

Fransız ve Türk işadamlarıyla bir araya geldi. Bu toplantının açılışını yapan CNPF International Başkanı François Perigot, 4 milyar dolara yaklaşan ikili ticaret hacmiyle Fransa'nın Türkiye'nin beşinci büyük ticaret partneri olduğunu, Fransa'nın 1980'den bu yana Türkiye'de toplam yatırım izinleri itibarıyla birinci sırada yer aldığını, ayrıca ulaştırma, ticaret, hizmetler, mühendislik, sigorta gibi çeşitli alanlarda 204 Fransız firmasının Türkiye'de yerleşik olduğunu belirtiyordu.¹⁰⁶

Aynı yıl içerisinde Türk-Fransız İş Konseyi, Paris'e büyükelçi olarak atanan Sönmez Köksal ve Fransa'nın Dış Ticaretten Sorumlu Devlet Bakanı Jacques Dondoux onuruna İstanbul'da bir yemek verdi. 23 Haziran 1998 tarihinde ise Fransız Dış Ticaret Merkezi tarafından Paris'te düzenlenen ve Fransız firmalarına Türkiye'deki yatırım imkânlarının tanıtıldığı semine-re konsey başkanı Uğur Yüce de iştirak etti.¹⁰⁷

Ancak Türk-Fransız İş Konseyi'nin 1998 yılındaki en önemli gündem maddesi, Fransız Parlamentosu'nun onaylayarak Senato'ya gönderdiği "Ermeni Soykırımı Tasarısı" idi. Kararın Türk-Fransız ilişkilerine büyük zarar vereceğini düşünen Fransız firmaları, Parlamento'nun 29 Mayıs 1998 tarihli kararının hemen sonrasında bu karardan geri dönülmesi için hükümet üzerinde baskı oluşturmaya başladılar. Türk-Fransız İş Konseyi de, Türkiye'de faaliyet gösteren Fransız şirketlerinin temsilcilerine birer mektup göndererek, bu politik karardan vazgeçilmesi için çaba göstermelerini istedi.¹⁰⁸

Türkiye'nin hassasiyet gösterdiği siyasi meselelerle ilgili konular ertesi yıl da Türk-Fransız İş Konseyi'nin gündeminde kalmaya devam etti. Nitekim konsey üyeleri, 14-17 Mart 1999 tarihleri arasında Paris'e düzenledikleri heyet ziyareti sırasında, ticari konuların yanında PKK ve Ermeni Soykırımı Tasarısı gibi iki ülke ilişkilerini olumsuz yönde etkileyen meselelere ilişkin olarak Fransız bürokrasisine, siyasi yetkililere ve basın yoluyla kamuoyuna Türk özel sektörünün görüşlerini iletmeye çalıştılar. Söz konusu heyette Türk-Fransız İş Konseyi'nin Yürütme Kurulu üyelerinin yanı sıra TÜSİAD Başkanı Erkut Yücaoglu, Yavuz Canevi ve bazı başka sivil toplum örgütlerinin temsilcileri de yer almaktaydı. Ziyaret sırasında aralarında OECD Genel Sekreteri Donald Johnston ve MEDEF Başkanı Ernest-Antoine Seillière'in de bulunduğu çok sayıda isimle görüşmeler gerçekleştirildi. Heyet ayrıca iş konseyi karşı kanat başkanı Christian d'Aumale tarafından verilen bir yemekte MEDEF ve DREE

yetkilileri ile bir araya gelerek görüş alışverişinde bulundu. Programın son gününde ise çok sayıda basın temsilcisiyle bir araya gelen işadamları heyeti, PKK ve Ermeni Soykırımı Tasarısı konularında Türk özel sektörünün görüşlerini ifade etti.¹⁰⁹

Türk-Fransız İş Konseyi'nin 1999 yılı ortak toplantısı ise 14 Haziran tarihinde İstanbul'da gerçekleştirildi. Toplantıya Fransız tarafından 21 işadamı, Türk tarafından ise 73 işadamı ve kuruluş temsilcisi katıldı. Bir gün sonra ise her iki ülke işadamlarından kurulu bir heyet sırasıyla Hazine'den Sorumlu Devlet Bakanı Hikmet Uluğbay, Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel, Başbakan Bülent Ecevit ve Ulaştırma Bakanı Enis Öksüz tarafından kabul edildi.¹¹⁰ 15. Ortak Toplantı ise 26 Ocak 2000 tarihinde Paris'te yapıldı. Türk tarafından 17, Fransız tarafından ise 100 işadamlarının katıldığı toplantı çerçevesinde özellikle Türkiye'den bazı bankalar ile Merkez Bankası, Hazine, İMKB gibi kuruluşların başkanlarının yer aldığı ve Türkiye'nin AB adaylığı sonrasında uygulayacağı yeni makro ekonomik politikaları Fransız yatırımcılara anlatmayı hedefleyen bir de seminer düzenlendi.¹¹¹

Ancak ikili ilişkilerdeki tüm bu gelişmeler, 2001 yılında Fransız Parlamentosu tarafından verilen "Ermeni Soykırımı'nı tanıma" kararıyla birlikte büyük darbe alacak ve gündem tamamen yön değiştirecekti. Türk tarafının tüm çabalarına rağmen üç yıla yayılan bir süreç sonucunda Fransa'nın soykırımı tanıdığını ilan etmesi, Türkiye'de büyük bir tepkiye ve hayal kırıklığına yol açacaktı.

Ermeni Soykırımı Tasarısı'na engel olunamamasına rağmen, uzun perspektifli bakıldığında, Türk-Fransız İş Konseyi, iki ülke arasında birçok olumlu gelişmenin sağlanmasında hayati bir öneme sahipti. Uzun yıllar Türk-Fransız İş Konseyi başkanlığı yapan Uğur Yüce, Türk-Fransız İş Konseyi'nin iki ülke ilişkilerine tarihsel katkılarını şöyle özetlemekteydi:

Günümüzde Sarkozy döneminde olduğu gibi, Mitterand döneminde de Türk-Fransız ilişkileri iyi değildi. O dönemde, Mitterand'ın Türkiye'ye bakış açısında sağlanan değişim; Tevfik Saraçoğlu ve Kâmuran Gürün gibi Türkiye'nin yetiştirdiği iki önemli büyükelçinin katkıları ve Jak Kamhi'nin inanılmaz desteği ve çabasıyla, pek çok kurum ve kuruluşun işbirliğiyle, ama en çok da DEİK bünyesinde kurulmuş olan Türk-Fransız İş Konseyi'nin çalışmaları sonucunda gerçekleştirilmiştir. Bu çalışmalar neticesinde, Mitterand, General De Gaulle'den sonra Türkiye'yi ziyaret eden ikinci cumhurbaşkanı olmuştur. Konseyin etkin çabaları Jacques Chirac döneminde de sürdürülmüştür. Türk-Fransız ilişkileri tarihinde en iyi dönem olarak bilinen Chirac yönetiminin, 1999 yılında Türkiye'nin AB'ye tam üyeliğe adaylığıyla ilgili olarak Helsinki Zirvesi'nde yaptığı katkı çok önemli bir rol oynamıştır. Bu desteğin, Türk-Fransız İş Konseyi üyelerinin ülkemizin menfaati için yaptıkları gönüllü çalışmalarla sağlandığını söyleyebilirim.

İkinci başarı olarak gördüğüm şey; Fransız ve Türk hükümetlerinin Hazine ve Dış Ticaret Müsteşarlıklarının ortak girişimi olarak kurulmuş olan ve asli fonksiyonu şirketler arası joint venture'ları geliştirmek

olan OCIFT sayesinde, Türkiye’de faaliyet gösteren Fransız şirketi sayısının 20-30 civarından 350’ye yükselmiş olmasıdır. Bu süreçte 50’yi aşkın ortaklık sağlanmıştır. OCIFT’in merkezi Fransa idi ve Türkiye kanadında çalışmalar DEİK tarafından yürütülmekteydi. İş geliştirme hacmimizin bugünkü seviyelere gelmesi başarıdır ve DEİK’in kuruluş amacına çok uygun bir sonuçtur.¹¹²

Türk-Hindistan İş Konseyi

1996 yılında kurulan Türk-Hindistan İş Konseyi, ilerleyen yıllarda faaliyetlerine görece düşük bir tempoyla devam etti. Konseyin bu dönemdeki en önemli etkinliği, Başbakan Bülent Ecevit’in 30 Mart-2 Nisan 2000 tarihlerinde Hindistan’a düzenlediği ziyarete katılım ve bu sırada konseyin 4. Ortak Toplantısının düzenlenmesiydi. Ecevit’e seyahatinde eşlik eden ve büyük çoğunluğu inşaat ve taahhüt sektöründen olan 30 civarında işadamı ile Hindistan tarafından 60 özel sektör temsilcisini bir araya getiren toplantı, ziyaretin ikinci günü olan 31 Mart tarihinde başkent Yeni Delhi’de gerçekleştirildi. İnşaat sektörü temsilcilerinin yuvarlak masa toplantılarıyla başlayan organizasyon, daha sonra yapılan konuşmalarla devam etti. Konseyin Hindistan kanadı başkanı C.H. Mirani ve Türkiye kanadı başkanı Turgut Koyuncuoğlu’nun yanı sıra İktisadi Kalkınma Vakfı Başkanı Meral Gezgini Eriş gibi isimlerin de katıldığı toplantı, Başbakan Bülent Ecevit’in kapanış konuşmasıyla sona erdi.

Yaptığı kapanış konuşmasında Türk-Hindistan İş Konseyi’nin iki ülke arasındaki

ticari ve ekonomik ilişkilerin gelişmesi için ideal bir kurumsal yapı oluşturduğunu ifade eden Ecevit, gerek Türkiye’nin, gerekse Hindistan’ın genç ve dinamik nüfusları ve büyüyen ekonomileriyle dünyanın en fazla umut vaat eden pazarları arasında yer aldığını söylüyordu. İki devlet arasındaki karşılıklı iyi niyet ve yapıcı yaklaşımların ilişkilerde “yeni bir çağın” başlaması için gerekli zemini sağladığına dikkat çeken başbakan, bu olumlu tabloya rağmen ilişkilerin beklenen noktaya gelememesine dikkat çekiyordu. Başbakana göre bu süreçte lokomotif rolü üstlenebilecek olan inşaat sektörü başta olmak üzere çeşitli sektörlerdeki firmalara büyük görev düşmekteydi. Hindistan’ın dünyanın en büyük demokrasisine sahip olduğuna da dikkat çeken Ecevit, son olarak, bu ülkede ulusal istikrarı ve “çağdaşlaşma yolunda atılacak adımları” baltalayabilecek köktendinci akımlara karşı çok dikkatli olunması gerektiğini de söyleme ihtiyacı duyuyordu.¹¹³

Türk-Hırvat İş Konseyi

1995 yılında Hırvatistan Ekonomi Odası ile işbirliği yapılarak kurulan ve o dönemde Türkiye kanadı başkanlığını Çelik Kurdoğlu’nun, karşı kanat başkanlığını ise Zlatan Fröhlich’in yürüttüğü Türk-Hırvat İş Konseyi, 11 Şubat 1999 tarihinde gerçekleşen 3. Ortak Toplantı’da Cumhurbaşkanı Demirel ve Hırvatistan Cumhurbaşkanı Tudjman’ı konuk etti. Ankara Hilton Otel’inde yapılan toplantıya Türk tarafından 60, Hırvat tarafından 30 firmayı temsil eden toplam 110 işadamı katıldı. Söz konusu toplantının en önemli kararlarından biri, Türkiye-Hırvatistan Turizm ve Çalışma

Komitesi’nin kurulmasıydı. Komite’nin kurulmasındaki esas amaç, Balkanlar’da savaşın ardından ortaya çıkan büyük turizm potansiyelinden her iki ülkenin birlikte yararlanmasının yollarını bulmaktır.

1999 yılı boyunca yoğun bir toplantı trafiği sürdüren ve 6-9 Temmuz tarihleri arasında Turizm ve Çalışma Komitesi toplantısına, hemen ardından 11-13 Temmuz tarihleri arasında Hırvatistan Ekonomi Odası Başkanı Nadan Vidosević’in Türkiye ziyareti vesilesiyle düzenlenen etkinliklere imza atan iş konseyi, 12-14 Eylül tarihleri arasında da 2. Dönem KEK toplantısındaki yerini aldı. KEK toplantısında ayrıca, ekonomik ve ticari ilişkilerin genişletilmesini hedefleyen bir protokol metni de imzalandı.

Türk-Hırvat İş Konseyi 1999 yılı içinde bir ortak toplantı daha gerçekleştirdi. KEK toplantısının hemen arkasından, 14 Eylül 1999 tarihinde Hırvatistan Ekonomi Odası’nda düzenlenen 4. Ortak Toplantı’da, iş konseyinin o güne kadar gerçekleştirmiş

olduğu projelerin genel bir değerlendirmesi yapıldı. Ertesi gün Zagreb Fuarı etkinlikleri çerçevesinde devam eden iş konseyi toplantısında, Hırvat işadamlarına Türkiye ekonomisi ve Türk işadamlarının Balkanlar ve Orta Asya ülkelerinde gerçekleştirmiş oldukları projeler hakkında bilgi verildi.¹¹⁴

Türk-Hollanda İş Konseyi

Türk Hollanda İş Konseyi’nin 5. Ortak Toplantısının başlangıcı 8 Haziran 1998 tarihinde İzmir’de yapıldı. İzmir Ticaret Odası’nın işbirliğiyle yapılan toplantıya Hollanda tarafından 5, Türkiye tarafından ise 47 firma temsilcisi katıldı. Toplantının açılış konuşmasını yapan konsey başkanı Zekeriya Yıldırım ve ardından kürsüye gelen İzmir Ticaret Odası Başkanı Ekrem Demirtaş, Ege Bölgesi’nin özellikle tarım alanındaki potansiyelinin Hollanda ile işbirliği açısından bir fırsat yarattığına dikkat çekerken, Hollanda’nın Ankara Büyükelçisi N. Van Dam hükümetinin ilişkilerini

Cumhurbaşkanı Demirel ve Hırvatistan Cumhurbaşkanı Tudjman’ın konuk olduğu Türk-Hırvat İş Konseyi 3. Ortak Toplantısı (11 Şubat 1999).

İstanbul ve Ankara ile sınırlı tutmayıp İzmir ile de geliştirmesi gerektiği inancında olduğunu ifade etti.¹¹⁵

Ortak Toplantının ikinci fazı ise 10 Haziran 1998 tarihinde Gaziantep Ticaret Odası ile işbirliği içinde Gaziantep'te gerçekleştirildi. Oda binasında düzenlenen toplantı öncesinde Gaziantep Valisi ve Belediye Başkanı ziyaret edilerek bölgedeki iş imkânları ve altyapı durumu hakkında bilgi alındı. Sonrasında ise Gaziantep Organize Sanayi Bölgesi ziyaret edildi. Ayrıca 11 Haziran'da GAP İdaresi tarafından konsey üyeleri için Urfa, Atatürk Barajı ve Harran Ovası'na bir inceleme gezisi düzenlendi. GAP İdaresi tarafından Urfa'da verilen öğle yemeğinin ardından Harran Ovası'nda tarım yapılan alanlar ve seralar incelendi.¹¹⁶

Konseyin 8-9 Kasım 1999 tarihlerinde Hollanda'nın Rotterdam ve Amsterdam şehirlerinde gerçekleşen ortak toplantısına ise özel bir gündem damgasını vurdu. Toplantıda ikili görüşmelerin ardından, kısa bir süre önce gerçekleşmiş olan 17 Ağustos depremini ve bölgenin ihtiyaçları doğrultusunda yapılabilecek ekonomik işbirliğini ele alan bir seminer düzenlendi. Seminerde Rotterdam belediye başkanının yanı sıra söz alan Adapazarı Sanayi ve Ticaret Odası Başkanı Erol Öztürk ve Kocaeli Sanayi Odası Başkanı Yılmaz Kanbak, bölgedeki son durum ve ihtiyaçlar hakkında bilgi verdi.

Hollandalı işadamlarının bu konuya olan ilgisi ilerleyen süreçte de devam etti. 17 Ekim 2000 tarihinde Rotterdam Ticaret ve Sanayi Odası Başkanı Caldenbourg'un başkanlığında deprem bölgesini ziyaret eden

Hollanda Ticaret Heyeti, İzmit Valisi Kemal Önal ve Belediye Başkanı Sefa Sirmen'le birer görüşme gerçekleştirerek bölgedeki son durumla ilgili bilgi aldı. 20 kişiden oluşan heyete Türk-Hollanda İş Konseyi Başkanı Zekeriya Yıldırım da eşlik etti. Rotterdam Ticaret ve Sanayi Odası Başkanı, Kocaeli Sanayi Odası Başkanı'na deprem nedeniyle öksüz kalan çocuklar için bakımevi yapmak üzere bir çek teslim etti.¹¹⁷

Bir diğer önemli etkinlik ise 2000 yılının Ekim ayında gerçekleştirildi. Resmi bir ziyaret için Türkiye'ye gelen Hollanda Başbakanı Wim Kok onuruna 31 Ekim 2000 günü, DEİK-TÜSİAD işbirliğiyle Çırağan Sarayı'nda "AB Üyeliği Yolunda Türkiye" konulu yemekli bir toplantı düzenlendi. Yemek sırasında çok sayıda Türk işadamlarıyla bir araya gelen Kok, Türkiye'nin geleceğinin Avrupa'da olduğundan "hiç şüphesinin olmadığını" söylüyor ve Türkiye'nin kaydettiği gelişmelere dikkat çekerek, "Sadece mali konulardaki gelişmenizden söz etmiyorum. İnsan kaynaklarına, eğitime ve yeni standartlara yaptığınız yatırımlar da önemli. Hollanda, Türkiye ile son derece iyi ilişkilere sahiptir. Birbirinden farklı iki ülke olmasına rağmen önemli benzerlikler göstermektedir" diyordu.

Toplantıda söz alan Türk-Hollanda İş Konseyi Başkanı Zekeriya Yıldırım da iki ülke arasındaki ticaret hacminin 2,5 milyar dolara ulaştığına ve uluslararası nitelikteki Hollanda firmalarının hemen hemen hepsinin Türkiye'de temsil edildiğine dikkat çekerek, ilişkilerin daha da geliştirilmesi için hiçbir engel olmadığını ve bu yönde çaba gösterilmesi gerektiğini ifade ediyordu.¹¹⁸

Türk-İngiliz İş Konseyi

1988 yılında kurulmuş olan Türk-İngiliz İş Konseyi, 90'lı yıllar boyunca çalışmalarını yoğun bir faaliyet temposu içinde sürdürdü. Özellikle 1999, iş konseyi için oldukça faal bir yıl oldu. Yılın ilk etkinliği, Türk-Avrasya İş Konseyleri ile birlikte, İngiliz Parlamentosu içinde kurulan Türkiye-Transkafkasya Kulübü'nün toplantısıydı. 16 Şubat 1999 sabahı Parlamento binasında yapılan toplantıya, aralarında Türk-İngiliz İş Konseyi Yürütme Kurulu Üyesi Cem Duna, Türk-Avrasya İş Konseyleri Yürütme Kurulu Üyesi Murat Gigin, ilgili ülke büyükelçileri, parlamenterler ve işadamlarının da olduğu 70 kişi katıldı.

11 Mayıs tarihinde İngiltere Ticaret Bakanı Brian Wilson'un Türkiye ziyareti vesilesiyle konsey tarafından bir akşam yemeği düzenlenirken, 13 Temmuz'da da İngiliz Dışişleri Bakanlığı Devlet Sekreteri Joyce Quin ve beraberindeki heyetin Türkiye ziyareti vesilesiyle iş konseyi başkanı Hasan Çolakoğlu tarafından bir yemek verildi. 22 Eylül akşamı ise, İngiliz Çevre, Ulaştırma ve Bölge Bakanlığı Konut ve Planlamadan Sorumlu Devlet Bakanı Nick Raynsford ve beraberindeki heyetin Türkiye'yi ziyareti vesilesiyle iş konseyi tarafından Çırağan Sarayı'nda bir akşam yemeği düzenlendi. Bu yemeğe İngiliz ve Türk firmalarından toplam 47 temsilci katıldı.

İş konseyi, 1999 yılı içinde düzenlenen çeşitli seminer ve etkinlik organizasyonlarında da yer aldı. Bunlardan ilki, İngiltere'nin İstanbul Başkonsolosluğu ile işbirliği içinde 1 Haziran günü İstanbul'da

düzenlenen "Finans Sektöründe Türk-İngiliz İşbirliği" semineriydi. Londra Borsası Başkanı ve Kent Dükü başkanlığındaki "British Invisibles" heyetinin de katıldığı seminerde Londra Borsası, özelleştirme, sigorta sektöründe işbirliği olanakları ve Euro'nun Türkiye üzerine etkileri konuları ele alındı.

3 Eylül 1999 tarihinde ise yabancı finans ve iş çevrelerine Türk sermaye piyasaları ve Türkiye'deki yatırım olanaklarının tanıtılması amacıyla Londra'da bir seminer düzenlendi. Bu seminere, çoğunluğu yabancı şirketlerin temsilcilerinden oluşan yaklaşık 450 kişi katıldı. 17 Ağustos Marmara Depremi'nin ardından bu toplantının ertelenip ertelenmemesi hususu çok tartışılmış, ancak potansiyel yatırımcılara deprem sonrasında birinci elden bilgi verilmesinin daha doğru olacağı düşünülerek, sonunda programın aynen uygulanmasına karar verilmişti.

Türk-İngiliz İş Konseyi Başkanı Hasan Çolakoğlu, iki ülke arasındaki ilişkilerin geliştirilmesine yaptığı katkılardan ötürü İngiliz Kraliyet Nişanı ile onurlandırıldığı törende.

31 Ekim-2 Kasım 1999 tarihleri arasında Birmingham'da düzenlenen ve İngiltere Başbakanı Tony Blair ile Maliye Bakanı Gordon Brown gibi isimlerin de katıldığı CBI yıllık toplantısına, Yürütme Kurulu Üyesi Pekin Baran ile temsili düzeyde katılan Türk-İngiliz İş Konseyi, 11. Ortak Toplantısını 25 Kasım 1999 tarihinde Londra'da gerçekleştirdi. Türkiye tarafından çok sayıda devlet ve hükümet temsilcisi ile İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanı Ali Müfit Gürtuna'nın da yer aldığı toplantıya Türkiye tarafından 50, İngiltere tarafından ise yaklaşık 300 firma temsilcisi katıldı.

Türk-İngiliz İş Konseyi'nin yoğun faaliyetleri 2000 yılında da devam etti. Londra

Şehir Konseyi Başkanı Lord Mayor Clive Martin'in İstanbul'u ziyareti vesilesiyle 24 Mart günü bir akşam yemeği düzenleyen iş konseyi, önceki yıl yapılan "Yatırım Olanakları ve Sermaye Piyasaları" seminerinin bir benzerini 13 Eylül 2000 tarihinde yine Londra'da gerçekleştirdi. Toplam 550 katılımcının bulunduğu seminerde açılış konuşmalarını Türk-İngiliz İş Konseyi Başkanı Hasan Çolakoğlu ile Türk-Amerikan İş Konseyi Başkanı Akın Öngör yaptı. Seminerde Türkiye'nin politik ve ekonomik istikrarı yakaladığı ve uygulanan programın devam ettirilmesi konusunda kararlı olduğu vurgulanırken, özelleştirmenin ekonomik programın önemli bir parçası olduğuna işaret edildi. Yabancı yatırımcılar

ŞERİF EGELİ (Türk-İngiliz İş Konseyi Yürütme Kurulu Başkan Yardımcısı)

"İngilizler bizi tanıdıkça ilişkilerini artırdılar."

DEİK'te biz önceleri hep derdik ki, "Devlet tarafından idare edilen ülkelerde DEİK'in iş yapması çok daha kolay. Devletçiliğin az olduğu liberal ülkelerde ise DEİK'in iş yapması çok daha zor, çünkü orada insanlar ne iş yapabileceğini zaten biliyor." Fakat şimdi geriye baktığımda, bunun tam da böyle olmadığını görüyorum. Mesela İngiltere'yi misal vereceğim. Daha önce İngiltere'nin Türkiye'yle önemli bir ticaret ilişkisi yoktu. Suudi Arabistan'ın bile Türkiye'den daha fazla ticareti vardı İngilizlerle. Ne zamana kadar? 2000'li yılların başına kadar. 2000'li yılların başında Hasan Çolakoğlu İngiliz İş Konseyi'ne başkan olduğunda oturup bir karar verdik. Gidip İngiliz hükümetine direkt olarak Türkiye'de İngiliz mallarının çok sevildiğini ve itimat gördüğünü, hatta "Asılırken bile İngiliz ipi kullan" diye bir tabir olduğunu anlatalım dedik. Bize göre İngiltere ülkemizi hiç tanıımıyordu; onun için de Türkiye'de ciddi bir girişimi yoktu. Nitekim 3-4 seyahat sonunda, 10-15 tane bakan ziyaret ederek, onların banka kuruluşlarına, ticari kuruluşlarına giderek bu fikri aşıladık. Gerçekten de İngilizler bize inandılar. Böylece İngiltere'nin dış ticaret teşkilatı DTI, sonunda hükümetten üç yıllık, üç milyon poundla destek gören bir program yapma yetkisi aldı. Ve program sayesinde onlarca İngiliz ticaret heyeti Türkiye'ye geldi, Türk ticaret heyetleri İngiltere'ye davet edildi. Büyük şirketlere gidip derdimizi anlatabilir hale geldik bu açılım sayesinde. Bugün Avrupa'da en büyük ihracat yaptığımız ülkelere biri İngiltere. Ticaret açığı vermediğimiz tek ülke İngiltere.

açısından AB adaylığı ve reform programı çerçevesinde olumlu gelişmelere de dikkat çekildi.

1999 yılında sağlanan gelişmelerden biri de, İş Konseyi Türk kanadının da katkılarıyla, İngiliz hükümetinin işbirliğinde öncelikli pazarlar arasına Türkiye'yi de almasıydı. Bu karardan sonra İngiltere'nin Türkiye'de tanıtımı amacıyla İngiliz Kültür ve diğer ilgili İngiliz kuruluşlarının organizasyonunda bir dizi kültürel ve sanat etkinliğinin yer aldığı Britain-Turkey 2000 programı devreye sokuldu. İngiltere'nin Türkiye'deki bu tanıtım atağına karşı Türk-İngiliz İş Konseyi'nin Türk kanadı da, Türkiye'nin tanıtımına ve imajının geliştirilmesine yönelik bir girişim olarak, Şef Cem Mansur yönetiminde Cumhurbaşkanlığı Senfoni Orkestrası'nın İngiltere'nin üç şehrinde konserler vermesini sağladı. Orkestra, 12 Eylül'de Bristol'da, 13 Eylül'de Croydon'da ve 14 Eylül'de Londra'da sahne aldı. Londra'da Royal Festival Hall'da gerçekleştirilen konsere 1.500'ün üzerinde Türk ve İngiliz dinleyici katıldı.

İş konseyinin 2000 yılındaki son faaliyeti ise 8 Kasım 2000 tarihinde gerçekleşen 12. Ortak Toplantı oldu. İstanbul'da yapılan toplantıda Türk ve İngiliz tarafından 100'ün üzerinde katılımcı hazır bulundu.¹¹⁹

Türk-İrlanda İş Konseyi

1999 yılı ortak toplantısını 16-17 Eylül tarihlerinde Dublin'de, 2000 yılı ortak toplantısını ise 2 Ekim'de İstanbul'da gerçekleştiren Türk-İrlanda İş Konseyi, aynı

süre zarfında çeşitli toplantı ve ziyaretlere de imza attı. 17 Şubat 1999 tarihinde, İrlanda'nın Türkiye'ye atanan ilk büyükelçisi Anton McUnfraidh onuruna konsey başkanı Çelik Arsel tarafından bir yemek verilirken, 7-9 Mart 2000 tarihleri arasında çeşitli sektörlerde işbirliği olanaklarını inceleyen Enterprise Ireland temsilcileriyle sağlık, haberleşme, çevre ve yazılım konularında görüşmeler gerçekleştirildi. Aynı yılın 7 Haziran tarihinde ise, Türkiye'yi ziyaret eden Lay Mitchell başkanlığındaki 4 kişilik İrlandalı milletvekili heyetine bir akşam yemeği verildi.¹²⁰

Türk-İspanyol İş Konseyi

DEİK'in en faal iş konseylerinden biri olan Türk-İspanyol İş Konseyi, 1998 yılının Temmuz ayında, resmi bir ziyaret için Türkiye'de olan İspanya Başbakanı José Maria Aznar'ı ağırladı. 23 Temmuz günü Çırağan Sarayı'nda düzenlenen toplantıya katılan Aznar, köklü bir tarihi geçmişe sahip olan Türkiye ve İspanya arasındaki ilişkilerin kendileri için diğer ülkelerle olan ikili ilişkilerden daha önemli olduğunu belirtiyordu. Aznar'a göre Türkiye ve İspanya, birbirleri için "anahtar ülke" konumundaydılar. Ziyareti sırasında başbakan Mesut Yılmaz'la birlikte bir eylem planına imza atan Aznar, bu vesileyle iki ülke arasındaki ekonomik işbirliğinin önünün açıldığını söyleyerek, Türk ve İspanyol işadamlarına "Biz hükümetler olarak kendi üzerimize düşeni yaptık. Şimdi sıra sizlerde" çağrısında bulunuyordu.¹²¹

Türk-İspanyol İş Konseyi'nin 1999 yılı faaliyetleri içinde ise çeşitli ticaret fuarları

İngilizler bizi hiç tanıımıyordu. Gidip İngiliz hükümetine direkt olarak Türkiye'de İngiliz mallarının çok itimat gördüğünü, hatta "Asılırken bile İngiliz ipi kullan" diye bir tabir olduğunu anlatalım dedik.

ve fuarlarla ilgili yan etkinlikler ön plana çıktı. İlk olarak, mart ayında Barcelona'da düzenlenen Türk İhraç Ürünleri Fuarı çerçevesinde 16 Mart 1999 tarihinde Türk-İspanyol İş Konseyi forumu düzenlendi. Çok sayıda sunumun yapıldığı forumdan sonra Türk ve İspanyol firmaları, fuar alanında ikili görüşmeler yaptılar.

İlerleyen aylarda ise konseyin temel gündem maddesi, haziran ayında İspanya Dış Ticaret Enstitüsü (ICEX) tarafından İstanbul'da düzenlenecek olan Expotecnia '99 Fuarı'ydı. Bu çerçevede ilk olarak ICEX'in davetlisi olarak İspanya'ya giden 34 kişilik Türk işadamları heyeti, Prado

Müzesi'nde yapılan tanıtım toplantısına katıldı. DEİK, TÜSİAD ve İKV'nin de aralarında olduğu çok sayıda kurumun temsilcilerinden oluşan heyet, Madrid'de İspanya Başbakanı Aznar'ı da ziyaret etti. İşadamlarını kabulünde Türkiye ve İspanya'nın var olan işbirliğini geliştirmeleri gerektiğini söyleyen Aznar, iki ülkenin karşılıklı olarak daha fazla yatırım yapmaları gerektiğini ifade etti ve Expotecnia fuarını Türkiye'de yapmaya karar verdiklerini açıklayarak bu etkinliğin iki ülke ilişkilerine önemli bir ivme kazandıracağını kaydetti.

İş Konseyi Bölge Koordinatörü Sühan Muratlı, Expotecnia'yı şöyle anlatıyor:

ZEYNEL ABİDİN ERDEM (Türk-İspanyol İş Konseyi Başkanı)

"Türkiye ile İspanya arasında sağlam bağlar var."

1993 yılında Değerli Dostum Sayın Erhan Öner, Başkanı olduğu Türk-İspanyol İş Konseyi'ndeki görevini bana devretti. Sayın Öner ve İspanya İş Konseyi Yürütme Kurulu çok güzel bir yapı oluşturmuşlardı. Bizler de aynı disiplinle devam ettik. O tarihten bugüne kadar yaptığımız hizmetlerin her birinde çok büyük onur duyarak çalıştım. İspanyol karşı kanat kuruluşu CEOE başkanları ve üyeleriyle her zaman uyum içinde, Türk ve İspanya devlet başkanları, başbakanları, ticaret ve turizm bakanlarının desteğini her an hissederek bugünlere geldik. İkili görüşmelerimizde diyaloglar her zaman net, samimi ve açıktı. Türkiye ile İspanya arasında Akdeniz ülkesi olması sebebiyle var olan dostluğu pekiştirdik ve sağlam köprüler ile birbirine bağlanmasına destek olduk.

DEİK kapsamında bugüne kadar yaptığımız hizmetlerin hepsinden çok büyük lezzet aldım. Nitekim DEİK iş konseyi kurulmadan evvel Türk-İspanyol ticaret hacmi 600 milyon dolar civarında seyretmekteydi. Ancak geçmişte Tekfen'in İspanyollarla başlatmış olduğu iyi niyet esasına dayalı hizmet faaliyetleri, gübre fabrikaları ve diğer işleri sayesinde Türkiye ile İspanya arasında sağlam köprüler kurulmuştu. Sayın Turgut Özal zamanında temelleri atılan bu sağlam yapı, İspanya başbakanının Türkiye ile sıcak ilişkiler kurması, ardından AB tam üyelik talebimize olumlu bakması ve kuvvetle desteklemesi bizi İspanya'ya yönlendirdi. Bu çerçevede İspanya ile başlatmış olduğumuz projeleri başarıyla bitirdik. Her zaman bizden evvel başlayanların izinde olmak kaydıyla, bugün de bu hizmetleri büyük bir şerefle yürütüyoruz.

İspanya'nın öncelikli pazarlar olarak belirlediği ülkelerden birinde iki yıl arayla gerçekleştirilen Expotecnia, gerek İspanyol ekonomisinin ve kültürünün ilgili ülkede tanıtımı, gerekse etkinliğin düzenlendiği ülkedeki işbirliği olanaklarının İspanya'da tanıtılması amacıyla düzenleniyordu. İspanya hükümetinin Türkiye'yi hedef pazar olarak belirlemesini takiben Expotecnia etkinliklerinin 1999 yılında İstanbul'da organize edilmesine karar verildi. Etkinliklerden sorumlu kuruluş olan İspanya Dış Ticaret Enstitüsü (ICEX), Expotecnia kapsamında yürütülecek çalışmaların tümüne hem Türkiye'deki hem de bölge ülkelerindeki mevcut ilişki ağı ve birikimi ile etkin katkıda bulunacak kurum olarak DEİK'i seçti. ICEX genel müdürü ile DEİK İcra Kurulu Başkanı Rona Yırcalı'nın imzaladığı işbirliği anlaşmasını takiben, Türkiye'de düzenlenen en kapsamlı ülke tanıtım etkinliği olan "Expotecnia 99"un hazırlıklarına başlandı. Fuar, ICEX ve DEİK tarafından ortaklaşa organize edildi. Bir yıl süren proje kapsamında Türkiye ve İspanya'da bölgesel bazda bir dizi tanıtım semineri ve kurumsal temaslar, İstanbul'da bir sanayi fuarı, konferans, yatırım toplantıları, firma görüşmeleri ve kültürel etkinlikler gerçekleştirildi. Etkinliği takip eden yıllarda gerek iki ülke ticaret hacminde, gerek Türkiye'deki İspanyol yatırımlarında büyük bir artış gözlemlendi.

Diğer yandan aynı görüşme, ilginç bir gündemi de masaya yatırdı. Kısa bir süre önce özerk Bask Parlamentosu, "Sürgündeki Kürt Parlamentosu"na, toplantılarını kendi binalarında yapmaları yönünde bir davet iletmiş, bu da Türkiye ile İspanya arasında siyasi bir gerilime neden olmuştu. Türk heyetinin

1998 yılında resmi bir ziyaret için Türkiye'ye gelen İspanya Başbakanı José Maria Aznar, iki ülke arasındaki ekonomik ilişkilerin geliştirilmesine önemli destek verdi.

Başbakan Aznar'ı ziyaretinde hazır bulunan İspanya Turizm ve Ticaretten Sorumlu Devlet Bakanı Elena Pisonero, bu tür gerginlikler yaşamak yerine Türkiye ile olan ilişkileri geliştirmek istediğini belirterek, İspanya hükümetinin bu toplantıyı engellemek için Bask Parlamentosu'nun kararını Anayasa Mahkemesi'ne götürdüğünü açıkladı.

Nisan ayında ise Expotecnia '99 Fuarı'nın tanıtımı amacıyla Adana, Antalya, Bursa ve İzmir'de birer toplantı gerçekleştirildi. ICEX ve DEİK ortaklığıyla ve yerel ticaret ve sanayi odalarının işbirliğiyle düzenlenen bir dizi toplantıda katılımcılara Türkiye-İspanya ekonomik ilişkileri, Expotecnia '99 Fuarı ve beraberinde düzenlenecek olan yatırım forumu hakkında bilgi verildi.

Nihayet Expotecnia '99 Fuarı ve Yatırım Forumu 1-6 Haziran 1999 tarihleri arasında İstanbul'da gerçekleştirildi. ICEX-DEİK

Biz, İspanyol karşı kanadıyla her zaman uyum içinde bugünlere geldik. Diyalogumuz her zaman net, samimi ve açıktı. Türkiye ile İspanya arasında var olan dostluğu pekiştirdik ve sağlam köprüler ile birbirine bağlanmasına destek olduk.

işbirliğiyle yaklaşık bir yıl süren hazırlık çalışmalarının ürünü olarak gerçekleşen ve bir Avrupa ülkesi tarafından İstanbul'da düzenlenen en büyük fuar olma özelliğini taşıyan etkinliğe, 20 binin üzerinde firma ve kuruluş temsilcisi katıldı. Kazakistan, Özbekistan, Türkmenistan, Azerbaycan, Bulgaristan, Romanya ve Irak'tan resmi ve özel heyetler ile Türkiye'den yaklaşık 20 il- den gelen özel sektör heyetleri, fuar kapa- mında kendileri için önceden belirlenmiş programlar çerçevesinde çeşitli temaslar- da bulundular. Etkinlik sürecinde Türk ve İspanyol firmaları arasında 700'ün üzerin- de ikili görüşme gerçekleştirildi.

Türk-İspanyol İş Konseyi, ertesi yıl da ben- zer içerikli çalışmalarını sürdürdü. İlk ola- rak İspanya'nın Madrid ve Barcelona kent- lerinde 11-13 Temmuz 2000 tarihlerinde Türk-İspanyol Yatırım ve İşbirliği Forumu gerçekleştirildi. DEİK ve ICEX'in yanı sıra CEOE ve AMEC gibi kuruluşların da iş- birliğiyle gerçekleşen etkinlik, Expotecnia 99 çerçevesinde gerçekleştirilen forumun bir devamı niteliğindedir. Türk-İspanyol İş Konseyi, 18-22 Ekim 2000 tarihlerinde gerçekleşen Barcelona Meeting Point 2000 Fuarı ve Konferansı'na da etkin katılım gerçekleştirdi.¹²²

Türk-İsrail İş Konseyi

1993 yılında kurulmuş olan Türk-İsrail İş Konseyi'nin 1997-2000 dönemindeki ilk büyük etkinliği, 5 Şubat 1998 günü Cey- lan Intercontinental Otelinde, İsrail Par- lamentosu Başkanı Dan Tichon ve millet- vekillerine verilen kahvaltıydı. Kahvaltıda yapılan konuşmalarda, her iki ülkenin de

işbirliğine son derece açık olduğu, özel- likle Serbest Ticaret Anlaşması'nın yürür- lüğe girmesiyle ikili ekonomik ilişkilerin 1997 sonu itibarıyla turizm gelirleri dahil 1 milyar dolara yaklaştığı, 1998 yılında ise bunun 2 milyar dolara ulaşmasının bek- lendiği vurgulanıyordu. Ertesi gün DEİK tarafından Dan Tichon ve heyetindeki 7 milletvekili onuruna verilen yemekte de aynı olumlu hava devam ediyordu. DEİK İcra Kurulu Başkanı Yavuz Zeytinoglu, Türk-İsrail İş Konseyi Başkanı Ekrem Gü- vendiren ve Cefi Kamhi, yemekte yaptık- ları konuşmalarda ikili ilişkilerin önemine vurgu yaparken, İsrail Meclis Başkanı Tic- hon konuşmasında, iki ülke parlamentola- rının dış ilişkiler komisyonlarının yılda iki kez bir araya gelmesinin kararlaştırıldığını ve ticaret hacmini 2 milyar dolar olarak he- deflediklerini duyuruyordu.¹²³

Türk-İsrail İş Konseyi'nin 1998 yılı or- tak toplantısı ise 23 Mart 1998 tarihinde İstanbul'da yapıldı. Devlet Bakanı Işın Çelebi'nin de katılımıyla Hyatt Regency Otelinde gerçekleştirilen toplantıya İsrail Ticaret ve Sanayi Bakanı Natan Sharansky başkanlığında 22 firma ve 15 kuruluş tem- silcisi katılırken, Türk tarafından 180 civa- rında firma ve kuruluş temsilcisi toplan- tıda hazır bulundu. Konseyin karşı kanat başkanı Pini Peled ve diğer İsrailli temsil- cilerin yaptıkları konuşmaların odak nok- tasını, iki ülke arasında işbirliği yapmak için gereken tüm koşulların mevcut oldu- ğu kanısı oluşturmaktaydı. Türk-İsrail İş Konseyi'nin kurulmasından sonra iki ülke arasındaki ticaret hacminin yaklaşık iki kat arttığına dikkat çeken konuşmacılar, Serbest Ticaret Anlaşması'nın karşılıklı iş

imkânlarını daha da geliştireceğine inan- dıklarını dile getirdiler. Aynı toplantıda söz alan İsrail Ticaret ve Sanayi Bakanı Natan Sharansky ise, ikili ekonomik iliş- kilerin yasal zeminini oluşturan anlaşma- ların imzalanmasından sonra geçen iki yıl içinde kaydedilen %40 oranındaki artışa dikkat çekti.

Bu toplantının ardından, aynı gün içinde, 1998'in ikinci yarısında Orta Asya cum- huriyetlerine yapılması öngörülen ortak heyet ziyaretine ilişkin ikinci bir toplantı daha yapıldı. Türk-BDT İş Konseyleri Baş- kanı Nihat Gökyiğit, Türk-Kırgız İş Konse- yi Başkanı Oktay Varlıer ve DEİK Yönetim Kurulu Üyesi Çelik Kurdoğlu'nun da ka- tıldığı bu toplantıda, İsrail tarafına Orta Asyada faaliyet gösteren Türk firmaları- nın çalışmaları ile petrol ve doğalgaz boru hatlarına ilişkin projeler hakkında bilgi verildi. 24 Mart günü ise heyet Ankara'ya giderek, aralarında Başbakan Mesut Yıl-

maz ve GAP'tan Sorumlu Devlet Bakanı Salih Yıldırım'ın da olduğu çok sayıda dev- let yetkilisiyle görüştü. Yapılan görüşme ve toplantılar neticesinde Dışişleri Bakanı Işın Çelebi ve Natan Sharansky arasında bir ortak deklarasyon metni imzalandı. Deklarasyonda Avrupa-Akdeniz Serbest Ticaret Alanı çerçevesinde üçlü ticareti ge- liştirecek mekanizmaların oluşturulması, GAP'ta proje bazlı işbirliği, AB, EFTA ve Orta Asya ülkeleri gibi üçüncü ülkelerde işbirliği gibi unsurların da olduğu pek çok husus ele alındı.¹²⁴

İş konseyinin resmi yetkililerle bir sonraki buluşması, Başbakan Mesut Yılmaz'ın 7-8 Eylül 1998 tarihleri arasında çıktığı Or- tadoğu gezisi kapsamında gerçekleşti. Bu vesileyle düzenlenen organizasyon kapa- mında, konseyin karşı kanat kuruluşu İsrail İhracat Enstitüsü ve İsrail Sanayi ve Tica- ret Bakanlığı tarafından Türk işadamlarına yönelik bir toplantı ve öğle yemeği tertip

Türk-İsrail İş Konseyi
heyetinin Kudüs'te
Mescidi Aksa ziyareti

edildi. Toplantıda bir konuşma yapan konsey başkanı Ekrem Güvendiren, iki ülke arasındaki ticaretin 100 milyon dolar seviyesinden 1997 yılında 650 milyon dolar seviyesine geldiğini, olumsuz koşullara rağmen 1998 yılında 1 milyar dolara, ertesi yıl ise 2 milyar dolar seviyesine ulaşmasını ümit ettiklerini ifade etti. Bununla birlikte sınai işbirliğinde aynı başarının gerçekleşmediğini söyleyen Güvendiren, böyle bir işbirliğinin gerçekleşmesinden her iki tarafın da yararlanacağını vurguladı. Toplantıda “Türkiye’nin İş Ortağı Olarak İsrail” başlıklı bir konuşma yapan İsrail İhracat Enstitüsü Genel Direktörü Amir Hayek ise, İsrail’in yeni pazarlara gitmek için iyi partnerlere ihtiyaç duyduğunu, Türkiye’nin de İsrail için iyi bir ortak olarak görüldüğünü belirterek, İsrailli ve Türk firmaların EBRD, Dünya Bankası gibi kuruluşlarca finanse edilen büyük projelerde birlikte yer alabileceğini ifade etti.¹²⁵

Türk-İsrail İş Konseyi, 1998 yılı içinde düzenlenen çeşitli başka toplantı ve etkinliklere de katıldı. İsrail’in kuruluşunun yıldönümü nedeniyle 13-16 Ekim 1998 tarihlerinde Kudüs’te düzenlenen ve toplam 1500 firma temsilcisinin katıldığı Uluslararası İş Zirvesi’nde 12 kişilik bir heyetle yer alan konsey, 21-26 Kasım tarihlerinde İsrail İhracatı Geliştirme Enstitüsü’nün düzenlediği ve başka ülkelerdeki iş konseyi muhatap kuruluşlarının da hazır bulunduğu dış ticaret konulu bir konferansa katıldı. Konsey ayrıca 25 Kasım 1998 tarihinde İstanbul’da DTM ve İTKİB ile işbirliği içinde, İsrail üzerinden ABD’ye gümrüksüz ve kotasız ihracat imkânları konulu bir seminer gerçekleştirdi.¹²⁶

Türk işadamları, 1999 yılının Mayıs ayında bu kez İstanbul Ticaret Odası öncülüğünde İsrail’e çıkarma yaptı. İTO Başkanı Mehmet Yıldırım ile İstanbul Valisi Erol Çakır’ın başkanlık ettiği heyet, aralarında İsrail Sanayi ve Ticaret Bakanı Natan Sharansky ve Tel Aviv Belediye Başkanı Ron Huldai’nin de bulunduğu çok sayıda yetkiliyle görüştü. İTO Başkanı Mehmet Yıldırım, yaptıkları görüşmelerin sonuçlarını değerlendirirken “Dünyanın önemli finans merkezlerinde İsrail’in ağırlığı var. ABD’ye ticarete İsrail’in önemi büyük” şeklinde konuşuyor ve İsrail’in Türkiye’ye dünyada önemli kapılar açabileceği mesajını veriyordu. Heyette bulunan Türk-İsrail İş Konseyi Başkanı Ekrem Güvendiren de, iki hafta önce İsrailli işadamlarının Gürcistan, Azerbaycan ve Özbekistan’da ortak iş yapmak için Türk işadamlarına teklifte bulunduğunu ve bu ortak projelerin finansmanının hazırlanmakta olduğunu söylüyordu. Güvendiren ayrıca Türkiye’nin, İsrail’in Ürdün’le kurduğu, Filistin’le de kuruluş hazırlıklarını tamamladığı serbest bölgelerden Ortadoğu’ya daha fazla mal satabileceğini sözlerine ekliyordu.¹²⁷

O dönem Türkiye’nin izlediği politikalara uygun olarak Türkiye, İsrail ve ABD arasındaki üçlü ilişkilere de büyük önem atfedilmekte ve bu doğrultuda çeşitli faaliyetler düzenlenmekteydi. Bunlardan biri de, 6 Mayıs 2000 tarihinde, ATC’nin yıllık konferansı çerçevesinde düzenlenen Türk-İsrail-ABD üçlü işbirliği toplantısıydı. Türk-İsrail İş Konseyi’nin organizasyonuyla ve Ekrem Güvendiren’in başkanlığında gerçekleşen ve İsrail Ekonomi Bakanı Ohad Marani’nin de aralarında olduğu çok

sayıda üst düzey yetkilinin katıldığı toplantıda, üçlü işbirliği olanakları üzerine çeşitli görüşmeler gerçekleştirildi.

İş konseyinin 1999 yılı ortak toplantısı ise 20-24 Kasım tarihleri arasında Tel Aviv’de gerçekleştirildi. Türk tarafından 32, İsrail tarafından ise 70 firma temsilcisinin katıldığı toplantıda, özellikle Serbest Ticaret Anlaşması’nın yürürlüğe girdiği Mayıs 1997’den itibaren iki ülke arasındaki ticaret hacminin artışı, Orta Asya’da ve Avrupa’da inşaat sektöründe geliştirilebilecek ortak projeler ve GAP bölgesinde işbirliği gibi konular ele alındı.¹²⁸

Türk-İtalyan İş Konseyi

Türkiye’nin ikili ticari ilişkilerinin en gelişkin olduğu ülkelerden biri olan İtalya ile 1990 yılında Confindustria ortaklığıyla kurulan Türk-İtalyan İş Konseyi, kuruluşunu takip eden dönemde çok sayıda toplantı ve önemli etkinliğe imza atmıştı. Ancak 1990’lı yılların sonunda yaşanan bir gelişme, ikili ilişkilerin kısmen gerilmesine neden oldu. 1998 yılında PKK lideri Abdullah Öcalan’ın Suriye’den çıkarıldıktan sonra, İtalya’nın başkenti Roma’da önce gözaltına alınıp sonra serbest bırakılması ve kısa bir süre sonra da ortadan kaybolması, Türk kamuoyunda İtalya’ya karşı şiddetli bir tepkiye yol açtı. Bu olaydan sonra kısa süre içinde İtalyan mallarını boykot etme eğilimi yaygınlaşırken, Türkiye ve İtalya arasındaki siyasi ve ticari ilişkiler de önemli ölçüde zarar gördü.

Bundan yaklaşık 1,5 yıl sonra Türk-İtalyan İş Konseyi’nin ortak toplantısı için

Türkiye’ye gelen İtalya Dış Ticaret Bakanı Piero Fassino, *Hürriyet* gazetesine verdiği röportajda söz konusu süreçten her iki ülkenin de zararlı çıktığının altını çiziyordu. Türkiye’de pek çok İtalyan firması boykot edilirken, yaşanan gerilim nedeniyle çok sayıda İtalyan vatandaşının seyahat programını değiştirdiğini belirten Fassino, bu nedenle Türkiye’nin de kayda değer bir turizm geliri kaybına uğradığına dikkat çekiyordu. Bu olayı “geride bıraktıklarını ve ileriye bakmak istediklerini” söyleyen İtalyan bakan, İtalya’nın Türkiye’nin ikinci en büyük partneri olduğunu ve ikili ticaret hacminin 5 milyar dolar seviyesine ulaştığını belirtiyordu.¹²⁹

Fassino’nun da katılımıyla gerçekleşen Türk-İtalyan İş Konseyi 2000 yılı ortak toplantısı, 16 Şubat’ta İstanbul’da düzenlendi. İtalya kanadından 120, Türkiye tarafından ise 200 temsilcinin katıldığı toplantıya her iki tarafın da ilgisi oldukça yoğundu. İkili iş olanaklarının değerlendirildiği toplantının ardından 17 Şubat günü, GAP konusuna ilgi duyan 20 civarında İtalyan firma temsilcisine, bölgedeki yatırım ve işbirliği olanaklarını ele alan bir brifing verildi.

Türk-İtalyan İş Konseyi üyeleri ayrıca 1 Haziran 2000 tarihinde, Türk-İtalya Parlamento Dostluk Grubu Başkanı ve DSP Bursa Milletvekili Ali Rahmi Beyreli başkanlığında, grup üyesi milletvekilleriyle TBMM’de bir araya geldi. Bu toplantıda ekonomik ve siyasi ilişkilerin genel durumu hakkında bir değerlendirme yapıldı ve dostluk grubu üyesi milletvekillerinin iş konseyi toplantılarına katılmalarının önemi vurgulandı.¹³⁰

Türk-Japon İş Konseyi

1986 yılında kurulmuş olan Türk-Japon İş Konseyi, yeni dönemde, parlak geçen ilk yılların temposunu yakalayamamakla birlikte bazı önemli etkinliklere imza attı. Bu dönemdeki ilk önemli girişim, Kafkas ülkelerine düzenlenen bir ortak ziyaretti. Bu ziyaretin nedeni, Türkiye ve Rusya arasında imzalanan “Petrol Boru Hattı Anlaşması” sonrasında Türk ve Japon işadamları arasında, boru hattının geçeceği Gürcistan ve

Azerbaycan’daki işbirliği olanaklarının tartışılmaya başlanması ve Asya’da geleceğin Dallas’ı olarak nitelendirilen Kazakistan’ın Atrau kentindeki olanakların incelenmesi idi. Bu amaç doğrultusunda 1997 yılı Eylül ayı başında Türk-Japon İş Konseyi üyesi 30 Türk ve 30 Japon işadamı, Azerbaycan, Gürcistan ve Kazakistan’ı kapsayan kapsamlı bir geziye çıktılar. İşadamları, gezi sırasında Azerbaycan Devlet Başkanı Haydar Aliyev ve Gürcistan Devlet Başkanı Shevardnadze tarafından da kabul edildiler.¹³¹

HÜSEYİN ERKAN (İMKB Başkanı)

“Japon yatırımcılara Türkiye’yi anlatmak için ciddi çaba harcadık.”

İMKB Başkanı rahmetli Tuncay Artun, Japon yatırımcılara “Biz sizden para istemeye gelmedik. Buraya kim olduğumuzu size anlatmak, sadece sizinle tanışmak için geldik” dedi. Bu güzel bir mesajdı ve insanlar bundan hakikaten hoşlandılar.

Zannediyorum 1996 yılında Japon Sermaye Piyasası Aracı Kuruluşlar Birliği’nin, İMKB’yi yatırım yapılabilir bir borsa olarak tanınması konusunda çalışmalarımız oldu. Sonunda da bu hakkı kazandık. Ama bunun için hakikaten çok ciddi bir çalışma yaptık. DEİK ile başlayan bu sürecin ardından Japonya’daki dört büyük finansal kuruluşla bir çalışma yaptık. Daiwa Securities bizim sponsorumuz oldu. Japon Aracı Kuruluşlar Birliği de bu çalışmanın sonucunda İMKB’yi Japon yatırımcılar açısından yatırım yapılabilir borsalardan biri olarak tanıdı. Çok güzel bir toplantıydı, bütün finans sektörüne yönelik olarak. Zannediyorum o zamanki büyükelçimiz Necati Utkan Bey idi. Çok aktif bir büyükelçiydi. Bütün Japon finans kuruluşlarının üst düzey yöneticileri geldi o toplantıya. Akşamında da büyükelçiliğimizde bir resepsiyon verdik, Necati Bey’in ev sahipliğinde. Bu kez hem yatırım bankaları, hem de büyük banka ve aracı kurumların yönetim kurulu başkanları geldi. Necati Bey o zaman bana, “Bugüne kadar Türkiye’den gelen kurumlar arasında, bu kadar üst düzeye erişebilen başka bir kurum hatırlamıyorum” demişti. Hakikaten de Japon bankalarının ve finansal kuruluşlarının yöneticilerini böyle bir toplantıya getirmek çok zor. Başkanımız rahmetli Tuncay (Artun) Bey de güzel bir konuşma yaptı orada. Yatırımcılardan bir soru geldi, “Borsanız çok iyi anlattınız. Peki neden buradasınız? Bizden ne bekliyorsunuz?” diye. Tuncay Bey kalktı, dedi ki “Biz sizden para istemeye gelmedik. Fon toplamaya da gelmedik. Biz şu anda gelişen ekonomiler içerisinde yerini almış, ciddi bir borsayız. Buraya kim olduğumuzu size anlatmak, sadece sizinle tanışmak için geldik. Herhangi bir talebimiz yok. Sizin takdirinizdir Türkiye’ye yatırım yapmak ya da Türkiye’yi yatırım yapılabilir ülkeler arasında düşünmek.” Bu güzel bir mesajdı ve insanlar da bundan hakikaten hoşlandılar. Bu toplantı bizim kilometre taşlarımızdan bir tanesidir.

Türk-Japon İş Konseyi’nin 11. Ortak Toplantısı, 4 Mayıs 1998 günü Ankara’da ki Türk-Japon Kültür Vakfı Merkezi’nde başladı. Toplantının açılışında konuşan Başbakan Mesut Yılmaz, Türkiye’de yatırım yapan şirketler içinde Japon şirketlerinin ağırlığının arttığını belirtiyor ve Japonya’nın Ortadoğu, Balkanlar, Kafkasya ve Orta Asya bölgelerinde gerçekleştireceği yatırımlar için en uygun ortağın Türkiye olacağını söylüyordu. Karşı kanat kuruluşu Keidanren’in başkanı Shoichiro Toyoda da konuşmasında, Japon yatırımcıların, Türkiye’nin Orta Asya cumhuriyetleriyle olan tarihsel bağları nedeniyle Türk firmaları ile işbirliğine sıcak baktığını belirtiyor ve Türkiye ile Japonya arasında güvene dayalı ilişkilerin gelişmesi halinde bundan iki ülkenin de yarar sağlayacağını söylüyordu. Türkiye’ye ilk kez 6 yıl önce geldiğini söyleyen Toyoda, “Türkiye’de bu süre içinde yaşanan ekonomik gelişmeler nefes kesici. Özellikle İstanbul ve Ankara’daki gelişmeleri hayranlıkla izliyorum” şeklinde konuşuyordu.¹³²

Ne var ki Türk-Japon İş Konseyi, bu tarihten sonra temposu düşük bir faaliyet dönemine girdi. 1999 yılında kayıtlara geçmiş herhangi bir etkinlik gerçekleşirken, 2000 yılındaki tek etkinlik Japon Dış Ticaret Organizasyonu (JETRO) Başkanı Hatakeyama’nın Türkiye ziyareti sırasında düzenlenen çalışma yemeği idi. 20 civarında özel sektör temsilcisinin katıldığı çalışma yemeğinde ağırlıklı olarak JETRO’nun amaçları ve çalışma esasları ile Türk-Japon İş Konseyi’nin bu kuruluşla ne şekilde işbirliği yapabileceği tartışılırken, daha sonra iki ülke arasındaki ekonomik ve ticari

ilişkilerin geliştirilmesi yönünde karşılıklı görüşler ifade edildi. Aynı toplantıda Hatakeyama’nın bir Japon KOBİ heyetinin Türkiye’ye gelmesi yönünde öneri sunması üzerine, bu ziyaretin en yakın zamanda gerçekleşmesi için Başbakanlık ile temas kurulması kararlaştırıldı.¹³³

Türk-Güney Kore İş Konseyi

Türk-Güney Kore İş Konseyi 1994 yılında, Hüsnü Özyeğin’in başkanlığında kurulmuş, kısa bir süre sonra ise bu göreve Ali Kibar getirilmişti. Ali Kibar başkanlığında ki iş konseyinin öncelikli görevi, özellikle bu ülkeye yapılan ihracatın artırılmasıydı; çünkü Güney Kore’den belli düzeyde ithalat yapılmasına karşın, Türkiye’nin bu ülkeye ihracatı yok denecek kadar düşüktü. Oysa söz konusu dönemde Kore’deki yapılaşma ihtiyacı, demir-çelik ürünlerinin bu ülkeye satılabilmesi için önemli bir fırsat sunuyordu.¹³⁴ 1990’ların ikinci yarısında konsey faaliyetlerinin de etkisiyle gelişen ticari ilişkiler, siyasi ilişkilerde de belirli bir iyileşmeyi beraberinde getirdi. Kore Savaşı’nda Türkiye’nin desteğinin belleklerde hâlâ taze olması da, ilişkilerin iyi yönde gelişmesinde önemli bir rol oynadı.

1999 yılında iş konseyi, Güney Kore’nin Dış Ticaretten Sorumlu Devlet Bakanı Dr. Duck-Soo Han ve beraberindeki 30 kişilik işadamı heyetini konuk etti. Güney Kore heyetinde nükleer enerji, demir-çelik ürünleri, otomotiv, kimya, kaynak geliştirme, elektronik, bilgisayar, inşaat malzemeleri, gıda, yem ve hayvancılık, gemi inşaat, endüstriyel mineraller, sağlık gereçleri, mühendislik, inşaat, jeneratör, plastik

Türk-Macar İş Konseyi'nin, Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel'in Macaristan ziyareti nedeniyle Budapeşte'de düzenlediği toplantı (4 Eylül 1997)

enjeksiyon ve savunma sanayii gibi sektörlerin temsilcileri yer almaktaydı. Toplantıda konuşma yapan Duck-Soo Han, Türkiye ile Güney Kore arasında ekonomik işbirliği potansiyelinin çok yüksek olduğunu vurgulayarak, bu potansiyelin iyi değerlendirilmesini istiyordu. Ankara'da imzaladıkları anlaşmalara değinen Han, stratejik işbirliği alanında her iki ülke tarafından birer komite kurulduğunu ve bu komitelerin mevcut problem ve zorlukları yenmek için çalışacağını söylüyordu.¹³⁵

Türk-Güney Kore İş Konseyi, iki ülke arasındaki kültürel ilişkilerin gündemiyle de yakından ilgiliydi. 29 Nisan 1999 tarihinde Güney Kore'deki Kyongsanbuk-do eyaleti valisi ve beraberinde bulunan heyetin İstanbul Valiliği'ne yaptığı ziyaret sırasında bir "kültürel işbirliği anlaşması" imzalanmıştı. İmza töreninde İstanbul Sanayi ve Ticaret Odaları başkan vekilleri ile birlikte Türk-Güney Kore İş Konseyi Başkanı Ali

Kibar da hazır bulunmuştu. Tören sırasında yapılan toplantıda taraflar, imzalanan kültürel işbirliği anlaşmasının asıl hedefinin iki ülke arasındaki ticari ve ekonomik ilişkileri geliştirmek olduğunu ifade etmişlerdi.¹³⁶

Türk-Macar İş Konseyi

Türk-Macar İş Konseyi 1999 yılının Haziran ayında biri İstanbul'da, diğeri Budapeşte'de olmak üzere arka arkaya iki toplantıya imza attı. İlk toplantı, GAP bölgesini ziyaret etmek amacıyla Türkiye'ye gelen Macar tarım heyetinin İstanbul programı kapsamında, 2 Haziran 1999 günü İTÜ Maçka Sosyal Tesisleri'nde düzenlendi. Bu toplantının gündemini, büyük oranda iki ülke arasında tarım ve hayvancılık alanlarında gerçekleştirilebilecek işbirliği olanakları oluşturuyordu. 4 Haziran 1999 tarihinde Budapeşte'de yapılan toplantıda ise esas olarak inşaat, turizm ve savunma sanayi alanlarındaki projelerin tartışıldığı bir gündem ele alındı. Türk tarafında İş Konseyi Başkanı Tuğrul Erkin, Direktör Yardımcısı Nur Arbak ve 8 firma temsilcisi; Macar tarafında ise İş Konseyi Eşbaşkanı V. Benedekt ve 18 kişilik bir heyetin yer aldığı toplantıda, Budapeşte Belediyesi'nin gündeminde bulunan bazı projeler, Macaristan'ın NATO yükümlülüklerine uyarlanma çalışmaları, Türkiye ile Macaristan arasında savunma sanayii ve turizm alanında işbirliği konuları görüşüldü.¹³⁷

İş konseyinin 2000 yılındaki en önemli etkinliği ise Macaristan Başbakanı Viktor Orbán'ın katılımıyla İstanbul'da

gerçekleşen yemekli toplantıydı. Konuk başbakana, 24-27 Mayıs 2000 tarihleri arasında gerçekleştirilen ziyaret sırasında Macaristan Ekonomi Bakanı György Matolcsy, 11 firma temsilcisi ve bir tarım heyeti eşlik ediyordu. Yemekte öne çıkan konuların başında Macaristan'ın NATO üyeliği ve yakın gelecekteki AB üyeliği geliyordu. Türk-Macar İş Konseyi Başkanı Tuğrul Erkin, NATO'ya üyeliği o tarihte yeni kabul edilmiş olan Macaristan'daki savunma sanayii ve NATO altyapı projelerine tecrübeli Türk firmalarının da davet edilmesini talep ediyordu. Macar Başbakan Viktor Orbán ise konuşmasında, Türkiye ile Macaristan'ın Güneydoğu Avrupa'da istikrarı sağlayacak iki ülke olduğunu vurguluyor ve ikili ilişkilerin gelişmesine yönelik her türlü desteği sağlamaya hazır olduklarını belirtiyordu. Macaristan'ın AB'ye ilk etapta üye olacak ülkeler arasında yer aldığını belirten Orbán, Macaristan'da yatırım yapan bir firmanın üç sene sonra AB'de yatırım yapmış olacağını kaydederek, Türk firmalarını bu avantajdan yararlanmaya davet ediyordu.¹³⁸

Türk-Makedon İş Konseyi

1995 yılında Makedonya Ekonomi Odası ile işbirliği içinde kurulan ve Türkiye kanadı başkanlığını Feridun Yeşil'in, karşı kanat başkanlığını ise Jorgo Cuka'nın yaptığı Türk-Makedon İş Konseyi, 3 Mart 1999 tarihinde bir çalışma yemeği düzenledi. Makedonya'nın Türkiye ile ilgili işlerden sorumlu Devlet Bakanı Adnan Kahil ve Makedon Hükümet Sekreteri Dordi Kotev onuruna verilen çalışma yemeğine 35 işadamı katıldı. İki ülke arasında yapılabilecek

pek çok şey bulunduğunun altının çizildiği toplantının bir diğer gündem konusu ise, Makedonya'nın pazar ekonomisini sağlamlaştırma yönünde attığı adımlar ve bu yöndeki kanun değişiklikleriydi. Bu konuda bilgi veren Hükümet Sekreteri Dordi Kotev, yeni kurulan hükümetin kalkınma ve istihdamı artırmayı amaçlayan yeni düzenlemelere başladığını ve Avrupa Birliği standartlarına ulaşmayı hedeflediklerini ifade ediyordu. Serbest bölgeleri düzenleyen mevzuatın hazırlandığını ve inşaat alanlarının belirlendiğini sözlerine ekleyen Kotev, Türk işadamlarına bu fırsatlardan yararlanma tavsiyesinde bulunuyordu.¹³⁹

Türk-Mısır İş Konseyi

Türk-Mısır İş Konseyi, 1998 yılı içinde iki ortak toplantı gerçekleştirdi. 6-7 Mayıs 1998 tarihlerinde Kahire'de yapılan ilk toplantıya Türk tarafından 15, Mısır tarafından ise 50 civarında firma temsilcisi

Macaristan Başbakanı Viktor Orbán'ın katılımıyla İstanbul'da gerçekleştirilen Türk-Macar İş Konseyi Toplantısı (25 Mayıs 2000)

katıldı. Toplantıyı açan konsey eşbaşkanı Said el Tawil, Türkiye ve Mısır arasındaki ticaretin yakın zamanda 600 milyon dolar seviyesine ulaştığını, ancak Mısır'daki Türk yatırımlarının henüz yeterli düzeyde olmadığını belirtiyordu. Konseyin Türkiye kanadı başkanı Germiyan Saatçioğlu ise 1997 yılında iki ülke arasındaki ticaret hacminin Türkiye aleyhine bir seyir izlediğini, Mısır Petrol Şirketi Amoco ile BOTAS arasında imzalanan sıvılaştırılmış doğalgaz anlaşmasının ticaret hacminin gelişmesine önemli katkı sağlayacağını, Yatırımların Karşılıklı Teşviki ve Korunması Anlaşması'nın da bir an önce yürürlüğe girmesi gerektiğini ifade ediyordu. Saatçioğlu ayrıca, iki ülke arasında kısa vadede bir Serbest Ticaret Anlaşması yapılmasının önemine dikkat çekiyordu.

Aynı yıl içindeki ikinci ortak toplantı ise 16 Kasım 1998 tarihinde İstanbul'da yapıldı. Bu toplantıya Mısır'dan 15, Türkiye'den ise 60 firma temsilcisi katıldı. Toplantıda söz alan Mısır'ın Türkiye Büyükelçisi Mehdi Fathalla, Türk firmalarının Mısır üzerinden Afrika pazarına açılabilceğini söylüyordu. Mısır'da yatırım açısından otomotiv sektörünün ayrıcalıklı bir yere sahip olduğunu belirten Fathalla, yeni fabrikaların kurulmasıyla otomotiv yan sanayi için büyük bir pazar oluştuğunu ve yatırımcılara çeşitli kolaylıklar tanındığını belirtiyordu.¹⁴⁰

Türk-Mısır İş Konseyi, 6 Aralık 1998 tarihinde Mısır Devlet Başkanı Hüsnü Mübarek'in Türkiye'ye resmi bir ziyaret gerçekleştirmesi vesilesiyle de bir toplantı organize etti. Ankara Hilton Otelinde

gerçekleştirilen toplantıya konsey başkanı Germiyan Saatçioğlu, Mısır Ekonomi Bakanı Yusuf Butros Gali ve Mısır Ticaret Bakanı Ahmed Gowaili'nin yanı sıra Türk tarafından 20 ve Mısır tarafından 15 işadama katıldı. Bu toplantıda ikili ekonomik ilişkilerin genel durumunun yanı sıra serbest bölgeler konusu da gündeme getirildi. Ahmed Gowaili, ortak yatırımlar konusunda serbest bölgelerin öneminin altını çizerek, Türkiye'nin Antalya ve Trabzon serbest bölgeleri ile Süveyş'in güneydoğusundaki serbest bölgelerin büyük fırsatlar içerdiğine dikkat çekti.¹⁴¹

İş konseyinin 7. Ortak Toplantısı ise 16 Kasım 1999 tarihinde Türk tarafından 25 ve Mısır tarafından 35 işadaminin katılımıyla Kahire'de düzenlendi. Toplantıda kısa bir süre sonra imzalanması beklenen Serbest Ticaret Anlaşması'nın önemi ve işadamlarının ikili ilişkilerde oynadığı öncü rol vurgulandı. Karşılıklı görüşmeler neticesinde Türk demir-çelik ihracatçıları aleyhine alınan anti-damping kararlarının yeniden incelenerek bir çözüme ulaştırılabileceği ve söz konusu kararların ilişkilerin gelişmesini engellemeyeceği ifade edildi.¹⁴²

Türk-Pakistan İş Konseyi

Türk-Pakistan İş Konseyi, 1999 yılında Pakistan'dan gelen üst düzey yöneticilerle bir araya gelme fırsatı buldu. Pakistan İletişim Bakanı Raja Nadir Perwariz'in başkanlık ettiği ve çok sayıda hükümet yetkilisi ve işadaminin bulunduğu heyet, 31 Mayıs-1 Haziran 1999 tarihleri arasında Türkiye'ye geldi. Heyet tarafından düzenlenen Pakistan Yatırım Konferansı'na ek olarak

31 Mayıs günü The Marmara Otelinde düzenlenen çalışma yemeği, Türk-Pakistan İş Konseyi üyelerinin bir araya gelmesini sağladı.¹⁴³

Benzeri bir etkinlik, ertesi yılın Mayıs ayında da gerçekleştirildi. 3-12 Mayıs 2000 tarihleri arasında Karaçi Sanayi ve Ticaret Odası Başkanı Amjad Rafi önderliğinde Türkiye'ye bir ziyaret gerçekleştiren Pakistanlı işadamları heyeti, 5 Mayıs 2000 tarihinde Türk-Pakistan İş Konseyi temsilcileriyle İstanbul Ticaret Odası'nda bir araya geldi. Ağırlıklı olarak Türkiye ile Pakistan arasındaki ilişkilerin tartışıldığı toplantıda, iki ülke arasında siyasi ve kültürel anlamda uzun yıllara dayanan iyi ilişkiler bulunmasına rağmen ekonomik düzeyde aynı durumun söz konusu olmadığı vurgulanarak ticaret hacminin azlığına dikkat çekildi.¹⁴⁴

Türk-Polonya İş Konseyi

Türk kanadı başkanlığını Hüsamettin Kavi'nin yaptığı Türk-Polonya İş Konseyi, Polonya Cumhurbaşkanı Aleksander Kwasniewski'nin 14-16 Nisan 2000 tarihleri arasında gerçekleştirdiği Türkiye ziyareti vesilesiyle, ziyaretin son gününde bir öğle yemeği düzenledi. Yemeğe Kwasniewski'nin yanı sıra Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel de katıldı. Toplantıda bir konuşma yapan Demirel, Avrupa Birliği'ne adaylık çerçevesinde Türkiye ve Polonya'nın benzer yapısal ekonomik sorunlara ve yükümlülöklere sahip olduğuna işaret ederek, AB mevzuatına ve uygulamalarına uyum çalışmaları kapsamında iki ülkenin işbirliği yapmalarının

gerekli olduğunu söyledi. Demirel, ayrıca uluslararası tecrübeye sahip Türk inşaat ve taahhüt firmaları ile Polonya'da ve üçüncü pazarlarda altyapı, otoyol inşaatı ve NATO projelerinde ortaklık yapılması gerektiğini vurguladı. Toplantıda gerek Demirel, gerekse de Kwasniewski, 1 Mayıs 2000'de yürürlüğe girecek olan Türkiye-Polonya Serbest Ticaret Anlaşması'ndan beklentilerini de dile getirdiler.¹⁴⁵

Takip eden ay ise Türk-Polonya İş Konseyi, Türkiye'nin Varşova Büyükelçiliği'nin himayesinde düzenlenen "Polonya İşbirliğini Geliştirme Semineri"ne katıldı. 18 Mayıs 2000 tarihinde Varşova'da düzenlenen seminere Türkiye'den inşaat ve enerji, inşaat malzemeleri, otomotiv ve yan sanayi, tekstil ve gıda alanında faaliyet gösteren 30 firma temsilcisi katıldı. Toplantıda 39 Polonyalı firma temsilcisinin yanı sıra Polonya'da faaliyet gösteren yerleşik Türk firma temsilcileri de yer aldı.¹⁴⁶

Polonya
Cumhurbaşkanı
Aleksander
Kwasniewski'nin
Türkiye'ye yaptığı
ziyaret vesilesiyle
Türk-Polonya İş
Konseyi tarafından
düzenlenen yemek
(16 Nisan 2000)

Türk-Romen İş Konseyi

Türkiye kanadı başkanlığını Kamuran Çörtük'ün, karşı kanat başkanlığını George Cojocaru'nun yaptığı Türk-Romen İş Konseyi, 1999 yılında yoğun bir toplantı trafiği yaşadı. Yıl içinde gerçekleştirilen ilk etkinlik, 24 Mart tarihli “Türk-Romen Ekonomik İlişkilerinin Gelişimi Forumu” oldu. Invest Romania Forum, Amroinvest ve Türk-Romen İş Konseyi'nin ortaklaşa düzenlediği foruma Romanya'dan 40, Türkiye'den de 50 olmak üzere toplam 90 işadamı katıldı. Forumda konuşma yapan Başbakan Yardımcısı ve Ekonomiden Sorumlu Devlet Bakanı Hikmet Uluğbay, Türkiye ile Romanya arasındaki ilişkilerin hukuki altyapısının oluştuğunu belirterek, ticaret hacminin yakın gelecekte 1 milyar doları aşmasının beklendiğini söyledi. Uluğbay ayrıca Romen şirketlerinin Türkiye'de yatırım için teşvik edilmesi gerektiğine işaret ederek, Türkiye'nin bu şirketler için Ortadoğu'ya açılan pencere olabileceğini kaydetti. Uluğbay'dan sonra söz alan Romanya'nın Türkiye Büyükelçisi Radu Ciamba ise, Türk işadamlarının Romanya'da stratejik alanlarda yatırım yaptıklarını ifade ederek, yeni çıkacak teşvik yasasıyla yatırımcılara büyük kolaylıklar sağlanacağını söyledi.

7-10 Nisan tarihleri arasında düzenlenen Türkiye-Romanya Karma Ekonomik Komisyon toplantısına da katılan Türk-Romen İş Konseyi, 29 Nisan tarihinde Romanya'nın Ankara Büyükelçisi George Ciamba onuruna bir öğle yemeği verdi. İş konseyine üye firmalardan 15 temsilcinin katıldığı toplantıda bir konuşma yapan

konsey başkanı Kamuran Çörtük, 11 Mart 1999 tarihinde Romanya'da bir araya gelen Türkiye, Romanya ve Bulgaristan cumhurbaşkanlarının, üçlü serbest ticaret bölgesinin kurulmasını amaçlayan bir ortak bildiri imzaladıklarını açıkladı. Üç dost ülke arasında kurulacak “Serbest Ticaret Bölgesi” sayesinde ilk aşamada ticaret hacminin 3 milyar dolara çıkmasının hedeflendiğini belirten iş konseyi başkanı, bu hedefe ulaşma konusunda görev ve sorumluluğun işadamlarına düştüğünü belirtti.

İş konseyinin 5 Kasım'da Türk Müteahhitler Birliği ile işbirliği içinde düzenlediği bir başka etkinlikte ise Türk ve Romen inşaat sektörleri ele alındı. İstanbul Swisotel'de gerçekleşen toplantıya 45 Romen firma temsilcisi ile 30 Türk firma temsilcisi katıldı.¹⁴⁷

Yoğun toplantı trafiğini 2000 yılında da sürdüren Türk-Romen İş Konseyi, 5 Nisan 2000 tarihinde “Depreme Dayanıklı Konut” konulu bir seminer düzenlendi. Romanya Ticaret ve Sanayi Odası ile işbirliği içinde gerçekleştirilen seminerde, aralarında Boğaziçi Jeolojik Araştırmalar Merkezi Başkanı Prof. Dr. Ahmet Mete Işıkara, Romanya İstanbul Başkonsolosu Radu Băjenaru ve Romanya Ankara Ticari Ataşesi Dimitru Chivu'nun da bulunduğu çok sayıda isim sunum yaptı. Özellikle İstanbul'un depreme dayanıklı konut ihtiyacının vurgulandığı seminerde, Romen temsilciler de prefabrik bina yapımı projelerinde Türk ortaklarıyla birlikte yer almaktan memnuniyet duyacaklarını ifade ettiler.

Mayıs ayında, çok sayıda Romen işadamından oluşan bir heyetin Türkiye ziyareti

vesilesiyle 4 Mayıs günü düzenlenen toplantıyı, 8 Haziran tarihinde Romexpo heyetiyle İstanbul'da düzenlenen geniş katılımlı bir başka toplantı izledi. İş konseyi, söz konusu heyet ziyareti için İstanbul'da bulunan Romanya Sanayi ve Ticaret Odası temsilcileri için ayrıca bir öğle yemeği tertipledi.¹⁴⁸

Türk-Rus İş Konseyi

Sovyetler Birliği'nin dağılmasından sonraki süreçte Türkiye'nin pek çok eski Sovyet cumhuriyeti ile olduğu gibi Rusya Federasyonu'yla da ikili ekonomik ve ticari ilişkileri yükselen bir grafik izlemiş ve bu süreçte Türk-Rus İş Konseyi önemli bir rol oynamıştı. Ancak Rusya'nın 1998 yılında yaşadığı mali kriz, kaçınılmaz olarak Türkiye'yi de etkisi altına almış, bavul ticareti de dahil olmak üzere ticaret hacmi büyük bir düşüş göstermişti. 1999 yılında TÜSİAD tarafından Marmara Üniversitesi Öğretim Üyesi Mensur Akgün ve DEİK Avrasya Bölge Koordinatörü Turan Aydın'a hazırlatılan “Türkiye-Rusya İlişkilerinde Yapısal Sorunlar ve Çözüm Önerileri” başlıklı rapora göre Rusya krizinin Türkiye ekonomisi üzerinde yarattığı etki de tahripkâr olmuştu. Siyasi ve ekonomik olarak Türkiye-Rusya ilişkilerinin iki ayrı bölümde incelendiği raporda, 2000'li yılların başında Türkiye'nin, Almanya'dan sonra Rusya'nın ikinci büyük doğalgaz pazarı haline geleceği öngörüsüne de yer verilmişti.¹⁴⁹

Bu dönemde Rusya ile bozulan ticari ilişkileri yeniden rayına oturtmak için büyük bir çaba sergileyen DEİK, Rusya Uluslararası Bankası'nın başkan yardımcılığını

yapan ve daha önce Boris Yeltsin'in “500 Günlük Reform Programı”nın da hazırlayıcıları arasında yer alan Profesör Yevgeni Grigoryevich Yasin'i 2000 yılının Haziran ayında Türkiye'ye çağırdı. Türk-Rus İş Konseyi'nin toplantısına katılan Yasin, toplantıda yaptığı konuşmada açık bir mesaj veriyordu: “Türkiye ve Rusya arasındaki ticaret, geçmişin yöntemlerini kullanarak gelişemez. Yeni yöntemler bulmak kaçınılmazdır.” İkili ticaretin, o döneme kadar Türkiye'nin Rusya'ya gıda ürünleri satması ve bu ülkeden turist kabul etmesi ile sınırlı kaldığını belirten Rus profesöre göre, Rusya'nın kendi gereksinimlerini artık kendi başına karşılayabilir hale gelmesi nedeniyle eski yöntemlerin sürdürülebilirliği kalmamıştı. Yeni geliştirilecek ortak projelerin, özellikle üçüncü ülke pazarlarına yönelik olarak tasarlanması gerekliydi. Aslında DEİK de uzun süredir bu konuya dikkat çekiyor ve üyelerine Rusya pazarında kalıcı olmak için yatırım yapmalarını tavsiye ediyordu.¹⁵⁰

Gerçekler ortadaydı; ancak tabloyu değiştirebilecek önlemler kısa vadede mümkün olmadığından, iki ülke arasındaki ticaret dengesi giderek Türkiye aleyhine bozuluyordu. Özellikle Mavi Akım projesinin devreye girmesiyle birlikte Rusya'nın Türkiye'ye yönelik satışlarının daha da artacağı ve Türkiye için ihracatın ithalatı karşılama oranının %17 seviyesine kadar gerileyeceği öngörülmüyordu.

20 Ekim 2000 tarihinde başlayan Türkiye-Rusya Karma Ekonomik Komisyon toplantıları, kaçınılmaz olarak bu gündem üzerine yoğunlaşacaktı. Dönemin Türk-Avrasya

İş Konseyleri Başkanı Tuğrul Erkin'e göre KEK toplantısı, Türk-Rus ilişkilerinin geliştirilmesi ve ticaret dengesinin sağlanması bakımından önemli bir şanstı. Mavi Akım'la birlikte dengenin Rusya lehine daha da değişeceğini hatırlatan Erkin, çözümü şöyle açıklıyordu: "Rus doğalgazının Türkiye'ye gelmesiyle bozulacak dış ticaret dengemiz, doğalgaz karşılığı mal ve hizmet satma anlaşmalarıyla takviye edilmelidir. Türkiye'nin Rusya'ya daha fazla mal ve hizmet satmasının yolları açılmalıdır."¹⁵¹

Diğer yandan KEK toplantısı boyunca Türkiye'de bulunan Rusya Başbakanı Mihail Kasyanov'un ziyaretinin son gününde Türk işadamları tarafından konuk başbakan için bir Boğaz gezisi düzenlendi; 24 Ekim akşamı ise DEİK tarafından bir akşam yemeği tertip edildi. Kasyanov, Türk işadamlarıyla yaptığı görüşmelerde, Rusya ve Türkiye'nin birbirlerini bundan böyle "rakip değil, partner" olarak görmeleri gerektiğine dikkat çekiyordu. Tuğrul Erkin ise basına verdiği bir demeçte, Kasyanov'un ziyareti sürecinde ikili ilişkiler konusunda önemli adımlar atıldığını, Rusya'nın Türk şirketlerine olan borçlarının ödenmesi, Mavi Akım'dan gelecek doğalgaz karşılığında Türkiye'nin mal ve hizmet satması gibi konularda önemli mesafeler kat edildiğini ifade ediyordu.¹⁵²

Türk-Slovak İş Konseyi

Türk-Slovak İş Konseyi'nin 5. Ortak Toplantısı, 1999 yılının Temmuz ayındaki bir heyet ziyaretiyle aynı zamanda gerçekleştirildi. 6-9 Temmuz 1999 tarihleri arasında Slovak Ticaret ve Sanayi Odası Başkanı

Peter Mihok başkanlığında Türkiye'yi ziyaret eden Slovak işadamları heyetiyle düzenlenen toplantı, ziyaret programı kapsamında 7 Temmuz 1999 günü İstanbul Divan Otelinde gerçekleştirildi. Slovak heyeti, metalürji, savunma sanayii, oto yan sanayii, dış ticaret, içecek ve enerji alanında faaliyet gösteren firmaların temsilcilerinden oluşmaktaydı.¹⁵³

Türk-Tunus İş Konseyi

Türk-Tunus İş Konseyi'nin 1998 yılı ortak toplantısı 26 Kasım 1998 tarihinde İstanbul'da yapıldı. Türkiye'den 25, Tunus'tan ise yalnızca 3 firmanın katıldığı toplantının açılışında bir konuşma yapan konsey başkanı Fikret Çobanoğlu, Tunus'un Türkiye için istikrarlı ve uzun vadede bir ticari ortak konumunda olduğunu, ancak toplam 165 milyon dolar tutarındaki ticaret hacminin son derece az olduğunu ve ilişkileri geliştirmek için Tunus'un AB ile imzalamış olduğu Serbest Ticaret Anlaşması'nın bir benzerinin Türkiye ile de imzalanması gerektiğini söylüyordu. Danışmanı Aysel Avşar aracılığıyla toplantıya bir mesaj gönderen Devlet Bakanı Hüsamettin Özkan da hemen hemen aynı noktalara vurgu yaparak, iki ülke arasında bir Serbest Ticaret Anlaşması imzalanması için hazırlıklara başlandığını belirtiyordu.¹⁵⁴

1999 yılında, Tunus'ta düzenlenen Türk İhraç Fuarı'na katılım dışında kayda değer bir etkinlik gerçekleştirilmeyen Türk-Tunus İş Konseyi, 2000 yılında Tunus Sanayi, Ticaret ve El Sanatları Birliği (UTCA) ve Tunus Sanayi Bakanlığı tarafından ortaklaşa

düzenlenen ve AB Komisyonu tarafından da desteklenen 4. Avrupa-Akdeniz Sanayi Zirvesi'nde konsey başkanı Fikret Çobanoğlu'nun katılımıyla temsil edildi.

İş konseyinin ortak toplantısı ise 25-29 Ekim 2000 tarihleri arasında Tunus'ta yapıldı. Toplantıya Türk tarafından tekstil, inşaat, elektrik, mobilya gibi çeşitli sektörlerden 12 firma katıldı. Resmi heyette ise Dışişleri Bakanlığı İkili Ekonomik İşler Genel Müdür Yardımcısı Osman Durak ile Dış Ticaret Müsteşarlığı AB Genel Müdürlüğü adına Daire Başkanı Füsün Tiryakioğlu yer aldı. Toplantının en önemli gündem maddesi, iki ülke arasında imzalanması beklenen Serbest Ticaret Anlaşması'ydı. Türk tarafı, AB ile Tunus arasında imzalanmış olan ortaklık anlaşması nedeniyle Türk ürünlerinin rekabet gücünü kaybettiğini, bu nedenle Serbest Ticaret Anlaşması görüşmelerinin bir an önce başlatılması gerektiğini savunuyordu. Tunus tarafı ise görüşmelere başlamadan önce, bu anlaşmanın iki ülke ekonomileri üzerinde oluşturacağı etkilerin detaylı bir şekilde incelenmesi gerektiğini öne sürüyordu.¹⁵⁵

Türk-Türkmen İş Konseyi

1991 yılında kurulan Türk-Türkmen İş Konseyi, kurulduğu tarihten itibaren hızlı bir faaliyet temposu içine girmiş ve Türkiye'nin bu ülke ile olan ticari ve ekonomik ilişkilerinin geliştirilmesinde önemli bir rol oynamıştı. Nitekim, Türkmen yetkililer tarafından Türkiye ile olan siyasi ve ekonomik ilişkiler "mükemmel" olarak tanımlanıyor ve bu başarıda işadamlarının rolüne dikkat çekiliyordu. Aynı vurgu,

2000 yılının Ekim ayında Cumhurbaşkanı Ahmet Necdet Sezer'in Türkmenistan'a yaptığı ziyaret sırasında, Türkmen Devlet Başkanı Saparmurat Türkmenbaşı tarafından da özellikle tekrarlanıyordu. Türk işadamlarının ülkesinde yaptığı yatırımların 5 milyar dolara ulaştığını söyleyen Türkmenbaşı, bu ilişkilerin devam ettirilmesi için 2010 yılına kadar devam edecek yeni bir ekonomik işbirliği programının hazırlanacağını belirtiyordu.¹⁵⁶

Türk-Ürdün İş Konseyi

Ortadoğu'da kurulan ilk iş konseylerinden biri olan Türk-Ürdün İş Konseyi, 1990'lı yıllar boyunca yoğun bir faaliyet temposuyla çalıştı. Konseyin 1998 yılı ortak toplantısı 17-21 Mayıs 1998 tarihleri arasında Ürdün'ün başkenti Amman'da yapıldı. Konsey başkanı Şerif Egeli'nin başkanlığında 50 Türk firmasının katıldığı toplantıya paralel olarak 19-21 Mayıs tarihleri arasında "Türk İhraç Ürünleri Fuarı"

Ürdün Kralı Abdullah'ın Türkiye'yi resmi ziyareti münasebetiyle DEİK tarafından düzenlenen yemekli toplantı (3 Ağustos 2000)

gerçekleştirildi. Toplantıda bir konuşma yapan Egeli, iki ülke arasındaki iyi ilişkilere rağmen, bölgeye barış gelmediği sürece paranın da gelmeyeceğini söylüyordu. Egeli, Türk firmalarının talip olabileceği önemli projelerin çoğunun bu nedenden ötürü gerçekleşmediğinin altını çiziyordu.¹⁵⁷

Diğer yandan dönemin başbakanı Mesut Yılmaz, 6-8 Eylül 1998 tarihleri arasında, içinde 70'ten fazla işadamlarının da olduğu 150 kişilik bir heyetle Ürdün, İsrail ve Filistin'i kapsayan bir resmi ziyaret gerçekleştirdi. Ziyaretin Ürdün ayağı sırasında, DEİK ve Ürdün İşadamları Derneği tarafından bir çalışma yemeği düzenlendi. Yemek sırasında bir konuşma yapan karşı kanat başkanı Hamdi Tabba'a, kuruluşundan itibaren 5 ortak toplantı yapan Türk-Ürdün İş Konseyi sayesinde iki ülke ilişkilerinin büyük gelişme kaydettiğini söylerken, DEİK Başkanı Fuat Miras, iki ülke arasındaki ilişkilerin gelişmesine ilişkin hukuki altyapının tamamlanmak üzere olduğunu, yalnızca Serbest Ticaret Anlaşması'nın eksik kaldığını belirtiyordu. Toplantıya katılan Ürdün Başbakanı Fayez Tarawneh ise, Ürdün'ün Arap ülkeleri arasında bir serbest ticaret alanı oluşturulması için verdiği desteğin, Ortadoğu'da barışı sağlamak için gösterilen çabaların önemli bir parçası olduğunu ifade ediyordu.¹⁵⁸

Ürdün Kralı Hüseyin'in 1999 yılının Şubat ayında hayatını kaybetmesi üzerine *Hürriyet* gazetesinde yayımlanan bir değerlendirmede, 1994 yılında Türkiye-Ürdün İş Konseyi'nin kurulmasından sonra Türkiye'de faaliyet gösteren Ürdün sermayeli firma sayısının 43'e, Türk müteahhitlik

ve gıda firmalarının Ürdün'de üstlendiği yatırımların toplam tutarının ise 732 milyon dolara ulaştığı belirtiliyor ve 1994 yılında Ürdün'le İsrail arasında barış anlaşması imzalandıktan sonra Türk firmaları için bölgedeki yatırım imkânlarının önemli ölçüde arttığının altı çiziliyordu.¹⁵⁹

Kral Hüseyin'in yerine gelen Kral Abdullah, 2000 yılının Mart ayında İstanbul'a geldi. Ürdün kralının ziyareti vesilesiyle 8 Mart akşamı DEİK tarafından Çırağan Sarayı'nda, Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel'in de katıldığı bir yemek verildi. Yemekte bir konuşma yapan Kral Abdullah, kendi ülkesinde de Türkiye'de olduğu gibi hızlı bir özelleştirme programının uygulandığını belirterek, birlikte yatırım yapma konusunda Türk işadamlarına çağrıda bulundu. ABD'nin Türkiye'ye tekstil kotasını uyguladığını hatırlatan Abdullah, bunu aşmak için Ürdün'le işbirliği yapılabileceğini de sözlerine ekliyordu. Cumhurbaşkanı Demirel ise ikili işbirliğinin bölge barışına hizmet edeceğine inandığını belirtiyor, ancak bunun için ikili ticaret anlaşmalarının imzalanmasını önemsediklerini ve ticaret, sanayi, enerji, tarım gibi konuların birlikte ele alınması gerektiğini söylüyordu.¹⁶⁰

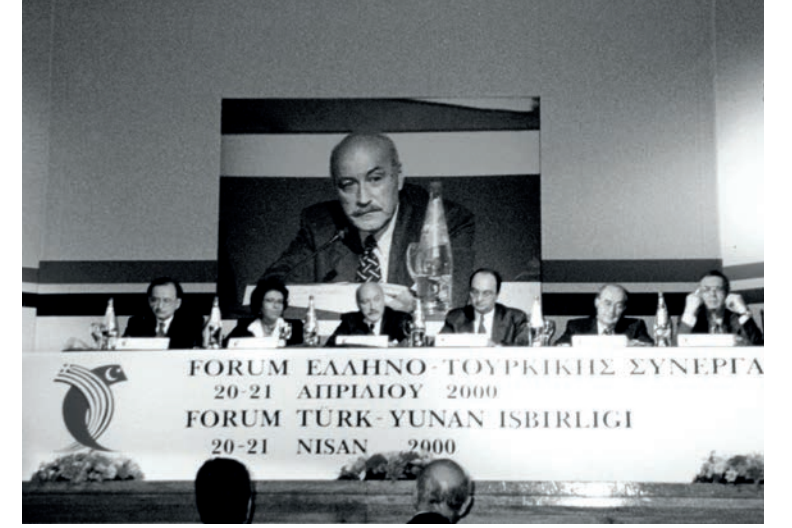
Türk-Yunan İş Konseyi

1988 yılında, Türkiye ile Yunanistan'ın Ege krizi nedeniyle savaşın eşiğinden döndüğü bir dönemde kurulan Türk-Yunan İş Konseyi, faaliyet yürüttüğü tüm dönemlerde iki ülke arasındaki siyasi ilişkilerin iyileştirilmesine ve toplumların birbirine daha fazla yakınlaştırılmasına da katkıda bulunmaya çalışmıştı. Nitekim iş konseyi, 1997

başlarında Kıbrıs sorununun uluslararası düzeyde gündeme geldiği bir dönemde bir kez daha devreye girecek ve önceki kısımlarda sözünü ettiğimiz 25 Mayıs tarihli DEİK toplantısının örgütlenmesine önemli katkı sağlayacaktı. Söz konusu toplantıdan bir gün sonra ise 3. Türk-Yunan Forumu başlayacaktı.

Foruma, Türk ve Yunan kanadı temsilcilerinin yanı sıra, bazı KKTC'li işadamları ile Fener Rum Patriği Bartholomeos ve Dışişleri Bakanı Abdullah Gül de katılmıştı. Gül'ün hükümet adına destek mesajını ilettiği toplantının öğle yemeği kısmında bir konuşma yapan konsey başkanı Rahmi Koç, Türk-Yunan işadamları arasında başlatılan diyalogun artık "bir noktaya ulaştığını" söylüyor ve geleceğe ilişkin umutlarını dile getiriyordu. Foruma katılan Yunan işadamları da benzer bir şekilde, hükümetlerin çaba göstermesi ve siyasi istikrarın sağlanması halinde işbirliğine her zaman hazır olduklarını ifade ediyorlardı. Patrik Bartholomeos ise Kuran'dan ve İncil'den alıntılar yaptığı konuşmasında, barış çağrısında bulunarak, "Bir arada kardeş gibi yaşamayı öğrenmeliyiz, yoksa budalalar gibi yok olup gideceğiz" diyordu.¹⁶¹

Genel olarak son derece olumlu bir hava içinde geçen forumun son gününde, "Avrupa Birliği'ne ortak proje götürme ve mali destek sağlama" kararı alınmıştı. Yunanistan Girişimciler Derneği Başkanı Athanasios Lavidas ile Şarik Tara tarafından okunan ortak bildiride, Türkiye'nin AB üyeliğinin destekleneceği ve turizm, ulaşım, sağlık ve telekomünikasyon gibi alanlarda işbirliğine gidilmesinin istendiği belirtiliyordu.¹⁶²

Tüm bu olumlu gelişmelere karşın, her zaman ilişkilerde ılımlılaştırıcı bir rol oynayan Türk-Yunan İş Konseyi'nin faaliyetleri 1999 başında, Abdullah Öcalan'ın Yunanistan tarafından saklandığının ortaya çıkması üzerine geçici olarak durdu. Bu durum, İSO ve TUSİAD gibi kurumlar da dahil olmak üzere pek çok kesimden büyük tepki gördü. Nihayet 26 Şubat 1999 tarihinde DEİK, "Yunanistan'a ticari ambargo uygulanmayacağı" şerhini düşmekle birlikte, iş konseyinin faaliyetlerini askıya aldığını duyurdu. Ertesi gün ise Rahmi Koç, 6 yıldan uzun zamandır sürdürdüğü Türk-Yunan İş Konseyi başkanlığından istifa etti. Oldukça tepkili olduğu anlaşılan Koç, DEİK Yönetim Kurulu'na sunduğu tek sayfalık mektupta şu ifadeleri kullanıyordu:

21 Aralık 1992 tarihinden beri Türk-Yunan İş Konseyi başkanı olarak komşumuz Yunanistan ile iş münasebetlerini, kültürel münasebetleri, hatta zaman zaman

**Türk-Yunan İşbirliği
Forumu
(20-21 Nisan 2000)**

da politik münasebetleri ilerletmek için arkadaşlarla birlikte bütün gücümüzle çalıştık. Yunanistan'daki dostumuz Yunan işadamlarından aynı gayret, aynı heves ve aynı sıcaklığı görmedik. İnisiyatif hep bizde oldu. Olayları hep biz yönlendirdik. Bütün bu gayretler, şahsi dostluğun dışına taşamadı. Biz azmetmiştik, hiçbir şey bizi yıldıramaz düşüncesindeydik. Şahsen topluluğumuzun içerisinden ve dışarisından uğradığımız bütün tenkitleri göğüsledim. Fakat bu son gelişmeler gösterdi ki, şimdiye kadar boşuna gayret sarf etmişiz. Yunanlı dostlarımızın gündemi bizimkinden tamamen ayrıymış. Fakat, Türk-Yunan İş Konseyi'nin misyonunun, bu şartlar altında bir manasının kalmadığını gördüm. Bundan dolayı bu vazifeden affımı istirham ediyorum. Bana yardımcı olan, başta Sayın Şarık Tara, Sayın Prof. Çelik Kurdoğlu ve Çiğdem Tüzün Hanım olmak üzere tüm arkadaşlara candan teşekkür eder, en derin saygılarımı sunarım.”¹⁶³

Bununla birlikte, konseyin faaliyetleri askıya alınırken, Yunanistan'ın politikalarını değiştirmesi halinde ilişkilerin yeniden başlayabileceği şerhi de düşülüyordu. Nitekim ilerleyen süreçlerde Yunan devletinin Türkiye'ye yönelik politikalarını değiştirmesi üzerine durum yeniden değerlendirilecek ve 30 Haziran 1999 tarihinde Türk ve Yunan Dışişleri Bakanları'nın New York'taki görüşmelerinin ardından 1 Eylül tarihli DEİK Yönetim Kurulu toplantısında iş konseyinin yeniden faaliyete geçmesine karar verilecekti.¹⁶⁴

Bu kararın ardından, Türk-Yunan İş Konseyi 1999 yılının sonbahar-kış aylarında

çeşitli faaliyetlere imza attı. Öncelikle, 30 Eylül 1999 tarihinde, Türk-Yunan ilişkilerinin geliştirilmesine yönelik faaliyet gösteren sivil toplum kuruluşlarının temsilcileriyle bir çalışma yemeği düzenlendi. Türk-Yunan İş Konseyi'nin Yürütme Kurulu üyelerinin tümünün katıldığı toplantıda, sivil toplum örgütleri arasında ekonomik, ticari, sosyal, kültürel ve bilimsel alanlardaki faaliyetlerle ilgili bilgi akışının ve eşgüdümün sağlanması, deneyimi ve kurulu kapasitesi nedeniyle bu işlevlerin DEİK tarafından yerine getirilmesi ve eşgüdüm toplantılarının üçer aylık dönemlerde yenelenmesi kararlaştırıldı. Konsey, bunun ardından Türk-Yunan diyalogu çerçevesinde Turizm Bakanlığı tarafından 16-17 Ekim 1999 tarihlerinde Bodrum'da düzenlenen Turizm Forumu'na katılırken, 13 Aralık 1999 tarihinde İnşaat Çalışma Grubu Yunan kanadı sorumlusu Miltiadis Zahariadis ile bir çalışma yemeği ve 12 Ekim 1999 tarihinde bir ortak yürütme kurulu toplantısı düzenledi.

11-14 Ekim 1999 tarihlerinde Atina'da yapılan Karadeniz Ekonomik İşbirliği - Avrupa Birliği İş İmkânları Toplantısı ile eşzamanlı olarak düzenlenen toplantıya ise Türk kanadından 11, Yunan kanadından ise 14 temsilci katıldı. İş konseyi eşbaşkanları Şarık Tara ve Panayiotis Koutsikos'un başkanlığını yaptıkları toplantıda, iki ülke arasında sigorta, bankacılık, borsa, turizm, çevre, ticaret, inşaat, sanayi, KOBİ'ler ve üçüncü ülkelerde işbirliği gibi alanlardaki ortak çalışma olanaklarını geliştirmeye yönelik çalışma grupları kurulmasına karar verilirken, konseyin gelecekteki çalışma takvimi de belirlendi.

Türk-Yunan İş Konseyi, 17 Şubat 2000 tarihinde Atina Belediye Başkanı Dimitris L. Avramopoulos onuruna, İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanı Ali Müfit Görtuna'nın da davetli olduğu bir çalışma kahvaltısı düzenleyerek, bu kez farklı içerikte bir toplantıya da imza atmış oldu. İki ülke halklarının yakınlaşmasında işadamlarına büyük görevlerin düştüğünün vurgulandığı toplantıda Görtuna, Atina ve İstanbul şehirleri arasında işbirliği protokolü imzalandığını ve bu protokolün iki ülke halklarını kaynaştırmada büyük bir öneme sahip olduğunu açıkladı.

Diğer yandan konseyin ortak toplantısı, öngörüldüğü gibi 25-26 Şubat tarihlerinde İstanbul'da yapıldı. Büyük ilgi gösterilen toplantıya 150 Yunan ve 200 Türk işadamı katıldı. Farklı sektörlerdeki çalışma gruplarının durumlarının değerlendirildiği ve ikili temasların gerçekleştirildiği ilk günün sonunda İMKB tarafından konuk heyet onuruna bir akşam yemeği verilirken, yemek öncesinde Fener Rum Patriği Bartholomeos da Türk ve Yunan işadamlarına hitapta bulundu.

Kuzey ülkeleriyle yapılması öngörülen ortak toplantı ise biraz gecikmeli olarak, 11-12 Mayıs 2000 tarihlerinde gerçekleştirildi. Türk, Yunan ve Kuzey ülkelerinden toplam 97 işadammın katılımıyla İstanbul'da gerçekleştirilen toplantıda, Kuzey ve Güney Avrupa arasındaki potansiyel işbirliği imkânları hakkında görüş alışverişinde bulunuldu. Türkiye ve Yunanistan arasında yakın zamanda yaşanan politik gelişmeler, ekonomik işbirliği ve iki ülke ekonomilerinin tamamlayıcı özellikleri ile bu işbirliğine Kuzey ülkelerinin sağlayacağı potansiyel katkılar, gündemin öne çıkan maddeleriydi.

Konseyin 2000 yılındaki son etkinliği ise, 2-3 Kasım 2000 tarihlerinde Atina'da gerçekleştirilen 2. Yunan-Türk İşbirliği Konferansı'ydı. Konseyi oluşturan ki kanadın ortaklaşa organize ettiği konferansa Yunan tarafından 200, Türk tarafından ise 65 işadamı katıldı. Konferans boyunca ikili ilişkilerin yanı sıra Türk ve Yunanlı işadamlarının AB, Balkanlar, BDT, Kuzey Afrika ve KEİ ülkelerindeki işbirliği imkânları ele alındı.¹⁶⁵

1. Bölüm Notları

- 1 Muhammet Akdiş, “Küreselleşmenin Piyasalar Üzerindeki Etkileri ve Türkiye: Finansal Kriz-Beklentiler,” (<http://makdis.pamukkale.edu.tr/finans.htm>)
- 2 Coşkun Can Aktan ve Hüseyin Şen, **Globalleşme, Ekonomik Kriz ve Türkiye**, Ankara: TOSYÖV Yayınları, 1999, s. 16-18.
- 3 **İnternette Gelişimde Türkiye**, İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2001.
- 4 **Age**, s. 39-40.
- 5 Beyzade Nadir Çetin, “Siyasi Küreselleşme Bağlamında Ulus-Devlet Tartışmaları,” **Doğu Anadolu Bölgesi Araştırmaları Dergisi**, 2008, s. 178.
- 6 Osman Ulagay, “Küreselleşmeye İsyen Bayrağı,” **Milliyet** (4 Aralık 1999).
- 7 Sinan Aygün, “Ekonomik Yönleriyle Küreselleşme Olgusu ve Türkiye,” ed. Bilal Karabulut, **Küreselleşme Ekseninde Türkiye İçin Stratejik Öngörüler**, İstanbul: Alfa Yayınları, 2003, s.118.
- 8 “Notumuz Yine Düştü,” **Hürriyet** (14 Mart 1997); içinde Ercan Kumcu ve Şevket Pamuk, **Artık Herkes Milyoner**, İstanbul: Doğan Kitap, 2001, s. 246
- 9 Erinç Yeldan, “Küreselleşmenin Neresindeyiz? Türkiye Ekonomisinin Borç Sorunu ve IMF Politikaları,” **Petrol-İş Yıllığı**, 2003.
- 10 Emin Çarıkçı, “22 Kasım 2000 Likidite Krizi ve OECD Raporu” (<http://www.ekodialog.com/Makaleler/22-kasim-2000-likidite-krizi.html>).
- 11 **NTV On Yıl**, İstanbul: Doğuş Grubu Yayınları, Aralık 2005.
- 12 Özdem Sanberk ile 6 Mart 2010 tarihinde yapılan görüşme.
- 13 Mustafa Koç ile 4 Eylül 2010 tarihinde yapılan görüşme.
- 14 S. Rıdvan Karluk, “Güneydoğu Asya ve Rusya Krizi karşısında Türkiye,” Kasım 2010, s. 8 (<http://www.econturk.org/tonus.pdf>).
- 15 “Rusya’da Ruble Dolara Karşı Yeniden Değer Yitirmeye Başladı,” **Hürriyet** (16 Eylül 1998); içinde Ercan Kumcu ve Şevket Pamuk, **Artık Herkes Milyoner**, İstanbul: Doğan Kitap, 2001, s. 255.
- 16 “Bankalar Krize Dayanıkl,” **Milliyet** (3 Kasım 1998).
- 17 “İhracatta 10 Yılın Durgunluğu,” **Milliyet** (6 Ocak 1999).
- 18 “99’da Kriz Var, Önleminizi Alın,” **Milliyet** (10 Ekim 1998).
- 19 Osman Ulagay, “Kriz Jetonu Sonunda Düşüyor,” **Milliyet** (11 Ekim 1998).
- 20 “İyimserle Kötümser Yan Yana,” **Milliyet** (18 Ocak 1999).
- 21 TÜİK Dış Ticaret İstatistikleri.
- 22 **Bavul Ticaretinin Yapısı-Sorunları ve Çözüm Önerileri**, İstanbul: Laleli Sanayici ve İşadamları Derneği (LASİAD), 1998, s. 27.
- 23 **T.C. Merkez Bankası 2000 Yıllık Rapor** (Tablo 55).
- 24 “Rusya Krizi ve Türkiye Üzerine Muhtemel Etkileri,” Ankara: DPT Yıllık Programlar ve Konjonktür Değerlendirme Genel Müdürlüğü Konjonktür Dairesi.
- 25 Afşin Şahin, “Bavul Ticaretinin Geçmişi ve Geleceği Üzerine Bir Analiz,” **yy**, s. 5.
- 26 Türkben Pedük, “Uluslararasılaşmanın İlk Adımı Bavul Ticareti ve Yeni Yönü Yunanistan,” **Maliye Müfettişleri Derneği** (www.mmd.org.tr).
- 27 Tuğrul Erkin ile 22 Şubat 2010 tarihinde yapılan görüşme.
- 28 “Marmara Depremi Ekonomiye Kalbinden Vurdu,” **Hürriyet** (18 Ağustos 1999); içinde Ercan Kumcu ve Şevket Pamuk, **Artık Herkes Milyoner**, İstanbul: Doğan Kitap, 2001, s. 261.
- 29 Murat Yetkin, “Fay Hattındaki Ülke: Türkiye,” ed. Bilal Karabulut, **Küreselleşme Ekseninde Türkiye İçin Stratejik Öngörüler**, İstanbul: Alfa Yayınları, 2003, s. 144 vd.
- 30 “Körfez Depreminin Ekonomik Etkileri,” Kocaeli 2007 Uluslararası Deprem Sempozyumu Tebliği, 22-26 Ekim 2007, s. 739 (<http://kocaeli2007.kocaeli.edu.tr>).
- 31 İsmail Cem, **Türkiye, Avrupa, Asya**, Cilt 1, İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2009, s. 14.
- 32 **Age**, s. 19.
- 33 **Age**, s. 48.
- 34 **Age**, s. 66.
- 35 **Age**, s. 70.
- 36 **Age**, s. 70-71.
- 37 **Age**, s. 123.
- 38 **Age**, s. 131-133.
- 39 Güngör Uras, “DSP ve MHP Avrupa Birliği’ni Yeniden Gözden Geçirecek,” **Milliyet** (23 Nisan 1999).
- 40 Özdem Sanberk ile 6 Mart 2010 tarihinde yapılan görüşme.
- 41 Helsinki Zirvesi Sonuç Belgesi (özet), 11-12 Aralık 1999 (http://www.belgenet.com/arsiv/ab/helsinki_sonuc.html).
- 42 Ramazan Gözen, “Türkiye Cumhuriyeti Devleti-AB İlişkileri ve Politikaları: Asimetrik Konumlar ve Algılamalar Süreci,” ed. Mustafa Bıyıklı, **Türk Dış Politikası: Cumhuriyet Dönemi**, Cilt 2, İstanbul: Bilimevi Basın Yayın, 2008, s. 221.
- 43 “AB İçin Sivil Toplum Seferberliği,” **Hürriyet** (5 Haziran 2002).
- 44 DEİK İcra Kurulu ve Başkanlar Toplantısı Raporu, 7 Ekim 2002, DEİK arşivi.
- 45 “Erdoğan 13 Kasım’da AB Turuna Özel Sektör Desteğiyle Çıkıyor,” **Hürriyet** (9 Kasım 2002).
- 46 “Artık Bize Tarih Verin, Cesaretimizi Kırmayın,” **Hürriyet** (28 Kasım 2002).
- 47 Davut Ökütçü tarafından 14 Ağustos 2010 tarihinde iletilen yazılı bilgi.
- 48 “Paketler Çıktı, Uyum’u Görelim,” **Hürriyet** (5 Ağustos 2003).
- 49 “Egede Barış, Siyasetten Önce İş Dünyasına Geldi,” **Hürriyet** (26 Mayıs 1997).
- 50 “DEİK’ten Balkan Planı Zirvesi,” **Hürriyet** (16 Mayıs 1999).
- 51 “İstanbul’da Üç Deniz Zirvesi,” **Hürriyet** (23 Mayıs 1999).
- 52 Tuncay Melektosun tarafından 24 Ağustos 2010 tarihinde iletilen yazılı bilgi.
- 53 **DEİK 1999 Yılı Faaliyet Raporu**.
- 54 **Age**.
- 55 **Age**.
- 56 **Age**.
- 57 **DEİK 2000 Yılı Faaliyet Raporu**, s. 16.
- 58 “Filistin: İsrail Komisyonu Kalksın,” **Hürriyet** (10 Mart 1999).
- 59 “Türk-Filistin İş Konseyi Kuruldu,” **Hürriyet** (22 Haziran 2000).
- 60 **DEİK 2000 Yılı Faaliyet Raporu**, s. 19.
- 61 **DEİK 1999 Yılı Faaliyet Raporu**.
- 62 Uğur Yüce tarafından 16 Ağustos 2010 tarihinde iletilen yazılı bilgi.
- 63 Başar Arıoğlu tarafından 27 Ağustos 2010 tarihinde iletilen yazılı bilgi.
- 64 **DEİK 2000 Yılı Faaliyet Raporu**, s. 8.
- 65 **Age**, s. 10-11.
- 66 “Grosman’dan İnsan Hakları Uyarısı,” **Hürriyet** (27 Şubat 1998).
- 67 “Koç: En Büyük Eksiğimiz Türkiye’yi İyi Satamamak,” **Hürriyet** (7 Mart 1998).
- 68 “ABD’de Türk İşadamlarına Türban ve MHP Sorgusu,” **Hürriyet** (7 Mayıs 1999).
- 69 “ABD Gündemi Deprem Değil Ticaret Olmalı,” **Hürriyet** (23 Eylül 1999).
- 70 http://www.belgenet.com/arsiv/ecoabd_06.html.
- 71 http://www.belgenet.com/arsiv/clintontbmm_01.html
- 72 “Clinton: Boru Hatlarını Çözelim, Tarihe Geçelim,” **Hürriyet** (17 Kasım 1999).
- 73 “İşadamları ABD Kongresi’nde Türkiye Brifingi Verecek,” **Hürriyet** (21 Mart 2000).
- 74 Akın Öngör ile 22 Şubat 2010 tarihinde yapılan görüşme.
- 75 “Öngör, Türk-Amerikan İş Konseyi Başkanı,” **Hürriyet** (28 Nisan 2000).
- 76 Akın Öngör ile 22 Şubat 2010 tarihinde yapılan görüşme.
- 77 **DEİK 1999 Faaliyet Raporu**.
- 78 “Meydanı’den Çağrı: Arnavutluk’a Gelin,” **Hürriyet** (14 Şubat 1998).
- 79 **DEİK 2000 Yılı Faaliyet Raporu**, s. 28.
- 80 **Age**, s. 29.
- 81 **Age**, s. 32.
- 82 “Aliyev: Kirli İşlere Bulaşmayın,” **Hürriyet** (15 Şubat 1998).

83 *DEİK 1998 Faaliyet Raporu*, s. 26.
84 *Age*, s. 27.
85 *DEİK 1999 Faaliyet Raporu*.
86 “Belçika’nın 6,3 Milyar Dolarlık Yatırımı Var,” *Hürriyet* (23 Ağustos 2000).
87 “Bosna’nın Ekonomi Zirvesi İstanbul’da,” *Hürriyet* (23 Ocak 1998).
88 *DEİK 2000 Yılı Faaliyet Raporu*, s. 34-35.
89 *Age*, s.36-37.
90 *Age*, s. 38.
91 *DEİK 1998 Yılı Faaliyet Raporu*, s. 29.
92 *DEİK 2000 Yılı Faaliyet Raporu*, s. 15.
93 *Age*, s. 4.
94 *Age*, s. 5-6.
95 “Çin: Türk İşadamları Bir An Önce Gelsin,” *Hürriyet* (24 Mart 1998).
96 *DEİK 2000 Yılı Faaliyet Raporu*, s. 53-68.
97 *Age*, s. 70.
98 *Age*, s. 69-75.
99 “Türk Ürünleri Çadıra Girdi,” *Hürriyet* (19 Eylül 1997).
100 *DEİK 1998 Yılı Faaliyet Raporu*, s. 27-28.
101 *DEİK 2000 Yılı Faaliyet Raporu*, s. 13.
102 “Finlandiya: Türkiye’nin AB’ye Girme Zamanı Geldi,” *Hürriyet* (23 Temmuz 1999).
103 Yılmaz Çakır tarafından 19 Ağustos 2010 tarihinde iletilen yazılı bilgi.
104 *DEİK 1999 Yılı Faaliyet Raporu*.
105 “Paris’te Türk-Fransız İşadamları Zirvesi,” *Hürriyet* (26 Kasım 1997).
106 *DEİK 1998 Yılı Faaliyet Raporu*, s. 23-24.
107 *Age*, s. 25.
108 “Türkiye’deki Fransızlar Karşı Lobi Atağına Geçti,” *Hürriyet* (2 Haziran 1998).
109 *DEİK 1999 Yılı Faaliyet Raporu*.
110 *Age*.
111 “Türk-Fransız İş Konseyi Paris’te,” *Hürriyet*, 22 Ocak 2000.
112 Uğur Yüce tarafından 16 Ağustos 2010 tarihinde iletilen yazılı bilgi.
113 *DEİK 2000 Yılı Faaliyet Raporu*, s. 78-81.
114 *DEİK 2000 Yılı Faaliyet Raporu*, s. 39-42.
115 *DEİK 1998 Yılı Faaliyet Raporu*, s. 8-9.
116 *Age*, s. 10-11.
117 *DEİK 1999 Yılı Faaliyet Raporu*.
118 “Kok: Türkiye’nin Geleceği Avrupa’da,” *Hürriyet* (1 Kasım 2000).
119 *DEİK 1999 Yılı Faaliyet Raporu*.

120 *Age*.
121 “Aznar: Türkiye Bize, İspanya Size Anahtar,” *Hürriyet* (24 Mart 1998).
122 *DEİK 1999 Yılı Faaliyet Raporu*.
123 *DEİK 1998 Yılı Faaliyet Raporu*, s. 14-15.
124 *Age*, s. 15-17.
125 *Age*, s. 18-19.
126 *Age*, s. 21-22.
127 “İTO: İsrail’le İşbirliği Türkiye’ye Her Kapıyı Açar,” *Hürriyet* (25 Mayıs 1999).
128 *DEİK 2000 Faaliyet Raporu*, s. 83-84.
129 “İtalyan Bakan: Apo Bize Pahalıya Patladı,” *Hürriyet* (17 Şubat 2000).
130 *DEİK 1999 Yılı Faaliyet Raporu*.
131 “Petrolde Türk-Japon İşbirliği,” *Hürriyet* (1 Eylül 1997).
132 “Yılmaz: Japonlara En İyi Biz Uyarız,” *Hürriyet* (5 Mayıs 1998).
133 *DEİK 2000 Yılı Faaliyet Raporu*, s. 84-85.
134 Ali Kibar ile 6 Nisan 2010 tarihinde yapılan görüşme.
135 “Kore Türkiye’de İşbirliği Arıyor,” *Hürriyet* (28 Ekim 1998).
136 *DEİK 2000 Yılı Faaliyet Raporu*, s. 77.
137 *Age*, s. 2-3.
138 *Age*, s. 3-4.
139 *Age*, s. 42-43.
140 *DEİK 1998 Yılı Faaliyet Raporu*, s. 5-6.
141 *Age*, s. 6-7.
142 *DEİK 2000 Yılı Faaliyet Raporu*, s. 18.
143 *Age*, s. 75.
144 *Age*, s. 76.
145 *Age*, s. 6-7.
146 *Age*, s. 7.
147 *Age*, s. 44-46.
148 *Age*, s. 47-52.
149 “TÜSİAD: Rusya Zararımız 5 Milyar Dolar,” *Hürriyet* (1 Temmuz 1999).
150 “Rusya’yla Ticarete Yeni Yöntem Bulun,” *Hürriyet* (2 Haziran 2000).
151 “Türkiye ile Rusya Arasında Ticaret Dengesi Altüst Oldu,” *Hürriyet* (23 Ekim 2000).
152 “İşadamları Kasyanov’u Sevdı,” *Hürriyet* (26 Ekim 2000).
153 *DEİK 2000 Yılı Faaliyet Raporu*, s. 11-12.
154 *Age*, s.4.
155 *Age*, s. 14.

156 “Türkmenbaşı: İlişkilerimiz Mükemmel,” *Hürriyet* (18 Ekim 2000).
157 *DEİK 1998 Yılı Faaliyet Raporu*, s. 11-12.
158 *Age*, s. 13-14.
159 “Ürdün’de Türklerin İş Hacmi 732 Milyon Dolar,” *Hürriyet* (7 Şubat 1999).
160 “Ürdün Kralı: Tekstilde ABD Kotasını Bizimle Aşım,” *Hürriyet* (9 Mart 2000).
161 “Patrik: Avrupa’da Türkiye’ye Yer Var,” *Hürriyet* (27 Mayıs 1997).

162 “Türkiye Mali Yardım Vetosunu Yunanlı İşadamlarıyla Aşacak,” *Hürriyet* (28 Mayıs 1977).
163 “Rahmi Koç’tan Anlamlı İstifa,” *Hürriyet* (26 Şubat 1999).
164 “Türk-Yunan İş Konseyi Yeniden Faaliyette,” *Hürriyet* (2 Eylül 1999).
165 *DEİK 1999 Yılı Faaliyet Raporu*.

Bölüm 2

Yeni Milenyum Krizle Karşılamak
(2000-2003)

Ekonomide çanlar çalarken

Türkiye ve dünya 1990'lı yılları ekonomik çalkantılarla kapatmış ve yeni binyıla krizlerin yarattığı olumsuzlukları gidermeye çalışarak girmişti. Ancak büyük ümitler bağlanan 2000'li yıllar, alınan önlemlere ve izlenen istikrar politikalarına rağmen Türkiye ekonomisinin çok daha büyük çalkantılara gebe olduğunu gösterecekti. Önce 2000 Kasım'ında, ama esas olarak 2001 Şubat'ında patlak veren krizler, Türkiye ekonomisini fiilen iflas noktasına getirecekti. Gecelik faizlerin rekor üzerine rekor kırdığı, bankaların ödeme yükümlülüklerini yerine getiremez hale geldiği ve borsa tarihindeki en yüksek düşüşün yaşandığı 21 Şubat Krizi, cumhuriyet döneminin en büyük mali bunalımı olarak Türkiye'ye yurtdışında da büyük itibar kaybettirecek ve sadece birkaç gün içinde binlerce şirketi iflas noktasına getirip yüz binlerce insanı işsiz bırakarak, "Kara Çarşamba" adıyla tarihteki yerini alacaktı.

■ Krizin öncesi ve sonuçları

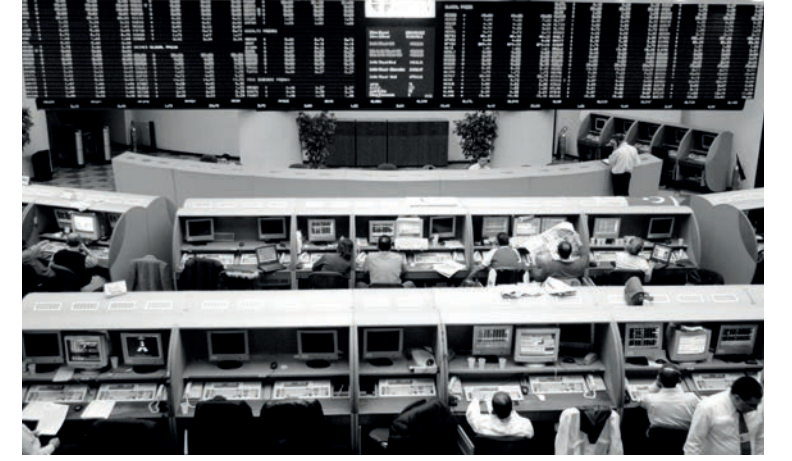
Elbette ki 2000 ve 2001 krizleri, ulusal ve uluslararası bir dizi etkenin bileşeninde oluşmuş, belirli bir birikimin sonucunda ortaya çıkan krizlerdi. Geniş perspektiften bakıldığında, 1990-2000 dönemi, küresel ekonomide istikrarsızlıkların arttığı bir dönemdi. Geçen 10 yıl içinde gelişmiş ekonomilerin büyüme hızları beklenen seviyelerin uzağında kalırken, gelişmekte olan ekonomiler bir dizi finansal krizle sarsılmıştı. Ayrıca, Körfez Krizi gibi siyasi istikrarsızlıkların neden olduğu olumsuzluklar, özellikle Türkiye'nin içinde bulunduğu coğrafyayı derinden etkilemişti.

Küresel sermaye hareketlerinin hız kazandığı aynı dönemde, Türkiye ekonomisi de kısmen uyum zorluklarından, kısmen de siyasi istikrarsızlık ve ekonomi yönetimiindeki zaafardan kaynaklanan bir dizi

problemle karşı karşıya kalmıştı. Uygulamaya konulan istikrar programlarının hemen hiçbirisi tam olarak uygulanamamış ve ekonomi politikalarında tutarlılık sağlanamamıştı. Bunun en önemli nedenlerinden biri, siyasal yapının sık sık değişikliğe uğramasıydı. Sadece 1990-2000 arasındaki 10 yıllık dönemde 10 farklı hükümetin işbaşına gelmiş olması ve bunlar arasında sadece birinin tek parti hükümeti olması, Türkiye'deki siyasi kararlılığın niçin oluşmadığının en açık göstergesiydi.¹ Bu durum "seçim ekonomisi"ni Türkiye'nin neredeyse rutin uygulaması haline getirmiş, partiler arasındaki yarış kamu harcamalarını olağanüstü artırmış ve kaynakların son derece verimsiz kullanılmasına yol açmıştı. Krizden önceki 10 yıllık dönemin en önemli sorunlarından birinin borç sorunu olmasında, kaynakların hoyratça kullanılmasının ve başta kamu bankaları olmak üzere KİT'lerin birer seçim aracı olarak büyük görev zararlarına uğratılmasının çok önemli bir etkisi olmuştu.

Diğer taraftan Türkiye, son 15-20 yıldır çift haneli enflasyonla birlikte yaşamaktaydı. Dünyada, kriz dönemleri hariç, böylesine yüksek bir enflasyonu bu kadar uzun süre yaşayan başka bir ülke yoktu.² Özetle, zayıf büyüme performansı, kamu kesimindeki dengesizlik, yüksek reel faizler, sürdürülemez borçlanma, kayıt dışı ekonominin yaygınlığı, vergi gelirlerinin yetersizliği ve yüksek enflasyonla oluşan makroekonomik istikrarsızlık, 2000'li yıllarda ekonomiyi aşırı derecede kırılgan hale getirmişti.

Bunlara ek olarak, Türkiye'deki bankacılık sektörü büyük yapısal sorunlarla karşı

karşıyaydı. 1999 yılında bankaların açık pozisyonlarının ödenmiş sermayeye oranının %78,7 gibi çok yüksek bir düzeye ulaşması, tehlike çanlarının çaldığını gösteriyordu.³ Ayrıca bankacılık düzenlemelerinin kapsam ve etkinliğindeki yetersizlikler ve özellikle risk ve kurumsal yönetim uygulamalarındaki zayıflık, bankacılık sisteminin likidite, faiz ve kur risklerine karşı aşırı duyarlı hale gelmesine yol açmıştı. Mali bünyesi bozulan bankaların sistemden çıkarılmasının geciktirilmesi ve iyileştirme çalışmalarının yeterince ciddiyetle ele alınmaması da, bankacılık sektörünün direncini azaltan bir diğer faktördü.⁴

Kasım 2000 krizi, tüm bu sistem zaafalarına yönelik bir uyarı niteliğindedeydi. Krizden hemen önce artan gerginlik nedeniyle döviz talebi artmış, yurtdışına büyük boyutlu bir sermaye çıkışı yaşanmış, Merkez Bankası bir anda 6 milyar dolar civarında rezerv kaybına uğramış, hisse senedi fiyatlarında keskin bir düşüş olmuş ve faiz oranları önemli ölçüde yükselmışti. Bunun

Kasım 2000 ve Şubat 2001 krizleri, yapısal olarak büyük sorunları olan Türkiye ekonomisi üzerinde yıkıcı bir etki yarattı. Kriz sona erdiğinde ulusal gelir 51 milyar dolar azalmış, kişi başına milli gelir de 725 dolar gerilemişti.

üzerine krizin daha da derinleşmesini önlemek amacıyla kasım ve aralık aylarında bir dizi önlem uygulamaya konulmuş; Merkez Bankası'nın müdahaleleri dışında kamu bankalarının özelleştirilmesi, bankacılık sektörünün güçlendirilmesi ve IMF ile ilişkiler konularında hükümetçe bazı kararlar alınmıştı.

Ancak söz konusu tedbirler piyasalarda görece bir iyileşme sağlasa da, piyasalardaki gerginliği tam olarak gidermeye yetmemişti. 19 Şubat 2001 tarihindeki Hazine ihalesi öncesinde, Milli Güvenlik Kurulu toplantısında Cumhurbaşkanı Ahmet Necdet Sezer ile hükümet arasında meydana gelen gerilim ise, istikrar programının sürdürülebilirliğine ilişkin güvenin tümüyle kaybolmasına yol açtı. Cumhurbaşkanı Sezer'in Başbakan Ecevit'e Anayasa kitapçığını fırlatmasıyla daha önce hiç görülmemiş bir şekilde sona eren toplantıyı terk eden Başbakan Bülent Ecevit'in yaptığı "devlet

yönetiminde kriz var" açıklaması ise, gelmekte olan fırtınanın sadece siyasi açıdan değil, ekonomik olarak da nasıl bir boyuta ulaşacağını henüz Ecevit tarafından bile tahmin edilemediğini gösteriyordu.

Bu gelişmeler, borsalar üzerinde hemen ve ağır bir biçimde etkisini gösterdi. İMKB üç gün içinde %30'u bulan değer kaybı yaşadı ve gecelik faizler %7.500'e çıktı. İlk etapta 5 milyar dolarlık döviz satışı yapan Merkez Bankası, 22 Şubat'ta dalgalı kur rejimine geçtiğini açıkladı. Bunun sonucunda dolar bir gecede 1,5 katın üzerinde değer kazandı. Özellikle kamu bankalarının para piyasalarında yükümlülüklerini yerine getirememesi nedeniyle ödemeler sistemi çöktü ve menkul kıymet ve para piyasaları işlemleri durdu. Kasım 2000 krizinin de getirmiş olduğu makroekonomik yansımalar, krizin sistemik bir bankacılık krizine dönüşmesine yol açtı. Nitekim bu dönemde, Türkiye bir "ikiz kriz"le karşı karşıya kaldı.⁵

FERİT ŞAHENK (Türk-Amerikan İş Konseyi Eski Başkanı)

"Bankacılık sektörü krizi hissetti, ama önlem almayı ihmal etti."

Bazen bazı şeyler beklenir; ama olacak diye tedbir alınmayabilir. Bence 2001 krizi öncesinde bankacılık sektörü Türkiye'deki kamu borçlanmasının, yüksek faizin, enflasyonun, alınan bilanço dışı risklerin belli bir dönemde bankalara zarar vereceğini biliyor, hissediyordu. Ancak o günkü geçici kârlar veya para kazanıyor gibi görünmenin getirdiği bir tutuculukla kimse "Bunu şimdi değiştirelim, kendimizi yeniden konumlandıralım" kararına varamıyordu. Türkiye'de herkes krizin başlangıcından evvel artık döviz pozisyonlarının, açık pozisyonların kapanması gerektiğini, kısa vadeli fonlamayla alınan uzun vadeli Türk lirası kâğıtlarının risk teşkil ettiğini, fonlamanın dövizle yapıp Türk lirasına konularak para kazanma dönemlerinin geçeceğini, yani Türk bankacılığının aslında yeniden bankacılığa dönmesi gerektiğini hissediyordu; ama bunun gereğini yapabilen çok az kurum oldu.

Ancak bütün bunlar, uzun ve sancılı bir dönemin yalnızca başlangıcıydı. Krizin faturası ilerleyen süreçte daha iyi ortaya çıktı. Bankaların ilk 6 aydaki zararı 3,9 milyar doları buldu. Merkez Bankası verilerine göre bu dönemde Türkiye'den 10,4 milyar dolar civarında çıkış oldu ve bankalar arası piyasada gecelik faizlerin yedi haneli rakamlara ulaştığı anlar yaşandı. Etibank, Bank Kapital, Demirbank, Ulusal Bank ve İktisat Bankası fona devredilirken, çok sayıda işletme kapısına kilit vurdu. 2001 sonu itibarıyla gayrisafi milli hasıla %9,4 oranında küçüldü. Hazinesin faiz ödemeleri %101 oranında artarken, iç borç stoku 2000 yılının 4 katına ulaştı.⁶

Kriz, toplumun her kesimini az ya da çok bir bedel ödemek zorunda bıraktı. Ulusal gelir 51 milyar dolar azalırken, kişi başına milli gelir 725 dolar geriledi ve 1,5 milyon kişi işsiz kaldı. Ülke tarihinde ilk defa, farklı kentlerde büyük esnaf gösterileri gerçekleştirildi; bazı örneklerde bu gösteriler neredeyse ayaklanma boyutuna vardı. Otoyollara yapılan %200'lük zamdan 50 dolarlık yurtdışına çıkış harcına kadar, "gündelik" yaşamı ilgilendiren hemen her alanda krizin etkileri hissedildi.

■ Krizin tamir süreci

Her ne kadar 19 Şubat tarihli MGK toplantısında yaşananlar sadece bir katalizör rolü oynamışsa da, siyasi çevrelerin yaşanan krizde belli bir etkisinin olduğu inkâr edilemez bir gerçektir. Kriz bir kez patlak verdikten sonra, toparlayıcı adımları atmak yine hükümete düşüyordu. Kriz, ekonomiyi yöneten kadronun çoğunun

istifasına yol açmıştı. Merkez Bankası Başkanı Gazi Erçel 23 Şubat'ta, Hazine Müsteşarı Selçuk Demiralp 26 Şubat'ta, BDDK Başkanı Zekeriya Temizel ise 3 Mart'ta görevlerinden ayrılmışlardı. Bu durumda ekonomi yönetiminin yeniden tesis edilmesi ve yangını en kısa sürede söndürecek bir istikrar programının devreye sokulması gerekiyordu. Hükümet, bu amaçla Dünya Bankası genel müdür yardımcılarında Kemal Derviş'i, özel yetkilere sahip ekonomiden sorumlu devlet bakanı olarak görev ve çağırdı. Derviş, 2 Mart'ta göreve başladı ve 14 Nisan'da "Güçlü Ekonomiye Geçiş Programı"nı açıkladı.

Derviş'in kriz karşısında sunduğu reçete, "15 günde 15 yasanın" çıkarılması idi. "Derviş Yasaları" her ne kadar arzu edildiği şekilde 15 günde hazır edilemediyse de, TBMM, eski Dünya Bankası yöneticisinin önerdiği yasaları bir an önce çıkarmak için ciddi mesai harcadı. Gerekli düzenlemelerin tamamlanmasından sonra, hazırlanan

Türkiye'de 1990'lar boyunca yaşanan siyasi istikrarsızlık ekonomi yönetimini büyük zaafa uğrattı. Şubat 2001 krizi de Cumhurbaşkanı Ahmet Necdet Sezer ile Başbakan Bülent Ecevit arasındaki bir gerginlikle tetiklendi.

Herkes riski görüyor, ancak o günkü geçici kârlar nedeniyle kimse "Kendimizi yeniden konumlandıralım" kararına varamıyordu.

2001 krizinin yol açtığı yangını söndürmek üzere Dünya Bankası'ndan göreve çağırılan Kemal Derviş, ilk iş olarak Güçlü Ekonomiye Geçiş Programı'nı hazırladı. Derviş, ekonominin birçok kurumunda yapısal değişim sağlayacak yasaların da hızla Meclis'ten geçmesini sağladı.

uzun vadeli program IMF tarafından onaylandı ve beşte biri hemen olmak üzere 19 milyar dolarlık krediye yeşil ışık yakıldı. Stand-by anlaşması piyasalarda kısmi bir rahatlama sağlarken, öngörülen yasal düzenlemelerin hızlı bir biçimde hayata geçirilmesi de krizden çıkış için gerekli olan güven ortamının oluşmasına katkı sağladı.⁷

Uygulamaya konulan istikrar programı, öncelikle bankacılık sektörünün reel sektörle sağlam bir ilişki kuracak şekilde yeniden yapılandırılmasını, kamu maliyesinin güçlü bir dengeye oturtulmasını ve yapısal reformlara imkân verecek yasal çerçevenin oluşturulmasını hedefliyordu. Derviş, hayata geçirdiği programla, mevcut finans sisteminde kendi deyimiyle “radikal” bir dönüşümü başlatmıştı. Ancak Derviş'e göre finans sektörü dışında da yapılması gereken çok şey vardı:

Benim yaklaşımım, o krizde yapılması gereken birçok şey olduğu yönündeydi. Tarımdaki düzenden tutun da telekomünikasyona kadar pek çok sektörde yeni düzenlemeler, reformlar gerekiyordu. Temel iki unsurdan biri tabii finans sektörüydü. Finans sektörünün temizlenmesi, güçlenmesi, sermaye yeterlilik oranlarının gerekli noktaya getirilmesi, sermaye desteği ve kredi politikalarının özellikle kamu bankalarında daha gerçekçi bir şekilde ele alınması gibi konular gündemdeydi. Tabii özel bankalarda da çok ciddi rahatsızlıklar vardı. Krizle mücadelede ikinci önemli araç ihracattı. Çünkü iç talepte hızlı bir canlanmayı beklemek mümkün değildi; dolayısıyla üretimi yeniden artırmak için mutlaka ihracat gerekiyordu. Döviz kurlarının yükselmesi ve TL'nin krizle birlikte büyük oranda değer kaybetmiş olması da ihracat açısından çok cazip bir ortam yaratmıştı. Nitekim 2001'deki krizin bitmesinde, 2001 sonu ve 2002 başı itibarıyla ihracatın yeniden yükselmesi önemli bir rol oynadı.⁸

Ekonominin yeniden sürdürülebilir bir büyüme ortamına kavuşturulması için Kemal Derviş'in yönetiminde uygulamaya konulan program, finans sektörüne yönelik düzenlemelerin dışında, tarımsal destekleme kredilerinin düşürülmesinden sosyal güvenlik kuruluşlarının yeniden yapılandırılmasına, bireysel emeklilik sisteminin getirilmesinden devlet imtiyazlarının azaltılmasına kadar, orta ve uzun vadeli çok sayıda reform içeriyordu. Krize karşı alınan acil önlemler, yıl ortasına kadar panik havasını dindirmiş ve piyasaların yeniden işler hale gelmesini sağlamıştı. Ancak bundan ötesi, programın sürdürülmesine yönelik siyasi kararlılığa bağlıydı.

Oysa, kriz nedeniyle kamuoyu desteğini büyük ölçüde yitiren ve Başbakan Bülent Ecevit'in rahatsızlığı nedeniyle uzun süre başsız kalan koalisyon hükümeti, bu kararlılığı sürdürebilecek güce sahip değildi. Bu nedenle koalisyon ortaklarından MHP Başkanı Devlet Bahçeli'nin erken seçim önerisi diğer partilerce de desteklendi ve erken genel seçimin 3 Kasım 2002 tarihinde yapılmasına karar verildi. Bu kararlar birlikte siyaset dünyası çok hareketli bir seçim trafiğinin içine girerken, Türk seçmeni sandık başında, krizin sorumlusu olarak

gördüğü taraflara büyük bir hezimet yaşatarak kimsenin beklemediği bir siyasi tablo ortaya koydu.

■ 2002 erken seçimleri

Türkiye, ekonomik bakımdan büyük çalkantılar yaşadığı bir dönemde, siyasi arenada da sıcak gelişmeler yaşamaktaydı. Bunların başında, Fazilet Partisi'nin (FP) Anayasa Mahkemesi tarafından “laik cumhuriyet ilkesine aykırı eylemleri nedeniyle” 22 Haziran 2001 günü temelli kapatılması

AKIN ÖNGÖR (Türk-Amerikan İş Konseyi Eski Başkanı)

“Krizin geleceğini önceden görüyorduk.”

Böyle bir krizin geleceği biliniyordu, sadece ne zaman geleceği bilinmiyordu. Biz bankacılar biliyorduk böyle bir şey geleceğini. Çünkü bankacılık sektörü iki şekilde hareket ediyordu. Birinci kesimde gerçekten dürüst, düzgün bankacılık yapmaya çalışan bankalar vardı. İkinci kesimi ise sadece ve sadece kendi işlerini görmek için kurulan –sonradan bu “hortumlanma” diye tabir edilir oldu– bankalar oluşturuyordu. En yüksek faizi verdiler diye alkışlar tutuldu, halk parasını yatırdı oraya. Halbuki bu bankaların ayakta duramayacağı belliydi. Krizden iki buçuk-üç sene önce Boğaziçi Üniversitesi Mezunlar Derneği'ne konuşmacı olarak davet ettiler bizi; Hüsnü, Vural, ben ve birkaç kişi daha. Biz konuşmacıyız. Önümüzde 300-500 tane Boğaziçi Üniversitesi mezunu. Bize sordular, “Bankacılık sektörünün geleceği nedir?” diye. Ben oradaki konuşmamı hatırlıyorum. Dedim ki, “20-22 banka batacak. Ne zaman nasıl olacak bilmiyorum ama çok büyük dayaklar var.” Oradan bir mezun elini kaldırdı, “Peki siz bunu biliyor ve söylüyorsunuz da Ankara'dakiler bilmiyor mu?” dedi. Bu sorunun tek kelimelik cevabı vardı: Politika!

Ben krizin 2001'de olacağını bilmiyordum, ama bu tarz bir şeyin geleceğini biliyorduk biz. Kriz çok ani geldi. Zaten krizler öyle beklenen zamanda gelmez. Onun için “kriz” deniyor zaten. Ve bu kriz dönemi Türkiye'nin sadece bankacılık değil, varlık üzerine bakışını değiştirdi. Türkiye'deki tüm ekonomik varlıkların değerini düşürdü. Şurada oturduğumuz yerde gayrimenkullerin değeri düştü, bankadaki paramızın değeri düştü, uluslararası satın alabilme gücü açısından. Finansal sektör, her şey sallandı. Sağlıklı olmayan bir ekonomide hiçbir şey sağlıklı gidemez. Bunu Türkiye yeni öğrendi, fakat çok acı öğrendi.

Kriz dönemi Türkiye'nin sadece bankacılık değil, varlık üzerine bakışını değiştirdi. Türkiye'deki tüm ekonomik varlıkların değerini düşürdü. Finansal sektör, her şey sallandı. Sağlıklı olmayan bir ekonomide hiçbir şey sağlıklı gidemez. Bunu Türkiye yeni öğrendi, fakat çok acı öğrendi.

geliyordu. Anayasa Mahkemesi'nin gerekçeli kararı 5 Ocak 2002 tarihli *Resmî Gazete*'de yayımlanırken, partinin ileri gelen isimlerinden çoğu için beş yıllık siyaset yasağı başladı.

Diğer yandan bu gelişme, Milli Görüş çizgisinde Türkiye siyasetini temelden etkileyecek bir bölünmeyi de beraberinde getirdi. Hareketin “gelenekçiler” olarak tanımlanan kanadı 21 Temmuz 2001 tarihinde Recai Kutan'ın liderliğinde Saadet Partisi'ni (SP) kurarken, o dönem “yenilikçiler” diye adlandırılan ve içinde Abdullah Gül, Bülent Arınç gibi isimlerin olduğu kanat 14 Ağustos'ta, eski İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanı Recep Tayyip Erdoğan

liderliğinde Adalet ve Kalkınma Partisi'ni (AKP) kurdu. Eski FP'li milletvekillerinden bazılarının yanı sıra 23 ANAP milletvekilini de parlamento grubunda toplayarak Meclis'te 50'ye yakın milletvekiline sahip olan AKP, Milli Görüş çizgisinde yaşanan bölünmenin ardından merkez sağın yeni partisi olarak büyük bir çıkış yakaladı.

Aynı sıralarda Türkiye, bir yandan da Başbakan Bülent Ecevit'in sağlık durumunu konuşmaktaydı. 4 Mayıs 2001 tarihinde Başbakanlık Merkez Binası'nda çalışmalarını sürdürürken rahatsızlanarak Başkent Üniversitesi Hastanesi'ne kaldırılan Ecevit hakkındaki tartışmalar, rahatsızlığının ne olduğundan, göreve devam edip

edemeyeceğine kadar çok geniş bir yelpazede cereyan ediyordu. Ecevit'in sağlık durumuna ilişkin olarak “yarı mobilize”, “tam mobilize” gibi ifadelerle tanımlamalar yapılırken, başbakanın mevcut koşullar altında görevine devam etmekte ısrar etmesi çeşitli eleştirilere yol açıyordu.

Aynı günlerde, krizin etkisindeki kırılgan ekonomiyi yöneten Devlet Bakanı Kemal Derviş'in, Ecevit'in sağlığını baz alarak “siyasal belirsizlik”ten söz etmesi ise, yeni bir arayışın işareti olarak algılanıyordu. Devlet Bakanı ve Başbakan Yardımcısı Hüsamettin Özkan ile Dışişleri Bakanı İsmail Cem'in de aralarında bulunduğu birçok DSP'li bakanın istifa ederek, partiden ayrılan 63 milletvekilinin katılımıyla İsmail Cem liderliğinde Yeni Türkiye Partisi'ni (YTP) kurması, bu bakımdan pek çok kişi için yeni bir başlangıç ifade ediyordu.

Türkiye, 3 Kasım 2002 seçimlerine, böyle bir siyasi atmosferde gitti. Yapılan seçim ise tam bir siyasi depreme neden oldu. Son yedi seçim içinde katılım oranının en düşük olduğu seçimlerden AKP %34,4 oy oranıyla mutlak bir zafer kazanarak çıktı ve böylece Anayasa'yı değiştirebilecek çoğunluğa yakın bir sayı olan 365 milletvekilliği kazandı. Bir önceki seçimde hiç milletvekili çıkaramayan CHP ise %19,4 ile 177 milletvekilliği elde etti. Koalisyon ortakları ve ana muhalefet partisi dahil diğer tüm partiler ise sürpriz bir sonuçla %10 barajına takılıp Meclis dışında kaldılar. Tam bir deprem etkisi yaratan bu sonuç DSP Genel Başkanı Bülent Ecevit tarafından “İntihar ettik” şeklinde değerlendirilirken, MHP Genel Başkanı Devlet Bahçeli, bir sonraki

Büyük Kongre'de genel başkanlığı bırakacağını açıkladı.

3 Kasım 2002 tarihinde yapılan erken genel seçimlerde AKP beklenmedik bir sonuçla ezici bir üstünlük sağladı. Bülent Ecevit, sonucu “İntihar ettik” şeklinde yorumladı.

Seçim sonrasında tartışılan konuların başında, AKP'nin yaklaşık üçte bir oyla Meclis'in üçte ikisini almasını sağlayan “Seçim Kanunu” geliyordu. Diğer taraftan 11 yıllık koalisyon hükümetleri döneminin sona ererek güçlü bir partinin iktidara gelmesi, istikrar adına Türkiye için bir şans olarak değerlendiriliyordu. TUSİAD'ın seçimlerden hemen önce yayınladığı ve iş dünyasının yeni kurulacak hükümetten beklentilerinin özetlendiği raporda, istikrar konusunun önemine özellikle dikkat çekiliyor ve yeni hükümetin, IMF programının çekirdeğini oluşturan yapısal uyum programını mutlaka “güçlü bir şekilde sahiplenmesi” isteniyordu. İş dünyası, aynı raporda, “temel dengeleri tesis eden, ekonomiye üretim ve istihdam penceresinden yaklaşılan, orta vadeli bir gelişme stratejisini devreye sokan, gelir dağılımındaki bozulmanın yaratmakta olduğu sosyal sorunları

HÜSEYİN ERKAN (İMKB Başkanı)

“Yabancı yatırımcılar 2001 krizine çok sert yanıt verdiler.”

1997 Uzakdoğu, 1998 Rusya ve 2001 Türkiye krizini karşılaştırdığımız zaman, yabancıların bunlara tepkileri çok farklı oldu. Rusya ile bizi bir arada değerlendirdiklerinden, Rusya'dan çıkanlar bir miktar bizden de satarak çıktı. Fakat baktığımızda yabancı ağırlığı nispeten az düştü. Yani aşağı yukarı %56 seviyelerinden 5-6 puanlık bir düşüşle %49-50 civarına geldi diye hatırlıyorum. Halbuki 2001 krizinde yabancı ağırlığı %64 seviyelerinden yarıya yarıya düşüp %35-36'lara indi. Bu ne demektir? Kriz Türkiye'nin kendisinden kaynaklandığı zaman yabancı yatırımcılar ne olursa olsun hemen satıp çıkmak istiyorlar. Halbuki genel bir krizse, Türkiye'yi doğrudan değil de dolaylı etkiliyorsa, evet piyasalar düşüyor ama yabancı yatırımcı gene portföyünü tutmaya devam ediyor, kaçmıyor. Fiyatlar düştükçe de fırsatı yakalayıp alıma geçiyor. 2001'de böyle olmadı, hakikaten satarak çıktılar. Türkiye'nin almış olduğu önlemlerin, istikrar programının yerine getirilip getirilmediğini görüp ondan sonra yavaş yavaş yeniden girmeye başladılar. Dolayısıyla piyasanın toparlanması 2002'yi, hatta 2003'ü buldu. Yabancı yatırımcıların yeniden ikna edilmesi sürecinde DEİK gerçekten ciddi bir rol üstlendi. DEİK'in o süreçte gerek reel sektörle, gerekse finans sektörüyle yapmış olduğu yurtdışı toplantıları hakikaten ses getirdi. Toplantılara çok üst düzey insanların da bulunduğu geniş katılımlar sağlandı. Türkiye ile ilk defa ilgilenen bazı kurumsal yatırımcılarla o toplantılarda tanışma imkânı bulduk.

Yabancı yatırımcıların 1997 Uzakdoğu, 1998 Rusya ve 2001 Türkiye krizlerine tepkileri çok farklı oldu. Kriz Türkiye'nin kendisinden kaynaklanınca, ne olursa olsun hemen satıp çıkmak istediler. Sonra da alınan önlemleri görüp, yavaş yavaş yeniden girmeye başladılar.

dikkate alan, kamuda reform çalışmalarını temele oturtan” bir yönetimi işbaşında görmek istediğini dile getiriyordu.⁹

Abdullah Gül’ün başkanlığında kurulan 58. Hükümet’in göreve başladıktan sonra reform programını güçlendirerek devam ettireceğini açıklaması, bu anlamda iş dünyasının beklentilerine cevap verdiği gibi piyasaları da rahatlatmıştı. Gerçekten de mali disiplinden kopmayarak programda öngörülen hedeflerin çoğuna ulaşan hükümet, ekonomist Mahfi Eğilmez’e göre dünya konjonktüründeki çıkışı arkasına alıp, dış finansmanı ekonomik ve siyasal açılardan

da lehine çevirmeyi başararak, 2001 krizinin etkilerini hızla geride bıraktı ve başarılı bir çıkış yakaladı.¹⁰

2002-2007 yılları arasında %7 civarında ortalama bir büyüme sergileyen Türkiye ekonomisi, halihazırda tartışılan birçok soruna ve istihdam konusundaki soru işaretlerine rağmen, 1990’lardan sonra ülkeyi teslim alan kriz sarmalından kurtularak dünyada örnek gösterilen bir konuma geldi. Türkiye’nin özellikle 2001 krizinden sonra aldığı önlemler, pek çok ekonomist tarafından “model alınabilecek bir başarı” olarak nitelendirildi.

AKIN ÖNGÖR (Türk-Amerikan İş Konseyi Eski Başkanı)

“2001 krizinden büyük dersler aldık.”

Kemal Derviş’in, IMF’nin Türkiye programı olarak ortaya konması ve sonradan gelen hükümetin de o programa Kemal Derviş ayrıldıktan sonra siyasi olarak sahip çıkması –ki bunun Türkiye’nin ekonomi tarihinde yeri yoktur–, hakikaten Türkiye’nin bu krizden çıkmasını sağladı. Çok acılar çektik, çok ağladık, çok varlık kaybettik, ama çok doğru düzenlemeler yaptık Türkiye olarak. BDDK kuruldu. Sigorta Fonu’nun (TMSF’nin) daha düzgün hale getirilmesi sağlandı. TMSF özel hukuki haklarla donatıldı; alacaklar kamu alacağı haline getirildi. Dolayısıyla onların geri tahsilatı için büyük çaba sarf edildi. Bu paraların çok önemli bir kısmını TMSF tahsil etti. Ben aslında bu çabaları takdirle anıyorum. BDDK çok başarılı işler yaptı. Bugün BDDK’nın yaptığı uygulamalar Avrupa’da, Amerika’da örnek gösteriliyor. Türk bankacılık sisteminin türevlere, sonradan dünyanın girdiği finansal enstrümanlara girmemesini sağlayan bir denetim sistemi getirildi. Risk yönetimi konusuna muazzam bir odaklanma oldu. Evveliden risk yönetimi çok daha kenarda tutulan bir işti. Dolayısıyla 2001 krizinden dayak yiyerek çıktık, ama 2003-2005’e geldiğimiz zaman finansal kesimin sağlamlığı ve sermaye yeterliliği yeterli seviyeye ulaştı. Türk finans sektörü, dünyada 2007, 2008 ve 2009 yıllarında yaşanan çalkantılı döneme dayanabildiyse, bunu sağlayan o zamanki düzenleme ve uygulamalardır. Ben bugün Türk bankacılık sistemini ve finansal sektörünü sağlıklı görüyorum; sermaye yeterliliğini yüksek görüyorum; batac kredilere karşı tedbirlerini yeterli görüyorum. Önümüzdeki döneme çok daha olumlu bakıyorum. Artık o maceraperest banka ve bankacılara fırsat verilmiyor; bunu da çok olumlu görüyorum.

■ İnternet devrimi

Küresel ekonomiler 1990’ların ikinci yarısına ve 2000’lerin ilk yıllarına damgasını vuran krizlerle çalkalanırken, diğer yandan dünyayı hızla etkisi altına alacak, devrim niteliği taşıyan bir dönüşüm sürecinden geçiyordu. Söz konusu devrim, ekonomi ve iş dünyası da dahil olmak üzere, neredeyse yaşamın tüm alanlarını hızla sararak, bilinen tüm ezberleri bozan internetin giderek yerleşiklik kazanmasıydı.

İnternet, çok yeni bir teknoloji olmamasına karşın, 1990’lardan önce son derece sınırlı bir kullanıma sahipti. 1991 yılında sayfa ve linkleri düzenleyen “World Wide Web”in (www) geliştirilmesiyle birlikte internet önce hükümetler, üniversiteler ve devlet kurumları arasında, daha sonra giderek iş çevreleri ve bireyler arasında yaygınlaşarak ofislere ve evlere girmeye başladı. 1997 sonunda sadece 20 milyon bilgisayarın bağlı olduğu ve 100 milyon

kişinin erişimine açık olan internet, 2005 yılına gelindiğinde en az 1 milyar kişilik bir kullanıcı kitlesi edinmişti. 2000’li yıllarda elektronik posta adresi, bir anlamda kimlik bilgisi haline gelirken, “internet bağımlılığı sendromu” ve “internet suçları” gibi kavramlar da gündelik yaşamın birer parçası olmaya başlamıştı.¹¹

İnternetin yaygınlık kazanması, pek çok sektörün kendini yeniden yapılandırmasını da zorunlu kılmıştı. Bunların başında, kamuoyu oluşturmada en etkili araçlardan biri olan medya gelmekteydi. Medya dünyası kısa zamanda internetin ne kadar etkili bir mecra olabileceğini keşfederken, internet reklamcılık sektörünün de en etkili araçlarından biri haline geliyor ve “e-ticaret”, hatta “e-devlet” en fazla kullanılan kelimeler arasına giriyordu. İnternet devrimiyle birlikte başlayan dönüşüm, özellikle çokuluslu şirketler için bir anlamda yeni bir ekonomiye geçiş anlamına da geliyordu.

Binyılın buluşu olarak tanımlanan internet, iletişim ve bireysel amaçlı kullanım dışında iş dünyasına sağladığı katkılarla iş yapma biçimlerinin yeniden tanımlanmasına yol açtı.

Krizde çok acılar çektik, çok ağladık, çok varlık kaybettik, ama çok doğru düzenlemeler yaptık Türkiye olarak. Türk finans sektörü, dünyada yaşanan çalkantılı döneme dayanabildiyse, bunu sağlayan o zamanki düzenleme ve uygulamalardır.

İnternet, iş dünyasına çok yönlü hitap eden bir araçtı. E-posta, mekân ve zaman tanımaksızın, her bakımdan daha hızlı ve daha etkili bir haberleşme sağlarken, web siteleri firmaların kendilerini, ürün ve hizmetlerini her an güncellenebilir bir şekilde tanıtımlarına olanak veriyor, e-ticaret siteleri de en küçük bir işletmenin bile çok küçük bir yatırımla dünyanın her tarafına satış yapabilir hale gelmesini mümkün kılıyordu. Bunun yanı sıra özgün intranet uygulamaları, şirketlerin çalışanları ve bayileriyle etkili bir ortamda bir araya gelmesini, bilgi-doküman alışverişi yapmasını ve haberleşmesini sağlıyordu. Bu uygulamalar sayesinde firmalar, maliyetleri düşürme ve müşteri potansiyelini artırma hedefleri doğrultusunda, yeni ve çok etkili bir araca kavuşmuş oldular. İnternetin olanaklarını başarılı ve yaratıcı bir şekilde kullanabilen firmalar 2000’li yıllarda büyük bir çıkış yakalarken, internete yönelik teknoloji ve hizmet üreten firmalar da, birkaç yılı aşmayan geçmişlerine rağmen, dünyanın köklü ve en büyük şirketleri arasında kendilerine yer açtılar.

Türkiye, ilk internet altyapısını ODTÜ-TÜBİTAK işbirliğiyle 1993 yılında oluşturmuş, ama bu hizmeti yaygınlaştırarak dijital devrime katılmakta biraz geç kalmıştı. Ancak internetin sağladığı avantajları gören özel sektör, özellikle 2000’li yıllarda hızla kendini bu ortama entegre ederek internetten yaygın bir şekilde yararlanmaya başlamıştı.¹² 2000 yılının yaz aylarında yapılan bir araştırmaya göre, o dönemde Türkiye’deki firmaların yarısından fazlası internetle 1995-1998 yılları arasında tanışmış, %8’lik bir kısmı ise son bir yıl içinde interneti kullanmaya başlamıştı. Araştırma sonuçlarına göre firmaların interneti kullanma gerekçesi ağırlıklı olarak “rakiplerin ve sektörün takibi”, “diğer ofislerle haberleşme” ve “şirket içi bilgi paylaşımı” gibi başlıklar etrafında toplanmaktaydı.¹³ Ancak internetin ağırlıklı iletişim özelliğini içeren bu gibi kullanım fonksiyonları ilerleyen yıllarda hızla zenginleşecek ve “ürün/hizmet tanıtımı”, “yeni iş bağlantısı kurma”, “süreç takibi”, “finansal hizmetler” ve “e-ticaret” gibi olanakları da içine alarak, gelişen teknolojinin diğer unsurlarıyla

birlikte özellikle Türkiye’nin dışa açılma sürecinde yadsınamaz derecede büyük bir rol oynayacaktı.

Ancak bu olumlu gelişmelere rağmen, Türk-Finlandiya İş Konseyi’nin eski başkanlarından Yılmaz Çakır’a göre, internetin Türkiye çapında yaygınlaştırılması ve ülkenin dünyadaki konumunun iyileştirilmesinde daha etkin bir şekilde kullanılabilmesi için atılacak çok adım vardı:

Teknoloji ve internet kullanımının önemi, dış ekonomik ilişkileri geliştirebilmek ve sürdürülebilir bir baza oturtmak açısından şöyle vurgulamak isterim: Bu iki güç Türkiye’nin elinin altındaki Pasifik Okyanusu’dur. Tıpkı Pasifik Okyanusu gibi

içi hazinelerle dolu olup Türkiye’nin asırlar boyu var olmasının önemli temel taşlarından biridir. Son 15 yıldaki dış ekonomik ilişkiler atağının baş mimarlarından biri, teknoloji ve internettir. Türkiye bu iki elementi akıllıca kullanan ülkeler arasına girmeyi becermiştir. Örneğin bankacılık sektörümüz, temassız ödeme sistemlerinde ve uluslararası işlemlerde Fransa ve İngiltere’den sonra en iyi durumdadır. Bu iki ülkenin önüne geçme fırsatı bile vardır. Diğer taraftan Türkiye’de internet abone sayısı nüfusun %41,6’sına ulaşmıştır; ancak bu oranın %26’sı internetten hiç yararlanmamaktadır. Yararlanma oranını %90’lara çıkartmak için yaratıcı programlara, kaynaklara ve özendirmelere gereksinim olduğu yadsınamaz.¹⁴

ZEYNEL ABİDİN ERDEM (Türk-İspanyol İş Konseyi Başkanı)

“İnternet, bizi birbirimize bağlıyor.”

İnternet ve telekomünikasyon devriminin geleceği sadece Türkiye’yi değil bütün dünyayı inanılmaz boyutlarda etkileyecektir. Nitekim Genpa olarak içerisinde bulunduğumuz telekomünikasyon sisteminin 1 yıl, 1 ay değil, haftalar ve hatta günler içerisinde hızla geliştiğine şahit oluyoruz. Bazen yetişme ve fikir üretme imkânından yoksun kalıyoruz. Çünkü internet üzerinden yapılan gelişim dünyayı birbirine bağlamıştır. Ben bu sistemin daha çok sanayi ve üretim alanında birbirine faydası olduğunu görmek istiyorum. İnternet üzerinden haberleşmenin bugüne dek yapılan gelişmelerin en güzeli olduğuna inanıyorum.

İnternet üzerinden yapılan gelişim dünyayı birbirine bağladı.

Yeni dünya düzeninde bir dönüm noktası

11 Eylül 2001 tarihi, “yeni dünya düzeni” yaklaşımı çerçevesinde dünyanın artık tek kutuplu ve barışçıl bir gezegen olacağı düşüncesinin belki de hiç olmadığı kadar fazla sorgulanmasına neden olacak bir sürecin başlangıcına işaret ediyordu. O gün sabah saatlerinde televizyonlarını açanlar, New York’ta Dünya Ticaret Merkezi’ne çarpan uçakların görüntüsüyle donakaldılar. Daha sonra geçen haberlerde, bir başka uçağın da Washington D.C.’deki Pentagon’a çarptığı duyuruldu. ABD hükümeti sonraki günlerde yaptığı açıklamada, Dünya Ticaret Merkezi’nin her iki kulesinin de yıkılmasına ve 2.976 kişinin hayatını kaybetmesine neden olan saldırıları, Usame bin Ladin’in lideri olduğu El Kaide örgütünün düzenlediğini öne sürdü. 11 Eylül tarihi, bu saldırıdan sonra ABD’nin yeni bir siyaset çizgisinin başlangıç noktasını oluştururken, Afganistan ve Irak savaşlarına da gerekçe teşkil etti.

■ Terörizmle savaş

11 Eylül saldırıları gerçekleştiği sırada ABD’nin başkanlık koltuğunda, 1990 yılındaki Körfez Savaşı’nın karar vericisi olan Başkan Bush’un oğlu George Walker Bush oturuyordu. Cumhuriyetçi Parti’nin başkan adayı olan Bush, Demokrat aday Al Gore ile kıran kırana geçen bir mücadele sonucunda seçimi kazanmış ve ABD’nin 43. devlet başkanı sıfatıyla 20 Ocak 2001 tarihinde yemin ederek görevine başlamıştı.¹⁵

Bush’un başında olduğu yeni ABD yönetimi, ağırlıklı olarak Cumhuriyetçi Parti içindeki “şahin” üyelerden oluşuyordu. Yeni yönetim göreve başladığında Ortadoğu yeniden karışık sürece girmiş olsa da, bölgedeki sorunlar “küresel” ölçekli değildi ve bunların tüm dünyayı saracak bir çatışmaya dönüşeceğine dair ortada bir belirti yoktu. Ta ki 11 Eylül 2001 sabahına kadar...

11 Eylül 2001 günü New York’ta Dünya Ticaret Merkezi kulelerine ve Washington’da Pentagon’a uçaklarla düzenlenen intihar saldırıları, dünyadaki siyasi dengeleri değiştirecek bir dizi olayın da başlangıcı oldu.

Bağımsızlık Savaşı’ndan beri kendi toprakları üzerinde askeri bir tehditle karşılaşmamış olan ABD, ilk olarak yerel saatte 08:46’da, hava korsanları tarafından kaçırılmış bir uçağın Dünya Ticaret Merkezi’nin kuzey kulesine çarpmasıyla büyük bir şoka girdi. Dakikalar sonra güney kulesine ve Pentagon’a da birer intihar saldırısı gerçekleşti. ABD ordusu alarma geçti ve ülkenin hava trafiği bütünüyle durduruldu. ABD Başkanı Bush, akşam saatlerinde televizyondan yaptığı konuşmada, “Saldırıları düzenleyenleri mutlaka cezalandıracağız. ABD artık savaştadır” diyerek, ülkesinin artık teröre karşı silahlı mücadele vereceğini ilan etti. Bush’a göre söz konusu saldırılar, ABD’nin terör merkezi olarak belirlediği ülkelere müdahale etmesi için yeterli bir gerekçe yaratıyor ve ABD’nin bu yöndeki askeri operasyonlarını meşru kılıyordu. Diğer Batılı liderler de, sonraki günlerde yaptıkları açıklamalarla, bu savaşta Bush ile aynı safta yer alacaklarını duyuruyorlardı.

11 Eylül, yarattığı ekonomik sonuçlar itibarıyla de yıkıcı oldu. Saldırıların doğrudan yol açtığı maddi zarar 16 milyar dolardı. New York Borsası, olaydan sonra dört seans kapalı kaldı. Bu, Büyük Buhran yıllarından sonra yaşanan en uzun süreli “zorunlu kapanma”ydı. Nasdaq Borsası başta olmak üzere hisse senedi piyasalarında büyük kayıplar yaşandı. IMKB Başkanı Hüseyin Erkan’a göre bu dalga, 11 Eylül’ü izleyen Afganistan ve Irak savaşlarıyla birlikte, bir bütün olarak dünya borsalarıyla birlikte Türkiye’yi de derinden etkiledi:

11 Eylül gerçekten korkunç bir olaydı. Piyasamızı ve dünya piyasalarını çok kötü etkiledi. 11 Eylül günü piyasalarda korkunç bir düşüş oldu. Zaten New York borsası kapandı, iki gün faaliyet gösteremedi. Bütün piyasalar etkilendi bundan. Ondan sonra da zaten uzun bir süreç başladı. Afganistan, arkasından Irak. Piyasalar maalesef bu olaylardan çok etkilendi.¹⁶

Dünya borsalarında kendini hissettiren güvensizlik ortamı, dünya ticareti üzerinde de etkili oldu. Aralarında Türkiye'nin de bulunduğu birçok ülke, olaydan sonra ABD ile ticari ilişkilerinde çok daha zor bir döneme girdi. Türkiye, turizm gelirleri itibarıyla de 11 Eylül'den ciddi şekilde etkilendi.

Ancak hiç şüphesiz 11 Eylül'ün en büyük etkisi, uluslararası güven ortamına vurduğu darbeydi. Olaydan sonra küresel çapta güvenlik önlemleri büyük ölçüde

arttırılırken, Müslümanlara karşı işlenen nefret suçlarında da önemli artışlar gözlemlendi. Bu gelişmeler, belirli bir kesim tarafından, Samuel Huntington tarafından öne sürülen “medeniyetler çatışması” tezi ile ilişkilendirilerek, daha büyük bir çatışmanın ilk adımları olarak değerlendirildi. Diğer taraftan, saldırının başta Ortadoğu'ya yönelik bir işgal harekâtı başlatmak için gerekçe oluşturabilmek amacıyla özellikle ABD yönetimi ve/veya gizli servisleri tarafından düzenlendiğine dair çeşitli komplo teorileri de ileri sürüldü.

AKIN ÖNGÖR (Türk-Amerikan İş Konseyi Eski Başkanı)

“11 Eylül, Türk-Amerikan ilişkilerini büyük sekteye uğrattı.”

11 Eylül çok büyük bir travma yarattı. Amerika birdenbire kabuğuna kapandı. Özellikle Müslüman nüfusun çoğunlukta olduğu ülkelere karşı gardını çok yukarıya aldı. Bunun içinde Türkiye de vardı.

11 Eylül herkes için büyük bir travma oldu. Türk-Amerikan İş Konseyi olarak Başkan Yardımcısı Devlet Bahçeli'yi ziyaret ettiğimizde, özel kaleminde beklerken televizyonda uçağın kulelere girdiğini gördük. Bu çok büyük bir travma yarattı. Amerika birdenbire kabuğuna kapandı. Özellikle Müslüman nüfusun çoğunlukta olduğu ülkelere karşı gardını çok yukarıya aldı. Bunun içinde Türkiye de vardı. Ben hatta Türk-Amerikan İş Konseyi başkanı olmama rağmen, Amerika içindeki seyahatlerimde özel aramalara tabi tutuldum. Bütün yolcular arasından seçilip ayrıca arandım, tekrar tekrar arandım. Bu durum iş hayatına da, siyasal ilişkilere de etki yaptı.

Mesela Washington'da bizim yaptığımız temaslarda şöyle bir soru tartışılıyordu: “Türkiye ile Amerika arasında acaba bir serbest ticaret anlaşması yapılabilir mi?” veya “Özel sanayi bölgeleri kurulabilir mi?” Ama ABD ile bu görüşmeler ilerletilemedi. 11 Eylül, buna benzer tüm konuşmaları üç beş sene gerilettiler. Çok büyük bir travma yaşandı. Onun etkisi bir yumruk etkisidir Amerika'ya. Amerika çenesine çok büyük bir yumruk yedi. Ben o dönemde Harvard Üniversitesi'yle ortak bir Liderlik Enstitüsü kurmak için görüşüyordum. Onlara diyordum ki, “Siz kendinizi Massachusetts ve Amerika'nın içine kilitleyerek mutlu yaşayamazsınız. Siz bilgi ve becerilerinizi dünyaya yaymak, bunu paylaşmak mecburiyetindesiniz. Yoksa sizi burada rahat oturtmazlar.” Derken aradan bir-iki sene geçti, 11 Eylül oldu ve ben hemen arkasından kasım ayında Amerika'ya, Harvard'a gittim; dedim ki, “Bakın, ben bunu size anlattım. Bilmiyordum bunun olacağını ama bunu anlattım.” Ve adamlar onun üzerine işbirliği yapmaya karar verdiler. 11 Eylül onların bütün dünyaya bakışlarını değiştirdi. Ama Türk-Amerikan ilişkileri de çok büyük sekteye uğradı.

■ Afganistan'a ve Irak'a savaş

İkiz kulelerin, deyim yerindeyse “dumanı sönmeyen” ABD yönetimi suçluyu ilan etmiş ve yerini de göstermişti: Bu korkunç terör saldırısının sorumlusu Bush yönetimine göre Usame Bin Ladin'di ve milyarlarca terörist, Taliban rejiminin himayesinde Afganistan'da saklanıyordu. Bu doğrultuda 20 Eylül günü Kongre'de yaptığı bir konuşmada Taliban rejimine bir ultimatom gönderen ABD Başkanı George Bush, Afganistan'da bulunan tüm El Kaide yöneticilerinin ABD'ye gönderilmesini, tüm terör kamplarının kapatılmasını ve ABD temsilcilerinin denetim için bu kamplara girmesine izin verilmesini istedi. Taliban yönetimi başlangıçta bu taleplerin tümünü reddettiysede, savaşın yaklaşması üzerine kısmi düzeyde geri adım attı ve Bin Ladin'in Afganistan veya Pakistan'da kurulacak bir uluslararası mahkemede İslami yasalara göre yargılanmasını teklif etti. Ancak ABD bu teklifi reddetti ve 7 Ekim 2001 günü, İngiltere, Kanada ve Avustralya'nın desteğiyle, “Sonsuz Özgürlük Operasyonu” adıyla Afganistan'a yönelik askeri bir harekât başlattı. Bundan bir hafta sonra Taliban'ın, Bin Ladin'in 11 Eylül ile bağlantısının kanıtlanması şartıyla üçüncü bir ülkeye teslim edebileceğini söylemesine karşın, harekât iki ay boyunca devam etti. Sonuç olarak Taliban rejimi düştü, ancak El Kaide yöneticilerinin hiçbiri yakalanamadı. Diğer yandan Amerikan müdahalesinin yol açtığı istikrarsızlık ortamı yıllar boyunca devam etti; Hamid Karzai başkanlığında kurulan yeni yönetim ise otoriteyi sağlamakta yetersiz kaldı. Operasyonla hedeflenen yapısal değişim ve ekonomik ilerleme

de hiçbir zaman gerçeğe dönüştürülemedi. Hepsinden önemlisi, savaş öngörüldüğü kadar kısa sürmedi. Düşen rejimin yöneticileri tarafından organize edilen ve gerilla yöntemleriyle sürdürülen saldırılar, ülkeyi yıllar boyunca savaş halinde bıraktı.

ABD'ye göre terörü destekleyen tek ülke Afganistan değildi. Bush, 29 Ocak 2001 günü Kongre'de yaptığı geleneksel “Ulusa Sesleniş” konuşmasında Irak, İran ve Kuzey Kore'yi “şer eksen” olarak tanımladı ve bu ülkelerin ABD'nin güvenliği için tehdit oluşturduğunu ilan etti. Bush, Irak'a ilişkin olarak, uzun yıllar doğruluğu tartışılacak bir iddiayı da ilk kez bu konuşmasında dile getirdi. ABD Başkanı'na göre düşmanca tavırlar içindeki Irak, tüm uyarılara rağmen kitle imha silahları üretme hedefinden vazgeçmiyor ve El Kaide'ye yardım sağlıyordu. Bush, İran ve Kuzey Kore'yi de nükleer silah üretmeye çalışmakla ve Tahran yönetimini teröre destek vermekle suçluyordu. Başkanın bu konuşmasının ardından

11 Eylül'den sonra terörizme savaş açan ABD Başkanı George Bush, saldırılardan sorumlu tuttuğu Usame Bin Ladin'i ele geçirmek için Afganistan'a askeri harekât başlattı. Bunu Irak'a yönelik operasyonlar izledi.

ABD, savunma stratejisini “Bush Doktrini” doğrultusunda yeniden oluşturmuyordu. Bu doktrin, ABD askeri stratejisinin temel kavramlarından biri olan “caydırıcılık”ın yerini “önleyici saldırı”nın almasını öngörüyordu.¹⁷

Bush’un Kongre’de yaptığı bu konuşma, Irak harekâtına giden yolun da önünü açıyordu. Bush yönetimi, özellikle “kitle imha silahları” argümanını sürekli tekrarlıyor ve bu vasıta ile Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi’nin savaş için onayını almaya çalışıyordu. Ancak aylar süren diplomasi trafiğine rağmen Bush, 15 üyeli Güvenlik Konseyi’nde İspanya ve Bulgaristan dışında

kimseyi ikna etmeyi başaramadı. Bu nedenle savaş, BM onayı olmaksızın başladı. 18 Mart 2003 günü ABD Başkanı George Bush, İngiltere Başbakanı Tony Blair ve İspanya Başbakanı Jose Maria Aznar, ortak bir deklarasyon yayınlayarak Saddam Hüseyin’i 48 saat içinde koltuğunu terk etmeye çağırdı. Bu çağrıya herhangi bir karşılık gelmeyince de, 20 Mart günü Bağdat’ı bombalamaya başladı. Birkaç gün sonra da 225 bin Amerikan, 45 bin İngiliz, 2 bin Avustralya ve 200 Polonya askerinden oluşan koalisyon güçleri Basra Körfezi’nden kara harekâtını başlattı.¹⁸ Koalisyon güçleri önemli bir direnişle karşılaşmadan, 9 Nisan günü Bağdat’a girdi. Ne var ki görünüşteki

bu zafer, Afganistan’da olduğu gibi, hiçbir zaman arzu edilen sonucu doğurmadı. Ağırlıklı olarak Irak ordusunun eski askerleri ile Baas Partisi milislerinin örgütlediği vur-kaç saldırıları, birkaç yıl içinde binlerce Amerikan askerinin ölmesine neden oldu. Ayrıca El Kaide bağlantılı grupların büyük çaplı terör saldırıları, ülkeyi büyük bir istikrarsızlığın ve mezhep çatışmalarının içine itti.

Özetle, 2001 yılının Eylül ayından 2003 yılının Nisan ayına kadar dünya, şiddetin, savaşın ve terörün oldukça yoğun yaşandığı bir döneme tanık oldu. Bu dönemde ülkeler arasındaki ilişkiler yeniden tanımlanırken, yeni güç dengeleri oluştu. Bu sürecin dünyada etkilemediği ülke yok gibiydi. Batı dünyasıyla Ortadoğu’nun kesişme noktasında yer alan ve onlarca yıldır ABD ile sıcak askeri, siyasi ve ekonomik ilişkilere sahip olan Türkiye de, doğal olarak süreçten en fazla etkilenen ülkelerden biri oldu.

■ Değişen dünya siyaseti ve Türkiye

11 Eylül’le birlikte dünya genelinde yaşanan değişim, Türkiye’yi birkaç farklı nedenden ötürü yakından ilgilendiriyordu. Öncelikle, 11 Eylül saldırısı tüm dünya devletlerinin terörizm meselesi üzerine yeniden düşünmesine neden olmuş ve bu doğrultuda yeni adımlar atılmıştı. Bu kapsamda 11 Eylül sonrasında Avrupa Birliği’nin PKK’yı terör örgütleri listesine alması ve Belçika’nın Sabancı suikastı faili Fehriye Erdal’ı yargılamayı kabul etmesi, terörizmden en çok çeken ülkelere biri olan Türkiye için uzun süredir talep ettiği şeylerin gerçekleşmesi anlamına geliyordu.¹⁹

Diğer yandan 11 Eylül saldırıları, krizin yaralarını sarmaya çalışan Türkiye ekonomisi üzerinde olumsuz bir etki yaratmıştı. Kemal Derviş’e göre, istikrar programının uygulamaya konulmasından birkaç ay sonra, umutların yeni yeni filizlenmeye başladığı bir dönemde bu olayın yaşanması, çok büyük çaplı olmasa bile, yeniden yapılanmaya çalışan ekonomiyi negatif yönde etkilemişti.

Ancak Türkiye için tüm bunlardan daha önemli konular vardı. Her şeyden önce Türkiye’nin, en büyük müttefikine karşı gerçekleşen bu saldırıya vereceği tepki, “yeni dünya düzeni” içinde alacağı konum bakımından da önem taşıyordu.²⁰ Türkiye, uzun yıllar boyunca PKK saldırılarının dış bağlantılara dayandığını söyleyerek NATO anlaşmasının 5. maddesinin uygulamaya konulması için çabalamış, ancak başarılı olamamıştı.²¹ Oysa 11 Eylül’den sonra bu madde hemen çalıştırılmış, Türkiye’nin çok benzer gerekçelerle geç-

ABD öncülüğündeki çokuluslu koalisyon kuvvetlerinin Irak’a girmesiyle Saddam rejimi devrildi. Ancak bu müdahale ülkeye beklenen istikrarı getirmedi.

Yemekte Birleşik Arap Emirlikleri büyükelçisinin telefonu çaldı. Döndü, dedi ki “Amerika Irak’ı bombalamaya başlıyor. Şimdi Bush televizyonda konuşacak.” Biz yemeği yarıda bıraktık, bütün bu gürültü patırtı arasında Bush’un bombardımana başlamasını seyrettik.

NURİ ÇOLAKOĞLU (Türk-Amerikan İş Konseyi Yürütme Kurulu Eski Üyesi)

“Irak’ın bombalanmasını Amerikan delegesiyle birlikte izledik.”

İkinci Irak Savaşı başlamadan önce Washington’da Türk-Amerikan İş Konseyi toplantısı vardı. O toplantının bitiminde de New York’a geçecektim. New York’ta o zaman Birleşmiş Milletler’deki baş delegemiz, büyükelçi Ümit Pamir benim çok eski okul arkadaşım. Ümit’e telefon ettim, “New York’tayım, seni görebilir miyim?” dedim. “Aa, çok iyi” dedi, “Bizde salı akşamı bir yemek var. İtalya’nın BM’deki temsilcisi, benim de çok iyi dostum, Washington’a büyükelçi tayin edildi. Onun için BM’de görevli 7-8 büyükelçiye yemeğe çağırdım, gelersen çok memnun olurum.” Hakikaten gittik. Ümit’in çok şık, Hudson River’a bakan evinde yemek masasının etrafında aşağı yukarı 20 temsilci var. Suudi Arabistan var, İtalya var, Şili var, Birleşik Arap Emirlikleri’nin temsilcisi var, en önemlisi de Amerika’nın temsilcisi John Negroponte var. Hepimiz masanın etrafındayız. O ara Birleşik Arap Emirlikleri büyükelçisinin telefonu çaldı. Telefonu kapattı. Döndü, dedi ki “Amerika Irak’ı bombalamaya başlıyor. Şimdi Bush televizyonda konuşacak.” Biz yemeği yarıda bıraktık. Ümit’in eşinin yaptığı nefis tatlılar masada kaldı. Hep beraber büyük bir grup Ümit Pamir’in çalışma odasına toplandık, minicik bir odaya. Kimi koltuklara oturdu, kimi köşelere tutundu. Bütün bu gürültü patırtı arasında biz Bush’un bombardımana başlamasını seyrettik. John Negroponte göz ucuyla baktı. Eminim onun önceden haberi vardı. Ama kalktı, “Ben artık gideyim, işbaşı yapayım” dedi ve ayrıldı. Yani DEİK’e dair en ilginç anılarımdan biri, Amerika’nın Irak’ı bombalamasını Güvenlik Konseyi’ndeki Amerikan delegesiyle birlikte izlemiş olmamdır.

Türkiye'nin Afganistan harekâtında ABD'ye destek vermesi, iki ülke arasında bahar havası yaşattı. Bu olumlu hava, Ecevit'in 2002 başında Washington'ı ziyaret etmesiyle daha da güçlendi.

mişte kendisi için uygulamaya konmasını istediği şey, ABD için uygulamaya konulmuştu.

Bu durumun yarattığı hayal kırıklığına rağmen Türkiye, Afganistan operasyonu sırasında NATO'nun bir üyesi olarak söz konusu maddenin gereklerini yerine getirdi ve Sonsuz Özgürlük Operasyonu kapsamında ABD'nin Türkiye'ye ilettiği asker talebini değerlendirerek bir özel harekât grubunun görevlendirilmesini kararlaştırdı. Ayrıca Afganistan harekâtı süresince Türk hava sahası açıldı ve İncirlik, Yenişehir ve Afyon hava üsleri kullandırıldı.²² Türkiye, böylece ABD'nin Afganistan harekâtına aktif bir biçimde destek veren ülkeler arasında yer almış oldu.

Bu dönemde Türkiye ile ABD arasında sıkılaşan ilişkiler, Başbakan Bülent Ecevit'in 13-19 Ocak 2002 tarihleri arasında gerçekleştirdiği Washington ziyaretiyle daha da pekişti. Ecevit'in beraberinde 4 bakan,

7 milletvekili ve çok sayıda işadamı ve bürokratla birlikte gerçekleştirdiği ABD gezisinin en önemli sonuçlarından biri, bir süredir gündemde olan "stratejik ortaklık" fikrinin daha net biçimde formüle edilmesi idi. Gazeteci Sami Kohen, Türkiye ile ABD arasındaki ilişkilerin geldiği noktaya bakarak, Bülent Ecevit'in Türkiye'den ayrılmadan önce bir kez daha dile getirdiği bu yeni işbirliği modelinin hiç de olanaksız olmadığını şöyle yazıyordu:

Stratejik ortaklık teriminden kastedilen nedir?

ABD'nin bu tür bir ortaklığı İngiltere ve İsrail ile var. Ankara'nın arzusu, ABD ile ilişkilerini –bu iki örnekteki benzer şekilde– en üst düzeye yükseltmektir.

Stratejik ilişkiler derken, çoğumuzun aklına ilk gelen şey askeri işbirliği oluyor. Bunun içinde siyasal işbirliğini de görenler var tabii.

Oysa stratejik ortaklık derken esas kastedilen, askeri, siyasal, ekonomik, ticari, kültürel vs. alanlarda "derin ve geniş ilişkiler manzumesi"dir.

Türkiye-ABD ilişkilerine baktığımızda bu sığa çok yakın bir durum görüyoruz. Nitekim bu ortaklığın askeri ve siyasal boyutları bir hayli gelişmiş noktada. Ama ekonomik-ticari boyut, henüz gereken düzeye ulaşmış değil.

İşte Türkiye özellikle bu alanda bir atılım yapılmasını, "tercihli bir ekonomik ortaklığın" kurulmasını istiyor. Ecevit ve yanındaki yetkililer Washington'da bu konudaki önerilerini, projelerini sunacaklar. ABD cephesinde iç siyasetten ve bürokrasinden kaynaklanan bazı engeller olmakla beraber, bunlar iyi niyetle aşılabılır. Ve o zaman "stratejik ortaklık" gerçek anlamına kavuşabilir.²³

Ne var ki bu olumlu hava, ABD'nin Irak'a müdahale etmek üzere harekete geçtiği 2003 yılında önemli ölçüde dağılacak; Türkiye-ABD arasında kurulmaya çalışılan "stratejik ortaklık" modelini rafa kaldıracak çok önemli gelişmeler yaşanacaktı.

2003 yılında Irak'a yönelik olarak başlatılan "Özgürleştirme Operasyonu" için Türkiye, sahip olduğu NATO üsleri ve Irak'ın kuzey

komşusu olması itibarıyla hayati bir öneme sahip bulunuyordu. Bu nedenle ABD, Afganistan'da olduğu gibi, Irak operasyonunda da Türkiye'den asker desteği istiyor ve Türk hava sahasının çokuluslu koalisyon kuvvetlerinin kullanımına açılmasını talep ediyordu. Hükümet tarafından bu yönde hazırlanarak TBMM'ye iletilen tezkerede, ayrıca 62 bin yabancı askerin 6 ay süreyle Türkiye'de konuşlanması öngörülmüyordu.

FERİT ŞAHENK (Türk-Amerikan İş Konseyi Eski Başkanı)

"Yumurta kırılmadan omlet yapılmaz."

Ben Türk-Amerikan ilişkilerini mecburi değil, tabii bir ilişki olarak görüyorum. Bu nedenle ilişkilerin gerekli tartışmalar yapıldıktan sonra çok daha raya oturacağına, hızlanarak gideceğine ve eski konumunu kazanacağına inanıyorum.

Bilhassa Berlin Duvarı'nın yıkılması, komünizm hikâyesinin belirli bir yöne gitmesi ve Türkiye'nin dış ilişkilerinde yavaş yavaş dünyayla entegre olacak ekonomik ve siyasi açılımlar yapması yepyeni bir ortam doğurdu. Dünyada, Berlin Duvarı'nın yıkılmasına kadar olan dönem ile sonrası arasında yavaş yavaş bir fark oluştu. Ne var ki bu değişim Türkiye ile Amerika arasında pek konuşulmadı; iki ülkenin ilişkilerine yönelik yeni bir pozisyonlama yapılmadı, bu konular üzerinde tartışma yapan olmadı. Belki bunun nedenlerinden bir tanesi Türkiye'nin dünyadaki konumunu yeniden oluşturmaya çalışması. Tabii son dönemde bilhassa Türkiye'nin bölgede komşu devletlerle oluşturmuş olduğu ilişkiler, hem siyasi, hem de ekonomik anlamda Türkiye'nin önemini çok daha fazla ön plana çıkarmaya başladı. Bu değişen koşullarda Türkiye ile Amerika arasındaki ilişkiler henüz tam netleşmemişken önce 11 Eylül oldu, ardından Amerika'nın Irak'a müdahalesi gündeme geldi. Meclis'te yapılan bir oylama sonucunda tezkerenin reddedilmesi de, sanki Türkiye ile Amerika'nın arası gerilmiş gibi bir sonuç doğurdu. Doğrudur da, evet gerilmiştir, ama bazı konularda dost ülkeler de hep aynı şekilde düşünmeyebilir. Sonuçta Türkiye, bölgesinde lider olma konumuna doğru yürüyen bir ülke. Burada uzun vadeli düşünülmesi lazım. Biz burada kalıcı ilişkilerle pozisyonumuzu oluşturuyoruz. Bir laf vardır, "Yumurta kırmadan omlet yapılmaz" diye. Bence yumurta kırıldı ve omlet de yapılmaya başlandı. Ben Türk-Amerikan ilişkilerini mecburi değil, tabii bir ilişki olarak görüyorum. Dünyada artık Amerika'yla, Rusya'yla, Çin'le ve belli başlı dünya ülkeleriyle Türkiye'nin bire bir ilişkileri olacak; belli konularda dünyayla beraber koşturacağız. Ben Türk-Amerikan ilişkilerinin bu anlamda, bu tartışmalar yapıldıktan sonra çok daha raya oturacağına, hızlanarak gideceğine ve eski konumunu, büyüklüğünü ve güzelliğini –şu anda da zaten bu gelişmeyi yaşıyoruz– kazanacağına inanıyorum. Türkiye ile Amerika'nın dostluğu ve siyasi-ekonomik ilişkileri de bence bu yönde çok daha büyüyerek gelişecektir.

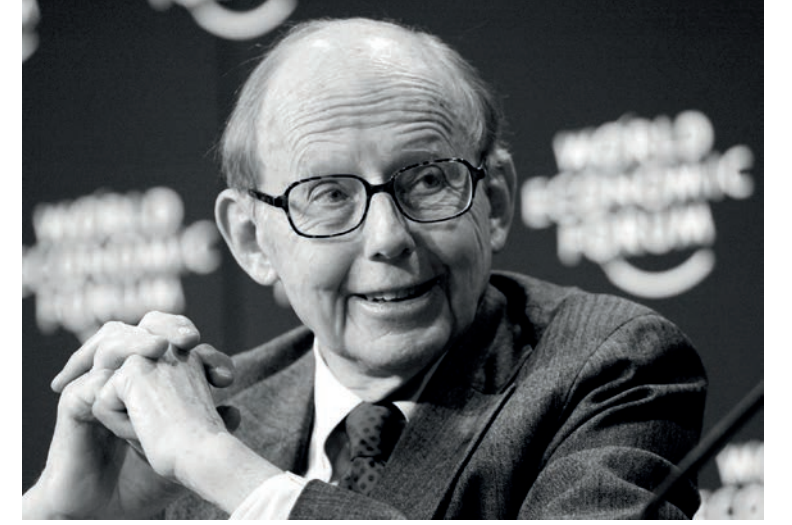
Ancak Türkiye'nin Irak harekâtına vereceği desteğin ülke çıkarlarına aykırı olacağına yönelik görüşler, bu kez Türkiye'yi müttefiki ile komşusu arasında bir tercih yapma noktasında oldukça güç durumda bırakıyordu. ABD'nin Irak'a müdahale etmek için öne sürdüğü gerekçelerin inandırıcılığına yönelik şüpheler de, hükümeti kamuoyu desteğinden yoksun bırakıyordu. Nitekim 1 Mart 2003 tarihinde TBMM'de yapılan oylamada 264 kabul oyuna karşı 250 ret oyu çıkması, Anayasa'ya göre salt çoğunluğa ulaşılamadığı için tezkerenin kabul edilmemiş sayılmasına neden oluyor ve böylece Türkiye, en büyük müttefikini Irak harekâtında yalnız bırakıyordu.

1 Mart Tezkeresi olarak tarihe geçen bu gelişme, Irak'a kuzey ve güneyde iki farklı

cepheden girmeyi ve Türkiye'nin hava sahasını, limanlarını ve İncirlik Üssü'nü kullanmayı planlayan Amerikalılarda büyük bir hayal kırıklığına yol açtı. Ayrıca son dakikada değiştirilmek zorunda kalınan savaş planları, ABD'ye yüklü bir ek maliyet getirdi. Tezkerenin reddedilmesinden sonra, Amerikalı askerlerin –bir iddiaya göre misilleme olarak– Kuzey Irak'taki bir Türk karargâhına baskın düzenleyip orada görev yapan Türk askerlerin başına çuval geçirmesi de, oluşan güven bunalımını bir krize dönüştürmüştü ve bu durum Türkiye ile ABD arasındaki ilişkilerin neredeyse kopma noktasına gelmesine yol açmıştı. 2003 yılında bozulan ilişkiler, 2006 Nisan'ında Amerikan Dışişleri Bakanı Condoleezza Rice'ın Türkiye'yi ziyaretine kadar bu şekilde soğuk kaldı.

Pek çoklarının tarihi bir fırsatın tepilmesi olarak yorumlanan tezkere olayında, Türkiye'nin “yangına körükle gitmeme” yönündeki çekimser tavrını doğru bulanların sayısı da azımsanmayacak kadar çoktu. Önceki Dışişleri Bakanı İsmail Cem'in, komşularla ilişkileri iyi yönde geliştirme yönünde başlattığı çaba, Türkiye'nin böyle bir ortamda uzlaştırıcı olamasa bile, en azından tarafsız kalmasını daha akılcı hale getiriyordu. Dünyanın en sıcak bölgelerinden birinde bulunan Türkiye'nin bölgesel barışa katkı sağlayabilmesi, Doğu ile Batı arasında bir köprü konumunda olan Türkiye'ye, medeniyetler arasındaki bağları güçlendirmek ve uzlaştırıcı olmak gibi yeni görevler veriyordu. Türkiye'nin tezkere olayından bir yıl önce oldukça önemli bir uluslararası toplantı olan “Medeniyetler Buluşması Forumu”na ev sahipliği yapması, onun bu yeni rolüne işaret eden önemli bir gelişmeydi.

Söz konusu toplantı, 12-13 Şubat 2002 tarihlerinde İstanbul'da Avrupa Birliği ve İslam Konferansı Örgütü üyesi devletlerin dışişleri bakanlarının katılımıyla gerçekleştirildi. Forum, uluslararası düzen arayışları ve bölgesel ve stratejik yönelimler itibarıyla son derece önemli olmakla birlikte, tarihsel ve felsefi arka planı itibarıyla da oldukça anlamlıydı. 11 Eylül'ün hemen sonrasında, Avrupa Birliği ve İslam Konferansı Örgütü temsilcilerinin bir araya gelerek dünya sorunlarını birlikte tartışması, o dönemde adı sıkça zikredilen Samuel Huntington'un “medeniyetler çatışması” tezine karşı önemli bir çıkış ve karşı argüman zemini oluşturuyordu.²⁴ Böyle bir toplantının, Batı ile İslam dünyası arasında köprü olma

iddiasındaki Türkiye'nin ev sahipliğinde gerçekleşmesi de, kendi başına anlamlı bir durumdu.

Forumda bir konuşma yapan Dışişleri Bakanı İsmail Cem, “21. yüzyılın ilk önemli buluşması” olarak tanımladığı konferansın, farklı uygarlıkların ve kültürlerin temsilcilerini bir araya getirmek gibi kendine özgü bir niteliğe sahip olduğunu vurguluyordu. Konferansın böyle bir konjonktürde toplanmasının tesadüf olmadığını da altını çizen Cem, hemen ardından 11 Eylül olayına şöyle değiniyordu:

11 Eylül trajedisi, yol açtığı derin acıların yanı sıra, farklı kültürler ve uygarlıklar arasındaki temel anlayışın ne kadar dayanıksız olduğunu ve derin önyargıların nasıl kolayca su üstüne çıkabildiğini gösterdi. 11 Eylül'den sonra ortaya çıkan ilk tepkilerden biri, insanlığın bir kısmını diğer kısmına kışkırtan şekilde terörizmi kültürel ve dini

Medeniyetler çatışması tezinin sahibi Samuel Huntington'a göre 21. yüzyılda savaşa yol açacak olan esas unsur ekonomik ya da politik olmaktan çıkacak ve dünya medeniyetler bazında bir kutuplaşma yaşayacaktı.

Tezkerenin Meclis'ten geçmemesi nedeniyle ortaya çıkan tepki her ne kadar askeri seviyede olmasa da, politik olarak çok ciddi yaralar açtı; tamiri de çok uzun zaman aldı.

MUSTAFA KOÇ (Türk-Amerikan İş Konseyi Eski Başkanı)

“1 Mart Tezkeresi'nin reddinden sonra çok tepki aldık.”

11 Eylül'den sonra hiçbir şeyin eskisi gibi olmayacağı zamanla daha iyi anlaşıldı. Türkiye'nin Amerika ile olan ilişkisinin zedelenmesindeki en büyük etken 1 Mart 2003'te tezkerenin Meclis'ten geçmemesi oldu. Geçmemesinin belki de bir nedeni o dönem Bush ve ekibinin çok şahin bir yaklaşım içerisinde olmasıydı. Diğer nedeni ise, anladığım kadarıyla, verilen taahhüdün Meclis tarafından onaylanmaması oldu. Onlar lojistik olarak Irak'a daha avantajlı olacak bir şekilde kuzeyden girmeyi planlıyorlardı. Belli bir süre İskenderun açıklarında beklediler. Meclisin onay vermemesi son dakikada planları bozdu. Bunun ertesinde Türkiye'ye karşı Amerikan kamuoyunda bir tepki doğdu. Ortaya çıkan tepki her ne kadar askeri seviyede olmasa da, politik olarak çok ciddi yaralar açtı; tamiri de çok uzun zaman aldı.

Ben 1 Mart Tezkeresi sırasında tesadüfen Washington'daydım. Tezkerenin reddinden sonra orada aldığımız tepkinin haddi hesabı yoktur. Özellikle politik çevrelere derdimizi anlatmakta hakikaten çok zorluk çektik. Demokrati olsun, Cumhuriyetçisi olsun inanılmaz bir şekilde söylendiler bize. Sanırım ATC toplantısı nedeniyle 3-4 gün kalmıştık. Çok kötü bir anıydı.

KEMAL DERVİŞ (Ekonomiden Sorumlu Eski Devlet Bakanı)

“11 Eylül, Türkiye için bir talihsizlikti.”

11 Eylül, bir kere insani kayıp açısından üzücüydü. Fakat aynı zamanda dünyayı gerilime iten, Amerika'yı olağanüstü sert bir dış politikaya yönelten, güvensizliği her yerde artıran bir olaydı. Türkiye’de 2001 Eylül’ünde rakamlar itibariyle krizden çıkışı görmeye başlamıştık. Yavaş yavaş umut yeniden filizlenmişti. Tam o anda 11 Eylül’ün gelmesi büyük bir talihsizlikti. Tabii turizm sezonu geçmişti, belki o bakımdan çok fazla etkisi olmadı, ama gene de birçok yönden sakıncalı bir olaydı. Öncelikle dış ticaret açısından sakıncalıydı, çünkü belirsizlik ortamını artıran bir olaydı. Dolayısıyla bu konuda çok büyük bir endişe duyduk. Hatta güvenin yeniden sarsılmaması için IMF’den ek bir kaynak istedik ve sağladık. Aslında bu kaynağa, 11 Eylül yaşanmasaydı gerek olmayabilirdi. Bu ihtiyaten, ne olur ne olmaz diyerek, güvenin sarsılmaması açısından istediğimiz bir kaynaktı.

Aslında tabii geriye baktığımızda, çok nispeten hızlı atlatıldı. Aylar süren bir 11 Eylül şoku yaşanmadı. Ama eylül, ekim ve kasım ayları tabii ki çok etkilendi. Aynı sıralarda, Türk-İngiliz İş Konseyi’nin Londra’da düzenlediği bir yatırım konferansı vardı. Erteleyelim mi, yapalım mı diye çok tartıştık. Londra tabii dünyanın finans merkezi olması açısından çok önemli. Londra’da o konferansı yapmamız, piyasalara, yatırımcıya güven vermemiz önemliydi. O toplantıda ufak bir de protesto olayı yaşandı. Türkiye’yi protesto eden biri çıktı arka taraflarda. Biraz öne doğru ilerlemeye kalktı. Fakat herhangi bir şey olmadan dışarı çıkarıldı ve toplantı zarar görmedi o olaydan.

HALUK DİNÇER (Türk-Amerikan İş Konseyi Başkanı)

“11 Eylül Amerika’nın Türkiye’den beklentilerini değiştirdi.”

Son on yıla baktığımızda, tabii 11 Eylül çok şeyi değiştirdi. Amerika’nın genel olarak dünyaya bakışını, Türkiye’den beklentilerini değiştirdi. 1 Mart 2003’te tezkerenin Meclis’ten geçmemesi önemli bir olaydı. Bu konuda tabii Amerikalıların bizden beklentileri vardı. Amerikalılar Irak’a kendilerince daha güvenli gördükleri, Kürtlerin daha yoğun yaşadığı kuzeyden girmeyi ve Bağdat’a doğru ilerlemeyi planlıyorlardı. Bu mümkün olmayınca zaman açısından da sıkıştılar. Irak’ta çok sıcak geçiyor yazlar, hatta baharın ortasından itibaren hava çok ısınıyor. Bu yüzden acele bir şekilde girmek zorunda kaldılar. Aslında çok da zaman kaybetmediler ama kapsamlı yapılmış birçok plan çöpe gitti. Burada Türkiye’nin desteğini bulamadılar. Bu olayın hemen akabinde Washington’da yapılan yıllık konferansımız oldukça soğuk geçti ve zor bir döneme girildi.

temelde tanımlama yönündeydi. Dolayısıyla, küresel nitelikte derinleşen ve artan kırılma hatları teşvik edildi.

Diğer yandan, bu kez olumlu anlamda olmak üzere, 11 Eylül’ün ikinci sonucu ise bir bilinçlenmenin ortaya çıkışı olmuştur. Bu bilinçlenme, birbirimiz hakkında ne kadar yetersiz bilgiye sahip olduğumuzu, bu nedenle yeni bir ilişki manzumesine ihtiyaç duyduğumuzu ve kültürel çeşitliliğe saygı gösterilmesi yoluyla dayanışmada bulunmak gerektiğini anlamamız neticesinde oluşmuştur. Ortak çabalarımızla, bugün daha iyi anlıyoruz ki, terörizmin dini ve coğrafyası bulunmamaktadır. Kültürel temelde tanımlanamaz ve hiçbir şekilde mazur gösterilemez.²⁵

Sonuç olarak 2000’li yılların başı, dünyada kartların yeniden dağıtıldığı ve dengelerin yeniden oluştuğu bir dönemdi. Bu dönem içinde Türkiye, dünyadaki yeni konumunu belirlerken birçok karşıt talep ve çatışmanın arasında kalmış, ama tercihlerini net bir taraf yönünde kullanmak yerine, bölgedeki konumunu güçlendirecek bir denge politikası üzerine oturtmuştu. Bu dönemde izlediği siyaset, en güçlü müttefiki olan ABD ile ilişkilerini olumsuz etkileme-

sine karşın, Türkiye’nin bölgesel gücünü bir düzeyde artırmasını sağlamıştı. Büyükelçi Faruk Loğoğlu’na göre Türkiye’nin bu duruşu, bölgesel istikrarın korunmasına da önemli katkı sağlamıştı:

11 Eylül sadece Amerika’da değil –ki Amerika’yı kökten değiştirdi– bütün ülkeler üzerinde derin izler bıraktı. Uluslararası ilişkilerdeki denklemleri süratle değiştirdi. Çünkü 11 Eylül’in ardından önce Afganistan operasyonları başladı, arkasından da Irak işgali gerçekleşti. Şimdi hâlâ bu iki savaşın etkilerini hissetmeye devam ediyoruz.

Ancak bu durum, Türkiye’deki etkilerinin tamamının olumsuz olduğu anlamına gelmiyor. Hepimiz hem 11 Eylül saldırısından, hem yaşadığımız bölge üzerindeki etkileri bakımından birçok ders çıkardık. Bunlardan biri herhalde, ekonomik açıdan da baktığımızda, Türkiye’nin komşu ülkelerle ilişkilerinin iyi olması gerektiği. Gerçekten de özellikle ticari ve ekonomik bakımdan Türkiye’nin komşularıyla ilişkileri son derece yetersizdi. Zaten bugünkü iktidar da son sekiz yıldır bunun üzerine büyük bir yoğunlukla gidiyor. Ama Türkiye, Afganistan’daki operasyona katkıları ve Irak’taki savaşa karşı duruşuyla bölgedeki istikrara ciddi katkıda bulundu diyebiliriz.²⁶

Amerikalıların Irak’a kuzeyden girme planları tezkerenin Meclis’ten geçmemesi üzerine çöpe gitti.

Kriz döneminde DEİK

Gerek 2001 ekonomik krizi, gerekse de 11 Eylül ve sonrasında yaşanan gelişmeler, DEİK'in faaliyetleri üzerinde de gözle görülür etkiler yarattı. Özellikle Irak Savaşı'nın hemen öncesinde yaşanan 1 Mart krizi Türk-Amerikan ilişkilerinde şok etkisi yaratırken, DEİK'in en eski ve model iş konseyi olan Türk-Amerikan İş Konseyi de bu şoktan kaçınılmaz olarak payını aldı. Değişen dünya dengeleri, iş konseylerinin kapsamı ve faaliyetleri üzerinde de etkili oldu. Diğer yandan, Şubat 2001 ekonomik krizi de, DEİK'in yeni pazarlara daha fazla yönelmesi üzerinde tetikleyici bir rol üstlendi.

■ Yeni pazarlara doğru

Yeni milenyumun ilk yıllarını, DEİK'in yeni pazarlara yönelmesi sürecinde en önemli halkalardan biri olarak adlandırmak herhalde yanlış olmaz. Nitekim 2001

krizinin hemen sonrasında DEİK, krizden çıkış için komşu ülkelerle ticari ilişkilerin geliştirilmesi gerektiğine ısrarla işaret etmiş, böylelikle Türkiye'nin yakın gelecekteki dış ekonomik yönelimlerini de ilk dillendirenlerden biri olmuştu.

Bu dönemde kurulan iş konseylerine baktığında, bu eğilim kendini açık bir biçimde gösteriyordu. Gerçekten de Suriye, İran ve Lübnan iş konseyleri bu dönemde kuruldu; ABD'nin Afganistan müdahalesinin hemen sonrasında, bölgenin yeniden inşasına katkıda bulunmak ve Türk müteahhitlerine yeni bir alan açmak amacıyla Türk-Afgan İş Konseyi oluşturuldu; Türk-Irak İş Konseyi ise Irak Savaşı'ndan önce DEİK'e bağlı iş konseylerinin arasında yerini aldı. Bu dönemde, "gecikmeli" olarak da olsa iş konseyi kurulan ülkelerin arasına Kanada, Yugoslavya, Estonya ve Tacikistan da katıldı.

Kriz sonrası toparlanma sürecinde DEİK, 9 Temmuz 2001 tarihinde "Komşu Ülkelerle Ticari İlişkileri Geliştirme Toplantısı" başlıklı bir toplantı düzenledi. DEİK İcra Kurulu üyeleri, ihracatta önde gelen bazı sektörlerin TOBB temsilcileri, ilgili iş konseyleri ve bazı işadamlarının katıldığı toplantıda üzerinde en fazla durulan noktalardan biri de, ekonomideki durgunluktan çıkmak için döviz kazandırıcı hizmetlerin önemiydi. Bu doğrultuda, ihracatın artırılması için ilk atılması gereken adım, komşu ülkelerle ticari ilişkileri geliştirmeye çalışmaktı. Toplantıda sunulan rakamlara göre, komşu ülkelere yapılan ihracatın toplam ihracat içindeki oranı 1997 yılında %16,4 ile tepe noktasına ulaşmış, ancak 2000 yılında %10,2 seviyesine düşmüştü.²⁷ Toplantıda ayrıca komşu ülkelere ihracatın geliştirilmesi için taşımacılık, bankacılık, ticaret finansmanı, vize gibi konularda gelişme sağlanmasının gerektiğine de dikkat çekiliyordu.

2002 yılında DEİK, bu görüş doğrultusunda, farklı coğrafyalarda bulunan yeni pazarlara yönelik çok sayıda girişimde bulundu. Bunlardan ilki, 27 Mart 2001 tarihinde İTO'nun ev sahipliğinde, Şili Dışişleri Bakan Yardımcısı ve beraberindeki heyetle yapılan görüşmelerdi. Görüşmelerde iki ülke arasındaki ticareti artırabilecek farklı yöntemler tartışıldı. 1 Nisan 2002 tarihinde ise KEK toplantısı vesilesiyle Türkiye'de bulunan Etiyopya ve Addis Ababa Ticaret Odası Başkanı ve beraberindeki işadamları ağırlandı. DEİK'in bu dönemde Afrika pazarlarıyla bir diğer teması ise, Devlet Bakanı Ramazan Mirzaoğlu'nun 20-24 Nisan 2002 tarihlerindeki Sudan ziyaretine katılımı oldu.

DEİK 2002 yılı içinde Uzakdoğu'daki yeni pazarlarla temas kurabilmek için de çeşitli adımlar attı. Mayıs ve haziran aylarında arka arkaya, Singapur'un Türkiye akredite büyükelçisi Vanu Gopala Menon ve Türkiye'nin Singapur büyükelçisi Hayri Erol ile toplantılar düzenlendi. Görüşmelerde, Türk-Singapur İş Konseyi'nin temellerinin atılması da dahil olmak üzere farklı konular masaya yatırıldı. Son olarak 19 Eylül 2002 tarihinde de Vietnamlı Bakan Yardımcısı Nguyen Minh Thong başkanlığında Türkiye'yi ziyaret eden işadamları heyetiyle bir araya gelindi.²⁸

■ DEİK'e yeni yönetim

2001 yılını DEİK için özel yapan gelişmelerden bir diğeri de, TOBB yönetim kurulu başkanlığındaki değişim süreci paralelinde DEİK yönetiminin de değişmesi ve Yönetim Kurulu Başkanı Fuat Miras'ın yerine 26 Haziran 2001 tarihinde Rifat Hisarcıklıoğlu'nun göreve başlamasıydı.

DEİK'in görev, çalışma ve kuruluş esaslarını belirleyen yönetmelik itibarıyla, TOBB Yönetim Kurulu Başkanı, aynı zamanda DEİK Yönetim Kurulu'nun da başkanı statüsündeydi. Bu nedenle TOBB Başkanı Fuat Miras'ın 16 Haziran 2001 tarihinde görevinden istifa etmesiyle, DEİK Yönetim Kurulu Başkanlığı koltuğu da kendiliğinden boşalmış oluyordu.

Fuat Miras'ın istifasını takip eden günler TOBB bakımından kısa bir belirsizlik sürecini de beraberinde getirdiyse de, yapılan seçimlerle, yaklaşık bir yıldır TOBB Başkan Yardımcılığı görevini sürdürmekte olan

TOBB ve DEİK Yönetim Kurulu Başkanı Rifat Hisarcıklioğlu, 2005 yılında yeni TOBB Kanunu çerçevesinde seçilmiş ilk Yönetim Kurulu ile Cumhurbaşkanı Ahmet Necdet Sezer'i ziyaret ederken (13 Temmuz 2005).

Rifat Hisarcıklioğlu, TOBB ve DEİK'in yeni Yönetim Kurulu Başkanı olarak görevine başladı. Hisarcıklioğlu, seçimden sonra verdiği ilk demeçte önceliklerini, TOBB'u demokratik ve herkesi kucaklayan bir yönetim yapısına kavuşturmak; şeffaf, katılımcı, demokratik bir yapıyı TOBB'da hâkim kılacak bir yeniden yapılanma sürecini başlatmak ve 5590 sayılı yasa'yı en kısa sürede hazırlayarak, yasadışı bir Odalar Birliği'nden çağdaş bir yasaya sahip, dinamik bir Odalar Birliği'ne gitmek olarak açıklamıştı.²⁹

Rifat Hisarcıklioğlu, göreve başladıktan yaklaşık bir yıl sonra, Mayıs 2002 tarihinde yapılan seçimlerde 2005 yılına kadar tekrar TOBB başkanlığı görevine getirilecek, 2009 yılında da görev süresi bir kez daha uzatılacaktı.

DEİK tarafında ise, Rifat Hisarcıklioğlu'nun başkanlık görevini üstlenmesinden sonra diğer yönetim kurulu üyeleri şu isimlerden oluşacaktı:

Bülent Koşmaz, Yavuz Zeytinoğlu, Ali Osman Ulusoy, Halim Mete, Atıl Akkan, Rona Yırcalı, Zafer Çağlayan, Mustafa Çapar, Memduh Hacıoğlu, Savaş Özyaydemir, Meral Gezgin Eriş, Nihat Gökyiğit, Hasan Çolakoğlu, Aslan Önel, Şarık Tara, Aldo Kaslowski, Tuğrul Erkin, Çelik Kurdoğlu, Oktay Varlier, Zeynel Abidin Erdem ve Çiğdem Tüzün.

2001 yılında DEİK'in Yönetim Kurulu'nda yaşanan değişikliği, 2002 yılının ilk günlerinde bu kez İcra Kurulu'ndaki görev değişimi izledi. Bu çerçevede İcra Kurulu başkanlığına, kendisi de 1991-1992 yılları arasında TOBB Başkanlığı yapmış olan Rona Yırcalı seçildi. Bu görevi günümüzde de sürdürmekte olan Rona Yırcalı'nın başkanlığa gelmesiyle eşzamanlı olarak, görev süresi dolmuş olan İcra Kurulu'nda da bazı değişiklikler oldu. Yırcalı'yla beraber İcra Kurulu'nun yeni üyeleri Bülent Koşmaz, Meral Gezgin Eriş, Hasan Çolakoğlu, Tuğrul Erkin, Aldo Kaslowski ve Çelik Kurdoğlu olarak belirlendi.³⁴

■ Enerji konferanslarına devam

Bölgesel enerji pazarlarına daha fazla nüfuz edebilmek ve bu alandaki uluslararası işbirliğini artırabilmek amacıyla düzenlenen "Üç Denizin Hikâyesi" başlıklı enerji konferansları, bu dönemde de büyüyerek devam etti. 2001 yılında gerçekleştirilen konferansın alt başlığı "Dünya Enerjisi ile Bütünleşme" olarak belirlenmişti. 19-21 Haziran 2001 tarihleri arasında Conrad International Otel'i'nde düzenlenen konferans bu kez, yeni Cumhurbaşkanı Ahmet

Necdet Sezer'in himayesinde gerçekleştirildi. Yine DEİK, KEİ İş Konseyi ve CERA işbirliğinde hayata geçirilen konferansta Bakü-Ceyhan Petrol Boru Hattı, Mavi Akım Projeleri ve Tengiz-Novorossisk Boru Hattı konusundaki gelişmeler ele alındı.

Konferansta vurgulanan en temel noktalardan biri, söz konusu projelerin dar anlamda sadece enerji politikalarıyla sınırlı olmadığıydı. Katılımcıların görüşüne göre bu ve benzeri ortak projelerin hayata

RİFAT HİSARCIKLIOĞLU (TOBB ve DEİK Yönetim Kurulu Başkanı)

"Göreve başladığım günden bu yana DEİK'i daha da güçlendirmeye çalıştık."

20 yılı aşkındır faaliyet gösteren DEİK, başarılı projelere imza atmış ve Türk özel sektörünün dış dünyaya açılan temel kanalı olmuştur. DEİK'in çalışmalarının ve hizmet ağının, çağın gereklerine, Türkiye'nin gelişme hızına ve Türk özel sektörünün beklentilerine cevap verecek şekilde geliştirilmesini hedefledik. Bu bakımdan, DEİK'in daha kapsayıcı olması ve geniş kesimlere hizmet vermesi için yapısının güçlendirilmesini amaçladık.

2001 yılında göreve geldiğimde DEİK daha kısıtlı bir kitleye hizmet veriyordu. Dolayısıyla DEİK'in hizmet ağını geliştirmeyi hedefledik. 2001 yılında, 57 ülke ile iş konseyi vardı. Bugün 84 ülke ile iş konseyleri var. Aktif olmayan iş konseylerinin etkinliklerini gözden geçirdik. Karşı kanatlarının güçlü kuruluşlardan seçilmesi için birçok ülkede girişimlerde bulunduk. Bugün daha etkin ve aktif bir yapılanma içindeyiz.

Ayrıca, DEİK'teki yeniden yapılanma çerçevesinde, halihazırda faaliyet gösteren iş konseylerine ek olarak, DEİK'in belirli sektörler bazında da uzmanlaşması ve hizmet vermesi amacıyla, sektörel iş konseyleri kurulmasına karar verdik. Bu yönde DEİK sektörel iş konseylerinin ilki olan "Sağlık Turizmi İş Konseyi" 2010 yılında kurulmuştur.

Diğer taraftan örgütlenmenin Anadolu'ya taşınması, hizmetlerin tabana yayılması ve DEİK'in hizmetlerinden ve etkinliklerinden daha geniş kitlenin yararlanması için DEİK bünyesinde oda temsilcilikleri kurduk. Bu yapılanma içinde, 39 il ve Kıbrıs'ta olmak üzere, 55 DEİK oda temsilcisi görevlendirilmiştir. Bu sayede artık odalarımız da DEİK ile daha yakın işbirliği ve koordinasyon kurabilmekte, üyelerine daha etkin hizmet verebilmektedir.

DEİK'in çalışmalarının ve hizmet ağının, çağın gereklerine, Türkiye'nin gelişme hızına ve özel sektörün beklentilerine cevap verecek şekilde geliştirilmesini hedefledik.

geçirilmesi, bölgede kalıcı bir barışın tesis edilmesi bakımından hayati öneme sahipti. Konferansta ayrıca Türkiye'nin bölgedeki kilit rolü bir kez daha vurgulandı.²⁹

25-27 Haziran 2002 tarihlerinde düzenlenen bir sonraki konferans, İstanbul'da toplanan Karadeniz Ekonomik İşbirliği Zirvesi ile aynı tarihlere yapıldığı için, bölge ülkelerinin devlet başkanları düzeyinde yoğun bir katılıma sahne oldu. CERA ve DEİK adına yapılan açılış konuşmalarının ardından, Cumhurbaşkanı Ahmet Necdet Sezer, Ukrayna Cumhurbaşkanı Leonid Kuchma, Romanya Cumhurbaşkanı Ion Iliescu, Gürcistan Cumhurbaşkanı Eduard

Shevardnadze ve Azerbaycan Cumhurbaşkanı Haydar Aliyev birer sunum yaptılar. Bu konferansta, Avrupa gaz piyasası ve Ortadoğu'daki enerji yatırımları masaya yatırıldı.³⁰

Konferansın en ilgi çeken konuşmalarından biri Haydar Aliyev tarafından yapıldı. Aliyev, BTC Boru Hattı'nı kastederek, katılımcılara "Bir efsane hayata geçti, artık kendimize yeni bir efsane bulmanız lazım" şeklinde sesleniyordu. Gerçekten de bu konferans dizisi, ilk günden beri, başta BTC olmak üzere birçok büyük proje için lobi yapılan, hatta bazılarının ilk kez gündeme getirildiği önemli bir platform

olmuştu. 2002 konferansının yapıldığı tarihlerde BTC'nin artık temel atma hazırlıkları yapılmaktaydı. Aliyev, "Yeni bir efsane bulmamız lazım" derken hem konferansın ismine gönderme yapıyor, hem bölgesel çapta yeni enerji projelerine duyulan ihtiyaca dikkat çekiyor, hem de konferansın bu konudaki katkılarına atıfta bulunuyordu.³¹

10-12 Haziran 2003 tarihlerinde düzenlenen altıncı konferansın ana temasını ise, küresel petrol ve gaz piyasasındaki arz ve talep değişiklikleri, bu kaynakları barındıran Hazar, Ortadoğu ve Rusya bölgesindeki gelişmeler ve Türkiye'nin Avrupa pazarlarına yönelik enerji arzındaki önemi gibi konular oluşturdur.³²

■ Diğer önemli olaylar

Krizden çıkış sürecinde DEİK, iş konseylerinin bağımsız faaliyetlerinin yanı sıra, çok sayıda farklı etkinliğin de düzenleyicisi veya destekçisi oldu. Bu yıllarda Cezayir'den Macaristan'a, İsviçre'den Çin'e kadar farklı ülke ve pazarların temsilcileriyle çeşitli vesilelerle bir araya gelindi. Dönem içinde çok sayıda Karma Ekonomik Komisyon toplantısına da katılan DEİK, aynı zamanda Eylül 2002 tarihinde Dışişleri Bakanlığı tarafından düzenlenen ECO İş Forumu'na iş dünyasının katılımını organize ederek katkı sağladı. Aralık 2002 tarihindeki İSO Sanayi Kongresi'ne de iştirak eden DEİK, 11 Eylül sonrası Ortadoğu'nun yeniden yapılanmasına katkıda bulunmak üzere Dünya Ekonomik Forumu'nun düzenlediği Ortadoğu Toplantısı'na da üyele-
rinin katılımını temin etti.

ABD'de gerçekleştirilen lobi faaliyetleri, her dönemde olduğu gibi 2000-2003 yılları arasında da sürdürüldü. Türk-Amerikan İş Konseyi Yürütme Kurulu Üyesi Nuri Çolakoğlu'na göre söz konusu lobi çalışmaları, 1 Mart Tezkeresi krizi döneminde daha da önem kazanmıştı:

Washington'da yapılan birçok lobi çalışmasına katıldım. Bu lobi çalışmalarını özellikle 2003 yılında çok önem kazandı, çünkü Amerika Irak'a müdahaleye hazırlanıyordu. Türkiye'de 1 Mart Tezkeresi Meclis'te takılmıştı ve bundan dolayı Amerikalılar Türkiye'ye kızgın ve kırgındı. Onun da ötesinde Colin Powell'in Türkiye'yi "Islamic country" olarak adlandırması Türkiye'de çok ciddi bir alerjiye yol açmıştı. Bu konuyu o dönemde Washington'da çok kuvvetli bir şekilde, altını çizerek birkaç defa vurguladığımız için Amerika hemen bu söylemi geri çekti ve Türkiye'ye "Islamic country" deme huyundan vazgeçti.³³

Nihat Gökyiğit'in girişimleriyle ilki 1998 yılında CERA ve DEİK tarafından ortaklaşa düzenlenen enerji konferansları zaman içinde uluslararası boyutlarda prestijli bir organizasyona dönüştü.

TUĞRUL ERKİN (Türk-Avrasya İş Konseyleri Koordinatör Başkanı)

"Türkiye'nin gelecekte bir enerji toptancısı olmasını hayal ediyorum."

Türkiye'nin kendi enerji ihtiyaçlarını karşılaması için bir boyutu. İşin bir başka boyutu ise Türkiye'nin Batı ile Doğu arasında bir enerji koridoru olması. Dünyanın en büyük petrol ve gaz rezervleri bizim doğumuzda bulunuyor. Rusya'daki rezervleri söylüyorum, Orta Asya'dakileri söylüyorum, Kafkasya'dakileri söylüyorum, çemberi biraz genişletirsek Körfez ülkelerini söylüyorum. Bunların hepsi bizim doğumuzda kalıyor. Dünyada Amerika'nın dışında en büyük enerji tüketicisi Avrupa Birliği. 2020 yılına gelindiği zaman, Batı Avrupa'nın 200 milyar metreküp doğalgaza ihtiyacı olacak. Şu anda bizim tüm kullandığımız 40 milyar metreküp. Peki 200 milyar metreküpü alacak neresi var derseniz, yüzünüzü Doğu'ya çeviriyorsunuz. Peki, aldığınız gazı nasıl getireceksiniz? İki yol çıkıyor. Birisi Rusya, ikincisi Türkiye. Rusya Batılların çok üzerinde durduğu bir alternatif değil, çünkü sizi tam bağımlı hale getiriyor. Dolayısıyla Rusya dışında bir alternatif olarak acaba Anadolu'yu bir enerji köprüsü olarak kullanmak mümkün mü?

Avrupa'nın büyük bir kısmının enerjisinin Türkiye üzerinden geçmesinin bize çok büyük bir stratejik yarar sağlayacağına inanıyorum. Ortaya Nabucco diye bir proje kondu. O gerçi bu rakamlardan çok uzak, 30 milyar metreküplük bir proje. Üstelik bu konuda fazla yol da alınamadı. Bu durumda 2020 yılına kadar başka Nabucco'lar da olması ve Türkiye üzerinden geçmesi mümkün. Bu, dediğim gibi Türkiye'ye stratejik bir üstünlük sağlıyor. İkincisi Türkiye'ye ufak da olsa bir geçiş ücreti alma imkânı sağlıyor; kendi ihtiyacını buradan karşılama imkânını yaratıyor.

Türkiye, Doğu ile Batı arasında bir enerji köprüsü olmaya doğru gidiyor. Keşke mümkün olabilse de, Türkiye enerji konusunda bir nevi toptancı haline gelebilse.

■ Yeni kurulan İş Konseyleri

Türk-Afgan İş Konseyi

Amerika Birleşik Devletleri'nin Taliban ve El Kaide liderlerini yakalama gerekçe- siyle Ekim 2001 tarihinde başlattığı Afganistan harekâtı, bu ülkede çok yönlü bir yıkıma neden olmuştu. Bir yanıyla uzun yıllar boyu devam edecek olan bir işgal ve istikrarsızlık süreci başlarken, diğer yan- dan hava bombardımanları ve çatışmalar sırasında pek çok bina yıkılmış veya cid- di zarar görmüştü. Bu durum, harekât ta- mamlandıktan sonra ülkede çok yönlü bir “yeniden inşa” sürecinin başlamasını ge- rektirecek ve Türk iş çevreleri de bu süreçte aktif rol üstlenecekti.

27-29 Kasım 2001 tarihleri arasında Pakistan'ın başkenti İslamabad'da Dünya Bankası, BM Kalkınma Programı (UNDP) ve Asya Kalkınma Bankası tarafından or- taklaşa düzenlenen “Afganistan'ın Yeniden İnşa Edilmesine Hazırlık Konferansı”na DEİK'in Avrasya Koordinatörü Ali Alpkaya'nın katılması da bu nedenleydi. Birleşmiş Milletler kuruluşları, uluslararası finans kuruluşları ve hükümet dışı sivil toplum kuruluşlarından 350'nin üzerinde katılımcının yer aldığı konferans, Ocak 2002'de Tokyo'da yapılacak Uluslararası Konferans öncesinde, Afganistan Yardım Fonu kurulmasına yönelik önerilerin tartışılması amacını taşıyordu.

Bu konferansın ardından, 30 Kasım 2001 tarihinde İstanbul'da, Türkiye-Avrasya İş Konseyleri Başkanı Tuğrul Erkin'in ev sa- hipliğinde, “11 Eylül Sonrası Afganistan

ve Orta Asya Cumhuriyetlerindeki Ge- lişmeler ve Fırsatlar” başlığıyla bir panel düzenlendi. Bu panelde öne çıkan görüş, Türkiye'nin dünyada ve bölgede ortaya çıkan fırsatlardan yeterince yararlanama- dığı şeklindeydi.³⁵ Örneğin savaş sonra- sında 1,5 milyar dolarlık iş hacmi olduğu ifade edilen Afganistan, bu anlamda Türk müteahhitlik firmaları için büyük bir fir- sat niteliğindeydi. Bu nedenle, aralarında Alarko, Mesa, Tepe ve Doğu gibi firmala- rın da bulunduğu 50 civarında Türk mü- teahhidi, DEİK'le koordineli bir çalışma içine girmişti. Tüm bu gelişmeler, Güven Sazak başkanlığında kurulacak olan Türk- Afgan İş Konseyi'nin ilk adımlarıydı. Söz konusu pazara girilmesinde temel rolü oy- nayacak olan araç elbette ki Türk-Afgan İş Konseyi'ydi.³⁶

İş konseyinin kuruluş toplantısı 15 Ocak 2002 tarihinde gerçekleştirildi. Türk- Avrasya İş Konseyleri Başkanı Tuğrul Erkin, Avrasya Bölge Koordinatörü Ali Alpkaya, Koordinatör Yardımcısı Cihan- gir Şen, Türk-Avrasya İş Konseyleri Genel Sekreteri Serdar Arıkan ve 27 kurucu fir- manın temsilcilerinin katıldığı toplantıda konseyin Yürütme Kurulu üyeleri de belir- lendi. Yönetim Kurulu üyeleri hemen son- rasında yaptıkları toplantıda kendi içinde görev bölüşümüne gitti ve Güven Sazak'ı başkanlık, Engin Pilavcı ve Veysel Sever'i başkan yardımcılığı görevlerine getirdi.³⁷

Kuruluştan sonraki ilk etkinlik olarak 20- 22 Ocak tarihleri arasında Tokyo'da düze- nlenen “Afganistan'ın yeniden inşa edilmesi” konulu konferansa katılan iş konseyi üyele- ri, 2002 yılı boyunca Kabil'e ve Afganistan'ın

farklı bölgelerine, çeşitli vesilelerle 10'dan fazla ziyaret gerçekleştirdiler. Özellikle Gü- ven Sazak başkanlığında 12-15 Mart 2002 tarihleri arasında gerçekleştirilen ziyarette 20'ye yakın hükümet yetkilisi ve bürok- ratla görüşme fırsatı bulunarak bu kişilere DEİK ve Türk-Afgan İş Konseyi hakkında bilgi verildi. Heyet üyeleri, ziyaret sonunda

hazırladıkları raporda Afganistan'a ilişkin şu genel değerlendirmeleri yapıyordu:

- 1- *Afganistan'daki tahribatın boyutu ve gündelik yaşamın anormalliği tahmin edilenin üzerindedir.*
- 2- *Elektrik, Kabil'in az sayıda semtinde mevcuttur. Saat 10.00'da sokağa çıkma*

TUĞRUL ERKİN (Türk-Avrasya İş Konseyleri Koordinatör Başkanı)

“Türk-Afgan İş Konseyi'ni olağanüstü şartlar altında kurduk.”

Taliban'ın bir şekilde elimine edilmesi ve bunun yerine demokratik bir düzenin yer- leştirilmesi için, Amerika başta olmak üzere, Batılı ülkeler tarafından Afganistan'a müdahale edildikten sonra bir konferans toplandı. Konferansın ana konusunu, “Afganistan'a nasıl yardımcı olunur?” sorusu oluşturuyordu. Bu konferans yanlış ha- tırlamıyorsam önce Bonn'da, arkasından da Japonya'da toplandı. Ve bu konferansa katılan herkes, Afganistan'ın kalkınması için bazı paralar vaat etti, yardım amaçlı. Biz bununla ilgili olarak Ankara'da yüksek düzeyde temaslarda bulunduk, “Türkiye'nin buna muhakkak katılması lazım, çünkü yarın öbür gün müteahhitlik hizmetlerinde ül- keler ancak kendi koydukları kadar pay alabilecekler” dedik. Belki de sırf bu beklenti nedeniyle, çok ufak ülkelerin bile hakikaten çok büyük rakamlarla katıldığını gördük. Bu nedenle Türkiye'nin de bu donörler arasına girmesi için girişimlerde bulunduk.

Türkiye, sembolik bir rakamla katıldı. Arkasından yapılacak işler nedir, görmek is- tedi. Biz askeri bir uçakla Şükrü Sina Gürel'in ekibi olarak Afganistan'a, Kabil'e gittik. Oradaki durumu gördük. Havalimanı tamamen yabancı çadırlarla kaplıydı. Büyükelçi bizi elçilikte misafir etti. Ertesi gün büyükelçinin önderliğinde bütün bakanlıkları gez- dik. Daha hiçbiri örgütlenememişti. Aldığınız randevuya dahi gelemiyorlardı. Tam bir kaos vardı. Karzai yeni gelmişti. Kendisini heyet olarak ziyaret ettik, Türk müteahhit- lerini tanıttık, yapmak istediğimiz işleri anlattık ve bizim orada korkmadan çalışacağı- mızı beyan ettik. Bu arada bazı arkadaşların General Raşit Dostum ile ilişkileri vardı; onlar da o taraftan uğraşıyorlardı. Bu şartlar altında Afganistan'ın bize imkân sağ- layacak bir proje olduğunu, potansiyel olduğunu düşündük. Buna, bizim sistemimiz içinde muhakkak iş konseyiyle yaklaşılması gerektiğine karar verdik. Ancak şartlar normal bir iş konseyi kurulması sürecine uygun değildi. Çünkü Japonya'da donörler toplantısında projeler dağılacaktı. Nitekim Amerikalı bazı şirketler proje almaya baş- lamışlardı. Bunun için bir an önce harekete geçmek gerektiğini gördük ve Türk-Afgan İş Konseyi'ni kurmaya karar verdik. Ve çok acele ettiğimiz için, örneğin DEİK Yönetim Kurulu'ndan karar almadan hareket ettik. Yönetim Kurulu bunu daha sonra tasdik etti, beğeniyle onayladı. Konsey de hakikaten o tarihten sonra başarılı çalışmalar yaptı.

Afganistan'ın bize imkân sağlayacak bir proje olduğu, potansiyel olduğu açıktı. Buna, bizim sistemimiz içinde muhakkak iş konseyiyle yaklaşılması gerektiğine karar verdik. Ancak şartlar normal bir iş konseyi kurulması sürecine uygun değildi. Bir an önce harekete geçilmesi gerekiyordu.

Afganistan'da yıllardır devam eden savaş yüzbinlerce kişinin ölmesine ve ülkenin bir harabe haline gelmesine yol açtı. Bu nedenle Türk-Afgan İş Konseyi'nin öncelikli konularından biri de ülkenin yeniden imarıydı.

yasağı başlamaktadır. Telekomünikasyon yok sayılabilir. Kimi bakanlıklarda, sadece bakan makamında yeni hibe edildiği anlaşılan bilgisayar ve printer'lar gözlenmiş, ancak fax cihazı olmadığı öğrenilmiştir. Türk Büyükelçiliği, merkezle muhaberatını uydu üzerinden sağlayabilmektedir. Kısa sürede telekomünikasyon imkânsızlığının giderilmesi beklenmemektedir.

- 3- Temasların tümüne yakını Kabil şehir merkezinde gerçekleştiği için taşranın durumuna ilişkin bir gözlemde bulunulamamıştır. Kabil'de, tümüyle yıkılmış rezidansiyel mahallelere, Afgan Kraliyet Sarayı ya da Afganistan Savunma Bakanlığı gibi çok ağır hasar görmüş yapılara erişmede, yolların mayınlar ve bombardıman yüzünden ulaşımı tamamen durduracak ölçüde tahrip olması nedeniyle güçlük çekilmiştir.
- 4- Gerek Afgan devlet görevlileri, gerekse Türk Büyükelçiliği ve UNDP temsilcilerinden alınan bilgilerden, İran ve İranlı tüccarların Afganistan'da aktif oldukları anlaşılmaktadır. Afgan pazarına girmeye başlayan Türk ürünleri Meşhed-Herat koridorundan veya Peşaver üzerinden İranlı ve Pakistanlı tüccarlarca ülkeye sokulmaktadır. Şehir merkezinde ve varoşlarda ticari faaliyet yavaş yavaş canlanmaya başlamıştır. Aydınlanma gereçleri, ilkel mutfak eşyaları ve ısınma araçlarına rağbet gözlenirken, hemen her köşede gıda ve tekstil ürünleri spor-tacıları görülmektedir. Audio ve video kaset satış ve kiralama dükkânları yaygınlaşmaktadır.

5- Geçici yönetim içindeki güçlü isimlerin bastırdığı kendi para birimlerinden başka Rusya'da bastırılan sahte Afganiler, ticari hayatta karışıklığa neden olmaktadır.

- 6- Afgan kamu görevlileri ikili çerçevede verilecek yardımlarda donör ülke firmalarının kayırılmasına yol açabilecek ihale kriterlerinden endişe ettiklerini ifade etmişlerdir. Aslında tüm kamu yöneticileri, umutlarını Nisan-Temmuz 2002 aralığında gelmesini bekledikleri dış fonlara bağlamış görünmektedir.
- 7- Ülkenin etnik ve dini anlamda bölünmüşlüğü, tüm bu grupları tatmin etmek üzere kalabalık bir hükümetin teşkil edilmesine ve örneğin kalkınma konusunda 4 ayrı bakanlığın ihdas edilmesine yol açmıştır.
- 8- Hemen her bakanlığın A, B, C, D aciliyet sıralamasına göre tasnif ettikleri ve Birleşmiş Milletler'in bağlı ve ilgili kuruluşlarına teslim ettikleri proje listeleri bulunmaktadır.³⁸

Oktay Varlier'e göre Türk-Afgan İş Konseyi'nin ülkede gerçekleştirilen yenisinden yapılandırma faaliyetlerine en önemli katkılarının biri, Türk müteahhitlerini oraya götürmek oldu. Orta ve daha büyük boy müteahhitlik firmaları Afganistan'da bu çerçevede çeşitli altyapı yatırımlarının

müteahhitlik hizmetlerini alarak, otel ve Amerikan Büyükelçiliği binası gibi ciddi projeler gerçekleştirdiler. Varlier'e göre Türk müteahhitleri, nitelik ve beceri düzeyi olarak, ülkede faaliyet göstermekte olan Çinli ve İranlı meslektaşlarına göre daha öncelikli durumdaydı.³⁹

OKTAY VARLIER (Türk-Afgan İş Konseyi Eski Başkanı)

“Afganistan'ın yeniden inşasında Türkler önemli bir rol üstlendi.”

Afganistan çok riskli bir ortamdı, halen de öyle. Ama bizim şöyle bir avantajımız var: Türk işadamları zor koşullarda, riskin yüksek olduğu koşullarda daha iyi performans gösterme özelliğine sahip. Ayrıca biz o insanlarla daha iyi diyalog kuruyoruz, değer yargılarını daha iyi anlayabiliyoruz, daha iyi iletişim kurabiliyoruz.

Afganistan'la ilişkiler başladığında, özellikle Amerika, Japonya gibi ülkelerin ve çeşitli uluslararası örgütlerin (Dünya Bankası, Asya Kalkınma Bankası) verdiği sözlerle oralarda birtakım altyapı yatırımları gündemdeydi. Bu altyapı yatırımlarının başında da ağırlıklı olarak otoyol, içme suyu ve elektrifikasyon gibi projeler geliyordu. Özellikle Amerika'nın sağladığı finansman imkânları belli bir iki büyük Amerikan firmasının denetiminde yürütülüyordu. O Amerikan firmaları da bunları belli müteahhitlere yaptırıyordu. Türk firmalarının yapılan işler içinde önemli bir payı vardı. Ama yalnız Amerika'nın değil, Asya Kalkınma Bankası ve Dünya Bankası'nın finanse ettiği projelerde de yine Türk müteahhitlerinin payı oldukça iyi noktadaydı rekabete rağmen.

Tabii Afganistan çok riskli bir ortamdı, halen de öyle. Ama bizim şöyle bir avantajımız var: Türk işadamları zor koşullarda, riskin yüksek olduğu koşullarda daha iyi performans gösterme özelliğine sahip. Batılı bir müteahhitlik şirketi kendi mühendislerini, kendi adamlarını oralara götürdüğü zaman belli şartları sağlamak durumunda. Onun mühendisi günde 8 saat çalışır ve altında mutlaka bir "Range Rover" olması gerekir. Ayda bir ya da iki ayda bir 15 günlüğüne evine gider gelir ve yüksek paralara çalışır. Ama bizim kendi mühendislerimiz çok daha düşük rakamlara günde 18 saat çalışır. Hem mühendislerimiz, hem de orada çalışan elemanlarımız çok daha yüksek performans gösterip çalışabilir. O ülkenin sağlayabileceği en iyi koşullar Batılılara göre çok düşük olabilir. Oysa bizim insanımız bu koşullarda çalışmaya alışktır. Bu nedenle de çok daha iyi performans gösterir.

Ayrıca biz o insanlarla daha iyi diyalog kuruyoruz, değer yargılarını daha iyi anlayabiliyoruz, daha iyi iletişim kurabiliyoruz. Dolayısıyla insanlarımızın bu özelliği gerek Afganistan'da, gerekse diğer ülkelerde çok daha iyi performans göstermemizde rol oynadı. Afganlar da Türklere karşı çok daha olumlu ve sıcaktılar. Çünkü bizim çok eskilerden, tarihten, kökenden gelen bir birlikteliğimiz var. Atatürk zamanından, daha öncesinden gelen bir birliktelik bu. Bundan dolayı bizim kendi insanımıza, Türkiye'den gidenlere karşı son derece sevecen ve sıcaktılar. Bu durum büyük ölçüde devam ediyor. Belki istisnaları olmuştur bir iki tane, ama onlar da Türklere karşı hep özel bir dikkat gösterdiler.

Türk-Estonya İş Konseyi'nin kuruluş protokolünün imzalandığı toplantı (Talin, 19 Nisan 2002)

Ancak Afganistan, sahip olduğu tüm iş potansiyeline rağmen, yerel “direniş” nedeniyle riskli bir çalışma ortamı sunuyordu. Direnişçilerin hedefinde bazen ülkede iş yapan firmaların çalışanları da bulunabiliyordu. Nitekim Kolon İnşaat firması mühendislerinden Tolga Erdem, 5 Mart 2004 tarihinde Kabil-Kandahar yolunun 280. kilometresinde uğradığı böyle bir saldırıda hayatını kaybederken, aynı firmanın çalışanlarından Salih Aksoy da, Afgan şoförüyle birlikte kaçırıldı.⁴⁰ Bu tür saldırılar, daha sonraki dönemlerde de devam etti.

Türk-Estonya İş Konseyi

Eski Sovyet cumhuriyetleri içinden piyasa ekonomisine en hızlı entegre olan ülkelere olan Estonya ile bir iş konseyinin kurulması süreci ancak 2002 yılında tamamlanabildi ve kuruluş protokolü, Cumhurbaşkanı Ahmet Necdet Sezer'in 19-20 Nisan 2002 tarihlerinde gerçekleştirdiği Baltık ülkeleri seyahati sırasında

imzalandı. Ziyaretin ilk gününde yapılan Türk-Estonya İş Konseyi kuruluş toplantısı, başkent Talin'de bulunan Radisson SAS Otelinde gerçekleştirildi. Sezer'in huzurunda imzalanan İş Konseyi Kuruluş Protokolü'ne Türk tarafı adına imzayı kurucu başkan Süreyya Yücel Özden, Estonya adına ise karşı kanat başkanı olarak Estonya Ulaştırma ve Telekomünikasyon eski Bakanı Raivo Vare attı.⁴¹

Türk-Irak İş Konseyi

2001 yılının ilk haftalarında, DEİK'e bağlı iş konseylerine Türk-Irak İş Konseyi de katıldı. Konseyin Türkiye kanadının 25 Ocak 2001 tarihinde yapılan ilk (kurucu) genel kurul toplantısında bir konuşma yapan DEİK İcra Kurulu Başkanı Yavuz Zeytinoglu, Irak'ın Körfez Savaşı öncesinde Türkiye'nin ikinci büyük ticaret partneri olduğunu hatırlatıyor ve ülkenin sunduğu bu potansiyel nedeniyle Türk-Irak İş Konseyi'nin kurulmasının öneminden söz ediyordu. Genel kurulda yapılan seçim sonucunda iş konseyinin yürütme kurulu şu isimlerden oluşuyordu: Mehmet Ali Neyzi, Zeynel Abidin Erdem, Mehmet Aslan, Melih Halefoğlu, Ercüment Aksoy, Yasemin Aksay, Emin Sazak, Muhittin Demir, Kemal Büyükdora, Mehmet Kutlu ve Mahmut Arslan.⁴²

Daha sonra yürütme kurulunun kendi içinde yaptığı işbölümü sonucunda, iş konseyinin Türkiye kanadı başkanlığına Mehmet Ali Neyzi getirildi. Konseyin karşı kanat muhatap kuruluşu Irak Ticaret Odaları Federasyonu, karşı kanat başkanı ise Abdül Gafur Yunus idi.

İş konseyi kurulduğunda Irak'la iş olanaklarını geliştirmenin önündeki en büyük engel, BM Güvenlik Konseyi tarafından Irak'a yönelik olarak uygulanan ambargoydu. 1990 yılında, Irak'ın Kuveyt'i işgal etmesinden sonra uygulamaya konulan ambargo, Irak yönetimine sadece gıda maddesi ve ilaç karşılığında petrol satma olanağı veriyordu. Bu nedenle 2001 yılında Türk-Irak İş Konseyi kurulduğu zaman yürütülen ilk faaliyet, Bağdat'taki Türkiye Büyükelçisi Selim Karaosmanoğlu'nun da katkılarıyla, iki ülke arasında petrol karşılığı ihracat programının başlatılması oldu ve böylece kısa süre içinde milyar dolara ulaşan bir iş hacmi yaratıldı. Kurucu başkan Mehmet Ali Neyzi'nin aktardığına göre, Birleşmiş Milletler ve Dışişleri Bakanlığı'nın izniyle Irak'a özel uçakla sağlık malzemesi

götürülmesi de, Türk işadamlarının gerçekleştirdiği bir diğer etkinlikti.⁴³

İş konseyi, kuruluş yılında iki Karma Ekonomik Komisyon toplantısına katıldı ve Irak ziyaretleri de dahil olmak üzere çeşitli etkinlikler gerçekleştirdi. Ertesi yıl ise, Irak Ticaret Bakanı Muhammed Mehdi Salih ağırlandı. Iraklı bakan, ağustos sonlarında konsey temsilcileriyle yaptığı görüşmede, tarihi ve kültürel bağları güçlü olan Türkiye ve Irak arasındaki ticaretin, kısa süre önce imzalanan Irak-Rusya anlaşmasına benzer bir anlaşma imzalanması halinde, kolaylıkla 40 milyar dolar seviyesine gelebileceğini savunuyordu. Salih, görüşmeler esnasında siyasi mesajlar vermeyi de ihmal etmiyor ve Amerika'nın Irak'a saldırması halinde karşısında 7'den 70'e savaştan bir

ERCÜMENT AKSOY (Türk-Irak İş Konseyi Başkanı)

“Tüm gücümüzle Irak'taki savaşın zararlarını anlatmaya çalıştık.”

O televizyon kanalından bu gazeteye, sürekli hareket halindeydik ve ben neredeyse tek başıma Türkiye'nin pozisyonunu, savaşın getireceği zararları anlatıyordum. Çok ciddi ve hızlı günlerdi.

Benim DEİK maceram 2001 yılında başladı. O zaman DEİK yönetiminde alınan bir kararla Irak İş Konseyi kurulması kararlaştırıldı. Biz de firma olarak hemen üye olduk. 2001'deki seçimlerde başkan yardımcısı seçildim. Hoş bir şeydi. 2003 yılına kadar başkan yardımcılığı görevim devam etti. Esasen başkanlık seçimini Zeynel Abidin Erdem kazanmıştı. Fakat Zeynel Abidin Bey İspanya İş Konseyi'nde olduğu için Irak'ı Mehmet Ali Neyzi'ye devretti. Melih Halefoğlu ile ben de başkan yardımcılarıydık. Ama 2001 yılında biliyorsunuz 9/11 durumu ortaya çıktı ve Irak kaotik bir döneme girecek mi, girmeyecek mi diye tartışmalar başladı. Irak ve Afganistan suçlandı. O hengâme içinde 2003'te, savaşın sonuna kadar aslanlar gibi mücadele ettik aslında. O televizyon kanalından bu gazeteye, sürekli hareket halindeydik. Ortam gerçekten çok kötüydü ve ben neredeyse tek başıma bu kanallara çıkıp Türkiye'nin pozisyonunu savunuyordum. Savaşla ilgili fazla konuşamıyoruz bir yandan, politikaya girmememiz gerekiyor, ama savaşın da zararlarını anlatmaya çalışıyoruz. Çok ciddi ve hızlı günlerdi. İyi de bir çalışmamız olmuştur, 1991 Körfez Savaşı'nın Türkiye'ye zararları üzerine. O zamana kadar hiç böyle bir araştırma yapılmamıştı. İlk kez DEİK buna öncülük yapmıştı ve bizim hesapladığımız rakamı daha sonra Ankara'da hükümet bile kullanmaya başlamıştı.

halk bulacağını ve Vietnam'dan daha kötü sonuçlarla karşılaşacağını söylüyordu.⁴⁴

Bu görüşmenin yapıldığı tarihte ABD'nin Irak'a müdahalesi, henüz “masada bekleyen bir plan” halindeydi. Ancak bu planın 2003 Mart'ında uygulamaya konulması, sadece Türk-Irak İş Konseyi'nin faaliyetlerini önemli ölçüde sekteye uğratmakla kalmayacak, genel olarak Irak'la olan ticarete de büyük zarar verecekti. Ayrıca Irak'la sınır komşusu olan Türkiye, savaşın yarattığı belirsizlik ve istikrarsızlık ortamından kaçınılmaz olarak etkilenecekti.

Amerika'nın müdahaleye hazırlandığı günlerde Türk iş çevreleri arasında en çok tartışılan konuların başında, olası bir müdahalenin Türkiye'ye etkileri gelmekteydi. Savaş ihtimaline karşı Türkiye'nin bir an önce ABD'nin yanında yer almasını isteyen TÜSİAD'ın tersine, DEİK, TOBB, İSO ve TURSAB gibi örgütleri savaşa kesin bir dille karşı çıkıyordu. 30 Ocak 2003 tarihli *Hürriyet* gazetesinde, iş dünyası temsilcilerinin konuya ilişkin görüşleri, yöneticilerinin ağızlarından şu şekilde aktarılıyordu:

Rifat Hisarcıklıoğlu (TOBB Başkanı):

Türkiye her zaman için güvenliğini dikkate almak durumundadır. Türk Genelkurmayı, Türk ordusu zaten bugünler için vardır. Bölgemize ve Irak'a barış gelmesini hep beraber arzulamaktayız. Zaten Türk toplumun yüzde 95'i bölgede huzur ve refahın gelmesi yönünde taleplerini iletmektedir. Bu konuda da gerekli dış ilişkiler açısından Türkiye bu konuya katkı yapmaya çalışmaktadır. İnşallah huzur ve barışın geleceği bir ortam yaratılır.

Mehmet Yıldırım (İSO Başkanı):

1991 yılındaki hataları yeniden yaşamak istemiyoruz. Çünkü çok büyük kaybımız oldu. Eğer Türkiye bu kararsızlıkla devam ederse 91'i bir daha yaşayacağız görüntüsü var. Tahmin ediyorum ki Şubat ayı ortalarında bu müdahale gerçekleşir.

Zeynel Abidin Erdem (DEİK Yönetim Kurulu Üyesi):

Türkiye'nin savaş politikası yoktur. Türkiye savaşacak ya da savaşmak isteyen bir ülke değildir. Bin yıllık dostluk, komşuluk ve din birliği olan Irak'ta gelecek bir hadiseye karşı denge politikası yürüten Türkiye, barışçıl ve masada çözülmesi gereken bir olayın peşindedir.

Başaran Ulusoy (TURSAB Başkanı):

En fazla zarar görecektir sektörlerin başında turizm geliyor. Olası bir hadise turizm sektöründeki 11 Eylül'den sonraki artışımızı aşağıya çeker. Biz huzur istiyoruz. 1990 yılındaki Körfez Krizi'nde 22 milyar dolar kaybımız vardı. Bölgedeki huzursuzluk en fazla Türkiye'yi etkiler. Savaş, felakettir. Savaşı düşünmek dahi istemiyorum.⁴⁵

Kısa süre önce kurulan iş konseyi aracılığıyla doğrudan Irak'la ve bölgedeki pek çok ülkeyle ikili ilişkiler içerisinde olan DEİK'in, 29 Ocak 2003 tarihinde yapılan genel kurul toplantısında da aynı noktalar vurgulanıyordu. DEİK İcra Kurulu Başkanı Rona Yırcalı, genel kurulun açılış toplantısında, endişelerini şu kelimelerle ifade ediyordu:

Irak ile ilişkilerimizin yeniden zedelenmesinden ve bölgede toplanmaya başlayan

savaş bulutlarının zorlukla elde edilen oluştumların kaybına neden olmasından hepimiz endişeliyiz. Sayın başbakanın çabalarının kısa sürede bölgede kalıcı barış lehine sonuçlanmasını diliyor ve bu girişimleri destekliyoruz.

Türk-Irak İş Konseyi tarafından yapılan araştırmada, Körfez Savaşı'nın Türkiye ekonomisine maliyetinin ortaya çıktığını ve benzer bir savaşın yine aynı sonuçları yaratacağını vurgulayan Yırcalı, DEİK'in 66 ülke ile iş konseyi oluşturduğunu ve özellikle de komşularla ticareti geliştirmenin önemine inandığını söylüyor ve “Komşularla ticaret gelişirse bu dolaylı olarak ülkemize yabancı sermaye girişini de destekleyen bir etken olur” şeklinde konuşuyordu.⁴⁶

İş Konseyleri Bölge Koordinatörü Yasemin Kılıç da, harekâtın Türkiye ile Irak arasındaki ekonomik ilişkileri nasıl etkileyeceği konusunda fikir soran Dışişleri Bakanlığı İkili Ekonomik İlişkiler Genel Müdürlüğü Yardımcılığı'na yazdığı cevap yazısında,

“Irak harekâtı sonrasında Türkiye'nin bölgeye ihracatında artış olacağını iddia etmek bir yana, mevcudu bile koruyamayacağını söylemek yanlış olmaz” diyordu.⁴⁷

Ancak tüm çaba ve temennilerin sonuçsuz kalmasıyla 20 Mart 2003 tarihinde başlayan ABD harekâtı sonrasında Türk işadamlarının kendilerine biçtikleri yeni misyon ise, tıpkı Türk-Afgan İş Konseyi'nin Afganistan'da yaptığı gibi, Irak'ın yeniden yapılandırılması sürecinde aktif rol oynamaktı. Nisan ayında Dışişleri Bakanlığı'nın düzenlediği “Irak'ın Yeniden Yapılandırılması ve İmarı Sürecinde Türkiye'nin Konumu ve Ekonomik ve Etkinlik Olanaklarının Tespiti Toplantısı”nda da iş çevrelerinin bu süreçte inisiyatif alması kararlaştırıldı. Ertesi ay ise DEİK ve Dünya Ticaret Merkezi'nin organizasyonu kapsamında, ABD'li firmalarla görüşmek üzere Washington'a bir ziyaret düzenlendi.⁴⁸

Bu girişimler, savaştan sonra Türkiye'den Bağdat'a yapılan ilk uçuşla beraber çok

ABD'nin Irak'a yönelik müdahalesine destek verilip verilmemesi, 2003 başlarında Türkiye'nin gündemini en çok meşgul eden konuların başında geliyordu. Hükümete bu yönde yetki veren tezkerenin 1 Mart'ta TBMM'de reddedilmesiyle Türk-Amerikan ilişkileri buz kesti.

sayıda Türk işadamlarının Bağdat'ta ABD'li yetkililerle doğrudan temas kurma imkânı bulmasını sağladı. TOBB Başkanı Hisarcıkloğlu başkanlığındaki heyette yer alan isimler arasında TOBB Ulaştırma Sektör Başkanı Çetin Nuhoglu, Türk-Irak İş Konseyi Başkanı Ercüment Aksoy, Irak Koordinatörü Büyükelçi Ahmet Ökçün ve DTM Genel Müdürü Tefvik Mengü de vardı. Heyet burada, Irak'taki geçici yönetimin Amerikalı başkanı Paul Bremer ile

bir görüşme yaptı. Bu, savaş sonrası Irak'la kurulan ilk büyük ticari temas oldu.⁴⁹ Aynı süreçte TOBB, DEİK, Uluslararası Nakliyeciler Derneği ve Dışişleri Bakanlığı'nın eşgüdümünde, aralarında Tepe Grubu ve Alarko Holding'in de olduğu çok sayıda firma, Irak'a yönelik yatırımlarına başladı.⁵⁰

Irak Savaşı sonrasında oluşan yeni koşullarda Türkiye, Afganistan'da olduğu gibi

ERCÜMENT AKSOY (Türk-Irak İş Konseyi Başkanı)

“Irak’la uzun bir yolun başındayız.”

Savaştan sonra biz, 2003'ten özellikle 2007'nin sonuna kadar biraz bocaladık, ne olacağını görmeye çalıştık Irak'ta. Ama 2007'nin sonundan itibaren konjonktür de bize yardımcı oldu. Orada gerçekten sözü geçen, ağırlığı olan bir ülke konumuna geldik.

Biz savaştan sonra Türkiye olarak bekliyorduk. Ne yapılması gerek? Irak'ta her şey altüst olmuş vaziyette. Ben şahsen hemen Bağdat'a gittim. Durumu yakinen gören insanlardan biriyim. Gerek Amerika'nın durumu, gerek Irak halkının durumu. Saddam'dan kurtulmuşluğun verdiği bir rahatlık vardı. Ancak soru işaretli, gri bulutların dolaştığı bir Bağdat hatırlıyorum. Bizim önceliğimiz ilk aşamada Irak'ın Yeniden Yapılandırılması Konferansı'na katılarak, o zaman “Amerikan Kongresi'nin ayırdığı 18,7 milyar dolardan acaba Türk firmaları ne alabilir?”in peşinde koşmaktı. Yanılmıyorsam Mayıs 2003'te Washington'da bir toplantı oldu. Türkiye'den giden heyetin başı da bendim. Konferansa katıldık, toplantılara katıldık. Faruk Loğoğlu büyükelçimiz. Büyükelçilikte brifinge gittik, uzun bir masa, biz DEİK tarafı, İstanbul'dan gelenler, karşı taraf da elçiliğimiz. Büyükelçi geldi, karşımda oturuyor, “Nasıl görüyorsunuz Ercüment Bey?” dedi. “Süper olacak sayın büyükelçim” dedim. “Nasıl yani?” dedi, iskemleden düştü. Bunu hiç unutmuyorum.

Sonraki senelerde dediğimin çıktığını gördük. Çünkü savaştan sonra biz ivme kazandık. 1991-2003 arasında bizim en fazla ihracat yaptığımız rakam, 2001 yılında 1 milyar 250 milyon dolardı. O dönemde Irak'a hemen her şeyi satıyorduk. Mandal, iğne, ipik, plastik topların supabı bile satılıyordu. Çok iyi bir pazardı. Fakat Saddam, elindeki kıt imkânları –çünkü ambargo dönemi– “şu kadar miktar Fransa'ya, şu kadar miktar Çin'e” şeklinde ayırıyordu. Türkiye'ye de bu miktar düşüyordu. Savaştan sonra biz, 2003'ten özellikle 2007'nin sonuna kadar biraz bocaladık, ne olacağını görmeye çalıştık Irak'ta. Ama 2007'nin sonundan itibaren konjonktür de bize yardımcı oldu. Orada gerçekten sözü geçen, ağırlığı olan bir ülke konumuna geldik. Her ne kadar o çuval geçirme olayları ve Irak'ın kuzeyiyle bir nevi bir didişme yaşanmış olsa da, bugün 2009'un rakamlarına bakıyoruz: 5 milyar dolar ihracat. Amerika ile olan rakamlara bakıyoruz: Bunu bulamadık. Demek ki bir başarı var ve daha da iyi olacak.

yine aktif bir rol üstlendi. Ülkenin yeniden inşasında Türk firmalarının gördüğü işlev buradaki en önemli unsurdur. En az bunun kadar önemli olan bir diğer unsur da, yeniden inşa sürecinde Türkiye'nin siyasi alanda yapacaklarıydı. Şerif Egeli'ye göre ABD, Irak'taki harekât sonrasında büyük hatalar yapmıştı. Bunların başında da, demokrasi kültürü olmayan bir ülkeye tepeden “demokrasi getirme” girişimi geliyordu. “Bir çocuk doğduğu gün bisiklete binemez, önce emeklemeyi, sonra yürümeyi öğrenmesi gerekir” diyen Egeli'ye göre ABD, Irak'ta yeni doğmuş çocuğu bisiklete bindirmeye çalışmıştı. İkinci büyük hata ise, tümü Baasçılardan oluşan Irak ordusunun lağvedilmesi; bu da yaşanan güvenlik sorunlarının en büyük nedenlerinden biri olmuştu. Bu nedenle Irak bir iç bölünmenin eşiğine gelmişti ve bu noktada da Türkiye'ye önemli bir rol düşüyordu:

Irak'ta ilk defa Sünni-Şii çatışması çıktı. Bu benim 30 senedir görmediğim bir şeydi. Ama şimdi var. Yanında bir de Kuzey Irak'taki Kürt meselesi var. Eğer Sünniler ve Şiiler anlaşırsa bu kez Kuzey Iraklılara, Kürtlere karşı dönecekler. Anlaşamazlarsa da ülke bölünecek. Bölünmesi Türkiye için çok kötü olur, çünkü o zaman büyük bir kısmı İran'ın tesiri altına girer. Ve o zaman biz bölgeyi kaybederiz; o bölge üzerinden emirliklere, Kuveyt'e, Suudi Arabistan'a ulaşımı da kaybederiz. Ama eğer Iraklılar bir araya gelip bir şekilde kendilerine yeni bir hükümet kurarlarsa, Türkiye bundan çok büyük imkânlar sağlayacaktır. Birincisi Irak'ın yeniden inşasını Türkler yapacaktır. Zamanında, 1980'de de Türkler yapmıştı. Türkler

oradaki her tesisi ezbere bilirler, çoğunu kendileri yapmıştır. Benim yaşımda olanlar ve benim yetiştirdiğim, benden sonraki jenerasyon Irak'ı çok iyi bilir. Türkler tek-rar Irak'a geldiklerinde kimse onlarla orada boğuşamaz, rekabet edemez. Muazzam bir yeni değişim getirir bu Türkiye'ye.⁵¹

Türk-Iran İş Konseyi

DEİK'in Ortadoğu ülkelerine yönelik iş konseylerini artırdığı süreçte İran'la da bir iş konseyi kuruldu. 2001 yılında kurulan Türk-İran İş Konseyi'nin eşbaşkanları, Türkiye tarafında Ali Osman Ulusoy, İran tarafında ise Feridun Entari idi. Konseyin İran'daki muhatap kuruluşu ise, yaklaşık yüz yıllık bir geçmişe sahip olan İran Sanayi, Ticaret ve Madencilik Odası (ICCIM) idi.

2001 yılında Türk-İran İş Konseyi'nin gerçekleştirdiği belli başlı faaliyetler, başlıklar halinde şunlardı:

İran'a yaptığı resmi ziyaret çerçevesinde Cumhurbaşkanı Ahmet Necdet Sezer, İran Cumhurbaşkanı Muhammed Hatemi ile birlikte Türkiye-İran İş Konseyi toplantısına katıldı (18 Haziran 2002).

- Dışişleri Bakanlığı İran Ülke Toplantısı'na katılım (2 Şubat 2001)
- Dışişleri Bakanı İsmail Cem'in İran ziyaretine katılım (12-13 Şubat 2001).
- Türkiye-İran KEK 15. Dönem İzleme Komitesi Toplantısı'na katılım (21 Şubat 2001)
- T.C. Tahran Büyükelçisi Selahattin Alpar ile tanışma toplantısı (28 Kasım 2001)
- Türkiye-İran 16. Dönem Karma Ekonomi Komisyonu Toplantısı ve Türk Ticaret Heyeti'nin İran ziyareti (22-27 Aralık 2001).⁵²

Türk-İran İş Konseyi, 2003 yılının bahar aylarında ise önemli bir konuğu ağırladı. İran Cumhurbaşkanı Birinci Yardımcısı Muhammed Rıza Arif, kısa süre önce başbakanlık görevini devralan Recep Tayyip Erdoğan'ın daveti üzerine 24 Nisan tarihinde Ankara'ya geldi. 1996 yılında dönemin başbakanı Necmettin Erbakan'ın yaptığı Tahran ziyaretinden beri Türkiye ile İran arasında bu düzeyde bir ziyaret gerçekleştirilmemişti. Erdoğan'ın yanı sıra Cumhurbaşkanı Ahmet Necdet Sezer ile de bir araya gelen Arif, ziyaret kapsamında Türkiye-İran Karma Ekonomik Komisyon toplantısına katıldıktan sonra Türk iş çevreleriyle bir araya gelmek üzere Türk-İran İş Konseyi'nin düzenlediği yemeğe katıldı.⁵³

Türkiye ile İran arasında köklü tarihsel ilişkiler ve aynı bölgedeki iki etkin güç olarak pek çok işbirliği imkânı bulunmasına karşın, Türk-İran İş Konseyi, çeşitli siyasi ve psikolojik nedenlerle, özellikle ilk yıllardaki çalışmalarında birçok güçlük

karşılaştı. Suriye İş Konseyi Eski Başkanı Turgut Doyran'a göre bu güçlüklerin önemli bir kısmı, Doğu insanının daha çok duygularıyla hareket etmesi ve rasyonellikten uzak ısrarcı tutumlarıydı. Doyran, buna ilişkin bir anısını şöyle paylaşıyordu:

Bir gün odamda çalışırken bir telefon aldım. Telefonda dışişleri bakanımızın bir sonraki gün Tahran'a gideceği ve heyette bulunmamı istediği bildirildi. Derhal Ankara'ya geldim ve sabah Tahran'a geçtik. Sayın İsmail Cem ile uçakta İran'la ilişkilerimiz hakkında sohbet ettik. Sonrasında bana işadamlarımızın karşılaştığı zorluklara bir örnek vermemi istedi. Bir an durakladım ve ilk aklıma gelen örneği verdim. İran'ın bize iklim gereği turfanda karpuz gönderdiğini, ancak bu kamyonların günlerce sınırda bekletilerek belirli çıkar mihrakları tarafından engellendiğini, İran tarafından da makine ihracatımızın engellendiğini anlattım.

Daha sonra Tahran'da her iki taraf kendi toplantılarına geçti. Biz beş kişi İran İş Konseyi Kurucu Başkanı Sayın Ulusoy'la birlikte İran Ticaret Odası başkanı ve heyetiyle toplandık. Toplantı saatlerce sürdü. "Biz Türk tarafından TOBB ile protokol yaptık, DEİK ile iş konseyi kuramayız" şeklinde bir ısrarları vardı. Kendilerine DEİK'in, TOBB'un bir kurumu olduğunu ve yasa gereği başka bir ad altında antlaşma yapamayacağımızı belirtsek de, inat ve ısrarla uzun seneler süren bu sorunu yine çözmedik. Toplantı neticelenirken salonun kapısı açıldı ve iki ülkenin bakanı içeri girdi. İran dışişleri bakanı karpuz meselesini açtı. Sayın İsmail Cem'in alışkanlıkları yıkarak konuya olumlu yaklaştığını, kendisinin de yine uzun süren

süreçten sonra direnmekten vazgeçerek bir kültür antlaşmasını imzaladığını söyledi ve İran Ticaret Odası'nın DEİK ile protokolü derhal imzalaması talimatını verdi. Bu yaşanmış olayda dikkat çekmek istediğim konu; Doğu ve Batı arasındaki yaklaşım farkı, bölgeyi ve olayları iyi tanımak ve ülke güçlerinin tek tek değil, işbirliğiyle çalışmasının önemidir.⁵⁴

Türk-Kanada İş Konseyi

ABD'nin kuzey komşusu Kanada ile bir iş konseyi kurulmasının temelleri 1996 yılında atıldıysa da, Yılmaz Argüden'in başkanlığını yaptığı konseyin kurumsal kimliğini kazanması 2002 yılında gerçekleşti. 24-26 Haziran 2002 tarihleri arasında, Argüden'in başkanlığında bir heyet, Devlet

YILMAZ ARGÜDEN (Türk-Kanada İş Konseyi Başkanı)

"Bugünün öğrencileri, geleceğin işadamları olacak."

Bir ülkenin kültürüne hâkim olabilmenin en temel araçlarından bir tanesi de o ülkede eğitim görmüş olmak. Dolayısıyla Kanada'ya daha çok Türk öğrencinin gidiyor olması, önümüzdeki 10-15 sene içerisinde Kanada ile Türkiye arasındaki ekonomik ilişkilerin çok daha gelişmesini sağlayacak.

Kanada aslında Amerika'nın verimliliği ve etkinliğiyle Avrupa'nın kültürel yaklaşımını birleştiren bir ülke. Çok büyük olmasına rağmen çok az vatandaşı olan bir ülke. Genellikle "Güçlükten güç doğar" diye bir anlayış vardır. Kanada da çok büyük bir ülke ve az sayıda insan olduğu için özellikle bilgiyi paylaşma konusunda en etkin ülkelerden biri. Bunların, Türkiye'nin faydalanabileceği konular olduğunu düşünüyoruz. Ayrıca Kanada, madencilik, enerji, çevre ve birtakım teknoloji konularında öne çıkmış bir ülke. Bunlar da özellikle büyük yatırımlar gerektiren, bilgi birikiminin önemli olduğu sektörler. Nitekim Kanadalı şirketlerin Türkiye'ye olan ilgisi ağırlıklı olarak bu sektörlerde oluyor. Ayrıca 11 Eylül 2001'den sonra Amerika'ya vize alınması zorlaştığı için Türk gençleri Kanada'yı keşfetmeye başladılar. Ve bu keşif sonucunda da şöyle bir yargıya varılmaya başlandı: Aslında Kanada'daki eğitim sisteminin ortalaması Amerika'dan daha iyi. Hele, paranın karşılığı ("value for money") olarak bakacak olursak kesinlikle çok daha iyi. Bu nedenle de son senelerde, özellikle yurtdışında okuyan Türk gençlerinin daha çok hedeflediği ülkelerden biri haline geldi.

İş dünyası açısından da Kanada'yı şu nedenle önemsiyorum: Genellikle baktığınız zaman dünyada dış ticaretin yaklaşık %50'si aslında aynı şirketin farklı ülkelerdeki branşları arasında gerçekleşiyor. Bunun dışında kalan çok önemli bir kısmı da, bir ülke vatandaşlarının diğer ülkede yaşayanlarıyla o ülke arasında gerçekleşiyor. Mesela bugün Türkiye ile Almanya arasındaki ticari ilişkinin çok zengin olmasının sebeplerinden biri, Almanya'da yaşayan Türk asıllı insanların yoğun olmasıdır. Endonezya ile Çin arasındaki ilişkinin çok olmasının nedeni de Endonezya'da yaşayan Çinlilerdir. Çünkü iki kültüre de daha yakın, daha hâkim. Dolayısıyla da iki toplum arasında nereden bir ekonomik değer yaratabileceğini daha kolay tespit edip gerçekleştirebiliyorlar. Bir ülkenin kültürüne hâkim olabilmenin en temel araçlarından bir tanesi de o ülkede eğitim görmüş olmak. Dolayısıyla Kanada'ya daha çok Türk öğrencinin gidiyor olması, aslında önümüzdeki 10-15 sene içerisinde Kanada ile Türkiye arasındaki ekonomik ve ticari ilişkilerin daha çok gelişeceğinin bir göstergesidir diye düşünüyorum.

Bakanı Kemal Derviş'in de konuşmacı olarak yer aldığı 8. Montreal Konferansı'na katıldı. Türk heyetinin, Türkiye'de yatırım yapmayı düşünen Kanadalı üst düzey işadamları ile bir araya geldiği konferansın son gününde, Kemal Derviş ve Kanada Uluslararası Ticaret Bakanı St. Pettigrew'in katıldığı bir törenle, DEİK ile Kanadalı karşı kanat kuruluşu Canadian Manufacturers and Exporters (CME) arasında Türk-Kanada İş Konseyi'nin resmi kuruluş anlaşması imzalandı.⁵⁵

İş konseyinin ilk ortak toplantısı ise 20 Mart 2003 tarihinde Toronto'da gerçekleşti. Toplantıya, aralarında Kanada Devlet Sekreteri Gar Knutson, Türkiye'nin Kanada Büyükelçisi Aydemir Erman ve her iki ülkeden işadamlarının bulunduğu yaklaşık 50 kişi katıldı. Karşılıklı görüş alışverişinin yapıldığı toplantıda telekomünikasyon, inşaat, madencilik, finans, tekstil, turizm ve hukuk alanlarında sektörel sunumlar da yapıldı. Ayrıca ortak toplantıların her sene TAİK-ATC ortak yıllık konferansını takiben yapılması kararlaştırıldı.⁵⁶

Türk-Lübnan İş Konseyi

Ortadoğu'nun Akdeniz'e ve Batı'ya açılan kapısı olan ve geniş bir finans sermayesine sahip olan Lübnan da, 2000'li yılların başlarında iş konseyi kurulan ülkeler arasındaki yerini aldı. Aslında konseyin kuruluşuna temel oluşturacak girişimler 2001 yılından beri sürmekteydi. 31 Ocak 2002 tarihinde ise Lübnan Ekonomik Forumu ve Lübnan Sanayiciler Derneği çatısı altında faaliyet gösteren 12 işadamlarının DEİK'in davetlisi olarak İstanbul'da bir toplantıya

katılmasıyla, konsey girişimi yolunda somut adımlar atıldı. Bu buluşmanın ardından, Mehmet Habbab başkanlığında konseyin Türkiye kanadı oluşturuldu.

Türk-Lübnan İş Konseyi'ni kurumsal yapısına kavuşturan 1. Ortak Toplantı, 13-15 Kasım 2002 tarihleri arasında Beyrut'ta düzenlendi. 18 firma temsilcisinden oluşan Türk işadamları heyeti, Beyrut'ta Başbakan Refik Hariri, Ekonomi ve Ticaret Bakanı Bassil Fleihan ve Altyapı Bakanı Necib Makati tarafından da kabul edildi. Daha sonra, Maliye Bakanı Fuad Sinyora'nın da katıldığı bir toplantı ve imza töreni gerçekleştirildi. Sene başında DEİK tarafından Türkiye'ye davet edilen Lübnan Ekonomik Forumu, Türk-Lübnan İş Konseyi'nin muhatap kuruluşu olurken, konseyin eşbaşkanlığına da Sipes International Paints şirketinin Yönetim Kurulu Başkanı Wagih Bizri geldi.⁵⁷

İş konseyi kurulduğu dönemde Türkiye'nin Lübnan'la yıllık dış ticaret hacmi 200 milyon dolardan fazla değildi. Ayrıca Lübnan'ın halen Suriye'nin siyasi nüfuzu altında olması ve Türkiye-Suriye ilişkilerinin soğuk olması nedeniyle siyasi ilişkilerin de durumu pek parlak değildi.⁵⁸ İş konseyi, bir yandan ticari ilişkilerin 7 yıl içinde 900 milyon dolar seviyesine çıkmasında önemli rol oynarken, eşzamanlı olarak iki ülke arasındaki siyasi ilişkilerin gelişmesinde de tamamlayıcı bir rol oynayacaktı.

Türk-Suriye İş Konseyi

DEİK'in iyi komşuluk ilişkileri çerçevesinde Ortadoğu ve Arap ülkelerine odaklanma politikasına paralel olarak 2000 yılının

sonunda Türk-Suriye İş Konseyi'nin de temelleri atıldı. İş konseyi, çeşitli hazırlık görüşmeleri ve toplantılarının ardından, 19 Haziran 2001 tarihinde İstanbul'da yapılan 1. Ortak Toplantı ile kurumsal kimliğine kavuşmuş oldu. Türk tarafından 170, Suriye tarafından ise 28 firmanın katıldığı toplantıda, konseyin karşı kanadını teşkil eden Şam Ticaret Odası ile kuruluş anlaşması imzalandı (İlerleyen süreçte muhatap kuruluş, bu örgütün de bağlı olduğu Suriye Ticaret Odaları Federasyonu olarak değiştirildi). İş konseyinin eşbaşkanları Türkiye kanadında Turgut Doyran, Suriye kanadında ise Rateb Shallah idi. Kuruluş toplantısında, son zamanlarda Türkiye-Suriye ilişkilerinin kazandığı ivme ile iki ülke arasındaki resmi heyet ziyaretlerinin sıklaşmaya başlaması olumlu şekilde vurgulandı. İş konseyinin kuruluşundan sonraki ilk etkinliği ise, 30 Eylül-5 Ekim 2001 tarihleri arasında Dış Ticaret Müsteşarlığı'nın düzenlediği Suriye-Lübnan ziyaretlerine katılım oldu.⁵⁹

İlerleyen dönemlerde çeşitli toplantı ve etkinliklere imza atan iş konseyinin en önemli ilk etkinliği, Dışişleri Bakanı Abdullah Gül'ün 29 Nisan 2003 tarihinde Şam'a yaptığı ziyarette yer almasıydı. Turgut Doyran'ın başkanlığındaki heyet, söz konusu ziyaret sırasında Suriye Devlet Başkanı Beşar Esad ve çeşitli yöneticilerle temaslarda bulunarak, ikili ticareti geliştirecek olan Yatırımların Karşılıklı Teşviki ve Korunması Anlaşması, Çifte Vergilendirmeyi Önleme Anlaşması, Gümrük Alanında İşbirliği Anlaşması ve Sağlık Alanında İşbirliği Anlaşması'nın önemini dile getirdi. Görüşmelerde ayrıca petrol ve doğal gaz anlaşmaları, iki ülke arasında serbest

bölgelerin oluşturulması, turizm alanında ortak projelerin geliştirilmesi gibi başlıklar da tartışıldı.⁶⁰ Temmuz ayı sonunda ise Türkiye'yi ziyaret eden Suriye Başbakanı Mustafa Miro onuruna Conrad Otel'de bir toplantı ve çalışma yemeği düzenlendi. Önceki görüşmelerde ele alınan anlaşma ve projelerin değerlendirildiği toplantıya 250 civarında Türk işadamlarının katılımı, iş dünyasının Suriye pazarına olan ilgisinin giderek artmakta olduğunun açık bir göstergesiydi.⁶¹

Türk-Tacik İş Konseyi

Temelleri 1993 yılında atılmış olan Türk-Tacik İş Konseyi'nin karşı kanadının oluşturulması ve konseyin kurumsal bir hüviyet kazanması, 2003 yılı sonlarında gerçekleşti. İmza töreni, Başbakan Tayyip Erdoğan'ın Kırgızistan ziyaretinden sonra gerçekleştirdiği Tacikistan ziyareti sırasında, 23 Ekim 2003 günü Tacikistan Devlet Konukevi'nde, Erdoğan'ın da katılımıyla

Türk-Suriye İş Konseyi, 19 Haziran 2001 tarihinde İstanbul'da yapılan Ortak Toplantı'da kuruluş protokolünün imzalanmasıyla tüzel kimliğine kavuştu.

düzenlendi. İş konseyinin muhatap kuruluşu Tacikistan Ticaret ve Sanayi Odası olurken, oda başkanı Sarif S. Saidov karşı kanat başkanlığını üstlendi. Türkiye tarafında ise imzayı Kurucu Başkan Ahmet Şahap Ünlü attı. Ertesi gün ise Tacikistan Ekonomi ve Ticaret Bakanlığı binasında, Tayyip Erdoğan ve Tacikistan Başbakanı Akil Akilov'un da katılımıyla iş konseyinin ilk ortak toplantısı gerçekleştirildi.⁶²

Türk-Yugoslavya (Sırbistan-Karadağ) İş Konseyi

1990'larda savaş nedeniyle kesintiye uğrayan bir proje, 2002 yılında yeniden canlandırıldı ve artık geriye yalnızca Sırbistan, Karadağ ve Kosova bölgelerinin kaldığı Yugoslavya ile 11 Nisan 2002 tarihinde iş konseyi kuruluş anlaşması imzalandı. İmza törenine Yugoslavya Federal Cumhuriyeti adına, Dışişleri Bakanı Goran Svilanovic katıldı. Törende ülkesinin yabancı sermaye yatırımlarına büyük ihtiyaç duyduğunu dile getiren Svilanovic, Macaristan, Bosna-Hersek ve Makedonya ile serbest ticaret anlaşmaları imzaladıklarını ve Türkiye ile de imzalamak istediklerini söyledi. Svilanovic ayrıca, Balkanlar'da bir bölgesel ticaret alanı kurulabileceğini ifade etti. Toplantıda Türkiye tarafı adına hazır bulunan DEİK Yönetim Kurulu Üyesi Şarik Tara ise, "Balkanlar'da muvaffak olmak için Yugoslavya ile mutlaka iyi olmak gerekir. Yugoslavya iyi olursa herkes rahat eder. Onlardan alabileceğimiz şeyler var" şeklinde konuştu.⁶³

Kuruluş prosedürleri tamamlandıktan sonra iş konseyinin başkanlık görevi Faruk

Cengiç'e verildi. Konseyin muhatap kuruluşu Yugoslavya Ticaret ve Sanayi Odası olurken, bu kurumun başkanı Prof. Dr. Slobodan Korac da karşı kanat başkanı oldu. Konseyin ilk ortak toplantısı 18-19 Haziran 2002 tarihlerinde Belgrad'da gerçekleştirilirken, 26-27 Eylül tarihlerinde Bursada ikinci bir ortak toplantı düzenlendi. Bu toplantı sonrasında Yugoslav heyeti, Bursada bulunan sanayi tesislerine bir ziyaret gerçekleştirdi.⁶⁴

2003 yılında ise, ülkenin taşıdığı "Yugoslavya Federal Cumhuriyeti" adının uluslararası alanda giderek daha fazla itiraz görmesi nedeniyle Yugoslavya adı tarihe karıştı ve devletin adı "Sırbistan-Karadağ" olarak değiştirildi. Buna paralel olarak iş konseyinin adı da "Türk-Sırp ve Karadağ İş Konseyi" şeklinde değişirken, ülkenin özgün hukuki yapısı nedeniyle karşı kanat muhataplarının sayısı ikiye çıktı. Bundan böyle muhatap kuruluşlar Sırbistan Ticaret ve Sanayi Odası ile Karadağ Ticaret Odası idi. Bu değişiklikte birlikte, söz konusu kuruluşlardan ilkinin başkanı olan Radoslav Veselinović ile ikincisinin başkanı olan Vladimir Vukmirovic, eşzamanlı olarak karşı kanat başkanları oldular.⁶⁵

■ Mevcut İş Konseyi faaliyetleri

Türk-Amerikan İş Konseyi

Türk-Amerikan İş Konseyi'nin 2000-2003 yılları arasındaki faaliyetleri, dünyadaki gelişmeler ve Türkiye ile ABD arasındaki gündeme bağlı olarak büyük iniş çıkışlar yaşadı. Bu dönemde, iki ülke arasındaki ilişkileri sıkılaştıran ilk adım, ABD'nin 11 Eylül'den

sonra "terörizme destek veren odakları yok etmek" amacıyla Afganistan'a yönelttiği askeri operasyona Türkiye'nin destek vermesiydi. Bununla ilgili olarak 1 Kasım 2001 tarihinde bir hükümet açıklaması yapan Başbakan Ecevit, "Sürekli Özgürlük Harekâtı'nın başarıya ulaşmasının tüm insanlığın yararına olduğunu" belirtiyor ve müttefiki ABD'nin Afganistan'da başarılı olabilmesi için, asker göndermek dahil, gerekli desteğin verileceğini açıklıyordu.⁶⁶

Bu desteğin yarattığı olumlu havayı daha da geliştirmek için, ilerleyen günlerde, Başbakan Bülent Ecevit'in ABD ziyareti gündeme gelecekti. Nitekim 2002 yılının Ocak ayında Ecevit, beraberindeki 212 kişilik dev bir heyetle Washington'a adeta çıkarma yapıyordu. Aralarında TOBB ve DEİK Yönetim Kurulu Başkanı Rifat Hisarcıklıoğlu, DEİK İcra Kurulu Başkanı Rona Yırcalı ve birçok özel sektör kuruluşu ile oda başkanının da bulunduğu heyette tam 106 işadınının yer alması, ılık esen rüzgârların iş dünyasında yarattığı beklentilerin bir işaretiydi.⁶⁷

Ecevit'in Washington ziyaretinin gündeminde hiç şüphesiz önceliği Afganistan alıyordu. Bunun dışında gezide, ticari ve ekonomik konuların yanı sıra Irak, Kıbrıs ve Ege, Avrupa Birliği, Orta Asya, enerji hatları konuları, terörizmle mücadele ve iki ülke arasındaki stratejik ortaklığın derinleştirilmesi gibi meselelerin masaya yatırılacağı duyurulmuştu.⁶⁸ Diğer yandan görüşülen isim ve kurumların çeşitliliğine paralel olarak, gezi boyunca ele alınan gündem konularına yenileri de eklendi. Örneğin 15 Ocak günü ilk görüşme, Blair House'ta Dünya Bankası Başkanı James Wolfensohn'la yapılırken, burada Afganistan'ın yeniden inşasındaki işbirliği olanaklarının yanında Bakû-Tiflis-Ceyhan Boru Hattı ve köy-kent projesi gibi konular da ele alındı.⁶⁹ Diğer yandan, Ecevit'in ABD Başkan Yardımcısı Dick Cheney ile yaptığı görüşme sonrasında, Türkiye ile ABD arasında birikmiş, tıkanmış ekonomik ve ticari kapsamlı sorunların çözülmesi için iki ülke arasında bir Karma Ekonomi Komitesi kurulması yolunda görüş birliğine

MUHTAR KENT (Dünya Türk İş Konseyi Yüksek İstişare Kurulu Başkanı)

"Türk Amerikan ilişkilerini geliştirmekte özel sektöre çok iş düşüyor."

Afganistan ve Irak savaşları Türk-Amerikan ilişkilerinde zaman zaman iniş çıkışlara sebep olsa da, karşılıklı çıkarlar ve uzun bir geçmişe dayanan stratejik işbirliği bu sıkıntılı devrelerin nispeten az zararla atlatılmasına yardımcı oldu. Ekonomik ilişkilere gelince, mevcut rakamlar bu konuda Türkiye aleyhine bir dengesizlik olduğunu ortaya koyuyor. Bunun üstesinden gelmek için özel sektörün önemli bir rol oynayabileceğine inanıyorum. Yatırımları cazip hale getirip orta ölçekli iş merkezlerini destekleyerek, küresel iş mantığına sahip liderler yetiştirerek ve iş faaliyetlerimizin içine çevresel, sosyal ve ekonomik sürdürülebilirliği yerleştirerek ekonomik ilişkilerin gelişmesine öncü olabiliriz. Unutmayalım ki Türkiye'nin güçlü bir Amerika'ya, Amerika'nın güçlü bir Türkiye'ye ve dünyanın da sağlam Türk-Amerikan ilişkilerine ihtiyacı var.

Unutmayalım ki Türkiye'nin güçlü bir Amerika'ya, Amerika'nın güçlü bir Türkiye'ye ihtiyacı var.

varıldı. Türk ve Amerikan uzmanlardan oluşması tasarlanan ve hemen sonraki ay faaliyete geçmesi öngörülen komitenin kurulması, ABD gezisinin ilk somut kazanımı olarak yorumlandı.⁷⁰

DEİK ve Türk-Amerikan İş Konseyi temsilcileri de gezi boyunca yapılan çeşitli görüşmelere katıldılar. Ayrıca gezi boyunca Türk iş dünyasını temsil eden örgütlerin birlik görüntüsü vermesi ve 17 Ocak günü Washington'da TOBB, TÜSAİD, DEİK ve TİM ortaklığında bir kokteyl düzenlenmesi genel olarak olumlu bir tablo yarattı. O dönem TÜSİAD başkanı olan Tuncay

Özilhan'ın ifadesine göre Türk iş dünyasında böyle bir birliktelik ilk defa böyle bir vesileyle sağlanmıştı.⁷¹

Ne var ki tüm bunlar arzu edilen somut sonuçların elde edilmesi için yeterli değildi. ABD gezisinin kazanımları sınırlıydı; hatta bazı Amerikan basın kuruluşlarına göre Türkiye, Washington'dan "eli boş" dönüyordu. Örneğin *Wall Street Journal* gazetesinde yayımlanan bir haber-yorum yazısında, ABD'nin terörle mücadele kapsamında ortaklarına çeşitli imtiyazlar vermesine rağmen, başta tekstil kotaları sorunu olmak üzere ABD ile olan ticaretinde daha

geniş olanaklar bekleyen Türkiye'nin hayal kırıklığına uğradığı ifade ediliyordu.⁷² Buna karşın gezinin sadece ticari amaçlar doğrultusunda gerçekleştirilmediği savı öne sürülerek, Türk-Amerikan stratejik işbirliğinin derinleştirilmesine sağladığı katkılar nedeniyle Ecevit'in ziyaretini başarılı bulan görüşler de mevcuttu.⁷³

Keza Rona Yırcalı da DEİK olarak geziyi başarılı bulduklarını, ABD'nin Türkiye'ye olan desteğini "açıkça ortaya koyduğunu" söylüyordu.⁷⁴ Köşe yazarı Hasan Cemal de, Ecevit'in Türkiye'ye dönmesinden birkaç gün sonra *Milliyet* gazetesinde yayımlanan yazısında gezinin son derece başarılı geçtiğini söylüyor ve bu ziyaretin, ABD ile Türkiye arasında "stratejik ortaklığa" doğru yeni bir sayfa açtığını öne sürüyor-du.

Başbakan Ecevit'in Washington ziyareti başarılı geçti. Amerikan Dışişleri Bakanlığı'nın açıklamasında da belirtildiği gibi, Türk-Amerikan ilişkilerinde "yeni bir sayfa"nın açıldığını söylemek abartılı bir değerlendirme olmaz.

ABD ile yeni sayfanın nasıl yazılacağı henüz belli değil. Ama genel beklenti, 11 Eylül dünyasının yeni koşullarında Türkiye'yle ABD'nin birbirlerine daha çok yaklaşmalarındır. Ve "Türk-Amerikan stratejik ortaklığı"nın içini yakın gelecekte daha fazla doldurmalarıdır.

(...) Amerikan yönetiminin bu konudaki siyasi irade beyanı eğer gerçekleşir ve iki taraf da üstlerine düşeni yerine getirirse, Türk-Amerikan ilişkilerinde açılan yeni sayfanın iyi yazılmasında çok önemli bir köşe dönülmüş olur.⁷⁵

Ancak ilerleyen günler, tüm beklentilere karşın, Türkiye ile Amerika arasında arzu edilen yakınlaşmanın sanıldığı kadar "yakın" olmadığını gösterecekti. Nitekim mart ayında Washington'da yapılan Türk-Amerikan İş Konseyi ortak toplantısında, Türk kanadı tarafından diğer gündem maddelerinin yanında bu eksiklik de dile getirilecekti.

Türk-Amerikan ilişkilerinin iki temel ayağını "stratejik ekonomik işbirliği" kavramında birleştiren Konsey Başkanı Akın Öngör'e göre ABD'lilere, 11 Eylül sonrası dünyada kendi güvenlikleri gereği yeni stratejik-ekonomik ortaklıklar kurmalarının önemini iyi anlatmak gerekiyordu. Bu açıdan Türkiye'nin ABD için en iyi adaylardan biri olduğunu savunan Öngör, daha önce iş konseyi olarak ABD'nin siyasi kararlılığının sağlanması yönünde çeşitli girişimlerde bulunduklarını, ancak bu girişimlere önemli bir karşılık alamadıklarını

1 Mart tezkeresinin ABD yönetiminde yarattığı hayal kırıklığı nedeniyle ATC'nin 2003'te düzenlediği 23. yıllık konferansa Amerikan tarafından katılım çok sınırlı oldu.

AKIN ÖNGÖR (Türk-Amerikan İş Konseyi Eski Başkanı)

"11 Eylül'den sonra ABD'yi yalnız bırakmamamız gerekirdi."

11 Eylül hadisesini takiben Ankara'da Amerikan Büyükelçiliği'nde bir yemek oldu. O yemeğe büyükelçi beni de davet etti. Gittim. Sekiz-on masanın olduğu bir yemek. Benimle aynı masada değişik kişiler vardı. Konuşuluyor yemekte. Şöyle bir soru yönelttiğini hatırlıyorum birisinin: "Şu anda Türkiye hükümetine ne tavsiye edersiniz?" O zaman Ecevit Hükümeti var. Ben şöyle dedim: "Anlamakta zorluk çekiyorum. Stratejik ortak olduğumuz, aynı güvenlik sistemi içinde olduğumuz Amerika Birleşik Devletleri kendi evinde çok büyük bir hücumla, bir taarruza, bir terörist müdahaleye maruz kaldı. ABD, bizim en büyük ortağımız ve güvenliğimiz konusunda en büyük işbirliği yaptığımız ülke. Diğer ülke başkanları gittiler, aslında bizim de başbakanımızın ve cumhurbaşkanımızın şu ana kadar gitmesi gerekirdi. Bu yapılan ihmali anlamam mümkün değil. Gidip baş sağlığı dilemesi, 'Biz buradayız, yanınızdayız, biz de terörizmle mücadele ediyoruz' demesi gerekir." Benim bu ateşli çıkışım üzerine yanımdaki beyefendi cebinden bir kâğıt çıkarttı. Hatırlıyorum, küçük bir kart, kenarında ay yıldız var. "Ben Dışişleri Bakanlığı müsteşarıyım" dedi, "Sizce cumhurbaşkanının gitmesi gerçekten gerekli mi?" "Sayın müsteşarım, dün gitmesi, evvelki gün gitmesi lazımdı Türkiye devletini temsilen. Bilemediğim sebeplerle o gidemiyorsa, başbakanın gitmesi lazım. Bizde bir adet vardır. Biri, bir yakınımız vefat ettiğinde hemen yakınlarının ziyaretine gidilir. Şimdi orada değiliz, ne zaman olacağız?" dedim. Müsteşar not aldı. Ve çok kısa bir süre sonra başbakan, eşiyile beraber Washington'a bir ziyaret planladı. Ben eminim ki o müsteşarın aldığı notun da bunda etkisi oldu.

Bizde bir adet vardır. Biri, bir yakınımız vefat ettiğinde hemen yakınlarının ziyaretine gidilir. Şimdi orada değiliz, ne zaman olacağız?

söylüyor ve “Amerikalılara ‘eğer yatağınızda rahat uyumak için bir faktör daha eklemek istiyorsanız, Türkiye’yi stratejik partner seçin’ demeliydik” şeklinde konuşuyordu.⁷⁶

Bundan fazla uzun olmayan bir süre sonra, 1 Mart 2003’te, ABD’nin Irak’a yapacağı harekâta yönelik destek talebinin TBMM’de reddedilmesi ise, iki ülke arasındaki havanın buz kesmesine neden oluyordu. Türk-Amerikan İş Konseyi’nin ATC ile birlikte gerçekleştirdiği yıllık ortak toplantı, tezkere krizinin hemen sonrasına denk gelmişti. Sene başında iş konseyinin başkanlığına seçilen Vural Akışık’ın aktardığına göre, kriz nedeniyle beklentinin

düşük olmasına karşın, yine de toplantıya 1.000 civarında kişi kayıt yaptırmıştı. İyimserliğini kaybetmek istemeyen Akışık, ortak toplantı öncesinde düzenlediği basın toplantısında, tezkere krizi gibi münferit bir olayın iki ülke arasındaki eski ve köklü ilişkileri bozmayacağını, ayrıca ticari ilişkilerin geliştirilmesiyle siyasi ilişkilerin daha da güçleneceğini öne sürüyordu:

Ülkeler arası ilişkileri tekil olaylar değil, çok yönlü menfaatler belirler. Türk-Amerikan ilişkileri uzun solukludur ve ülkeler arası karşılıklı menfaatlere dayalıdır. Bu ilişki tek bir tezkereye bağlanamaz. ABD her zaman için Ortadoğu’da güçlü ve istikrarlı Türkiye ister. Bu konsey 1986

yılında kuruldu. O dönemde iki ülke arasındaki 1,5 milyar dolar seviyelerindeki ticaret hacmi, günümüzde 6-7 milyar dolara ulaştı.⁷⁷

Ancak toplantı, Akışık’ın beklediği kadar da iyi gitmeyecek ve her yılkinden farklı olarak Türk-Amerikan İş Konseyi’nin 2003 Ortak Toplantısı’na birkaç Kongre üyesi dışında, ABD’nin hiçbir üst düzey yetkilisi katılmayacaktı. Toplantı sırasında Türkiye’nin Washington Büyükelçisi Faruk Loğoğlu’nun verdiği resepsiyona katılan Türk yetkililer de, ABD’de edindikleri izlenimden hareketle, iki ülke arasında “soğuk rüzgârlar” estiğini kabul etmek zorunda kalacaktı.⁷⁸

Ortaya çıkan olumsuz tablo içinde durumu bir nebze düzeltmeye çalışma görevi yine işadamlarına düşmüştü. 31 Mart günü TUSİAD ve Türk-Amerikan İş Konseyi yöneticileri, TUSİAD binasında bir araya gelerek bir durum değerlendirmesi yaptılar. Türkiye’ye karşı oluşan tepkilerin önüne nasıl geçilebileceğini ve kendilerinin ABD ile olan ilişkilerde nasıl bir rol üstlenebileceklerini tartışan işadamları, öncelikli olarak ABD Başkanı George Bush’a Türkiye tezlerini anlatan bir mektup yazmayı, ardından da olumsuz havayı dağıtmak için 14 Nisan’da bir heyetle ABD’ye gitmeyi kararlaştırdılar.⁷⁹ Her ne kadar planlanan bu ziyaret gerçekleştirilemediyse de, yine de ilişkiler zamanla ağır ağır düzelme yoluna girdi. Mayıs ayı başına gelindiğinde, Vural Akışık’ın bir basın toplantısında kullandığı ifadeyle, “Türk-Amerikan ilişkileri yukarıdan aşağıya doğru toparlanmaya başlamıştı.”⁸⁰

Türk-Avusturya İş Konseyi

1996 yılında kurulan Türk-Avusturya İş Konseyi, 11 Temmuz 2003 tarihinde Başbakan Recep Tayyip Erdoğan’ın Avusturya’ya yaptığı resmi ziyaret vesilesiyle, karşı kanadı temsil eden Avusturya Federal Ekonomi Odası (WKÖ) ile birlikte Viyana’da “Türkiye-Avusturya: Yeni Olanaklar - İşbirliğinden Ortaklığa” başlıklı bir toplantı düzenledi. DEİK Yönetim Kurulu Başkanı Rifat Hisarcıklıoğlu’nun da katıldığı toplantıda bir konuşma yapan Avusturya Başbakanı Wolfgang Schüssel, Türkiye’nin ekonomik ve politik açıdan önemli bir ülke olduğuna, ancak coğrafi konumu itibarıyla sorunlu bir bölgede yer aldığına dikkat çekti. Türkiye’nin kısa sürede büyük adımlar attığını ve bu olumlu gelişmeyi memnuniyetle izlediklerini belirten Schüssel, bölgesel dengesizliklerin giderilmesi ve demokrasinin geliştirilmesi konularının Türkiye için önem taşıdığını ifade etti. Türkiye’nin AB üyeliğini desteklediklerini de söyleyen

Türk-Avusturya İş Konseyi’nin bir etkinliği sırasında Şerif Egeli Avusturya devlet başkanıyla bir arada.

ÖZDEM SANBERK (Eski Büyükelçi)

“Türkiye ile Amerika hiçbir zaman stratejik ortak olmadı.”

Stratejik ilişki iki ülke arasındaki çıkarları kapsar. Daha doğrusu sizin ülkenizin çıkarlarına uymasa bile, stratejik partnerinizin istikametinde hareket etmek anlamına gelir stratejik ilişki; ben öyle anlıyorum. Amerika ile ilişkilerimiz hiçbir zaman böyle olmadı. Ama genel anlamda, 45’ten 91’de Sovyetler Birliği’nin dağıldığı döneme kadar bu ilişki, bizim açımızdan berrak bir ilişkiydi. Ama Sovyetler Birliği’nin dağılmasından, duvarın yıkılmasından sonra ilişkinin yeni koşullara uydurulması için iki tarafın da harekete geçmesi lazımdı, iki taraf da bunu yapmadı. Çünkü o zaman Türkiye’den bir kuşatma istedi. O kuşatma objesi de Saddam Hüseyin’di. Biz demek ki 90’lı yılları Saddam Hüseyin’i kuşatmakla geçirdik. Aslında Türkiye-Amerika ilişkilerinin kırılması 11 Eylül’de değil, 2003’te Irak’ın işgalinden itibaren başladı. Tezkere krizi de o tarihte çıktı. O tarihten sonra ilişkileri sürükleyecek ortak bir konu veyahut bir hedef de kalmadı.

Obama, daha sonraları ortaklığımızı model ortaklık olarak tanımladı, George Bush da bu konuda çeşitli şeyler söyledi. Ama Türk-Amerikan ilişkilerinin 2003’ten itibaren bir daha eskisi gibi olmayacağı anlaşıldı. Lüzum da yoktu belki. Türk-Amerikan ilişkilerini mutlaka bir sıfatla tanımlamak gerekirse, aslında “önemli ilişkiler” demek yeterli olabilir. Evet Ankara, Washington için önemli bir müttefik, fakat stratejik bir müttefik değil. Çünkü Türkiye’nin çıkarları Amerika’nın çıkarlarıyla her konuda üst üste örtüşmüyor, ama örtüştüğü alanlar da pek çok. O alanlarda birlikte çalışmak iki tarafın da çıkarına.

Türk-Amerikan ilişkilerini mutlaka bir sıfatla tanımlamak gerekirse, “önemli ilişkiler” demek yeterli olabilir. Ankara, Washington için önemli bir müttefik, fakat stratejik bir müttefik değil.

Avusturya başbakanı, konuşmasının sonunda ikili ekonomik ilişkilere değindi ve iki ülke arasında işbirliği yapılabilecek başlıca sektörleri enerji, gıda, inşaat ve turizm olarak sıraladı.⁸¹

Türk-Azeri İş Konseyi

1991 yılında kurulan Türk-Azeri İş Konseyi, ilerleyen dönemlerde görece düşük bir faaliyet temposu izledi. Konseyin rutin toplantı ve ziyaretleri dışında 2000-2003 dönemdeki en önemli etkinliği, 2002 Ekim’inde düzenlenen Ekonomik İşbirliği Teşkilatı (ECO) Zirve Toplantısı nedeniyle İstanbul’u ziyaret eden Azerbaycan Cumhurbaşkanı Haydar Aliyev’le bir araya gelmek oldu. Türk-Azeri İş Konseyi, Aliyev onuruna 15 Ekim 2002 tarihinde Çırağan Sarayı’nda bir öğle yemeği düzenledi. İşadamlarının büyük ilgi gösterdiği yemeğe Türk özel sektörünü temsilen yaklaşık 250 kişi katıldı.⁸²

Türk-Belarus İş Konseyi

Eski Sovyet cumhuriyetlerinden Belarus’la kurulmuş olan iş konseyi de, 2000-2003 döneminde çalışmaları durağan bir gündemde sürdürdü. Konseyin bu dönemdeki en önemli etkinliği, 2002 sonlarında Türk-Belarus İş Konseyi Başkanı Zuhul Mansfield başkanlığında dört firma temsilcisi ve DEİK Bölge Koordinatör Yardımcısı Ebru Kunt Akın’dan oluşan bir heyetin, Belarus Yatırım Forumu’na katılmak ve ülkedeki üst düzey yetkililerle ve işadamları kuruluşlarıyla görüşmek amacıyla 26-29 Kasım 2002 tarihleri arasında Minsk’i ziyaret etmesiydi. Türkiye’nin Minsk Büyükelçisi Ali

Vural Öktem’in de katıldığı forumda ve çeşitli bakanlarla yapılan görüşmelerde elde edilen bilgilerin DEİK aracılığıyla bütün özel sektöre duyurulacağı açıklandı.⁸³

Türk-Belçika İş Konseyi

2001 yılı, Türk-Belçika İş Konseyi’nin belki de tarihindeki en zorlu yıldır. Özdemir Sabancı suikasti zanlısı Fehriye Erdal’ın Türkiye’nin tüm girişimlerine rağmen Belçika tarafından iade edilmeyerek serbest bırakılması, bu dönemde Türkiye ile Belçika arasındaki ilişkileri büyük bir çıkmaza soktu. Aynı yıl, Türkiye’nin önde gelen işadamlarından, Alarko Holding’in kurucusu ve Türk-Belçika İş Konseyi’nin başkanı Üzeyir Garih, 25 Ağustos 2001 tarihinde Eyüp Mezarlığı’nda bir cinayete kurban gitti. Kuruluşundan beri iş konseyinin Belçika kanadı başkanlığını yürüten Eugène van Dyck da yaklaşık aynı dönemde hayatını kaybetti. Tüm bu gelişmeler, iş konseyinin faaliyetlerini durma noktasına getirdi.

İş konseyinin yeniden normal çalışma koşullarına kavuşması, 2002 yılının ortalarını buldu. Bu yöndeki ilk adımlar, kısa süre önce konseyin Türkiye kanadı başkanlığına seçilen Uğur Yüce tarafından atıldı. 11 Haziran ve 18 Eylül’de Brüksel’de iki ayrı ziyaret düzenleyen Yüce, burada çeşitli bürokratların yanı sıra Belçika Firmalar Federasyonu (FEB) temsilcileriyle de bir araya gelerek konsey çalışmalarının canlandırılması için karşı tarafı harekete geçmeye çağırdı. Görüşmelerde, iş konseyinin Belçika kanadı başkanlığına yeni bir atamanın yapılması talep edildi.⁸⁴

Yüce’nin girişimlerinin ardından, Belçika Brüksel Bölgesi Ticaret Bakanı Didier Gosuin ve beraberindeki Belçikalı işadamları heyetinin eylül ayı sonundaki Türkiye ziyareti vesilesiyle, 30 Eylül 2002 tarihinde DEİK tarafından Ritz Carlton Otel’de bir toplantı düzenlendi. Üzeyir Garih ve Eugène van Dyck anısına saygı duruşuyla başlayan toplantıya Uğur Yüce başkanlık etti.

Toplantı sırasında Ticaret Bakanı Gosuin yaptığı konuşmada, iki ülke arasındaki ilişkilerin canlanmasına büyük önem verdiklerini, böyle bir toplantıyı örgütlemek için Türkiye tarafının verdiği çabayı takdir ettiklerini ve kısa süre içinde kendilerinin de konseye bir eşbaşkan atayacaklarını belirtti. AB konusuna da değinen Gosuin, Kopenhag Zirvesi’nde görüşülmüş olan hususları desteklemeye devam ettiklerini ve “biraz zaman alacak olsa da” Türkiye’yi AB içinde görmek istediklerini söyledi.⁸⁵

Avrupa Birliği konusu, ilerleyen dönemlerde de Türk-Belçika İş Konseyi’nin önde gelen gündem başlıklarından biri oldu. Belçika Başbakanı Guy Verhofstadt’ın Kasım 2003’teki Türkiye ziyareti vesilesiyle, Türk-Belçika İş Konseyi ve Türk-Belçika Ticaret Derneği ortaklığında düzenlenen yemeğin ana konusu yine Türkiye’nin AB üyeliği idi. Yemekte, Türkiye’nin, kriterleri yerine getirdiği takdirde üyelik müzakereleri için tarih alacağına inandığını söyleyen Guy Verhofstadt’a göre Türkiye’nin AB sürecindeki en büyük engeli Kıbrıs’tı. Belçika başbakanı, Türkiye’ye, BM Genel Sekreteri Kofi Annan’ın hazırladığı planı desteklemesini öneriyordu.⁸⁶

Türk-Belçika İş Konseyi’nin başkanı Üzeyir Garih 2001 yılında bir cinayete kurban gitti. Konseyin kuruluşundan beri eşbaşkanlığını yapan Eugène van Dyck da yaklaşık aynı dönemde hayatını kaybetti. 30 Eylül 2002 tarihinde DEİK tarafından düzenlenen ortak toplantıda her iki başkanın anısına saygı duruşu yapıldı.

Türk-Belçika İş Konseyi, bu toplantıdan yaklaşık 6 ay sonra bir başka önemli konuyu ağırladı. 2-6 Mayıs 2004 tarihleri arasında, aralarında önemli işadamlarının da olduğu 130 kişilik bir heyetle Türkiye’yi ziyaret eden Belçika Prensi Philippe, ziyaretinin ikinci gününde Türk-Belçika İş Konseyi’nin çalışma toplantısına katıldı. Farklı sektörlerin durumunun değerlendirildiği toplantının en önemli gündem maddesi ise, Türk-Belçika İş Konseyi’nin yeniden yapılandırılmasına ilişkin mutabakat zaptının imzalanmasıydı.⁸⁷ DEİK İcra Kurulu Başkanı Rona Yırcalı ile FEB arasında imzalanan zabıt, kısa süre önce durma noktasına gelen konsey faaliyetlerinin yeniden canlandırılması bakımından önemli bir adım teşkil etti.

Türk-Çin İş Konseyi

Yüksek büyüme hızlarıyla dikkati çeken ve giderek küresel bir güce dönüşen Çin’le ticari ilişkilerin geliştirilmesi, 2000’li yılların başında her gün önemi biraz daha fazla anlaşılan bir konu haline gelmişti. Bu dönemde Pekin, Türkiye’den resmi bir konuyu ağırladı. Recep Tayyip Erdoğan, başbakan olmadan kısa bir süre önce, Ocak 2003’te AKP genel başkanı sıfatıyla Çin’e bir ziyarette bulundu. Gezi dönüşünde, aralarında DEİK ve Türk-Çin İş Konseyi yetkililerinin de olduğu işadamlarıyla bir toplantı düzenleyen Erdoğan, bu ülkeye ilişkin gözlemini, yıllar önce Turgut Özal’ın telaffuz ettiği bir cümleyle ifade ediyordu: “Ben burada komünizmi görmedim.” Kendilerine düşen görevin, Çinli yöneticilerle mevcut ticari ilişkileri güçlendirmek için adımlar atmak olduğunu ifade eden Erdoğan, bunun altını TOBB ve DEİK gibi kuruluşların dolduracağını belirtiyor ve ardından ekliyordu: “Biz işadamlarımızın arkasındayız. Bize ne görev düşüyorsa onu yaparız.”⁸⁸ Erdoğan’ın “gayriresmi” olarak temsil ettiği hükümetin bu duruşu, ilerleyen dönemlerde, aralarında Türk-Çin İş Konseyi’nin de olduğu işveren çevrelerinin, Çin’le kurulan ilişkilerde daha fazla inisiyatif almasını sağlayacaktı.

Türk-Finlandiya İş Konseyi

2000’li yıllar boyunca ağırlıklı olarak Türkiye’de Finlandiyalı işadamlarını ve bürokratları ağırlayan ve farklı alanlardaki işbirliği olanaklarını tartışan, ayrıca Helsinki’de düzenlediği seminerlerde

Türkiye’deki yatırım fırsatlarına ve iklimine odaklanan Türk-Finlandiya İş Konseyi, aynı dönemlerde Türk-Yunan ilişkilerinin düzelmesi sürecine de katkı sağladı. Konsey, Ege havzasının bir barış bölgesi haline getirilmesi yönünde çaba gösteren “Kuzey-Güney Avrupa Ekonomik Forumu” adlı inisiyatifin kurulmasında ve sürdürülmesinde önemli rol oynadı.

DEİK’in kuruluşundan itibaren iş konseylerinin görevleri arasında sayılan hususlardan biri de, ülkeler arasında çok taraflı işbirliği olanaklarının değerlendirilmesiydi. İş konseyi modelinin alındığı Amerika’nın aksine tüm iş konseylerinin aynı çatı altında toplanması DEİK’te önemli bir sinerji yaratıyor ve çok taraflı işbirliğine yönelik çalışmaları mümkün kılıyordu. Başta Karadeniz Ekonomik İşbirliği İş Konseyi olmak üzere, DEİK’in teşkil ettiği çok sayıda işbirliği platformu, ikili ilişkilerin dışında çok taraflı ve çok yönlü işbirliği ortamlarının oluşturulmasına önemli katkılar sağlamıştı. Bu çerçevede DEİK’in iş konseyleri yoluyla destek verdiği girişimlerden biri de, Türk-Yunan İş Konseyi Başkanı Şarık Tara’nın kişisel girişimi ile oluşturulan Kuzey-Güney Avrupa Ekonomik Forumu’ydu.

Forumun birincil amacı, yüksek refah seviyesine sahip kuzey ülkeleri ile gelişmekte olan güney ülkeleri arasındaki sinerji ve işbirliğini artırarak muhtemel tansiyonları önlemek ve Avrupa’daki barışa katkı sağlamaktı. Sonraki yıllarda Nobel Barış Ödülü’nü kazanacak olan Finlandiya Cumhurbaşkanı Martti Ahtisaari, girişimin en önemli destekçilerinden biriydi.

Ahtisaari’nin başkanlığında, İskandinav ülkeleri ve Yunanistan’dan gelen işadamları, politikacılar ve büyükelçilerin katılımıyla 10-11 Mayıs 2000 tarihleri arasında İstanbul’da gerçekleştirilen yuvarlak masa toplantısında, bu etkinliğin her yıl düzenli olarak tekrar edilmesine karar verilmiş ve böylece Kuzey-Güney Avrupa Ekonomik Forumu yıllar içinde giderek büyüyen bir yapıya kavuşmuştu.⁸⁹ İkinci toplantı 2001 yılında Atina’da, üçüncü toplantı 2002’de Stockholm’de, dördüncü toplantı 2003’te Adriyatik’teki Brijuni adasında, sonuncusu ise 2004’te Vilnius’ta gerçekleştirilmişti.⁹⁰

Türk-Fransız İş Konseyi

Fransa’da 1998 yılından beri gündemde olan Ermeni soykırımı tasarısı 2001 yılında bir sonuca ulaştı ve 350 bin kişilik Ermeni cemaatinin bir hayli etkili olduğu Fransız Parlamentosu, yerel seçimlere 2 aydan az bir zaman kala, 29 Ocak 2001 tarihli oturumunda, içinde “Türk”, “Türkiye”, “Osmanlı” gibi ifadelerin geçmediği tek cümlelik bir kanunla soykırımı tanıdığını ilan etti.

Türk-Fransız İş Konseyi temsilcileri, parlamentonun bu kararı almasıyla birlikte soluğu Fransa’da aldılar. DEİK’ten yapılan

ALDO KASLOWSKI (Türk-Fransız İş Konseyi Eski Başkanı)

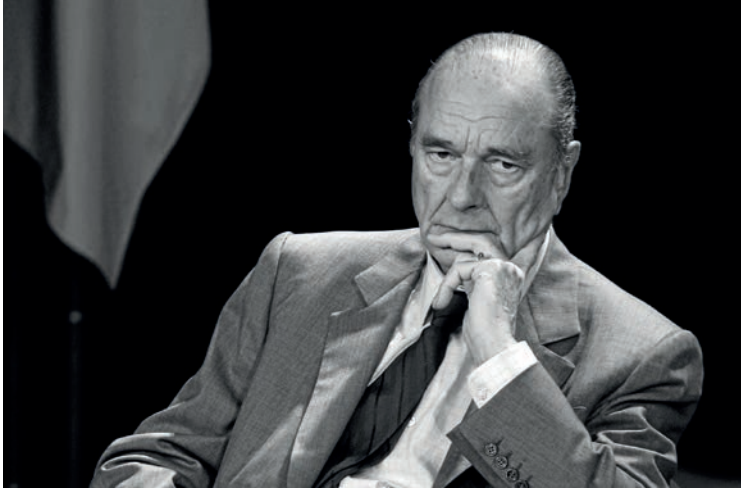
“Fransa en sorunlu, ama potansiyeli en yüksek iş konseyiydi.”

MEDEF ile olan ilişkilerimiz kesinlikle çok güzeldi. Çok iyi anlaşıyorduk. Evimize gider gibi gidiyorduk oraya, kendimizi evimizde hissediyorduk. Onlar da çok sık geliyordu. Ama kronikleşmiş sorunlar hep vardı.

Benim Türk-Fransız İş Konseyi’ne üyeliğim 1996 yılında başladı. Jak Kamhi bir gün evime geldi ve dedi ki, “Ben Türk-Fransız İş Konseyi’ni bırakacağım. Çok uzun yıllar yaptım. Orasının biraz gençleşmesi lazım.” O zamanlar Fransız İş Konseyi oldukça önemliydi. Gerçekten çok düşündüm, çünkü Jak fevkalade güzel bir çalışma yapmıştı; Fransa’da da çok iyi temasları vardı. Benim de vardı, zaten o nedenle bana gelmişti. Ama onun yerini doldurmak kolay değildi. Teklifi gerçekten biraz düşündürücüydü, çünkü benim için yeni bir konuydu. Bu işler nasıl oluyor, bilmiyordum. Fakat o zaman heyecanlıydık hepimiz. Yeniydik bu işlerde, her şeyin başındaydık. Türk-Fransız ilişkileri de henüz başındaydı. Türkiye’de 60 kadar temsilcileri ya vardı ya yoktu. Ve bunu geliştirmek istiyorlardı. Fransa kesinlikle bize çok yakındı. Bakıyordum, diğer iş konseyleri arasında en faal olan Fransa’ydı. Belki aynı zamanda en sorunlu olandı, ama potansiyeli en yüksek olan da Fransa’ydı.

MEDEF ile olan ilişkilerimiz de kesinlikle çok güzel ilerledi. Çok iyi anlaşıyorduk. Evimize gider gibi gidiyorduk oraya giderken, kendimizi evimizde hissediyorduk. Onlar da çok sık geliyordu. Tabii kronikleşmiş sorunlar hep vardı. Arada bir iş konuşurken, “Aldo al şapkanı, yarın Senato’ya git. Ermeni tasarısını geçirecekler. Lütfen orada lobi yap” denirdi. Tüm bunlarda Jak Kamhi bana çok destek vermiştir. Orada tanıdıkları çoktu ve çok sağlam ilişkileri vardı. Hakikaten bana çok yardımcı olmuştur; hatta pek çok kez birlikte gitmişizdir. Başkanlıktan ayrılmış olsa da iş konseyine desteği hep devam etmiştir.

Fransa'da 1998 yılından beri gündemde olan Ermeni Soykırımı Tasarısı Fransız Parlamentosu'nun 29 Ocak 2001 tarihli oturumunda kabul edildi ve yasa Cumhurbaşkanı Jacques Chirac tarafından hızla onaylandı.

bir açıklamada, iş konseyi başkanı Aldo Kaslowski başkanlığındaki heyetin, senato üyeleri ve Fransız iş dünyasının önde gelenleriyle görüşerek, yasanın Anayasa Mahkemesi'nde iptal edilmesi için çaba gösterecekleri duyuruldu. Fransız yasaları gereği bir yasanın iptaline yönelik olarak Anayasa Mahkemesi'nde dava açılması için en az 60 milletvekilinin imzası gerektiğinden, Türk işadamları bu desteği sağlamayı hedefliyordu.⁹¹

Buna karşın yasa, Cumhurbaşkanı Jacques Chirac tarafından hemen onaylandı. Kararın yasalaşması Fransız işadamlarında da kızgınlık ve tedirginlik yaratmıştı. Bunun üzerine MEDEF ve TÜSİAD tarafından durumu değerlendirmek üzere bir toplantı yapıldı. Türkiye'de büyük yatırımları olan Carrefour, Alcatel, Renault, ve Peugeot gibi firmaların temsilcilerinin de katıldığı toplantıda Fransız işadamlarının ortak vurgusu, meselenin bir iç politika malzemesi haline getirildiği ve yasanın geçmesinin

Fransız halkına mal edilmemesi gerektiği yönündeydi. Fransız firmalarının ihalelerden çıkarılmasından çekindiklerini ifade eden işadamları, Türkiye'nin AB üyeliğine destek vermeyi sürdüreceklerini de ifade ettiler. Toplantı sonrasında da parlamento kararını protesto eden ve TÜSİAD ile MEDEF'in ortak imzasını taşıyan bir deklarasyon yayınlandı.⁹²

Aslında Fransız işadamlarının tedirginlik duyması hiç de nedensiz değildi. Türkiye'nin Gümrük Birliği'ne girmesinden sonra iki ülke arasındaki ticari ilişkiler iyice gelişmiş ve Türkiye'nin Fransa'ya yıllık ihracatı 1,3 milyar doları, Fransa'dan yıllık ithalatı ise 2,8 milyar doları bulmuştu. Türkiye'de 198 adet Fransız sermayeli şirket faaliyet gösteriyordu ve bu şirketlerin ülkedeki toplam sermayesi 5,3 milyar dolar seviyesindeydi.⁹³ Bu tabloya rağmen Fransa'dan böyle bir kararın çıkması karşısında Türk özel sektörü, ilişkileri yeniden gözden geçirme noktasında sanayi ve ticaret odalarından iş dünyası örgütlerine kadar bir bütün olarak mutabakat içindeydi.

Bu sancılı süreçte Türkiye'yle ve Türk iş çevreleriyle arayışı iyi tutmak için azami çaba sarf eden MEDEF, aynı yıl patlak veren ekonomik krizi de ilişkileri düzeltmek için bir fırsat olarak değerlendirdi. Temmuz ayında, 70 kişilik MEDEF heyeti Türkiye'ye gelerek DEİK ve TÜSİAD ile görüşmeler yaptı. Ziyareti son derece olumlu ve yapıcı bulan Aldo Kaslowski, geçmişte Türkiye'nin krize girdiği her dönemde en fazla yatırım yapanların Fransızlar olduğuna dikkat çekiyor ve düşüncelerini, "Sadece iyi günlerde değil, kötü günlerde

bizi destekleyen, hem ikili ilişkilerde hem de AB boyutunda arkamızda olan ülke Fransa'dır. Helsinki Zirvesi'nde bunu görmüştük" sözleriyle ifade ediyordu.⁹⁴ İlişkilerin yeniden iyi bir düzeye yükseltilmesi yönündeki bu arayış, sene başında yaşanan "soykırım" gerilimine yalnızca Fransız işadamlarının değil, Türk işadamlarının da bir son vermek istediğini gösteriyordu.

Soykırım yasının yarattığı gerilim yavaş yavaş ortadan kalksa da, yaşanan süreç kaçınılmaz olarak Türk-Fransız İş Konseyi'nin faaliyetlerini olumsuz etkilemişti. Önceki yıllarda yoğun bir faaliyet takvimi olan konseyin 2002 yılının ilk 10 ayında gerçekleştirdiği etkinlikler, şubat ayında Fransa'nın Ankara'daki ticaret ve ekonomi müşaviri ile bir öğle yemeği düzenlenmesi ve eylül ayında Ege Serbest Bölge Kurucu ve İşleticisi A.Ş. (ESBAŞ) tarafından tertiplenen Fransa İş Kültürü Günleri'ne katılımı sınırlı kalmıştı.⁹⁵

Yıl içindeki en önemli etkinlik ise, 21-22 Kasım 2002 tarihlerinde TÜSİAD'la birlikte gerçekleştirilen Paris ziyaretiydi. 12 Aralık tarihinde Kopenhag'da yapılacak olan AB zirvesi öncesinde yürütülen lobi faaliyetleri kapsamında gerçekleştirilen ziyarette Türk işadamları, MEDEF yetkilileri, Senato Başkanı Christian Poncelet, AB'den Sorumlu Bakan Noelle Lenoir ve Parlamento Başkanı Jean-Louis Debre gibi isimlerle bir araya geldiler. Görüşmelerde Fransız tarafı, Türkiye'nin AB sürecine ilişkin çekincelerini dile getirdi. Bunların başında, coğrafi olarak topraklarının %95'i Avrupada olmayan Türkiye'nin Avrupa kamuoyunda tam bir Avrupalı olarak

algılanmaması geliyordu. Ayrıca Türkiye'de ordunun demokratikleşmenin önünde bir engel olarak görülmesi, insan hakları, Ermeni sorunu ve Türkiye'nin AB'ye getireceği mali yük gibi konular, Fransa ve Avrupa kamuoyunda bir çekingenlik yaratıyordu.

TÜSİAD ve Türk-Fransız İş Konseyi temsilcileri ise bu görüşlere çeşitli argümanlarla karşı çıkıyordu. Türkiye'de uzun bir aradan sonra istikrarı sağlayabilecek bir tek parti hükümeti kurulmuştu ve AB reformları hükümetin programında önemli bir yer tutuyordu. Tüm tarihi ilişkileri bir yana bırakarak "Türkiye Avrupalı değildir" demek hatalıydı ve coğrafi olarak Kıbrıs da Avrupalı değildi. OECD ve NATO üyesi olabilen bir Türkiye AB üyesi de olabilirdi. Türkiye, tüm eksikliklere rağmen demokratikleşme yolunda önemli adımlar atıyordu ve bu adımlar sivil toplumdan büyük destek görüyordu.⁹⁶

Türk-İngiliz İş Konseyi

Türk-İngiliz İş Konseyi, 2000-2003 döneminde faaliyetlerini ağırlıklı olarak ikili ticaret ve ekonomik işbirliği alanlarına yönelik sürdürse de, Avrupa Birliği'nin Türkiye'de neredeyse ilk gündem maddesi haline geldiği bir dönemde, bu yöndeki lobi faaliyetlerine de önemli destek sundu. Türk-İngiliz İş Konseyi'nin kendi çabalarıyla yürüttüğü lobi faaliyetlerinin yanında, 9 Kasım 2003 tarihinde TÜSİAD Başkan Yardımcıları Ömer Sabancı ve Mustafa Koç'un başkanlığında Londra'ya giden heyette DEİK Yönetim Kurulu Üyesi Hasan Çolakoğlu da yer aldı.⁹⁷ Burada çeşitli temaslarda bulunan heyet, ziyaretin son gü-

nünde İngiltere Başbakanlık Konutu olan Downing Street 10 Numara'ya gitti. Heyetin, Başbakan Tony Blair ile doğrudan görüşmesi mümkün olmasa da, Başbakanlık Başdanışmanı Sir Stephen Wall aracılığıyla Blair'e bir mesaj sunma imkânı bulundu. İlginç bir biçimde, Sabancı ve Koç başkanlığındaki heyet Sir Stephen Wall ile görüşürken, Tony Blair de yan odada toplantı yapıyordu. Ertesi günkü gazetelerde yazdığına göre heyet üyeleri, İngiliz başbakana

şu mesajı vermişti: “Bizi AB’ye üyelik konusunda desteklediğiniz için teşekkür ederiz. Guildhall’da yaptığınız yıllık konuşmanızda bizi çok duygulandırdınız. Ama bunlar sadece sözde kalmamalı. Sizden daha somut şeyler bekliyoruz. Çıkin bizi AB’ye istediğinizi açık açık söyleyin. Türkiye ile ilgili dünyaya geniş açıklamalar yapın.” Tony Blair, sözü edilen Guildhall konuşmasında “Türkiye’nin AB’ye girmek için gösterdiği çaba haklı bir taleptir” demişti.⁹⁸

ALDO KASLOWSKI (Türk-Fransız İş Konseyi Eski Başkanı)

“Avrupa zikzaklı bir yoldur.”

AB benim biraz know-how’ımdı. Çok emek verdim gerçekten. Bir ara hatırlıyorum, DEİK başta olmak üzere ve TUSİAD için neredeyse ayda iki üç kez Brüksel’dedim. Bizim için hep yeni şeylerdi bunlar. Ve çok çaba gösterdik. Hepimizin hedefi Avrupa Birliği idi. Tabii süreç çok yavaş ilerliyor; yol çok uzun, onu biliyorum. Ama Avrupa’dan bugün bile vazgeçmiyoruz. Çünkü çok doğru bir seçenek. Unutmayalım ki, biz ne yaparsak yapalım, Türkiye’nin ihracatının, ithalatının, yatırımlarının %68’i Avrupa ile. Dolayısıyla Avrupa’yı hedef almış olmamız doğrudur. Boşa gitmedi, ama o hedeften vazgeçmeyeceğiz. Bu geri dönüşü olmayan bir yol. Ama biraz sabırla bunun devamını izleyeceğiz. Geriye adım atmamak lazım. Her ne kadar geri adım atmamız için spekülasyonlar ve problemler olsa da...

Bunlar arasında maalesef benim, iş konseyi başkanlığını yapmış olduğum Fransa da var. Fransa dahil olmak üzere bugün bazı sorunlar var Avrupa’da. Bir kimlik sorunu yaşıyor Avrupa. Çünkü bazı yanlış büyümeler yaşandı. Bilhassa son girenler. Ben diyorum ki, bir yerde iyi ki biz orada değiliz, çünkü bütün sorunlar bize atılmış olacaktı. Bugün Avrupa gerçekten büyük bir ekonomik kriz ve kimlik sorunu yaşıyor. Türkiye birinci alternatifleri değildir. O yüzden bugün Türkiye’yi konuşmamak lazım. Yavaş yavaş, adım adım gitmek lazım. Ama görecekler ki Türkiye diğer ülkelere benzemiyor. Türkiye onların parasal kaynaklarını tüketmeyecek. Tam tersine Türkiye daha fazla katma değer yaratacak olan bir ülkedir. Çünkü gençtir, çalışkandır, çok büyük sinerjisi olan bir ülkedir. Düşünün ki Türkiye, Avrasya’daki ülkelerle birlikte aşağı yukarı 1 milyar 400 milyon nüfusluk bir bölgedir. Ve Türkiye bu bölgenin birinci yatırımcısıdır. 480 milyon kişi Türkçe konuşuyor. Türkiye pazarını düşünün, 72 milyon, bir de 1 milyar 400 milyonluk bir pazarı açıyor. Bu potansiyel Avrupa’da yok halihazırda. Bunun için eminim ki Türkiye AB’nin kaçınılmaz ve iyi bir üyesi olacaktır, ama zaman alacaktır.

Türk-İspanyol İş Konseyi

Kuruluşundan itibaren izlediği yoğun faaliyetlerle Türkiye ve İspanya arasındaki ikili ticaretin büyük oranda artmasına doğrudan katkı veren Türk-İspanyol İş Konseyi, İspanyol hükümeti tarafından da yakından izlenmekte ve takdir görmekteydi. Bu süreçte özel bir payı olan konsey başkanı Zeynel Abidin Erdem, emeklerinin manevi karşılığını 14 Aralık 2002 akşamı İstanbul Çırağan Sarayı’nda düzenlenen törende, İspanya’nın Ankara Büyükelçisi Manuel de la Camara’nın elinden “İspanyol Kraliyet Liyakat Nişanı”nı alarak görecekti. Törende bir konuşma yapan Camara, Erdem’i “İki ülke arasındaki ilişkilerin geliştirilmesini sağlayan özel bir insan” şeklinde tanımlıyor ve Erdem’in 1996 yılında Türk-İspanya İş Konseyi başkanlığına gelmesiyle birlikte iki ülke arasındaki iş hacminin üçe katlandığını söylüyordu. Zeynel Abidin Erdem ise, yaptığı konuşmada “Nişanı, ülkem adına bir şükran ifadesi olarak kabul ediyorum” diyordu.⁹⁹

Türk-İsrail İş Konseyi

2003 yılının yaz aylarında İsrail Cumhurbaşkanı Moshe Katsav ve beraberindeki işadamları heyetinin Türkiye’ye yönelik ziyareti çerçevesinde, 9 Temmuz 2003 tarihinde Türk-İsrail İş Konseyi tarafından Katsav onuruna Swissotel’de bir çalışma yemeği düzenlendi. Yemekte İş Konseyi Başkanı Ekrem Güvendiren, TOBB ve DEİK Başkanı Rifat Hisarcıklıoğlu ve İsrail cumhurbaşkanı birer konuşma yaptılar. Konuşmalarda iki ülke arasındaki ticari ve ekonomik ilişkilerin geliştirilmesi, ortak

yatırımların artırılması, Ortadoğu’da barış sürecinin desteklenmesi ve iki ülke ekonomilerinin birbirini tamamlayıcı özelliklerinin işadamları tarafından daha etkin değerlendirilmesi konuları öne çıktı.¹⁰⁰

Türk-İtalyan İş Konseyi

2000’lerin ilk yıllarında faaliyetlerini yoğun bir biçimde sürdüren Türk-İtalyan İş Konseyi, 2002 yılı sonundaki Kopenhag Zirvesi öncesinde Türkiye’nin AB üyeliği için lobi faaliyeti yürüten kurumlar arasındaki yerini aldı. Bu doğrultuda, 3 Aralık 2002 tarihinde Milano’da, İtalya’dan iş dünyasının ve çeşitli kuruluşların önde gelen isimleri ve Lombardia bölgesinden üst düzey bürokratların katılımıyla bir “Türkiye Konferansı” düzenlendi. Konferansta iş konseyinin Türkiye kanadı başkanı Zeynep Bodur Okyay, Türkiye’nin yakın zamanlarda AB üyeliği doğrultusunda gerçekleştirdiği reformlardan söz ederken, İtalya kanadı başkanı Rosolino Orlando, Türkiye’nin

İtalya, AB üyeliği sürecinde Türkiye’yi yalnız bırakmayan ülkelerden biriydi. İtalya Başbakanı Berlusconi ile Başbakan Erdoğan Avrupa Konseyi Zirvesi’nde bir arada (16 Ekim 2003).

siyasi rolünün önemine ve stratejik konumuna dikkat çekerek, Türkiye'nin AB'ye tam üyeliği hak ettiğini vurguladı. Diğer yandan AKP milletvekilleri Reha Dene-meç ve Şaban Dişli de toplantıya katılarak birer sunum yaptı. Denemeç, "Yeni Hükümet, Öncelikler ve AB ile İlişkiler" başlıklı sunumunda AKP Hükümeti olarak Türkiye'nin demokratik, laik bir hukuk devleti olduğuna inandıklarını, geleneksel değerlere de bağlı olduklarını, Türkiye'nin AB üyeliğini tamamen desteklediklerini ve geniş bir halk desteğine sahip olduklarını belirtti. Dişli ise, "Türkiye'de Yatırım Ortamı" başlıklı sunumunda, Türkiye'de siyasi istikrarın sağlanmasıyla beraber yabancı yatırımların önünün daha fazla açıldığını ve mevcut düzenlemelere göre Türkiye'de yabancı yatırımcıların Türk yatırımcılarla aynı haklara sahip olduğunu ifade etti.¹⁰¹

2003 yılının Mayıs ayında ise, Türkiye'yi ziyaret eden İtalya Başbakanı Silvio Berlusconi onuruna 12 Mayıs 2003 akşamı Çırağan Sarayı'nda Türk-İtalyan İş Konseyi tarafından bir akşam yemeği düzenlendi. Yemeğe Türk tarafından katılım oldukça yoğundu: Başbakan Recep Tayyip Erdoğan, Başbakan Yardımcısı Mehmet Ali Şahin, Enerji Bakanı Hilmi Güler, Ulaştırma Bakanı Binali Yıldırım, İstanbul Valisi Muammer Güler, İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanı Ali Müfit Görtuna, Şişli Belediye Başkanı Mustafa Sarıgül, TOBB ve DEİK Yönetim Kurulu üyeleri, çeşitli oda ve sivil toplum kuruluşlarının başkanları, Türk-İtalyan İş Konseyi Başkanı Zeynep Bodur Okyay, Yürütme Kurulu üyeleri ve 100'e yakın büyük firmanın temsilcileri yemekte hazır bulundu. Erdoğan da dahil

olmak üzere, tüm konuşmacıların, ikili ilişkilerde izlediği politika nedeniyle İtalya'ya övdüğü yemekte, Berlusconi de bir konuşma yaptı. İtalya'nın AB dönem başkanlığı ile ilgili yapacağı yurtdışı ziyaretleri çerçevesinde önceliği Türkiye'ye verdiğini belirten İtalya başbakanı, Türkiye'yi bir Avrupa ülkesi olarak görmekte hiç zorlanmadığını söyledi.¹⁰² ABD karşısında güçlü bir şekilde duracak "Büyük Avrupa" düşünün ancak Türkiye'nin de birliğe girmesiyle mümkün olacağını söyleyen ve bunun da en geç 2007 yılında gerçekleşeceğini iddia eden Berlusconi, sözlerini bir sloganla bitirdi: "Viva Italia, Viva la Turquia!"¹⁰³

Türk-Kazak İş Konseyi

Kurulduğu dönemde Orta Asya pazarlarına girişte en önemli konseylerden biri olan Türk-Kazak İş Konseyi, 2000'li yıllarda faaliyetlerini görece düşük bir tempoda sürdürdü. Bu yıllardaki en dikkate değer etkinlik, Kazakistan Cumhurbaşkanı Nursultan Nazarbayev'in Türkiye ziyareti vesilesiyle Türk-Kazak İş Konseyi tarafından 21 Mayıs 2003 tarihinde düzenlenen yemekli toplantıydı. Toplantıya Türk tarafından Başbakan Recep Tayyip Erdoğan, Başbakan Yardımcısı ve Devlet Bakanı Abdüllatif Şener, Devlet Bakanı Kürşad Tüzmen, DEİK Yönetim Kurulu Başkanı Rifat Hisarcıklıoğlu, Türk-Avrasya İş Konseyleri Başkanı Tuğrul Erkin ve çok sayıda bürokrat katıldı. Toplantıda bir konuşma yapan Nazarbayev, Kazakistan ekonomisinin 2030 yılına kadar planlandığını belirtti. Türkiye ile Kazakistan arasındaki ilişkilerin gelişerek devam ettiğini söyleyen Nazarbayev, ticaretin geliştirilmesinde ulaşımın önemine

işaret ederek, bu yönde "yeni atılımlar yapılması gerektiğini" belirtti. Kazakistan'ın bağımsızlığını kazandığı günden itibaren her toplantıda Türk yatırımcıları ülkesine davet eden Nazarbayev, ilk kez Türkiye'de yatırım yapmak istediklerini belirtiyor ve Kazakistan'ın artık Türkiye'de yatırım yapacak duruma geldiğini vurguluyordu.¹⁰⁴

Türk-Kırgız İş Konseyi

Türk-Kırgız İş Konseyi, 2002 yılında Kırgızistan Cumhurbaşkanı Askar Akayev'le iki kez bir araya geldi. 21 Şubat 2002 tarihinde Kırgızistan'da yapılan toplantıya çok sayıda Kırgız hükümet temsilcisinin yanı sıra Türkiye'den 46 firma temsilcisi katıldı. Toplantıda Kırgız tarafı, ülkelerindeki yatırım ortamını tanıtarak Türkleri Kırgızistan'da yatırıma davet etti. 14 Ekim 2002 tarihinde ise, Akayev'in Türkiye ziyareti vesilesiyle Çırağan Sarayı'nda, yine çok sayıda üst düzey ismin katıldığı bir görüşme gerçekleştirildi. Bu görüşmede de, Türk işadamlarının Kırgızistan'a yönelik ilgisinin oluştuğu, ancak Kırgız işadamlarının Türkiye'ye ilgi duymasını sağlamak için daha fazla gayret gösterilmesi gerektiği vurgulandı.¹⁰⁵

İş konseyi, ertesi yılın ekim ayında Başbakan Erdoğan'ın gerçekleştirdiği Kırgızistan gezisine de iştirak etti. 100'ün üzerinde işadamlarının katıldığı ziyaretin ikinci günü olan 22 Ekim 2003 tarihinde, her iki ülke başbakanının katılımıyla Türk-Kırgız İş Konseyi ortak toplantısı gerçekleştirildi. Toplantı sonrasında heyetler, Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşunun 80. yıldönümü vesilesiyle Biskek Opera ve Balesi binasında düzenlenen törene katıldılar.¹⁰⁶

Türk-Litvanya İş Konseyi

1993 yılında kurulmuş olan Türk-Litvanya İş Konseyi, 2000-2003 döneminde faaliyetlerini ortalamanın altında bir tempoyla sürdürdü. 2000'li yılların başlarında gerçekleştirilen en önemli etkinlik, Cumhurbaşkanı Ahmet Necdet Sezer'in 2002 Nisan'ında gerçekleştirdiği Baltık seyahatine katılım oldu. Türk-Estonya İş Konseyi'nin kuruluş anlaşmasının da imzalandığı ziyaretin ikinci günü olan 18 Nisan 2002 tarihinde, Vilnius Radisson SAS otelinde Türk-Litvanya İş Konseyi'nin ortak toplantısı gerçekleştirildi. Her iki ülke cumhurbaşkanının hazır bulunduğu ve birer konuşma yaptığı toplantıya toplam 70 kişi katıldı. Yapılan sunumların ardından 14 Türk ve 27 Litvanya firması arasında ikili görüşmeler gerçekleştirildi. Özellikle inşaat, inşaat malzemeleri, tekstil, lojistik ve dış ticaret alanlarında faaliyet gösteren Litvanya firmaları toplantıya yoğun ilgi gösterdi.¹⁰⁷

Cumhurbaşkanı Ahmet Necdet Sezer ile Litvanya Cumhurbaşkanı Valdas Adamkus'un katılımıyla düzenlenen Türk-Litvanya İş Konseyi ortak toplantısı (18 Nisan 2002).

Macaristan Başbakanı Viktor Orbán'ın katılımıyla düzenlenen Türk-Macar İş Konseyi toplantısı.

Türk-Macar İş Konseyi

İlk dönemlerden itibaren çekici bir pazar olarak nitelendirilen Macaristan, Avrupa Birliği üyeliğine yaklaştıkça Türk işadamları tarafından bir “sıçrama tahtası” olarak görülmeye başladı. Macaristan pazarını Türk işadamlarına daha iyi tanıtmak ve yeni işbirliği imkânları yaratmak amacıyla girişilen bir dizi faaliyetin ilk adımı olarak 2002 yılının Mayıs ayında Türk-Macar İş Konseyi Başkanı Tuğrul Erkin başkanlığındaki 15 kişilik işadamları heyeti, Budapeşte’de Macar işadamlarıyla bir araya geldi. İki ülke arasındaki ticaret ve yatırım imkânlarının masaya yatırıldığı bu toplantıda Erkin, Macar işadamlarına, İstanbul veya Budapeşte’de buluşup buradan hedef ülkelere birlikte gitmeyi, ortak projeler üretmeyi, her iki ülkenin ürünlerini birlikte pazarlamayı ve birlikte finansman kaynakları bulmayı teklif etti. Macaristan’ın Avrupa’nın kalbi olduğunu söyleyen Erkin, konsey olarak bu ülkeyle yapılacak bütün imkânları değerlendireceklerini söyledi.¹⁰⁸

Türk-Özbek İş Konseyi

Türk-Özbek İş Konseyi, karşı kanadın oluşturulmasında yaşanan problemlerden ötürü kuruluşu en geç gerçekleştirilen konseylerden biri oldu. İş konseyinin Türkiye kanadı, pek çok eski Sovyet cumhuriyetinde olduğu gibi 1991 yılında kurulduysa da, uzun yıllar faaliyetlerini Dış Ekonomik İlişkiler Bakanlığı ile işbirliği içinde yürüttü. Özbek kanadının özel sektör bazında örgütlenmesi ise ancak 2008 yılında gerçekleşti.

Buna karşın iş konseyi, 1990’lı ve 2000’li yıllarda belli bir tempoda faaliyetlerini sürdürdü. Bunların içinde en çok öne çıkan girişimlerden biri, 2003 yılı sonlarında kalabalık bir heyetle gerçekleştirilen Özbekistan ziyaretiydi. Başbakan Recep Tayyip Erdoğan’ın 18-20 Aralık 2003 tarihleri arasında kapsayan Özbekistan ziyaretine 283 kişilik bir heyet katıldı. İş konseyi, heyet üyelerini ve Özbekistan’da faaliyet gösteren Türk işadamlarını 18 Aralık 2003 akşamı Dedeman Otel’inde düzenlediği bir çalışma yemeğinde bir araya getirdi. Ertesi gün ise International Business Center’da iş konseyi ortak toplantısı düzenlendi.¹⁰⁹

Türk-Portekiz İş Konseyi

1991 yılında kurulmuş olan Türk-Portekiz İş Konseyi, etkin bir faaliyet döneminin ardından durağan bir döneme girmiş ve konseyin faaliyetlerinin yeniden canlandırılması 2000’li yılların başlarını bulmuştu. Yeni dönemin ilk önemli etkinliklerinden biri, Başbakan Tayyip Erdoğan’ın Portekiz’e gerçekleştirdiği resmi ziyaret çerçevesinde

2 Temmuz 2003 günü Lizbon’da, iş konseyinin karşı kanadı Portekiz Sanayiciler Birliği (AIP) ile işbirliği içerisinde düzenlenen “Türkiye-Portekiz: Yeni Olanaklar -İşbirliğinden Ortaklığa” başlıklı toplantıydı. Bu toplantıda bir konuşma yapan Başbakan Erdoğan, Portekiz Başbakanı Barroso ile yaptıkları görüşmede ticari ve ekonomik işbirliğinin iki ülke arasında itici bir güç ve dinamizm unsuru olacağı konusunda mutabık kaldıklarını aktardı. Mevcut ekonomik ilişkilerin gerçek potansiyeli yansıtmaktan uzak olduğunu ve daha ileri düzeylere çıkarılmasını hedeflediklerini ifade eden Erdoğan, ikili ve çok taraflı ilişkilerin geliştirilmesi açısından iş konseyi çalışmalarının yeniden başlamasının önemini vurguladı ve konseyin çeşitli alanlarda yeni vizyonların belirlenmesinde oynayacağı role işaret etti.¹¹⁰

Konseyin Türkiye kanadı başkanlığını aynı yıl içinde Aaron Nommaz üstlendi. Kendisinin aktardığına göre, görevi devraldığında Nommaz’la birlikte iş konseyinin faaliyetlerini yürüten yalnızca iki kişi vardı. Aaron Nommaz’ın girişimleriyle elektronik, inşaat, otomotiv, mümessillik, ayakkabı, tekstil, bankacılık sektör temsilcilerinden yeni üyelerin kazanılmasıyla bu sayı artırıldı. Ayrıca Portekiz’deki Türk büyükelçiliğiyle kurulan yoğun temaslar sayesinde konseyin karşı kanadı da harekete geçirildi ve o tarihten sonra dört ortak toplantı gerçekleştirildi.¹¹¹

Türk-Rus İş Konseyi

Türk-Rus İş Konseyi 1990’lı yılların sonlarına doğru yeni arayışlara girmiş ve

kendine öncelikli hedef olarak iş konseyinin Moskova örgütlenmesini gerçekleştirmeyi benimsemişti. Bu çerçevede ilk adım olarak Türk-Rus İş Konseyi’nin yürütme kurulu toplantılarının bir kısmının Moskova’da yapılmasına karar verilmişti. Ayrıca bölgelerde daha iyi varlık göstermek için hızla iş konseyi bölgesel komiteleri kurulmuştu.

Bununla birlikte Rusya’nın çeşitli bölgelerine yapılan ziyaretler sıklaştırılmış, iş konseyinin ilk yıllarında Türkiye’de yapılan toplantılara adeta hücum eden, ancak Rusya’daki toplantılara ilgi göstermeyen Rus yetkililer ve işadamları da bu yakınlamayla birlikte DEİK’in organize ettiği Rusya faaliyetlerine artık çok daha aktif bir şekilde katılmaya başlamışlardı. Tataristan, Başkortostan, Yekaterinburg, St. Petersburg ve Moskova bölgeleri, konsey faaliyetlerinin öne çıktığı yerlerdi. İş konseyinin faaliyetlerinin artması, Moskova’da görev yapan büyükelçilik mensuplarınca, özellikle de Büyükelçi Nabi Şensoy tarafından birebir destekleniyordu. Aynı şekilde Rusya’nın Ankara Büyükelçisi Alexander Lebedev ve İstanbul Başkonsolosu Sergey Osadchy de Türk-Rus İş Konseyi’nin faaliyetlerine önem ve destek veriyordu. Onların bu katkısı sayesinde iş konseyi, İstanbul’da pek çok Rus devlet adamıyla görüşme ve toplantı yapma imkânı buluyordu.

İkili ilişkilerdeki olumlu gelişmeler, iş konseyi faaliyetlerine de yansımaya başlamıştı. Yıllarca Çeçenistan’daki iç savaş nedeniyle Güney Rusya’da bölgeleri heyet şeklinde ziyaret edemeyen iş konseyi, 2001 yılında Krasnodar, Stavropol ve Rostov gibi

Rus Dışışleri Bakanı İgor İvanov'un ziyareti nedeniyle DEİK tarafından verilen yemeğin, daha birkaç ay önce Çeçenistan işgalini protesto eden teröristlerce basılan Swissotel'de düzenlenmesi, bu ziyarete ilişkin en ilgi çekici notlardan biriydi.

bölgeleri ziyaret etmeyi başarmış ve burarlardan çok olumlu tepkiler almıştı.¹¹²

Türk-Rus İş Konseyi'nin bu dönemdeki önemli etkinliklerinden biri de, 2001 yılı ortalarında Rusya Dışışleri Bakanı İgor İvanov'u ağırlamasıydı. 8 Haziran 2001 günü İvanov onuruna verilen yemekte ana gündem maddesi terördü. Bu gündemin öne çıkmasının nedeni ise kısa süre önce İstanbul'da gerçekleşmiş olan bir eylemdi. 1996 yılında Rusya'nın Çeçenistan işgalini protesto etmek amacıyla Avrasya Feribotu'nu kaçıran ve 8 yıl hüküm giymesine karşın 2000 yılında afla serbest bırakılan Muhammed Tokcan, 22 Nisan 2001 gecesi adamlarıyla birlikte İstanbul Swissotel'i basmış ve otelde bulunan 120 kişiyi rehlin almış, eylem İçişleri Bakanı Sadettin Tantan'ın otele gelmesiyle sona ermişti. Bu olaydan sadece 1,5 ay sonra, Rusya Dışışleri Bakanı İgor İvanov'un aynı otelde ağırlanması ise ilginç bir anekdot olarak kayıtlara geçecekti. O dönemde DEİK Bölge

Koordinatörü olarak görev yapan Turan Aydın, bu olayı şöyle anımsıyordu:

2001 Nisan'ında Swissotel'de gerçekleştirilen Çeçenistan yansı eylemin hem Türkiye'de, hem Rusya'da önemli yansımaları oldu. Daha önceki dönemlerde benzer olaylar ikili ilişkilerde telafi edilmesi zor neticeler doğururken, bu olay tahmin edildenden daha hızlı atlatıldı. Eylemden yaklaşık bir ay sonra, Rusya Dışışleri Bakanı İgor İvanov'un Türk-Rus İş Konseyi üyesiyle gerçekleştireceği buluşma öncesinde DEİK'i ziyaret eden Rus protokol yetkilileri toplantının yerini sorduklarında kendilerinin Swissotel'i önerdim. Buna olumsuz tepki gösterdiler. Dışışleri bakanının asla orada bir toplantı yapılmasını kabul etmeyeceğini söylediler. Ancak iki gün sonra kendileri de şaşırmış bir şekilde, İgor İvanov'un fikri çok beğendiğini bildirdiler. Toplantı gerçekten de Mayıs ayında, Rusya'da iş yapan önde gelen işadamlarının katılımıyla Swissotel'de yapıldı.¹¹³

Onuruna düzenlenen yemekte işadamlarının sorularını cevaplayan Rus bakan, ülkesinin Türkiye'den gelen işadamlarına neden 60 dolarlık vize uyguladığı sorusuna ise hayli ilginç bir yanıt veriyordu: "Bu ülkede otel basılıyorsa, uçak kaçırılıp Suudi Arabistan'a götürülüyorsa, biz ne yapabiliriz?" Halihazırda başlamak üzere olan Mavi Akım projesini de güvenlik konularıyla ilişkilendiren İvanov, "Rusya ve Türkiye aynı ölçüde uluslararası terör tehdidi altında bulunuyor. Bütün bunlar Rus ve Türk ilişkilerinin uluslararası, bölgesel ve ikili olarak geliştirilmesini gerektiriyor" diyordu.¹¹⁴

Bu ziyaretten birkaç hafta sonra da, Mavi Akım Boru Hattı'nın inşasına çok yakında başlanacağı açıklandı. İtalya'nın en büyük petrol ve doğalgaz arama şirketi ENI'nin yöneticisi Vittorio Mincato, Karadeniz'den geçecek doğalgaz boru hattının döşenmesi için öncelikle "Castoro Otto" adlı vinç gemisinin, 1 Ağustos'ta da dünyanın en büyük döşeme kulelerinden biri olan Saimem 7000'in İstanbul Boğazı'ndan geçerek Karadeniz'e çıkacağını duyurdu. Mincato'ya göre boru hattının döşenmesine en geç 25 Haziran günü itibarıyla başlanacaktı.¹¹⁵

Özellikle Mavi Akım projesi ve iki ülke arasındaki iş hacminin sürekli artması, daha önceki yıllarda Türkiye konusuna tarihi ve kültürel önyargılarla yaklaşan Rus bürokratların ve işadamlarının Türkiye'ye bakışında da büyük bir dönüşüme yol açmaktaydı. Bunun belki de en çarpıcı örneği, Türkiye'ye karşı sert söylemleriyle tanınan Liberal Demokrat Partisi Başkanı Vladimir Jirinovsky'nin, DEİK'in girişimleriyle neredeyse gizli bir şekilde Türkiye'ye

getirildikten ve ortak bir toplantı yapıldıktan sonra büyük bir dönüşüm yaşaması ve Antalya'da Türk bayraklı tişört giyerek kendini adeta Türk dostu ilan etmesiydi. Nitekim Jirinovsky, bu tarihten sonra Rusya'da Türkiye'ye yönelik kritik kararların alınmasında hep Türkiye tarafında yer alarak dostluğunu defalarca gösterecekti.¹¹⁶

Türkiye-Rusya arasındaki ilişkilerin ivmelenmeye başladığı 2002 sonunda yapılan Türk-Rus İş Konseyi toplantısıyla eşzamanlı olarak AKP Genel Başkanı Recep Tayyip Erdoğan'ın Moskova'ya bir ziyaret gerçekleştirmesi, gerek toplantıya, gerekse ikili ilişkilere olumlu katkılar sundu. Bu gezi sırasında Erdoğan, henüz başbakan olmadığı halde, Rusya Devlet Başkanı Vladimir Putin'le resmi bir görüşme gerçekleştirebildi. Bu görüşme sonucunda Rusya ile olan bavul ticaretinin süresi altı ay daha uzatılırken, Rusya'nın Türkiye'ye sattığı doğalgazda tek fiyat uygulanması konusunda mutabakata varıldı. Ziyaret sırasında Başbakan Kasyanov'la da görüşen Erdoğan, Türk-Rus İş Konseyi'nin toplantısında da hazır bulundu ve Moskova'da yeni açılan Ramstore mağazasının kurdelesini kesti.¹¹⁷

Bu toplantıdan yaklaşık bir ay sonra İstanbul'da düzenlenen bir başka toplantı ise, Türk-Rus İş Konseyi'nin o güne kadarki etkinliklerinden farklı bir gündeme sahne oldu. Toplantının onur konuğu, Rusya'nın en önemli tarihi ve turistik kentlerinden St. Petersburg'un valisi ve belediye başkanı Vladimir Yakovlev idi. St. Petersburg'un, Rusya'nın kültür merkezi olmasının yanı sıra ikinci önemli sanayi kenti olduğunu ve altyapı faaliyetlerine paralel olarak kentin

“makyajını tazelemeyi” hedeflediklerini söyleyen Yakovlev, Türk işadamlarına “Gelin siz de bu sürece katılın” çağrısında bulundu. Kentte yabancıların pek çok yatırımı olduğunu söyleyen Yakovlev, Türk işadamlarını kısa sürede ikna etmeyi başardı ve iş konseyi başkanı Turgut Gür, bu projeye talip olduklarını açıkça ifade etti.¹¹⁸

Türk-Yunan İş Konseyi

Kuruluşundan beri Türk-Yunan barışına farklı biçimlerde hizmet eden iş konseyi, 2001 yılının başında geleneksel misyonuna uygun bir toplantı daha düzenledi. İş Konseyi Yürütme Kurulu’nun girişimiyle Türk-Yunan Dostluk Derneği ve İstanbul’da yaşayan Rum cemaatinin ileri gelenleri, 31 Ocak 2001 günü bir akşam yemeğinde buluştular. Yemek sırasındaki konuşmalarda, toplantıya katılan Rum cemaati ileri gelenlerinin Türk-Yunan İş Konseyi’ne üye olmalarının ilişkiler açısından yararlı olacağı belirtilirken, iki ülke arasındaki ilişkilerin geliştirilmesi için karşılıklı ziyaretlerin, sınır ticaretinin ve turizm alanında işbirliğinin teşvik edilmesi gerektiği dile getirildi.¹¹⁹

İş konseyinin 2001 yılındaki ortak toplantısı, ekonomik krizin patlak vermesinden hemen sonra, 27 Nisan 2001 tarihinde İstanbul’da gerçekleştirildi. Toplantıda konuşan konsey eşbaşkanı Panagiotis Koutsikos, krizin işadamları için bir tür “davet” anlamına geldiğini söyleyerek, “Kriz birçok kişi için dezavantaj olabilir, fakat gerçek işadamları bu krizi ve buradan çıkabilecek avantajları doğru olarak değerlendirmelidir” şeklinde konuştu. Toplantıya katılan Yunanistan Kültür Bakanı

Evangelos Venizelos ise Türkiye’nin AB ile yakınlaşması gerektiğini söyledi ve “Karşımızda Avrupa siyaset ve değerlerini kabul eden bir Türkiye görmek istiyoruz. Türk ekonomisinin gidişatını dikkatle izliyoruz. Türkiye’de güçlü bir ekonomi ve toplum görmek arzusundayız” dedi.¹²⁰ Konsey aynı yıl, 7-8 Kasım tarihleri arasında bir ortak toplantı daha düzenledi.

2002 yılının Mart ayında iş konseyinin düzenlediği “Türk ve Yunan İşadamlarının Anadolu Turu” kapsamında tartışılan konuların başında, kriz sürecinde Yunanistan’ın Türkiye’ye sağladığı destek geliyordu. Turun İzmir ayağında 4 Mart günü düzenlenen toplantıda Yunanistan’ın Türkiye Büyükelçisi Christodoulos Lazaris, “Türkiye’nin ekonomisinde hâlâ sorunlar var. Bunlar geçecek, Yunanistan Türkiye’nin en büyük dostu olacak” şeklinde konuşuyordu. Lazaris’in verdiği bilgilere göre, Yunan bankalarının, iyi bir gelecek gördükleri Türkiye’deki etkinlikleri giderek artmaktaydı. Nitekim Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu (TMSF) bünyesindeki Sitebank, Yunan Novabank tarafından satın alınmış, bir başka Yunan bankası da Toprakbank’ı satın almak için anlaşmaya varmıştı. Yunan sermayesi, TMSF bünyesindeki üç bankadan iki tanesiyle yakından ilgilenmekteydi. Büyükelçi Lazaris, Yunan bankalarının Türkiye’ye yönelik ilgisini şöyle yorumluyordu: “Yunan şirketleri Türkiye’ye yatırıma kendi öz kaynaklarıyla geliyor. Kendi paralarını riske ederek, oldukları güvenle geliyorlar. Dünya Bankası kredisizle yatırım yapmıyorlar. Bunun adı güvendir...”¹²¹

2. Bölüm Notları

- 1 Ali Yavuz, “Türkiye’de Ekonomik Sorunların Politik ve Yönetmelik Temelleri,” *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, Cilt 8, Sayı 1, 2003, s. 197-211.
- 2 *Age*.
- 3 Ali İhsan Yiğitoğlu, “2001 Krizi Sonrası Dönemde Türkiye Ekonomisinin ve Bankacılık Sektörünün Değerlendirilmesi,” *Sosyo Ekonomi*, Ocak-Haziran 2005.
- 4 *Krizden İstikrara Türkiye Tecrübesi*, Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu Çalışma Tebliği, Eylül 2010, s. 13.
- 5 *Age*, s. 26.
- 6 *NTV On Yıl*, İstanbul: Doğu Grubu Yayınları, Aralık 2005; Zeynep Karaçor, “Öğrenen Ekonomi Türkiye: Kasım 2000-Şubat 2001 Krizinin Öğrettikleri,” *Selçuk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi*.
- 7 Merih Celasun, *age*, s. 17.
- 8 Kemal Derviş ile 9 Nisan 2010 tarihinde yapılan görüşme.
- 9 *3 Kasım 2002 Genel seçimleri Sonrasında Kurulacak Hükümetin Öncelikli Gündemini Oluşturması Gereken konular Hakkında TUSİAD Görüşleri*, TUSİAD Raporu, 30 Eylül 2002.
- 10 Mahfi Eğilmez, “Geçim ve Seçim,” *Radikal* (7 Temmuz 2009).
- 11 *NTV On Yıl*, İstanbul: Doğu Grubu Yayınları, Aralık 2005.
- 12 *İnternetle Gelişimde Türkiye*, İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2001, s. 134.
- 13 *Age*, s. 135.
- 14 Yılmaz Çakır tarafından 19 Ağustos 2010 tarihinde iletilen yazılı bilgi.
- 15 *NTV On Yıl*, İstanbul: Doğu Grubu Yayınları, Aralık 2005.
- 16 Hüseyin Erkan ile 9 Mart 2010 tarihinde yapılan görüşme.
- 17 Aynı görüşme.
- 18 Aynı görüşme.
- 19 Abdülkadir Baharççek, “11 Eylül Terör Saldırısının Yarattığı Sonuçlar ve Türkiye Açısından Anlamı,” *Türkiye’nin Dış Ekonomik, Sosyal ve İdari Politikaları: 1980-2003*, ed. Turgut Göksu, Ankara: Siyasal Kitabevi, 2003, s. 225.
- 20 Nasuh Uslu, “1980’lerden Günümüze Türk-Amerikan İlişkilerinin Genel Seyri ve Temel Boyutları,” *Türkiye’nin Dış Ekonomik, Sosyal ve İdari Politikaları: 1980-2003*, ed. Turgut Göksu, Ankara: Siyasal Kitabevi, 2003, s. 209.
- 21 Ahmet Davutoğlu, *Küresel Bunalım: 11 Eylül Konuşmaları*, İstanbul: Küre Yayınları, 2002, s. 138-139.
- 22 Nasuh Uslu, *age*, s. 210.
- 23 Sami Kohen, “ABD ile Yeni Ortaklık,” *Milliyet*, 15 Ocak 2002.
- 24 Ahmet Davutoğlu, *age*, s. 197-198.
- 25 <http://www.belgenet.com/arsiv/ab/iko-ab-02.html>.
- 26 Faruk Loğoğlu ile 28 Nisan 2010 tarihinde yapılan görüşme.
- 27 *DEİK 2001 Yılı Faaliyet Raporu*, s. 5.
- 28 *DEİK 2002 Yılı Faaliyet Raporu*, s. 138-142.
- 29 “Küsüp Gitmeyeceğim,” *Milliyet* (21 Haziran 2001).
- 30 *DEİK 2001 Yılı Faaliyet Raporu*, s. 5.
- 31 *DEİK 2002 Yılı Faaliyet Raporu*, s. 142.
- 32 *DEİK 2003 Yılı Faaliyet Raporu*, s. 148-149.
- 33 Nuri Çolakoglu ile 26 Nisan 2010 tarihinde yapılan görüşme.
- 34 “Yırcalı DEİK İcra Kurulu Başkanı Oldu,” *Hürriyet* (8 Ocak 2002).
- 35 *DEİK 2001 Yılı Faaliyet Raporu*, s. 21-22.
- 36 “50 Türk firması Afganistan adayı,” *Milliyet* (8 Temmuz 2002).
- 37 *DEİK 2002 Yılı Faaliyet Raporu*, s. 35.
- 38 Türk-Afgan İş Konseyi üyelerine yönelik bilgi notu, 21 Mart 2002, DEİK arşivi.
- 39 Oktay Varlıer ile 6 Eylül 2010 tarihli görüşme.
- 40 Oktay Varlıer ve Çiğdem Tüzün’ün mektubu, 8 Mart 2004, DEİK arşivi.

41 **DEİK 2002 Yılı Faaliyet Raporu**, s. 48-49.
 42 “Türk-Irak İş Konseyi kuruldu,” **Hürriyet** (26 Ocak 2001).
 43 Mehmet Ali Neyzi tarafından 5 Ağustos 2010 tarihinde iletilen yazılı bilgi.
 44 “Irak’tan 40 Milyar Dolarlık Ticaret Daveti,” **Hürriyet** (25 Ağustos 2002).
 45 “İş Dünyası Savaş Kaygısı Taşıyor,” **Hürriyet** (30 Ocak 2003).
 46 “DEİK: Barış İçin Bastıralım,” **Hürriyet** (30 Ocak 2003).
 47 31 Mart 2003 tarihli mektup, DEİK arşivi.
 48 “İşadamları Washington’a Irak Seferi Yapacak,” **Hürriyet** (5 Mayıs 2003).
 49 “TOBB Ticari Temas İçin Irak’ta,” **Hürriyet** (9 Şubat 2004).
 50 “Türk Firmaları Irak İçin Çalışmalarını Hızlandırdı,” **Hürriyet** (7 Mayıs 2003).
 51 Şerif Egeli ile 1 Eylül 2010 tarihinde yapılan görüşme.
 52 **DEİK 2001 Yılı Faaliyet Raporu**, s. 110-113
 53 “İran Cumhurbaşkanı 1. Yardımcısı Ankara’da,” **Hürriyet** (25 Nisan 2003).
 54 Turgut Doyran tarafından iletilen yazılı bilgi.
 55 **DEİK 2002 Yılı Faaliyet Raporu**, s. 109.
 56 **DEİK 2003 Yılı Faaliyet Raporu**, s. 101.
 57 **DEİK 2002 Yılı Faaliyet Raporu**, s. 136-137.
 58 Mehmet Habbab ile 15 Şubat 2010 tarihinde yapılan görüşme.
 59 **DEİK 2001 Yılı Faaliyet Raporu**, s. 114-116
 60 **DEİK 2003 Yılı Faaliyet Raporu**, s. 113-114.
 61 **Age**, s. 115.
 62 **DEİK 2003 Yılı Faaliyet Raporu**, s. 63.
 63 “Sadece Komşularımıza Değil, Bize de Gelin,” **Hürriyet** (12 Nisan 2002).
 64 **DEİK 2002 Yılı Faaliyet Raporu**, s. 76-78.
 65 **DEİK 2003 Yılı Faaliyet Raporu**, s. 78.
 66 “Gerekirse Savaşırız,” **Milliyet** (2 Kasım 2001).
 67 “Türk Yahudilerinden Ecevit’e Destek,” **Radikal** (15 Ocak 2002); “Geziye Katılan İşadamları,” **Hürriyet** (11 Ocak 2002).
 68 “Aman Arjantin Gibi Olmayın,” **Hürriyet** (11 Ocak 2002).
 69 “Wolfensohn ve Köhler: Programı Tavizsiz Uygulayın, Arkanızdayız,” **Hürriyet** (16 Ocak 2002).
 70 “ABD ile Karma Ekonomi Komitesi Kuruluyor,” **Hürriyet** (17 Ocak 2002).

71 “TOBB ile TÜSİAD” Washington’da Elele,” **Hürriyet** (18 Ocak 2002).
 72 **Age**.
 73 Hasan Cemal, “Ecevit’in Başarılı Gezisi ve ABD ile Yeni Sayfa,” **Milliyet** (18 Ocak 2002).
 74 “Yırcalı: ABD Türkiye’ye Destegini Gösterdi,” **Hürriyet** (21 Ocak 2002).
 75 Hasan Cemal, “Ecevit’in Başarılı Gezisi ve ABD ile Yeni Sayfa,” **Milliyet** (18 Ocak 2002).
 76 “ABD Türkiye’yi İhmal Ederse Rahat Uyuyamaz,” **Hürriyet** (17 Mart 2002).
 77 “ABD’yle İlişkimiz Çok Derin, Tezkere Bitirmez,” **Hürriyet** (14 Mart 2003).
 78 “Türk-ABD Zirvesine Tezkere Darbesi,” **Hürriyet** (18 Mart 2003).
 79 “Patronlardan Bush’a Mektup,” **Hürriyet** (1 Nisan 2003).
 80 Ferai Tınç, “Türk-ABD İlişkileri Her İki Taraf İçin de Önemli,” **Hürriyet** (5 Mayıs 2003).
 81 **DEİK 2003 Yılı Faaliyet Raporu**, s. 4-5.
 82 **DEİK 2002 Yılı Faaliyet Raporu**, s. 44.
 83 **DEİK 2002 Yılı Faaliyet Raporu**, s. 47-48.
 84 **DEİK 2002 Yılı Faaliyet Raporu**, s. 9-10.
 85 “Başkanların Yası Bitti, Belçika ile İşler Yeniden Açılıyor,” **Hürriyet** (1 Ekim 2002).
 86 “Kıbrıs’ı Çözün, AB Şansınızı Artırın,” **Hürriyet** (5 Kasım 2003).
 87 “Belçika Prensi Stratejik Yatırıma Geldi,” **Hürriyet** (4 Mayıs 2004).
 88 “Erdoğan: Çinde Komünizmi Görmedim,” **Hürriyet** (17 Ocak 2003).
 89 **Yunanistan Ekonomisi ve Türk-Yunan Ekonomik İlişkileri**, DEİK, Kasım 2002.
 90 Yılmaz Çakır tarafından 5 Ağustos 2010 tarihinde iletilen yazılı bilgi.
 91 “Türk İşadamları Fransa’da,” **Hürriyet** (29 Ocak 2001).
 92 “Fransız İşadamları Tedirgin,” **Hürriyet** (31 Ocak 2001).
 93 “10 Milyar Dolarlık Gerginlik,” **Hürriyet** (19 Ocak 2001).
 94 “Kaslowski: Fransızlar Krizde Bize El Uzatıyor,” **Hürriyet** (12 Temmuz 2001).
 95 **DEİK 2002 Yılı Faaliyet Raporu**, s. 12-13.
 96 **DEİK 2002 Yılı Faaliyet Raporu**, s. 13-14.
 97 “TÜSİAD İngiltere’de AB Lobisi Yapacak,” **Hürriyet** (10 Kasım 2003).
 98 “TÜSİAD: Blair Açık Açık Türkiye’ye Destek Versin,” **Hürriyet** (13 Kasım 2003).

99 “Zeynel Abidin Erdem’e İspanya Kraliyet Nişanı,” **Hürriyet** (15 Aralık 2002).
 100 **DEİK 2003 Yılı Faaliyet Raporu**, s. 112.
 101 **DEİK 2002 Yılı Faaliyet Raporu**, s. 22-24.
 102 **DEİK 2003 Yılı Faaliyet Raporu**, s. 19-20.
 103 Gila Benmayor, “Bakalım Berlusconi Sözlerini Tutacak mı?” **Hürriyet** (16 Mayıs 2003).
 104 **DEİK 2003 Yılı Faaliyet Raporu**, s. 45.
 105 **DEİK 2002 Yılı Faaliyet Raporu**, s. 53.
 106 **DEİK 2003 Yılı Faaliyet Raporu**, s. 48.
 107 **DEİK 2002 Yılı Faaliyet Raporu**, s. 54-55.
 108 “Macaristan’a Gidin, Avrupa’ya Sıçrayın,” **Hürriyet** (11 Mayıs 2002).
 109 **DEİK 2003 Yılı Faaliyet Raporu**, s. 52.
 110 **DEİK 2003 Yılı Faaliyet Raporu**, s. 24-25.
 111 Aaron Nommaz tarafından 18 Ağustos 2010 tarihinde iletilen yazılı bilgi.

112 Turan Aydın tarafından 13 Ekim 2010 tarihinde iletilen yazılı bilgi.
 113 Aynı kaynak.
 114 “Ruslar Swisotel’de,” **Hürriyet** (9 Haziran 2001).
 115 “Karadeniz’e ilk Mavi Akım Borusu Eylül’de,” **Hürriyet** (21 Haziran 2001).
 116 Turan Aydın tarafından 13 Ekim 2010 tarihinde iletilen yazılı bilgi.
 117 “Erdoğan’ın Rusya Ziyareti,” **Hürriyet** (25 Aralık 2002).
 118 “St. Petersburg’un Makyajına Talibiz,” **Hürriyet** (4 Şubat 2003).
 119 **DEİK 2001 Yılı Faaliyet Raporu**, s. 81
 120 “Venizelos: Avrupalı Türkiye İstiyoruz,” **Hürriyet** (28 Nisan 2001).
 121 “Yunan Bankaları Türkiye’ye Yerleşiyor,” **Hürriyet** (5 Mart 2002).

SUMMIT ON FINANCIAL MARKETS AND THE WORLD ECONOMY

Bölüm 3

İstikrar ve Ekonomik Yükseliş
(2003-2007)

Küresel ekonomide eksen kayması

Dişişleri Bakanı Ahmet Davutoğlu, Türkiye'nin Uluslararası Konumu'nu ayrıntılı olarak değerlendirdiği Stratejik Derinlik adlı çalışmasında, Soğuk Savaş parametrelerinin yok olduğu yeni uluslararası çevre içinde Türkiye'nin jeopolitik konumunun yeniden yorumlanmak zorunda olduğunu, çünkü küresel ve bölgesel dengelerin tümüyle değiştiği günümüz ortamında, Türkiye'nin jeopolitik önemine ilişkin olarak neredeyse klişeleşmiş bazı söylemlerin de geçerliliğini tümüyle yitirmiş olduğunu öne sürer.¹ Davutoğlu'nun sözünü ettiği denge değişiklikleri, günümüzde çok boyutlu bir şekilde ve dinamik bir yapıda, Türkiye üzerindeki etkilerini sürekli hissettirmektedir.

Konuya siyasi güç dengeleri açısından baktığında, dünyadaki iki statik kutuptan biri olan Sovyet tehdidinin ortadan kalkmasıyla oluşan boşluğun, zaman zaman çatışmalara neden olan güç ve iktidar

rekabetine yol açması, işin bir boyutunu oluşturmaktadır. Demografik bakımdan bakıldığında, yerküre yaşılanan bir Batı nüfusuna karşılık genç, dinamik ve kalabalık bir Doğu nüfusu arasında yeni dengeler oluşturmaya çalışmaktadır. Ekonomik güç ve üretim potansiyeli bakımından da dünya, Batı'dan Doğu'ya, Kuzey'den Güney'e doğru bir eksen kayması yaşamaktadır. Bu değişim içinde Batı'nın güçlü ekonomileri kan kaybetmekte, Doğu'nun gelişmekte olan ekonomileri ise hızlı büyüme oranlarıyla pastadan giderek daha büyük pay almaktadır. Bu şartlar altında Türkiye için en kritik sorulardan biri, değişen bu dengelerin tam kesişme noktasında yer alan Türkiye'nin bu büyük değişimden ne şekilde etkileneceğidir.

Dünyadaki güç merkezlerinin yer değiştirmesi, yarattığı belirsizlikler nedeniyle bazı endişelere yol açsa da, iş çevrelerindeki genel kanı bunun Türkiye'nin lehine

bir gelişme olduğu yönündeydi. Örneğin Zeynel Abidin Erdem, “Sanayide eksen kayması Türkiye'ye yaramıştır. Çin ve daha uzak doğuya gitmekte olan birçok yatırım ve üretim firması Bulgaristan, Romanya ve Türkiye gibi ülkelerde ve bazen de Ortadoğu ülkelerinde tortular bırakmakta ve sanayileşmeyi hızlandırmaktadır. Genel olarak Batı'dan Doğu'ya ve Kuzey'den Güney'e kayış, Türkiye'ye daha fazla sanayileşme ve fırsat yakalama imkânı sağlamaktadır” derken², Türkiye'yi hem coğrafi, hem de kültürel anlamda bir köprü olarak nitelendiren Pınar Eczacıbaşı, yeni yaratılacak işbirlikleri yoluyla bu değişimin “Türkiye lehine işleyen bir durum” haline getirilebileceğini öne sürüyordu.³

Türkiye'nin, yeni dünya düzeninde sahip olduğu avantajların başında, genç ve dinamik bir nüfusa sahip olması geliyordu. Mustafa Koç'a göre özellikle Avrupa, nüfus yapısından dolayı özellikle üretim alanında giderek ciddileşen sorunlarla karşı karşıya bulunuyordu. Ayrıca bürokrasi, işçi hakları ve sendikal hareketler Avrupa'da fabrika kurmayı ve işletmeyi epey zorlaştırırken, Türkiye genç nüfusu, kalifiye işçisi, coğrafi konumu ve mevzuatı dolayısıyla çok avantajlı bir yere sahip bulunuyordu.⁴ Türkiye'nin avantajlı konumuna dikkat çeken bir başka kişi olan Şerif Egeli'ye göre de Türkiye, işgücünün ucuz ve kolay bulunabilir olduğu Uzakdoğu karşısında, Avrupa'ya lojistik olarak çok daha yakın olmanın yararlarını uzun bir gelecek boyunca görmeyi sürdürecekti.⁵ Avrupalı devletlerin küresel rekabete ayak uydurmak için bölgesel bütünleşmelerini hızlandırmaları gereğine dikkat çeken Abdülkadir

Taeyıldız da, Avrupalıların özellikle BRIC ülkelerinin rekabeti karşısında Türkiye gibi hızla gelişen ve bölgesinde güçlenen dinamik bir ülkeye olan ihtiyaçlarının giderek artacağını öne sürüyordu.⁶

Dünyada oluşan yeni dengeler çerçevesinde iş çevrelerinin genel görüşü, Türkiye'nin Batı'dan kopmadan, dünyanın üretim üssü haline gelmiş olan Uzakdoğu ile ilişkilerini güçlendirmenin yollarını araması, bu sırada Latin Amerika ve Afrika gibi Türkiye için yeni pazarları daha fazla değerlendirecek çalışmalara ağırlık vermesi yönündeydi. Dışişleri Bakanlığı Müsteşarı Feridun Sinirlioğlu, oluşan şartlar altında Türkiye'nin yeni konumunu şöyle tarif ediyordu:

Ülkemizin üyesi bulunduğu ekonomik kuruluşlar ve platformlar, dış politikamızın ekonomik boyutunun ayrılmaz birer parçaları haline gelmeye başlamıştır. Gelişmiş, gelişmekte olan ve yoksul ülkelerin sınırlarını belirleyen “Doğu-Batı” ve “Kuzey-Güney” eksenlerinin geçtiği bir coğrafyada bulunmamız, G-20, OECD, EİT ve D-8 gibi birçok farklı kuruluş ve oluşuma üyeliğimiz sayesinde Türkiye, her ölçekte ülkenin güvenini daha kolay kazanabilir noktaya gelmiştir. Ülkemiz bu konumuyla bir yandan dış ekonomik ilişkilerini geliştirip çeşitlendirirken, diğer taraftan bölgesel ve uluslararası barış, refah ve istikrarın tesisi çabalarına katkıda bulunmaktadır.⁷

Türkiye'nin dışişleri alanında en tecrübeli isimlerinden biri olan Özdem Sanberk ise dünyadaki eksen kaymasının, Türkiye'nin Batı'ya olan bakışını değiştirmemesi gerektiğine önemle dikkat çekiyordu:

RİFAT HİRSARİKLIOĞLU (TOBB ve DEİK Yönetim Kurulu Başkanı)

“Türkiye geleceğin büyük bir gücü olmaya oynuyor.”

Türkiye'nin mukayeseli üstünlüklerini dikkate alarak, düşük teknoloji sektörlerinden, yüksek teknoloji ürünlerine geçişin sağlanmasını hedefliyoruz.

Türkiye'nin dış ticaretinin yaklaşık yarısından fazlası, OECD ve AB gibi rekabet gücü yüksek ülkelerle gerçekleşiyor. Türk girişimcileri dünyada pek çok yerde ve alanda başarılarını ortaya koymakta ve ekonominin motor gücünü oluşturmaktadır. Irak ve Körfez bölgesi başta olmak üzere, Ortadoğu'da, Balkanlar'da, Kafkasya ve Orta Asya'da iş yapma tecrübelerimiz var.

Dünya petrol ve doğalgaz üretiminin yüzde 70'i Türkiye'nin doğusunda, dünya petrol ve gaz tüketiminin yüzde ellisi ise Türkiye'nin batısındadır. Avrupa enerji güvenliği ve arzı için stratejik öneme sahip olan Türkiye'de, enerji sektörü yapılan reformlarla liberalleştirilmiş ve özel sektör yatırıma açılmıştır. Bu çerçevede, önümüzdeki on yılda ülkemizde enerji yatırımların artmasını, bu sektöre 120 milyar dolarlık yatırım yapılmasını bekliyoruz.

Rekabet gücümüzün yüksek olduğu iki önemli sektör turizm ve müteahhitlik. Turizm'de küresel krize rağmen büyümeye devam ettik. Artık dünyanın on büyük destinasyonundan biriyiz. Müteahhitlik sektöründe ise uluslararası ölçekte iş yapan şirket sayısı bazında, Çin'in arkasından dünyada ikinci sırada yer alıyoruz. 82 ülkede toplam 160 milyar dolar değerinde, 5 bin 200 proje üstlendik. 2009'da küresel krize rağmen, 20 milyar dolarlık yeni iş aldık.

Orta Doğu ve Orta Asya coğrafyasında gelişen ekonomiler, yeni iktisadi imkânlar sağlayacak. Doğu Akdeniz'in ulaşım açısından büyüyen cazibesi, lojistikten petrokimyaya kadar ülkemiz için yeni yatırım fırsatları sunacak. Kaliteli işgücümüz sayesinde makine ve otomotiv gibi sanayi sektörlerimiz büyümeye devam edecek. Tekstil ve Konfeksiyon'da Avrupa pazarlarına yakınlığımız, esnek, hızlı ve kaliteli üretimimiz avantaj sağlayacak.

Dünya nüfusu devamlı arttığı için, tüm dünyada tarıma ve gıdaya yapılan yatırımlar artıyor. Topraklarımızın daha temiz ve kirlenmemiş olması bizim avantajımız. Tarımsal ekonomi açısından dünyanın sekizinci büyük tarım ekonomisiyiz. Tarımsal sanayi ürünlerinde ihracatı yüksek ülkeler arasındayız. Tüm Avrupa'da 12 bin bitki türü varken, sadece Türkiye'de 13 bin bitki yetişmektedir. 700 den fazla bitkinin hasadı yapılmaktadır. Dolayısıyla tarım ve hayvancılık sektörü de artık kazançlı bir iş alanı haline gelmektedir.

Diğer taraftan son dönemde ar-ge çalışmalarına verilen destekle, teknoloji yatırımları konusunda da atağa geçtik. Türkiye'nin dört bir yanında, kurulan teknoparklar ile bilgi ve iletişim teknolojileri konusunda çalışan yatırımcıya destek artırıldı. İleri teknoloji ürünleri sektöründe kalifiye işgücü ve önemli teşvikler sağlanmaktadır. Bu sektörde de yatırımlarını artmasını bekliyoruz.

Çin, Hindistan, Brezilya, Rusya ekonomileri büyüdükçe, söz konusu ülkeler Türkiye için yeni ihrac pazarları haline gelecektir. Diğer taraftan, dünya ticareti içinde payı en yüksek grup, orta yüksek teknoloji sektörlerdir. Türkiye'nin bu grup içinde yer alan otomotiv, makine ve teçhizat ile elektrikli makine ve araçlar sektörleri ihracatı hızlı genişlemektedir.

Türkiye için “ihracata dönük üretim stratejisi” üzerinde yürütülmekte olan çalışmalara TOBB olarak biz de katılıyoruz. Bu çerçevede, hedefimiz Türkiye'nin mukayeseli üstünlükleri dikkate alınarak, düşük teknoloji sektörlerinden, yüksek teknoloji ürünlerine geçişin sağlanması, orta düşük teknoloji sektörlerde üretimin artırılması, katma değeri yüksek sektörlerde yatırımların gerçekleştirilmesidir.

Batı'dan Doğu'ya doğru bir kayma var. Fakat Batı dediğimiz ABD, Avrupa ve Japonya'nın –Japonya doğudadır ama OECD üyesi olduğu için Batılı bir ülkedir– gücünün hatırı sayılır ağırlığı azalmış değil. Rakamlar, dünya ekonomisinde ticaret, ihracat ve gayrisafi milli hasıla açısından hâlâ Batı'nın çok önemli olduğunu gösteriyor. Artık Batı'nın etkisi bitti deyip hafife almamak lazım. Batı'daki inovasyon kapasitesi son derece önemli. Bugün başta tıp olmak üzere bilim ve teknoloji alanındaki büyük yenilikler hâlâ Batı'da gerçekleşiyor. İletişim alanında çok büyük atılımlar hâlâ Batı'da oluyor. Ayrıca işin demokrasi, özgürlükler ve temel haklar yönü var. Yasadışı göçler Batı'dan Doğu'ya değil, Doğu'dan Batı'ya doğru olmakta. Eğer sizin sağlam bir hukuki altyapınız yoksa, ekonomik atılımlar gerçekleştirebilmeniz ve toplumunuzun kırılğan kesimlerini korumanız mümkün olmaz.⁸

Tüm bu görüşler, Dış Ticaret Müsteşarı Ahmet Yakıcı'nın da dikkat çektiği gibi, Türkiye'nin dış ekonomik ilişkilerine

yönelik stratejilerini oluştururken, küresel ekonomik dengelerdeki değişimin iyi okunmasını ve adımların bu bilinçle atılmasını zorunlu hale getiriyordu.⁹ TOBB ve DEİK Yönetim Kurulu Başkanı Rifat Hırsarıklioğlu ise, mevcut şartların Türkiye tarafından bir avantaja dönüştürülebilmesinin, aktif ve kararlı bir tutumla mümkün olabileceğini şu sözlerle dile getiriyordu:

Bugünün dünyası artık, eskiden olduğu gibi, kendi sınırlarımız içinde, dünyanın geri kalanından bağımsız olarak yaşama imkanı vermemektedir. Dünyadaki gelişmelere duyarsız kalarak, kapılarımızı kapatıp, “azıcık aşım kaygısız başım” politikalarının zamanı geçmiştir. Özellikle de ekonomideki küresel rekabetin arttığı, küresel eğilimlerin belirleyici olduğu bir dünyada, artık kendi başımıza yaşıyormuş gibi yapamayız. Türk gençliğinin de, dünyaya kapalı bir ortamda yaşamak ve bu değişimi takip etmemek gibi bir lüksü olamaz. Önümüzdeki temel mesele, değişimi iyi analiz etmektir. Öyleyse edilgen ve pasif değil, aktif ve küresel bir oyuncu olmanın tam zamanıdır.¹⁰

Türkiye güçleniyor

2002 seçimlerinden yüzde 34,3 oy oranıyla AKP'nin birinci parti olarak çıkarak neredeyse anayasa değişikliğini tek başına yapabilecek 365 milletvekiline sahip olması, buna karşılık Doğru Yol Partisi, Milliyetçi Hareket Partisi, Genç Parti ve Demokratik Halk Partisi gibi partilerin yüzde 9-6 aralığında kalarak baraj nedeniyle Meclis'e girememesi, CHP'nin ise yüzde 19,4 oy oranı ve 177 milletvekiyle Meclis'teki tek muhalefet partisi haline gelmesi, Türkiye'nin siyasi atmosferine bambaşka bir görünüm kazandırdı. Bu durum, onlarca yıldır kısır siyasi tartışmalara ve kronikleşmiş koalisyon arayışlarına alışmış olan kamuoyunda iki farklı reaksiyona yol açtı. Bunların birincisi, uzun zamandan sonra ilk kez bir tek parti hükümetinin iş başına geçmesinin yarattığı memnuniyet, diğeri ise kendini "laik" olarak tanımlayan kesimin olası bir rejim değişikliğine yönelik kaygılarıydı.

Seçimlerden önce yapılan yerel bir kamuoyu araştırması, Türk seçmenlerinin 2002 seçimlerinde oy tercihi yaparken önem verdiği öncelikleri şöyle belirliyordu:

- Ekonomik meseleleri çözümü (%61,2)
- Yolsuzluk ve rüşvetin önlenmesi (% 11,3)
- Din, düşünce ve vicdan hürriyetinin sağlanması (%8,5)
- Eğitim, sağlık ve sosyal hizmetlerle ilgili sorunların çözümü (%8,5)
- Demokratikleşme ve şeffaflaşma (%6,5)
- Terörle mücadele (%0,7)

Bu tabloda en çok dikkat çeken konuların başında, ekonomik sorunların çözümüne yönelik beklentilerdeki yükseliş eğilimi geliyordu. Benzer bir ankette 1999 yılında %34,2 olan bu oranın üç yıl içinde neredeyse iki kat artış göstermesinin en temel

sebebi, Kasım 2000 ve Şubat 2001 krizlerinin yol açtığı ekonomik tahribat, fakirleşme ve yüksek işsizlikti. Seçmenler, yeni seçilecek hükümetten ekonomik programı ciddiyetle uygulamaya devam etmesini, enflasyonu düşürmesini, ekonomide reel bir büyüme sağlamasını ve işsizliği sona erdirmesini bekliyorlardı. Diğer taraftan 1999 yılında seçmenlerin yaklaşık %20'lik bir kesiminin en önemli ikinci sorun olarak gördüğü terörle mücadele konusunun 2002'de önemini neredeyse tümüyle kaybetmiş olması, yakın zamanda Abdullah Öcalan'ın yakalanmasıyla ilgili bir durumdu. Örgüt liderinin yakalanması, kamuoyunda PKK sorunun da sona ermiş olduğu yönünde sanal bir beklenti yaratmıştı.¹¹

AKP'nin seçim bildirgesi, seçmenlerin bu beklentilerine paralel olarak, ekonominin yönetimine ilişkin kapsamlı bir program ortaya koyuyordu. Bu programın esas amacı, önceki yıllarda uygulanan yanlış programların ve yönetim hatalarının yol açtığı yüksek enflasyon, çok büyük kamu borç stoku, düşük büyüme, dengesiz gelir dağılımı ve yüksek işsizlik gibi ciddi sorunlarla şekillenen olumsuz tabloyu hızla tersine çevirmek, enflasyonu ve kamu borç stokunu düşürmek ve yüksek bir büyüme performansına ulaşmak olarak tarif ediliyordu. Bildirgede, bu hedefe ulaşmak için, Mayıs 2001'de uygulamaya konulan ve Ocak 2002'de yenilenen "Güçlü Ekonomiye Geçiş Programı" yetersiz bulunuyor ve çok daha güçlü bir programın yürürlüğe konulacağı belirtiliyordu.¹²

Mali disiplini sağlamaya ve ekonominin istikrarı için gerekli reçetelerin

uygulanmasına devam edileceğine dair bu mesajlar, alınacak tedbirlere ilişkin somut verilerle birlikte güven uyandırıyordu. Diğer taraftan seçim bildirgesinin sunuş bölümünde yer alan şu satırlar, AKP'nin siyaset anlayışını esas olarak Türkiye'nin küreselleşen dünyadaki konumunu yükseltme hedefine dayandığını ve gerek ekonomik ve sosyal, gerek yönetsel reformların çıkış noktasını bu eksende gördüğünü göstermekteydi:

Dünya, 21. yüzyılın başında, geçmiş dönemlerden farklı bir dönüşüm geçirmektedir. Hızla gelişen bilgi ve teknoloji, insan hayatına yeni boyutlar katmaktadır. İletişim araçlarının, uzak coğrafyalarda yaşayan insanlar arasında kurduğu köprülerden akan bilgi, toplumsal kurumları ve siyasal ilkeleri yeniden şekillendirmektedir.

İki kutuplu Dünya'nın çatışmaya dayalı siyasal anlayışları, yerini mal ve hizmetlerin, bilgi, emek ve sermayenin serbest dolaşımını öngören bölgesel ekonomik ve siyasal bütünleşme hareketlerine bırakmaktadır. Bu süreçlerin doğal bir sonucu olarak, totaliter ideolojik yaklaşımlar terk edilmekte, temel hak ve hürriyetlerin gözetildiği, ayrımcılığa karşı her alanda eşitliğin savunulduğu ve halk iradesinden güç alan katılımcı siyasal anlayışlar yerleşmektedir.

Farklı ülkelerdeki halkların yaşam kalitesini ölçmeye yönelik evrensel standart ve normlar oluşmakta ve toplumların refah, başarı ve mutluluk düzeyleri ile devletlerin uluslararası arenadaki etkinlik ve saygınlıkları bu kriterlere göre belirlenmektedir. Devletin faaliyet alanı sürekli daralırken, özel sektörün ve sivil toplum örgütlerinin etkinliği artmaktadır.

*Bu gelişme sürecinde, kendini dünyadan tecrit eden bir ulusal sistemin uzun süre ayakta kalması düşünülemez. Artık, kendi içine dönük böyle bir sistemle toplumun talepleri karşılanamayacağı gibi, uluslararası camianın saygın bir üyesi de olunamaz.*¹³

Türkiye'yi dünyayla bütünleşmiş, uluslararası ortamda sözü dinlenen ve saygın bir konuma getirmeye yönelik çabalar, insan haklarından demokrasiye, temel hak ve özgürlüklerden şeffaflığa kadar pek çok alanda hayata geçirilmesi gereken reformların yanında, öncelikle Türkiye'nin dış ekonomik ilişkilerinin geliştirilmesini ve Türkiye'nin yakın coğrafyasından başlayarak, komşu ve çevre ülkelerle karşılıklı ekonomik bağımlılık ilişkilerini güçlendirmesini zorunlu kılıyordu.

Küreselleşme sürecinde dünya ekonomisinde yaşanan belki de en büyük değişim, dışa açıklığın artmasıyla paralel olarak, uluslararası ticaretin ülke ekonomilerindeki yerinin artmasıydı. Bu durum, özellikle gelişmekte olan ekonomilerde daha belirgin bir şekilde görülmüyordu. Gelişmekte olan ülkelerin GSYH'ında dış ticaretin payı 1980'lerde %30 civarındayken, bu oran 2000'li yılların başında %60-70 aralığına yükselmisti.¹⁴ Bu eğilim, özellikle Latin Amerika ve Uzakdoğu ülkelerinde daha açık bir şekilde görülebilmekteydi. Brezilya, Kore, Çin ve Tayland gibi ülkeler, zaman içinde gelirlerinin giderek artan bir bölümünü dış ticaretten kazanmaya başlamışlardı. Diğer bir deyişle refahın artması, gelişmekte olan ekonomilerde, büyük oranda dış ticaretin geliştirilmesiyle ilgili bir konu haline gelmişti.

Türkiye'de de 1980 sonrasında dışa açık sanayileşme modeli çerçevesinde ekonomide görülen en temel yapısal değişimlerden biri dış ticaret alanında ortaya çıkmıştı. 1980 yılında 2,9 milyar dolar seviyesinde olan ihracat, yaşanan bir dizi ulusal ve uluslararası ölçekli krize rağmen 2000 yılında 36 milyar dolara yükselmiş, aynı zamanda tarımsal üretimin toplam ihracat içindeki payı giderek azalarak yerini imalat sanayisine bırakmıştı. İthalatın genel olarak ihracattan daha hızlı artması nedeniyle oluşan dış ticaret açığı ise çoğunlukla turizm gelirlerinden karşılanmıştı.

Ancak Türk dış ticareti, esas patlamasını 2000'li yıllarda yaptı. 1980 sonrasında, yaklaşık 30 milyar dolarlık bir ihracat artışı sağlamak Türkiye'nin 20 yılını almışken, sadece 2002-2007 arasında sağlanan artış 70 milyar dolardan fazlaydı. Türkiye'nin ihracatı 2007 yılında ilk kez 100 milyar dolar seviyesini aştı ve küresel kriz öncesinde 132 milyar dolara ulaşarak, o güne kadar yapılmış bütün tahminleri aşan bir performans sergiledi. Hükümetin "ihracat odaklı üretim stratejisi" olarak uygulama koyduğu program, ihracatın hedef ülke ve hedef ürün grupları itibarıyla belli bir plan çerçevesinde geliştirilmesini öngörüyor ve geçmişte kimi zaman el yordamıyla sağlanan gelişmelerin uzun vadede belirli bir strateji çerçevesinde çok daha etkili bir şekilde sürdürülmesini hedefliyordu. Bu strateji, Devlet Bakanı Zafer Çağlayan'a göre, 33 ülke masasında tam 71 ülkenin tek tek analiz edilmesiyle belirleniyordu:

Hedef ülkeleri tespit ettik. Sektörel bazda ülkeleri belirliyoruz. Mal satacağımız

*pazarların, ülkelerin tek tek ithalat rakamlarına ülke ve eyalet bazında sahibiz. İGEME ile beraber yapmış olduğumuz bu projeyi insanların, ihracatçılarımızın kullanımına sunduk. Ülke masalarımız hangi ülkenin ne kadar ithalat yaptığını da belirliyor. Örneğin Çin: İthalatı 1 trilyon dolar olan Çin'e bizim ihracatımız sadece 1,5 milyar dolar. Oysa biz dünya mal ihracatından %0,85, neredeyse %1'e yakın pay alıyoruz. Ama Çin'e yapmış olduğumuz ihracatımız, Çin'in ithalatında sadece binde 1,5 gibi çok küçük bir oran. Şimdi Çin'in hangi malın ithalatını, hangi ülkelerden, hangi şartlarda yaptığını tek tek tespit ediyoruz. Politika ve stratejilerimizi buna göre oluşturuyoruz. Öncelikli olarak çevre ülkeler, hedef ülkeler konseptimizi bu şekilde tespit ettik.*¹⁵

AKP'nin işbaşına geçtiği 2002 yılından sonra dış ticaretteki patlamanın yanında diğer ekonomik göstergelerde de önemli iyileşmeler sağlandı. 2002 yılı başında %70'ler seviyesinde seyreden yıllık enflasyon, 2006 yılında %9,6'ya geriledi. 1980'li

yıllarda ortalama %4 civarında bir büyüme performansı sergileyen, 1990-2001 arasında ise iki büyük kriz nedeniyle %3,1'e düşen büyüme hızı, 2002-2006 yılları arasında ortalamada %7,2'ye ulaştı. Tüm bunlarla birlikte görece olarak fiyat istikrarının sağlanması, Güçlü Ekonomiye Geçiş Programı çerçevesinde başlayan yapısal reform sürecinin kararlılıkla sürdürülmesi ve kamu maliyesindeki iyileşme, son küresel krize kadar elde edilen başlıca kazanımlardı.¹⁶

Bu olumlu tablonun oluşmasında elbette ekonomi yönetiminin kararlı tutumu kadar, genel konjonktürdeki bazı gelişmelerin de rolü vardı. Öncelikle, 2001 krizinden sonra alınan dersler, yeni dönemde elde edilen başarıda en büyük paylardan birine sahipti. Türkiye, tarihinin en derin krizi sayesinde mali ve finansal sistemin etkin işlemesi gerektiğini öğrenmiş, mali sistemini yeniden yapılandırmış, bunun için denetleyici ve düzenleyici kurumları etkin kılmış, etkin ve verimli devlet anlayışı konusunda önemli edinimler sağlamış, kamu finansmanını

2000'li yıllarda büyük bir patlama yapan Türk dış ticareti 2007 yılında ilk kez 100 milyar dolar seviyesini aştı.

güçlendirmiş, ama belki de en önemlisi istikrar programlarında kararlılığın önemini kavramış, rasyonelliği ve bilgiyi istikrarlı bir yapı için kullanmanın yollarını keşfetmişti. Bir bakıma 2002 krizi, “Türkiye’nin ekonomi yönetimini öğrenmeye başladığı bir dönüm noktası” olmuştu.¹⁷

Diğer taraftan krizden çıkış programında kullanılan “güçlü bankacılık, güçlü ekonomi” ifadesinden de anlaşılacağı gibi, bankacılık sektörünün istikrarı ve sağlamlığının, krizlerin önlenbilmesi ve yönetilebilmesi açısından, en az mali disiplin, sürdürülebilir borçlanma ve kur sistemi kadar önemli olduğu anlaşılmış ve krizin oluşmasında önemli rol oynayan bankacılık sektörüne yönelik kırılganlıkların giderilmesine yönelik yapısal reformlar, sonraki dönemde ekonomik büyümenin ve istikrarın motoru olmuştu.¹⁸ Nitekim özellikle son küresel krizde birçok gelişmiş ülkede bankacılık sektörü ciddi yaralar alırken Türkiye’de finans sektörünün sağlam bir şekilde ayakta kalması, bu yöndeki kazanımların açık bir göstergesiydi.

Ülke içindeki bu gelişmelerin yanında, AB ile ekonomik bütünleşme sürecinin 2001 yılından itibaren hızlanmış olması ve Ekim 2005’te tam üyelik müzakerelerinin başlaması da ekonomiye önemli bir ivme kazandırmıştı. Ucuz ve bol para politikalarının uygulandığı 2000’li yıllarda dünya ekonomisinde sağlanan yüksek büyüme, bunun yarattığı iyimserlik havası, alım gücünün artması, emtia fiyatlarının yükselmesi ve pazarların canlanması, Türkiye’ye ekonomisini büyütme ve ihracat gelirlerini artırma bakımından uygun koşullar yaratmıştı.

Türkiye’ye önemli miktarda döviz kazandıran müteahhitlik sektörü de, özellikle petrol üreticisi ülkelere artan refaha paralel olarak çok sayıda yeni iş bulabilmeye başlamıştı. Türkiye Müteahhitler Birliği Başkanı Erdal Eren’e göre 2000’li yıllarda büyük gelişme gösteren ve dünyanın en büyük müteahhitlik firmaları arasındaki konumunu güçlendiren Türkiye, bu sektörde dünya devleriyle başa baş rekabet edebilir hale gelmiş ve dünyanın en büyük 225 müteahhitlik şirketi içinde Çin’den sonra ikinci büyük grubu yaratmayı başarmıştı. 1970’li yıllarda ilk kez Libya’daki küçük projelerle yurtdışı na açılmaya başlayan Türk inşaat firmaları, günümüzde 70’in üzerinde ülkeye yayılmış ve gözünü 50 milyar dolar hedefine dikmiş dev bir sektör oluşturmaktaydı.

2000’li yıllarda Türkiye ekonomisindeki olumlu gidişten hem beslenen, hem de ekonomiye önemli katkı sağlayan gelişmelerden biri de doğrudan yabancı yatırım girişinde elde edilen büyük artıydı. 2002 yılından sonra sağlanan siyasi ve ekonomik istikrar, Kemal Derviş’e göre olumlu yansımalarını bu alanda da göstermişti:

Tabii kriz anında yabancı sermayenin kaçmasıyla karşı karşıyaydık. 2001 yılında Türkiye’den çok büyük miktarda para çıktı. Uzun vadeli yatırıma gelen sermayeye bence her türlü desteği ve kolaylığı sağlamak lazımdı. Neticede bu, üretim artışına yönelik bir sermaye, istihdam yaratan bir sermaye, bazen yeni teknoloji getiren, yeni piyasaları açan bir sermaye olabiliyor. Burada herşeyden önce, Türkiye’nin yeniden büyüyecek, hem de hızlı büyüyecek bir ülke olduğu, istikrarlı bir ülke olduğu ve kur

politikasında aşırı hareketlerin olmayacağı mesajını vermek önemliydi. Çünkü yabancı sermaye için kur, en kritik konulardan biriydi. Kur çok fazla belirsiz olunca yabancı sermaye, yarın ne olacağını hesaplayamayacağı için gelmez. O nedenle hem nispeten serbest bir kur, hem de yapısal olarak aşırı iniş çıkışları engelleyecek bir yapının gelişmesi gerekiyordu. Bu da finans sektörünün iyi yönetilmesine bağlı tabii. Sanıyorum bunu adım adım başardı Türkiye. 2003 yılından sonra hakikaten bir yatırım patlaması oldu yabancı sermayede. Türkiye’ye eskiden yılda 1 milyar dolar gelirken rakamlar 10-15 ile çarpıldı. Bunların bir kısmı sıcak paraydı ama aşağı yukarı yarısı da uzun

*vadeli yatırımdı. Dolayısıyla Türkiye yeni bir sürece girdi.*¹⁹

Türkiye’nin hem dünya ile daha iyi entegre olmasını sağlayan, hem de dış ticaret açığının kapatılmasında önemli bir rol üstlenen turizmde yaşanan gelişmeler de, DEİK’in kurucu üyelerinden biri olan TÜRSAB Başkanı Başaran Ulusoy’a göre Türkiye’nin özellikle son dönemlerde altı özellikle çizilmesi gereken başarılarından biriydi. 2000’li yıllarda dünyadaki turizm sektörü önemli sorunlarla uğraşırken Türkiye’nin 30 milyon turist hedefine koşması, bu alanda Türkiye’ye rakip olan ülkeler tarafından da gıpta ile izlenen bir durumdu.²⁰

BAŞARAN ULUSOY (TÜRSAB Başkanı)

“Turizm sınır tanımayan, insanları birleştiren bir alan.”

Turizm insanları birleştiren, barışı, huzuru getiren, kültürel münasebetleri yüz yüze sağlayan, ikili ilişkileri insani ölçüde kuran bir sektördür. Burada çağdaş yaşam biçimini ortaya koyan, dünyaya entegre olan, Anadolu’yu yalnızlıktan kurtaran turizm sektörüdür. Bu nedenle de çok önemlidir. 1998’den sonra terör belasıyla gelişen, SARS, kuş gribi, domuz gribi, Irak hadisesi gibi olaylarla devam eden dönemde yüzde 8,6’lık bir daralma oldu dünya turizminde. Geçenlerde Yunanistan turizm bakanıyla konuşuyordum, “Nasıl bir mucize yarattınız? Nasıl yüzde 2,8 büyüdünüz?” diye sordu. Öncelikle, özel sektörün tüm birimleri olarak, konaklamadan rehber, yatırımcıdan seyahat acentesine, bir araya gelerek ülkeyi çok iyi tanıttık. Türk mucizesi dediğimiz hizmette, kalitede ve fiyatta aynı seviyeleri tutmaya çalıştık. Türkiye’nin güzelliklerini koruduk, doğaya saygılı olduk. Şimdi, 2010 yılında 30 milyon turiste koşuyoruz. Artık tüm dünyada kavgasız, sınırları belli olan, fakat sınır tanımayan bir anlayış var turizmde. Ürdün, Tunus, Libya ile vizelerin kalkması çok önemli bir kazanç Türkiye için. Hele Rusya’da kalktığı zaman çok iyi olacak. Türkiye Rusların en rahat gezdiği ülkedir. Vize bir zorluktur, engeldir, kişinin seyahat özgürlüğüne getirilen bir kısıtlamadır. Özellikle komşularla iyi geçinmek gerek. Zaten turizmde iş evvela komşuyla başlar. Yunanistan, Bulgaristan, Suriye, İran bizim için önemli pazarlar. Bugün Suriyeliler uçak bulamıyorlar İstanbul’a gelmeye. Önce Urfa’ya, Antep’e geliyor, oradan uçağa biniyorlar. Akrobalarını görmeye, okumaya, alışverişe, gezmeye, eğlenmeye geliyorlar.

Vize bir zorluktur, engeldir, kişinin seyahat özgürlüğüne getirilen bir kısıtlamadır. Vize engellerinin de kalkmasıyla, şimdi artık yılda 30 milyon turiste koşuyous.

DEİK'te yeniden yapılanma

DEİK, 1985 yılındaki kuruluşunu takip eden uzun yıllar boyunca hukuki bir statüden yoksun kalmıştı. Onlarca iş konseyini kendi çatısı altında toplayan, Türkiye'nin dış ekonomik ilişkilerinde birinci aktör konumunda olduğu hemen herkesçe kabul edilen, hatta dış politikanın önde gelen aktörleri arasında yer alan bir oluşumun kanun nezdindeki kimliği belirsizdi. Çünkü DEİK, 5590 sayılı Ticaret ve Sanayi Odaları Kanunu'ndaki bir maddeye istinaden yapılanmış, ancak hukuki olarak Odalar Birliği'ne bağlı olarak faaliyet gösteren bir "çalışma grubu" olmanın dışında tüzel bir kimliğe sahip olamamıştı. DEİK'in yapılanmasını ve çalışma prensiplerini tanımlayan mevzuatın hazırlanması bile ancak 1988 yılında tamamlanabilmiş ve daha önce fiilen çalışmaya başlamış olmasına rağmen DEİK'in resmi kuruluş günü olarak 26 Şubat 1988 tarihi kabul edilmişti.

Yıllar içinde pratikte pek çok soruna yol açan bu durumu gidermek, 2002 genel seçimlerinden sonra Sanayi ve Ticaret Bakanı olarak göreve gelen Ali Coşkun'un ajandasındaki en öncelikli konularından biri olacaktı. Nitekim DEİK'i "fiili" statüden "resmi" statüye taşıyacak olan kanuni düzenleme 18 Mayıs 2004 tarihinde gerçekleşecek ve 5174 sayılı yeni TOBB Kanunu'nun 1 Haziran 2004 tarihinde Resmi Gazete'de yayımlanmasıyla DEİK, "Özel hukuk hükümlerine tabi tüzel kişiliğe sahip bir kurum" niteliğini kazanacaktı. Hemen sonrasında kurulun ve iş konseylerinin görev, yetki ve organları belirleyen ve bütçe, yönetim ve denetimleriyle üyelik işlemlerine ilişkin esasları kapsayan DEİK mevzuatının da hazırlanmasıyla, DEİK'in kurum-sallaşma süreci tamamlanmış olacaktı.²¹

Kanunun, DEİK'in kuruluş esaslarını belirleyen ilgili 58. maddesi şu şekildedir:

Türk-yabancı veya yabancı-Türk odalar ile Dış Ekonomik İlişkiler Kurulu

MADDE 58 - Türkiye ile diğer ülkeler arasında ekonomik ve ticarî ilişkilerin geliştirilmesine yardımcı olmak amacıyla Dışişleri Bakanlığı'nın görüşü alınarak, tek taraflı veya çok taraflı Türk-yabancı veya yabancı-Türk ticaret, sanayi ve deniz ticaret odası adı ile kurulacak dernekler için Birliğin izni aranır. Müsterek odaların, izlenme ve denetlenme esasları, Birlik Yönetim Kurulunun teklifi ve Bakanlık tarafından çıkarılacak yönetmelikle tespit olunur. Bu odalardan yurt dışında kurulmuş olanların faaliyetlerinin izlenmesi, yurtiçindekilerin çalışmalarının denetlenmesi ve izlenmesi, Birlik tarafından yapılır. Bu şekilde kurulan dernekler, bu maddede yer alan hükümler dışında, genel hükümlere tâbidir.

Birinci fıkra uyarınca kurulan dernekler dışındaki tüzel kişiler, ticaret, sanayi ve deniz ticaret odası adını kullanamazlar.

Birliğin gözetim ve denetimi altında özel sektörün dış ekonomik ilişkilerini yürütmek üzere, özel hukuk hükümlerine tâbi ve tüzel kişiliğe sahip, kuruluş ve faaliyet amaçları aynı olan ve Birlikçe belirlenecek özel sektör kuruluşlarından Dış Ekonomik İlişkiler Kurulu oluşur. Kurulun kısa adı DEİK'tir. Kurul ikili ekonomik ilişkilerini, yönetim kurulunun kararları doğrultusunda iş konseyleri aracılığı ile yürütür.

Kurul ile iş konseylerinin görev ve yetkileri teşkilatlanma ve işleyişleri, organları, bütçeleri, yönetim ve denetimleri ile üyeliğe ilişkin esaslar Birlik tarafından çıkarılacak yönetmelikle düzenlenir.

Kurulun bütçesi, kurucu kuruluşların Kurul yönetim kurulu tarafından belirlenen

*yıllık üyelik aidatlarından, iş konseyi üyelik aidatlarından, Birliğin ödeyeceği katkı payı ve diğer gelirlerden oluşur. Kurul bütçesini Birlik denetler.*²²

Yasal düzenlemenin yapılmasında aktif rol oynayan Ali Coşkun, bu kanunla birlikte DEİK'in "yasal açıdan hiçbir eksikliği" kalmadığını söylüyor ve kanunun çıkarılmasını, işlerini bundan böyle pürüzsüz bir şekilde yürütebilmesi bakımından DEİK için önemli bir kazanç olarak görüyordu.²³ Ancak aynı kanun, eskiden beri DEİK içerisinde faal olan ve gönüllü çalışmalarıyla kurumun yükselmesine önemli katkılar sağlayan işadamları arasında çeşitli fikir ayrılıklarına da yol açmıştı. Yeni düzenlemeye yönelik kaygıların başında, TOBB'un DEİK yönetimindeki ağırlığının artmasıyla, DEİK'in başarısında en temel unsurlardan biri olan hızlı karar alma ve hareket kabiliyetinin ortadan kalkması riski geliyordu. Örneğin DEİK Şeref Üyesi Nihat Gökyiğit, kanunun getirdiği faydaların yanında bu konuya şöyle dikkat çekiyordu:

*DEİK, tüzelliği olmadığı için bankada hesap dahi açamıyordu. Telefon alırken bile sıkıntı oluyordu. Sonra 2004 yılında ilgili kanunun kabul edilmesiyle birlikte çözüldü bu sorunlar, bir şekilde. DEİK'e yasal bir düzen getirildi. Böylece eskiden beri süregelen meseleler büyük ölçüde çözüldü ve DEİK, TOBB'un geniş tabanına hitap eder oldu. Fakat bu sefer de daha çok TOBB'un hâkimiyetine girdi. Kanun DEİK'in hareket esnekliğini azalttı.*²⁴

Uzun yıllardır DEİK bünyesinde çeşitli iş konseylerinde hizmet veren Nuri

YAVUZ ZEYTİNOĞLU (DEİK İcra Kurulu Eski Başkanı)

“DEİK’in dış ilişkilerdeki tek olma niteliği giderek rekabete dönüştü.”

DEİK ilk başta bütün Türkiye’deki özel sektörü temsil eden ve özel sektörün dış dünyaya dönük yüzü olarak kurulmuştu. Ama bu sonra değişti. Diğer kuruluşlar da kendi başarılarına dış ilişkilerde bulunmayı en azından daha keyifli buldular.

DEİK ilk başta bütün Türkiye’deki özel sektörü temsil eden ve özel sektörün dış dünyaya dönük yüzü olarak kurulmuştu. Ama bu yapısı, belki maddi zorunluluk yüzünden, belki de Türkiye’de herkesin baş olma hevesi yüzünden, benim başkanlık dönemimde değişti. Neden değişti? Daha ben İcra Kurulu başkanı olmadan önce DEİK’in mali sorunlarını çözmek için bütçesine esas büyük katkısı Odalar Birliği yapmaya başlamıştı. Benim İcra Kurulu’nda görev yaptığım ve Yalım Erez’in Odalar Birliği başkanlığı yaptığı dönemde bu katkılarına karşı, Odalar Birliği’nin DEİK Genel Kurulu’ndaki oy hakkını çoğunluk haline getiren bir statü değişikliği yapıldı. Zaten DEİK yasal bir yapıya sahip olmaksızın, Odalar Birliği’nin bir komisyonu ve kuruluşu olarak oluşturulmuştu. Bu kurumun bütün özel sektörü temsil eder yapıya kavuşması Odalar Birliği’nin hoşgörüsü ve izniyle oluyordu. Ama Odalar Birliği’nin dışındaki sekiz kurucu, DEİK’in bütçesine katkıda bulunuyorlardı ve işler müştereken yürütülüyordu.

Ben başkan olduğum zaman, bu kuruluşlardan büyük bir bölümü artık para vermek üzere ciddi direnç gösterdiler. Bu durumda DEİK’in bütçesini yürütme işi Odalar Birliği’ne kaldı. Odalar Birliği para verince de çoğunluğa sahip oldu. Odalar Birliği’nin bu şekilde ağırlığının artması, diğer özel sektör kuruluşlarının DEİK’e karşı daha mesafeli davranmasına, temsilci göndermemesine ve maddi katkısını tümüyle kesmesine neden oldu. Bu kuruluşların bir kısmı, kendi dış ilişkilerini sürdürecektir kurumlara da oluşturmaya başladı. Örneğin TÜSİAD bu dönemde TÜSİAD International’ı kurdu. Brüksel’de kendisine bir büro açtı. Bence bu gelişmeler, DEİK’in dışarıya karşı Türkiye’deki bütün özel sektör kuruluşlarının tek temsilcisi olma imajını giderek yıprattı. Ben bu süreçte DEİK’in bu ilk kuruluş felsefesinin devam etmesi için çok gayret ettim. Ama bu kopuş giderek hızlandı ve kimi zaman bir rekabete dönüştü. TÜSİAD’ın dışındaki diğer kuruluşlar da kendi başarılarına dış ilişkilerde bulunmayı en azından daha keyifli buldular. Örneğin biz daha önce devlet katıyla da çok yakın işbirliği yaparken, benim başkanlık dönemimde Hazine ve Dış Ticaret Müsteşarlığı bizimle olan ilişkilerini kesti ve her şeyi kendilerinin yapacağını söyledi. Böylece Türkiye’de en az üç büyük özel sektör temsilciliği oldu; bunlardan biri DEİK, diğeri Hazine Müsteşarlığı ve sonuncusu TÜSİAD. Bu arada İTO da yönetim kurulunda istediği kadar yer alamadığı gerekçesiyle DEİK’ten kopmuştu. Böyle istenmeyen şeyler oldu. Halbuki DEİK, bunlar olmasın diye kurulmuş bir kurumdur.

İnsan geriye dönüp baktığı zaman neleri yapabildiğinden ziyade, neleri yapamadığını görüyor daha çok. Bunların yapılması için neler olması lazımdı diye düşünüyorum. Bir kere bence DEİK çok ciddi, sadece kendi üyelerine değil, bütün Türkiye’ye hitap eden bir bilgi bankası olmalıydı. Çünkü artık sadece gönüllü üyelerinin bütçesiyle hizmet üreten bir kuruluş değildi. Odalar gibi bütün Türkiye’nin katkısıyla oluşmuş bir kurumun parasını kullandığınıza göre, kurumun bütün üyelerine hizmet etmek durumundasınız diye düşünüyordum. Bu tür hizmetler üretmek için ciddi projeler geliştirdik, çalıştık; ama bunların hepsi döndü dolaştı bütçe meselesine takıldı. Ben DEİK’i aldım, belli bir yere getirmek istedim. DEİK benim icra kurulu başkanlığı yaptığım dönemde gerçekten de bir yerden bir yere gitti, ama bu benim gitmesini hiç istemediğim bir yerdi.

Çolakoğlu da, DEİK gibi dış dünyaya yönelik bir kurumun Batı’da ağırlığını artırabilmesi için “gönüllülük” prensibinin konulmasının önemini vurguluyordu:

DEİK uzun bir dönem “ad hoc” bir kuruluş olarak, yani fiilen var olan, fakat hukuki çerçevesi belirlenmemiş bir kuruluş olarak yaşadı. Tamamen gönüllüydü. Profesyonel kadrosu bile son derece küçüktü ve kendi başına ağırlığı ve gücü olan bir kuruluş olarak gözüküyordu. Dolayısıyla DEİK’e biraz et, kol, bacak sağlamak gerekiyordu. Ama bana sorarsanız, çıkartılan yasayla DEİK, TOBB’un bir alt dalı haline getirildi. Bu çok doğru olmadı diye düşünüyorum. TOBB gerçi Türkiye’deki en geniş katılımlı işverenler kulübü, ama öte yandan üyeliğinin gönüllülük esasına göre olmaması TOBB’u zayıflatan bir şey. Yani Türkiye’de herhangi bir kişi, almak, satmak, ihracat yapmak, üretmek gibi herhangi bir iş yapmak istiyorsa, TOBB’a üye olmak zorunda.

Bu zorunluluk TOBB’u İngilizce tabiriyle “quasi NGO”, yani yarı sivil toplum kuruluşu haline getiriyor. Halbuki Batı’da sesinin duyulması, ağırlığının artması için aslında senin bir NGO olarak konumlandırılman daha önemli. Yani ne kadar sivil toplum kuruluşuysan, ne kadar bağımsız, ne kadar kendi başınaysan, sesin o kadar dikkate alınıyor. Bu yasa DEİK’e biraz o yanını kaybettirdi.²⁵

Şerif Egeli’ye göre DEİK’in TOBB’la bütünleşmesi aşamasında ortaya çıkan en büyük kayıp, TÜSİAD, TİM ve Müteahhitler Birliği gibi DEİK’in kurucusu olan diğer sivil toplum kuruluşlarının bu konudaki heveslerini kaybetmesi ve DEİK’e olan desteklerini kesmeleriydi. Türk-Romen İş Konseyi Eski Başkanı Ersin Altınordu’ya göre de bu dağılma, dış ekonomik ilişkiler konusunda Türkiye’nin tek sesli bir yapıdan uzaklaşmasına ve zaman zaman karşı kanat ülkelerinin işadamlarını şaşırtan farklı

DEİK’in 2006 Genel Kurulu’nda seçilen yeni DEİK Yönetim Kurulu.

ÇİĞDEM TÜZÜN (DEİK Eski Direktörü)

“Herkes bulunduğu pencereden DEİK’e farklı bakıyor.”

DEİK Kanunu’na işadamlarından iki türlü tepki geldi. Kimisi, “Odalar Birliği’nin geniş kaynaklarından DEİK de yararlanabilecek” diyerek memnuniyetle karşıladı, kimisi ise “DEİK’in etkinliği azalacak” diyerek buna karşı çıktı.

Feyyaz Berker’in icra kurulu başkanlığından ayrılmasından sonra yerine Yavuz Zeytinoğlu geldi. O dönemde DEİK’in yönetim kurulu başkanı da, TOBB Başkanı Fuat Miras’tı. Yavuz Zeytinoğlu icra kurulu başkanı olduktan sonra, Odalar Birliği’nin içinden gelmiş biri olarak, her zaman Ankara ve İstanbul’daki iş dünyası arasında bir denge sağlamaya çalıştı. Bu dönem, giderek Odalar Birliği’nin etkinliğinin DEİK üzerinde arttığı bir dönem oldu. Fakat yine de o dönemde iş konseyleri daha otonom bir yapıda çalışmayı sürdürdü; ikili ilişkilerde özel sektörün temsilcisi olarak faaliyette bulundu. Fakat bu durum, özellikle de bazı iş konseylerinin adeta DEİK’in önüne geçerek bağımsız bir örgüt gibi hareket etmesi, TOBB’da pek hoş karşılanmadı. Ankara, DEİK’i o dönemde bir “kulüp” gibi görüyor ve DEİK’in nimetlerinden sadece İstanbul’daki büyük şirketlerin yararlandığını düşünüyordu.

Diyebilirim ki o dönemde DEİK’in yurtdışındaki itibarı, yurtiçindekinden daha yüksekti. Bunun da nedeni, DEİK’in Batılı anlamda bir gönüllü kuruluş olması ve siyasetin dışında kalmasıydı. İş konseyi başkanları her zaman iş dünyasının temsilcisi olarak hareket eden, karşı ülkede tanınan ve son derece ağırlığı olan kişilerdi. İş konseylerinin hızlı karar alma yeteneği ve direktörlüğün özverili çalışması da DEİK’in yurtdışındaki itibarının yükselmesine katkı yapıyordu. Yani, Ankara’dan, Odalar Birliği’nden bakınca DEİK farklıydı, İstanbul’un bakış açısı farklıydı, yurtdışındaki ise bambaşkaydı. Bu durum, bitmek tükenmek bilmeyen bir tartışmayı da beraberinde getiriyordu.

Zaman içinde “DEİK nasıl yapılanmalı, sorunlarını nasıl aşmalı, vizyonu ne olmalı, misyonu ne olmalı?” gibi sorulara yanıt aranan çeşitli toplantılar düzenlendi. Ancak bu toplantılarda genelde katılımcılar kendi kuruluşlarının veya şirketlerinin sorunlarına DEİK çerçevesinde çözüm aradıklarından, dış ekonomik ilişkilerle ilgisi olmayan konular da masaya getiriliyor, DEİK’e farklı misyonlar yüklenmeye çalışılıyor ve hiçbir sonuç alınamıyordu.

1997 Uzakdoğu krizi, 1998 Rusya krizi, deprem, sonra 2001 krizi... Tartışmalara ek olarak tüm bunlar DEİK’in kan kaybetmesine neden oldu. Daha önce DEİK’in bütçesinin %85’ini üyeler, %15’ini ise kurucular karşılarken, giderek üyelik gelirleri yetmemeye başladı, gereken finansmanı sağlamak güçleşti. Böyle bir ortamda, Odalar Birliği ağırlığını koymayı sürdürdü ve 2004’te yasa çıktı. Yeni yönetmelikler hazırlandı. 2006 Genel Kurulu’nda da yeni bir yapılanma gerçekleştirildi. Bu gelişmelere karşı işadamlarından iki türlü tepki geldi. Kimisi, “Taban genişliyor, daha geniş bir kitleye hitap edilecek, böylece DEİK’in diğer özel sektör kuruluşları ile koordinasyon daha da önemlisi finansman sorunları bitecek, Odalar Birliği’nin geniş kaynaklarından DEİK de yararlanabilecek” diyerek değişikliği memnuniyetle karşıladı. Kimisi ise “DEİK’in karar mekanizması değişiyor, DEİK eskisi kadar hızlı karar alamayacak, etkin olamayacak, gönüllü niteliğini yitirecek, iş konseyi başkanı memura dönüşecek” diyerek buna karşı çıktı. İki türlü tepki de vardı yani. Zannediyorum hâlâ iki şekilde de düşünenler mevcut DEİK bünyesinde. Herkes kendi bulunduğu pencereden nasıl bakıyorsa öyle görüyor.

görüşlerin ortaya çıktığı “bir nevi kaosa” yol açıyordu.²⁶ DEİK Yönetim Kurulu Eski Üyesi Mustafa Barutçuoğlu, bu odaklanma sorununu hükümetin DEİK yerine başka işadamları kuruluşlarını muhatap almasına bağlarken²⁷, Malta İş Konseyi Başkanı Halis Ali Çakmak ise DEİK içerisinde ortaya çıkan bürokrasinin sonuç almaya yönelik icraatı baltalamasından ve üst yönetimle iş konseyleri arasında oluşan uçurumdan yakınıyordu. Üç yıldır iş konseyi başkanı olduğu halde bir kez bile Rifat Hisarcıklıoğlu ile görüşme imkânı bulamadığını söyleyen Çakmak’a göre bu durum iş konseyi başkanlarına güven vermiyor ve değerli fikirleri olan kişiler için yıpratıcı bir sonuç doğuruyordu.²⁸ Türk-Amerikan İş Konseyi eski başkanlarından Akın Öngör de böyle bir bürokratik yapı içerisinde iş konseyi başkanlarının “rapor eden bir kişi” haline getirilmesinin sakıncalarına dikkat çekerek, başarılı işadamlarından maksimum yararlanılabilmesi için uygun ortamın yaratılmasının ve yetkiyle donatılmış olmasının önemine dikkat çekiyordu.²⁹

Ancak bu eleştirileri yöneltten herkesin ortak görüşü, bir orta yol bulmak için geç kalınmış olmadığı yönündeydi. Örneğin Şerif Egeli, DEİK’in “neutral” (tarafsız) bir teşkilat haline getirilmesi halinde, sahip olduğu birikim ve organizasyon yeteneği sayesinde Türkiye’nin dış ticaretine çok daha büyük yararlar sağlayabileceğini öne sürerken Nuri Çolakoglu, DEİK’in oluşum tarzının “sadece TOBB” olmaktan çıkarılması ve Türkiye’nin dış dünyada özellikle ticari ve siyasi çıkarlarını savunan bütün iş kuruluşlarının temsilcilerini içine alan bağımsız bir kuruluş haline getirilmesi halinde çok

daha etkin bir yapıya kavuşmasının mümkün olduğunu belirtiyordu:

Şimdi artık MÜSİAD var, ASKON var, TUSKON var. Bunların arasında koordinasyon sağlayan, Türkiye’nin dış dünyada özellikle ticari ve siyasi çıkarlarını savunan bir işadamları örgütü haline getirilebilirse, DEİK çok güçlenecektir. Eskiden belli bir hukuki dayanağı olmamasından dolayı zayıfsa, bugün de Türkiye’deki birkaç tane kuruluştan bir tanesinin, hatta en yüksek üyeye sahip olanın bir alt kuruluşu olarak algılandığı için zayıf görünüyor. Burada bence DEİK’in bütün bu iş kuruluşlarının temsilcilerini içine alan, belli bir ölçüde temsiliyeti olan ve bu temsiliyetle belli bir güce hükmedecek şekilde ortaya çıkartılması DEİK’in hem dinlenmesini, hem de yaptığı işlerden daha somut sonuçlar almasını sağlayacaktır.³⁰

TOBB ve DEİK Yönetim Kurulu Başkanı Rifat Hisarcıklıoğlu ise, yasal statüsü itibarıyla geçmişe göre çok daha sağlam bir yapıya sahip olan DEİK’in etkinliğini artırmak için tabanını genişletmesinin önemine dikkat çekiyor ve tüm kurucu kuruluşları, elbirliğiyle DEİK’in kuruluş misyonuna sahip çıkmaya çağırıyordu:

Kurucularımız, DEİK’in kuruluş misyonuna sahip çıkmaya devam etmeli. Etkin koordinasyon, gücümüzü artıracak en önemli unsurdur. DEİK çatısı, Türk özel sektörünün dış ekonomik ilişkilerini koordine edecek yasal zemine ve güce sahiptir. Özel sektörün dış ekonomik ilişkilerinin; kurumsal, sürdürülebilir, takip mekanizmasını içeren bir yapı ile koordine edilmesini hedefliyor, bu yönde çalışıyoruz.³¹

■ DEİK genişliyor

Geçmiş dönemde DEİK'e yöneltilen eleştirilerin başında, faaliyetlerini dar bir çerçevede ve sadece Türkiye'nin belli başlı şehirlerinde sürdürüyor olması ve üye tabanını

genişletmemesi geliyordu. DEİK'in üyeleri, Türkiye'nin en büyük firmalarından oluşuyor, faaliyetler bu firmaların üst düzey katılımıyla gerçekleştiriliyordu. DEİK'in eski direktörü Çiğdem Tüzün'e göre bu durum, özellikle kuruluş yıllarının şartları

RİFAT HİSARCIKLIOĞLU (TOBB ve DEİK Yönetim Kurulu Başkanı)

"DEİK'ten bir çatı kuruluş olarak herkes yararlanmalı."

DEİK, sadece TOBB'un değil, iş dünyası tarafından kurulan çok sayıdaki derneğin temsil edildiği ve yönetildiği bir şemsiye kuruluş. DEİK, başka hiçbir ülkede örneği bulunmayan bir özellikte, geniş katılım ve kapsayıcı bir yapıya sahip. Bu, gerçekten örneği olmayan bir yapılanma.

2004 öncesinde DEİK herkesin çok önem verdiği, devletin çok güçlü desteklediği, iş dünyasını bir araya getiren, kurumsal olarak güçlü bir yapıydı. Ancak bir eksikliği bulunuyordu, DEİK'in bir yasal statüsü yoktu. İşte bu eksikliği gidermek ve DEİK'in kurumsal olarak gelişmesini desteklemek amacıyla bir çalışma başlatarak DEİK'i yasal statüsüne kavuşturduk. Türkiye'de iş konseyi kurmak yalnızca DEİK'in sorumluluğu oldu. Çalışma usul ve esaslarımız belirginleşti ve çağın gereklerine uygun olarak düzenlendi.

Ben, yurtdışı ilişkiler konusunda hevesli, istekli, emek ve kaynak harcamaya hazır kuruluşların sayısının artmasını önemli buluyorum. Herkesin milyonlarca girişimciye ve şirkete hizmet götürmeye yönelik çalışmasını destekliyorum. DEİK'in, özellikle seyahatler konusunda çok zengin bir know-how'ı var. Çok güçlü ve çok taraflı networkleri var. Rahmetli Özal DEİK'i kurarken "koordinasyon" konusuna vurgu yapmıştı. Şimdi bir ülkeye giderken, belki iki hafta önce başka bir heyet gitmiş oluyor. Etkinliklerin know-how'ı paylaşılamıyor. Bu durum ülkemize fayda getirmiyor, zaman ve kaynak israfına, hatta itibar kaybına yol açıyor. DEİK, bir çatı kuruluş olarak, tüm sektörlerden ve bölgelerden iş dünyasına hizmet vermektedir. Kaldı ki, ilişkiler resmi seyahatlerden ibaret de değildir.

Burada ayrıca şunu da vurgulamakta yarar görüyorum. DEİK'in kuruluş amacına uygun olarak, üstlendiği misyonu en etkin şekilde sürdürebilmesi için, bu yeni yapılanma çerçevesinde, DEİK'in kurucu kuruluşları arasına başlıca özel sektör kuruluşlarını da aldık. DEİK, sadece TOBB'un değil, iş dünyası tarafından kurulan çok sayıdaki derneğin temsil edildiği ve yönetildiği şemsiye kuruluştur. DEİK, başka hiçbir ülkede örneği bulunmayan bir özellikte geniş katılım ve kapsayıcı bir yapıda kurulmuştur. Bu, dünyada gerçekten örneği olmayan bir yapılanmadır.

Bugün, Türk özel sektörünün yurtiçinde ve yurtdışında aktif olan 27 özel sektör kuruluşu DEİK'in kurucu kuruluşları arasındadır. Sahalarındaki en güçlü ve prestijli kuruluşlar DEİK'in tabanını oluşturmaktadır. DEİK Kurucu Kuruluşları ulusal, sektörel ve araştırma alanında faaliyet gösteren Türkiye'nin seçkin kuruluşlarıdır. Bunu entelektüel bir zenginlik ve çeşitlilik olarak görüyoruz. Bize hem daha geniş bir vizyon sağlıyor, hem de hizmetlerimizde daha geniş bir kitleye ulaşabiliyoruz.

düşünüldüğünde, biraz da doğal bir sonuçtu. O dönemde, faaliyetlerini yurtdışıyla bağlantılı olarak sürdüren firmalar genellikle büyük ya da orta boy işletmelerdi. KOBİ'ler, henüz yurtdışına açılma seviyesine gelmiş değildi. Büyük şirketlerin temsilcileri yabancı heyetlerle düzenlenen toplantılara katıldıklarında nasıl davranacaklarını biliyor, kararlı ve girişimci bir tavırla yabancı heyetin yetkililerini buluyor, doğru işadamını tespit edebilmek için çok kişiyle temas kuruyor, doğru kişiyi bulduktan sonra da onu ofisine davet ederek ilişkiyi devam ettiriyordu. Dil bilmek, bu tür toplantılardan sonuç elde edebilmek açısından son derece önemli bir faktördü. DEİK'in bu mekanizma içinde sunduğu esas hizmet, heyetleri bir araya getirerek bir buluşma ortamı yaratmaktı. Ancak toplantıya katılan bir şirketin bu olanağı kendi lehine kullanarak bir iş bağlantısına dönüştürmesi, büyük oranda o şirketin böyle bir dış ilişkiyi geliştirebilecek niteliklere sahip olup olmamasıyla ilgili bir durumdu.³²

Ancak bu şartlar, Anadolu sermayesini temsil eden şirket sayısının zaman içinde hızla artması, bu şirketlerin gelişerek profesyonel yöneticileri bünyesine alması ve üniversitede okumuş, lisan bilen ikinci neslin yönetime gelmeye başlamasıyla büyük oranda değişecekti. KOBİ'lerin yurtdışı ile bağlantı kurma ihtiyaçlarının artması, DEİK'in 2000'li yıllardaki yeniden yapılanma sürecinde, faaliyetleri daha küçük ölçekli firmalara doğru yayma ve büyük kentler dışında Anadolu'yu da içine alacak şekilde genişletme yönünde yeni bir misyon tanımlanmasını da gerekli kılacaktı. Bu yönde atılan adımlardan biri,

DEİK yönetiminde seçme ve seçilme iddiası olmayan, sadece DEİK'in sunduğu olanaklardan yararlanmak isteyen şirketlere daha az aidaatla faaliyetlere katılma imkânı sağlayan "gözlemci üyelik" statüsünün yaratılmasıydı. Ayrıca aynı dönemde iş konseylerinin bazı toplantıları Anadolu'da yapılmaya başlandı. Örneğin Mustafa Koç ve Akın Öngör'ün başkanlıkları sırasında Türk-Amerikan İş Konseyi toplantısı için Türkiye'ye gelen heyetlere yönelik Anadolu gezileri düzenlendi. Türk-BDT İş Konseyleri'nin bazı toplantıları da Karadeniz şehirlerinde gerçekleştirildi. Yerel sanayi ve ticaret odalarıyla işbirliği yapılarak "roadshow" şeklinde gerçekleştirilen bu toplantılarda DEİK hakkında ve DEİK'ten yararlanma şekilleri konusunda işadamlarına bilgi verildi. Benzer şekilde, KOBİ'lerin yurtdışına çıkarılması ve Orta Asya ülkelerinde Türk firmalarının katılımıyla organize sanayi bölgeleri kurulması yönünde de KOSGEB ve Sanayi Bakanlığı ile koordineli olarak bazı çalışmalar gerçekleştirildi.

Türkiye'de KOBİ'leri destekleyen en önemli kurumlardan biri olan TOBB, 1. KOBİ Bilgi ve Eğitim Fuarı'nın açılmasına da katkı sağladı (26 Ocak 2007).

2000’li yılların başında KOBİ’lere yurtdışında yeni iş olanakları yaratma yönünde tasarlanan en önemli girişimlerden biri de, Türk ve Amerikan şirketlerinin bir veri tabanı üzerinde buluşturulması projesiydi. İlk kez Başbakan Bülent Ecevit’in 2002 Ocak’ında gerçekleştirdiği geniş katılımlı ABD seyahati sırasında, Amerikan Ticaret Odası’nda düzenlenen etkinlikte Akın Öngör tarafından dile getirilen bu proje, orta ölçekli Amerikan şirketleriyle Türk şirketlerinin, ihtiyaç duydukları mal ve hizmetler bazında birbirlerini bulabilecekleri ortak bir bilgisayar veri tabanının yaratılmasını içeriyordu. Kurulacak sistemle üyeler birbirlerinin ne gibi ürünler ürettiklerini, fiyatlarını görebilecekler ve kendi aralarında internet üzerinden ticaret yapabileceklerdi. Akın Öngör’e göre daha sonra tarafların yavaş davranması ve gündemin değişmesi nedeniyle hayata geçirilemeyen bu proje, Türkiye ile ABD arasındaki ticari ilişkileri artırmak yönünde kaçırılan büyük fırsatlardan biriydi:

O gün, bu projenin teknolojik altyapısı kurabilecek imkân da vardı. Amerikan Ticaret Odası başkanı bu konuda benimle direkt ilişkiye geçti. Ben kendisini ikna ettim. O da çok istekli davrandı. Kendisine, “Bu sadece bir malı satma ya da alma konusu değil, bir işi beraber yapabilme konusudur. Aradaki ticari işbirliğini geliştirsek hem sizin, hem de bizim orta ölçekli kuruluşlarımız bundan çok kârlı çıkar. İşbirliği böyle olur, yoksa siz bizi sadece bir ordu gibi görürseniz, bundan bir şey çıkmaz,” dedim. Ayrıca Amerika’da değişik illerde toplantılar yaptık. Sadece Washington’da değil, başka değişik iş merkezlerinde de temaslar

kurduk. Ve Amerikalı işadamlarını, Türk işadamlarıyla bir araya getirmeye çalıştık. Ama maalesef sonra tamamlayamadık. Aslında bu hedefimizin hâlâ doğru olduğunu düşünüyorum. Bugün baktığımda, bunun çok daha geliştirilmiş ve doğru bir yön olması gerektiğine inanıyorum.³³

DEİK’in üye sayısını artırarak daha geniş bir tabana ulaşması ve KOBİ’leri sisteme dahil etmesi için atılan adımların en önemlisi, hiç şüphesiz 2006 yılındaki genel kurulla birlikte kurucuların sayısının artırılmasıydı. Bu çaba, DEİK’e “Kurucu Üye” sıfatıyla dahil olması için yapılan çağrılara çok sayıda olumlu yanıt gelmesiyle –ilk başlangıçta 9 olan kuruculardan destek vermeyi sürdüren 6’sıyla birlikte– toplam kurucu sayısının 2006 sonuna kadar 27’ye ulaşmasını sağlayacaktı. Bu kuruluşlar şunlardı:

Eski üyeler:

- Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği (TOBB)
- Türkiye Sanayici ve İşadamları Derneği (TÜSİAD)
- İktisadi Kalkınma Vakfı (İKV)
- Türkiye İhracatçılar Meclisi (TİM)
- Türkiye Dış Ticaret Derneği (TURK-TRADE)
- Türkiye Mühendisler Birliği (TMMOB)

Yeni üyeler:

- Anadolu Aslanları İşadamları Derneği (ASKON)
- Gayrimenkul Yatırım Ortaklığı Derneği (GYODER)
- Gemi İnşa Sanayicileri Birliği (GİS-BİR)
- Genç Yönetici ve İşadamları Derneği (GYİAD)

- Makina İmalatçıları Birliği (MİB)
- Mobilya Sanayicileri Derneği (MOSDER)
- Müstakil Sanayici ve İşadamları Derneği (MÜSİAD)
- Türkiye Bankalar Birliği (TBB)
- Türkiye Bilişim Sanayicileri ve İşadamları Derneği (TÜBİSAD)
- Türkiye Deri Sanayicileri Derneği (TDSAD)
- Türkiye Ekonomi Politikaları Araştırma Vakfı (TEPAV)
- Türkiye Genç İşadamları Derneği (TÜGİAD)
- Türkiye Genç İşadamları Konfederasyonu (TÜGİK)

- Türkiye Giyim Sanayicileri Derneği (TGSD)
- Türkiye Otelciler Federasyonu (TÜROFED)
- Türkiye Özel Sektör Havacılık İşletmeleri Derneği (TÖSHİD)
- Türkiye Seyahat Acentaları Birliği (TÜRSAB)
- Türkiye Sigorta ve Reasürans Şirketleri Birliği (TSRSB)
- Türkiye Turizm Yatırımcıları Derneği (TYD)
- Uluslararası Nakliyeciler Derneği (UND)
- Uluslararası Yatırımcılar Derneği (YASED)

OKTAY VARLIER (Türk-Afgan, Türk-Kazak İş Konseyleri Eski Başkanı)

“DEİK önce büyük şirketlerin, sonra KOBİ’lerin önünü açtı.”

KOBİ niteliğindeki ufak ve orta boyutlu Anadolu sermayesinin BDT ülkelerine açılmasının başlangıcı 1990’lı yılların ikinci yarısından sonra oldu. Türkiye hem KOBİ, hem de organize sanayi bölgeleri konusunda çok önemli bir deneyime sahip. Ben özellikle iş konseyi başkanlıklarım döneminde hem KOBİ’lerimizi, hem de bu deneyimimizi oralara götürmeyi hedeflemiştim. Organize sanayi bölgelerinin nasıl kurulduğu, kurulması için nelerin gerekli olduğu, bunun prosedürünün ne olduğu, nasıl bir yapılanma, nasıl bir altyapı olması gerektiği konularında o ülkeler ile bizim KOSGEB ve Sanayi Bakanlığı yetkililerinin katıldığı toplantılar yaptık. Biz oraya bizimkileri götürdük, oradan da bizdeki sanayi bölgelerini incelemek üzere insanlar geldi. Bu tür girişimlerimiz oldukça fazlaydı. Bunun dışında DEİK kanalıyla iş konseyi toplantılarına Anadolu’dan KOBİ’leri götürdük. Gitmeden evvel de o ülkelerdeki potansiyel orta ve küçük boy yatırımcıların, kamunun, hangi sektörleri geliştirmek istediğiyle ilgili bilgiler topladık. Bunu TOBB kanalıyla Türkiye’deki sanayi ve ticaret odalarına yönlendirdik. Onlardan gelen tepkiler doğrultusunda o sanayi dallarında yatırım yapmak isteyen KOBİ’ler bize başvurdu ve onları alıp götürdük. Böylece oralarda bazı evlilikler, ikili ilişkiler başladı. Yani DEİK ve iş konseyleri önce büyük şirketlerin önünü açtı, 1990’lı yılların ikinci yarısından itibaren de özellikle Anadolu sermayesine, orta ve küçük boy şirketlere o ülkelerin kapılarının açılmasında çok büyük bir rol oynadı. Türkler şu anda bu ülkelerde çok ciddi bir şekilde yatırımcı olarak da, müteahhit olarak da faaliyetlerine devam ediyorlar.

BDT ülkelerine açılmak isteyen Anadolu şirketlerini oralara götürdük. Böylece oralarda bazı evlilikler, ikili ilişkiler başladı. Bunların çoğu şu anda o ülkelerde faaliyetlerine devam ediyorlar.

Bu genişleme süreci, hiç şüphesiz DEİK'in etkinliğini artırma çabasının yanında, bir çatı örgütü olarak, dış ekonomik ilişkilerle ilgili kurum ve kuruluşların yurtdışına yönelik faaliyetlerini "toparlama" ve "tek elden yürütme" arzusunun bir sonucuydu. Çünkü DEİK, 2001 yılında "DEİK'e alternatif mi?" sorularına neden olan TÜSİAD International'ın kurulmasıyla bu yönde ciddi bir endişe içine girmiş, ilerleyen yıllarda başka kuruluşların da bağımsız hareket etmeye yönelik eğilimlerinin giderek artmasıyla bütünlüğü korumaya yönelik adımlar atma mecburiyetiyle karşı karşıya kalmıştı. Her ne kadar TÜSİAD, Avrupadaki muhatapları olan CBI ve MEDEF gibi kurumların "International" seksiyonlarının olması nedeniyle TÜSİAD International'ı kurmanın doğal bir gelişme

olduğunu ve bu girişimin DEİK'e alternatif sayılamayacağını ısrarla savunsa da, yurtdışına yapılan gezilerde kaçınılmaz olarak duplikasyonlar yaşanması, DEİK'in bu yöndeki rahatsızlığının artması için yeterli bir nedendi.³⁴

Diğer taraftan DEİK Genel Sekreteri Ufuk Yılmaz'a göre kurucu üye sayısının katlanarak artması, ciddi bir koordinasyon ve iletişim sorununu da beraberinde getirmişti:

Kurumsal üyelerin ya da kurucuların sayısını artırarak tabana yayılma noktasında bir adım atılmış olsa da, tabii bunu kâğıt üzerinde yapmakla iş bitmiyor. Bu ortak sinerjiyi yakalamak kolay değil. Her kurumun kendine göre öncelikleri, beklentileri, yapılanması, elemanları var. Bazıları zaten

kendilerini bu gibi bağlantıları tek başlarına yapabilecek büyüklükte görüyorlar. Kendi özel birimleri var, bununla yürütüyorlar kendi dış ekonomik ilişkilerini. Daha orta boy kurucuların bizimle daha yakın çalışma ihtiyacı hissetmeleri doğal. Bu bir süreç. Üç-dört yıldır aşama aşama ilerleyen bir süreç. Biz yaptığımız her şeyi kurucularımızla paylaşıyoruz. Onların da üyelerine ulaştırmalarını istiyoruz. Ancak koordinasyon konusunda tam istediğimiz yerde olduğumuz söylenemez. O konuyla ilgili sıkıntılar var. Ama bu durum sadece bu kurumun sıkıntısı değil, ülkenin genel bir sıkıntısı.³⁵

Türk iş dünyasının yurtdışında birden fazla kuruluş tarafından temsil edilmesinin yararsız bir enerji ve kaynak israfına yol açtığını savunan İcra Kurulu Başkanı Rona Yırcalı da, DEİK'in bu yöndeki hedeflerini şöyle dile getiriyordu:

2004 yılında TOBB Kanunu'nda DEİK'in çalışmalarına münhasır maddeler getirilerek tüzel kimlik noksanlığımız giderildi. Bununla birlikte biz düşündük ki dış ekonomik ilişkilerle ilgili iş dünyası kuruluşlarını davet ederek bunları tek bir şemsiye altında birleştirelim, dolayısıyla dublikasyonlardan, enerji ve zaman kaybından tasarruf edelim. Çünkü daha önce de birçok ülkede bu dublikasyondan dolayı hem zarar görüyorduk, hem de o ülkeyle münasebetlerimiz zorlaşıyordu. Dolayısıyla bugün bizim şemsiyemiz altında dış ekonomik ilişkilerle ilgili 26 tane kuruluş var; ihracatçılar, müteahhitler, esnaf birlikleri gibi çeşitli sektörleri temsil eden ve geniş manada ithalat-ihracatla ilgilenen. Hepsinin bizim çatımız altında birleşmesi, bu kuruluşların konulara

icap ettiği şekilde yaklaşmayacakları, kendi organizasyonlarını yapmayacakları anlamına gelmiyor elbette. Ama bizim arzumuz, bu gibi etkinliklerin en azından DEİK ile müşterek olarak gerçekleştirilmesi; dolayısıyla belli bir formatta, belli bir program içinde, yılın belli zamanlarına yayılmış bir şekilde, daha organize yapılması. Arzumuz, hedefimiz bu. Ama bunu tam manasıyla gerçekleştirebildiğimizi zannetmiyorum. 2004'te DEİK yeniden yapılandırıldı, 2006'dan beri de bunun için organize oluyoruz. Daha yeni yeni katılan kuruluşlar var. Fakat burada bir parça daha eksikliğimizin olduğunu görüyorum.³⁶

■ Bölgesel çalışmalar

DEİK, sözünü ettiğimiz yapısal dönüşümün ve beraberindeki tartışmaların yaşandığı dönemde, faaliyet kapsamını genişletip yeni coğrafyalara odaklanmaktan da geri kalmadı. Dünyada yaşanan "eksen kayması" paralelinde ortaya çıkan yeni dengeler, Türkiye'nin de gerek siyasi, gerek ekonomik olarak kendini yeniden konumlandırmaya yönelik çalışmalara da rehberlik etti. Ortadoğu ve Körfez ülkelerinin yanı sıra Afrika ve Latin Amerika coğrafyasına olan ilgi, bu yıllarda doruk noktasına ulaştı. Diğer taraftan Avrupa Birliği ile ilişkilerde müzakere sürecine girilmesi, 2003-2007 döneminde DEİK'in çalışmalarını yönlendiren en önemli etkenlerden biri oldu.

AB ilişkileri

Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne üyelik çabaları, dünyanın önde gelen ekonomik güçlerinden biri içerisinde yer alma ideali

ÖMER BOLAT (MÜSİAD Eski Başkanı)

“DEİK tabanını genişleterek kan tazeledi.”

2005 yılında DEİK çok önemli bir dönüm noktasından geçti ve tabana açılma, Anadolu'ya açılma gibi bir misyon edindi. Türkiye Odalar Birliği'nden ve Başkan Rifat Hisarcıklıoğlu'ndan aldığı güçle de bunu yapmaya başladı. DEİK bunu yaparken çok akıllıca davranarak Anadolu'daki ve Türkiye'deki diğer etkili sivil toplum kuruluşlarını da kurucu olmaya davet etti. MÜSİAD gibi yaklaşık 30'a yakın kuruluş bu daveti kabul etti. Bunun anlamı şuydu: DEİK, "Ben zaten Türkiye'nin dış ilişkilerinde 20 yıllık bir birikime, ilişkiler ağına ve resmi bir temsil ağına sahibim. Ben şimdi bu birikimimi Anadolu'daki sanayici ve üreticilere de açarak genişletmek istiyorum. Hem üye yapımı ve tabanımı genişletmek, hem de verdiğim hizmet ağını yaymak istiyorum" diyordu. Bunun doğru bir adım olduğuna inandık. MÜSİAD ve diğer kuruluşlar zaten kendi çalışmalarına devam ediyorlar. Bu kuruluşların hepsi de DEİK'in ortağı oldular. Dolayısıyla ben DEİK'in 2005'te başlattığı bu atılımın DEİK'e çok önemli bir yenilenme ve kan tazeleme fırsatı verdiğini düşünüyorum. Eğer DEİK bu atılımı yapmamış olsaydı, çok ciddi bir kan kaybı yaşayabilirdi. Çünkü aksi takdirde DEİK, sadece çok az sayıdaki belli büyük grupların temsilcisi gibi bir konumda kalma tehlikesiyle karşı karşıya kalacaktı. DEİK'e bu anlamda bir can suyu verildiğini düşünüyorum.

Ben DEİK'in 2005'te başlattığı atılımın çok önemli bir yenilenme fırsatı yarattığını düşünüyorum. Eğer bu atılım yapılmamış olsaydı, DEİK sadece belli büyük grupların temsilcisi gibi bir konumda kalacaktı.

dışında, Avrupa'nın değerlerini benimsemiş, istikrarlı, demokratik ve daha müreffeh bir Türkiye özlemi nedeniyle Türk iş dünyası tarafından en başından beri hareketle desteklenen bir konuydu. İş çevrelerindeki genel bakış, Türkiye'nin tarihsel ve coğrafi bağlar itibariyle zaten Avrupa'nın bir parçası olduğu, Gümrük Birliği nedeniyle de pratikte Avrupa ekonomisiyle entegre olduğu yönündeydi. Yapılması gereken, tam üyelik hedefinden vaz geçmeden,

ısrarlı bir şekilde bu hedefi takip etmek ve bu yöndeki çalışmalara iş dünyası olarak gerekli desteği vermektir.

Avrupa Birliği'nin gerek siyasi, gerekse ekonomik önemini giderek yitirdiği ve ek senin Batı'dan Doğu'ya kaymakta olduğu savlarına rağmen iş dünyasının önemli bir kısmı, halihazırda Türkiye'nin en büyük ticaret partneri durumunda olan AB'nin hiçbir şekilde ikinci plana itilmemesi

ALDO KASLOWSKI (TÜSİAD International Eski Başkanı)

"TÜSİAD International, DEİK'in alternatifi değildir."

Bizim statümüzde DEİK'in yaptığı işleri yapmamak ve onlarla işbirliği içinde olmak yazar. Amacımız kesinlikle farklı değildi, bugün de değildir. Zaten DEİK'in yaptıklarını bizim yapmamız mümkün değil.

TÜSİAD International, kesinlikle bir dublikasyon değildir. Bizim statülerimize göre TÜSİAD, DEİK'in kurucu üyelerinden biridir. Zaten başka türlü de olamazdı. Orada çok açık yazıyor. TÜSİAD International'ın kuruluş sebepleri anlatılıyor. TÜSİAD'ın makro bazda etütlerini yapması lazım. O zamanlar UNICE'nin, bugün BusinessEurope'un üyesi olan bir TÜSİAD'ın, "Hayır işten konuşmayalım, o bizim işimiz değildir" demesi mümkün değildir. Çünkü MEDEF'in muhatapları hem DEİK'ti, hem de TÜSİAD'dı. Confindustria, keza aynı şekilde. Brüksel'deki UNICE'de TÜSİAD da temsil ediliyordu. TÜSİAD kuruluşundan bu yana türlü dönemlerden geçmiştir. 1990'lı yıllar korkunç bir lobi faaliyeti dönemiydi. Başta Avrupa olmak üzere... Ben orada çok çalıştım. Ondan sonra 2001 yılında çok büyük bir kriz yaşadı Türkiye, tarihe geçecek bir kriz. Bizim üyelerimiz dahi -500 üyemiz ya vardı ya yoktu- dediler ki, bilhassa da gençler, "Artık bizi lobiyle falan uğraştırmayın. Biz iş konuşmak istiyoruz. Bize yeni ufuklar açın." Türkiye %68 Avrupa odaklıdır; ama başka yerleri bilmez, dünyayı bilmez. Çin'e gitmiş değil, Hindistan'a gitmiş değil, Brezilya'ya gitmiş değil. TÜSİAD International'ı o zaman kurduk, 2001 yılında. Ve statümüzde DEİK'in yaptığı işleri yapmamak yazıyor. Ve onlarla işbirliği içinde olmak yazıyor hâlâ. Ama dışarıdan böyle algılanmadığı anlaşıyor. Dolayısıyla ben devamlı hedef gösteriliyordum. Zor bir dönem yaşadım orada, emin olun. Ama kesinlikle amacımız farklı değildi. Bugün de değildir. Zaten DEİK'in yaptıklarını bizim yapmamız mümkün değildir. DEİK'te olan birikim, para bizde yok. Bunu yapacağım desen de imkânsız. Ve nitekim bugün de olmuyor. Maalesef böyle sürüşmeler oldu, tatsızdı, çünkü çok daha iyi bir şekilde, birlikte bir şeyler yapabiliirdik. Gerçekten ilişkinin bizim istediğimiz şekilde, TÜSİAD'ın statülerinde yazdığı şekilde gelişmesi de mümkündü. Ama baktık ki çok fazla bir işbirliği olamıyor. Çünkü böyle bir düşünce hâkimdi, "DEİK'in yaptığı işleri TÜSİAD yapmaya kalkışıyor" deniliyordu. Halbuki böyle değildir. Benim mesajım, gerçekten buradan kurtulmak gerektir.

gerektiğini düşünmekteydi. Dünyada yaşanan ekonomik ve siyasi değişimlere rağmen Türkiye'nin Avrupa'da önemli bir rekabet gücüne sahip olmayı sürdürdüğünü öne süren Uğur Yüce'ye göre Türkiye'nin en önemli ihracatı halen Avrupa'ya yapıyor olması, eksen tartışmalarına yer bırakmayacak şekilde ilerlenmesi gereken yönü zaten göstermekteydi.³⁷

Türkiye'nin dış ekonomik ilişkilerindeki öncelikleri "merkezden çevreye açılım" ilkesiyle tanımlayan Murat Yalçıntaş'a göre de Türkiye, Orta Asya'dan Kuzey Afrika'ya ve Balkan ülkelerine kadar uzanan tarihsel hinterlandını ekonomik bir hinterlandda çevirmeye uğraşırken, parçası olduğu Avrupa'yı hiçbir şekilde ihmal etmemek zorundaydı. Türkiye'nin Avrupa Birliği ile ilişkilerini olumlu sonuçlandırarak, bu sinerjiyi dış ekonomik ilişkilerinde itici bir güç olarak kullanması gerektiğini söyleyen Yalçıntaş'a göre AB üyeliği, Türkiye'yi Batılı ülkeler için Avrupa'nın doğu sınırı, Doğu ülkeleri için de Avrupa'nın başladığı ülke haline getirecekti. Bunun, Türkiye'yi her iki yön için de hem ekonomik, hem politik, hem de sosyo-kültürel açıdan önemli bir müttefik ve işbirliği ülkesi yapacağını söyleyen Murat Yalçıntaş, böyle bir durumun Türkiye'ye kazandıracığı artıları şöyle dile getirmekteydi:

Türkiye, Avrupa Birliği'ne üyelik ana hedefinden kesinlikle sapmadan, kendi bölgesindeki komşu ve çevre ülkeler ile ekonomik ve ticari ilişkilerin daha da geliştirilip derinleştirilmesini öncelikli hedef olarak almalıdır.

Sadece AB Türkiye için değil, Türkiye de AB için çok önemlidir. Bunu son iki

senede yaşanan gelişmelerden de açıkça görebiliyoruz. Türkiye'nin sadece bölgesinde değil, dünya çapında ne kadar aktif, etkin ve etkili bir ülke konumuna geldiği açık ortadadır.

İşte tam da bu nedenle Türkiye, lehine esen bu rüzgârı arkasına almalı ve son yıllarda uygulamaya başladığı aktif dış politikayı, dış ekonomik ilişkilerini güçlendirecek şekilde devam ettirmelidir. Geçtiğimiz yıl içerisinde birçok ülke ile karşılıklı olarak vize uygulamaları kaldırıldı. Birçok alanda işbirliği anlaşmaları imzalandı.

Türkiye özellikle bölgesindeki ülkelerle imzaladığı Serbest Ticaret Anlaşmaları'nın sayısını hızla artırıyor. Yani Türkiye adeta kendi etrafında, kendisinin de merkez konumunda olduğu bir serbest ticaret bölgesi ve ağı kuruyor. Türkiye'nin bu ülkelerle ilişkilerini geliştirmesi, sadece Türkiye'nin değil, AB'nin de yüzünü Doğu'ya, bu ülkelere dönmesi demektir. Çünkü Türkiye zaten Avrupa'nın bir parçasıdır; AB ile sıkı sıkıya kenetlenmiş durumdadır. Türkiye'nin

**Dışişleri Bakanı
Abdullah Gül, AB-
Türkiye Ortaklık
Konseyi toplantısında
(26 Nisan 2005).**

RİFAT HİRCIOĞLU (TOBB ve DEİK Yönetim Kurulu Başkanı)

“AB için kurumsallaşmış diyalog mekanizmasını harekete geçirmeliyiz.”

Türkiye'nin AB yükümlülüklerini yerine getirmesi, Türk insanının refahı ve mutluluğu için önemlidir. Daha özgür, daha çağdaş bir yaşam için gereklidir. Türkiye'nin AB katılım süreci devam etmelidir.

Avrupa Birliği katılım süreci, Türkiye'nin ekonomik ve toplumsal dönüşüm süreci için en önemli referans kaynağıdır. Türkiye'deki değişim ve dönüşüm sürecinin dinamiğidir. İtici gücüdür. Türkiye'nin AB üyelik yükümlülüklerini yerine getirmesi, Türk insanının refahı ve mutluluğu için önemlidir. Daha özgür, daha çağdaş bir yaşam için gereklidir. Ayrıca daha adil, daha kurallı ve daha elverişli iş yapma ortamı için de AB üyelik sürecinin tamamlanması gerekmektedir. Dolayısıyla Türkiye'nin AB katılım süreci devam etmelidir.

AB entegrasyonu kıtanın şekillenmesine yardımcı olmuştur. Demokrasi, hukukun üstünlüğü ve insan haklarına saygı güvence altına alınmıştır. AB, dünyada en zengin bölgelerden biri haline gelmiştir. Bu nedenlerle AB, çekim gücü olan bir topluluktur. Sadece Avrupalı ülkeler için değil, aynı zamanda tüm dünya için de umut ve ilham kaynağıdır.

Öte yandan AB'nin içerisindeki tartışmalara bakarak, Birliğin kendi başarılarının tam olarak farkında olmadığı izlenimini edinmekteyiz. AB'de popülist seslerin ve hatta hareketlerin destek buluyor olması daha da endişelendiricidir. Oysa AB'nin tolerans, farklı ülke ve kültürlerarası anlayış üzerine kurulu olduğu hatırlanmalıdır.

Türkiye'nin üyeliği, AB için de kazançtır. Ancak Türkiye'nin AB üyelik sürecinde gösterdiği performans, maalesef üye ülkelerde pozitif yankı bulmuyor. Türkiye'nin eşik atmasına mani olmak için, bazen eşğin yeri, bazen de yüksekliği değiştiriliyor. Kuralların, taahhütlerin ve hukuki yükümlülüklerin esnetilmesi, yok sayılması bizi rahatsız ediyor.

Türkiye'nin katılım müzakerelerinin sürdürülüş biçimi, maalesef rasyonel bir müzakerelere sürecini yansıtmıyor. Bazı AB çevrelerindeki temelsiz siyasi argümanlar ve ön yargılar daha belirleyici oluyor. Bazı üye ülke siyasetçileri, gelecek nesilleri değil, gelecek seçimleri düşünerek hareket ediyor. Dolayısıyla Türkiye'ye cesaret verecek, Türkiye'deki reform sürecini hızlandıracak, Türkiye'nin katılım süreci çalışmalarını cesaretlendirecek bir yaklaşım maalesef göremiyoruz. Türkiye'nin katılım müzakerelerini tamamlamak için bir hedef tarih telaffuz edilmiyor. Hal böyle olunca, üyelik için de bir tarih yok.

Türkiye-AB katılım süreci artık durma noktasına gelmiştir. Aradan geçen beş yılda sadece 13 fasılda müzakerelerin açılmış olmasını başka türlü açıklayamayız. Oysa bu beş yıllık süre, katılım müzakerelerini teknik olarak tamamlamak için yeterli olabilirdi. Diğer taraftan, iş dünyası için önemli bazı konular gündeme getirilmiyor; örneğin, gümrük birliğinin aksayan yönleri, Türk vatandaşları için adeta bir ayrımcılık haline gelmiş olan “vize” konusu, serbest ticaret anlaşmalarından kaynaklanan sorunlar, taşıma kotaları gibi.

Bununla birlikte, kendi önceliklerimiz doğrultusunda AB müktesebatına uyum çalışmalarımızı sürdürmeliyiz. Bu süreçte, iş dünyası ile diyalog ve işbirliğine önem verilmelidir. Biz Eurochambres'da iş dünyasının AB iş dünyasına ne kadar entegre olduğunu gösterdik. İş dünyası örneği diğer alanlarda da kullanılmalıdır. İşçilerimiz, esnafımız, çiftçilerimiz ve toplumun tüm kesimleri, iletişim kanallarını daha etkin kullanmalıdır.

Sürekli olarak gündeme getirdiğimiz, “kurumsallaşmış diyalog mekanizması”nı artık tesis etmeliyiz. Aynı zamanda, sürdürülebilir büyüme, mesleki eğitim, daha fazla istihdam yaratma, yeşil teknoloji, enerji verimliliği vb. konuları da içeren, Avrupa Birliği'nin 2020 stratejisine uyum konusunu da tartışma gündemimize dahil etmeliyiz.

bu ülkelerle ilişkilerini geliştirmesi demek, AB'nin bu ülkelerle ilişkilerini derinleştirilmesi demektir. Türkiye, AB ile Ortadoğu'yu birbirine bağlayacak, kenetleyecek ve entegre edecek asli aktördür.³⁸

Murat Yalçıntaş gibi, Türkiye ile Avrupa arasındaki ihtiyaç ilişkisinin tek yönlü olmadığını ve her iki tarafa da önemli avantajlar sağlayacağını savunanlardan biri de, büyükelçi Faruk Loğoğlu idi:

*Türkiye er veya geç kesinlikle AB üyesi olacaktır. Türkiye'nin AB'ye ihtiyacı var birçok açıdan. Ama en az o kadar, belki de daha fazla, -bunu teraziye koyup milimetrik bir sonuç çıkarmak mümkün değil ama- AB'nin de Türkiye'ye ihtiyacı var. Çok ciddi bir şekilde, siyasi, ekonomik, sosyal, kültürel ve uygarlık bağlantılı sebeplerle Türkiye'ye ihtiyaçları var. 700 yıl Avrupa ile iç içe yaşamış bir Türkiye, 1963 yılından beri Avrupa Birliği'yle bağlantıları olan ve katılım müzakereleri süreci içinde olan bir Türkiye, herhalde başka bir sonuçla karşı karşıya kalmayacak ve AB üyesi olacaktır.*³⁹

Türkiye'nin AB'ye girmesini “şart değilse bile çok önemli bir şey” sayan Şarik Tara'ya göre Türkiye'nin Avrupa yolundaki engelleri aşması öncelikle kararlılık, ayrıca -kendisinin de Helsinki Zirvesi'nden önce Yunanistan, Avusturya, Almanya, İsveç, Finlandiya ve Lüksemburg'ta şahsen yaptığı gibi- “man-to-man” uğraşmayı gerektiriyordu.⁴⁰ Tara'nın önerdiği bu tavır, Faruk Loğoğlu'nun “işadamlarını uluslararası diplomasinin etkin unsurlarından biri olarak kullanma” stratejisiyle de örtüşüyordu:

Bugün uluslararası ilişkiler sadece siyasetlerin, dışişleri bakanlıklarının uhdesinde olan ve onlarla sınırlı bir olay değil. Uluslararası ilişkilerin kapsamı ve aktörleri çok değişti. Bu bağlamda işadamlarının yeri fevkalade önemlidir. Sadece işadamlarının değil, işadamlarının şirketlerinin kararları ve faaliyetleri de çok önemli.⁴¹

2002 yılı, Türkiye'nin AB üyeliği yolunda en hızlı adımları attığı dönemlerden biri olmuştu. 3 Kasım seçimleri öncesinde arda ardına üç uyum paketi Meclis'ten geçmiş, bu paketlerle Kopenhag siyasi kriterlerine uyum yolunda önemli bir aşama kaydedilmişti. Türk Ceza Kanunu, Devlet Güvenlik Mahkemeleri ve Terörle Mücadele Kanunlarında değişiklik öngören 1. Uyum Paketi ile Dernekler, Siyasi Partiler ve Basın Kanunları başta olmak üzere önemli yasal değişiklikler getiren 2. Uyum Paketi yürürlüğe girmişti. 3 Ağustos 2002 tarihinde kabul edilen 3. Uyum Paketi doğrultusunda da idam cezası kaldırılırken, farklı anadil ve lehçelerde yayına izin verilmiş, azınlık vakıflarına gayrimenkul edinme ve kendi taşınmazları üzerinde tasarrufta bulunma hakkı tanınmıştı. Sene sonunda yapılan Kopenhag Zirvesi öncesinde ise, siyasi kadrolarla birlikte DEİK tarafından oluşturulan işadamı heyetleri de Avrupa'da yoğun temaslara girişmişti. İKV Eski Başkanı Davut Ökütçü'ye göre bu süreç, DEİK'in dış ekonomik ilişkileri geliştirme misyonunun çok ötesine geçtiği bir dönemeçti:

2002 Kopenhag Doruğu öncesinde, kasım ayındaki seçimlerde en fazla oyu alarak parlamento çoğunluğunu elde edip tek başına iktidara gelen partinin o sırada henüz

siyaset yasağı kalkmamış olan genel başkanı Recep Tayyip Erdoğan, işadamlarımız ile birlikte tek tek Avrupa başkentlerini dolaşarak temaslarda bulunuyordu. DEİK ise ekonomiyi yönetenleri bir araya getiren iş konseyi toplantıları düzenleyerek, Türkiye'nin tezlerini anlatabileceği zemini oluşturuyor; İKV'nin önderliğinde, TOBB'un liderlik ve desteğiyle bir araya gelen 264 sivil toplum kuruluşunun oluşturduğu Türkiye Platformu içte ve dışta sürece desteğini ifade eden toplantılar düzenliyordu. Bu yolla doğrudan karar verici konumundaki siyasi liderleri, siyasilere üzerinde etkili olabilecek konumda bulunanları ve ekonomiye yön verenleri, kanaat önderlerini Türkiye'nin yanına çekmeye çalışıyordu. Bu çabalar Türkiye ile müzakerelerin başlama kararının alınmasına kadar yoğun bir şekilde devam etti. DEİK'in tüm iş konseyleri, Türkiye-Avrupa Birliği ilişkilerini toplantılarının değişmez gündem maddelerinden biri haline getirerek çalışıyordu.⁴²

Kopenhag Zirvesi'nde Birlik, Türkiye'yi, reform sürecini hızla sürdürmesi yönünde teşvik etti. Zirvede, Aralık 2004'te AB Komisyonu'nun rapor ve önerisine dayanarak Türkiye'nin Kopenhag siyasal kriterlerini yerine getirdiğine karar verildiği takdirde, katılım müzakerelerinin başlatılması kararlaştırıldı. Böylece DEİK ve iş konseylerinin çalışmaları, cumhuriyet tarihimizin en büyük çağdaşlık projesi olarak kabul edilen AB sürecine de önemli katkılar sağlamış oluyordu. Dışişleri Bakanlığı Müsteşarı ve Büyükelçi Feridun Sinirlioğlu'na göre 3 Ekim 2005'te tam üyelik müzakerelerinin iilen başlaması ise, AB ile ilişkilerde son 10 yılın en önemli kilometre taşı oluşturuyordu.⁴³

Ne var ki AB müktesebatına uyum konusunda kararlılıkla hareket edilmesine ve bu bağlamda çok sayıda reform gerçekleştirilmesine rağmen Türkiye'nin AB üyeliğinin önünde adeta görünmez bir duvar olması, bu yöndeki lobi faaliyetlerinin her dönemde kesintisiz bir şekilde sürdürülmesini gerekli kılıyordu. Bunların başında, Mustafa Koç'un "AB üyelik sürecinde Türkiye'nin önündeki en büyük engel" olarak tanımladığı Kıbrıs sorunu yer alıyordu.⁴⁴

Çözümlemesi güç bu gibi siyasi konuların dışında, Türkiye'nin AB ile ticari ilişkilerinde, Gümrük Birliği'ne ilişkin düzenlemelerden kaynaklanan pek çok yapısal sorun bulunmaktaydı. Örneğin İKV Başkanı Haluk Kabaalioglu'na göre Türkiye'nin, Avrupa Birliği'nin yaptığı serbest ticaret anlaşmaları da dahil olmak üzere, tercihli gümrük politikasına uyum sağlamakla yükümlü olmasına karşın, henüz üye olmadığı için AB'nin bu tür ticari anlaşmalarında karar mekanizmasına ve sürecine dahil edilmemesi, kimi zaman Türkiye aleyhine sonuçlar doğurabilmekteydi. Bir diğer husus da AB ile ticaret anlaşması imzalayan ülkelerin Türkiye ile de aynı türden bir anlaşma imzalamak konusunda herhangi bir zorunluluk altında olmamaları, bu sebeple de çoğu zaman bu konuda isteksiz davranmalarıydı. Bu gibi sakıncaların ortadan kaldırılması, Türkiye'nin ikili anlaşmalar yoluyla yeni pazarlara girme yolunu tercih eden Avrupa Birliği'nin ticari stratejisini yakından izlemesini ve Gümrük Birliği'nin daha iyi işlemesi için ısrarlı çabalarını sürdürmesini gerekli kılıyordu. Gümrük Birliği'nin, Türk sanayisinin yeniden yapılandırılması ve rekabet gücünü artırması

bakımından büyük yararları dokunduğunu belirten Haluk Kabaalioglu, tam üyeliğin gecikmesine bağlı olarak ortaya çıkan sorunların çözümlenmesi için karşılıklı istişare ve karar alma mekanizmalarının mükemmelleştirilmesinin ve iş konseylerinin bu yöndeki faaliyetlerinin önemine dikkat çekiyordu.⁴⁵

Diğer yandan, Dışişleri Eski Bakanı Emre Gönensay, Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne üyelik konusuna farklı bir yerden yaklaşılarak, dünyanın önemli bir üretim, ticaret

ve dağıtım merkezi haline gelmiş olan Türkiye'nin, bütün dünyayı kendine partner olarak gören yeni bir strateji geliştirmesi gerektiğini öne sürüyordu. Gönensay, AB'nin geleceğinin siyasi bakımdan da, ekonomik bakımdan da parlak görünmediğini belirterek, Türkiye'nin AB çerçevesini aşacak bir model için şimdiden beyin fırtınası yapmaya başlamasının önemine dikkat çekiyordu.⁴⁶

Bu görüşe karşılık iş dünyasının ve Türk dış politikasının pek çok temsilcisi, Avrupa

MUSTAFA KOÇ (Türk-Amerikan İş Konseyi Eski Başkanı)

"AB yolunda reformlar devam etmeli."

Son on yılda çok ciddi yol aldık, özellikle Kopenhag kriterleri konusunda. Çok ciddi reformlar yaptık, ama gideceğimiz halen çok uzun bir yol var. Reformların devam etmesi ve AB çıpasının terk edilmemesi çok önemli.

Hem DEİK, hem TUSİAD olarak Avrupa'da çok ciddi bir itibarımız var. En üst düzeydeki yöneticilerle görüşme, derdimizi anlatma imkânımız oluyor. 1999 senesinde AB adaylığımızın kabulü yönünde Finlandiya'da atılan imzayı izleyen yıl yaklaşık on ülkeye ziyaretler düzenledik. Her gittiğimiz yerde bizi can kulağıyla dinlediler. Samimi olarak derdimizi anlattık. Fakat Avrupalının da kendine göre bir ajandası var. Öncelikle Türkiye'nin büyüklüğünden ve bir İslam ülkesi olmasından dolayı, sınırlarını İran'a, Irak'a, Suriye'ye kadar uzatmak konusunda tereddüt içerisindeler. Dolayısıyla Türkiye'nin AB'ye nasıl ve ne zaman üye olacağı telaffuz edilmiyor. Ama bizim sanki önümüzdeki sene üye olacağımız gibi bu çıpayı iyi kullanıp reformlara devam etmemiz lazım. Son on yılda çok ciddi yol aldık, özellikle Kopenhag kriterleri konusunda. Çok ciddi reformlar yapıldı, ama gideceğimiz halen çok uzun bir yol var. Reformların devam etmesi ve AB çıpasının terk edilmemesi çok önemli. Diğer taraftan 2005 senesinde Güney Kıbrıs'ın Birliğe dahil edilmesi ciddi bir hataydı. Elimizde şu anda bir kaldıraç kalmadı ve Rumlar da tabii işlerine geldiği gibi her şeyi veto edebiliyorlar. Türkiye'yi, AB üyesi bir ülkeyi işgal eden ülke olarak gösterme eğilimindeler. Bu sorunu çözmeden Güney Kıbrıs'ı tam üye yapmamaları yerinde olurdu diye düşünüyorum. AB üyelik sürecinde önümüzdeki en büyük sorun Kıbrıs. Bu konunun kültürel ve sosyal boyutlarının da olduğunu unutmamak lazım. Biz bundan 3-4 yıl önce 2014 yılını AB'ye giriş tarihi olarak belirlemiştik. Fakat içinde bulunduğumuz şartlarda bu tarihi yakalamak neredeyse imkânsız hale geldi. Kıbrıs sorunu çözülse de bazı sorunlar hâlâ devam edecek gibi görünüyor. Türkiye tam üye olduğunda Almanya'dan sonraki en büyük ülke konumunda olacak. Bu gerçek; özellikle AB'nin yönetim mekanizması açısından önem taşıyor ve bu durum kimsenin işine gelmiyor bana sorarsanız.

Birliği'ne üyelik hedefinin esas olarak uyum çalışmalarının getirdiği reformlar açısından önemli olduğunu ve Türkiye'nin bu süreç sonunda esas kazanımının bu yönde olacağını öne sürüyordu. Nitekim Büyükelçi ve AB Genel Sekreteri Volkan Bozkır, Ekim 2005 tarihinde tam üyelik müzakerelerinin başlamasıyla hayata geçirilen reformların daha şimdiden Türkiye halkının yaşam standartlarında gözle görülür bir iyileşme sağladığını belirtiyordu.⁴⁷

Türk-Arap Ekonomi Forumları

Son yıllarda Türk dış siyasetinin belirleyici konseptlerinden biri olan “komşu ve çevre ülkeler stratejisi”, özellikle 2002 sonrasında hükümetin sermaye ve enerji kaynakları yönünden dünyanın en

zengin bölgelerinden biri olan Ortadoğu ve Körfez’le ilişkilerini geliştirme yönünde pek çok adım atılmasını sağladı. Türk özel sektörü tarafından da desteklenen bu hareket, karşılıklı ziyaret trafiğinin artmasının ve DEİK tarafından bu ülkelerle yeni iş konseylerinin kurulmasının yanında, geniş katılımlı bazı organizasyonlar yoluyla da güç kazandı.

DEİK’in bu yönde özellikle Körfez sermayesini Türkiye’ye çekmek için imza attığı belki de en önemli açılım, Türk-Ortadoğu İş Konseyleri Başkanı Mehmet Habbab’ın girişimleriyle ilki 2005 yılında düzenlenen Türk-Arap Ekonomi Forumu’ydu. 5-6 Mayıs 2005 tarihleri arasında İstanbul’da gerçekleştirilen ilk forum, ciroları toplam 1,6 trilyon doları bulan 19 şirketin CEO’sunu

ZAFER ÇAĞLAYAN (Dış Ticaretten Sorumlu Devlet Bakanı)

“AB süreci uzun olsa da kararlılıkla ilerleyeceğiz.”

AB’ye tam üyelik konusunda bizim kararlılığımız devam ediyor. Bu konuda en ufak bir yılma söz konusu değil. Avrupa bizim için önemli bir hedef.

Avrupa Birliği konusunda Türkiye’nin göstermiş olduğu iyi niyete maalesef AB gerekli iyi niyeti, çabayı göstermiyor. En azından Kıbrıs hadisesinde böyle oldu. Annan Planı’na Kuzey Kıbrıs Türklerinin vermiş olduğu cevaba karşılık, plana karşı çıkan Rum kesimi maalesef ödüllendirildi; Türkiye bu konuda sıkıntıya sokuldu. Birçok fasıl, birçok başlık Kıbrıs konusunda konulan ambargolardan dolayı bugün bekliyor. Bakanlar Kurulu’nun her toplantısında değişmez gündem maddemiz AB’deki çalışmalar ve ilerlemedir. Gerek müzakere sürecinde Türkiye’nin kat ettiği mesafe, gerek bu konuda çok değerli bir arkadaşımız olan Sayın Egemen Bağış’ın olması, yani AB’den sorumlu bir bakanlığımızın bulunması, Türkiye’nin bu konudaki niyetlerini çok net ortaya koyuyor. Biz işlerimize, yolumuza devam ediyoruz. Türkiye AB üyesi olduğu zaman AB’ye yük veren değil, AB’den yük alan bir yapıya sahip olacaktır. Türkiye Avrupa’nın en doğusu, Asya’nın ise en batısında olan bir ülkedir. Bu konumunun da iyi değerlendirilmesi lazım. AB’ye tam üyelik konusunda bizim kararlılığımız devam ediyor. Bu konuda en ufak bir yılma söz konusu değil. Avrupa bizim için önemli bir pazardır. Ama bizim, AB’nin bizden istemiş olduğu reformları sadece AB istediği için değil, Türkiye ve Türk halkının ihtiyacı olduğu için yaptığımızı da ifade etmek istiyorum.

bir araya getiren beş uluslararası etkinliğin dördüncüsü olarak programlanmıştı.⁴⁸ Firmalar arası ortak projelerin değerlendirildiği bu ilk deneyimin ardından 8-9 Haziran 2006 tarihlerinde İstanbul’da düzenlenen ikinci forum çok daha geniş kapsamlıydı. DEİK ve Al-Iktissad Wal-Aamal Group işbirliğiyle gerçekleşen foruma özellikle Körfez sermayesi büyük ilgi gösterdi. 700’ün üzerinde Türk ve Arap üst düzey işadamları bir araya getiren forumun açılışına davet edilen isimler arasında Irak’ın kısa süre önce göreve gelen Başbakanı Nuri el Maliki, Birleşik Arap Emirlikleri Başbakanı Şeyh Mohammed Bin Raşid Al Maktoum, Arap Birliği Genel Sekreteri Amr Musa ve Dışişleri Bakanlığı’nın davetlisi olan Arap hükümet temsilcileri de bulunuyordu.

İki gün süren forum kapsamında Türkiye’de ve Arap ülkelerinde yatırım olanakları, gelişen Türkiye ekonomisinin dinamikleri, Türkiye ile Arap ülkeleri arasında gelişen

finansal ilişkiler ve enerji ilişkileri gibi temel konu başlıkları tartışıldı. Forumu katılan isimlerden Irak Başbakan Yardımcısı Berham Salih, Irak’ta hükümetin barış ve refaha ulaşmak için reformlar yapmaya devam edeceğini ve ekonomik izolasyonun kendileri için bir seçenek olmadığını söyleyerek, asıl amaçlarının gerçek piyasa ekonomisi oluşturmak ve global dünyayla entegrasyonu sağlamak olduğunu vurguluyordu. Salih, Arap ülkeleri arasında son yıllarda ticaret hacminin arttığını ifade ederken, Türkiye’yle Irak’ın bölgesel işbirliği bağlarını güçlendirmesi gerektiğini ve iki ülkenin bölgesel düzeyde rekabet edebilecek şirketler oluşturabileceğini kaydediyordu.

Forumun organizasyonunu gerçekleştiren Raouf Abou Zaki ise, konuşmasında esas olarak Körfez ülkelerinde, artan petrol gelirleriyle birlikte son zamanlarda artan yatırım potansiyeline dikkat çekiyordu. Zaki’nin, “Giderek artan servetler,

İlk kez 2005 yılında düzenlenen Türk-Arap Ekonomi Forumları’nın dördüncüsü 11-12 Haziran 2009 tarihinde İstanbul’da toplandı.

yatırımlar için gerekli olan gizli gücü teşkil etmektedir,” şeklindeki değerlendirmesi, Türkiye’nin bu bölgeden sermaye ithal etmek üzere harekete geçmesine yönelik bir çağrı niteliği taşıyordu. Arap Devletleri Birliği Genel Sekreteri Amr Mossa ise ekonomik ve kültürel işbirliğini geliştirmek amacıyla Çin-Arap dünyası ortaklığının kapsamlı bir forum düzenlediğini anımsatarak, Türkiye ile Arap dünyasının da bu boyuta varan bir forum düzenlemesini arzu ettiklerini belirtiyordu. Daha iyi bir geleceğe doğru ortak hareket edilmesinin önemine değinen Mossa, böyle bir forumun karşılıklı yatırımları artıracağını ve ikili ilişkileri daha verimli bir zemine taşıyacağını söylüyordu.⁴⁹

Türk-Libya İş Konseyi Başkanı Hüseyin Ersin Takla, Türk-Arap Forumu hakkında yaptığı değerlendirmede, organizasyonun son derece yararlı olduğunu ve beklentileri fazlasıyla yerine getirdiğini belirtiyordu:

*Biliyoruz ki Arap ülkeleri, ihtiyacımız olan finansmanın yanı sıra işgücümüze istihdam sağlama imkânına sahiptirler. Ülke-miz bugün, Arap fonlarının yönelebileceği alternatif ülkelerden biri haline gelmiştir. Gerek siyasi rüzgâr ve önemli ölçüde sosyal benzeşim, gerekse global ekonomik durum bu trendi hızlandırmaktadır. Evvelce ülkemizde iş yapmayı düşünmeyen bazı kuruluşların ne pahasına olursa olsun şimdi iş yapmayı istediklerine şahit olmaktayız. Bu girişimlerin önündeki bürokratik engelleri kaldırmanın, uluslararası hukuki düzenlemeleri hayata geçirmenin ciddi ivme yaratacağı kanaatindeyim.*⁵⁰

Forumda Katar merkezli Amwal şirketinin Türkiye’de 5 milyar dolarlık yatırım yapmak istediğini açıklaması, Türkiye’nin Arap ülkeleri için yatırım çekme potansiyelini doğrular nitelikteydi. Türk ve Arap iş çevreleri arasında geçmişte eksikliği hissedilen yakınlaşmaya önemli bir katkı sağlayan Türk-Arap Ekonomi Forumları, izleyen yıllarda da giderek genişleyerek başarıyla devam etti.

Latin Amerika açılımı

2000’li yıllarda DEİK’in giderek daha fazla ilgi göstermeye başladığı bir diğer coğrafya da Latin Amerika’ydı. Türk-Brezilya İş Konseyi Başkanı Aykut Eken’e göre Türkiye’nin 1990’lı yıllara kadar bir türlü aktif olamayan Latin Amerika ilişkilerini ilk harekete geçiren kişi, 1995 yılında Arjantin, Brezilya ve Şili’ye yönelik bir Latin Amerika ziyareti gerçekleştiren Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel olmuş, onu 1990’lı yılların sonunda Latin Amerika ve Karayipler Eylem Planı’nı uygulamaya koyan Dışişleri Bakanı İsmail Cem izlemişti.

2006 yılının Dışişleri Bakanlığı tarafından “Latin Amerika Yılı” ilan edilmesi ve 20 Ocak 2006 tarihinde zamanın Dışişleri Bakanı Abdullah Gül’ün hükümet ve parlamento temsilcileri, iş adamları ve basın mensuplarıyla birlikte Brezilya’yı ziyaret etmesi ise Türkiye’nin bölgeyle ilişkilerinde bir dönüm noktası teşkil etmişti. Bu gezi sırasında FIESP (Federation of the Industries of State of Sao Paulo) ile niyet anlaşması imzalanarak DEİK bünyesinde Türk-Brezilya İş Konseyi kurulmuş, sonraki sene de kuruluş anlaşması karşılıklı

olarak imzalanarak işbirliği yeni bir boyuta kavuşturulmuştu.

Yeni süreçle birlikte, DEİK bünyesinde Türk iş dünyasındaki bilgi açığını gidermeye yönelik bazı çalışmalar da gerçekleştirilmiş, kapsamlı bir Latin Amerika iş yapma rehberi hazırlanmış, ayrıca teşvik amacıyla THY’nin Sao Paulo’ya başlattığı direkt uçuşlarda işadamları için özel indirimler alınmıştı. Türk-Brezilya İş Konseyi’ni kısa bir süre sonra Türk-Meksika İş Konseyi’nin kuruluşu izlemiş, böylece DEİK bölgedeki varlığını ete kemiğe büründürmeye başlamıştı. Bununla birlikte Kuzey ve Güney Amerika birleştirilerek Amerika Bölge Koordinatörlüğü’ne dönüştürülmüş ve başkan yardımcıları düzeyinde Orta ve Güney Amerika’dan sorumlu işadamları tespit edilmişti. Tüm bu gelişmeler, Latin Amerika ile ilişkilerin kısa zamanda büyük bir aşama kaydetmesine de olanak tanımıştı.⁵¹

■ Diğer çalışmalar

CERA konferansları sürüyor

CERA ile birlikte düzenlenen enerji konferanslarının sekizincisi 28-30 Haziran 2005 tarihleri arasında “Doğu Batıyla Buluşuyor” başlığıyla; dokuzuncusu 20-22 Haziran 2006 tarihleri arasında “Doğu ile Batı’nın Buluşması: Enerji Güvenliğini Sağlamak” başlığıyla; onuncusu ise 25-28 Haziran 2007 tarihleri arasında yine İstanbul’da, “Doğu Batıyla Buluşuyor: Enerji Güvenliğinde Yeni Hudutlar” başlığıyla gerçekleştirildi. Her yıl artan bir ilgiyle karşılanan toplantılar, giderek enerji alanında uluslararası boyutlarda yılın en

önemli organizasyonlarından biri haline gelmişti. 2005 yılındaki toplantıya 37 ülkeden katılım gerçekleşirken, açılış konuşmasını Başbakan Recep Tayyip Erdoğan’ın yaptığı 2006 toplantısı, OPEC temsilcilerinin yanı sıra Shell, Exxon ve Gazprom şirketlerinin ve Suudi Arabistan’dan Japonya’ya kadar çok sayıda ülkeden gelen petrol şirketi yöneticilerine ev sahipliği yapmıştı.⁵²

2007 yılında gerçekleştirilen 10. buluşma ise, öncekilerden farklı olarak çok sayıda devlet başkanını bir araya getirdi. Konferansa Cumhurbaşkanı Ahmet Necdet Sezer’in yanı sıra Azerbaycan Cumhurbaşkanı İlham Aliyev, Gürcistan Devlet Başkanı Mikhail Saakaşvili ve Ukrayna Devlet Başkanı Viktor Yuşçenko gibi isimler de katıldı. DEİK’in organizasyonunda önemli rol aldığı konferans, 34 ülkeden 400 üst düzey yönetici ve firma yetkilisi tarafından izlendi. Bölgedeki enerji meselelerine ilişkin çok sayıda değerlendirme

CERA ve DEİK işbirliğinde gerçekleştirilen enerji konferanslarının altıncısı Cumhurbaşkanı Ahmet Necdet Sezer tarafından açıldı (10 Haziran 2003).

ve tartışmanın yapıldığı, Türkiye tarafının özellikle Gazprom ile İtalyan Eni şirketi arasında gerçekleşen ve Türkiye'yi dışarıda bırakacağı düşünülen enerji işbirliğinin eleştirildiği konferansta, TOBB ve DEİK Başkanı Rifat Hisarcıkhoğlu da bir konuşma yaptı. Konuşmasında Karadeniz bölgesinin dünyada kanıtlanmış doğal-gaz ve petrol rezervlerinin yüzde 70'ini barındırdığını hatırlatan Hisarcıkhoğlu, Avrupa'nın enerjideki dışa bağımlılığının ilerleyen yıllarda giderek artacağını belirterek, "O halde Karadeniz'de düne kadar ne yazık ki gerçekleştiremediğimiz işbirliğini bugün artık gerçekleştirmek durumundayız. Karadeniz'in şehirlerini ve limanlarını birbirine bağlayarak Karadeniz'i bir istikrar ve refah denizi haline getirmeliyiz," şeklinde konuştu.⁵³

Okan Üniversitesi'yle işbirliği protokolü

2004 yılının Mayıs ayında DEİK ile Okan Üniversitesi arasında Avrasya araştırmaları konusunda bir işbirliği protokolü imzalandı. Avrasya konusunda ulusal ve uluslararası düzeyde eğitim, araştırma, kongre ve konferans gibi alanlarda sürekli bir işbirliğine gidilmesini hedefleyen protokolün imzalanmasından sonra bir değerlendirme yapan Türk-Avrasya İş Konseyleri Başkanı Tuğrul Erkin, Türkiye'nin bölgeye yönelik yatırımlarının giderek arttığına, ancak bölgenin yeterince tanınmadığına dikkat çekti. Okan Üniversitesi Rektörü Prof. Dr. Sadık Kırbaş ise yaptığı konuşmada Avrasya'nın Türkiye için taşıdığı öneme değinirken, "Okan Üniversitesi olarak İngilizce'nin yanında ikinci dil olarak Rusça'yı seçtik. Avrasya'da her alanda faaliyet gösteren

yatırımcılarımızın, girişimcilerimizin nitelikli kadrolara ulaşabilmesi için dil programlarımızı kültür ve tarih bilgileri ile pekiştirmeyi hedefledik," şeklinde konuştu.⁵⁴

İnanç Turizmi Günleri

DEİK'in 2006 yılında destek verdiği ve yoğun ilgi toplayan çalışmalardan biri de Diyanet İşleri Başkanlığı ve TÜRİSAB öncülüğünde 12-14 Mayıs tarihleri arasında Lütfi Kırdar Uluslararası Kongre ve Sergi Sarayı'nda düzenlenen "İnanç Turizmi Günleri" etkinliğiydi. Diyanet İşleri Başkanı Ali Bardakoğlu'yla beraber Türkiye Ermenileri Patriği Mesrob Mutaftyan, Türkiye Hahambaşısı İsak Haleva ve Fener Rum Patriği Bartholomeos'un da katıldığı toplantılar dizisinde Türkiye'nin inanç ve kültür zenginliği vurgulanırken, sahip olunan değerlerin dünya mirası kabul edilerek korunması gerektiği konusunda da ortak bir görüş benimsendi.⁵⁵

"TİC-TAK"

DEİK'in 26 Eylül 2006 tarihinde gerçekleşen yeni dönem tanışma ve yeniden yapılandırma toplantısına katılan Devlet Bakanı Kürşad Tüzmen, burada yaptığı konuşmada dış ticaret hacmini artırmaya yönelik olarak Dış Ticaret Müsteşarlığı bünyesinde uluslararası ihaleleri izlemek, firmalarla iletişimi sağlamak ve Türkiye'nin dış ticaret hacmini tanıtmak üzere "Ticaret Takımları" ("TİC-TAK") kurmayı hedeflediklerini açıkladı. Tüzmen bu takımların Dış Ticaret Müsteşarlığı, DEİK, TİM ve TOBB'dan birer temsilci ve bir yerel personelle çalışacak şekilde düşünüldüğünü

söyleyerek, bu amaçla 25 kişilik bir kadro planlandığını ifade etti.⁵⁶

■ Yeni kurulan İş Konseyleri

Türk-Bahreyn İş Konseyi

Türk-Bahreyn İş Konseyi'nin kurulması yolunda ilk adımlar 2006 yılının başında atıldı. Başbakan Recep Tayyip Erdoğan'ın resmi davetlisi olarak 15 Şubat 2006'da Ankara'ya gelen Bahreyn Başbakanı Şeyh Halife Bin Salman El-Halife, ertesi gün Başbakan Yardımcısı, beş bakan ve çok sayıda işadamıyla İstanbul'a geçti. Burada DEİK'in verdiği yemeğe katılan El Halife, yaptığı konuşmada iki ülke arasında iş konseyinin kuruluşuna ilişkin anlaşmanın imzalanacağını belirtti.⁵⁷ Kuruluş anlaşması ertesi gün, DEİK adına Kurucu Başkan Osman Yıldırım Coşkun ve Bahreyn Ticaret ve Sanayi Odası (BCCI) adına Yönetim Kurulu Başkanı Dr. Essam Fakhro tarafından imzalandı.⁵⁸

Türk-Brezilya İş Konseyi

Latin Amerika Yılı kapsamında, Türkiye'nin bölge ülkeleriyle ekonomik ilişkilerini geliştirmeye yönelik ilk somut adım, Dışişleri Bakanı Abdullah Gül'ün Brezilya'nın Brasilia, Sao Paulo ve Rio de Janeiro şehirlerini kapsayan ziyaret programı çerçevesinde, 20 Ocak 2006 tarihinde Sao Paulo Eyaleti Sanayi Odası (FIESP) ile DEİK arasında Türkiye-Brezilya İş Konseyi'nin kurulmasına ilişkin niyet anlaşmasının imzalanmasıyla atıldı. Anlaşmayı, DEİK'i temsilen İş Konseyi Kurucu Başkanı Aykut Eken, TOBB'u temsilen

Metin Kalkavan ve FIESP'i temsilen Başkan Yardımcısı Elias Miguel Haddad imzaladı. Anlaşmaya göre Eken ve Haddad konseyin eşbaşkanlığını yürüteceklerdi. Kurulacak olan Brezilya İş Konseyi, iki ülke arasındaki ekonomik, ticari ve doğrudan yatırım bağlarının güçlendirilmesine çalışacaktı. Ziyarete katılan işadamları, Sao Paulo'da FIESP tarafından düzenlenen iş yemeğinde Brezilyalı işadamları ile de tanışma fırsatı buldular.⁵⁹ Bu ziyareti, 9-11 Temmuz tarihleri arasında, karşı kanat başkanı Elias Miguel Haddad'ın başkanlığındaki Brezilyalı işadamları heyetinin Türkiye'ye gelmesi izledi. Bu görüşmede de iki ülkenin işadamları birbirleriyle tanışma ve çeşitli konularda fikir alışverişi yapma olanağı buldular.⁶⁰

Bu tarihlere gelinceye kadar taşıdığı büyük potansiyele rağmen Latin Amerika, Türkiye'nin en az ihracat yaptığı bölgelerden biriydi. 2006 yılında kıta genelinde yapılan ihracat miktarı ancak 350 milyon dolar seviyesindeydi. Türk-Brezilya İş Konseyi'nin kurulmasıyla birlikte bölgeye yönelik ticaret artmaya başladığı gibi, başka Latin Amerika ülkeleriyle iş konseyleri kurulması yönünde de bir model oluştu. DEİK Kuzey ve Güney Amerika Grup Koordinatörü Başak Kızıldemir'e göre bölge, özellikle otomotiv, gıda, inşaat demiri ve tekstil alanlarında önemli bir potansiyele sahipti. Diğer yandan iş konseyi yoluyla Brezilya'yla kurulması beklenen yakın işbirliği, Türk firmaları için Güney Amerika Ülkeleri Ortak Pazarı'nın (MERCOSUR) yarattığı geniş pazara, Brezilyalı firmalar için de Türkiye üzerinden Avrupa ve bazı komşu ülkelere girme fırsatı yaratacaktı.⁶¹

Bu karşılıklı iyi niyet mesajlarına karşın, Türk-Brezilya İş Konseyi Başkanı Aykut Eken'e göre konseyin kurulduğu süreçte iki ülke arasındaki işbirliği, Petrobras ile TPAO arasındaki ortak girişim, bazı Brezilyalı firmaların Türkiye'de yaptığı gıda yatırımları ve bir Türk firmasının Brezilya'daki otomotiv yatırımı dışında fazla ileri gidemedi. Bunun en önemli nedeni, dil sorunu ve iki coğrafya arasındaki ulaşım güçlükleriydi.⁶² Bu durum, iki ülke arasındaki geleceğe yönelik beklentileri azaltmazken DEİK, Latin Amerika açılımını Meksika ve Kolombiya ile kurulacak olan yeni iş konseyleriyle sürdüreceğini açıklayacaktı.⁶³

Türk-Güney Afrika İş Konseyi

Her ne kadar Güney Afrika Akredite Ticaret Odaları Birliği ile iş konseyi anlaşmasının imzalanması Mayıs 2010 tarihini bulacak olsa da, 2006 yılından itibaren Türk-Güney Afrika İş Konseyi'nin Türk kanadı oluşturulmuş ve faaliyetlerine başlamıştı.⁶⁴ Konseyin Türkiye kanadının başkanlığına, Ege Bölgesi Sanayi Odası Başkanı ve Güney Afrika İzmir Fahri Başkonsolosu Tamer Taşkın getirilmişti. Taşkın, görevi aldıktan sonra yaptığı ilk açıklamada, iş konseyinin amaçlarını Güney Afrikalı yatırımcılara Türkiye'yi tanıtmak, iki ülke arasında karşılıklı ziyaretler düzenlemek ve bu ziyaretler sırasında heyetlerin doğru insanlarla bir araya gelmesini sağlamak şeklinde açıklıyordu.

Taşkın'a göre ikili ilişkilerde Türk firmalarının önündeki en büyük engel, Güney Afrika'nın Türk ürünlerine uyguladığı

yüksek gümrük vergileriydi. Bu dezavantajı aşmak için Türkiye'nin de AB gibi Güney Afrika'yla Serbest Ticaret Anlaşması yapması gerektiğini vurgulayan Taşkın, bu durumu iş konseyi faaliyetleri için de büyük bir handikap olarak nitelendiriyordu.⁶⁵

Türk ve Güney Afrikalı işadamları arasındaki karşılıklı ilk büyük ziyaret 2007 yılı sonlarında gerçekleştirildi. İlk olarak, İş konseyinin İstanbul toplantısı DEİK ve Güney Afrika Büyükelçiliği işbirliğiyle 9 Ekim günü İstanbul'da, TOBB Plaza binasında yapıldı. 50 işadamlarının katıldığı toplantıda bir konuşma yapan Tamer Taşkın, Güney Afrika'nın 20 yıl sonra dünyanın en güçlü ülkelerinden biri olacağını belirterek, "Bundan 20 yıl önce Çin yoktu, 20 yıl sonra Afrika kıtası da karşımıza gelişen ve kalkınan bir kıta olarak çıkacak. İleriye dönük pozisyon alınması amacıyla kıtanın 'yıldızı' olacak Güney Afrika ile ilişkilerimizi geliştirmeliyiz," dedi. Bu çerçevede kasım ayında Güney Afrika'ya bir gezi düzenleyeceklerini ifade eden Taşkın, Güney Afrika'nın bakir bir pazar olduğunu söyleyerek, bu ülkede yapılabilecek en cazip işlerin maden işleme, tekstil, inşaat, mermercilik, otomotiv yedek parça ve iletişim araçları olduğunu kaydetti. Taşkın, 2006 yılında 65 milyar dolar ihracat yapan Güney Afrika'nın ihracatının önemli bir kısmını bitmiş mamullerin oluşturduğunu, Türkiye'nin de bu alanda rekabet edebileceğini ifade etti.⁶⁶

Bundan kısa bir süre sonra, iş konseyinin Türkiye kanadını oluşturan işadamları kasım ayında Johannesburg'a giderek burada ülkenin önde gelen işadamlarıyla buluştular.⁶⁷ İkili işbirliğinin yoğunlaştığı

bu süreçte, bir ekonomi dergisinde Güney Afrika hakkında sunulan bilgiler, bu ülkenin Türkiye için ne kadar önemli olduğunu gösterir nitelikteydi. Buna göre, zengin doğal kaynaklara, gelişmiş bir altyapıya ve modern bankacılık sistemine sahip olan Güney Afrika Cumhuriyeti, tek başına Afrika kıtasındaki sınai üretimin %40'ını, mineral üretiminin %45'ini ve elektrik üretiminin %50'sini gerçekleştiriyordu. 2006 yılında %5 oranında bir ekonomik büyüme kaydeden Güney Afrika, altın üretiminde dünyada birinci, zirkonyum üretiminde ikinci, kömür ve demir cevheri üretiminde ise altıncı sıradaydı. 2006 yılı itibarıyla Türkiye'nin Güney Afrika'ya ihracatı yaklaşık 600 milyon dolar, bu ülkeden yaptığı ithalat ise 1,8 milyar dolar seviyesindeydi.⁶⁸

Türk-Kuveyt İş Konseyi

DEİK'in Körfez ülkelerine açılım politikası doğrultusunda 2006 yılında Türk-Kuveyt İş Konseyi'nin Türkiye kanadı oluşturuldu. İş Konseyi başkanlığına Fehmi Akın getirildi. Henüz karşı kanadı oluşturulmamış olan iş konseyinin ilk önemli etkinliği, 5 Nisan 2007 tarihinde Kuveyt Başbakanı Şeyh Nâsır El Muhammed El Ahmed El Sabah onuruna verilen çalışma yemeği oldu. Nâsır yemekte, 10 yıl içinde Kuveyt'te milyarlarca dolar yatırım yapılacağını belirterek, Türk yatırımcıları bu projelere katılmaya davet etti.⁶⁹ İş Konseyi üyeleri aynı yıl içinde, 19 Nisan'da Kuveyt Maliye Bakanı Bader Mishari Al-Humaidhi ve 23 Kasım'da da Kuveyt Sanayi ve Ticaret Bakanı Felah Fahad Muhammed Al-Hajiri ile bir araya geldiler.⁷⁰

Türk-Umman İş Konseyi

Türkiye'nin ekonomik ve ticari ilişkilerinin oldukça zayıf olduğu Umman ile 2006 yılında kurulacak olan iş konseyinin temelleri 2004 yılı sonlarında atıldı. Devlet Bakanı Kürşad Tüzmen, Umman hükümetinin resmi davetlisi olarak 7-9 Aralık 2004 tarihleri arasında, çok sayıda işadamlarıyla birlikte Umman'a bir dış ticaret gezisi gerçekleştirdi. Ziyaret sırasında "Türkiye-Umman İş Ortaklığı Semineri" başlıklı bir toplantı da düzenlendi. Kürşad Tüzmen, toplantıda yaptığı konuşmada iki ülke arasında serbest ticaret, çifte vergilendirmenin önlenmesi, yatırımların karşılıklı teşviki ve korunması gibi alanlarda yasal düzenlemelerin en kısa zamanda yapılması gerektiğini dile getirdi.⁷¹

27 Eylül 2005 tarihinde ise, Başbakan Recep Tayyip Erdoğan'ın ülkeye düzenlediği resmi ziyaret vesilesiyle, DEİK ve Umman Ticaret ve Sanayi Odası işbirliğiyle başkent

DEİK'in Körfez ülkelerine açılım politikası çerçevesinde 2003-2007 döneminde bu bölgeye yönelik çok sayıda yeni iş konseyi kuruldu. Yukarıda, Körfez Konsey Başkanları Toplantısı.

Muskat'ta Türkiye-Umman İş Forumu gerçekleştirildi. Türk tarafından 63, Umman tarafından ise 41 firmanın katıldığı forum sürecinde farklı sektörlerde toplam 65 ikili görüşme yapıldı. DEİK Yönetim Kurulu Üyesi Zeynel Abidin Erdem, forumda yaptığı konuşmada, iki ülke arasında iş konseyi kurma konusunda Umman Ticaret ve Sanayi Odası'nın gösterdiği ilgiden son derece memnun olduklarını ifade ederek, iş konseyinin birkaç ay içinde kurulacağını müjdeledi.⁷²

İstanbul Ticaret Odası ile Umman Ticaret ve Sanayi Odası (OCCI) arasında 18 Ocak 2006 tarihinde imzalanan işbirliği protokolü sonrasında bu ülke ile iş konseyi kurulması yönündeki faaliyetler de somutlanmaya başladı. İmza töreninde konuşan İTO Başkanı Murat Yalçıntaş, son 30 yıldaki gelişmelerle birlikte Umman'ın Körfez'in "parlayan yıldızı" olmaya aday olduğunu ve iki ülke arasındaki ticari, kültürel ve sosyal işbirliğinin mutlaka geliştirilmesi gerektiğini söyledi.⁷³ Aynı yıl içerisinde kurulan konseyin Türkiye kanadı başkanlığına Öcal Özpınar, karşı kanat başkanlığına ise OCCI Başkan Yardımcısı Halid Muhammed El-Zubair getirildi.

Faaliyetlerine hızlı başlayan Türk-Umman İş Konseyi, 2007 yılı içerisinde iki ortak toplantı gerçekleştirdi. İlk toplantı, 19 Mart tarihinde Umman'ın başkenti Muskat'ta, burada alınan karar doğrultusunda ikinci ortak toplantı da 13-14 Kasım tarihlerinde İstanbul'da gerçekleştirildi. Bu toplantıda da konuk işadamları heyetiyle liman işletmeciliği, emlak, mobilya, mühendislik ve inşaat-müteahhitlik sektörlerinde faaliyet

gösteren Türk firmaları arasında çok sayıda ikili görüşme gerçekleştirildi.⁷⁴

Türk-Vietnam İş Konseyi

2005 yılı sonlarında, Uzakdoğu'nun sosyalist ülkelerinden Vietnam ile de bir iş konseyi kuruldu. Konseyin Türkiye kanadı başkanlığına Muzaffer Arslan getirildi. Konseyin ilk etkinliği ise, 10 Mart 2006 tarihinde gerek konseyin kuruluşunu duyurmak, gerekse de iki ülke arasında potansiyel işbirliği alanları hakkında iş dünyasını bilgilendirmek amacıyla Polat Renaissance Otel'de düzenlenen ve Sanayi ve Ticaret Bakanı Ali Coşkun ile Vietnam Büyükelçisi Sy Xung'un katıldığı çalışma yemeği oldu. Yemeğe yaklaşık 180 firma ve kurum temsilcisi katıldı.⁷⁵

İş Konseyi'nin ilk başkanı olan ve Ekim 2005-Eylül 2008 arasında üç yıl süreyle bu görevi icra eden Muzaffer Arslan, kendi döneminde yapılan çalışmalara ilişkin olarak şunları aktarıyor:

Başkan olarak ilk gezimizi Kasım 2005 yılında gerçekleştirdik. Bu gezide başta Vietnam sanayi bakanıyla olmak üzere ticaret, tarım, planlama ve ulaştırma bakanlıklarıyla müsteşar ve genel müdür seviyesinde görüşmeler yaptık. Yine VCCI (Vietnam Ticaret ve Sanayi Odaları) başkanı ile görüştük ve ortak bir basın toplantısı yaptık. Toplantımız hem oda yayın organı vasıtasıyla 30.000 üyeye, hem de yazılı ve görsel basın yoluyla Vietnam halkına duyuruldu.

Başkanlığım süresince tarafımdan her yıl Vietnam'a en az üç ziyaret yapıldı.

Vietnam'dan bakanlık seviyesinde işadamlarının katılımıyla heyetler karşılandı; başta İstanbul, Bursa ve Gebze sanayi bölgeleri olmak üzere iş gezileri düzenlenerek Türk sanayi sektörü Vietnamlı işadamlarına tanıtıldı. Vietnam'dan Sorumlu İçişleri Eski Bakanımız Sayın Abdulkadir Aksu başkanlığında, değerli işadamlarımızın da katılımıyla Hanoi'de yapılan KEK toplantısı ses getirdi.

Biz, Türk-Vietnam İş Konseyi'nin kurucu başkanı olarak misyona başladığımızda iki ülke arasındaki ticaret hacmi 133 milyon ABD dolarıydı, ama bıraktığımızda 597 milyon ABD doları olmuştu.⁷⁶

■ Mevcut İş Konseyi faaliyetleri

Türk-Amerikan İş Konseyi

2003 yılı ortalarında Türk-Amerikan ilişkilerinde görülen "yukarıdan aşağıya toparlanma" sürecinin ardından, Başbakan Recep Tayyip Erdoğan'ın 2004 başında gerçekleştirdiği ABD ziyareti de ilişkilerin normalleşme sürecinde büyük rol oynadı. Söz konusu ziyarette Erdoğan'a eşlik eden onlarca işadamı arasında Türk-Amerikan İş Konseyi'ne üye 25 işadamı ve DEİK İcra Kurulu Başkanı Rona Yırcalı da bulunuyordu.⁷⁷ DEİK ve İş Konseyi üyeleri, ziyaret süreci içinde Washington'da bulunan Ritz Carlton Otel'i'nde bir öğle yemeği düzenledi. 27 Ocak günü düzenlenen ve Türk ve Amerikalı işadamlarının yanı sıra Recep Tayyip Erdoğan'ın da katıldığı yemekte Başbakan, "bir dost olarak" Türkiye'deki ABD yatırımlarının artmasını beklediğini ve bunun için de yasal zeminin

oluşturulduğunu söylüyordu. Yapılan düzenlemelerin en önemlisinin, 2003 Haziran ayında yürürlüğe giren Doğrudan Yabancı Yatırımlar Kanunu olduğunu söyleyen Erdoğan, bu kanun ile bürokratik sürecin en aza indirildiğini ve yabancı yatırımcıya güven aşılanmasının hedeflendiğini ifade etmişti. Türkiye'nin, dünyanın en büyük 10 ekonomisi arasında yer almasının yolunun, daha fazla yabancı sermayenin Türkiye'ye gelmesinden geçtiğini de ifade eden Erdoğan, hükümetin Türkiye'ye yatırım yapmış bazı Amerikan şirketlerinin sorunlarının farkında olduğunu, bu sorunlara çözüm getirme konusunda kararlı bulunduklarını söylemişti.⁷⁸

Türk ve Amerikan işadamlarının 2004 yılı içindeki ikinci önemli buluşması, İş Konseyi'nin 4-7 Nisan tarihleri arasında Washington'da düzenlenen ve Devlet Bakanı Kürşad Tüzmen ile Milli Savunma Bakanı Vecdi Gönül'ün ve bazı ABD Kongre üyelerinin de katıldığı 23. Ortak Toplantısı

Amerikan-Türk Konseyi'nin Washington'da düzenlediği 23. Ortak Toplantı (4-7 Nisan 2004)

oldu. Toplantıdan bir kaç gün önce basına bir demeç veren iş konseyi başkanı Vural Akışık, Türkiye ve ABD arasındaki siyasi ilişkilerin düzelmiş olduğunu, ancak ticari ilişkilerin hâlâ çok düşük seviyelerde ilerlediğini vurguluyordu. ABD'liler için Türkiye'nin hâlâ "bilinmeyen bir ülke" olduğunu ve bu durumu değiştirmek için ortak yıllık konferansların dışında farklı ölçeklerdeki firmalarla yılda 3-4 kez ABD'ye ziyaret düzenlediklerini söyleyen Akışık, önceki yıl yaşanan "tezkere krizi"nin 2003 konferansı üzerindeki etkilerine de değiniyor ve şu sözleri sarfediyordu:

*Türkiye'de tezkerenin reddedildiği gün biz orada toplantıdaydık. Tezkere sonucu, katılımın seyrini değiştirdi. Önceden dört Amerikalı bakanın gelmesi kesinleşmişken hiçbirisi gelmedi. Maalesef üç derece daha aşağıdaki kişiler gelip konuştu. Kendimizi savunma, birşeyleri izah etme şeklinde geçti. Bu durum, orada o gün için şanssızlık gibi gözüküyordu. Çünkü zor, soğuk ve sürtüşmeli bir ortamdı. Bugün aradan bir sene geçtikten sonra, orada bulunmamızın ilişkimizi daha kırılğan hale gelmekten koruduğuna inanıyorum.*⁷⁹

Önceki yıldan farklı olarak bazı üst düzey ABD yöneticilerinin ve hatta ABD Genelkurmay Başkanı General Richard Myers'ın da katıldığı toplantıda 1000 civarında Türk ve Amerikalı işadamı yer aldı. Gündemde yalnızca ticari başlıklar yoktu. Konferansın ilk gününde, Türkiye'de yüksek öğrenim oturumu ve kültürel oturumlar gerçekleşti. İlk oturumda öğrenci değişim programı olan Türk ve ABD üniversiteleri arasında işbirliği konuşuldu. Kültürel Sempozyum üst

başlıklı oturumda ise Dr. Andrew Mango "Atatürk ve Sonrası" temalı bir sunum yaptı.

5 Nisan günü gerçekleşen ATC konferansında ise siyasi başlıklar ağırlıklıydı. Burada bir konuşma yapan Türkiye'nin Washington Büyükelçisi Faruk Loğoğlu, Türk-ABD ilişkilerinde yaşanan olumlu değişikliklerden söz ederek, Türkiye'nin AB'ye entegrasyonu konusunda ABD desteğinin, Kıbrıs sorununda çözümün ve Haziran ayında İstanbul'da gerçekleşecek olan NATO zirvesinin önemini vurguladı. İş Konseyi Başkanı Vural Akışık, Türkiye ile ABD arasındaki büyüyen ortaklığa değinerek, bu ortaklığın ekonomik ilişkilerin geliştirilmesiyle daha fazla güç kazanacağını ifade etti. ATC Başkanı General Scowcroft ise bölgeye ve Irak'a "demokrasi getirilmesinde" Türkiye'nin tecrübelerine gereksinim duyulduğunu ve Türkiye'yle "gurur duyduklarını" belirtti. Avrupa Birliği konusunda ABD'nin Türkiye'yi desteklediğini vurgulayan Scowcroft, iki ülke arasındaki ilişkilerin her zamankinden daha yakın olduğunu ifade etti. ATC Başkanı konuşmasında ayrıca "Irak'ta Türk askeri olsaydı çok iyi olacaktı," yorumunda bulundu.⁸⁰ 7 Nisan'da sona eren konferansta politika, akademi ve iş dünyasında kadınların yerinden GAP'a kadar, farklı başlıklarda çok sayıda konu ele alındı.

Türk-Amerikan İş Konseyi'nin 23 Şubat 2005 tarihinde gerçekleşen Genel Kurul toplantısı sonrasında konseyin başkanı ve bazı yöneticileri değişti. Yapılan seçim sonucunda göreve gelen Yürütme Kurulu üyeleri, kendi içlerinde yaptıkları işbölümüyle Dr. Yılmaz Argüden'i başkanlığa, Yücel Özden, Şerif Egeli ve Ali Koç'u

ise başkan yardımcılıklarına getirdi. İş Konseyi'nin yeni başkanı Yılmaz Argüden, Genel Kurul sonunda yaptığı konuşmada Türk-Amerikan ilişkilerinin 200 yıllık tarihi olduğunu hatırlatarak, "Bu ilişkilerin geliştirilmesi için çaba sarfedeceğim," dedi. Görevi Argüden'e devreden eski başkan ve TAİK Yürütme Kurulu Şeref üyesi Vural Akışık da iki ülke arasındaki ilişkilerin daha istikrarlı bir seyir izlemesi için ticari ilişkilerin geliştirilmesi gerektiğini bildirdi. Toplantıda hazır bulunan ABD İstanbul Başkonsolosu David Arnett ise, Türkiye-ABD ilişkilerinin geliştirilmesi için Türk meslektaşlarıyla omuz omuza çalışmaya devam edeceğini belirtti.⁸¹

Türk-Amerikan İş Konseyi'nin yeni başkanını Yılmaz Argüden, 15 ay gibi kısa sayılabilecek bir süre bu görevde kalacak olsa da bundan önce uzun yıllar başkan yardımcılığı görevini üstlenmişti ve konsey üzerinde en fazla emeği olan isimlerden biriydi. ATC'nin kuruluşunun teşvik edilmesi,

ortak toplantıların bir günlük toplantılardan çıkarılarak Washington'da gündemin üst sıralarında yer alan etkinlikler haline getirilmesi, ABD'de eyalet bazlı çalışmaların yaygınlaştırılması, Türkiye'de ise faaliyetleri dar anlamda İstanbul merkezli olmaktan çıkarmak amacıyla Anadolu toplantılarının düzenlenmesi gibi önemli açılımların hemen hepsinde Argüden'in de imzası vardı.⁸²

İş konseyi faaliyetlerinin sadece İstanbul-Washington veya İstanbul-New York arasıyla sınırlı kalamayacağını bilincinde olduğumuz için, özellikle Amerika'ya ihracat yapabilecek kapasitede endüstrisi olan çeşitli illerimizde, Amerika pazarının cazibesini ve orada nasıl iş yapılacağına yönelik bilgileri bizzat anlattığımız toplantılar düzenledik. Bunlar, genellikle sanayi ve ticaret odalarının bulunduğu daha büyük illerimizde yapıldı. On küsur il ziyaret edilerek, özellikle o ilde ağırlıkta olan sektörlerde Amerika ile iş yapan örnekleri de oralara taşıyarak, hukuk

Türk-Amerikan İş Konseyi'nin tüm başkanları bir arada (20 Haziran 2005).

Türk-Amerikan İş Konseyi üyelerinin 2006 Ağustos'unda Cumhurbaşkanı Ahmet Necdet Sezer'i ziyareti.

boyutuyla, iş boyutuyla ve bu konuda Amerikan Büyükelçiliği, Türk Dışişleri ve Türk Dış Ticaret Müsteşarlığı ile de işbirliği gerçekleştirerek bu ziyaretleri yaptık.⁸³

İş Konseyi aynı yıl içinde 20. kuruluş yıldönümünü de kutladı. 2 Haziran 2005 günü Boğaziçi Üniversitesi'nde düzenlenen 20. yıl konferansına ABD Kongresinden 20 üye, İş Konseyi Başkanı Yılmaz Argüden, ABD Büyükelçisi Eric Edelman ve Devlet Bakanı Ali Babacan'ın da olduğu yaklaşık 100 kişi katıldı. Konferans çerçevesinde Türkiye'nin AB'ye tam üyeliği, Irak'taki yönetim devri çerçevesinde Türkiye-ABD ilişkileri ve Türkiye'nin bölgedeki rolü konulu paneller gerçekleştirildi. Akşam saatlerinde ise İş Konseyi üyeleri, gazeteciler ve konsey faaliyetlerine katkıda bulunmuş kişi ve kuruluş temsilcilerinin katılımıyla Esma Sultan Yalısı'nda 20. Yıl Gala Yemeği düzenlendi. Ödül töreni ve konuşmalarla başlayan gecede Ahmet Erteğün'e "Yaşam Boyu Başarı" ödülü, ABD Büyükelçisi

Edelman'a TAİK özel ödülü, konsey eski başkanlarına ise anı plaketleri verildi.⁸⁴ İş Konseyi, 2005 yılı içinde çeşitli vesilelerle 20. yıl yemekleri vermeyi sürdürdü.

İş Konseyi, 2006 yılında bir kez daha başkan değişikliğine gitti. 17 Mayıs 2006 tarihinde yapılan Türk-Kuzey Amerika İş Konseyleri Genel Kurul toplantısında, Türk-Kanada ve Türk-Amerikan İş Konseylerinin son 2 yıllık faaliyetleri değerlendirildi ve yeni Yürütme Kurulu üyeleri seçildi. Türk-Meksika İş Konseyi'nin kurulması yönünde de karar alındığı toplantıda TAİK'in yeni Yürütme Kurulu Ferit Şahenk, Şerif Egeli, Ali Koç, Haluk Dinçer, Begümhan Doğan Faralyalı, Cüneyt Zapsu, Muharrem Dörtkaşlı, Feyhan Kalpaklıoğlu ve Korhan Kurdoğlu şeklinde belirlendi. Yürütme Kurulu daha sonra, Doğu Holding YK Başkanı Ferit Şahenk'i iş konseyi başkanlığına seçti.⁸⁵

TAİK, aynı yılın sonlarında, çeşitli görüşmeler için Türkiye'ye gelmiş olan karşınat kuruluşu ATC Başkanı Brent Scowcroft ile bir akşam yemeğinde bir araya geldi. 10 Kasım 2006 akşamı düzenlenen yemekte Türk-Amerikan ilişkilerinin yanısıra, 2006 Mayıs ayında yaşanan ekonomik dalgalanma karşısında Türk ekonomisinin gösterdiği dayanıklılık ve Avrupa Birliği süreci gibi farklı meseleler de değerlendirildi. Yaptığı konuşmada, AB üyesi hiçbir ulusun üyelik sürecinde bu denli zorluklarla karşılaşmadığını dile getiren Scowcroft, Türkiye'nin tüm engellere rağmen sergilediği pozitif yaklaşımın, bu süreçteki kararlılığını ortaya koyduğunu kaydetti. Türkiye'nin AB'ye üye olacağına inandığını ifade eden ATC

Başkanı, "Bu süreçte sizi desteklemeye devam edeceğiz," şeklinde konuştu.⁸⁶

Kuruluşundan beri çok sayıda bilimsel etkinliğe de imza atan Türk-Amerikan İş Konseyi, 2006 yılında da ilginç bir akademik organizasyonun içinde yer aldı. 5-9 Haziran 2006 tarihleri arasında İş Konseyi ile birlikte C.V. Star Institute, Fulbright, ABD İstanbul Konsoloslugu, ABD Büyükelçiliği, Boğaziçi Üniversitesi ve Koç Holding'in katkılarıyla Boğaziçi Üniversitesi ve Harran Üniversitesi'nde "Türk-Amerikan İlişkilerinin Tarihi: 1833-1989" başlıklı bir konferans düzenlendi. İş Konseyi Başkanı Ferit Şahenk'in de bir sunumla katıldığı konferansta, Osmanlı İmparatorluğu ile ABD arasındaki ilk diplomatik değişimin gerçekleştiği 1833 yılı ile Soğuk Savaş'ın sona erdiği 1989 yılı arasındaki dönemin boyunca iki ülke arasındaki ilişkilerin farklı boyutları tartışıldı. Ayrıca konferans tebliğlerinin yayın haline getirilerek kamuoyu ile paylaşılması kararlaştırıldı.⁸⁷

Türk-Afgan İş Konseyi

Afganistan'da devam eden savaş ve istikrarsızlık ortamına rağmen Türk-Afgan İş Konseyi faaliyetlerini kesintisiz bir biçimde sürdürdü. İş Konseyi'nin en sık gerçekleştirdiği etkinlik, Afgan yetkililerle ve diplomatlarla bir araya gelerek görüş alışverişinde bulunmaktır. Sık sık bu tür görüşmeler gerçekleştiren konsey, Afganistan Devlet Başkanı Hamid Karzai'nin Türkiye'ye resmi ziyareti çerçevesinde, 6 Ocak 2006 tarihinde İstanbul Conrad Hotel'de bir toplantı düzenledi. Afganistan Devlet Başkanı'nın yanı sıra Maliye Bakanı Kemal Unakıtan,

Afganistan Maliye Bakanı Enver-ül Hak Ahadi, NATO Afganistan Kıdemli Sivil Temsilcisi Hikmet Çetin, TOBB ve DEİK Yönetim Kurulu Başkanı Rıfat Hisarcıklıoğlu, DEİK İcra Kurulu Başkanı Rona Yırcalı ve Türk-Afgan İş Konseyi Başkanı Oktay Varlıer'in katıldığı toplantıyı Türk ve Afgan işadamlarından yaklaşık 80 kişi takip etti. Toplantının kapanış konuşmasını yapan Hamid Karzai, öncelikle iki ülke arasındaki ilişkilerin tarihsel boyutunu ele aldı. Katılımcıları, ülkesinde gün geçtikçe iyileşmekte olan yatırım ortamı hakkında bilgilendiren Karzai, "diğer ülkelerin firmalarına göre daima bir adım önde başlayacaklarını," söyleyerek Türk işadamlarını Afganistan'da yatırım yapmaya çağırdı.⁸⁸

2007 yılında *Ekonomist* dergisinde yer alan bazı verilere göre Afganistan'da inşaat, hizmet, sanayi ve tarım sektörlerindeki toplam yabancı yatırımlar 758 milyon doları bulmuştu ve tüm bu sektörlerdeki faaliyetler 80 binin üzerinde insan için istihdam yaratmıştı.⁸⁹ Burada önemli payı olan Türk firmaları ise, özellikle müteahhitlik alanında diğer ülkeleri açık ara geride bırakmaktaydı. Kabil-Kandahar yolu başta olmak üzere çok sayıda şehirlerarası yol, ABD ve ISAF karargâhları, Coca Cola fabrikası ile Kabil'deki konut ve iş merkezlerinin çoğu Türklerin elinden çıkmıştı. Burada Afganların, dini ve kültürel bağlar nedeniyle Türk firmalarına diğer yabancılara göre daha sıcak bakmasının da etkisi vardı. Ayrıca Türk firmaları, ABD'li firmaların pek çok projesini de alt yüklenici olarak gerçekleştirmişti.

Diğer yandan ülkede iş yapan Türklere yönelik saldırılar devam etmekteydi. Bu

Afganistan Devlet Başkanı Hamid Karzai'nin Türkiye'ye resmi ziyareti çerçevesinde 6 Ocak 2006 tarihinde gerçekleştirilen Türk-Afgan İş Konseyi toplantısı.

saldırıların en büyüğü, Kandahar-Herat yolunu inşa eden Kolin İnşaat'a yapılan saldırı olmuş ve 2 mühendis, 1 operatör ve 2 işçi olmak üzere 5 Türk hayatını kaybetmişti. Mühendislerin ve işçilerin kaçırılması ve/veya ölü bulunması da sık gerçekleşen bir vaka halini almıştı.

Bu tür saldırıların nedeni ise bazı durumlarda Türk firmalarının, tıpkı Irak'ta olduğu gibi "işgalcinin işbirlikçisi" olarak görülmesi. Türk-Avrasya İş Konseyleri Grup Koordinatörü Serdar Arıkan, bu tür durumlara ilişkin gözlemlerini şöyle ifade ediyordu:

Şu ana kadar Afganistan'da Türk şirketlerine 4-5 defa saldırı oldu. Ancak bu saldırıların nedeni, genelde ABD ile ortak iş yaptığımızı ifade eden bazı semboller kullanılması. Afganlılar "Türk olduğunuz bilindiği sürece size bir şey olmaz. Ama tutup da Amerikan kotu giyer, oranıza buranıza ABD bayraklı flamalar yapıştırırsanız sizi ayırt edemeyiz" diyorlar. Yani o kadar açık söylemleri var.⁹⁰

Benzer etkinlikler gerçekleştirmeye bir dönem daha devam eden Türk-Afgan İş Konseyi'nin faaliyet temposu 2007 yılı ortalarından itibaren yavaşlamaya başladı.

Türk-Arnavutluk İş Konseyi

İbrahim Aksoy'un başkanlığını yaptığı Türk-Arnavutluk İş Konseyi, 2006 yılının Eylül ayında Arnavutluk Başbakanı Sali Berişa'yı konuk etti. 6 Eylül 2006 tarihinde Ceylan InterContinental'da düzenlenen İş Konseyi toplantısına katılan Arnavutluk Başbakanı, ülkesine yatırımcı çekmek için çeşitli teşvikler verildiğini söylüyor ve benzerine pek rastlanmayan bir vaatte bulunuyordu: "Arnavutluk'ta yatırım yapacaklara arsanın metrekaresini 1 avrodan vereceğiz." DEİK Başkanı Rifat Hisarcıklıoğlu'nun da katılmış olduğu iş konseyi toplantısında, çeşitli yatırım olanakları değerlendirildi ve iki ülkeden firma temsilcileri oldukça verimli temaslarda bulundular, toplantı sonrasında ise o dönem gündemde olan Arnavutluk Telekom'un Çalık Holding'e devri konusu ele alındı.⁹¹

Türk-Cezayir İş Konseyi

Türk-Cezayir İş Konseyi'nin 2000'li yıllarda gerçekleştirdiği en önemli etkinlik, 2005 yılı başlarında Cezayir Cumhurbaşkanı Abdülaziz Buteflika'nın da katıldığı toplantı ve yemektir. Türk işadamlarının da yoğun ilgisine mahzar olan toplantı Buteflika'nın Ankara ziyaretine denk getirilmişti. İş Konseyi Başkanı Fikret Çobanoğlu'nun açılış konuşmasıyla başlayan toplantı sürecinde açıklanan verilere göre Türk Hükümeti, 2005 ile 2009 yılları

arasında Cezayir'de 55 milyar dolarlık yatırım planlamaktaydı. 50 milyar dolar civarında da bütçe fazlası olan Cezayir'de 17 barajın yapımı da dahil olmak üzere çeşitli altyapı projeleri için ihaleler de başlatılmıştı.⁹² Böyle bir süreçte, cumhurbaşkanı düzeyinde bir katılımın da olması toplantıya gösterilen ilgiyi artırmıştı.

Türk-Çin İş Konseyi

Türk-Çin İş Konseyi tarafından 12-19 Aralık 2005 tarihlerinde Çin'e yönelik büyük bir ziyaret düzenlendi. Ekim ayı sonunda İş Konseyi Başkanı Yavuz Onay, gezinin tanıtımı amacıyla düzenlediği basın toplantısında, Çin'in güneydoğu sahil şeridinde bulunan Xiamen, Nanjing, Wenzhou ve Ningbo kentlerine yapılacak ziyaretlerde yeni ekonomik ve ticari işbirliği yollarının masaya yatırılacağını belirtmişti.

Bir hafta sürecek ziyarette ikili firma görüşmelerinin yanı sıra ekonomik ve teknolojik kalkınma bölgeleri ile sanayi kalkınma bölgelerinin de ziyaret edileceğini kaydeden Onay, "Türk işadamları olarak ekonomik ve ticari ilişkiler Pekin ve Şanghay kentlerine yoğunlaşmış durumda. Ancak bu iki kentin dışında yer alan bölgelerde de işbirliğini geliştirmek amacıyla bu dört kenti seçtik. Bu kentler, Çin'in ekonomik ve ticari canlılığının oldukça yoğun olduğu liman kentleridir," şeklinde konuşmuştu.⁹³ Konsey başkanı Onay'ın başkanlık ettiği heyette ithalat-ihracat, metalürji, tekstil, kimyasallar, kâğıt ve selüloz, akıllı kart, kablo, otomotiv yedek parça, motosiklet, elektronik eşya vb. sektörlerde faaliyet gösteren firmaların temsilcileri yer aldı. Gezi

kapsamında toplantıların ve ikili görüşmelerin yanı sıra çeşitli bölge ziyaretleri de gerçekleştirildi.⁹⁴

Hiçbir zaman canlılığını yitirmeyen Türkiye-Çin ticari ilişkilerinde ihracat-ithalat dengesi giderek Türkiye aleyhine dönüyordu. 2006 sonlarında DEİK'in hazırladığı bir rapora göre son 3 yıl boyunca Türkiye'nin Çin'e olan ihracatı sürekli azalırken, bu ülkeden yapılan ithalat giderek artıyordu. 2006 yılının ilk 9 ayında ihracat 503 milyon dolara düşmüş, ithalat 6,83 milyar dolara yükselmiş ve böylece dış ticaret açığı 6,3 milyar doları bulmuştu. Buna karşılık aynı rapora göre başta ucuz işgücü olmak üzere bir dizi faktörün etkisiyle Çin'deki Türk yatırımları da giderek artmaktaydı. Giderek daha çok Türk yatırımcı Çin pazarını bir "fırsat" olarak değerlendirmeye başlamıştı. Farklı sektörlerdeki Türk yatırımları 25 milyon dolar seviyesini bulmuştu ve bira, elektronik eşya, kimyasal ürünler ve tekstil gibi çeşitli sektörlerdeki yatırımlar da sırada bekliyordu.⁹⁵

Türk firmalarının Çin'e girmesinin önünü açan gelişmelerden biri de 2007 yılının Eylül ayında düzenlenen Xiamen Uluslararası Yatırım ve Ticaret Fuarı oldu. Türkiye tarafı, fuar hazırlıklarını aylar öncesinden başlatmıştı. Mart ayında, fuarı tanıtmak amacıyla bir basın toplantısı düzenleyen Yavuz Onay, konseyin fuara etkin bir katılım göstereceğini ve Türkiye'nin en iyi şekilde tanıtılacağını söylemişti. Diğer yandan Türkiye'deki yatırım imkânlarının Çin'liler için yeterince cazip olmadığını da düşündüğünü söyleyen Onay, "kendi sanayicisi için cazip olmayan bir ülke, diğer ülkeler

için de değildir. Türkiye, Çin'den yüksek oranda hammadde ve yarı mamul alarak işliyor, daha sonra diğer ülkelere mamul olarak gönderiyor. Bu nedenle Çin ile ithalat-ihracat dengesizliği olduğu söylenemez, hatta 50-100 milyon dolar ihracat fazlamız var,” diyerek de ticari ilişkilerin durumunu farklı bir biçimde yorumlamıştı.⁹⁶

Türk-Endonezya İş Konseyi

1995 yılında Endonezya Ticaret ve Sanayi Odası ile işbirliği içinde kurulan Türk-Endonezya İş Konseyi, karşı kanadın faaliyetlere yeterli düzeyde ilgi göstermemesi nedeniyle etkin bir çalışma hattı kuramadı. 15 yıl içerisinde biri İstanbul'da ve ikisi Cakarta'da olmak üzere üç ortak toplantı gerçekleştiren konsey, 2006 yılından itibaren kısmi bir toparlanma içerisine girdi. Gerek ikili ilişkilerin, gerekse konsey faaliyetlerinin cılızlığı, Erdoğan'ın 2005 yılı başlarında Endonezya'ya yaptığı ziyarette de ele alınmıştı. 26 Aralık 2004 tarihinde meydana gelen ve 200 binden fazla insanın ölümüne neden olan Güney Asya depremi ve ardından gelen tsunami felaketi nedeniyle 6 Şubat 2005 tarihinde Endonezya'yı ziyaret eden Erdoğan, Başkanlık Sarayı'nda Endonezya Cumhurbaşkanı Susilo Bambang Yudhoyono ile yaptığı görüşmede bir yandan Türkiye'nin felaket nedeniyle derin üzüntülerini ifade ederken, diğer yandan da yaraların sarılmasında Türkiye'ye büyük sorumluluklar düştüğünün altını çiziyordu. İki ülke arasında herhangi bir siyasi sorun olmamasını önemli bulduğunu belirten Erdoğan, Türkiye-Endonezya ticaret hacminin 500 milyon dolar gibi düşük bir seviyede kaldığını hatırlatıp bu konuda harekete

geçilmesi gerektiğini söyledi. Endonezya Cumhurbaşkanı da Erdoğan'la hemfikir olduğunu ve iki ülke arasında Karma Ekonomik Komisyon kurulması ve iş konseyinin aktifleştirilmesi gerektiğini belirtti.⁹⁷

Türk-Fransız İş Konseyi

Türk işadamlarının sık sık gerçekleştirdiği Fransa ziyaretlerinin yanı sıra Fransadan çeşitli işadamları heyetleri de Türkiye'yi ziyaret ediyordu. Bu ziyaretlerin içinde en önemlilerinden biri, MEDEF International'ın başkanı olan ve bir süre önce Türk-Fransız İş Konseyi'nin eşbaşkanlığına gelmiş olan Louis Schweitzer'in önderliğinde yaklaşık 40 işadamı ve sanayiciden müteşekkil bir heyetin 12-14 Haziran 2005 tarihleri arasındaki ziyaretiydi. Ziyaretin ilk günlerinde Ankara'da başbakan ve hükümet yetkilileriyle bir araya gelerek AB reformları hakkında bilgi alan heyet, ziyaretin üçüncü gününde Türk-Fransız İş Konseyi üyeleriyle görüştü. Schweitzer, bu ziyaretle Fransız şirketlerini yeni yatırımlar yaparak mevcut projelerini güçlendirebilecek bir zemine kavuşturmayı ve siyasilerle olan ilişkilerini geliştirerek Türkiye'ye olan güvenlerini tazelemeyi hedeflediklerini söyledi. Konsey eşbaşkanı, Türkiye'deki yatırım ortamı hakkında da şu hususların altını çizdi:

Bugün Türkiye'deki yatırım ortamı hem hukuk hem bankalar hem finans açısından öyle bir sistem ki Avrupa'daki sisteme son derece yakın. Süreç her halükarda devam ediyor. Reformlarla ilgili mevzuatın tamamlanması ve uygulamaya geçilmesi lazım. Yabancı bir yatırımcı için en büyük ve en

*korkulan risk ekonomik istikrarsızlıktır. Türkiye'de enflasyonun tek haneli olması ve büyüme hızının bu şekilde artması, yatırımcıların işini kolaylaştırıyor ve güven veriyor. Düzgün projesi olan bir şirketin Türkiye'de yatırım yapması akıllıca olur.*⁹⁸

İş konseyi, 23 Ocak 2006 tarihinde yaptığı genel kurulla birlikte bir yönetim değişikliğine gitti ve eski başkan Uğur Yüce yeniden konsey başkanı oldu. Hasan Çolakoglu ve Sönmez Köksal da başkan yardımcıları olarak yeni yürütme kurulu içindeki yerlerini aldılar.⁹⁹

Bu zamana kadar yaşanan gelişmeler, Türk-Fransız iş ilişkilerinin gelişmesine hizmet edecek türdeydi; ne var ki aynı yılın sonbaharında iki ülke arasındaki ilişkiler “soykırım” meselesi nedeniyle bir kez daha gerilecekti. Bu defa, zaten 2001'den beri resmen “tanınmış” olan “Ermeni Soykırımı”nı inkâr etmenin suç sayılması ön görülüyordu. Derhâl MEDEF'le iletişime geçen DEİK ve TOBB'un tüm çabalarına, iş çevrelerinin yoğun lobi faaliyetlerine ve hükümetten gelen uyarı ve açıklamalara rağmen 12 Ekim 2006'da Fransız Parlamentosunun alt kanadı olan Ulusal Meclis, 19'a karşı 106 oyla yasayı kabul etti. Yasayla birlikte Fransa'da “soykırım olmadı” diyenler için 1 yıl hapis ve 45 bin avroya kadar para cezası öngörülmekteydi. Fransız Parlamentosunun Ermeni kökenli milletvekili Patrick Devciyan'ın, tarihçilerin ve bilim insanlarının yaptığı açıklamaların bu yaptırımlardan muaf tutulması yönündeki değişiklik önergesi ise reddedildi.¹⁰⁰ Olayın hemen arkasından TOBB'un düzenlediği uluslararası konferansa katılmak üzere

Türkiye'ye gelen Paris Ticaret ve Sanayi Odası Başkanı Pierre Simon, Fransız iş dünyasının Ulusal Meclis'le aynı görüşte olmadığını altını çizcekti;¹⁰¹ ne var ki bu girişimler, başta askeri ilişkiler olmak üzere ikili ilişkilerin bir dönem neredeyse askıya alınmasını engelleyemeyecekti.

Tüm bu yaşananlara karşın iki ülke arasındaki gerilim, ticari ilişkileri korkulduğu kadar olumsuz etkilemedi. Uğur Yüce'ye göre parlamentodan bu kararın çıkmış olması iki ülke arasındaki ekonomik ilişkileri telafisi imkânsız bir duruma sokmamıştı. Tasarının Senato'da gündeme bile alınmayacağını düşündüğünü söyleyen Yüce'ye göre Fransızlar “kendi ayaklarına kurşun sıkacak kadar aptal değildi.” Buna karşılık Fransa'nın Türkiye'deki yatırımlarında belli bir azalma görülüyordu; ancak İş Konseyi başkanına göre bu Türkiye ve Fransa arasındaki siyasi gerilimden çok, Fransız firmalarının kendi içinde yaşadığı bazı sorunlarla ilgiliydi.¹⁰²

**Fransa Dış Ticaret
Bakanı Christine
Lagarde'in katılımıyla
gerçekleştirilen Boğaz
gezisi
(6 Haziran 2006)**

Diğer yandan “Soykırım” gündemi, sıcaklığını tam anlamıyla kaybetmemişken Türkiye karşıtı görüşleriyle tanınan muhafazakâr lider Nicolas Sarkozy’nin Mayıs 2007 tarihinde Fransa Cumhurbaşkanı seçilmesi, akıllara ikili ilişkilerde yeni sorunların doğup doğmayacağı sorusunu getirdi. Önde gelen Fransız firmalarına göre böyle bir şey söz konusu değildi: Renault ve Peugeot gibi Türkiye’de yatırımı olan büyük şirketler, Sarkozy’nin cumhurbaşkanlığının ikili ilişkilerde sorun yaratmayacağını düşündüklerini açıkça dile getirdiler. Firma temsilcileri, bu durumun yeni sorunlara neden olmayacağı yönündeki kanaatlerini şu yalın cümleyle ifade ediyorlardı: “Bu durum bizi etkilemez, çünkü biz buraya ticaret yapmaya geldik.”¹⁰³

Türk-Irak İş Konseyi

Savaşın ardından genel bir kaostan hâkim olduğu Irak’ta halkın temel ihtiyaç maddelerine yönelik yoğun talebi nedeniyle ülkeye büyük miktarlarda ihracat yapılabiliyordu. Nitekim 2004 yılının ortalarına gelindiğinde sadece 6 ayda yapılan ihracat miktarı 800 bin dolar gibi oldukça yüksek sayılabilecek bir düzeye ulaşmıştı bile. Ne var ki madalyonun bir de öteki yüzü vardı: Bağdat rejiminin çoktan düşmüş, Irak ordusunun dağıtılmış olmasına karşın çeşitli silahlı grupların Koalisyon güçlerine karşı tertiple ettiği saldırıların ardı arkası kesilmiyor, sona erdiği söylenen savaş gerçekte düşük yoğunluklu bir biçimde devam ediyordu. Kısa süre sonra ise, işgalle bir biçimde bağlantılı olarak görülen tüm kesimler, “direnişçi” olarak adlandırılan grupların hedefi haline geldi. Hedef tahtasına oturtulan

kesimlerin içinde, ülkede faaliyet yürüten Türk firmaları da vardı. Özellikle ülkeye nakliyat yapan Türk şoförler defalarca kaçırma ve suikastların hedefi olurken, Türk firmaları da Irak’tan çekilmeleri için tehdit ediliyordu.

28-29 Haziran 2004 tarihlerinde İstanbul’da gerçekleştirilen NATO zirvesinde bir konuşma yapan Ercüment Aksoy, bu durumu gündeme getirmişti. “Irak’ta ne yazık ki ciddi bir iç güvenlik sorunu var. Sadece yabancılar değil, devlet boşluğu nedeniyle Iraklılar da kaçırılıyor. Bu nedenle Irak’ta güvenliği tesis edecek destekler, yardımlar çok yararlı olur,” diyen Aksoy, bu konuda Türkiye’nin ya da başka bir gücün Irak polisine, ordusuna eğitim desteği vermesinin önemine işaret ederek şunları söylüyordu: “Türkiye, Irak polisini de ordusunu da Türkiye’de eğitiriz mesajı verdi. Hem bu hem de Türk askerinin orada yasal bir uluslararası güç içinde görev alması bizce yararlı olur. Bu en çok da Irak halkının yararına olur.” Ülkedeki kaçırma vb. eylemlerin Türkiye’yi Irak’ta iş yapmaktan vazgeçirmeyeceğini söyleyen Aksoy, 2004 yılına kadar ihracatı 2 milyar dolara çıkarma hedefinden de vazgeçilmediğinin altını çiziyor ve ülkedeki ticari faaliyetlerin Irak halkının yararına olduğunu savunuyordu.¹⁰⁴ Ancak söz konusu eylemler durmaksızın devam etti. Bazı firmalar, işçilerinin rehin alınması nedeniyle ülkedeki faaliyetlerini durdurduklarını ilan ederken, saldırılar bir süre sonra doğrudan işadamlarını hedef almaya ve birer “fidye” eylemine dönüşmeye başladı. Fakat bu tür eylemler bölgede iş yapan bütün Türk firmalarını caydıracak gibi görünmüyordu. Nitekim

Ercüment Aksoy, yüzbinlerce doları bulan fidye talebiyle gerçekleşen işadamı kaçırma eylemleri nedeniyle kendisine “Direnişçilerin yönetiminde olduğu iddia edilen, Ramadi, Bakuba, Felluce gibi kentlere gidip iş yapmayı ister misiniz?” diye soran bir gazeteciye “Evet ben bir işadamı olarak bu kentlere gidip iş yaparım,” yanıtını veriyor ve Irak’ta risk kadar kârın da son derece yüksek olduğunu söylüyordu.¹⁰⁵

Elbette herkes Aksoy kadar iddialı ve pozitif değildi. Kaldı ki kaos ve belirsizlik ortamının ülkedeki yatırım çalışmalarına ciddi sekte vurduğu da göz ardı edilemezdi. Buna karşın özellikle iş konseyinin faaliyet temposu giderek yükseldi. İş Konseyi’nin yalnızca 2005 yılında düzenlediği veya katılım gösterdiği faaliyetler arasında 3 seminer, bürokrasinin üst düzey yetkilileriyle 7 toplantı, 3 uluslararası düzeyde ziyaret ve bir bölümü Irak’ta olmak üzere muhtelif konularda 15 civarında toplantı bulunuyordu.¹⁰⁶ Bu tempo ise iş konseylerinin ortalama faaliyet temposuyla karşılaştırıldığında oldukça yoğun bir çalışma anlamına geliyordu.

Bu yoğun çalışma temposuna paralel olarak Türk müteahhitleri, 2005 yılı içerisinde Irak’ta 109 proje ile 1,5 milyar dolarlık iş üstlendi. Türk firmalarının savaş sonrasında üstlendikleri projeler arasında, 350 milyon dolar değerindeki ABD büyükelçiliği binası inşaatı da vardı. DEİK tarafından 2006 başlarında hazırlanan rapora göre Haziran 2003–2004 döneminde Irak’ın yeniden inşasında 200 projeye başlanmış, 2005 yılında 5,7 milyar dolar değerinde 2 bin 500 adet projenin yürütülmesine devam edilmiş ve yarıdan fazlası tamamlanmış

olan söz konusu projelerin değeri 1,3 milyar dolara ulaşmıştı. Türk firmaları, Dünya Bankası ve BM yönetimindeki Irak için Uluslararası Yeniden İnşa Fonu’nun açtığı ihaleler veya ana müteahhitlik işlerini yürüten ABD’li ve Japon firmaların alt yüklenicileri olarak iş yapabiliyorlardı. Raporda ayrıca Türkiye-Irak arasındaki ikili ticari ve ekonomik ilişkilere de yer verildi. Rapora göre, Türkiye’nin 2004 yılında Irak’a ihracatı bir önceki yıla göre yüzde 120 artarak 829 milyon dolardan 1,8 milyar dolara yükselirken, ithalat yüzde 315 oranında artışla 467,5 milyon dolar oldu. 2005 yılında ihracat yüzde 48 artışla 2,7 milyar dolara yükseldi, ithalat ise yüzde 2 azalarak 458,7 milyon dolar oldu.¹⁰⁷

İlerleyen yıllar içinde şiddet de yavaş yavaş Türk işadamlarının gözünü korkutan bir faktör olmaktan çıkmıştı. 2007 yılı başına kadar Türk firmalarının Irak’ta verdiği kayıp sayısı yüzü bulmuştu, ancak faaliyetler deyim yerindeyse “kelle koltukta” da olsa devam ediyordu. İş Konseyi Başkanı Ercüment Aksoy, Türk firmalarının Bağdat’ta ve Irak’ın diğer bölgelerinde kimsenin cesaret edemediği işlere neden ve nasıl girdiğini şu ilginç ifadelerle açıklıyordu:

Her şeyden önce yapımızda ‘bize bir şey olmaz’ düşüncesi var. Bunun dışında en önemli faktör, çocuğunuz varsa, onlara daha iyi şartlarda bakabilmek için iş neredeyse oraya gitmek istersiniz. Burada tehlikeyi gözetmezsiniz. İşadamı açısından da baktığımızda bir yerde risk ne kadar artarsa kârlılık da o kadar artar. Bu kadar tehlikeye rağmen Irak’tan çok zengin olan Türk firmaları var.”¹⁰⁸

İş Konseyi'nin imza attığı en ilginç etkinliklerden birisi, 2006 yılında düzenlenen “Irak'ta Direniş” konulu konferans oldu. TÜSİAD ve Boğaziçi Üniversitesi tarafından 6 Nisan 2006 tarihinde TÜSİAD Genel Merkezi Konferans Salonu'nda düzenlenen ve tam başlığı “Irak'ta Direniş: Kültürel Perspektiften Güvenlik Problemleri” olan konferansta İş Konseyi Koordinatör Yardımcısı Arbil Baran da temsilci olarak yer aldı.

Konferansta sunum yapan London School of Economics öğretim üyesi Christopher Coker, Irak'taki direnişin ABD'yi daha önce hiç karşılaşmadığı bir savaş tipi içerisinde strateji kurmaya ittiğini dile getirdi. Ayrıca ülkede küçük ve heterojen grupların anlık kararlarıyla gelişen bir direniş yaşadığını ifade etti.¹⁰⁹

Türkiye-Irak arasındaki ticari ilişkiler kısa süre içinde zirve noktasına ulaşmışsa da, bir süre sonra azalma eğilimi göstermeye başladı. Bir köşe yazarının dikkat çektiği gibi, 2005 yılında ikili ticaret hacminin 7 milyar dolar seviyesine ulaşmasına karşın 2006 yılında bu rakam 4 milyar seviyesine inmiş, ayrıca Türk firmalarının Irak'ta yoğun biçimde sürdürdüğü müteahhitlik ve akaryakıt faaliyetlerinden elde edilen gelir de yaklaşık beş kat azalmıştı.¹¹⁰ Kuşkusuz bunun en önemli nedeni, uluslararası şirketlerin Irak'taki faaliyetlerini arttırması sonucunda Türkiye'nin etkinliğinin azalmasıydı. Ancak Türkiye'yi bölgede zorlayan başka gelişmeler de vardı; bunların başında ise Kuzey Irak'taki fiili Kürt yönetiminin giderek daha fazla, bir “devlet” gibi hareket etmeye başlaması geliyordu.

Her ne kadar gerek Türkiye yönetimi gerekse bölgede faaliyet yürüten Türk şirketlerinin önemli bir bölümü uzun süre boyunca Kuzey Irak yönetimini muhatap olarak kabul etmemekte direnmişse de, 2007 yılının ilk günlerinde yaşanan bir gelişme bütün dengeleri altüst etmişti. Kuzey Irak bölgesine yönelik faaliyet yürütmekle birlikte muhataplık ilişkisini Bağdat'la kuran ve sene başında kontratlarını yenilemek isteyen Türk firmaları, Irak Milli Petrol Şirketi SOMO'dan gelen “muhatabınız Kuzey Irak yetkilileridir” mektubuyla küçük çaplı bir şok yaşadı. Buna karşın farklı iş çevreleri, duruma verilecek tepki konusunda muhtelif eğilimler içindeydi. Örneğin Türkiye'nin tek muhatabının merkezî Irak yönetimi olduğunu savunan ve SOMO'nun mektubunu “kabul edilemez” bulduklarını belirten TOBB Yönetim Kurulu üyesi İlhan Parseker “mevcut durumun sürmesi halinde Irak'a petrol ürünleri sevkiyatı durdurulmalıdır” derken, Uluslararası Nakliyeciler Derneği Başkanı Çetin Nuhoglu meseleye daha mutedil yaklaşıyordu. “Bu mektup tek bir şirketle yaşanan sorunların çözümüne yönelik. Yeni petrol anlaşmalarının askıya alınması ya da Kuzey Irak'ın yetkili olarak adres gösterilmesiyle alakası yok,” diyen Nuhoglu'na göre ticarete bu tür olayların yaşanması “olağan”dı. Kuzey Irak'ta geniş bir bölgede petrol arama ruhsatı olan Pet Holding'in Yönetim Kurulu Başkanı Güntekin Köksal ise oldukça farklı bir tutum içindeydi. Bölgede fiilen Kürt devletinin kurulmuş olduğunu savunan Köksal, “köprüünün altından çok sular aktığını” ve yeni duruma göre yeni stratejiler oluşturulması gerektiğini söylüyor ve şunları

ekliyordu: “Kürdistan orada kurulmuş, biz hâlâ ahkam kesiyoruz. Bundan sonra hadiselerin stratejiyle halledilmesi lazım. Kavgâ gürültüyle, silahla halledilmez.”¹¹¹

Ancak sorun büyüyecekti. Devlet Bakanı Kürşat Tüzmen, SOMO'nun “dayatmacı” tavrına tepki gösterdi ve Habur Sınır Kapısı kapatıldı. Türk hükümeti SOMO'dan açıklama istemiş, ancak iddialara göre şirket yetkilileri telefonlara dahi çıkmamıştı. 28 Ocak günü kapıların kapanmasıyla 1500 tanker sınırda kaldı. Yetkililer, sınır kapısının kapanmasına ilişkin bir açıklama yapmasalar da pek çok kişi, bu durumun son gelişmelerle bağlantılı olduğuna inanıyordu.¹¹²

Türk-Irak İş Konseyi Başkanı Ercüment Aksoy'a göre Irak'a petrol ürünlerinin sevkiyatının tamamen durması halinde bundan zararlı çıkacak olan Iraklılardı. SOMO'nun Türkiye'nin hassas olduğu bir konuda aldığı karara tepki gösteren, ancak kötü niyet de aramadığını belirten Aksoy, “Bu bence duygusal bir tepki; bölgedeki insanlar beyinlerinden ziyade kalpleriyle karar veriyor. Türkiye bölgede büyük bir devlettir ve Irak'ta da saygı görür. Türkiye'ye karşı bir husumet yoktur,” şeklinde konuşmuştu.¹¹³ Devlet Bakanı Kürşad Tüzmen ise bu kadar ılımlı değildi. SOMO'nun Türk şirketlerinin Kuzey Irak'tan izin almalarını istemesini “kabul edilemez” bulan Tüzmen, Irak'la ticaretin gözden geçirilebileceğinin sinyalini veriyordu. Irak Milli Petrol Şirketi'nin hareketlerini başıboş diye tanımlayan Tüzmen, Türkiye'yi denemeye çalışmanın “bedelinin ağır olacağını” söylüyordu.¹¹⁴

Aynı günlerde Türk firmaları için bir başka sıkıntı daha yaşanmaktaydı. Ocak ayı sonlarında Irak'ın beyaz et ithalatını durdurması üzerine önemli bir bölümü ABD'li, bir bölümü ise Türkiye'li firmalara ait 25 bin tona yakın piliç Irak'a girmeden Mersin Serbest Bölgesi ve Mersin Limanı'ndaki konteynerlerde bekletildi.¹¹⁵ Söz konusu olan Türkiye'nin toplam beyaz et ihracatında küçük bir oran olduğundan bu gelişme genel ihracat durumu üzerinde pek de büyük bir etki yapacak türden değildi; ancak Irak'la arka arkaya bu tür sıkıntıların yaşanması kuşkusuz can sıkıcıydı. Ayrıca Irak'ın iç sorunları ve Türk firmalarına çıkarılan zorluklar –örneğin ülkeye giren her kamyonun 100-150 dolar ücret alınması– nedeniyle bu ülkeye olan satışlar giderek azalacak, sene ortasına gelindiğinde gıda ihracatının durma noktasına geldiği açıklanacaktı.¹¹⁶

Petrol krizi bir süre devam ettikten sonra nihayet Türk tarafının ısrarlı çabaları

Türk-Irak İş Konseyi Başkanı Ercüment Aksoy başkanlığında gerçekleştirilen Türk-Irak İş Konseyi Toplantısı

sonucunda SOMO geri adım atmaya razı oldu; Dış Ticaret Müsteşarlığı'na gönderilen yazıyla “petrol ürünleri taşımacılığına eski hükümlerle devam edileceği” açıklandı. 1 Şubat tarihi itibarıyla petrol ürünleri sevkiyatı yeniden başlarken, Türk firmalarının Irak'taki 1 milyar doları bulan birikmiş alacakları da garanti altına alınmış oldu.¹¹⁷ Türk-Irak İş Konseyi Yönetim Kurulu üyesi ve Gaziantep Ticaret Odası Başkanı Mehmet Aslan, durumu şu sözlerle değerlendirdi: “Irak tarafından başlatılan ve tam da anlam veremediğimiz şekilde imzalarına sadık kalmayarak, sözde bir yönetimle şirketlerimizi muhatap etmeye kalktılar. Eğer aldıkları bu siyasi kararı sürdürselerdi, sıkıntı büyüyecekti. Sıkıntının büyümeden tatlıya bağlanması sevindirici olmuştur.”¹¹⁸

Petrol sevkiyatı krizi sona ermişti, ancak Kuzey Irak'taki fiili Kürt yönetimi, ilerleyen dönemlerde de çeşitli biçimlerde sorun olmaya devam edecekti. Gerilimin en çok arttığı dönemlerden biri, Barzani'nin talihsiz bir açıklamayla ilişkileri büsbütün gerdiği Nisan ayı oldu. Kerkük'te yaşanmakta olan demografik değişim nedeniyle Türkiye'nin rahatsızlığını ifade ettiği bir süreçte Kürdistan Demokrat Partisi ve fiili Kuzey Irak yönetimi lideri Mesud Barzani, El-Arabiye televizyonuna verdiği bir demeçte Türkiye'nin Kerkük'e müdahale etmesi halinde kendilerinin de Diyarbakır'a müdahale edeceğini söyledi.¹¹⁹ Asker, Başbakan, Cumhurbaşkanı ve siyasi parti başkanları, Barzani'nin ölçüyü aşan açıklamasına sert tepki gösterdi.

KDP liderinin açıklamaları, Türk-Irak İş Konseyi'nin de gündemine girdi.

Barzani'nin Türkiye'den “hak ettiği yanıtı aldığını” söyleyen konsey başkanı Ercüment Aksoy, daha önce de bu tür durumlarla karşılaşıldığını söylüyor ve şunları ifade ediyordu:

*Türkiye'nin Irak'taki muhatabı Bağdat, yani El-Maliki'nin Başbakan olduğu hükümettir. Barzani değildir. Bunlar siyasi nitelikteki demeçler ve ilgili Türk makamları da karşılığını layıkıyla verdi. Her türlü koşula da Türkiye'nin hazır olduğu imajını özellikle verdiğini düşünüyorum. İş Konseyi Başkanı olarak bu tür durumlarla sıklıkla karşılaştık, bundan sonra da karşılaşabiliriz. Ancak sağduyu ile karşılıklı anlayış ve Türkiye'nin bazı hassas konularda ayağına basmaması ile çözümlenmesi gerekir. Dolayısıyla şu ortamda Türk işadamları negatif etkilenmez; ancak bu şekilde sürerse yüzde yüz etkilenir.*¹²⁰

Bu süreç içinde Kuzey Irak'a operasyon söylentilerinin artması da, işadamlarını iyice tedirgin etti. Azalan ticaret hacmine karşın Irak'taki faaliyet düzeyi milyarlarca dolarla ifade edilen firma temsilcilerinin gözü kulağı Hükümet ve Genelkurmay'daydı. Firma temsilcileri, büyük çaplı bir operasyonun gerçekleşmesi halinde ülkedeki faaliyetlerin tümüyle durmasından endişe ediyordu. Ercüment Aksoy, bu durumu “Araya kan girerse o dakikada bütün işler biter,” sözleriyle özetliyordu. 25 yıldır Irak'la iş yapmakla birlikte, 2003 yılından beri yaşanan gelişmeler karşısında “sıtkının sıyrıldığını” söyleyen Aksoy, operasyonla ilgili olarak, iş çevrelerinin endişelerini şöyle anlatıyordu:

Herhangi bir operasyon olursa sınır kapanacak. Böyle bir şeyin olması, Bağdat

*teslimi olan ve Habur'dan geçmesi öngörülen malların üretici şirketleri için büyük bir problem. Çünkü malınızı üretmiş olacaksınız ama paranızı alamayacaksınız. Bu sadece ticaret yapanların bakış açısı tabii. Bunun bir de müteahhidi, sanayicisi, bankacısı var.*¹²¹

Tüm bu karmaşanın içinde Türk iş çevreleri, Irak'la iş olanaklarını artıracak çeşitli araçları geliştirmeye devam ediyordu. Bunlardan bir tanesi de, Irak Ticaret Bakanlığı Fuarlar İdaresi Genel Müdürlüğü ve Forum Fuarcılık AŞ tarafından 23-27 Mayıs 2007 tarihleri arasında Gaziantep'te düzenlenen II. Uluslararası Irak Fuarı oldu. 30 ülkeden bini aşkın firmanın katıldığı fuara 36 ülkeden 70 bakan da davet edilmişti.¹²² Beklenenin üzerinde ilgi gören fuara 50 bin'in üzerinde ziyaretçi geldi ve Gaziantep Valisi Süleyman Kamç'ının verdiği bilgilere göre gelenlerin hemen tümü iş bağlantısı amacıyla fuardaki yerini almıştı. Diğer yandan uluslararası katılım da beklenenin üzerinde gerçekleşmiş, yalnızca Çin'den gelen firma sayısı 29'u bulmuştu.¹²³ Ne var ki bu tür girişimler, Irak'la ikili ticareti geliştirme konusunda beklenen sonuçları yaratmaya yetmiyor ve Türkiye'nin Irak'taki varlığı giderek azalıyordu.

Uzun süredir sözü edilen “Kuzey Irak'a operasyon” meselesi, bölgede üslenmiş olan PKK militanlarının güvenlik güçlerine yönelik saldırılarının yoğunlaşması üzerine ekim ayında somut bir gündem halini aldı. Özellikle de 7 Ekim günü Şırnak'ta Gabar dağı yakınlarında gerçekleştirilen ve 13 askerin hayatına mal olan

saldırı, söz yerindeyse “bardağı taşırmıştı.” 17 Ekim 2007 günü Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde yapılan oylamada Demokratik Toplum Partisi üyelerinin dışında hemen hemen tüm milletvekillerinin harekattan yana oy kullanması sonucunda, TSK'nin Kuzey Irak'a karadan ve havadan operasyon düzenlemesine izin veren tezkere, 19'a karşı 507 oyla kabul edildi. Kısa süre sonra da orta büyüklükte bir operasyon başlatıldı. Tezkerenin Meclis gündemine geldiği günlerde iş çevreleri bir kez daha endişe içine girmişlerdi. Kuzey Irak bölgesinde faaliyet yürüten ve 14 bin kişiyi istihdam eden irili ufaklı 1000'in üzerinde şirket, operasyon gerçekleşmesi halinde peşmerge kuvvetlerinin karşılık vermesi ve bölgenin çatışma ortamına dönüşmesi riski nedeniyle “geri mi dönsek?” sualini sorar hale gelmişti. Cizre Ticaret ve Sanayi Odası Başkanı Adnan Eki'nin aktardığına göre peşmergeler, Türkiye'nin kara harekâtına girmesi halinde savaşıacaklarını söylüyor ve Türk firmalarını da açık açık uyarıyorlardı.¹²⁴ 17 Ekim günü tezkere geçtikten sonra iş çevreleri arka arkaya, sürecin çok uzamaması yönündeki temennilerini ve gerekirse tezkerenin verdiği yetkiler kullanılmadan, Türkiye'nin bu sorunu müttefiklerinden de yardım olarak çözmesine yönelik kanaatlerini dillendirmeye başladılar.

Türk-Irak İş Konseyi ise, tezkerenin Meclis'te kabul edilmesiyle birlikte kısmen farklı bir politika izlemeye başladı. Tezkerenin Türkiye'nin gücünü ve kararlılığını gösterdiğini söyleyen konsey başkanı Ercüment Aksoy, milli menfaatlerin işadamlarının menfaatlerinin üzerinde tutulması gerektiğini düşündüğünü söylüyordu. Bazı

firmaların bölgeden çekilmesi konusunda da “kendi tercihleridir” diyen Aksoy, işadamlarının o güne kadar, hatta o günlerde bile pek kullanmayı tercih etmediği şu sözleri sarf ediyordu:

*Irak'ta Türk müteahhitlik hizmetlerimiz, çoğunluğu Kuzey Irak'ta olmak üzere 1,5 ila 2 milyar dolar arasındadır. Müteahhitlik dahil toplam ticaret hacmimiz ise yarıya yakını Kuzey Irak'ta olmak üzere 5 milyar dolar mertebesindedir. Ticaret hacmimiz 150 milyar dolar olsa da sınır ötesi operasyon yapılmalıdır. Artık Türkiye'nin sabrı taşı. Türkiye centilmen ve sabırlı bir ülkedir. Türkiye'nin Kuzey Irak'taki huzursuzluklarının ana kaynağı sadece PKK olmayıp, aynı zamanda Irak'ın kuzeyindeki yönetimin özellikle mart ayından bu yana takındığı tutumlardır. Buradan hareketle tezkerenin çıkması ve bu doğrultuda alınan kararlar çok doğru ve geçmiş kararlardır.*¹²⁵

Türkiye'nin Kuzey Irak'a yönelik yaptırımları, yalnızca sınır ötesi operasyon ile sınırlı kalmadı, Ekim ayının son haftasında yapılan Milli Güvenlik Kurulu toplantısından da, bölgeye ekonomik ambargo uygulanması yönünde “tavsiye” kararı çıktı. Devlet Bakanı Kürşad Tüzmen, işadamlarıyla bir araya gelerek bu fikri tartıştığında, bölgede faaliyet yürüten işadamlarından da olumlu yanıt alındı.¹²⁶ Ay sonunda ise gıda sektöründe faaliyet yürüten onlarca Türk firması, Irak'taki odalardan kayıtlarını sildirip ülkeyi terk etti; ancak bu kararın aslında, tezkereden önce varolan kuraklık ve ödemelerdeki aksamalardan kaynaklandığı yorumları yapıldı.¹²⁷

Türk-İran İş Konseyi

Türk-İran İş Konseyi'nin de kurulmasıyla gelişen ikili ticari ilişkiler, 2000'li yılların ortalarından itibaren hızla ivme kazandı ve yıllık ticaret hacmi milyarlarca dolarla ifade edilir oldu. İlişkilerin gelişmesinde Tahran yönetiminin Türkiye ile siyasi ilişkilerini geliştirmek istemesinin ve bilhassa PKK konusunda 1990'lı yıllarda izlediği politikaları terk etmesinin de hatırı sayılır derecede payı vardı. Özellikle 2006 yılı içerisinde Ankara ile oldukça yakın temas kuran İran, 2007 başından itibaren de ekonomik ve ticari ilişkileri daha da geliştirmek için harekete geçti. Bu doğrultuda, 2 yıldır ertelenmekte olan Türk-İran İş Konseyi ortak toplantısına katılmak üzere 6 Şubat günü İrandan kalabalık bir işadamı grubu Türkiye'ye geldi. Karşı kanat kuruluşu ICCIM Başkanı Ali Naghi Khamushi başkanlığındaki heyette 26 ayrı firmanın yöneticisi bulunuyordu.¹²⁸

The Marmara Otelinde gerçekleşen ortak toplantıda, Türk kanadı başkanı Ali Osman Ulusoy'la birlikte bir konuşma yapan Khamushi, Türkiye ve İran arasındaki yıllık ticaret hacminin 6 milyar dolara ulaştığını, ancak gerek bu rakamın, gerekse daha önce belirlenmiş olan 10 milyar dolar hedefinin yetersiz olduğunu söylüyor ve bu durumdan devletlerin değil özel sektörün sorumlu olduğunu öne sürüyordu. Türkiye'nin temel ithal ürünlerini başka ülkelere değil, İrandan alması gerektiğini savunan Khamushi, şöyle konuşuyordu:

Sizin ithal etmek için İrandan bulamadığınız ne var? Tüketim ürünlerini üretiyorsunuz. Madenler, enerji, petrokimya, kimyasal

*ürünler sizin sanayinizin temelidir. Hangisini İrandan bulamıyorsunuz? Neden başka ülkelere temin edeceksiniz ki? Aramızdaki siyasi dostluğa rağmen... Sorun ne? Biz sorunu bulup devletlere öneride bulunalım, onlar da sorunu ortadan kaldırsın.*¹²⁹

TOBB Başkanı Rifat Hisarcıklıoğlu'na göre ise Türkiye aleyhine gelişen ikili ticaret hacminin bu şekilde sürdürülmesi mümkün değildi ve İran'ın da Türkiye'den daha fazla mal almaya teşvik edilmesi ve hatta Türkiye'nin ithalatta öncelikli konuma getirilmesi gerekliydi.

Türk-İspanyol İş Konseyi

Zeynel Abidin Erdem başkanlığında ki Türk-İspanyol İş Konseyi, 2006 yılının Kasım ayında İspanya Başbakanı Jose Luis Rodriguez Zapatero'yu ağırladı. Zapatero'nun Türkiye ziyareti kapsamında 12 Kasım 2006 sabahı Çırağan Sarayında, Türkiye Başbakanı Recep Tayyip Erdoğan'ın da katıldığı bir çalışma kahvaltısı düzenlendi. Kahvaltıda Erdoğan, önceki yıl Türkiye-İspanya ikili ticaretinin 6,5 milyar dolara ulaştığını, 2006 yılının ilk 8 ayında da 5 milyar dolar düzeyinin yakalandığını ve bu rakamların daha da artabileceğini, ayrıca Türkiye'de 150'ye yakın İspanyol firmasının faaliyette olduğunu söyledi. Konuk başbakan ise işbirliği olanaklarını değerlendirirken özellikle Türkiye'nin enerji koridoru olma özelliğinin İspanyol firmalarının dikkatini çektiğini ve Türkiye'ye öncelikli bir ilgi duyduklarını belirtti. İki ülke arasındaki siyasi ilişkilerin de “mükemmel” olduğunu ifade eden Zapatero, “İki ülke de Avrupa'ya

dönük genç ülkeler. Her gün birbirlerine daha çok yaklaşıyorlar,” şeklinde konuştu ve ülkesinin Türkiye'ye AB yolunda “sonsuz” destek verdiğinin altını çizdi.¹³⁰

Türk-İsrail İş Konseyi

Türk-İsrail İş Konseyi, 2005 yılı içinde Ankara tarafından gerçekleştirilen iki ziyarette yerini aldı. Bunlardan ilki, Başbakan Yardımcısı ve Dışişleri Bakanı Abdullah Gül'ün 3-4 Ocak tarihlerindeki Kudüs ve Tel-Aviv ziyaretiydi. DEİK ve TOBB ile birlikte MÜSİAD temsilcilerinin de katıldığı ziyarette farklı sektörlerdeki firma temsilcileriyle bir araya gelindi.¹³¹ Bu ziyaretten 4 ay sonra Başbakan Erdoğan, TOBB'un koordinasyonunda 100 işadamlarının katıldığı bir heyetle İsrail'i ziyaret etti. Ziyaret kapsamında İş Konseyi tarafından düzenlenen toplantıya, İsrail Başbakan Yardımcısı Ehud Olmert ve Bayındırlık ve İskân Bakanı Binyamin Ben-Eliezer'in de aralarında olduğu pek çok isim katıldı.¹³²

2007 başında ise Türkiye, İsrail ve Filistin'den işadamlarını bir araya getiren bir proje gündeme geldi. Aslında aylar önce konuşulmuş, ancak hayata geçirilememiş olan “Erez” ya da diğer adıyla “Filistin Sanayi Bölgesi” projesi için üç toplumdan işadamları 15 Ocak 2007 tarihinde Tel-Aviv'de buluştular. İsrail İmalatçılar Birliği'nin evsahipliğinde gerçekleşen toplantıya TOBB Başkanı Rifat Hisarcıklıoğlu, Türk-İsrail İş Konseyi'nin İsrail kanadının yeni ve eski başkanları Menaşe Karmon ve Alon Liel, Filistin Ticaret ve Sanayi Odaları Başkanı Haşim Zügeyr gibi önemli isimler katıldı. Toplantıda Hisarcıklıoğlu Filistinlilerin

yaşama ve çalışma koşullarının ağırlığının altını çizirken, Zügeyr de güvenlik duvarları, İsrail saldırıları ve Gazze'ye uygulanan ambargo nedeniyle ağır koşullar altında yaşadıklarını belirtti ve İsraili işadamlarından, İsrail hükümetinin Filistin ekonomisiyle ilgili engelleri kolaylaştırmasına yönelik destek istedi.¹³³

Şubat ayında ise İş Konseyi tarafından “Türkiye ve İsrail arasında sağlık sektöründe işbirliği” konulu bir seminer düzenlendi. Seminerde bir konuşma yapan konsey başkanı Ekrem Güvendiren İş Konseyinin kurulduğu tarihte 100 milyon dolar seviyesinde olan ticaret hacminin turizm gelirleriyle birlikte 3 milyar dolara yaklaştığını, ancak yine de bu miktarı yeterli bulmadıklarını söylüyor, ticaret hacmini artırma potansiyeli taşıyan alanlardan sağlık sektörünün öne çıktığını belirtiyordu. Türkiye ve İsrail'in sağlık sektöründe Akdeniz'in en ileri ülkeleri arasında yer aldığını belirten Güvendiren, İsrail'in tıp konusunda ABD'deki gelişmeleri yakından takip ettiğini, işbirliğinin geliştirilmesiyle Türk insanının İsrail'de verilen hizmetlerden de yararlanabileceğini ifade etmişti.¹³⁴

Türk-İtalyan İş Konseyi

2006 yılının Eylül ayında Türkiye, iki ayrı katile halinde İtalyan işadamlarını ağırladı. İtalyan Ticaret Odası ile Milano ve Torino Ticaret Odaları işbirliğiyle 11-12 Eylül 2006 tarihleri arasında İstanbul'da düzenlenen toplantıda, ilk etapta, Milano ve Torino şehirlerinden gelen 18 İtalyan firmasından temsilciler, Türk şirket yetkilileriyle ikili görüşmeler gerçekleştirdi.

18 Eylül 2006 tarihinde ise Trieste, Udine, Gorizia ve Pordenone şehirlerinden gelen 48 İtalyan firma temsilcisi DEİK'te Türk işadamları ile bir araya geldi. Heyet ayrıca, 19 Eylül tarihinde ahşap-mobilya sektörü için İnegöl'e, metal-mekanik sektörü için Bursa'ya, çevre sektörü için İstanbul ve Kocaeli'ye ziyaretler gerçekleştirdi.¹³⁵

Ziyaretlerin ikinci turunda ayrıca, Türk-İtalyan İş Konseyi ve İtalya'nın Friuli Venezia Giulia (FVG) Özerk Bölgesi yöneticileri ve işadamları FVG ve Marmara Bölgesi arasında ekonomik, kültürel ve teknolojik işbirliğinin geliştirilmesi amacıyla Ocak 2001'de başlatılan “Trieste-Marmara Projesi”nin devamını sağlamak üzere İstanbul'da bir araya geldi. Türk ürünlerinin İtalya'ya giriş kapısı olan Trieste'nin bulunduğu FVG bölgesine yapılacak RO-RO taşımacılığının geliştirilmesi ve karşılıklı yatırım fırsatlarının görüşüldüğü toplantıya çok sayıda işadamı katıldı.¹³⁶

O yıl “sol” koalisyonun adayı olarak girdiği seçimden İtalya Başbakanı olarak çıkan Romano Prodi de 2007'nin ilk haftalarında Türkiye'nin konduğu oldu. 23 Ocak günü önce Bolu Tüneli'nin açılışına, ardından Erdoğan'la birlikte İstanbul'da yapılan “İtalya-Türkiye Stratejik Ekonomi İttifakı” toplantısına katılan Prodi, Türk iş dünyasının önde gelen isimleriyle buluştu. DEİK, TÜSİAD, TOBB, İtalyan Ticaret Merkezi ve İtalyan Büyükelçiliği'nin ortak organizasyonu ile düzenlenen toplantıda çok sayıda şirketin de üst düzey yöneticileri yer aldı. Romano Prodi, toplantıda yaptığı konuşmada “İşadamlarımız arasında gerçekleştirecek işbirliği, Akdeniz'deki iki büyük

ekonominin birbirini tamamlamasını sağlayacaktır ve bu şarttır. Bu noktada dostum Erdoğan'la aynı şekilde düşünüyoruz,” diyerek İtalyan şirketlerinin altyapı ve otoyol yapımında Türk firmalarıyla işbirliğine gitmek istediğini söyledi. Prodi, “İtalyan şirketlerinin Türkiye'de hiçbir ekonomik riski yok. İki ülke arasında iletişim teknolojileri, mimari, restorasyon ve turizm alanlarında da pek çok işbirliği olanağı var,” şeklinde konuştu.¹³⁷

Aynı yılın sonlarında bu kez de Başbakan Recep Tayyip Erdoğan İtalya'ya gitti.¹³⁸ Ziyaret kapsamında, 8 Kasım günü Roma'da Confindustria ve DEİK işbirliğiyle gerçekleştirilen Türk-İtalyan İş Forumu'nda bir konuşma yapan Erdoğan,

İtalyan işadamlarına, Türkiye'nin sunduğu fırsatlardan yararlanmak istemeleri halinde gerekli her türlü desteği sunma sözü verdi. İtalyan halkının ve işadamlarının Türkiye'nin AB'ye yapacağı katkıları da çok iyi idrak ettiğini söyleyen Erdoğan, şöyle konuştu:

Türkiye'ye gelen uluslararası sermaye içinde İtalyan işadamlarının paylarının daha da artmasını bir başbakan olarak doğrusu temenni ediyorum, bekliyorum. Şunu samimiyetle ifade etmek isterim; biz yatırım ortamını iyileştirmek konusunda özellikle son beş yılda devrim niteliğinde reformlar gerçekleştirdik. Bu reformlar neticesinde başarıya ulaştık. Ancak bu seviyelerin yeterli olduğunu düşünmüyoruz. Hem yatırım ortamının iyileşmesi hem de yapısal

Türk-İtalyan İş Konseyi
Heyeti Roma'da
(8 Kasım 2007)

reformların gerçekleştirilmesi kararlılığımızı bu noktada devam ettiriyoruz.

Türkiye'nin sunduğu fırsatlardan yararlanmak isteyen işadamlarına her türlü desteğin gösterileceği sözünü de burada huzurlarınızda ifade etmek istiyorum. Zaman zaman bazı sıkıntılar, aksamalar tabi ki olabilir. Bu her ülkede olağandır. En üst düzey yetkililerle yaptığımız görüşmeler çok çok verimli geçti. Görüşmelerde siyasi, askeri dertlerimizi, uluslararası güvenlik sorunlarını konuşurken, bir taraftan ağırlıklı olarak ekonomik ve ticari ilişkilerimizi konuştuk. Ekonomik ve ticari ilişkilerimizi konuşmamız demek, sizleri konuşmamız demek. İnaniyoruz ki nerede bir aksama varsa, yine birlikte gidereceğiz, düzelteceğiz.¹³⁹

Türk-Japon İş Konseyi

2000'li yıllarda Türkiye ve Japonya arasında varolan dostluk ilişkileri ticari ilişkilere yeterli düzeyde yansımıyor ve ikili ticaret dengesi de Türkiye aleyhine ilerliyordu.

Başbakan Erdoğan'ın 2004 yılının Nisan ayında gerçekleştirdiği Japonya seyahatinde de bu durum dile getirildi. Seyahatinin üçüncü gününde Türk-Japon İş Konseyi'nin Japonya İşadamları Federasyonu ile birlikte düzenlediği toplantıya katılan Erdoğan, "biri İpek yolunun en batısında, diğeri en doğusunda iki ülke olan" Türkiye ve Japonya'nın, dostluk ilişkilerinin her alanda geliştirilmesine özel önem verdiklerini ifade ediyor ve 2003 hükümet programında iki ülke arasındaki ilişkilerin stratejik ilişkiler düzeyine çıkarılması hususuna yer verildiğini hatırlatıyordu. Daha sonra Türkiye ile Japonya arasındaki ekonomik ilişkilere değinen Erdoğan, şunları söylemişti:

Türkiye ile Japonya arasında mevcut sağlam dostluk ilişkilerine karşın, üzülererek ifade etmem gerekir ki Türkiye aleyhine ticaret açığı gittikçe büyümektedir. İki ülkenin karşılıklı ihracatı arasında 1,7 milyar dolar fark var. Japon dostlarımızla olumlu yaklaşım, bizimle daha fazla çalışmak suretiyle aradaki açığı kapatmamız, ihracatımızı çok daha yukarılara doğru tırmandırmamız gerekir. Ülkelerimiz arasındaki ticari ilişkilerin sağlıklı bir düzeye ulaşması ve tedricen dengeye kavuşturulması inaniyorum ki her iki taraftaki heyecanı artıracaktır.¹⁴⁰

Türk-Japon İş Konseyi, 26-29 Eylül 2007 tarihleri arasında Japonya Ticaret ve Sanayi Odası (JCCI) Başkanı Nobuo Yamaguchi ve Japon işadamlarından oluşan bir heyeti ağırladı. İş konseyinin yaptığı açıklamada, her yıl yatırım imkanlarını değerlendirmek üzere farklı bir ülkeye ziyaret

gerçekleştiren heyetin Türkiye'ye ilk kez geleceği bildirilirken, ziyaret kapsamında Türkiye'ye daha fazla Japon yatırımı gelmesi için atılması gereken adımların görüleceği ve DEİK tarafından Japon heyete Türkiye'deki iş ve yatırım ortamını özetleyen sunumlar yapılacağı ifade edilmişti.¹⁴¹

"Türkiye-Japonya İş Olanakları" adıyla gerçekleştirilen söz konusu toplantıda Japon işadamları, Türkiye'nin Avrupa ülkelere girmek için önemli bir merkez ve giriş kapısı olabileceğini söylediler. Türkiye'ye geliş amaçlarının iki ülke arasındaki işbirliğini geliştirmek olduğunu vurgulayan JCCI Başkanı Yamaguchi, Türkiye ve Japonya arasındaki ekonomik ilişkilerin henüz istenen düzeyde olmadığına değiniyor ve şunları söylüyordu:

*Türkiye'deki ekonomik gelişme, hayata geçirilen reformlar dikkat çekici. Bunlar devam ederse, ilerideki yatırımlar katlanarak büyüyecektir. Türkiye'yi Japon işadamları çok önemsiyor. Türkiye, AB piyasalarına girmek için çok önemli bir merkez, bir atlama taşı, giriş kapısı olabilir. Ziyaretimiz ve gerçekleştirilen bu toplantı, bu yönde bilgi alışverişinde bulunmak için iyi bir fırsat.*¹⁴²

Bu dönemde Türk-Japon İş Konseyi'nin Türk kanadı tarafından geliştirilen projeler arasında IT alanında işbirliği öne çıkıyordu. İş Konseyi Başkanı Aslan Önel önderliğinde ilgili kamu ve özel sektör örgütlerinin girişimleriyle bu alandaki işbirliği olanakları belirlenerek, işbirliğinin her iki ülke lehine yaratacağı olası yararlar her platformda dile getiriliyordu.

Türk-Kazak İş Konseyi

2003 yılındaki Türkiye ziyareti sırasında Nursultan Nazarbayev'le bir araya gelen Türk-Kazak İş Konseyi, 26-27 Mayıs 2005 tarihlerinde ise bu kez Recep Tayyip Erdoğan başkanlığında, kamu ve özel sektör temsilcilerinin içinde yer aldığı bir heyetle Kazakistan'ın Astana ve Almatı şehirlerine resmi bir ziyaret düzenledi. Ziyaretin ilk gününde Astana'da iş konseyi tarafından, Kazakistan Yatırım Ajansı (Kazinvest) ile işbirliği içinde Türk-Kazak İşbirliği Forumu düzenlendi. 50 civarında Kazak ve 70 civarında Türk işadamlarının katıldığı forum sürecinde iki ülke işadamları ikili görüşmeler gerçekleştirdiler.¹⁴³

Türk-Letonya İş Konseyi

Türk-Letonya İş Konseyi, bazı eski Sovyet ülkeleriyle kurulan konseyler gibi, görece düşük bir faaliyet temposuyla çalışıyordu. Öyle ki, eski başkanlardan Enver Güney'in

Cumhurbaşkanı Abdullah Gül, Kazakistan'a gerçekleştirdiği resmi ziyaret kapsamında Nazarbayev ile Türkiye-Kazakistan İş Forumu'na katıldı (15 Aralık 2007)

Japon işadamları heyetinin Devlet Bakanı Kürşad Tüzmen'i ziyareti (16 Kasım 2006)

aktardığına göre, kendi başkanlığı döneminde Letonya Dışişleri Bakanı onuruna düzenlenen bir kahvaltılı toplantı dışında herhangi bir etkinlik gerçekleştirilmemişti. Bunun temelinde şüphesiz Türk işadamlarının Letonya konusundaki isteksizliği ve potansiyel iş olanaklarının azlığı yatıyordu.¹⁴⁴

Türk-Letonya İş Konseyi, 2005 yılı Nisan ayında Türkiye'yi ziyaret eden Letonya Cumhurbaşkanı Vaira Vike-Freiberga'yı ortak toplantıda ağırladı. Konuk cumhurbaşkanının Türkiye ziyaretine denk getirilen İş Konseyi ortak toplantısı, 20 Nisan 2005 tarihinde, 37 Leton ve 36 Türk firmasının temsilcilerinin katılımıyla,

İstanbul Hilton Otelinde gerçekleştirildi. Toplantının ilk konuşmasını yapan Türk-Letonya İş Konseyi Başkanı Cengiz Gül, geride bırakılan 10 yıl içinde iki ülke arasındaki ticaret hacminin 8 kat arttığını, buna karşın 2004 sonu itibarıyla gelen düzeyin 40 milyon dolar olduğunu ve bunun potansiyelin çok altında olduğunu vurguladı. Konseyin karşı kanat başkanı Andrijs Ozols ise, iş konseyinin henüz yeterince etkin olmadığını belirterek söz konusu toplantıyla birlikte iki ülke arasında bir ticaret köprüsünün oluşmasını temenni ettiğini söyledi. DEİK İcra Kurulu Başkanı Rona Yırcalı ise, bir NATO üyesi ülke olarak Türkiye'nin Letonya'nın NATO üyeliğini desteklediğini, kısa süre sonra başlayacak AB müzakerelerinde de Letonyadan aynı desteğin beklendiğini ifade etti. Son konuşmayı yapan Letonya Devlet Başkanı Freiberga ise ülkesinin Türkiye'nin AB üyeliği sürecindeki en büyük destekçisi olacağını söyledi.¹⁴⁵

Türk-Lübnan İş Konseyi

Konseyin kuruluşunu takip eden 4 yıllık süreçte Türkiye ve Lübnan arasındaki ikili ticaret grafiği sürekli olarak yükselen bir seyir izledi, ancak 2006'da yaşanan İsrail-Lübnan savaşı, Lübnan'ın tüm diğer ülkelerle birlikte Türkiye'yle olan ekonomik ve ticari ilişkilerini de kaçınılmaz olarak sekteye uğrattı. 2006 yılının Temmuz ayında iki İsrail askerinin Hizbullah militanları tarafından kaçırılması üzerine başlayan İsrail operasyonu 33 gün sürmüş ve Lübnan'a büyük bir yıkım getirmişti. Yaklaşık 1200 kişi yaşamını yitirirken, başkent Beyrut dahil pek çok şehrin altyapısı ciddi ölçüde zarar gördü. Bu savaştan etkilenmesi kaçınılmaz olan ülkeler arasında Lübnan'da ticari faaliyetler yürüten Türkiye de bulunuyordu.

Savaşın başlamasından sonra konuya ilişkin ilk açıklama, Türk-Lübnan İş Konseyi Başkanı Mehmet Habbab'dan geldi. İsrail'in müdahalesinin Lübnan için ağır bir darbe anlamına geldiğini söyleyen Habbab, "Türkiye'nin Lübnan'a ihracatı 250-300 milyon dolar civarında. İthalatı ise 150 milyon kadar. Aksamalar mutlaka olacaktır. Bu durum Türkiye'yi biraz, Lübnan'ı ise çok etkiler" şeklinde konuşmuştu. Türkiye'ye her yıl Lübnan'dan 150 bin turist geldiğini, Türkiye'den de bu ülkeye ortalama 25 bin turistin gittiğini hatırlatan Habbab'a göre savaşın sürüp gitmesi halinde bu turist akışı da devam edemeyecekti.¹⁴⁶ Lübnan'daki savaş, 17 Temmuz tarihinde yapılan DEİK Genel Kurul toplantısında da gündeme getirildi. Toplantıda bir konuşma yapan Başbakan Erdoğan, bir örgütün eyleminin bütün bir ülkeye mal edilemeyeceğini, sırf

bu nedenle ülkedeki sivil hedeflerin yok edilemeyeceğini söylüyor ve Türkiye'nin bölgesel barış konusunda daha fazla inisiyatif üstlenmesi gerektiğini söylüyordu.¹⁴⁷

İşadamlarının endişeleri kısa sürede gerçeğe dönüştü ve Türkiye'nin Lübnan'a yaptığı ihracat durma noktasına geldi. Mehmet Habbab, Ağustos ayının ilk haftasında ANKA ajansına yaptığı açıklamada, Lübnan'a karadan yapılan ihracatın tamamen durduğunu, ülkeden gelen turist sayısının da sıfır noktasına gerilediğini belirtiyordu. Habbab'ın verdiği bilgilere göre Temmuz ayı içinde Türkiye'nin Lübnan'a olan toplam ihracatı 7 milyon dolar düzeyinde gerçekleşmişti; sene başından beri ise aylık ortalama ihracat düzeyi 20 milyon dolara yakındı.¹⁴⁸

İsrail'in harekâtı 14 Ağustos tarihinde Birleşmiş Milletler'in müdahalesi ve taraflar arasında ateşkes ilan edilmesiyle sona erse de, Lübnan'ın bu operasyondan gördüğü maddi zararın boyutu milyarlarca dolarla ifade ediliyordu. Tüm savaş sonrası dönemlerde olduğu gibi altyapının yenilenecek olması ülkede yeni iş olanaklarının da doğması anlamına geliyordu, fakat başta turizm olmak üzere iki ülke arasındaki ekonomik ve ticari ilişkilerin tekrar eski seviyesine gelmesi uzun zaman alacaktı.

Sorunları bir nebze de olsa düzeltmek amacıyla Türk-Lübnan İş Konseyi Yürütme Kurulu üyeleri, Mehmet Habbab başkanlığında 3-5 Eylül tarihlerinde Beyrut'a bir ziyaret düzenlediler. Bazı gazete muhabirlerinin de katıldığı ziyaretin amacı, "Lübnan tarafına Türk özel sektörü adına

geçmiş olsun dileklerini sunmak, kendilerine destek vermek üzere beklentilerini öğrenmek ve bu arada Türk firmaları açısından doğan yeni iş imkânlarına dair bilgi edinmek," olarak ifade ediliyordu.

İş Konseyi Yürütme Kurulu üyeleri, ziyaret esnasında Lübnan Başbakanı Fuad Sinyora, Ulaştırma ve Bayındırlık Bakanı Muhammed Safani, Enerji Bakanı Muhammed Fneich, İmar ve Kalkınma Konseyi Başkanı Nebil Al-Jisr ile görüşmeler gerçekleştirdi. Ayrıca İş Konseyi'nin karşı kanadı Lübnan Ekonomi Forumu'nun başkanı, Lübnan Sanayiciler Derneği Başkanı ve Beyrut Ticaret, Sanayi ve Tarım Odası Başkanı ve üyeleri ile toplantılar gerçekleştirildi. Ziyaretin ilk gününde savaş sırasında en fazla zarar gören bölge olan Güney Beyrut'ta incelemelerde bulunuldu ve yetkililerden bilgi alındı. Ardından Türkiye'nin Beyrut Büyükelçisi İrfan Acar ile bir araya gelerek görüş alışverişinde bulunuldu.¹⁴⁹

Türk-Malezya İş Konseyi

1995 yılında Malezya Ticaret ve Sanayi Odası (NCCIM) varılan anlaşma sonucunda kurulan Türk-Malezya İş Konseyi, ilk faaliyet yıllarında çeşitli önemli temaslar gerçekleştirmiş ve her iki taraftan işadamlarının katılımıyla çok sayıda toplantı gerçekleştirmişti. Ancak karşı kanatla beklenen uyumun sağlanamaması nedeniyle bir süre sonra faaliyetler durma noktasına geldi.

20-21 Mart 2006 tarihleri arasında İstanbul'da düzenlenen Türkiye-Malezya II. Dönem KEK toplantısında ise, toplantı

için Türkiye'ye gelmiş olan NCCIM Başkanı Maidin ile bir görüşme yapılarak iş konseyi faaliyetlerinin yeniden canlandırılmasının mümkün olup olmadığı konusunda görüş alışverişinde bulunuldu. Karşı kanattan olumlu yanıt alınması üzerine aynı yılın kasım ayında, 12 yıl aradan sonra ortak toplantı yapılması kararlaştırıldı.¹⁵⁰

Türk-Mısır İş Konseyi

DEİK'in 2006 yılında hazırladığı bir rapor, Mısır'la olan ekonomik ve ticari ilişkilerin 2000'li yılların ortalarına doğru ivme kazandığını ortaya koyuyordu. Buna göre Türkiye-Mısır dış ticaret hacmi 2000 yılında 516 milyon dolar iken 2005 yılında 1 milyar dolara ulaşmış, 2005 yılında ise Türkiye'nin Mısır'a ihracatı bir önceki yıla göre %45 artarak 471,7 milyon dolardan 685,7 milyon dolara yükselmışti. Rapora göre, iki ülke ticaretinin ve karşılıklı yatırımların Cumhurbaşkanı Ahmet Necdet Sezer'in Aralık 2005'te Mısır'a yaptığı

resmi ziyaret sırasında imzalanan Serbest Ticaret Anlaşması ile daha da artarak, ilk aşamada 2 milyar dolara, orta vadede ise 4 milyar dolara ulaşması beklenmekteydi. Türk firmalarının Mısır'da 57,5 milyon dolar hacmindeki yatırımlarına ilaveten Türk müteahhitlerinin o tarihe kadar gerçekleştirdiği projelerin değeri de 557 milyon dolara ulaşmıştı.¹⁵¹ Ancak anlaşmanın yürürlüğe girmesi Mart 2007 tarihini bulduğundan, 2006 yılı itibarıyla ikili ticaret hacmi 1 milyar dolar seviyesinde kalacaktı.¹⁵²

Serbest Ticaret Anlaşması'nın yürürlüğe girdiği 2007 yılı itibarıyla, Bülent Savaşın başkanlığını yaptığı Türk-Mısır İş Konseyi Kahire'de çeşitli etkinliklere imza attı. Konsey üyeleri 26-30 Kasım tarihleri arasında Mısır başkentine bir ticaret ve yatırım ziyareti gerçekleştirdi. Ziyaret kapsamında çeşitli ikili görüşmelerin yanı sıra 27-28 Kasım tarihlerinde bir iş forumu ve 2. MENA (Ortadoğu ve Kuzey Afrika) - OECD Yatırım Programı Bakanlar Toplantısı gerçekleştirildi. Toplantıların amacı "yatırım ortamını geliştirici reformları teşvik etmek ve MENA ülkelerini ekonomik anlamda daha modern bir yapıya kavuşturmak" olarak açıklanırken, MENA bünyesindeki ülkelerde sürdürülebilir ekonomik büyüme üzerinde özellikle durulacağı ifade edildi.¹⁵³

Türk-Moğol İş Konseyi

Başbakan Recep Tayyip Erdoğan'ın 19-20 Temmuz 2005 tarihlerinde Moğolistan'a gerçekleştirdiği resmi ziyarete Türk-Avrasya İş Konseyleri Yürütme Kurulu üyesi Ali Rıza Arslan ve Türk-Moğol İş Konseyi'nin bazı üyeleri de katıldı.

Ziyaretin ilk gününde Moğolistan Eğitim, Kültür ve Bilim Bakanı Puntsagiin Tsagaan tarafından heyet onuruna verilen yemekte ev sahibi ülke yetkilileriyle çeşitli görüşmeler yapıldı.¹⁵⁴

Türk-Avrasya İş Konseyleri'nin 31 Ocak 2006 tarihinde yapılan Genel Kurul toplantısı sonucunda Türk-Moğol İş Konseyi'nin başkanlığına Cengiz Macun getirildi. Macun, görevi devralmasından hemen sonra hızlı bir ziyaret trafiğine başlayacaktı. İlk olarak, Genel Kurul'dan 3 gün sonra, 3 Şubat 2006 günü, konseyin Yürütme Kurulu üyelerinden Ahmet Andiç'le birlikte Moğolistan'ın Ankara büyükelçisi Panidjunai Khaliun makamında ziyaret edildi. Khaliun bu görüşmede, önceki yıl yapılan Moğolistan ziyaretine değinerek bu tür ziyaretlerin artırılması gerektiğini ifade etti. 20-23 Haziran tarihleri arasında ise Cengiz Macun, DEİK araştırma departmanından Altay Atlı'yla birlikte, Moğolistan pazarının sunduğu olanakları incelemek amacıyla Ulan Bator'a bir ziyaret gerçekleştirdi ve burada çeşitli yetkililerle görüş alışverişinde bulundu. Kasım ayında ise Moğolistan Başbakanı Miyegembo Enkhbold Türkiye'yi ziyaret etti; bu ziyaret vesilesiyle 3 Kasım 2006'da TOBB Plaza'da Türk-Moğol İş Konseyi toplantısı gerçekleştirildi.¹⁵⁵

Macun döneminin en önemli etkinliklerinden biri de, Ulan Bator'da düzenlenen ve büyük ilgi gören "Özelleştirme Teknikleri" semineri oldu. Ayrıca Türkiye'den Moğolistan'a direkt uçuşların başlatılması için yürütülen girişimler sonucunda THY, Moğolistan uçuşlarını 2013 yılı uçuş planına dahil etti.¹⁵⁶

Türk-Rus İş Konseyi

2006 yılında Turgut Gür'ün girişimleriyle oldukça ilginç bir projeye imza atıldı. Kendisi de eski bir atlet olan Türk-Rus İş Konseyi Başkanı, bir süre önce bir araya gelen Rusya Devlet Başkanı Vladimir Putin ve Cumhurbaşkanı Ahmet Necdet Sezer'in "kültür ve spor alanında da ortak projelerimiz olmalı" düşüncesinden hareketle Uluslararası Karadeniz Barış Süper Maratonu'nu düzenleme kararı aldı. Rusya, Türkiye, Ukrayna, Bulgaristan, Romanya, Moldova ve Gürcistan atletizm federasyonlarının katılımıyla gerçekleşen maratondan beklenti, geçmiş dönemlerde birbiriyle ciddi sorunlar yaşamış Karadeniz'e kıyısı olan ülkeler arasında barışın, dostluğun ve kardeşliğin pekiştirilmesiydi. 16 Eylül günü İstanbul'da başlayan maraton, 8 ülke ve 105 şehri kapsayan 4,323 kilometrelik bir güzergâhın ardından yine İstanbul'da son bulacak, ayrıca bir tür "bayrak yarışı" gerçekleştirilmekte olan atletler, geçiş noktaları

Cumhurbaşkanı
Ahmet Necdet
Sezer ve Vladimir
Putin'in 2006'daki
buluşmasından
esinlenen Türk-
Rus İş Konseyi
Başkanı Turgut
Gür, Uluslararası
Karadeniz Barış Süper
Maratonu projesini
hayata geçirdi.

Devlet Bakanı Kürşad Tüzmen'in katılımıyla gerçekleştirilen Türk-Rus İş Konseyi Toplantısı (29 Mayıs 2006)

boyunca işadamları heyetleri tarafından karşılanacaktı.¹⁵⁷ 30 atletin katıldığı maraton, beklenenin altında bir bütçe oluşması nedeniyle maddi zorluklarla ilerlemesine karşın, 9 Ekim günü İstanbul'da başarıyla sona erdi.¹⁵⁸

Geride bırakılan süre zarfında Rusya ile olan ticari ilişkiler bir hayli gelişmiş, özellikle son birkaç yıl içinde Türkiye, Rusya'nın dış ticaretinde ön sıralarda yer alan Güney Kore, Japonya ve Hindistan gibi ülkeleri geride bırakmıştı. Bu açıklamayı yapan, Türk-Rus İş Konseyi'nin 27 Mart 2007 tarihinde gerçekleşen ortak toplantısına katılan Rusya Federasyonu Konsey Başkanı Sergey Miranov'du. Miranov ayrıca 2008 yılı sonu itibarıyla ikili ticaret hacminin 25 milyar dolara çıkarılmasının hedeflendiğini ifade etmişti.¹⁵⁹ Ancak iki ülke arasındaki gerilim ve "rekabet" başlıkları da çeşitli biçimlerde kendisini gösteriyordu. Bu durum, Haziran ayında gerçekleştirilen Karadeniz Ekonomik İşbirliği

toplantısında da kendisini gösterdi. 15 Haziran 2007 tarihinde Çırağan Sarayı'nda düzenlenen "Yeni Ufuklara Yelken Açmak" temalı KEİ toplantısında temel gündem, Rusya'nın Orta Asya ülkeleriyle birbiri ardınca yaptığı enerji anlaşmaları karşısında değişen dengeler oldu. Türkiye tarafı için toplantının anlamı, Rusya'nın Türkiye'yi by-pass eden enerji politikalarına karşı alternatif oluşturabilmektir.¹⁶⁰ Ne var ki gerek KEİ toplantısına, gerekse eş zamanlı olarak DEİK ve CERAN'ın ortaklaşa düzenlediği enerji konferansına Rusya'nın bu alanda "tekeli" oluşturma amaçlı politikaları damga vurdu. Özellikle Nabucco'ya karşı bir tür alternatif olan ve Rusya'nın Gazprom şirketi ile İtalyan Eni şirketinin ortaklaşa gerçekleştireceği Güney Akım projesinde bölgede etkin güç olma doğrultusunda siyasi amaçlar da güdüldüğü konusunda hemen herkes hemfikir idi.¹⁶¹

Tüm bu gerilim başlıklarına rağmen Türk işadamları Rusya gibi dev bir pazarın yarattığı fırsatlardan yararlanmak için her tür olanağı seferber etmeye devam ediyordu. Örneğin KEİ Konferansı'nın yapıldığı yaz aylarında, Rusya'nın 2014 Kış Olimpiyatları'na ev sahipliği yapacağının kesinleşmesi üzerine, olimpiyatlar için yapılacak yatırımlardan pay almak için kollar sıvandığı. Rusya Devlet Başkanı Vladimir Putin tarafından, kış olimpiyatlarının gerçekleştirileceği Krasnodar bölgesine 5 milyar dolarlık yatırım yapılacağına açıklanması üzerine Türk-Rus İş Konseyi de, Putin'in himayesi altında bu bölgede gerçekleştirilecek olan "Kuban Yatırım Fuarı"na etkin bir biçimde katılma kararı aldı.¹⁶² Güre göre Türk firmaları, 20-23 Eylül tarihleri

arasında düzenlenecek olan fuarı dikkate alarak "ellerini çabuk tutmalıydı." Konuya ilişkin bir muhabire demeç veren Gür, Türk işadamlarına hem olimpiyatlar için, hem de genel olarak Rusya'yla olan ilişkiler açısından tavsiyeleri sorulduğunda şu yanıtı veriyordu:

*Hazır gel. Forumu iyi öğren. Bölgede yapılacak projeler belli. Gözüne kestirdiğine talip ol. Tarımla projeni hazırla öyle gel. Tüm bu imkânlar var. Bölgede otoyollar, sahil yolları yapılacak. Putin o bölgenin gelişmesine kesin kararlı. Ruslar kolay kolay güvenmezler. Çok denerler, bir kere güvendiler mi de iş bitmiş demektir. Devam ederseniz güçlü bir partneriniz vardır. Burada iş yapmak isteyen işadamı Rusya'yı iyi tanımalıdır. Kültürü nedir, nasıl bir yakınlaşma sağlanır, vergi mevzuatı nasıldır, şirket nasıl kurulur bilmek gerekir. Açık ve şeffaf olmak lazım. İşadamı, bir hukukçu ve mali uzmanla çalışmıyorsa yanlış yapıyor demektir.*¹⁶³

Türk-Slovak İş Konseyi

2000'li yıllar boyunca ortalama bir tempoda faaliyetlerini sürdüren Türk-Slovak İş Konseyi, 2007 yılında özgün bir kültürel projeye imza attı ve Mevlana Celâleddin Rûmî'nin doğumunun 800. yılı etkinlikleri çerçevesinde İntekno İstanbul Sazandeleri, Slovakya'nın başkenti Bratislava'da bir "hoşgörü" konseri verdi. İş konseyinin organize ettiği, İntekno Şirketler Topluluğu'nun ana sponsorluğunda ve Türkiye'nin Slovakya Büyükelçisi Tunç Üğdül'ün himayesinde düzenlenen konser, 3 Nisan 2007 akşamı Primacialny Sarayı'nda gerçekleştirildi.¹⁶⁴

Türk-Suriye İş Konseyi

İş Konseyi, Suriye Devlet Başkanı Beşar Esad'la 2004 yılının ilk günlerinde Türkiye'de bir araya geldi. Ziyaretinin son günü olan 8 Ocak günü İş Konseyi'nin organizasyonu dahilinde 40 civarında işadamlarıyla bir araya gelen Esad, ülkesinin kapılarının Türklere açık olduğunu söylemiş ve talepleri dinlemişti. Toplantıda hazır bulunan Devlet Bakanı Kürşad Tüzmen'in açıklıkla ifade ettiği, "Biz Sayın Esad'dan sadece bir şey istiyoruz: İhaleleri bize versin" sözü işadamları tarafından alkışlanırken, TOBB Başkanı Hisarcıklioğlu da Tüzmen'in bu sözlerinin bütün işadamlarının hislerine tercüman olduğunu söylemişti.¹⁶⁵ Temmuz ayında ise Türk-Suriye İş Konseyi'nin düzenlediği çalışma yemeline katılan Suriye Başbakanı Muhammed Naci el Otri, Suriye ve Türkiye arasındaki ekonomik ilişkileri siyasi ve stratejik ilişkiler boyutuna taşımayı istediklerini belirterek, "Türk kardeşlerimizle ekonomik ilişkilerimizin güçlü ve stratejik siyasi ilişkiler düzeyine çıkması için uğraş vermekte ısrarlıyız," diyecekti.¹⁶⁶

Türkiye ve Suriye arasındaki ticari ilişkilerde sıçrama yaratacak olan süreç, 1 Ocak 2007 tarihinde, iki ülke arasında serbest ticaret alanı tesis eden anlaşmanın yürürlüğe girmesiyle başladı. Bu anlaşma ile sanayi ürünlerindeki gümrük vergileri, miktar kısıtlamaları ve eş etkili vergi ve önlemlerin kaldırılması başta olmak üzere, teknik mevzuat gibi çeşitli konularda yeni düzenlemeler yapıldı. Ayrıca bazı ürünler ve sektörler için pazara giriş kolaylığı sağlandı.¹⁶⁷

Türk-Suudi İş Konseyi, Türkiye'ye resmi bir ziyaret yapmakta olan Suudi Arabistan Kralı Abdullah bin Abdülaziz'i ağırladı (9 Ağustos 2006).

Siyasi ilişkilerin de gelişmekte olduğu süreçte, Suriye Devlet Başkanı Beşar Esad Türkiye'yi ziyaret etti. Ekim ayında Türkiye'ye gelen ve burada Türk-Suriye İş Konseyi'nin toplantısına da katılan Esad, en önemli çıkışı, 2 hafta önce TBMM'den geçmiş olan ve Türk Silahlı Kuvvetleri'nin Kuzey Irak'a sınır ötesi operasyon düzenlemesine izin veren tezkereye desteğini ifade ederek yaptı. Esad, Türkiye'nin terörle mücadele sürecine verdikleri destek için "Bu, Suriye halkının tutumudur. Türkiye siyasi ve ekonomik anlamda kazanırsa biz de kazanırız. Türkiye bir kişi kaybederse biz de kaybederiz. Siyasi ilişkilerimiz çok üst düzeyde. Güvenlik, ekonomik ve askeri ilişkilerimiz de gelişmekte," şeklinde konuştu. Cumhurbaşkanı Gül ve Başbakan Erdoğan ile iki ülke ticaret hacmini 1 milyar dolardan 2 milyar dolara çıkarmayı konuştuklarını belirten Esad, işadamları için vizelerin karşılıklı olarak kaldırılmasını da önerdi.¹⁶⁸ 2009 yılında vizelerin tamamen kaldırılmasıyla sonuçlanacak olan süreç bu

şekilde başlamış oldu. Diğer yandan Rifat Hisarcıklıoğlu'nun verdiği bilgilere göre bir yıl öncesinden Esad'ın ziyaretine kadar olan süreçte ikili ticaret hacmi üçte bir oranında artmıştı bile.¹⁶⁹

Türk-Suudi İş Konseyi

Türk-Suudi İş Konseyi, 2006 yazında Suudi Arabistan Kralı Abdullah bin Abdülaziz el Suud ve beraberindeki heyeti ağırladı. 9 Ağustos günü Çırağan Sarayı'nda düzenlenen çalışma yemeği ve toplantıya Başbakan Erdoğan da katıldı. Burada bir konuşma yapan Erdoğan, iki ülke işadamlarının bir araya gelmelerini, ekonomik ve ticari ilişkilerin gelişmesi açısından önemli bir adım olarak değerlendiriyordu. Suudi işadamlarına yatırım ortamının geliştirilmesi amacıyla Türkiye'de gerçekleştirilen çalışmaları anlatan Erdoğan, Türkiye'nin son 3-4 yılda gösterdiği performansla küresel sermayenin ilgi odağı olmaya başladığını söyledi. İki ülke arasındaki 3 milyar dolarlık ticaret hacminin çok düşük olduğunu belirten Erdoğan, "Ortak hedefimiz, 2-3 yıl içerisinde bu rakamı 7 milyar dolar seviyesine çıkarmak olmalıdır" dedi. Erdoğan ayrıca iki ülke arasındaki ilişkilerin hukuki altyapısını tamamlamak için çaba harcadıklarını vurgulayarak Ankara'da 6 anlaşmanın imzalandığını hatırlattı.¹⁷⁰

Toplantı öncesinde gazetecilerin sorularını yanıtlayan İş Konseyi başkanı Ali Bayramoğlu ise Suudilerin farklı projelerle ilgilendiğini, 2 ila 10 milyar dolarlık bir "Serbest Arap Turizm Bölgesi" oluşturma projesinin de gündeme gelebileceğini söyledi.¹⁷¹

Heyetin ziyareti sürecinde DEİK İcra Kurulu Başkanı Rona Yırcalı da bir basın açıklaması yaparak Türkiye'nin Suudi Arabistan'da öngörülen yatırımlar içinde daha fazla pay alması gerektiğini ifade etti. Suudi Arabistan'ın 2006 bütçesinde 36 milyar dolarlık, 2020 yılına kadar da 620 milyar dolarlık yatırım öngörüldüğünü, bundan Türkiye'nin de önemli pay alabileceğini kaydeden Yırcalı, Suudi Arabistan heyetinin o zamana kadar yaptığı temasların siyasi olduğunu belirtti ve ekonomik temaslar yoluyla bu alanda da ilerleme sağlanacağını söyledi.

DEİK İcra Kurulu Başkanı Rona Yırcalı, açıklamasının devamında şöyle konuştu:

Şimdiye kadar yapılan görüşmelerin ve anlaşmaların ışığında Suudi işadamlarının özellikle turizm, ulaştırma ve gıda alanlarında GAP'a, enerji dağıtım ve üretimine, telekomünikasyona büyük ilgileri var. Bunların hepsi bizim özelleştirmelerimizi ilgilendiren konular. Biz özelleştirme atılımlarına devam ettiğimiz müddetçe, petrol fiyatlarındaki yükseklik ve bu ülkelerdeki petrol-den kaynaklanan finansman imkânlarının genişlemesi ve kendilerini eskisi kadar Batı ülkelerinde rahat hissetmemeleri, bizim siyasi istikrarımız ve ilerlememiz ışığında Türkiye'de önemli yatırımlar yapacaklarını biliyoruz. Bu kadar büyük bir heyetle gelmeleri, Kral'ın başa geçtikten 9 ay sonra buraya gelmesi, bize 4-5 gün ayırması bunun önemli göstergeleri. Suudi Arabistan'ın 2006 bütçesinde 36 milyar dolarlık, 2020 yılına kadar da 620 milyar dolarlık yatırım öngörüldüğü. Bundan Türkiye de önemli pay alabilir.¹⁷²

Türk-Tayvan İş Konseyi

Türk-Tayvan İş Konseyi aslında DEİK'e bağlı en eski konseylerden biriydi. 1990'lı yılların başlarında özellikle demir-çelik ihracatının artması sonucunda iş çevreleri Tayvan'la giderek daha fazla ilgilenmeye başlamış, 1993 yılı sonunda da Tayvan Ulusal Sanayi ve Ticaret Odası'yla varılan anlaşmayla İş Konseyi kurulmuştu. Ancak birkaç yıl gerçekleştirilen etkinlik ve toplantılardan sonra 1997 yılında konsey faaliyetleri fiilen durmuştu. Muhatap kuruluşun yenilenmesi ve İş Konseyi faaliyetlerinin yeniden canlandırılması ise 2005 yılını buldu.

İş Konseyi'nin toparlanma sürecine girmesinden kısa süre sonra başkanlık görevini devralan İbrahim Güden, o günden beri yaşanan süreci şu şekilde anlatıyordu:

Türk-Tayvan İş Konseyi başkanı seçildiğimden ilk işim bugüne kadar neler yapıldığını ve iki ülke arasındaki dış ticaret bilgilerini öğrenmek oldu. Üzülerek belirtmeliyim ki hiçbir faaliyet olmamış. Dış ticaret değerleri ise çok kötü durumda. Yaklaşık 1,6 milyar dolar dış ticaret açığımız var.

Ülke ihracatımızı artırmayı ilk hedef olarak belirledik. Tayvan'ın büyükelçi statüsündeki Ankara temsilciliğiyle iyi ilişkiler kurduk. Bölge milletvekilleri, vali, belediye ve ticaret odası başkanlarıyla temas kurarak, üretim yapan, ihracat yapan ya da üretim yapıp "İhracat nasıl yapabilirim, dışarıya nasıl mal satabilirim?" düşüncesinde olan işadamlarının farkındalığını sağlamak için yanımıza Tayvan temsilcisi ve heyetini alarak 16 ilimize gezi düzenledik. Büyük

Ukrayna Ekonomi Bakanı Volodymyr Makukha'nın katılımıyla İstanbul'da düzenlenen Türk-Ukrayna İş Forumu (18 Ocak 2007).

ilgiyle karşılandık. “Uzakdoğu’da her şey ucuzdur. Hiçbir şey satamayız,” inancını kırmamız gerekiyordu. Bunun için 240 milyar dolar ithalatı olan Tayvan’ın ilk 100 ithal kalemlerini işadamlarımızın bilgisine sunduk; “Bu kalemlerden hangisini Tayvan’a satabiliriz veya listede olmayan ürünlerimizi nasıl satabiliriz?” gibi... Buradaki amacımız işadamlarımıza farkındalık ve özgüven vermektir. Az da olsa başarılı olduğumuzu söyleyebilirim. 40 milyon dolarlık ihracatımızı 460 milyona çıkardık 2,5 yılda.¹⁷³

Türk-Ukrayna İş Konseyi

2007 başında Ukraynalı bakanlardan müteşekkil bir heyetin gerçekleştirdiği Türkiye ziyareti kapsamında Türk-Ukrayna İş Konseyi tarafından, Ocak ayında İstanbul’da Türk-Ukrayna İş Forumu düzenlendi. Türkiye’den pek çok sivil toplum kuruluşunun temsilcisinin de katıldığı forumda konuşan Ukrayna Ekonomi Bakanı

Volodymyr Makukha, iki ülke arasındaki iş hacminin 2010 yılında 10 milyar dolar seviyesine çıkarılmasını hedeflediklerini söyledi ve “AB ile istişaresi süren serbest ticaret anlaşmasını Türkiye ile de yapmak istiyoruz. Bu konuda Türkiye ile istişarelerimiz başlayacak,” şeklinde konuştu. Makukha ayrıca hükümetlerinin, yabancı yatırımları ve toprak mülkiyeti konusundaki yasal eksiklikleri de gidermekte olduğunu ifade etti.

İş Konseyi başkanı Sefa Gömdeniz ise Ukrayna’da Türk ortaklığı ile serbest ve organize sanayi bölgeleri kurulabileceğini, Türk firmalarının bu alandaki tecrübelerini Ukrayna’da uygulamasıyla 10 milyar dolarlık ticaret hacmi hedefinin gerçekleşebileceğini söyledi. Türk firmalarının Ukrayna’da çeşitli sorunlar da yaşadığını söyleyen Gömdeniz, bu sorunları şöyle sıraladı: “Yatırım yapmak isteyen firmalarımız, prosedürlerin karmaşıklığı, ekonomik mevzuatın sık sık değişmesi, uzun bürokratik işlemler ve değişikliklerin firmalara yeterince duyurulmaması nedeniyle sıkıntıları yaşamaktadırlar.” Son dönemde bu konularda iyileşme gördüklerini söyleyen Gömdeniz, bunun devam etmesi dileğinde bulundu.¹⁷⁴

Forumdan yalnızca 6 ay sonra, iki ülke arasındaki ticari ilişkilerde önemli bir sıçrama sağlayacak olan bir gelişme yaşandı ve yalnızca Ukrayna’nın değil, bütün Karadeniz’in en büyük limanına sahip Odessa kentinde faaliyet yürüten Odessa Ticaret ve Sanayi Odası ile DEİK arasında işbirliği protokolü imzalandı. Odessa bölgesi ile Türkiye arasındaki ticari, ekono-

mik ve teknolojik işbirliğini geliştirmeyi ve sermaye yatırımları hakkında bilgi toplanması ve bunların değerlendirilmesi konusunda da ortak çalışma yürütülmesini hedefleyen protokol uyarınca, Türk-Ukrayna İş Konseyi şemsiyesi altında Türk-Odessa Bölgesel İş Komitesi kurulması da kararlaştırıldı.¹⁷⁵ Eylül ayında gerçekleşen İzmir

Enternasyonal Fuarı’nda ise Ukrayna’nın onur konuğu olarak yer alması nedeniyle yine Ukrayna’daki olanakları ele alan bir iş forumu gerçekleştirildi. Sefa Gömdeniz bu forumda da, iki ülkedeki seçimler nedeniyle 2012’ye sarkması öngörülmekle birlikte 10 milyar dolar hedefinin gerçeğe dönüşeceğini ifade etti.¹⁷⁶

3. Bölüm Notları

- 1 Ahmet Davutoğlu, *Stratejik Derinlik*, İstanbul: Küre Yayınları, 2009, s. 115 vd.
- 2 Zeynel Abidin Erdem ile gerçekleştirilen 5 Ağustos 2010 tarihli görüşme.
- 3 Pınar Eczacıbaşı tarafından 14 Mayıs 2010 tarihinde iletilen yazılı görüş.
- 4 Mustafa Koç ile gerçekleştirilen 4 Eylül 2010 tarihli görüşme.
- 5 Şerif Egeli ile gerçekleştirilen 1 Eylül 2010 tarihli görüşme.
- 6 Abdülkadir Taçyıldız tarafından 27 Ağustos 2010 tarihinde iletilen yazılı bilgi.
- 7 Feridun Sinirlioğlu tarafından 6 Ekim 2010 tarihinde iletilen yazılı bilgi.
- 8 Özdem Sanberk ile gerçekleştirilen 6 Mart 2010 tarihli görüşme.
- 9 Ahmet Yakıcı tarafından 10 Ağustos 2010 tarihinde iletilen yazılı bilgi.
- 10 Rifat Hisarcıklioğlu'nun Habitat İçin Gençlik Derneği'nin 2. Olağan Genel Kurul Toplantısı'nda yaptığı konuşmadan, 21 Mayıs 2006.
- 11 Şaban Sitembölümbeşi, 2002 Genel Seçimlerinde 1995 ve 1999 Yıllarına Göre Seçmenlerin Gözünde Öncelikli Sorunlar ve Parti Tabanlarındaki Oy Kaymaları," *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi*, Cilt 10, Sayı 1, s. 85-99.
- 12 <http://www.belgenet.com/secim/bildirge/akp2002>.
- 13 Age.
- 14 *Küreselleşme Sürecinde Dünya ve Türkiye Ekonomisinde Sektörel Yapıdaki Dönüşüm Üzerine Bir İnceleme*, Türkiye Vakıflar Bankası T.A.O. Hazine Başkanlığı, Eylül 2007, s. 4.
- 15 Zafer Çağlayan ile yapılan 17 Eylül 2010 tarihli görüşme.
- 16 Age, s. 25.
- 17 Zeynep Karaçor, "Öğrenen Ekonomi Türkiye: Kasım 2000-Şubat 2001 Krizinin Öğrettikleri," *Selçuk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi*.
- 18 *Krizden İstikrara Türkiye Tecrübesi*, BDDK Çalışma Tebliği, 3 Eylül 2010, s. 82.
- 19 Kemal Derviş ile yapılan 9 Nisan 2010 tarihli görüşme.
- 20 Başaran Ulusoy ile yapılan 12 Şubat 2010 tarihli görüşme.
- 21 Rifat Hisarcıklioğlu'nun 18 Temmuz 2006 tarihli Genel Kurul konuşmasından (<http://www.tobb.org.tr>)
- 22 5174 Sayılı Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği ile Odalar ve Borsalar Kanunu, 18.05.2004 (<http://www.tbmm.gov.tr/kanunlar>).
- 23 Ali Coşkun tarafından 19 Ağustos 2010 tarihinde iletilen yazılı bilgi.
- 24 Nihat Gökyiğit ile 23 Temmuz 2010 tarihinde yapılan görüşme.
- 25 Nuri Çolakoğlu ile 26 Nisan 2010 tarihinde yapılan görüşme.
- 26 Ersin Altınordu tarafından 17 Ağustos 2010 tarihinde iletilen yazılı bilgi.
- 27 Mustafa Barutçuoğlu tarafından 16 Ağustos 2010 tarihinde iletilen yazılı bilgi.
- 28 Halis Ali Çakmak tarafından 11 Ağustos 2010 tarihinde iletilen yazılı bilgi.
- 29 Akın Öngör ile 22 Şubat 2010 tarihinde yapılan görüşme.
- 30 Nuri Çolakoğlu ile 26 Nisan 2010 tarihinde yapılan görüşme.
- 31 Rifat Hisarcıklioğlu tarafından 13 Aralık 2010 tarihinde iletilen görüş.
- 32 Çiğdem Tüzün ile 31 Ağustos 2010 tarihinde yapılan görüşme.
- 33 Akın Öngör ile 22 Şubat 2010 tarihinde yapılan görüşme.
- 34 Aynı görüşme.
- 35 Ufuk Yılmaz ile 2 Nisan 2010 tarihinde yapılan görüşme.
- 36 Rona Yırcalı ile 29 Mart 2010 tarihinde yapılan görüşme.
- 37 Uğur Yüce tarafından 16 Ağustos 2010 tarihinde iletilen yazılı bilgi.
- 38 Murat Yalçıntaş tarafından 31 Ağustos 2010 tarihinde iletilen yazılı bilgi.
- 39 Faruk Loğoğlu ile 28 Nisan 2010 tarihinde yapılan görüşme.
- 40 Şarık Tara tarafından 23 Ağustos 2010 tarihinde iletilen yazılı bilgi.
- 41 Faruk Loğoğlu ile 28 Nisan 2010 tarihinde yapılan görüşme.
- 42 Davut Ökütçü tarafından 14 Ağustos 2010 tarihinde iletilen yazılı bilgi.
- 43 Feridun Sinirlioğlu tarafından 6 Ekim 2010 tarihinde iletilen yazılı bilgi.
- 44 Mustafa Koç ile 4 Eylül 2010 tarihinde yapılan görüşme.
- 45 Haluk Kabaalioğlu tarafından 11 Ağustos 2010 tarihinde iletilen yazılı bilgi.
- 46 Emre Gönensay tarafından 18 Ağustos 2010 tarihinde iletilen yazılı bilgi.
- 47 Volkan Bozkır tarafından 23 Ağustos 2010 tarihinde iletilen yazılı bilgi.
- 48 "Trilyon Dolarları Yönetenler Türkiye'ye Geliyor," *Hürriyet* (28 Nisan 2005).
- 49 "Irak Su Paylaşımı için Toplantı İstedi," *Hürriyet* (8 Haziran 2006).
- 50 Hüseyin Ersin Takla tarafından 18 Ağustos 2010 tarihinde iletilen yazılı bilgi.
- 51 Ufuk Yılmaz ile 2 Nisan 2010 tarihinde yapılan görüşme.
- 52 "Uluslararası Enerji Konferansı Başlıyor," *Hürriyet* (19 Haziran 2006).
- 53 *Enerji*, Temmuz 2007, s. 13.
- 54 "Okan Üniversitesi ile DEİK işbirliği," *Hürriyet* (8 Mayıs 2004).
- 55 *DEİK 2006 Yılı Faaliyet Raporu*, s. 188-189.
- 56 "Tüzmen'den DEİK ve TOBB'a TİC-TAK Kuralım Çağrısı," *Hürriyet* (27 Eylül 2006).
- 57 "Türkiye-Bahreyn Konseyi Kuruldu," *Hürriyet* (17 Şubat 2006).
- 58 *DEİK 2006 Yılı Faaliyet Raporu*, s. 136.
- 59 "Türkiye-Brezilya İş Konseyi Kuruluyor," *Hürriyet* (23 Ocak 2006).
- 60 *DEİK 2006 Yılı Faaliyet Raporu*, s. 58-59.
- 61 "Latin Amerika İhracata Göz Kırıyor," *Tek Borsa*, 15-21 Temmuz 2007, s. 49.
- 62 Aykut Eken ile 16 Mart 2010 tarihinde yapılan görüşme.
- 63 "Türkiye'den Yatırım Bekliyorlar," *Yeni Şafak* (30 Haziran 2007).
- 64 <http://www.tobb.org.tr>.
- 65 "Türk Girişimcilere Güney Afrika'da İş İmkanı," *Hürriyet*.
- 66 "Güney Afrika'ya Yatırım Çağrısı," *Cumhuriyet* (10 Ekim 2007).
- 67 "Türk İşadamlarından Güney Afrika Çıkarması," *Zaman* (18 Eylül 2007).
- 68 "Güney Afrika'yla İkili Temaslar Başlıyor," *Tek Borsa* (30 Eylül 2007).
- 69 "Yatırımlarımızın Arkası Gelecek," *Bugün* (6 Nisan 2007).
- 70 <http://www.deik.org.tr>.
- 71 *DEİK 2004 Yılı Faaliyet Raporu*, s. 91.
- 72 *DEİK 2005 Yılı Faaliyet Raporu*, s. 154.
- 73 "Türk Turizmcilere Umman Daveti," *Hürriyet* (19 Ocak 2006).
- 74 <http://www.deik.org.tr>.
- 75 *DEİK 2006 Yılı Faaliyet Raporu*, s. 156-157.
- 76 Muzaffer Arslan tarafından 23 Ağustos 2010 tarihinde iletilen görüş.
- 77 "ABD'ye Gidecek Ekipte Kimler Var?" *Hürriyet* (25 Ocak 2004).
- 78 "Türkiye'ye Yatırıma Gelin, Eşit Muameleyi Görün," *Hürriyet* (28 Ocak 2004).
- 79 "İşadamları 4 Nisan'da ABD'de," *Hürriyet* (2 Nisan 2004).
- 80 *DEİK 2004 Yılı Faaliyet Raporu*, s. 15-16.
- 81 "Argüden TAİK Başkanı," *Hürriyet* (24 Şubat 2005).
- 82 Yılmaz Argüden ile 18 Mart 2010 tarihinde yapılan görüşme.
- 83 Aynı görüşme.
- 84 *DEİK 2005 Yılı Faaliyet Raporu*, s. 29.
- 85 "Ferit Şahenk TAİK Başkanı Oldu," *Hürriyet* (18 Mayıs 2006).
- 86 "Dalgaya Karşı Gücünüzü Gördüm Mutlu Oldum," *Hürriyet* (11 Kasım 2006).
- 87 *DEİK 2006 Yılı Faaliyet Raporu*, s. 46-47.
- 88 *DEİK 2006 Yılı Faaliyet Raporu*, s. 63.
- 89 "Bugünü Riskli, Yarını Parlak Ülke Afganistan," *Ekonomist*, 22 Nisan 2007, s. 38.
- 90 *Age*, s. 40.
- 91 "Berişa: Çalık ile Masaya Otururuz," *Hürriyet* (7 Eylül 2006).
- 92 "TAV Cezayir Yolcusu mu?" *Hürriyet* (8 Şubat 2005).
- 93 "DEİK Türk İşadamlarını Çin'e Götürecek," *Hürriyet* (27 Ekim 2005).
- 94 *DEİK 2005 Yılı Faaliyet Raporu*, s. 166-167.
- 95 "Çine Türk akını," *Hürriyet* (18 Aralık 2006).
- 96 "Çin'den Türk Yatırımcıya Davet," *Dünya* (9 Mart 2007).
- 97 "Erdogan: Üzüntümüz ve Sorumluluğumuz Büyük," *Hürriyet* (7 Şubat 2005).
- 98 "Türkiye'de Yatırım Yapmak Akıllıca," *Hürriyet* (15 Haziran 2005).
- 99 "Türk-Fransız İş Konseyi Başkanlığına Yüce Seçildi," *Hürriyet* (24 Ocak 2006).
- 100 <http://www.bbc.co.uk>.
- 101 "Fransa'nın Büyük Patronu Bizi Dışlamayın Demeye Geliyor," *Hürriyet* (24 Ekim 2006).
- 102 "Soykırım Tartışması, Fransa ile Ticareti Etkilemedi," *Dünya* (4 Nisan 2007).
- 103 "Fransa ile Ticarete Sarkozy Tehdit Değil," *Dünya* (9 Mayıs 2007).
- 104 "800 Milyon Doları Aştık, Irak Halkı için Oradayız," *Hürriyet* (30 Haziran 2004).

105 “Irak’ta İşadamı Kaçırma 250 Bin Dolardan Başlıyor,” *Hürriyet* (16 Temmuz 2004).
106 *DEİK 2005 Yılı Faaliyet Raporu*, s. 109-125.
107 “Türk Müteahhitlerinin Irak Başarısı,” *Hürriyet* (13 Şubat 2006).
108 “Irak Gözümüzü Yıldırma, 4 Milyar Dolarlık İş Yaptık,” *Takvim* (11 Ocak 2007).
109 *DEİK 2006 Yılı Faaliyet Raporu*, s. 119.
110 “Türkiye Irak Pazarını Kaybediyor mu?” *Sabah* (6 Ocak 2007).
111 “Siyaset Ticareti Vurdu, İşadamlarının Talebi Erken Çözüm,” *Referans* (4 Ocak 2007).
112 “Irak’la Petrol Krizi,” *Radikal* (29 Ocak 2007).
113 “Aksoy: Petrol Ürünü Sevkiyatının Durmasından Irak Zararlı Çıkar,” *Hürriyet* (30 Ocak 2007).
114 *Age*.
115 “Tonlarca Piliç Eti Irak’a Sokulmuyor,” *Dünya* (31 Ocak 2007).
116 “Irak’a Gıda İhracatı Durma Noktasına Geldi,” *Dünya* (6 Temmuz 2007).
117 “Irak’la Kriz Bitti, Sıra Alacaklarda,” *Dünya* (1 Şubat 2007).
118 “Irak Petrol Taşımıcılığında Tek Taraflı Yaratılan Krizde Doğru Yol Bulundu,” *Hürses* (2 Şubat 2007).
119 <http://www.byegm.gov.tr>.
120 “Barzani Gereken Yanıtı Aldı, İşadamı Negatif Etkilenmez,” *Dünya* (12 Nisan 2007).
121 “Araya Kan Girerse İş Biter, Ben Bile Çeker Giderim,” *Sabah* (3 Haziran 2007).
122 “10 Bin Yabancı İşadamı Gaziantep’te Buluşacak,” *Dünya* (19 Mayıs 2007).
123 “Çinlilerin Gaziantep Çıkarması,” *Hürriyet* (27 Mayıs 2007).
124 “Türk Şirketlerinde Çatışma Korkusu,” *Referans* (11 Ekim 2007).
125 “Sınır Ötesi Yetkisi Hükümette,” *Dünya* (18 Ekim 2007).
126 “İş Dünyası: Ambargo Sonuç Getirir, Gerekirse Bağrımıza Taş Basarız,” *Zaman* (25 Ekim 2007).
127 “Irak’a Yapılan Gıda İhracatını Ambargodan Önce Kuraklık Vurdu,” *Referans Ek* (1 Kasım 2007).
128 “Tahran’dan Ticaret Çıkarması,” *Halka ve Olaylara Tercüman* (5 Şubat 2007).
129 “Gelin Zengin Kaynaklarımızı Paylaşalım,” *Dünya* (7 Şubat 2007).
130 “İspanya’dan Türkiye’nin AB Üyeliğine Sonsuz Destek,” *Hürriyet* (13 Kasım 2006).
131 *DEİK 2005 Yılı Faaliyet Raporu*, s. 180.
132 *Age*, s. 183.

133 “Türk, İsraili ve Filistinli İşadamları Erez Projesi Etrafında Yeniden Buluştu,” *Milli Gazete* (16 Ocak 2007).
134 “Türkiye-İsrail Sağlık Sektöründe İşbirliği Semineri,” *Medikal Plus*.
135 “İtalyan Ticaret Heyeti Türkiye’ye Gelecek,” *Hürriyet* (29 Ağustos 2006).
136 “İtalya: Şarap için Yatırıma Hazırız,” *Hürriyet* (19 Eylül 2006).
137 “İtalyanların Gözü Kulağı Enerjide,” *Referans* (24 Ocak 2007).
138 “DEİK, Türk-İtalyan İş Forumu Düzenleyecek,” *Dünya* (23 Ekim 2007).
139 “Erdoğan, Yatırımcı İtalyan İşadamlarına Destek Sözü Verdi,” *Radikal* (9 Kasım 2007).
140 “Erdoğan’dan Japon İşadamlarına Yatırım Çağrısı,” *Hürriyet* (13 Nisan 2004).
141 “Japon İşadamları Türkiye’ye Geliyor,” *Dünya* (19 Eylül 2007).
142 “Türkiye Bizim İçin Avrupa’ya Atlama Taşı,” *Hürriyet* (29 Eylül 2007).
143 *DEİK 2005 Yılı Faaliyet Raporu*, s. 61-62.
144 Enver Güney tarafından 19 Temmuz 2010 tarihinde iletilen yazılı bilgi.
145 *DEİK 2005 Yılı Faaliyet Raporu*, s. 102-103.
146 “Lübnan’la 450 Milyon Dolarlık İş Yapıyoruz, Savaşla Duracak,” *Hürriyet* (14 Temmuz 2006).
147 “Erdoğan: Hizbullah’ın Eylemi Lübnan’a Mal Edilemez,” *Hürriyet* (18 Temmuz 2006).
148 “Lübnan’a İhracat Durdu,” *Hürriyet* (8 Ağustos 2006).
149 *DEİK 2006 Yılı Faaliyet Raporu*, s. 128.
150 <http://www.deik.org.tr>.
151 “Türk İşadamlarının Yeni Gözdesi Mısır,” *Hürriyet* (25 Nisan 2006).
152 “Mısır’dan Oto ve Tarıma Yatırım Yapın Çağrısı,” *Dünya* (19 Mayıs 2007).
153 “DEİK’in Türk-Mısır İş Konseyi Kahire’yi Ziyaret Edecek,” *Ayrıntılı Haber* (24 Ekim 2007).
154 *DEİK 2005 Yılı Faaliyet Raporu*, s. 65.
155 *DEİK 2006 Yılı Faaliyet Raporu*, s. 82-84.
156 Cengiz Macun tarafından 3 Ağustos 2010 tarihinde iletilen yazılı bilgi.
157 “Karadeniz’in Barışı için 4323 Kilometrelik Maraton,” *Hürriyet* (11 Eylül 2006).
158 “40 Bin Dolarlık Karadeniz Barış Maratonu Bugün Tamamlanıyor,” *Hürriyet* (9 Ekim 2006).
159 “Türk-Rus Ticaret Hacminde 25 Milyar Dolar Hedefi,” *Dünya* (28 Mart 2007).
160 “Karadeniz’in Devleri Enerji Pazarlığında,” *Dünya* (26 Haziran 2007).

161 “Enerjide Herkesin Yolu Ayrı,” *Star* (27 Haziran 2007).
162 “DEİK Türk-Rus İş Konseyi Başkanı Gür: 43 Milyar Dolarlık Pastanın %10’unu Almalıyız,” *Ekonomi* (8 Ağustos 2007).
163 “Rusya’da 43 Milyar Dolarlık Fırsat Var, Türkler Kaçırmasın,” *Referans* (13 Ağustos 2007).
164 “İstanbul Sazendeleri Slovakya’da Hoşgörü Konseri Verecek,” *Zaman Romanya* (3 Nisan 2007).
165 “Kapımızı Açtık Bekliyoruz,” *Hürriyet* (9 Ocak 2004).
166 “Kaliteli ve Ucuzsunuz, İşinizi Biliyorsunuz,” *Hürriyet* (15 Temmuz 2004).
167 “Suriye ile Ticaret Yapılabilecek Alanlar,” *Ekonomist Ek* (4 Şubat 2007).
168 “Esad’dan En Sıcak Mesaj,” *Milliyet* (20 Ekim 2007).

169 “Suriye ile Ticaretimiz Yüzde 33 Arttı,” *Anadolu’da Vakit* (20 Ekim 2007).
170 “Erdoğan Suudi İşadamlarını Yatırıma Çağırıyor,” *Hürriyet* (10 Ağustos 2006).
171 “Serbest Arap Turizm Bölgesi” Önerisi,” *Hürriyet* (10 Ağustos 2006).
172 “620 Milyar Dolardan Biz de Pay Kapalım,” *Hürriyet* (11 Ağustos 2006).
173 İbrahim Güden tarafından 21 Ağustos 2010 tarihinde iletilen yazılı bilgi.
174 “Ukrayna’ya Hoşgeldiniz!” *Kobi Efor*, Şubat 2007, s. 32.
175 “DEİK ve Ukrayna’dan İşbirliği Anlaşması,” *Dünya* (7 Temmuz 2007).
176 “Ukrayna ile Ticaret 10 Milyar Dolara Koşuyor,” *Dünya* (3 Eylül 2007).

Bölüm 4

Sorunlar ve çözümler
(2007-2010)

Küresel kriz

1997 Uzakdoğu ve 1998 Rusya krizleri etkilerini sadece bulundukları coğrafyada değil, dünyanın başka yerlerinde de hissettirmiş ve bu özellikleriyle küreselleşmenin bir emaresi olarak algılanmıştı. Ancak bu krizlerin ikisi de, 2007 sonunda başlayıp 2008 yılında yıkıcı bir çığa dönüşen küresel kriz kadar etkili olmamıştı. Zaman zaman 1929 Büyük Buhranı'yla karşılaştırılan 2008 krizinin 1997 ve 1998 krizlerinden temel bir farkı daha vardı: Kriz bu kez “periferi”de değil, ABD’de başlamış, buradan Avrupa’ya sıçramış ve gelişmiş ülkelerin ekonomilerinde ciddi tahribata yol açmış, hatta bir kısmını iflas noktasına sürüklemişti. Türkiye ise, siyasi iradenin iddia ettiği gibi “teğet” etkisi kadar değilse bile, krizden görece az etkilenen ülkeler arasında yer aldı. Krizin gelişkin Batı ülkelerinde yarattığı derin sarsıntı, Türkiye’nin yeni pazarlara olan ilgisinin artmasına ve yıllardır dış politika alanında yaşanmakta olan dönüşümün de hızlanmasına neden oldu.

■ Krizin doğuşu ve nedenleri

Tüm dünyayı etkisi altına alan 2008 küresel krizi, ilk sinyallerini 2007 yılı sonlarında vermeye başladı. Kriz ilk olarak, “tutulu kredi” ya da “tutsat kredisi” olarak da adlandırılan mortgage kredilerinde başladı. ABD konut piyasasında mortgage usulü satışların 2000’li yıllarda yaygınlık kazanmasıyla beraber konut fiyatları yükselişe geçmiş, piyasalardaki iyimser havanın da etkisiyle bankalar oldukça yaygın bir biçimde yüksek riskli mortgage (*subprime mortgage*) kredileri verir hale gelmişti. Bu krediler verilirken kişilerin gelir seviyesi ve kredi geçmişleri ancak kısmi düzeyde dikkate alınıyor, kredi geçmişi kötü olanlar (derecelendirme notu “A” olmayanlar) sadece diğerlerine göre daha yüksek oranlı faiz ödemekle yükümlü tutuluyordu.¹ Ancak konut fiyatlarının sürekli yükselmesi nedeniyle tüketiciler yüksek faizlere razı oluyor, hatta kredilerin geri ödenememesi

halinde, mortgage yöntemiyle edinilmiş olan konutların yüksek fiyatla satılabileceği ve kredi borcunun bu şekilde kapatılabileceği varsayılıyordu.

Ancak aynı yıl konut piyasasında yaşanan durgunluk ve buna paralel olarak fiyatların düşmesi, tabloyu temelden değiştirdi. Eşzamanlı olarak Amerikan Merkez Bankası (FED) faiz haddi de yükselince, özellikle alt ve orta sınıflardan tüketiciler kredi geri ödemelerini yapamamaya başladılar. Düşen fiyatlar nedeniyle evleri satmanın da bir çözümlükten çıkması, kredi veren finans kuruluşlarını büyük bir çıkmaza sürükledi. Bu alana yatırım yapan şirketler büyük zararlara uğrarken, bir kısmı iflasın eşiğine geldi. Yaşanan kriz ortamında bankaların birbirine de kredi vermekten çekinmesi nedeniyle piyasalardaki likidite kurudu ve kriz mortgage sektörüyle sınırlı kalmayıp genel bir finansal krize dönüştü. Haziran 2007’de ABD’nin beşinci büyük aracı kurumu ve dünyanın en büyük hedge fon yöneticisi konumundaki uluslararası yatırım bankası Bear Stearns’ın batmasıyla tablo netleşti: Büyük bir kriz gelmek üzereydi.²

Önce mortgage kredilerinden başlayıp arkasından bankacılık alanını sarsmaya başlayan kriz, esas etkilerini 2008 yılında gösterdi. ABD’deki mortgage kredilerinin tutarı 10 trilyon doları buluyordu ve bunun yaklaşık 1,4 trilyon doları batık yüksek riskli mortgage kredilerinden oluşuyordu. Ancak ortada çok büyük bir sorun daha vardı. Söz konusu kredilerin yaklaşık %40’ı İngiltere, Fransa, Almanya, Hollanda, Belçika ve İsviçre gibi Avrupa ülkelerindeki bankaların portföyünde bulunuyordu. Bu

ABD’nin en büyük bankalarından biri olan Lehman Brothers’ın 15 Eylül 2008 tarihinde iflasını açıklaması, krizin ulaştığı derinliği göstermesi itibarıyla tüm dünyada şok yarattı.

nedenle kriz ABD sınırlarını hızla aşarak Avrupa’ya sıçradı.³ Gelişmiş ülkelerin borisaları çok kısa bir süre içinde trilyon dolarlara ulaşan kayıplar yaşadı ve aralarında Lehman Brothers’ın da olduğu bazı büyük bankalar iflas etti. 2008 yılının Eylül-Ekim aylarında çok sayıda bankaya devletler tarafından el konuldu. ABD, Japonya ve AB ülkelerinin, yangını fazla yayılmadan söndürmek için birbiri ardına açıkladığı kriz paketleri ise dalganın büyüklüğü karşısında etkisiz kaldı. Finansal kriz, sene ortalarında reel sektöre de yansıdı. Gelişmekte olan ülkelerden bazıları büyük döviz rezervleri sayesinde krizden az etkilenseler de, büyüme hızlarında keskin düşüşler oldu.⁴ Gelişmiş ülkeler ise ekonominin tüm göstergeleri itibarıyla büyük kayıplarla karşı karşıya kaldı. İzlanda, Yunanistan, İspanya ve Portekiz gibi ülkeler, krizin etkilerini çok ağır bir şekilde hissettiler.

Bu ülkelerde hükümetlerin uygulamaya koyduğu reform paketlerinden memnun olmayan kitleler ise sokağa dökülerek grev ve kitlesel gösterilerle hayatı felce uğrattı.

Bazı iktisatçı ve analistlerin belli bakımlardan 1929 yılında yaşanan Büyük Buhran ile paralellik kurduğu 2008 krizi, bir yanıyla daha son dönemlerde yaşanan öteki krizlerden ayrışıyordu: 1997 ve 1998 krizlerinin veya yakın dönemlerdeki diğer

krizlerin aşılma süreci, liberal piyasa ekonomisinin sınırları içinde gerçekleşmişti. Oysa 2008 krizinden sonra, 1929'daki kadar olmasa da, devlet müdahalesi ihtiyacı ortaya çıktı ve en liberal hükümetler bile bu müdahaleyi yapmaktan kaçınmadı. Üstelik bu, hükümetlerin “özel sektöre rağmen” aldığı bir karar değildi; tersine, özel sektör hemen bütünüyle devletin bir düzeyde müdahalesini “talep etti.” Örneğin Almanya'nın otomotiv devlerinden Opel,

iflastan kurtulmak için Alman devletinin yardımını istedi.⁵ Benzeri örnekler başka yerlerde de yaşandı ve krizle karşı karşıya kalan ülkelerin hemen hepsinde hükümetler bir düzeyde müdahaleci denebilecek önlemlere başvurmak zorunda kaldı. Bu, liberalizmin kalesi ABD için de geçerliydi. Bu koşullarda, krizle beraber, dünya kamuoyunda yeni bir tartışma başladı. Kimilerine göre, ekonominin doğal mekanizmalarıyla kendi kendini yöneteceğini savunan neo-liberalizmin artık sonu gelmişti.

■ Krizin Türkiye'ye etkileri

Başta gelişmiş ülkeler olmak üzere tüm dünyayı sarsan global mali kriz, kaçınılmaz olarak Türkiye'de de etkilerini gösterdi. Bununla birlikte krizin yarattığı tahribat, ABD, Avrupa Birliği ve Japonya gibi ülkelerdeki kadar fazla olmadı. Ancak yine de, hükümetin Türkiye'nin krizden hiç etkilenmeyeceği varsayımı ve bu yöndeki açıklamaları, pek çok kesimin tepkisini çekti.

Krizin etkilerini Türkiye'de göstermeye başladığı 2008'in ilk çeyreğinde, hükümete ilk eleştiri Ankara Ticaret Odası Başkanı Sinan Aygün'den geldi. Durgunluk nedeniyle piyasada ciddi bir sıkıntı yaşandığının ve küçük büyük birçok işyerinin işçi çıkarmaya başladığının altını çizen Aygün, “Durgunluk yüzünden kriz geçirmekte olan piyasalar hükümetten kalp masajı bekliyor. Hükümet prim borçları için yeni bir ödeme kolaylığı sağlayarak işletmeleri hayata döndürmelidir” şeklinde konuşuyordu.⁷

Siyasi irade ise ısrarla, Türkiye'nin kriz sarmalının dışında kalacağını dile getiriyordu.

Hükümet yetkililerinin “küresel krizin Türkiye'yi de etkilediğini” yüksek sesle dile getirdiği ilk açıklama, 8 Nisan 2008 tarihinde yapılan “Ekonomik Değerlendirme Toplantısı”nda geldi. Bunun hemen ardından, Merkez Bankası tarafından yıllık enflasyon beklentisinin %8,03'e yükseltildiği, büyüme beklentisinin ise 2008 yılı sonu için %4,2'ye gerilediği açıklandı.⁸

İlerleyen aylarda ekonominin gidişatının iyi olmadığı yönündeki yorumların sayısı giderek arttıysa da, Başbakan Recep Tayyip Erdoğan'ın temmuz ayı ortalarında Ankara Sanayi Odası'nın yeni hizmet binasının açılışı nedeniyle yaptığı konuşma, bu görüşün tersini savunuyordu. Erdoğan, Türkiye'nin kriz içinde olmadığını ısrarla söylerken, buna kanıt olarak otomobil ve beyaz eşya satışlarını gösteriyordu. Türk ekonomisinin 25 çeyrektir büyüdüğünü ve bunun görmezden gelinemeyeceğini söyleyen Erdoğan, “Herhalde 25 çeyrek devam eden bir sanal süreç olamaz. Rakamlar

İçine düştüğü finansal kriz nedeniyle Yunan hükümetinin katı önlemler alması ülke çapında büyük protestolara neden oldu.

HÜSEYİN ERKAN (İMKB Başkanı)

“Küresel kriz, arkasında tamiri güç bir iz bıraktı.”

Krizden çıkmak için merkez bankaları birlikte hareket ettiler. Böyle olunca piyasalar hızlı bir şekilde toparlanmaya başladı. Zaten başka çaresi de yoktu. Eğer piyasalar toparlanmasaydı ciddi bir çöküş olacaktı.

Dünyanın bugüne kadar görmediği ölçekte bir krizdi bu. Bütün finans piyasalarını etkiledi. Burada da finans piyasalarının birbirine ne kadar entegre olduğunu görüldük. Amerika'da yaşanan kriz bütün dünyayı sardı. Türkiye'de benzer türev ürünlerimiz, mortgage'a, yani ipotekle dayalı herhangi bir ürünümüz yok. İpotek kredileri daha yeni yeni başlamış, kanunu birkaç sene önce geçmiş, henüz büyük çaplara ulaşmamış. Dolayısıyla büyük bir risk yoktu orada. Bunun getirdiği bir rahatlık vardı. Bunu biz biliyorduk ama dünya pek bilmiyordu. Dünya krizi gördüğü zaman bütün piyasalarda satış oldu. Hemen likite dönme ihtiyacı arttı. Nerede neleri varsa satarak kendi evlerine götürdüler paralarını, oradaki yaraları sarmak için. Domino etkisi çok olan, korkunç bir şey. Kimsenin aklına gelmeyecek bir olay. Hakikaten dünya finansal piyasalarını böyle etkiledi. Çok uzun seneler etkilerinin süreceği bir iz bıraktı.

“Bundan nasıl çıkılır?” diye bakıldığında, birlikte kararlar alındı. ABD bu konuda oldukça hızlı davrandı. FED kalktı, aklımıza gelmeyecek, dünyada uygulamasını duymadığımız bir şekilde, “Ben piyasadan likit olmayan varlıkları bile teminat alırım” dedi. Karşılığında da hazineden kaynak sağlayarak bankalara kredi vermeye başladı. Aldığı risk hakikaten korkunçtu. Ama başka türlü de herhalde bu kriz çözülemezdi diye düşünüyorum. Evet, bir banka battı, ama küçük ve orta ölçekli bazı ticari bankalar hariç diğer tüm bankalar kurtarıldı. Buna rağmen Amerika ekonomisini gerçekten çok kötü etkiledi. Tabii çok büyük bir ekonomi. Öyle olduğu için imkânları çok fazla. Bazı kararları diğer gelişmiş ülkelerle birlikte aldılar, birlikte hareket ettiler. Başka merkez bankaları da benzer kararlar aldı. Böyle olunca piyasalar hızlı bir şekilde toparlanmaya başladı. Zaten başka çaresi de yoktu. Eğer piyasalar toparlanmasaydı ciddi bir çöküş olacaktı. Bu da bütün piyasaların çökmesi demektir. Böyle bir yıl yaşadık, özellikle 2008'i çok korkunç bir şekilde geçirdik.

Kriz yılı 2008'den satırbaşları

■ 2 OCAK

- ABD'de ham petrol fiyatları, tarihinde ilk kez 100 doları gördü.

■ 18 OCAK

- ABD Başkanı George W. Bush, ülke ekonomisinin karşı karşıya olduğu durgunluk tehdidiyle mücadele için piyasaya 145 milyar dolar aktarılmasını ön-gören yeni bir paket açıkladı. ABD Temsilciler Meclisi, 29 Ocak'ta paketi kabul etti.

■ 22 OCAK

- ABD Merkez Bankası FED, temel gösterge faiz oranını %4,25'ten %3,5'e indirdi.

■ 30 OCAK

- FED faiz oranlarını %3,5'ten %3'e indirdi.

■ 18 MART

- FED gösterge faiz oranlarını %3'ten %2,25'e indirdi.

■ 8 NİSAN

- FED, nakit sıkıntısı çeken bankalara %2,8 faiz oranıyla 50 milyar dolar verdi.

■ 14 NİSAN

- Son 3 yılda ikiye katlanan gıda fiyatları nedeniyle Mısır ve Filipinler'de büyük gösteriler meydana geldi. BM Genel Sekreteri Ban Ki-Mun, dünyadaki gıda krizinin acil boyutlara

ulaştığını ve dünya genelinde yoksullukla mücadelede son dönemde kat edilen mesafeyi tehdit ettiğini belirtti.

■ 30 NİSAN

- ABD Merkez Bankası, gösterge faiz oranını %2,25'ten %2'ye indirdi.

■ 6 MAYIS

- ABD'li mortgage finans şirketi Fannie Mae, konut piyasasında devam eden kriz nedeniyle 1. çeyrekte 2.2 milyar dolar zarar etti.
- İsviçre'nin en büyük bankası UBS, ilk çeyrekte 11 milyar dolar zarar etti.

■ 4 HAZİRAN

- ABD'de mortgage kredisi başvuruları son 6 yılın en düşük seviyesine indi.

■ 11 TEMMUZ

- Uluslararası piyasalarda ham petrol fiyatları 147,27 dolarla tüm zamanların rekorunu kırdı.

■ 14 TEMMUZ

- Mortgage krizi sonrasında büyük yara alan ABD'nin en büyük konut finansman şirketleri Fannie Mae ve Freddie Mac için kurtarma operasyonu başlatıldı. Krizin daha fazla büyümemesi için 7 Eylül'de her iki kuruluşa da devletçe el konuldu.

■ 26 TEMMUZ

- ABD'de kredi krizi nedeniyle 2 bankaya daha el konuldu. Bir yıl içinde el konulan banka sayısı 7'ye çıktı.

■ 12 AĞUSTOS

- ABD'nin en büyük üçüncü bankası olan JP Morgan, mortgage krizi kaynaklı zararının 1,5 milyar dolar olduğunu bildirdi.

■ 15 EYLÜL

- ABD'nin dördüncü büyük yatırım bankası Lehman Brothers, kredi krizi nedeniyle girdiği zor durumdan kurtulamayarak iflas etti.
- ABD'nin ikinci büyük bankası Bank of America, krizde yaklaşık 46 milyar dolar zarar eden dünyanın en büyük aracı kurumu Merrill Lynch'i 50 milyar dolara satın almaya karar verdi.

■ 17 EYLÜL

- Amerikan Merkez Bankası, ABD'nin ünlü sigorta şirketi AIG'ye 85 milyar dolar para aktardı.

- %50 düşüş yaşayan Moskova Borsası iki gün kapatıldı.

■ 21 EYLÜL

- ABD Başkanı George Bush, mali sistemi düzeltmek için gerekli 700 milyar dolarlık kurtarma paketini Kongre'ye gönderdi.

■ 25 EYLÜL

- ABD hükümeti, ülkenin en büyük mevduat bankası Washington Mutual'a el koydu.

■ 29 EYLÜL

- Temsilciler Meclisi, kurtarma paketini reddetti.
- New York Borsası'nda Dow Jones, tarihinde ilk kez 777,68 puan kaybetti.

- FED öncülüğündeki dünya merkez bankaları piyasalara 620 milyar dolar vereceklerini açıkladılar.

- Belçika-Hollanda sermayeli Fortis Bank 11,2 milyar euro'ya kamulaştırıldı.
- İzlanda, ülkenin üçüncü büyük bankası Glitnir'in %75'lik hissesini devletleştirdi.
- İngiltere, zordaki Bradford and Bingley bankasına el koyacağını açıkladı.

■ 30 EYLÜL

- ABD Başkanı George Bush'un 700 milyar dolarlık kurtarma paketi Temsilciler Meclisi'ne takılınca ülkede borsalar çöktü. Amerikan sermaye piyasasındaki kayıp 1,1 trilyon doları buldu.
- İrlanda, finansal krizle mücadele için 400 milyar euro'luk bir paket oluşturdu ve piyasalara güven vermek için mevduata tam garanti getirdi.

■ 3 EKİM

- ABD Temsilciler Meclisi'nde daha önce reddedilen 700 milyar dolar tutarındaki kurtarma paketi ikinci denemede kabul edildi. George Bush, paketi hemen onayladı.
- Hollanda, Fortis'in ABN Amro dahil Hollanda faaliyetlerini 16.8 milyar euro'ya satın alacağını açıkladı.

- Wells Fargo, 15,1 milyar dolara Wachovia bankasını satın alacağını açıkladı.

■ 4 EKİM

- Fransa Cumhurbaşkanı Nicolas Sarkozy'nin çağrısıyla Almanya, İngiltere ve İtalya başbakanları ile Avrupa Merkez Bankası Başkanı Paris'te toplandı. Toplantıdan, zor durumdaki mali kurumları destekleme sözü çıktı.

■ 7 EKİM

- VIMF, küresel kredi krizinden kaynaklanan zararların 1,4 trilyon dolara ulaştığının tahmin edildiğini bildirdi.

- FED, Mitsubishi Financial Group'un Morgan Stanley'den %24,9'a kadar hisse almasını onayladı.
- İzlanda ülkenin ikinci büyük bankası Landsbanki'yi devletleştirdi ve Rusya'dan 4 milyar euro borç almaya karar verdi.
- İspanya mevduat güvencesini 100 bin euro'ya, 30 milyar euro'luk kriz fonunu da gerekirse 50 milyar euro'ya çıkarma kararı aldı.

■ 10 EKİM

- Rus Parlamentosu'nun alt kanadı Duma, ekonomik krizin üstesinden gelmeyi öngören 86 milyar dolarlık yardım paketini onayladı.
- Dünya piyasalarındaki deprem nedeniyle İMKB bir günde 17 milyar dolar eridi ve 3 yıl geriye gitti. Dolar 1,44 YTL'yi gördü.
- ABD borsalarındaki tarihi çöküş Asya ve Avrupa borsalarını da vurdu. Singapur teknik olarak resesyona girdiğini ilan ederken, iflas eden Japon sigorta şirketi Yamato Life Insurance, krizin Asya'daki ilk kurbanı oldu.

■ 16 EKİM

- Global piyasalar hedge fonların batacağı söylentisiyle sarsıldı. Dolar 1,50 YTL'nin üzerine çıktı, euro 2 YTL'yi aştı. Faizler %21'lerin üzerinde işlem gördü.

- İMKB %6,26 değer kaybetti. Asya ve Avrupa borsalarında da sert düşüşler yaşandı.
- İsviçre hükümeti, UBS bankasına 5,3 milyar dolar sermaye enjekte etti.
- Avrupa Merkez Bankası, Macaristan'a 5 milyar euro kredi vermeyi kararlaştırdı.

■ 19 EKİM

- Güney Kore, bankalara sermaye desteği ve devlet garantisi olarak 130 milyar dolar vermeyi kararlaştırdı.
- İsviçre, UBS bankasını kurtarmak için 52,86 milyar dolarlık paketi hayata geçirdi.
- Dünyada en önemli 56 borsanın eylül ayı kaybı 6,5 trilyon dolara ulaştı. Kayıp 9 aylık dönemde 12 trilyon doları buldu. İMKB'nin piyasa değeri de 200 milyar dolardan 115 milyar dolara indi.

■ 29 EKİM

- FED, %1,5 olan gösterge faiz oranını %1'e indirdi.
- AB, IMF ve Dünya Bankası, küresel krize yenik düşen Macaristan'ı 20 milyar euro fonlama kararı aldılar.
- Çin Merkez Bankası, 6 hafta içinde üçüncü kez faiz oranlarını 27 baz puanı indirdi.
- İsveç Parlamentosu finansal sektör için gerekli 200 milyar dolarlık kurtarma paketini onayladı.

■ 1 ARALIK

- Küresel finans krizi nedeniyle 35 ülke ve AB'nin açıkladığı önlem paketlerinin büyüklüğünün 6,2 trilyon doları bulduğu belirtildi.

■ 9 ARALIK

- Japon ekonomisi derin durgunluğa girdi. Japonya'nın, temmuz-eylül döneminde %1,8 oranında küçüldüğü bildirildi.

■ 12 ARALIK

- Bank of America 3 yıl içinde 30-35 bin çalışanını işten çıkaracağını bildirdi.
- ABD'de üç büyük otomotiv şirketini kurtarmak için hazırlanan 14 milyar dolarlık paketin Senato'da kabul edilmemesi üzerine borsalar düştü.
- Japonya, ekonominin desteklenmesi için 255 milyar dolarlık yeni bir teşvik paketi açıkladı.
- AB liderleri Avrupa ekonomisini canlandırmak için hazırlanan 200 milyar euro'luk teşvik paketini onayladı.

■ 16 ARALIK

- FED daha önce %1'e kadar indirdiği gösterge faiz oranını %0,25'e indirdi.
- 15 ülkenin dahil olduğu Euro Bölgesi'nin tarihinde istihdam ilk kez geriledi. Toplam çalışan sayısı bir önceki çeyreğe göre 80 bin kişi azaldı.

ortada" diyerek ekonominin doğru yolda olduğunu savunuyordu.⁹

Ne var ki Başbakan Recep Tayyip Erdoğan'ın bu konuşmayı yapmasından yaklaşık iki ay sonra Lehman Brothers'ın iflas ettiğinin açıklanması, küresel krizin yeni bir evreye girdiğini gösteriyordu. Bu tarihten sonra kriz, Türkiye'de de daha fazla tartışılmaya başladı. En büyük uyarı ise ekim ayında TÜSİAD'dan geldi. TÜSİAD Yüksek İstişare Konseyi'nde konuşan Mustafa Koç, özellikle Türkiye ihracat

pazarlarında finansal krizin "derinlemesine yaşandığını" ve büyümenin sifıra yakın olarak gerçekleşmesini beklediğini söyledi. TÜSİAD Yönetim Kurulu Başkanı Arzuhan Doğan Yalçındağ ise, olması gerekenin devlet ve özel sektörün bir araya gelerek önerilerin değerlendirilmesi olduğunu söylüyor ve tepkisini şöyle dile getiriyordu: "Devir, konuşanı susturma, 'biz gerekeni yaparız' diyerek tartışmaları bastırma, yatırım yapan, istihdam yaratan, elini taşın altına koyan, sırtında yumurta küfesi taşıyan özel sektörü suçlama devri değildir."¹⁰

ÖMER BOLAT (MÜSİAD Eski Başkanı)

"Cin bir kere şişeden çıktı, onu geri tıkmak artık çok zor."

Dünya ekonomisi 2002-2008 yılları arasında çok hızlı bir yükseliş dönemi geçirdi. Ancak 2008 yılının başından itibaren büyük bir çalkantıya girdi. 2008'in ortalarından itibaren 2 yıl süreyle dünyada son yüzyılın ikinci büyük finans krizi, ekonomik krizi ve sosyal krizi yaşandı. Bu krizin yangın etkisi söndürüldü, bir toparlanma süreci var, ama kaygılar devam ediyor. Finans sektörünün açgözlülüğünün kayıt dışılığın ve denetimsizliğin yol açtığı bu krizde yangını söndürebilmek için bu defa hükümetler aşırı mali harcamalarıyla, gevşek para ve maliye politikalarıyla büyük bütçe açıkları vermeye başladı. Şimdi pek çok ülke kamu borçlarını döndürememe riskiyle karşı karşıya. Yani iki yıl önce krize finansçılar sebep oldu, şimdi ise hükümet borçlarından ve kamunun bütçe açıklarından kaynaklanan yeni bir krizden kaygı duyuluyor. Dolayısıyla krizin yaraları tam olarak sarılmış diyemeyiz. Kriz öncesindeki duruma dönmek için en az iki-üç yıl daha geçmesi gerekecek gibi görünüyor. Bir de dünyada ABD ve AB'nin üretim ve ticaretteki ağırlığının azaldığını, %50'ye doğru gerilediğini, buna karşılık başta Çin, Hindistan ve Doğu Asya ülkeleri olmak üzere, gelişmekte olan ülkelerin etki ve ağırlığının artarak %50'ye ulaştığını gözlemliyoruz. Bunun anlamı şu: Dünyada yeni bir ekonomik düzene ihtiyaç var. Ama eski ekonomik düzenin kurucuları olan Batılı ülkeler bu düzenin nemalarını ve imtiyazlarını kaybetmek istemedikleri için bu dönüşüme sıcak bakmıyorlar. Bu çekişme şimdilik bir çatışma noktasında değil. Ama birkaç yıl sonra yeni ekonominin ağırlığını oluşturan ülkeler daha fazla pay talep ettiklerinde çatışma kaçınılmaz olacak. Bir de bu ekonomik kriz şöyle bir şey ortaya çıkardı. Hani, "Cin bir kere şişeden çıktı mı, onu içeri tıkmak çok zor" derler ya, hakikaten de son iki yıldır yaşadıklarımız onu gösteriyor. Cin bir kere şişeden çıktı, bu durumu toparlamak ve yeni bir dengeye kavuşturmak, yeni bir çıkış getirmek çok zor.

Krize finansçılar sebep oldu, şimdi ise hükümet borçlarından ve kamunun bütçe açıklarından kaynaklanan yeni bir krizden kaygı duyuluyor.

TOBB önderliğindeki Üreten Türkiye Platformu tarafından 2009 yılında başlatılan “Türkiye’nin Yüzü Gülsün Diye, Kriz Varsa Çare de Var” kampanyası, iç talebin artırılarak piyasanın canlandırılmasını amaçlıyordu.

Sanayicilerin kriz telaşının artmasıyla birlikte, yıl sonuna doğru pek çok sektörde işçi çıkarmalar başladı. Genel beklenti, 2009’un ilk çeyreğinde de reel sektörde yaşanan sıkıntıların artarak devam edeceği yönündeydi. DEİK İcra Kurulu Başkanı Rona Yırcalı, yılın sonlarına doğru yaptığı bir değerlendirmede bu noktaya dikkat çekiyordu. İşten çıkarmaların başlamasının krizin etkilerinin Türkiye’de de görülmesinin bir göstergesi olduğunu söyleyen ve “2009 yılı üretici, tüketici ve reel kesim açısından zor bir yıl olacak” diyen Yırcalı’ya göre, krizin etkilerinin 2009 sonuna kadar kendisini hissettirmesi muhtemeldi. Bütün dünyanın kriz koşullarında olduğunu söyleyen Rına Yırcalı’ya göre, finans sektörünün geçmiş deneyimlerden ders çıkararak kendisini güçlendirmiş olması, Türkiye’yi diğer ülkelere göre “biraz daha şanslı” kılıyordu.¹¹

Belirginleşen kriz koşulları, Cumhurbaşkanı Abdullah Gül’ün de gündemine girmişti. Ankara’daki bir TUSİAD toplantısında “Krizin yüksek büyüme performansı gösteren Türkiye gibi ülkeleri etkilememesi

mantıklı olamaz” diyen Gül, hükümete ve iş dünyasına uzlaşma çağrısında bulunuyordu. Gül’ün bu sözleri söylediği sırada Başbakan Erdoğan ise krizden şikâyet edenleri kişisel çıkar amacıyla kaos yaratmaya çalışan kişiler olarak tanımlıyor ve genel psikolojiyi bozacak açıklamalardan kaçınılması gerektiğini söylüyordu.”¹²

Türkiye ekonomisi gerçekten de ne o tarihte, ne de sonrasında “ölüm sinyali” verdi. Buna karşın özellikle istihdam, ihracat, üretim ve dolayısıyla milli gelirde yaşanan ciddi daralma, krizin gözle görülür etkileri oldu. Gerçekten de kriz döneminde işsiz sayısı yaklaşık 1 milyon kişi artarken, işsizlik sigortasından yararlanan kişi sayısı 2007 yılında 221,6 binden 2009 yılında 471,6 bine yükseldi. 2008 yılında 612 bin olan “iş bulma ümidi olmayan kişi” sayısı ise 2009 yılı Şubat’ında 930 bine ulaştı.¹³ Diğer taraftan 2001 krizinden beri kesintisiz olarak iyi bir performans sergileyen büyüme hızı 2007 yılında %4,5’e ve 2008 yılında %1,1’e düştü; 2009 yılında ise Türkiye ekonomisi %4,7 oranında küçüldü.

Krizin, etkisini en belirgin hissettirdiği alanlardan biri de ihracattı. Krizi çok daha derin yaşayan AB ülkelerindeki pazarın ciddi oranda daralması, ihracatının önemli bir kısmını bu ülkelere yapan Türkiye’nin dış satışlarını da olumsuz etkiledi. 2008-2009 krizini değerlendirirken, “Krizi teğet geçmedik, krizin içine girdik” diyen Akın Öngöre göre Türkiye’nin krize karşı hassasiyetini artıran unsurların başında, krizi daha derin bir şekilde yaşayan AB ve diğer Batı ülkelerinin hâlâ Türkiye’nin en önemli ticaret ortakları olması geliyordu:

Bunun sebebi, bizim ihracat yaptığımız ülkelerin başta AB ve Batı dünyası olması. Yani müşterisi batmış bir işadamı nasıl sıkıntıya girerse, biz de aynı sıkıntıya girdik. Fakat finansal kesimimiz sağlam ve ayakta durdu. Kimse gidip de sokaklarda bankaların pencerelerini indirip paralarını almak için kuyruklar oluşturmadı, Amerika’da, İngiltere’de, Avrupa’da olduğu gibi. Oysa bu ülkelerin bizden çok daha gelişmiş finansal sektörleri var diye düşünülüyordu. Dolarıyla biz büyük bir krizden geçtik, ama Batı’nın yediği kadar dayak yemedik.¹⁴

UFUK YILMAZ (DEİK Genel Sekreteri)

“Bu kriz, bizim daha önce yaşadığımız krizlerden çok farklı.”

Küresel kriz dört-beş senedir konuşuluyor, kâhinler bunu gündeme getiriyor. Söylene söylene kriz geldi. Bizi de etkiledi haliyle. 2009 rakamlarına göre Türk insanı 2.000 dolar fakirleşmiş durumda. Ülke olarak da 125 milyar dolar kaybettik. Ben bu krizin bizim alıştığımız krizlerden çok daha farklı ve dünyanın yaşadığı ilk küresel resesyon olduğunu düşünüyorum. Bizim daha önce cumhuriyet tarihinde yaşadığımız krizler daha çok kur kriziydi. Türk lirası aşırı değerleniyor, Türkiye ürettiğinden fazla tüketiyor, cari açık veriyor, sonra bir kriz çıkıyor, para devalüe oluyor, mali kurumlar, bankalar krize giriyor, çünkü devlet tahvilleri birden değer kaybediyor, faizler aşırı yükseliyor, ellerinde tuttıkları portföyler değer kaybediyor. Yani özetle bir kur ve bankacılık krizi. Devalüasyon da aslında bir “otomatik stabilizatör”, iktisatçıların tabiriyle. Krizden altı ay sonra cari fazla veriyoruz, o sene büyümeye başlıyoruz ve yeni bir döngü başlıyor, vs. Ama bu kriz öyle bir kriz değil. Çünkü o krizlerde biz devalüasyon yapıp dışarıya çıktığımızda dış pazar bulabiliyorduk. Şimdi bir apartmanda oturuyoruz, bizim daire yanıyor, yan daireye gidiyoruz, Yunanistan... Avrupa Birliği’ne gidiyoruz, daha büyük bir daire, tarumar vaziyette. Amerika’ya gidiyoruz, kral dairesine, o daha da kötü. Yani gidecek yer yok. Bu küresel bir kriz. Talebin yüksek olduğu, yüksek kişi başı milli geliri olan geleneksel pazarlarımızda telap daralması yaşanıyor. Afrika gibi yerler de bu derde deva olacak yerler değil. Göreceli olarak küçük hacimli pazarlar bunlar. Onları krizin vurulmamasının sebebi, krizin vuramayacağı kadar küçük ve mali piyasası sığ ülkeler olması. O yüzden oralarda bankalar batmadı. Sonuçta bu bir bankacılık krizi, bir kur krizi değil, bir dünya krizi, ilk küresel resesyon. Bir taraftan büyüme rakamları, diğer taraftan istihdam rakamlarıyla birlikte, bu durgunluğun düşük tempolu büyüme olarak uzun yıllar devam edebileceğini düşünüyorum.

Bizim cumhuriyet tarihinde yaşadığımız krizler daha çok kur kriziydi. Ama bu kriz öyle bir kriz değil. Çünkü o krizlerde biz devalüasyon yapıp dışarıya çıktığımızda dış pazar bulabiliyorduk. Şimdi her yer yangın yeri.

2007 sonrasında Türkiye’de siyaset ve ekonomi

Pek çoklarına göre, uzun yıllar boyunca güçlü iktidarların ve kararlı ekonomi politikalarının özlemini çeken Türkiye’nin 2002 yılından sonra kavuştuğu siyasi istikrar, önemli dönüşümlere sahne olan dünya konjonktüründe Türkiye’nin sağlam bir yer edinmesi ve kendini yeni şartlara uyduracak esnekliğe sahip olması bakımından Türkiye için önemli bir şans olmuştu. 2002 seçimleri ile başlayan yeni dönem, zaman zaman sertleşen siyasi üslup ve tartışmalara rağmen, ekonominin en çok ihtiyacı olduğuna inanılan siyasi istikrarı getirmesi bakımından özellikle iş dünyasında memnuniyet yaratmıştı. Bu nedenle, istikrarı bozma ihtimali görülen iki gelişmeden ötürü 2007 yılı bazı endişe ve tedirginliklere sahne oldu.

Söz konusu gelişmelerin ilki, mayıs ayında yapılması gereken cumhurbaşkanlığı

seçimleriydi. 2000 yılında cumhurbaşkanı seçilen Ahmet Necdet Sezer’in görev süresi sona ermeden aylar önce, onun yerine kimin geçeceği konusu büyük bir polemik haline geldi. İktidarda bulunan Adalet ve Kalkınma Partisi (AKP), pek çok kesimin talep ettiğinin aksine, yeni cumhurbaşkanının seçilmesi için toplumsal konsensüs oluşturmak yerine, Meclis’te sahip olduğu çoğunluktan yararlanarak kendi belirleyeceği adayı Çankaya’ya gönderme taraftaydı. AKP’nin bu ısrarı, ülkede zaten bir süredir yaşanmakta olan kutuplaşmanın biraz daha artmasına ve laiklik tartışmalarının alevlenmesine yol açtı. AKP karşıtı kesim, bu yöndeki ilk gövde gösterisini 14 Nisan 2007 günü, Atatürkçü Düşünce Derneği’nin çağrısı ve çok sayıda kurumun desteğiyle Ankara Tandoğan Meydanı’nda düzenlenen “Cumhuriyet Mitingi” ile yaptı. Yüzbinlerce kişinin katıldığı bu kitle

gösterisi, aynı adı taşıyan mitingler dizisinin de ilki oldu ve ilerleyen haftalarda İstanbul ve İzmir de dahil olmak üzere pek çok şehirde benzer toplantılar düzenlendi. Ne var ki bu gösteriler AKP’nin ilk baştaki fikrinden vazgeçmesini sağlamadı. Nitekim 14 Nisan’dan sadece birkaç gün sonra, Recep Tayyip Erdoğan tarafından, AKP’nin cumhurbaşkanı adayının Dışişleri Bakanı ve Başbakan Yardımcısı Abdullah Gül olduğu açıklandı.

AKP’nin kurucuları arasında yer alan Abdullah Gül’ün adaylığı, talep edilen toplumsal konsensüse aykırı olarak görüldüğü gibi, bazı kesimlerin şiddetli muhalefetiyle karşılaştı. Ne var ki iş dünyası bu muhalefete fazla destek vermedi. İş örgütleri temsilcileri, konuya ilişkin görüşlerini birbiri ardına kamuoyuyla paylaştılar. DEİK İcra Kurulu Başkanı Rona Yırcalı, yaptığı açıklamada Gül’ün yurtdışında yapmış olduğu çalışmalar nedeniyle dünya çapında tanınan bir isim olduğunu ifade ederek, Abdullah Gül’ün cumhurbaşkanı seçilmesi halinde millet olarak arkasında durulması gerektiğini söylüyor ve “Böylece ekonomik ve siyasi yıpranma olmadan bu konuyu da arkamıza atmış oluruz” diyordu. Sabancı Holding Yönetim Kurulu Başkanı Güler Sabancı, Erdoğan’ın bizzat cumhurbaşkanlığına aday olmamasını istikrar adına alkışlanacak bir davranış olarak niteliyor ve “Sayın Başbakan Recep Tayyip Erdoğan’ı Türkiye’nin istikrarı için göstermiş olduğu olgun ve örnek demokratik tavır nedeniyle kutluyorum. Sayın Abdullah Gül’ün cumhurbaşkanlığı adaylığının da ülkemiz için hayırlı olmasını diliyorum” diyordu. TİSK Yönetim Kurulu Başkanı

Tuğrul Kudatgobilik “İşverenler olarak memnunuz”, İstanbul Sanayi Odası Başkanı Tanıl Küçük “İstikrara katkı sağlar”, Ankara Sanayi Odası Başkanı Zafer Çağlayan “Allah hayırlı uğurlu etsin” şeklinde konuşurken, TOBB, İTO, İKV, MÜSİAD gibi kurumların temsilcileri de çeşitli biçimlerde, Gül’ün adaylığı konusunda olumlu görüş bildiriyorlardı.¹⁵

Ancak bu görüşlerin açıklanmasından birkaç gün sonra, gerilimin yine tırmanmasına neden olacak başka gelişmeler yaşandı. 27 Nisan günü Meclis’te yapılması gereken 1. tur oylama, teamüllere aykırı bir şekilde, oylama için 367 yeter sayısının bulunması gerektiği iddiasıyla ve muhalefetin genel kurul salonuna gelmemesi nedeniyle gerçekleştirilemedi. Aynı günün akşamında ise, gece yarısına yakın bir saatte Genelkurmay Başkanlığı’nın internet sitesine konulan bir bildiri, “Darbe sürecine doğru mu gidiyoruz?” tedirginliğinin yaşanmasına neden oldu. “E-muhtıra” olarak anılacak

Cumhurbaşkanlığı seçiminden önce Türkiye’nin gündemine oturan laiklik tartışmaları, 14 Nisan 2007 tarihli “Cumhuriyet Mitingi” ile doruğuna ulaştı.

22 Temmuz 2007’de yapılan genel seçimler, iktidardaki AKP için bir güven oylaması anlamını taşıyordu. Türkiye’nin seçimlerdeki kararı “devam” yönünde oldu.

olan bildiri, “Son günlerde cumhurbaşkanlığı seçimi sürecinde öne çıkan sorun, laikliğin tartışılması konusuna odaklanmış durumdadır. Bu durum TSK tarafından endişe ile izlenmektedir. Unutulmamalıdır ki, TSK bu tartışmalarda taraftır ve laikliğin keskin savunucusudur” diyordu.

Kamuoyunda epey tartışmaya yol açan bu bildiriye karşın, sonraki günlerde Gül’ün adaylığı konusunda bir değişiklik yaşanmadı. İş dünyası temsilcileri ise, bir kez daha arka arkaya açıklamalarda bulunarak, demokratik sistemin devamının esas olduğu yolunda sert eleştirilerde bulundular. Daha önce Gül’ün adaylığı konusunda görüş belirtmemiş olan TUSİAD, Genelkurmay bildirisinin demokratik teamüllere tümüyle aykırı olduğunu belirtirken, AKP’yi “TUSİAD’ın da paylaştığı laik rejimi koruma kaygısını yeterince dikkate almamakla” suçluyor ve hükümeti en kısa süre içinde seçime gitmeye çağırıyordu. Gelişmelerden “memnun olmadığını söyleyen” Rona

Yırcalı, Genelkurmay’ın açıklamasının bütün ülkede tereddüte neden olduğunu savunurken, diğer iş dünyası temsilcileri de gelişmelerden duydukları rahatsızlığı dile getiriyor ve istikrarsızlığa neden olacak herhangi bir adım atılmamasını istiyordu.¹⁶ Diğer taraftan bu gelişmeler karşısında AKP yönetimi, birkaç gün içinde erken seçim kararı alarak gerilimin biraz olsun dinmesini sağlıyordu.

■ 22 Temmuz seçimleri: Devam...

Siyasetin “normalleşmesini” sağlayacak olan erken genel seçimler, 22 Temmuz 2007 günü gerçekleştirildi. Seçimden %47’ye yakın oy oranıyla kesin bir galibiyetle çıkan AKP, yeni Meclis’te de 341 milletvekiliyle tek başına hükümet kuracak mutlak çoğunluğu kazandı. Hükümet partisinin bir önceki seçime göre oyunu artırmış olması –ki böyle bir şey 1954 yılından beri ilk defa yaşıyordu– seçmenden kesin “güvenoyu” alması anlamına geliyordu. İş dünyası da sonuçtan memnundu. Tuncay Özilhan, Güler Sabancı, Ferit Şahenk gibi isimler, yaptıkları açıklamalarla seçim sonuçlarının demokrasi adına olumlu olduğunu, Türkiye’nin önünün açıldığını, istikrarın devamının sağlandığını savunuyorlardı. Seçimlerin hemen sonrasında açıklama yapan çeşitli iş konseyi başkanları da, sonuçtan duydukları memnuniyeti ifade ediyorlardı. Örneğin Türk-Irak İş Konseyi Başkanı Ercüment Aksoy, Ortadoğu’yu iyi bilen Kürşad Tüzmen’in yeniden devlet bakanı olması halinde dış ticaretteki ivmenin devam edeceğini ileri sürüyordu. Türkiye-Kuzey Amerika İş Konseyleri Başkanı Yılmaz Argüden ile Türk-Avrasya İş

Konseyleri Başkanı Tuğrul Erkin ise, yeni dönemde kendi faaliyet bölgelerine yönelik çalışmaların daha fazla önünün açılacağını düşündüklerini belirtiyorlardı.¹⁷

DEİK İcra Kurulu Başkanı Yırcalı ise, seçim sonuçlarını şu sözlerle değerlendiriyordu: “Seçmen ve halk, istikrardan yana taraf olduğunu, ekonomik büyümenin ve siyasi istikrarın devamından yana olduğunu gösterdi... Bundan sonraki dönemde bazı eksikliklerin giderilmesini, gerekenlerin de bu dönemde ele alınmasını istiyorum. İşsizlik birinci konu, bunun için birkaç anahtar var. Faizler düşürülmeli, istihdamın üzerindeki yükler azaltılmalı.”¹⁸ Yırcalı, ayrıca birkaç gün sonra bir gazete-yeye yazacağı köşe yazısında, “DEİK olarak hükümete desteklerimiz sürecektir” diyordu.¹⁹ Meclis’in yenilenmesiyle birlikte bir kez daha cumhurbaşkanlığına aday olan Abdullah Gül için de Yırcalı, “ciddi, serinkanlı, ülke menfaatlerini düşünen bir yaklaşıma sahip bir kişi” yorumunu yapıyor ve bir kez daha Gül’e olan desteğini ifade ediyordu.²⁰

Abdullah Gül, 28 Ağustos günü yapılan oylama sonucunda Türkiye’nin 11. cumhurbaşkanı seçilirken, ertesi günü de Erdoğan liderliğindeki 60. Hükümet kuruldu. Kabinede ekonomiden sorumlu devlet bakanı ve başbakan yardımcısı olarak Nazım Ekren, sanayi ve ticaret bakanı olarak Mehmet Zafer Çağlayan, yurtdışı müteahhitlik ve dış ticaretten sorumlu devlet bakanı olarak da Kürşad Tüzmen görevlendirilmişti. Ancak 1 Mayıs 2009 tarihinde yapılan görev değişikliğiyle Nazım Ekren’in yerine Ali Babacan ve Kürşad Tüzmen’in yerine

Zafer Çağlayan getirilirken, sanayi ve ticaret bakanlığına Nihat Ergün atanacaktı.

Seçimlerde büyük bir güven tazelenmesine giden AKP hükümeti, bir önceki dönemde de gündemde olmakla birlikte atılamamış olan bazı adımları yeni dönemde atmaya başladı. Bunlardan bir kısmı iş dünyasından büyük destek görürken, bir kısmı “Türkiye’nin gündeminde daha önemli konular olduğu” gerekçesiyle eleştiriye uğradı. Örneğin 2008 yılının başlarında üniversite öğrencilerinin başörtüsü takmasını serbest bırakan bir düzenlemenin hayata geçirilmeye çalışılması, uzun süre ülkenin gündemini meşgul etti. Bu konudaki görüşlerini kamuoyuyla paylaşan Yırcalı, “Bunlarla vakit geçirmemek lazım. Hayati bir konu olur da buna tüm gücümüzle yüklenir, çözmeye çalışırız. Ama bu öyle bir

Türkiye’nin 11. cumhurbaşkanı seçilen Abdullah Gül, 28 Ağustos 2007 tarihinde göreve başladı.

şey değil” diyerek hükümetin bu yöndeki ısrarını eleştiriyordu.²¹

Ertesi yıl, 2009 yılı sonbaharında, Türkiye-Ermenistan ilişkilerinin normalleşmesi yolunda ilk adımların atılmaya başlanmasıyla bir başka “hassas” konu daha DEİK’in ve diğer iş örgütlerinin gündemine girdi. Bu doğrultuda eylül ayının ilk günlerinde Dışişleri Bakanı Ahmet Davutoğlu tarafından, iki ülke arasındaki sınırların açılması ve diplomatik ilişki kurulmasını öngören “yol haritası” açıklandı.

10 Ekim tarihinde Türk ve Ermeni dışişleri bakanlarının imzalayacağı protokolle tamamlanacak olan süreç, farklı kesimlerde farklı tepkilere neden oldu. Sürece en büyük desteği verenlerden bir tanesi, kurulma aşamasında olan Türk-Ermeni İş Konseyi’nin başkan yardımcısı Noyan Soyak’tı. Soyak’a göre ikili ilişkilerde artık “geri dönülemeyecek bir yola” girilmişti ve bu normalleşmenin hem siyasi hem de ekonomik getirileri olacaktı.²² Aynı konuda

bir açıklama yapan DEİK İcra Kurulu Başkanı Rona Yırcalı da hükümetin Ermeni açılımını desteklediğini dile getirdiyse de, bu açıklama özellikle MHP çevreleri tarafından eleştiriyeye uğrayacaktı.²³

■ Dış politikada eksen kayması mı?

2007 seçimleri sonrasında kurulan 2. AKP Hükümeti’nin en önemli açılımlarından biri dış politika alanında oldu. Temel olarak Türkiye’nin komşu ülkelerle olan siyasi sorunlarını sıfıra indirmesinin yanı sıra yeni ve daha nitelikli ilişkiler kurması hedefi üzerine kurulu olan bu politika, bazı bakımlardan köklü bir dönüşümü ifade ediyordu. Geçmişte ilişkilerin en sorunlu olduğu ülkeler arasında yer alan Suriye ve İran’a olan ilginin yeni dönemde giderek artması ve dış politikada bir anlamda tabu olan Ermenistan’la yeni bir sayfa açmak üzere girişimlerde bulunulması, bu değişimin en açık göstergeleriydi.

90’lı yılların ortalarında Türkiye’nin önde gelen siyasi, ticari ve askeri ortaklarından biri olan İsrail ise kısmen Filistin konusunda izlediği tutum nedeniyle, kısmen de Arap-Ortadoğu ülkeleriyle olan ilişkileri geliştirmenin bir tür önkoşulu olarak, yeni dönemde önemini giderek yitirdi. İki ülke arasındaki ticari ilişkilerde bir gerileme olmasa da, 2009’da Davos Toplantısı’nda Başbakan Erdoğan ile İsrail Cumhurbaşkanı Şimon Peres arasında baş gösteren gerginlik ve 2010 Mayıs’ında Gazze’ye insani yardım taşıyan gönüllülerin bulunduğu Mavi Marmara gemisine İsrail askerleri tarafından gerçekleştirilen baskın, siyasi ve diplomatik ilişkileri neredeyse kopma

noktasına getirdi. Yine yeni dönemde ABD ve AB, ilişkiler bakımından bir geriye gidiş söz konusu olmasa da, Türkiye’nin dış siyasetindeki öncelikli konumlarını bir oranda yitirdi.

Türkiye’nin dış politikasındaki dönüşüm sürecinin kökenleri Ecevit’in başbakanlığı dönemine ve temel olarak da İsmail Cem’in dışişleri bakanlığına kadar gidiyordu. O dönemde, dış politikada en sorunlu ülke olan Yunanistan’la iyi ilişkiler kurulması yönünde son derece değerli adımlar atılmış, ama bir yandan AB üyeliğine yönelik reformlar gerçekleştirilirken, diğer yandan AB ve genel olarak “Batı” ile kurulan geleneksel ilişki biçimi sorgulanır hale gelmişti.

MEHMET HABBAB (Türk-Ortadoğu İş Konseyleri Başkanı)

“Türkiye bugün Ortadoğu’daki iki eksen den biri.”

Türkiye artık Ortadoğu’da liderliğe oynuyor. Araplar da bunu kabul ediyor. Bugün Araplar birbirleriyle hep kavga halinde. Eskiden Mısır lider olmaya çalışıyordu, Nasır zamanında. Nasır gittikten sonra Mısır liderliği kaybetti. Zaman zaman yine oynuyor ama o kadar etkili değil. Eksen daha çok Suudi Arabistan’a döndü. Çünkü Suudi Arabistan’ın parasal gücü var. Ama Suudi Arabistan’ın hem nüfuzu yok, hem de o kadar müdahil bir ülke değil. Yani paradan başka bir şeyi yok. Onun dışında bazı ufak tefek ülkeler de etki sahibi olmaya çalışıyor, Katar gibi. Bunlar da zaman zaman devreye giriyor, sermaye veriyor. Ama genel ihtiyaca göre az kalıyor ve siyasi olarak da güçlü değiller. Bugün Türkiye’den başka Ortadoğu’da lider olabilecek bir ülke yok benim gördüğüm. Türkiye de Arap olmadığı için daha rahat arabuluculuk görevini üstlenebiliyor. Mesela Türkiye, Suriye ile Irak, Lübnan ile Suriye ve Suudi Arabistan ile Suriye arasında arabuluculuk yaptı. Irak’la arabuluculuk yaptı. İç politikalarına karışmıyoruz, ama dış politikalarına destek oluyoruz. Çok mühim bir roldür bu. Bu role devam ettiğimiz müddetçe bölgede sağlanacak barışın baş mimarı oluruz. İsrail-Suriye barışı gibi, İsrail-Filistin gibi. Yani bütün bunlar önemli. Bir Arap ülkesi arabuluculuk yapamaz İsrail-Suriye arasında, ama Türkiye yapabilir. Bu nedenle Türkiye’nin rolü çok mühim. Ve bugün benim gördüğüm, Ortadoğu’da iki eksen var. Biri İran eksen, biri de Türkiye eksen.

Türkiye artık Ortadoğu’da liderliğe oynuyor. Araplar da bunu kabul ediyor. Bugün Araplar birbirleriyle hep kavga halinde. Türkiye ise Arap olmadığı için daha rahat arabuluculuk görevini üstlenebiliyor. Çok mühim bir roldür bu.

10 Ekim 2009 tarihinde imzalanan protokol, Ermenistan’la Türkiye arasındaki ilişkilerin normalleşmesi yönünde o güne kadar atılmış en önemli adımdı.

Söz konusu politikalar esasen 2007 sonrasına ait olsa da, bu vizyon ilk halini 2000'lerin ortalarında almaya başladı. 2004 yılında, başbakanlık dışişleri başkanışmanı ve uluslararası stratejik ilişkiler uzmanı sıfatıyla görev yapan Ahmet Davutoğlu, MÜSİAD binasında gazetecilerle yaptığı bir toplantıda Türkiye'nin yeni yönelimlerine ilişkin önemli ipuçları veriyor ve Türkiye'nin Avrupa Birliği konusundaki kararlılığının altını çiziyordu. "Avrupa Birliği olmazsa başka bir yere kayalım" şeklinde bir dış politika stratejileri bulunmadığını söyleyen Davutoğlu, bunun yanında komşu ülkelerle ilişkilerin düzeltilmesi yönünde somut adımların atılacağını, buna Ermenistan'ın da dahil olduğunu, ayrıca Türkiye'ye yeni pazarlar kazandıracak coğrafyaların da hedefleri içinde bulunduğunu belirtiyordu. Davutoğlu, "Afrika'nın bize hiç uzak olmadığını önümüzdeki dönemde göreceksiniz" diyordu. Ahmet Davutoğlu,

"ritmik diplomasi" adı verilen yeni dış politika stratejisini, iki başlıkta özetliyordu:

- 1- *Türkiye bir çevre ülke değil, merkez ülkedir. Ne AB'nin, ne de Ortadoğu'nun periferisinde yer alır.*
- 2- *Türkiye bugün artık Soğuk Savaş döneminin söylemi olan "bölgesel güç" sıfatıyla tanımlanamaz. Bir merkez ülkedir ve küresel güç olma yolunda ilerlemektedir.*²⁴

İlk çerçevesini bu değerlendirmelerde bulunan Türk dış politikasının sonraki dönemlerde giderek daha fazla "Doğu"ya yönelmesinde, hiç kuşkusuz 2008 küresel krizinin de kayda değer bir etkisi olacak ve Batı dünyasının kriz karşısında uğradığı büyük sarsıntı nedeniyle yeni pazarlara yönelen Türkiye, buna paralel olarak dış politika açılımlarını da revize etme ihtiyacı duyacaktı. Özellikle İsrail'e karşı alınan tavır, Ortadoğu ve Arap pazarlarına daha fazla

MUSTAFA KOÇ (Türk-Amerikan İş Konseyi Eski Başkanı)

"Türkiye'nin bölgesindeki ağırlığı artık hissediliyor."

Bizim komşularımızla iyi yönde ilişkilerimizi sürdürmemiz lazım. Hem Suriye ile, hem İran ile. Körfez ülkelerini de buna katıyorum. Özellikle Rusya ile başbakan ve cumhurbaşkanı düzeyinde direkt temaslarda bulunmak siyasi ve ticari açıdan bence fevkalade önem arz ediyor. Bunu da hükümet gayet iyi yapıyor, Türkiye'nin ağırlığını iyi bir şekilde hissettiriyor. Bunun meyvelerini ileride daha iyi alacağımıza inanıyorum. Irak zaten ekonomik açıdan bizim tabii uzantımız. Şimdi Kuzey Irak'ta Türk müteşebbisleri çok ciddi yatırım imkânları arıyorlar. Güney Irak ise politik olarak yeterli istikrara sahip değil. İleride bu düzelince Irak da eskisi gibi önemli bir ticari ortağımız olacak. Yunanistan'da Papandreu tekrar iktidara geldi, bu Türkiye için çok büyük şanstır. Ben kendisini şahsen de gayet iyi tanırım. Samimi bir Türk dostu. Fakat şu anda ciddi bir sıkıntı içerisindeler. Yunanistan'daki bu durumun, geçmişteki iktidarların çok rahat davranmış olmasının bir sonucu olduğunu düşünüyorum.

Türkiye'nin komşularıyla iyi yönde kurduğu ilişkilerin meyvelerini ileride daha iyi alacağımıza inanıyorum.

nüfuz etme amacından bağımsız olmadığı gibi, bölge üzerinde liderlik tesis etme hedefinin de bir sonucuydu.

Elbette Ortadoğu ülkeleriyle olan bu yakınlaşma sürecinde, bölgenin siyasi yapısında ortaya çıkan gelişmelerin de payı vardı. Türk-Ortadoğu İş Konseyleri Başkanı Mehmet Habbab'a göre, Suriye'de Hafız Esad'ın yerine gelen oğlu Beşar Esad'ın ılımlı duruşu bu ülkeyle yeni bir sayfa açabilmek için iyi bir zemin yaratmış, Ürdün'de Kral Hüseyin'in ölümü ve Irak'ta Saddam Hüseyin'in devrilmesi de bu zeminin güçlendiren gelişmeler olarak Türkiye'ye fırsat yaratmıştı:

*Eski yöneticiler değişti, gençler geldi, yeni rejimler geldi. Onlar da dünyaya daha fazla açılmak istiyorlardı. Çoğu ya Amerika'da okumuştular, ya İngiltere'de. Daha geniş vizyonlu yöneticilerin gelmesi bizim ilişkilerimiz için iyi bir fırsat oldu.*²⁵

Mehmet Habbab'a göre, bir araya gelen pek çok faktör, Türkiye'nin Ortadoğu'da önünü açmıştı. Bu sayede önemli siyasi gelişmeler sağlanmış, Arap ülkeleriyle 1995 yılında toplam 3 milyar dolar olan ticaret hacmi 2009 yılında 37 milyar dolara kadar yükselmiş, Türk müteahhitlerinin bölgedeki kontratlarının tutarı ise yaklaşık 60-70 milyar dolara yaklaşmıştı. Tüm bu gelişmelerde, Türk-Ortadoğu İş Konseyleri'nin de önemli bir rolü olmuştu:

Senelerdir Türkiye ve Arap dünyası iki zıt kutuptu. Türkiye'de, Türk iş dünyasındaki arkadaşlarımla konuştuğumda, tarihte yaşananlardan dolayı Araplara mesafeli

durduklarını ve güvenmediklerini görüyordum. Arap dünyasından arkadaşlarımla konuştuğumda da, Türkiye'nin Müslüman bir ülke olmasına rağmen onlara yakın olmadığından ve hep sırtının dönük olduğundan bahsediyorlardı. Birbirinize sırtınızı dönünce iş yapmanız zorlaşır. Ben örneğin birbirine tamamen zıt iki ülke olan Türkiye ile Lübnan'ı birbirine yakınlaştırmak için ticareti canlandırmak, kültürel ve sosyal bağları kuvvetlendirmek gerektiğine inanarak yola çıktım. Çalışmalarımı hep bu yönde ilerlettim. Esasında her iki topluma baktığımda temelde bu yönde bir isteğin olduğunu gördüm, ama siyasi nedenlerden dolayı bunun gerçekleşmesi biraz zaman aldı.²⁶

Tüm bu girişimler, öngörüldüğü gibi Türkiye'nin bölgedeki ağırlığını arttırdı ve temel aktörlerden biri haline getirdi. "Komşularla sıfır sorun" politikasının özellikle vize anlaşmaları yoluyla Türkiye'nin

Hükümetin uygulamaya koyduğu Komşu ve Çevre Ülkeler Stratejisi'nin en önemli adımlarından biri de vizelerin karşılıklı olarak kaldırılmasıydı.

Komşu ülkelerle ekonomik ilişkilerin artırılması çabası Suriye’de çok net sonuçlar verdi. Türkiye’nin bu ülkeye ihracatı kısa sürede %35 artış gösterdi.

etkinliğini artırdığını savunan Rona Yırcalı’ya göre de yaşanan gelişmeler, bölgedeki siyasi ve ekonomik bir girişimin artık Türkiye’siz mümkün olamayacağı kanaatinin yaygınlaşmasını sağladı:

*Hani derlerdi ya Rusya olmadan bu bölgede bir şey yapılamaz diye! Bence Türkiye de artık o kadar önemli, hem Batı’nın, hem bu bölgenin, hatta yakın çevrenin –Pakistan, Afganistan ve İran dahil– gözündedir. Dolayısıyla bu son derece önemli bir gelişme. Bunun yansıması DEİK’in çalışmalarında da hissediliyor, DEİK’e çok destek oluyor. Tabii ben bunu söylerken Kuzey Afrika ülkelerini, Ortadoğu’yu, Asya’daki Türk cumhuriyetlerini, Kafkas ülkelerini, hatta Doğu Avrupa’yı da dahil ediyorum. Dolayısıyla son derece faydalı ve başarılı bir çalışma olduğunu düşünüyorum.*²⁷

Türkiye’nin bölgesel bir güç, hatta yükselen bir dünya gücü olarak varlığını sürdürdüğünü ve bunun Hillary Clinton gibi, ABD yönetiminin önde gelen isimleri tarafından

da kabul edildiğini söyleyen Haluk Dinçer de, bölgesel güç olmanın önkoşullarından birinin Yunanistan, Bulgaristan ve İran gibi komşularla daha fazla iş yapılması olduğuna dikkat çekiyordu. Türkiye’nin komşularıyla bağlarını güçlendirmesiyle Batı’dan uzaklaşmayacağını öne süren Dinçer, tam tersi bir noktanın da altını çiziyordu:

*Bizim hem ABD nezdinde, hem de üyesi olmaya çalıştığımız AB nezdinde değerimiz bu ilişkilerle artacaktır. Kesinlikle buna inanıyorum. Alternatif değil, tam tersine ABD ve AB ile olan ilişkilerimizi güçlendirecek adımlardır bunlar.*²⁸

Haluk Dinçer gibi, Türkiye’nin aktif bir dış politika izlemesini destekleyen isimlerden bir diğeri de İstanbul Ticaret Odası Başkanı Murat Yalçıntaş’tı:

Türkiye, Avrupa Birliği’ne üyelik ana hedefinden kesinlikle sapmadan, kendi bölgesindeki komşu ve çevre ülkeler ile ekonomik ve ticari ilişkilerin daha da geliştirilip derinleştirilmesini öncelikli hedef olarak almalıdır. Sadece AB Türkiye için değil, Türkiye de AB için çok önemlidir. Bunu son iki senede yaşanan gelişmelerden de açıkça görebiliyoruz. Türkiye’nin sadece bölgesinde değil, dünya çapında ne kadar aktif, etkin ve etkili bir ülke konumuna geldiği apaçık ortadadır.

İşte tam da bu nedenle Türkiye, lehine esen bu rüzgârı arkasına almalı ve son yıllarda uygulamaya başladığı aktif dış politikayı, dış ekonomik ilişkilerini güçlendirecek şekilde devam ettirmelidir. Geçtiğimiz yıl içerisinde birçok ülke ile karşılıklı olarak vize uygulamaları kaldırıldı. Birçok alanda işbirliği anlaşmaları imzalandı.

*Türkiye, özellikle bölgesindeki ülkelerle imzaladığı Serbest Ticaret Anlaşmaları’nın sayısını hızla artırıyor. Yani Türkiye adeta kendi etrafında, kendisinin de merkez konumunda olduğu bir serbest ticaret bölgesi ve ağı kuruyor. Türkiye’nin bu ülkelerle ilişkilerini geliştirmesi, sadece Türkiye’nin değil, AB’nin de yüzünü Doğu’ya, bu ülkelere dönmesi demektir. Çünkü –biraz önce de belirttiğim gibi– Türkiye zaten Avrupa’nın bir parçasıdır, AB ile sıkı sıkıya kenetlenmiş durumdadır. Türkiye’nin bu ülkelerle ilişkilerini geliştirmesi demek, AB’nin bu ülkelerle ilişkilerini derinleştirmesi demektir. Türkiye, AB ile Ortadoğu’yu birbirine bağlayacak, kenetleyecek ve entegre edecek asli aktördür.*²⁹

Adana Ticaret Odası Başkanı Şaban Baş ise Türkiye’nin artan bölgesel önemi ile paralel olarak, Ankara’nın sorumluluklarının da arttığı ve Türk dış politikasının, “eksen kayması” gibi tartışmalara mahal vermeyecek şekilde, Batılı müttefiklerle uyum içerisinde çizilmesi gerektiği görüşünü savunuyordu. Baş’a göre Türkiye’nin izleyeceği en doğru politika, ulusal çıkarlar, bölgesel dengeler ve Batı ile ilişkiler dengesinin doğru kurulduğu bir politika olacaktır:

İçinde bulunduğumuz dönemde Türk dış politikası oldukça zor bir dönemden geçmektedir. İran, Irak, Afganistan, İsrail-Filistin çatışmasından tutun, Rusya, Kafkasya ve enerji dosyalarına kadar dünya üzerindeki en çetrefilli meseleler Türkiye’nin yanı sıra başındaki coğrafyada cereyan ediyor. Dolayısıyla, Ankara’nın gündemindeki sorunların hemen hemen tümü aynı zamanda ABD ve AB ile ilişkileri de kapsayan kritik meseleler. Böyle bir stratejik konjonktürde Ankara için asıl

mesele hangi sorunlara öncelik verileceği. En azından bunun kadar önemli bir konu da, Türkiye’nin önceliklerinin Batı ile uyum içinde olması. Hangi konulara öncelik verileceği sıralaması yapılırken Batı ile istişare ve koordinasyon oldukça, gereksiz şekilde gündeme damgasını vuran “eksen kayması” tartışmalarına fırsat verilmeyecektir. O halde belki de Türk dış politikası açısından 2010 yılında sorulması gereken en temel soru şu: Ulusal çıkarlar, bölgesel dengeler ve Batı ile ilişkiler hangi alanlarda örtüşüyor?

*Bu kriterlerden yola çıkarak son zamanlarda son derece aktif, ancak bazen de fazlaca dağınık gözüken Türk dış politikasının üç temel mesele üzerinde odaklanması gerekiyor kanımca: Kıbrıs, Ermenistan açılımı ve İran. Her üçü de ulusal çıkarlar, bölgesel dengeler ve Batı ile ilişkiler açısından temel öncelik taşıyan bu sorunlar, Türkiye’nin 2010 yılında nasıl bir dış politika performansı izleyeceğini belirler nitelikte olacak. Ermenistan ve İran meselesi Washington ile nasıl bir yıl geçireceğimizi belirleyecek. Kıbrıs konusu ise Avrupa ile ilişkilerde en temel sınav olacak. Aslında AB ile her zaman olduğu gibi ciddi bir sorunlar yumağı var karşımızda.*³⁰

■ Dış ticarete yeni açılımlar

5 Eylül 2007 tarihinde güvenoyu alarak göreve başlayan 60. Hükümet’in açıkladığı hükümet programı, Türkiye’yi içine kapatan değil dünyaya açan, Türkiye’nin ufkunu daraltan değil sürekli genişleten, Türkiye’nin küresel ve bölgesel etkinliğini zayıflatan değil güçlendiren, Türkiye’yi “etkilenen” bir çevre ülkesi değil “etkileyen” bir merkez ülkesi yapma yolundaki

adımların devam ettirileceğini ve komşu ülkelerle ekonomik, kültürel ve siyasi bağların Türkiye'nin çevresinde bir güvenlik ve refah halkası oluşturacak şekilde güçlendirileceğini belirtiyordu. Bu hedefler, Türkiye'nin "komşularla sıfır problem" siyasetiyle beraber, izlenecek dış ticaret politikasının da bir anlamda çerçevesini oluşturuyordu. Bu politikanın temelinde,

komşularla ticari ilişkileri geliştirme önceliğinin yanı sıra, Türkiye'nin küresel bir oyuncu olma yolunda dünya ile entegrasyonunun geliştirilmesi ve dış ticaret hacminin artırılması hedefleri yer alıyordu.

Sanayi ve Ticaret Bakanı Nihat Ergün, yeni hükümetin dış ekonomik ilişkilere yönelik politikasını şöyle özetliyordu:

RİFAT HİSARCIKLIOĞLU (TOBB ve DEİK Yönetim Kurulu Başkanı)

"Türkiye artık Avrasya'nın merkez ülkesidir."

Dünyanın değişen şartlarında Türkiye'nin kurduğu siyasi ve ekonomik yapı çok daha önemli hale geldi. Türkiye artık Soğuk Savaş zamanındaki gibi Avrupa'nın çevresinde değil, Avrasya'nın merkezinde yer alıyor.

Türkiye'nin bu coğrafyadaki konumunu, özellikle de dışarıda nasıl bir görüntüsü olduğunu ilk defa 2003 yılında gittiğim Bağdat'ta farkettim. Türk ürünlerine ve şirketlerine gösterilen ilgiyle gururlandım. Türkiye'de son yirmi yılda nelerin değiştiğinin daha bir farkına vardım. Ortadaki imkânların, bir cazibe merkezi olarak ülkemizin "soft power"ını algıladım. Dünyanın yeniden şekillenen güç haritasında Türkiye herhangi bir şeyin kenarında, kanadında değil. Tersine, bir kez daha muazzam Avrasya coğrafyasının tam merkezinde. Türkiye, nerede olduğu için değil, coğrafi konumu sayesinde değil, ne olduğu için, bu topraklar üzerinde neler inşa ettiği için önem taşıdığı bir döneme girmiştir.

Dünyanın bu değişen yapısında, Türkiye'nin bu topraklar üzerinde kurduğu siyasi ve ekonomik yapı, çok daha önemli hale gelmiştir. Türkiye artık Soğuk Savaş döneminde olduğu gibi Avrupa'nın çevresinde değil, Avrasya'nın merkezinde yer alıyor. Türkiye'nin başlamış olan iktisadi dönüşümünü tamamlaması, şirketlerimizin hızla modern rekabet şartlarına daha fazla uyum göstermeleri, işte bu yüzden önemlidir.

Öte yandan Türkiye'nin yurtdışından nasıl görüldüğü, Türk iş dünyası için son derece önemlidir. Dışişleri Bakanlığımız Türkiye ekonomisinin bundan sonraki performansı açısından son derece kritik bir rol üstlenmiş durumdadır. Türkiye'nin yurtdışından bakıldığında bir cazibe merkezi olarak görünüyorsa, dış politikanın rolü önemlidir. Açıktır ki bu coğrafyada iş yapmanın ön koşulu, yabancı ülke yönetimlerinin size kapıları açıyor olmasıdır.

Türkiye'nin ekonomik anlamda bölgesel aktör haline gelebilmesi, dış ekonomik ilişkiler stratejimizin de bu hedefe odaklanmasıyla mümkün olabilecektir. İşte bu çerçevede özellikle son dönemde Dışişleri Bakanlığı'nda yaşanan dönüşümü memnuniyetle takip ediyoruz. Ekonomik meselelere atfedilen önemin arttığını görmek bizlere güven veriyor. Dışişleri camiasının bizi, yani özel sektörü çözüm ortağı olarak görmesini istiyoruz. Zira biz Dışişleri Bakanlığımızı öyle görüyoruz. Açıktır ki, Türkiye'nin birinci lig ülkeler arasında yer alması, Türkiye'nin bölgesinde cazibe merkezi haline gelmesiyle yakından ilgilidir. Bu çerçevede ekonomi, dış politika için öncelikli alan olmalıdır.

Son dönemde Türkiye'nin dış ticaret politikasındaki ana ilkesi; makroekonomik istikrarın sağlanarak, ihracata dayalı ve sürdürülebilir politikaların geliştirilmesi olmuştur. Türkiye'nin dış ekonomik ilişkilerdeki öncelikleri ve stratejik yaklaşımı, ulusal çıkarların ve önceliklerin gözetilmesine dayanmaktadır. Ayrıca bölgemizde barış ortamının sağlanması ve komşularımızla sıfır sorun prensibini hayati önemde buluyoruz. Geleneksel pazarımız olan Avrupa ile birlikte, Güney Amerika ve Afrika gibi yeni pazarlara da agresif bir şekilde açılmamız gerektiğine inanıyoruz.³¹

Nihat Ergün'e göre, 2000 yılından sonra birbiri ardına uygulamaya konulan komşu ve çevre ülkeler, Afrika ülkeleri, Asya-Pasifik ülkeleri ve Amerika ülkeleri ile ekonomik ve ticari ilişkileri geliştirme stratejileri, ihracatın pazar yapısının değişiminde önemli rol oynamış ve söz konusu ülkelere yapılan ihracat miktarlarında önemli gelişmeler gözlenmişti. Ergün'e göre, bu stratejilerin ısrarlı bir şekilde devam ettirilmesinin yanı sıra, devletler arasında ikili ekonomik ilişkilerin geliştirilmesine yönelik "hukuki altyapı"nın tesis edilmesi de büyük önem arz ediyor ve hükümetin hedefleri arasında yer alıyordu:

İlişkilerin hukuki zeminini Serbest Ticaret Anlaşmaları (STA), Çifte Vergilendirmenin Önlenmesi Anlaşmaları (ÇVÖA), Yatırımların Karşılıklı Teşviki ve Korunması Anlaşmaları (YKTKA) ile Vizelere Karşılıklı Olarak Muafiyet Sağlanması Anlaşmaları oluşturmaktadır. Hükümetimiz bu yönde çalışmalarını hızla sürdürmektedir. Ülkemiz 35 ülke ile STA, 39 ülke ile ÇVÖA

ve 61 ülke ile YKTKA imzalamış ve 62 ülke ile vize muafiyeti sağlamıştır. İkili işbirliği ilişkilerinin düzeyine göre, ekonomik, teknik ve bilimsel işbirlikleri başta olmak üzere, katma değer yüksek olduğu enerji, nükleer enerji, savunma sanayisi ve uzay teknolojisi alanlarında özel nitelikli anlaşmalar imzalanması da gündeme gelebilecektir.³²

Yeni hükümetin kurulmasıyla yaklaşık aynı dönemlerde giderek dünyayı pençesine alan küresel krizin yarattığı ortam, Türkiye'nin dış ticareti üzerinde birçok yönden belirleyici rol oynadı. Öncelikle, 2002'den bu yana sürekli büyüme gösteren dış ticaret hacmi, 2009 yılında radikal bir düşüş yaşayarak 334 milyar dolardan 243 milyar dolara geriledi. Aynı paralelde Türkiye'nin ihracatı %22,6'lık bir kayba uğrayarak 132 milyar dolardan 102 milyar dolara düştü. Burada ilginç olan nokta, ihracattaki bu kayba rağmen, ithalatın da gerilemesi nedeniyle dış ticaret açığının önceki yıllara göre önemli ölçüde azalmıydı.

Yıllara göre Türkiye'nin Dış Ticareti (.000 dolar)

Yıllar	İhracat	İthalat	Dış ticaret dengesi	Toplam dış ticaret hacmi
2005	73.476.408	116.774.151	-43.297.743	190.250.559
2006	85.534.676	139.576.174	-54.041.498	225.110.850
2007	107.271.750	170.062.715	-62.790.965	277.334.464
2008	132.027.196	201.963.574	-69.936.378	333.990.770
2009	102.142.613	140.928.421	-38.785.809	243.071.034

(*) Geçici rakamdır. Kaynak: TÜİK

Kriz sürecinde, ihracattaki gerilemeyle birlikte, Türkiye'nin dış ticaretinin kompozisyonunda da önemli değişiklikler yaşandı. Öncelikli olarak Türk dış ticaretinde Batı'nın payı belirgin bir şekilde azaldı. İzmir Ticaret Odası Başkanı Ekrem Demirtaş'ın altını çizdiği gibi, Türkiye'nin Gümrük Birliği'ne girdiği tarihten itibaren dış ticaretinin yarıdan fazlasını gerçekleştirdiği Avrupa Birliği'nin payı, 2008'den sonra %50'nin altına düştü ve dış ticaret, krizden daha az etkilenen komşu ülkeler ve Afrika ülkelerine doğru kaymaya başladı.³³ Ege Bölgesi Sanayi Odası Başkanı Kani Aydoğdu'nun verdiği bilgilere göre ise, küresel krizle birlikte Türkiye'nin yalnızca AB ülkelerine değil, önceki süreçlerde toplam ihracatın içinde %60'lık paya sahip OECD ülkelerinin tümüne olan ihracatı da azaldı.³⁴

Türkiye'nin, 2001 krizi sonrasında özellikle bankacılık sektöründe hayata geçirdiği yapısal reformlar sayesinde son küresel krizin etkilerini sınırlı düzeyde yaşadığını savunan İKV Başkanı Haluk Kabaalioğlu'na

göre de, krizin en belirgin etkisi AB ülkeleriyle yaşanan ikili ticaret üzerinde görüldü. Nitekim AB ülkelerinde likidite darlığı ve işsizliğin artmasıyla birlikte küçülen ticaret hacmi, Türkiye'nin yeni ve yükselen pazarlara yönelmesinin ne denli gerekli olduğunu bir kez daha gözler önüne serdi:

2009 yılında Türkiye'nin Euro Bölgesi'ne yönelik ihracatının bir önceki seneye göre %19'luk bir düşüş kaydettiği görülmektedir. Bir bakıma Avrupa Birliği'nde yaşanan daralma ve meydana gelen borç krizleri, Türkiye'nin büyüme potansiyelini tamamen gerçekleştirmesini de zorlaştırmaktadır. Son küresel kriz bir kez daha Türkiye'nin, Avrupa Birliği dışındaki ticaret ortakları yelpazesini genişletmesi, farklı ve yükselen pazarlara erişmesi gerektiğini ortaya koymuştur. Bu kapsamda Türkiye'nin bölge ve komşu ülkelerle ticareti geliştirme yönünde attığı adımlar son derece olumludur. Dünyada eksenin artık daha çok Asya ülkelerine kaydığı göz önünde tutulursa, Türkiye'nin özellikle Asya ve BRIC ülkeleri (Brezilya, Rusya, Hindistan ve Çin) ile ilişkilerini de geliştirmesi önemlidir. Avrupa Komisyonu'nun "2025 Yılında Dünya: Yükselen Asya ve Sosyo-Ekolojik Geçiş" başlıklı raporunda vurgulandığı gibi, Asya dünya üretiminde ve ticarete gitgide güç kazanmaktadır. Bunun yanında yükselen pazarlardan birisinin de Afrika olduğu ve Türkiye'nin Afrika ülkeleriyle ilişkilerini geliştirmesi gerektiği göz ardı edilmemelidir.³⁵

Kabaalioğlu'nun da vurguladığı gibi, Batı ekonomilerindeki daralmaya karşın Türkiye'nin ihracatını hızla artırması,

ancak krizden fazla etkilenmeyen pazarlardaki payını artırmasıyla ve yeni pazarlara girmesiyle mümkün olabilirdi. Bu durum, son yıllarda Türkiye'nin dış politika alanında uygulamaya koyduğu Komşu ve Çevre Ülkeler Stratejisi'ni daha da değerli hale getiriyordu; çünkü komşularıyla ilişkilerini her yönüyle iyileştirmeye gayretleri, doğal olarak Türkiye'nin

bu ülkelerdeki ticari etkinliklerini artırmasına olanak veriyordu. Diğer bir deyişle, özellikle kriz sonrasında ortaya çıkan yeni pazarlara açılma ihtiyacı, dış politikadaki yeni açılımlarla büyük oranda örtüşüyordu.

Dış Ticaretten Sorumlu Devlet Bakanı Zafer Çağlayan'a göre ABD'nin en iyi

ZAFER ÇAĞLAYAN (Dış Ticaretten Sorumlu Devlet Bakanı)

"Komşularımızla son yedi yılda ticaretimiz sekiz katını aştı."

Bundan sekiz sene öncesine kadar Suriye sınırında ha çatışma çıktı, ha çıkacak diyorduk. Şimdi ortak çalışma yapıyoruz. Çatışma, yerini çalışmaya bıraktı. Çatışma, yerini çalışmaya bıraktı.

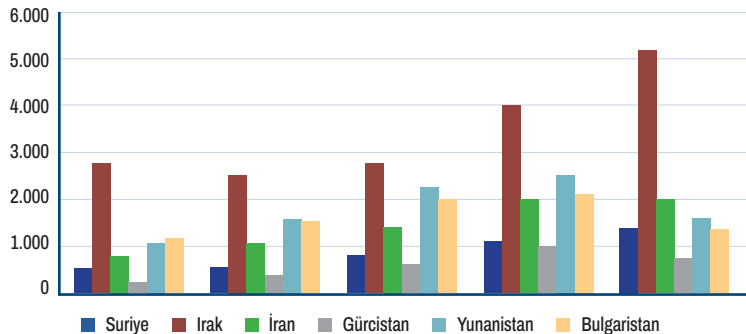
Komşu ve Çevre Ülkeler Stratejisi bana göre AKP'nin en önemli projelerinden biridir. Bundan sekiz sene öncesine kadar Suriye sınırında ha çatışma çıktı, ha çıkacak diyorduk. Şimdi ortak çalışma yapıyoruz. Çatışma, yerini çalışmaya bıraktı. Lojistik ve tedarik açısından insanların en rahat mal alışverişi yapacağı ülkeler kendi komşularıdır. Ama komşularımızla maalesef geçmişte çok çeşitli sebeplerden dolayı iyi ilişkiler kuramamıştık. Sayın Başbakanın özellikle bu konudaki yoğun gayreti ve çalışmaları neticesinde komşularla ticaret hacimlerimizi artırmanın yanı sıra, bölgede sözü geçen ve etkin rol oynayan bir ülke haline geldik. Komşularımızla son yedi yılda ticaret hacmimiz sekiz katını aştı.

Türkiye'nin komşu ülkelere ihracatı 2010 Ocak-Temmuz döneminde %13,4 artarken, en çarpıcı artışlar %39,6 ile İran'a, %35,7 ile Suriye'ye gerçekleştirdiğimiz ihracatta yaşandı. Irak, 2010'un ilk yedi ayında, geçtiğimiz yıl olduğu gibi ihracatımızda ilk 5 ülke arasında yer aldı.

Suriye ile Serbest Ticaret Anlaşması yaptık. Şimdi Suriye-Irak-Türkiye olarak tek bir ekonomik alan kurma çabası içindeyiz. Vizeleri kaldırmaya başladık. Bu ülkelerle yüksek düzeyli stratejik işbirliği konseyleri oluştu. Başbakanların başkanlığında, bakanlar olarak bir araya gelip 50'nin üzerinde mutabakat zaptı imzaladık. Diğer taraftan Rusya ve Yunanistan gibi komşularımızla da yoğun çalışmalar içindeyiz. Komşu ve çevre ülkelerle olan irtibatımız ticaret için son derece önemli, giderek de önem kazanıyor. Bırakın ticaretimizi, ortak stratejik kararlar alıyoruz. Mesela şu anda İran'la sınırda bir Serbest Bölge veya Organize Sanayi Bölgesi yapılması gündemde. Suriye ile yine aynı şekilde. Yine Suriye ile ortak bir lojistik merkezi kurulması gündemde. Komşularımızla yeni sınır kapılarının açılması için çalışmalar yapıyoruz. Yunanistan'dan da bunu isteyeceğiz. Ticaretin artması sayesinde hem ülkeler arasındaki ilişkiler gelişiyor, hem de sorunların çözümü daha kolay oluyor. Biliyoruz ki ticaret, ülkeler arasında "sorun çözücü, yol açıcı" bir görev görüyor. Türkiye olarak "sıfır sorun, sınırsız ticaret" anlayışıyla hem komşularımızla, hem de tüm dünyayla ticaretimizi artırmak istiyoruz.

Yıllara göre Türkiye'nin Komşu Ülkelere İhracatı
(.000.000 dolar)

Kaynak: TÜİK

mühendislik okullarından birisi kabul edilen Purdue Üniversitesi tarafından hazırlanan bir rapor, 2009 yılı itibariyle dünya ticaretinin (değer olarak) yaklaşık %23'ünün kara komşusu olan ülkeler arasında gerçekleştiğini ortaya koyuyordu. Oysa Türkiye'nin toplam dış ticareti içinde komşularının payı %9'u aşmıyordu.³⁶ Bu nedenle Türkiye'nin önünde, komşularına yönelik olarak geliştirilmeyi bekleyen büyük bir ihracat potansiyeli bulunuyordu.

Dış ticaret istatistikleri itibariyle, serbest ticaret anlaşmaları, vize serbestileri ve ortak projeler sayesinde Türkiye'nin komşu ülkelere yönelik ticaretinde son yıllarda ciddi artışlar sağlandı. Dış Ticaret Müsteşarı Ahmet Yakıcı'nın aktardığına göre "komşu ülkelerin" Türkiye'nin ihracatındaki payı 2002 yılında %5,3 iken, 2009 yılında bu oran %13,5 olarak gerçekleşti.³⁷ Ülke bazında bakıldığında da, örneğin Irak'a yapılan ihracat 2005 yılında 2,7

milyar dolardan 2009'da 5,1 milyar dolara, Suriye'ye yapılan ihracat ise 2005 yılında 551 milyon dolardan 2009'da 1,4 milyar dolara yükseldi. 2010 yılının ilk 6 ayında ise ihracata yönelik en çarpıcı artışlar İran (%39,6) ve Suriye (%35,7) ile sağlandı. Körfez Savaşı'ndan önce Türkiye'nin ikinci büyük ihracat pazarı olan Irak'la da son yıllarda önemli bir mesafe kat edildi ve bu ülke Türkiye'nin ihracat sıralamasında beşinciliğe yerleşti.³⁸

GYODER Başkanı Turgay Tanes'e göre de Türkiye'nin izlediği "komşularla sıfır sorun" politikası ve buna paralel olarak hayata geçirilen vize uygulamaları, ihracatın dışında belli başka sektörlerde de büyük katkı sağladı. Tanes'e göre bunların başında gayrimenkul sektörü gelmekteydi. Nitekim özellikle vize sınırlamalarının kalkması, sınıra yakın şehirlerde gayrimenkul alanında önemli bir canlanmaya yol açtı. Tanes'e göre söz konusu politikalar, turizm ve lojistik gibi sektörlerde de önemli gelişmelerin kapısını aralayacak nitelikteydi. Buradaki en önemli konu, iyi ilişkilerin sürdürülebilir olmasının sağlanmasıydı.³⁹

Yakın ve komşu ülkelere yönelik olarak sürdürülen çalışmaların dışında, ihracatı artırmaya yönelik çabaların bir diğer boyutunu ise coğrafi olarak uzak, ancak potansiyel olarak Türk ihraç mallarına rekabet imkânı veren pazarlar oluşturuyordu. Özellikle Latin Amerika ve Afrika ülkeleri, bu bakımdan oldukça ümit vericiydi. Türkiye'nin Afrika ile ilişkileri 1990'lı yılların sonlarından itibaren ciddi bir dönüşüm yaşamaya başladı. Buradaki kritik halka, "Afrika'ya Açılım Eylem Planı"ydı.

1998 yılında uygulamaya konulan plan, bir bütün olarak Afrika ülkeleriyle karşılıklı üst düzey ziyaretlerin gerçekleştirilmesini, uluslararası ve bölgesel kuruluşlar nezdinde Afrika ülkeleriyle temasların artırılmasını, insani yardımların gerçekleştirilmesini, Türkiye'nin kıtadaki diplomatik temsilciliklerinin sayısının artırılmasını, ekonomik, teknik, bilimsel işbirliği ve ticaret anlaşmalarının imzalanmasını ve Türkiye'nin her alanda Afrika kıtasıyla yakınlaşmasını amaçlamaktaydı.⁴⁰

2000'li yıllar ise "kara kıta"ya olan ilginin giderek arttığı bir dönem oldu. Bu doğrultuda 2003 yılında "Afrika ile Ekonomik ve Ticari İlişkilerimizi Güçlendirme Stratejisi" uygulamaya konulurken, 2005 Türkiye'de "Afrika Yılı" ilan edildi. Türkiye bu yıldan itibaren Afrika Birliği'nin olağan zirvelerine gözlemci üye statüsünde katılmaya başladı. 2008 yılının Ocak ayında ise Türkiye'nin Afrika Birliği tarafından "stratejik ortak" ilan edilmesi ve Afrika Kalkınma Bankası

Afrika, yeni dönemde Türkiye'nin ihracatını artıracak hedef bölgelerden biri seçildi. Bu kıtaya ilişkileri geliştirmek amacıyla 2008'de Türkiye-Afrika Birliği zirvesi düzenlendi.

RONA YIRCALI (DEİK İcra Kurulu Başkanı)

"Afrika büyük ve bakir bir pazar."

Tabii kimse, "Gelsin de Türkler bize mal satsın" diye beklemiyor. Ama çaba gösterdikçe yeni pazarların zaman içinde gelişmekte olduğunu görüyoruz. Bunların en önemlilerinden biri de Afrika.

Bu dünya kriziyle beraber Batılı partnerlerimizdeki sıkıntılar bize de intikal etti. Dolayısıyla küçük veya büyük bütün kuruluşlar kendilerine yeni pazarlar arıyor. Tabii bu pek öyle kolay bir iş değil. Yani kimse, "Gelsin de Türkler bize mal satsın" diye beklemiyor. Ama çaba gösterdikçe yeni pazarların zaman içinde gelişmekte olduğunu görüyoruz. Bunların en önemlilerinden biri de Afrika. Bizim ülke olarak, dolayısıyla DEİK olarak yalnız Kuzey Afrika'daki bazı ülkelerde, bir de Güney Afrika ile ekonomik münasebetimiz var. Güney Afrika ile ilişkilerimiz çok sınırlı. Kuzey Afrika ülkeleriyle ise – Mısır'dan Atlantik Okyanusu'na kadar – önemli miktarda iş yapıyoruz. Ama Afrika büyük bir kıta. Üstelik oldukça da bakir bir pazar. Özellikle cumhurbaşkanımızın ziyaretiyle Afrika'ya açılmak bir devlet ve hükümet politikası haline geldi. Orada az sayıda olan büyükelçiliklerimizin adedi hızla artırılıyor. Biz de DEİK olarak büyükelçiliğimizin açıldığı, münasebetlerimizin genişlediği her ülkeyle iş konseyi kurma hedefini güdüyoruz. Mesela geçmiş yıl içinde Sudan ve Etiyopya ile kurduk iş konseylerimizi. Şimdi Gana ve Kenya üzerinde çalışıyoruz. Tabiatıyla buralarda çok fazla işadama ve iş münasebeti olmadığı için biraz temkinli gitmeye çalışıyoruz. Ama cumhurbaşkanımızın Kongo ve Kamerun'a yaptığı ziyaret bence çok önemli bir adım. Hatta şöyle bir anekdot hatırlıyorum. Bazı konularda medya temsilcileri bu seyahati tenkit ettiler. Cumhurbaşkanımıza da bir seyahatimizde sordular, "Efendim, ülkenin pek çok meseleleri varken, dünya krizi varken bu ülke ziyaretlerinizi biraz geriye bırakamaz mıydınız?" diye. Cumhurbaşkanımızın bu soruya şöyle bir cevabı oldu: "Şunu unutmayın ki Çin başbakanı bu ülkeye üç kere gelmiş son iki senede. Biz ilk defa gidiyoruz. Üstelik onlar bizden çok daha uzak." Gerçekten de gördük ki bu gittiğimiz ülkelerde Çin ve Hindistan çok önemli girişimlerde bulunmuşlar, oralarda yapılacak altyapı yatırımlarını finanse etme noktasında. Dolayısıyla da ekonomik münasebetlerini artırmak bakımından çok önemli girişimlerde bulunmuşlar. Bizim de bunları ihmal etmememiz lazım DEİK olarak.

Afrika ülkeleriyle ilişkileri geliştirmek amacıyla Cumhurbaşkanı Abdullah Gül tarafından Afrika ülkelerine çok sayıda ziyaret düzenlendi.

üyesi olması, ilişkilerin hayli gelişmesine olanak sağladı. Bundan sonra ise, Türkiye-Afrika İşbirliği Zirvelerinin ilkinin örgütlenmesi için kollar sıvandı.

Türkiye'nin Afrika'ya olan ilgisi, sadece ticareti artırma çabalarıyla sınırlı değildi. Afrika'nın çeşitli ülkelerinde 15 yeni büyükelçilik açılması; Türk İşbirliği ve Kalkınma İdaresi (TİKA) yoluyla ekonomik ve sosyal altyapı, kültürel işbirliği ve insani yardım alanlarında destek sağlanması; ayrıca iki coğrafya arasındaki ekonomik ve ticari ilişkilerin güçlendirilmesi amacıyla ortak bir oda kurulması gibi hedefler, Türkiye tarafında hükümet düzeyinde koordine edilen planlı bir çalışmanın sürdürülmesini gerektiriyordu. DEİK, bu yapı içerisinde aktif görev alan kurumlardan biriydi. Tüm bu çabaların neticesinde, Dış Ticaret Müsteşarı Ahmet Yakıcı'ya göre, 2002-2009 dönemi içinde Afrika ülkelerinin ihracattaki oranı da %4,7'den %10'a yükselecekti.⁴¹

Türk-Afrika İş Konseyleri Koordinatörü Tamer Taşkın, DEİK'in Afrika'ya yönelik ilgisini ve gelecek için büyük bir potansiyel olarak görülen Afrika pazarının Türk işadamları tarafından daha iyi değerlendirilmesini sağlamak üzere DEİK bünyesinde gerçekleştirilen çalışmaları ise şöyle özetliyordu:

Türk-Afrika İş Konseyleri Koordinatör Başkanlığı olarak hedefimiz, 54 ülkenin bulunduğu Afrika kıtasındaki iş konseyleri sayımızı artırabilmek ve Türkiye'nin Afrika kıtası ile olan iş hacmini çoğaltabilmektir. Günümüz ekonomik şartlarında Türk işadamlarının öncelikli hedefleri; ülke ekonomisinin büyümesine katkı sağlamak, yeni iş imkânları yaratmak, yeni teknolojiler üretmek, yabancı yatırımı çekmek ve ülkeye döviz kazandırmak, hatta yabancı ülkelerde yatırımcı olmak olmalıdır. Hızla büyümekte olan, 1 milyarlık nüfusa sahip, 1 trilyon ABD doları GSMH'sıyla büyük önem taşıyan Afrika kıtası bu hedeflerin

gerçekleştirilmesi açısından oldukça geniş imkânlar sunmaktadır. Afrika kıtasındaki pazarların her geçen gün büyüyen hızlı potansiyeli, Türk ürünleri, teknolojisi ve hizmetleri için inanılmaz bir fırsattır.

Birçok Afrika ülkesine ihracatı artırma isteğimizi, ekonomik ve sosyal anlamda Avrupa ve Asya'nın oldukça gerisinde kalmış olan bu önemli kıtanın tamamının büyümesini destekleyici çalışmalarla dengelemeye çalışmak da bizlere düşen önemli bir görev-dir.

Sadece Afrika kıtasına yapılan satışların artırılmasına odaklanmanın dışında, Afrikalı firmalara somut avantajlar

sunulması da Türk işadamları adına büyük fark yaratacaktır. Bu avantajlar fiyat, kalite, teslimat veya hizmet açısından sunulabilir. Ayrıca kendi ihracatını da artırmayı hedefleyen Afrikalı firmaların ürünlerinin Türk pazarlarındaki olası potansiyelleri mutlaka değerlendirilmelidir, ki bu da yeni fırsatlar yaratabilir.⁴²

Afrika gibi, 2000'li yılların özellikle ikinci yarısında Türk işadamlarının giderek daha fazla dikkatini çeken bir başka coğrafya da Latin Amerika idi. Halihazırda Brezilya, Arjantin, Uruguay ve Paraguay'ın üye olduğu, Venezuela'nın da çok yakında üye

UFUK YILMAZ (DEİK Genel Sekreteri)

"Afrika ile iş yapma şartları yeni oluşuyor."

Tüm zorluklarına rağmen Afrika elbette ki değerlendirilebilecek bir pazar. Her türlü ürün satılabilir. Türk ihraç ürünleri için önemli bir pazar; müteahhitlik hizmetleri için önemli bir pazar. Doğrudan yatırımlar yapmak için önemli avantajları var.

Afrika 1 milyar nüfuslu, 1 trilyon dolarlık bir bölge. Bizim için çok fazla değerlendirilebilir bir bölge değil. Türkiye ekonomisinin potansiyeli belli. Afrika ile yapılan çalışmaların bu yıllara kalmasını aslında bir anlamda doğal karşılamak lazım. 20 yıl önce o kadar kolay olacak şeyler değildi. Ne Afrika hazırды, ne Türkiye hazırды. Ama artık şartlar olgunlaşıyor. Afrika derken tabii bir noktayı da göz ardı etmemek lazım. Bazı şeylerin Türkiye'de bazen gereğinden fazla gündeme getirilip kişilerin, işletmelerin, karar alıcıların yanlış yönlendirilebildiğini de görüyoruz. Türkiye olarak en büyük ticaret ortağımız Avrupa Birliği. Dış ekonomik ilişkilerdeki en büyük partnerimiz de Rusya. Amerika 13-14 trilyon dolarlık bir ekonomi. Oysa biz Amerika'ya sadece 4-5 milyar dolarlık satış yapabiliyoruz. Amerikan ihracatı-ithalatı içerisinde bizim payımız ihmal edilebilir düzeyde, yok denecek kadar az. Çin, en az 5-6 trilyon dolarlık bir ekonomi; biz 1 milyar dolarlık mal satıyoruz. Japonya dünyanın en büyük ikinci ekonomisi, 7-8 trilyon dolarlık bir ekonomisi var. Biz oraya da 300 milyon dolarlık mal satıyoruz. Dolayısıyla dünyanın bu global, büyük aktörlerini ihmal ederek, bazı yerlerde gereğinden fazla fırsat varmış düşüncesine kapılmamak gerekiyor. Ama Afrika elbette ki değerlendirilebilecek bir pazar. Her türlü ürün satılabilir. Türk ihraç ürünleri için önemli bir pazar; müteahhitlik hizmetleri için önemli bir pazar. Doğrudan yatırımlar yapmak için önemli avantajları var. Kendi aralarında gümrük birlikleri olan, Amerika'nın da bazı serbest ticaret anlaşmalarıyla desteklediği ülkelerin olduğu bir kıta. Dolayısıyla yapılması gereken şey, Afrika'da bazı temel ülkeleri tespit edip, daha istikrarlı, satın alma gücü olan, doğal kaynak zengini ülkelere yönelik çalışmak.

olmasının beklendiği Mercosur ortak pazarı, 1 trilyon doları aşan ekonomi derinliği ve 200 milyonluk nüfusuyla, pek çok bakımdan işbirliği fırsatları içeren bir pazar görünümündeydi. Mercosur dışında, kıtanın tamamı ele alındığında, yaklaşık 580 milyon kişilik bir nüfus söz konusuydu. Doğal kaynaklar, sanayi, tarım ve turizm bakımından önemli bir büyüklüğe sahip olmasına karşın Latin dünyasıyla Türkiye arasındaki ticari ilişkiler yok denecek kadar azdı.

Türk-Brezilya İş Konseyi Başkanı Aykut Eken'e göre Latin Amerika'nın bir pazar olarak yakın zamana kadar ihmal edilmiş olmasının en önemli nedeni dil problemi ve mesafeydi. Ancak Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel'in 1995 yılında işadamlarından oluşan bir heyetle birlikte Arjantin, Şili ve Brezilya'yı kapsayan 13 günlük bir Latin Amerika gezisi gerçekleştirmesi, kildi açan bir anahtar rolü oynadı. Bu tarihten sonra Türk işadamları, Latin Amerika'yı giderek daha fazla mercek altına almaya

ZAFER ÇAĞLAYAN (Dış Ticaretten Sorumlu Devlet Bakanı)

"Bavullarınızı toplayın, Türkiye'de durmak yok!"

Daha evvel ayak basmadığımız pazarlar bizler açısından çok önemli. Amacımız ihracatçımızın yeni pazarlara ulaşmasını sağlamak. Bunun için gidilmemiş ülke bırakmayacağız.

İhracatçımız geçmiş dönemlerde daha kolay pazarları tercih ediyordu. Rahat ulaşım ve iletişim imkânlarının olduğu, parasını rahat alabileceği, rahat pazarlarda iş yapmak istiyordu. Diğer taraftan Türkiye'deki birçok üretici de yurtiçine yönelik hizmetler vermeye gayret ediyordu. Ancak bu küresel kriz, ihracatçımıza dünyanın sadece belli bölgelerden ibaret olmadığını, dünyanın büyük bir pazar olduğunu gösterdi. Biz bu şartlar altında çalışma sistemimizi değiştirdik. İhracatçılarımızı, daha önce çeşitli sebeplerle tercih edilmeyen, gidilmeyen yerlere götürdük. Ben bakanlık görevine geldi neredeyse 16 ay oluyor. Bu süre içinde 58 ülkeye gittim, 391 bin kilometre yol yaptım. Bunların bir kısmına Sayın Başbakanın, bir kısmına da Sayın Cumhurbaşkanımızın liderliğinde gittik.

Daha evvel ayak basmadığımız pazarlar bizler açısından çok önemli. Bu küresel krizde gelişmiş ülkelerde ciddi bir pazar kaybı yaşanırken, gelişmekte olan ülkelere biri olarak biz bilakis ticaretimizi artırma imkânı bulduk. Örneğin Afrika pazarı çok önemli. 2003 yılında, Afrika'ya ihracatımız genel ihracatımızın %4'ü idi. 2010 Ocak-Temmuz döneminde Afrika'nın toplam ihracatımız içindeki payı %8,9 oldu. Yakındoğu ve Uzakdoğu ülkelere ihracatımızın genel ihracatımız içindeki payı %2,7'den %4,3'e çıktı. Yine Latin Amerika bizim için son derece önemli. Geçtiğimiz yıl Şili ve Brezilya'ya işadamlarımızdan oluşan bir ticaret heyetiyle gittik. Şili ile Serbest Ticaret Anlaşması yaptık. 2010 yılının Mayıs ayında Sayın Başbakanımızın başkanlığında yine Brezilya ve Şili'ye resmi ziyaret gerçekleştirdik.

Amacımız ihracatçımızın yeni pazarlara ulaşmasını sağlamak. Bunun için gidilmemiş ülke bırakmayacağız. Nitekim daha bakan olduğumun haftasında benim de katıldığım İhracatçılar Meclisi toplantısında şu sözlerle dile getirdim bu hedefimi: "Eşlerinize veda-laşın, bavullarınızı toplayın, Türkiye'de durmak yok." Çünkü gidemediğin yer senin değil.

başladılar. Dışişleri Bakanlığı'nın 2006 yılını "Latin Amerika" yılı ilan etmesi ve DEİK'in Brezilya'dan başlayarak ticari ve ekonomik ilişkilerin geliştirilmesine esas teşkil edecek mekanizmaları oluşturmaya başlaması, yakınlaşmanın daha da artmasını sağladı. Aynı yıl içinde Dışişleri Bakanı Abdullah Gül, hükümet temsilcileri, işadamları ve basınla birlikte Brezilya'ya bir ziyaret gerçekleştirdi. Bunu 2009 yılında, Dış Ticaretten Sorumlu Devlet Bakanı Zafer Çağlayan'ın yine işadamlarıyla birlikte Şili ve Brezilya'ya gerçekleştirdiği ziyaret izledi.

Birçok somut zorluğa rağmen ilişkilerin gün geçtikçe geliştiği Latin Amerika pazarı, Aykut Eken'e göre sunduğu imkânlar ve fırsatlar bakımından, dünyadaki iki cazibe merkezinden biri durumundaydı:

Bence iki tane cazibe merkezi var dünyada şu anda. Bunlardan biri Afrika ki Türkiye Afrika üzerinde yoğunlaşmış durumda, devamlı seyahatler yapılıyor. Öteki de Latin Amerika. Burada 550 milyondan fazla insan var. Temel materyaller açısından zengin. Demir, petrol, maden sektöründe altyapısı olan, gelişmekte olan bir bölge. Karşılaştığımız zaman, iş dünyası bakımından da birçok benzerliklerimiz var. Demir-çelik, inşaat, madencilik, mühendislik, müteahhlik, gıda, tekstil, turizm, otomotiv, yat imalatı gibi bir sürü sektörde ortak yatırımlar, joint-venture'lar yapılabilir. Ben hep ortak yatırımların ülkeleri kalkındıracağına inanıyorum. Bu yönde şu anda oldukça yüksek bir hareketlilik var. Şiliden, Ekvador'dan, Kolombiya'dan, Kosta Rika'dan Türkiye'ye çok miktarda delegasyon geliyor. Bunlar

*genellikle oraya yatırım çekmek için gelen delegasyonlar. Biz de tabii yatırım çekmek istiyoruz. Mühim olan somut adımların atılması, yatırımın orada veya burada yapılmış olması fark etmez. Mühim olan iki bölgenin birbiriyle bağdaşması, birbiriyle ilişkisinin artması.*⁴³

Eskişehir Sanayi Odası Başkanı Savaş M. Özaydemir'in sunduğu verilere göre 2010 yılında Türkiye'nin gerçekleştirdiği ihracatın %45'i AB ülkelerine, %27'si Ortadoğu ve Asya ülkelerine, %11'i diğer Avrupa ülkelerine, %9'u Afrika ülkelerine, %5'i Kuzey Amerika ülkelerine ve kalan %3'lük kısmı ise diğer ülkelere gerçekleşti. Bu tablo doğrultusunda, Türkiye'nin en büyük ihracat partnerinin Avrupa Birliği olduğunu hatırlatan Özaydemir, ayrıca Eskişehir'deki sanayi kuruluşlarının ihracatlarının %70'ini AB ülkelerine ve ABD pazarına yapmasını da, Türkiye için en büyük potansiyeli halen bu pazarların teşkil ettiğinin bir göstergesi sayıyor. Bu

Türkiye'nin Latin Amerika pazarına yönelik beklentileri de karşılıklı ziyaretlerle somutlaştı. Başbakan Recep Tayyip Erdoğan, Brezilya Devlet Başkanı Lula da Silva ile birlikte.

bakımdan Türkiye'nin Ortadoğu ve Kuzey Afrika pazarlarına olan ihracatının artması, ESO başkanına göre bir "eksen kayması" değil, "yörünge genişlemesi" anlamına geliyor:

Son yıllarda yapılan pazar araştırma çalışmalarının sonuçlarının kısa zamanda alındığını görmekteyiz. Açıklanan son verilere göre geçtiğimiz yıllarda Irak, Suriye, Mısır, Cezayir, Libya'ya ek ticaret heyetleri

düzenlenmesi sayesinde, bu ülkelere ihracatımız 10 milyar dolara yakın artış göstermiştir. 2009 yılında ise 86 ülkeye yönelik ihracatımızda artış kaydedilmiştir. Artış kaydedilen bu ülkelerin tamamına yakını ise Afrika ve Ortadoğu bölgesinde yer almaktadır. Sonuç olarak Türkiye'nin Ortadoğu ve Afrika pazarlarına yönelmesi, ekonomik anlamda bir eksen kayması olmayıp, ekonomik bir yörünge genişlemesinin sonucudur.⁴⁴

UFUK YILMAZ (DEİK Genel Sekreteri)

"DEİK olarak Latin Amerika'yı önemsiyoruz."

Temel bir hedefimiz var. Orta vadede, Türkiye Cumhuriyeti'nin büyükelçiliklerinin olduğu her ülkede iş konseyi kurmak istiyoruz. Latin Amerika'da da bu ilkeyi takip edeceğiz.

Latin Amerika çok önemli bir bölge. Ancak fiziki uzaklıklardan dolayı Türk müteşebbisinin çok tanımadığı bir yer. Önce Afrika açılımı, daha sonra Latin Amerika açılımı, Latin Amerika stratejisi gibi işlemlerle formüle edilen stratejileri iş dünyası da belli ölçülerde takip ediyor. Biz Latin Amerika'da, öncelikle Türk iş dünyasındaki bilgi açığını gidermeye yönelik bazı çalışmalar yaptık. Mesela çok kapsamlı bir Latin Amerika İş Yapma Rehberi hazırladık, 400-500 sayfalık. Onu kamuoyuyla paylaştık. THY'nin Sao Paulo'ya başlattığı direkt uçuşlarda DEİK üyeleri için, iş yapmaya giden işadamları için özel indirimler aldık, teşvik amacıyla.

Tabii bir başka önemli konu da iş konseylerinin Latin Amerika'ya –Meksika'yı da bir noktada buna dahil edebiliriz– yönelik olarak güçlendirilmesi. Karşı kanat yapılıması bizim için çok önemli, çünkü bizim burada iş konseyi kurmamızla iş bitmiyor. Bu nedenle Güney Amerika açılımı doğrultusunda karşı kanatların yapılandırılması ve onlarla çalışılması yönünde adımlar attık. Ayrıca daha önce sadece Kuzey Amerika olarak ele aldığımız kıtayı, Kuzey ve Güney Amerika'yı birleştirerek Amerika Bölge Koordinatörlüğü'ne dönüştürdük. Başkan yardımcılarımız düzeyinde Orta ve Güney Amerika'dan sorumlu işadamları tespit ettik. Şu anda Brezilya İş Konseyi başkanımız ağırlıklı olarak Güney Amerika'dan, Meksika İş Konseyi başkanımız da Orta Amerika'dan sorumlu. O bölgedeki her ülkeyle iş konseyi kurmamız mümkün değil. Örneğin Karayipler bölgesinde 22 tane devlet var. Onun için biz de bir anlamda akredite iş konseyi başkanları modeliyle o bölgenin tamamını kapsamaya yönelik adımlar attık. Temel bir hedefimiz var. Orta vadede, Türkiye Cumhuriyeti'nin büyükelçiliklerinin olduğu her ülkede iş konseyi kurmak istiyoruz. Latin Amerika'da da bu ilkeyi takip edeceğiz. Ekonomisi büyüyen Arjantin, Şili ve belki Venezuela gibi büyük ekonomilere sahip ülkelerde iş konseyleri kurmaya devam edeceğiz.

Küresel güç olma sürecinde DEİK

TOBB Kanunu'nun çıkmasıyla birlikte 2004 yılında kurumsal hüviyetine kavuşan DEİK'in ve iş konseylerinin çalışma usul ve esaslarına ilişkin yönetmelik, 2008 yılında yapılan bazı değişikliklerle yenilendi. 23 Haziran 2008 tarihinde Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe giren düzenlemeyle, 27 Kasım 2005 tarihli en son yönetmelik yürürlükten kalkmış oldu.

Rona Yırcalı'ya göre, 2004 yılında TOBB Kanunu'nun çıkmasıyla beraber DEİK'in belki de en önemli eksikliği olan tüzel kişilik sorunu giderilmiş olsa da, dış ekonomik ilişkiler alanında faaliyet gösteren çeşitli iş dünyası kuruluşlarının arasındaki koordinasyonun halen sağlanamamış olması birçok yönden sakıncalı bir durum yaratıyordu. Böylelikle hem bazı tekrarlara düşülüyor, hem de zaman ve enerji

kaybediliyordu. Bu sorunun çözümüne yönelik olarak, DEİK'in kurucu üyelerinin sayısının artırılması ve böylece tüm bu oluşumların tek bir şemsiye altında toplanması hedef alınıyordu:

Daha önce de birçok ülkede bu dublikasyondan dolayı hem zarar görüyorduk, hem de o ülkeyle münasebetlerimiz zorlaşıyordu. Bugün bizim şemsiyemiz altında dış ekonomik ilişkilerle ilgili 26 tane kuruluş var, ihracatçılar, müteahhitler, esnaf birlikleri gibi çeşitli sektörleri temsil eden ve geniş manada ithalat ihracatla ilgilenen. Ama hepsinin bizim çatımız altında birleşmesi, bu kuruluşların konulara icap ettiği şekilde yaklaşmayacakları, kendi organizasyonlarını yapmayacakları anlamına gelmiyor elbette. Ama bizim arzumuz, bu gibi etkinliklerin en azından DEİK ile müşterek olarak gerçekleştirilmesi; dolayısıyla belli

TOBB, yurtdışında yaşayan Türkleri bir güç olarak bir araya getirmeye yönelik olarak 10-11 Nisan 2009 tarihlerinde İstanbul'da Dünya Türk Girişimciler Kurultayı'nı düzenledi.

bir formatta, belli bir program içinde, yılın belli zamanlarına yayılmış bir şekilde, daha organize yapılması. Arzumuz, hedefimiz bu. 2004'te DEİK yeniden yapılandırıldı, 2006'dan beri de bunun için organize oluyoruz.⁴⁵

Rona Yırcalı'ya göre DEİK'in yönetim kurulunda, kurucu üyelerin hemen hepsinin başkan veya temsilci bulundurmasına özen gösteriliyor ve DEİK'in kapsayıcı bir şemsiye kuruluş olarak herkesle aynı mesafede bulunması sağlanıyordu. DEİK'in tabanını genişletme çabası ise kesintisiz bir şekilde devam ediyordu. Bunun sonucu olarak, 28 Temmuz 2008 tarihli TOBB Yönetim Kurulu kararıyla Türkiye Sermaye Piyasası Aracı Kuruluşları Birliği (TSPAKB) ve Türkiye Esnaf ve Sanatkarları Konfederasyonu (TESK) da kurucular arasına katılacak⁴⁶, aynı yıl Türk-Arap Ülkeleri İşadamları

Derneği'nin de (TÜRAB) eklenmesiyle kurucu üyelerin sayısı 27'ye yükselecekti.

Ne var ki tabanının genişlemesine rağmen, DEİK'in başından beri en çok önem verdiği konulardan biri olan "koordinasyon" ve "ortak çalışma" konularında arzu edilen gelişmeler tam olarak sağlanamayacak ve üst başlık olarak "Türkiye'nin dış ekonomik ilişkilerini geliştirme" amacıyla hareket eden kuruluşlar arasında gereken eşgüdümü yaratmak yeni dönemde de mümkün olmayacaktı. Bu yöndeki işbirliği noksanlığının yarattığı rahatsızlık, Devlet Bakanı Zafer Çağlayan tarafından da şöyle dile getirilmekteydi:

Ben TOBB camiasından gelen, DEİK'in yönetiminde çalışmış, 27 yıl sanayicilik yapmış biriyim. Bugün Türkiye'nin dış ticaretinde DEİK'in yanı sıra başka kuruluşlar

da çeşitli görevler yapıyor. TİM, 60 ihracatçı birliği, TOBB, TUSKON, MÜSİAD, ASKON, TÜSİAD, Türkiye Müteahhitler Birliği gibi birçok kuruluş, Türkiye'nin dış ticaretinde önemli görevler yapan, iş hayatının çeşitli sektörlerden mensuplarının oluşturduğu kuruluşlardır. DEİK'in en önemli kurucularından biri olan ve benim için son derece önem ifade eden ve de mensubu olmaktan gurur duyduğum TOBB, Türkiye'nin bütün iş hayatının çatı örgütü, üst kuruluştur. İhracatçı da, ithalatçı da, sanayici de, tüccar da, müteahhit de, turizmci de hepsi bu

kuruluşun mensuplarıdır. Ancak ihracat konusunda, yapısı gereği, TİM ve bu çatı örgütünün altında toplanan 60 ihracatçı birliği daha etkin çalışmaktadır. İhracat, bu çatı örgüt altındaki 48.650 ihracatçı tarafından yapılıyor. Bunlar İhracatçı Birlikleri ve TİM'in birer üyesi olmalarının yanı sıra, aynı zamanda doğal olarak TOBB'un da üyeleridir. Yani TOBB, TİM, İhracatçı Birlikleri, TUSKON, MÜSİAD, TÜSİAD, ASKON, Türkiye Müteahhitler Birliği aslında etle tırnak gibidir. Bu kuruluşların hiçbirinin rakibi ya da alternatifi değildir.

ZAFER ÇAĞLAYAN (Dış Ticaretten Sorumlu Devlet Bakanı)

"Türk diasporasını aktive etmemiz gerekli."

Dünyada çeşitli ülkelerdeki Türk girişimcileri bir güç olarak kullanmak üzere bir çalışma içindeyiz. Bu konuda Odalar Birliği'nin dünya Türk işadamlarıyla ilgili önemli bir çalışması var. Daha önce bunu Türk Dış Ticaret Vakfı yapardı. Sonra bu işi TOBB üstlendi. Geçen yıl yapılan son toplantıda ben sanayi ve ticaret bakanıyım. Şimdi başında olduğum bakanlık ve TOBB bu toplantıyı, etkinliği birlikte yapmışlardı. Bundan sonra da bu konudaki çalışmalarımız birlikte devam edecek. Şimdi bir taraftan ülke masaları çalışmasını sürdürürken, diğer taraftan da dünyadaki sadece Türk işadamlarının değil, onların yanı sıra tüm Türklerin bu ekibin içine katılmasına ve Türk diasporasının daha etkin hale gelmesine yönelik bir proje geliştiriyoruz. Bizim, dünyada 200'den fazla ülkede gerek tüccar, gerek bürokrat, gerekse işçi olarak çalışanların meydana getirdiği ya da yabancılarla evlilikler yoluyla oluşan Türk diasporasını çok etkin bir şekilde kullanmamız gerekiyor. Bu konudaki çalışmalarımızı belli bir noktaya getirmiş durumdayız. Gücümüzün farkındayız, ancak "kontROLSÜZ GÜCÜN GÜÇ OLMADIĞINI" da biliyoruz. Ayrıca Bakanlar Kurulu'nda görüşülerek TBMM'de yasalaşan "Dış Türkler Başkanlığı"nın kurulması noktasında da Devlet Bakanımız Sayın Faruk Çelik'e bağlı bir başkanlık birimi oluşturuldu. Bu da, bizim oluşturacağımız "network" ortamında Türk diasporasını hem Türkiye ile hem de kendi aralarında ticari faaliyetlere yöneltecek, ortaklıklar ve ortak çalışmalar kurulmasını sağlayacak, turizmimizi geliştirecek bir çalışma. Ama aynı zamanda yine o ülkelerde yaşayan Türkleri Türk ihraç ürünleri için birer tanıtım elçisi gibi değerlendirmeyi ve milyonlarca gönüllüye Türkiye ile ilgili lobicilik yaptırmayı da amaçlıyor. Bu konuda yoğun çalışmalarımız devam ediyor. Ülke masalarıyla beraber bu çalışmayı da bitirmek üzereyiz.

Bizim, dünyada 200'den fazla ülkedeki Türk diasporasını çok etkin bir şekilde kullanmamız gerekiyor. Gücümüzün farkındayız, ancak "kontROLSÜZ GÜCÜN GÜÇ OLMADIĞINI" da biliyoruz.

Göreve geldiğim günden itibaren ihracatımızı artırmaya yönelik olarak yapılan tüm etkinliklerin TOBB, TİM ve ülkesine göre değişkenlik arz etmekle beraber ilgili diğer kuruluşlar ile birlikte yapılmasına gayret sarf ettik. Kuruluş başkanları ve temsilcilerinin yurtdışındaki etkinliklerde eşit temsil edilme taleplerini defalarca dinledim ve ben de bu konu üzerinde hassasiyetle durdum. Bu konuyla ilgili hassasiyetimi Sayın TOBB Başkanı, Sayın TİM Başkanı, Sayın TUSKON Başkanı ve DEİK'in değerli İcra Kurulu Başkanları ile defalarca paylaştım. Ancak bu konuda maalesef bu kuruluşların geçmişten gelen bazı problemlerinden dolayı birlikte hareket etme ortamını bir türlü oluşturamadık.

Dış Ticaret Müsteşarlığı'nın hedefi ihracatımızı artırmaktır ve bu konuda müsteşarlığın çalışmalarına katkı sağlayan tüm kuruluşlara kapısı da sonuna kadar açıktır. Dış ticaretten sorumlu devlet bakanlığı görevine geldiğimde emek verdiğim, hizmet ettiğim DEİK'ten beklentilerim çok yüksekti. Bugün DEİK'in paylaşımcı, birlikte hareket etmekten endişe duymayan ve diğer kuruluşlarla bilgi, beceri ve tecrübelerini paylaşan bir anlayış içinde hareket etmesi büyük önem arz ediyor.

DEİK Türkiye için önemli hizmetler yapmış bir kuruluştur. Bunun altını çizmem gerekiyor. Ben, Ankara Sanayi Odası ve Odalar Birliği'ne çok uzun yıllar hizmet etmiş, bu kuruluşlarda başkan, başkan vekilliği ve yönetim kurulu üyeliği görevlerinde bulunmuş, bu camianın içinden çıkmış ve kendini bu camianın bir temsilcisi olarak gören ve bununla da gurur duyan biriyim. Türkiye'nin ihracatının artmasını, dünyada hak ettiği noktaya gelmesini sağlayacak

olanların özel sektör olduğunun bilinciyle, sözünü ettiğim kuruluşların bizlerle yapmak istedikleri her türlü etkinlikte birlikte olmaktan mutluluk duyarım. Kapımız Türkiye'nin ihracatını artırmak için çaba harcayan herkese açık olmuştur, bundan sonra da açık olacaktır.⁴⁷

Koordinasyon konusundaki sıkıntılardan yakınan bir diğer kişi olan DEİK Genel Sekreteri Ufuk Yılmaz'a göre ise bu sonuç, sadece DEİK'in değil, ülkenin genel sorunlarından birine işaret ediyordu. Aynı işin birden fazla kuruluş tarafından ve birden fazla kez yapılmasının neden olduğu israf, zaten sınırlı olan ülke kaynaklarının verimli bir şekilde kullanılabilmesinin önündeki en ciddi sorunlardan biriydi. Buna rağmen Yılmaz, arzu edilen işbirliğinin zamanla sağlanacağına inandığını söylüyordu:

Bizim dışarıya için rekabet etmemize gerek yok. Dışarıda o kadar büyük bir dünya, o kadar büyük bir pasta var ki, zaten herkese yeter. Kurumsal taassubiyetlere biz hiç girmedik. Kurumsal taassubiyet ve ideolojik konular, DEİK'in tarihinde olan işler değil. Biz Türk özel sektörüne hizmet eden bir kurumuz. Kurucuların yanı sıra Anadolu'daki odaların network'ü kanalıyla da tabanımızı genişletiyoruz. 54 odada DEİK temsilcileri var. Onlar üzerinden Anadolu'ya da açılım gerçekleştirmiş oluyoruz bir anlamda. Ancak koordinasyon üst bir kavram. İnsanlar ancak belirli bir bilgi ve tecrübeden sonra, birbirlerini, işlerini tanıyarak, belli tecrübeler edindikten sonra koordine olabiliyorlar. Biz o süreç içerisindeyiz. Zamanla gerçekleştireceğine inanıyorum.⁴⁸

■ Dünya Türk Girişimciler Kurultayı

2008 yılında DEİK bünyesinde, var olan iş konseylerinden farklı, yeni bir yapılanma oluşturuldu: "Dünya Türk İşadamları Konseyi." 26 Aralık 2007 tarihli DEİK ve 24 Ocak 2008 tarihli TOBB kararlarıyla kurulan bu yeni oluşum, bir anlamda "Türk diasporasını" bir araya getirecek, dünyanın farklı bölgelerindeki Türk girişimcileri ve uluslararası şirketlerin yönetim mekanizmalarında yer alan Türk profesyonellerini tek çatı altında toplayacak ve böylelikle Türk lobiciliğinin yurtdışında daha etkili hale gelmesini sağlayacak bir yapılanma olarak öngörülmüştü. TOBB ve DEİK Yönetim Kurulu Başkanı Rifat Hisarcıklioğlu'nun başkanlığını yaptığı konseyin amacı, "Siyasi düşüncelerin bir kenara bırakıldığı ve ortak bir payda olarak yurtdışındaki Türk vatandaşı olma bilinciyle beş kıtadan Türk iş dünyasını, derneklerini, vakıf ve benzeri iş dünyası örgütlerini tek bir çatı altında toplamak" olarak tanımlanmıştı.⁴⁹

2008'in ilk günlerinde alınan karardan sonra hızla örgütlenmesine başlanan Dünyaya Türk İşadamları Konseyi'nin ilk önemli etkinliği, 4-5 Mayıs 2008 tarihleri arasında İstanbul'da düzenlenen "Dünya Türk Dış Ekonomi Zirvesi" oldu. Zirvede, 47 farklı ülkeden 200'ü aşkın Türk girişimci bir araya geldi. Konseyin Yüksek İstişare Kurulu başkanlığına getirilen Coca-Cola İcra Kurulu Başkanı Muhtar Kent, yaptığı konuşmada her ülkenin yurtdışında birer marka olduğunu söyledi ve "Biz de Türkiye'nin markasını daha değerli hale getirmek, daha iyi yerlere getirmek için her gün çaba sarf etmekteyiz. Bu oluşumu bu bakımdan alkışlıyorum, destekliyorum. Konsey kurul başkanlığı görevini de en iyi şekilde yürütmek için gayret göstereceğim" şeklinde konuştu.

Rifat Hisarcıklioğlu ise konuşmasında, Türk girişimcilerin dünyadaki başarılarına dikkat çekti. Türk özel sektörünün yurtdışındaki yatırımlarının 22 milyar doları

MUHTAR KENT (Dünya Türk İş Konseyi Yüksek İstişare Kurulu Başkanı)

"Yurtdışındaki Türk girişimciler müthiş bir güç oluşturuyor."

Dünyanın sosyal, ekonomik ve çevresel kazanımlarını geliştirmek için şirketler, hükümetler, sivil toplum kuruluşları ve eğitim kurumları bir araya gelmek zorunda. Böyle bir işbirliği daha fazla ticaret, yatırım ve büyümeyi sağlayacaktır. Çok kutuplu bir dünyada ticareti geliştirmek için beraberce daha etkin ve yakın çalışmak zorundayız. Uluslararası ticaret ve yatırımın insanlara getirdiği yararları göstermek ve kendimizi anlaşılır kılmak adına kolektif olarak sesimizin daha kuvvetli çıkması gerekiyor. Bildiğim kadarıyla yurtdışında 1 milyondan fazla Türk girişimci var. Bu, çalışan toplam nüfusumuzun %4'ünü oluşturmakta. Aynı zamanda bu, geliştirilmesi, koordine edilmesi ve bağlantılı olması gereken müthiş bir ekonomik, entelektüel ve yeniliğe açık gücün varlığı demektir. Beraberce büyümek ve sinerji yaratabilmek için yapabileceğimiz birçok şey var.

Yurtdışında 1 milyondan fazla Türk girişimcinin olması müthiş bir ekonomik gücün varlığı demektir.

bulduğunu belirten Hisarcıkıoğlu, Coca-Cola, Birleşmiş Milletler Kalkınma Fonu, İslam Konferansı Örgütü ve Brezilya Merkez Bankası gibi kurumların yönetiminde Türk yöneticilerin bulunduğunu hatırlattı. Rifat Hisarcıkıoğlu, ayrıca böyle bir örgütlenmenin Türk lobisinin yurtdışında diğer lobiler karşısında güç kazanmasını ve özellikle de Ermeni soykırımı iddiaları karşısında Türk tezinin güçlenmesini sağlayacağını belirterek, ilginç bir benzetme de yaptı: “Bir zamanlar Lenin’in çok isabetle vurgulamış olduğu bir söz var: Organize

olmuş küçük bir topluluk, organize olmamış kitleleri rahatlıkla yönlendirebilir.” Hisarcıkıoğlu’nun Lenin’den alıntı yaparak özetlemeye çalıştığı amaç ve felsefe, ertesinin bazı gazetelerinde çıkan toplantı haberine verilen başlığa da esin kaynağı oldu: “Dünyanın bütün Türk girişimcileri birleşin!”⁵⁰

Zirvenin akılda kalan en ilginç anekdotlarından biri de, konseyin adındaki “işadamları” kelimesinin bazı kadın girişimcilerin muhalefetine takılmasıydı. Bu muhalefetin

RONA YIRCALI (DEİK İcra Kurulu Başkanı)

“Yurtdışındaki Türklerin bizimle daha çok temasta olmalarını sağlamalıyız.”

Yurtdışında iş sahibi olan Türkler bizden hayli uzaklaşmış vaziyettedir. Maalesef gençlerin Türkçe konuşma zorluğu var. Türkiye’yi tam takip etmiyorlar, edemiyorlar veya etme ihtiyacını hissetmiyorlar. Böyle bir gücü bizim kesinlikle dışarıda bırakmamamız lazım.

DEİK’in misyonu haline gelmesi gerektiğini düşündüğüm bir konu da dünya işadamlarıyla ilişki. Biz bunun kurultayını geçen sene yaptık. Daha önceden de yapıyorduk ama şimdi DEİK’in ağırlığını daha fazla koyduk. Burada şöyle bir ehemmiyet var: 2023 yılında Türklerin sahip olduğu işyerlerinin sayısı 1 milyon civarına ulaşacak, Türkiye dışında. Bence bu çok önemli bir güç. Ama bence burada çok büyük eksikler var. Bu işyerleri bilhassa Almanya ve Hollanda gibi ülkelerde. Bu işyerlerinin sahipleri de, oradaki ikinci, üçüncü jenerasyon Türkler. Bunlar artık eskisi gibi yaz aylarında buraya fazla gelmiyorlar. Buradan bir gayrimenkul alma hedefi babalarında, dedelerinde kaldı. Şimdi daha çok orada yatırım yapmak istiyorlar. Bunların aileleri ve kendileri Türkiye’den hayli uzaklaşmış vaziyettedir. Maalesef gençlerin Türkçe konuşma zorluğu var. Bulundukları ülkelerde hem işveren olarak, hem de siyasi olarak önemli bir varlık oluşturuyorlar; ama bizimle ilişkileri yok. Türkiye’yi tam takip etmiyorlar, edemiyorlar veya etme ihtiyacını hissetmiyorlar. Böyle bir gücü bizim kesinlikle dışarıda bırakmamamız lazım. Bunların bizimle daha çok temasta olmalarını sağlamak lazım. Türkiye’deki gelişmeleri daha iyi görmelerini sağlamamız lazım. Dolayısıyla o güçten bizim daha fazla faydalanmamız lazım. Çeşitli ülkelerdeki Ermeni gruplarından bahsediyoruz mesela. Bizim de sayı olarak o kadar insanımız var, ama organize değiliz. Hatta aynı şehirde olan Türklerin bile çeşitli sebeplerden dolayı parçalandığını görüyoruz. Türk diasporası diye bir şey yok. Halbuki bu kadar kuruluşumuz, insanımız, işverenimiz var. Bunların organize edilmesi lazım. Bu diaspora meselesini de bu yolla halledebiliriz diye düşünüyorum. En azından o lobilere karşı bir güç olarak, siyasi bakımdan, organizasyon bakımından bunu yapmakta büyük fayda var. Dünya Türk İş Konseyi’nin bu dağılık güçleri birleştireceğini, diasporaya bir başlangıç olacağını düşünmek beni çok heyecanlandırıyor.

başını çeken TOBB Kadın Girişimciler Meclisi Başkanı Aynur Bektaş, küresel bir ortamda faaliyet gösterecek olan konseyin, erkeklere işaret eden “işadamları” yerine cinsiyetler üstü olan “girişimci” kelimesini kullanmasını istiyordu. Bektaş’a, Türk-Belarus İş Konseyi Başkanı Zuhul Mansfield da destek verince, tartışma başladı. Bazı katılımcılar, “işadamları” kelimesinin cinsiyetsiz bir tanımlama olduğunu savunuyor ve örnek olarak da Arzuhan Doğan Yalçındağ’ın başında olduğu TÜSİAD’ı gösteriyordu. Sürüp giden tartışmaya son noktayı ise, inisiyatif alan Rona Yırcalı koyuyor ve kadın girişimcilerin eleştirisi haklı bulunarak konseyin adı “Dünya Türk Girişimcileri Konseyi” olarak değiştiriliyordu.⁵¹

Konseyin çalışma takvimindeki en önemli etkinliklerden biri, 10-11 Nisan 2009 tarihlerinde “Küresel Güç Türkiye” başlığıyla Lütfi Kırdar Uluslararası Kongre ve Sergi Sarayı’nda gerçekleştirilmesi planlanan “Dünya Türk Girişimcileri Kurultayı” idi. Bu dev buluşmaya, dünyanın farklı bölgelerinde faaliyet gösteren 2.000 civarında Türk girişimcinin katılması bekleniyordu. Oldukça büyük beklentilerle hazırlıkları sürdürülen kurultay için Muhtar Kent, daha iki ay öncesinden “milat” tanımlaması yapıyor, Rona Yırcalı ise bu kurultayla en önemli çıkışı yapacak olan Dünya Türk İş Konseyi’nin Türk iş dünyasının “manivelası” olacağına inandığını söylüyordu.⁵²

Dış Ticaret Müsteşarlığı’yla ortaklaşa düzenlenecek olan kurultay için mart ayı başında bir tanıtım toplantısı düzenlenmişti. Kürşad Tüzmen, Rona Yırcalı ve Rifat

Hisarcıkıoğlu’nun birlikte gerçekleştirdiği basın toplantısında, 80 ülkeden 2.000 girişimcinin katılacağı kurultayın Başbakan Erdoğan tarafından açılacağı, ayrıca kurultayın gala gecesine de Cumhurbaşkanı Abdullah Gül’ün onur konuğu olarak katılacağı duyuruluyordu.⁵³

Kurultaya kısa bir süre kala, 19 Mart 2009 tarihinde İstanbul TOBB Plaza’da düzenlenen basın toplantısında ise Hisarcıkıoğlu, yurtdışına farklı nedenlerle gitmiş ve oradaki varlığını güçlendirmiş milyonlarca Türkün, Türkiye’nin küresel bir güce dönüşmesinde çok önemli roller üstleneceğini ifade ederek, “Dünyada ‘biz bilinci’ni oluşturmamız, geliştirmemiz gerekiyor. Bu platform gelecekte ülkemizin marka değerini artırabilmek için en önemli unsurlardan biri olacaktır. Eğer ülkemizin marka değerini artırabilirsek o zaman ülkemize girecek değer katbekat fazla olacağını hepimiz biliyoruz. Bu sihirli formülü ancak tek vücut halinde gerçekleştirebiliriz” diyordu. Toplantıya katılan Muhtar Kent ise kurultayın hem katılımcılar, hem de zamanlama açısından son derece önemli olduğunu ve buradaki ikili görüşmelerde yeni imkânların yaratılacağını umduğunu söylüyordu. Bölge sorunlarının ve çözümlerinin de bu kurultayda geniş bir şekilde değerlendirileceğini belirten Kent, “Zaman bu zaman, bu kriz zamanı güçleri, imkânları birleştirip yeni ekonomik alanlar yaratmaya odaklanma zamanıdır” şeklinde konuşuyordu.⁵⁴

Nihayet kurultayın düzenleneceği 10-11 Nisan tarihleri arasında İstanbul, Fas’tan Japonya’ya, Rusya’dan Kenya’ya kadar,

10-11 Nisan
2009 tarihlerinde
İstanbul'da
gerçekleştirilen Dünya
Türk Girişimciler
Kurultayı'na 80
ülkeden 1.500'ü
aşkın Türk girişimci
katıldı.

dünyanın çok farklı bölgelerinden gelen çok sayıda Türk girişimciyi ağırladı. Kurultayda herkesçe paylaşılan ortak arzu, yurtdışındaki Türklerin birlik içinde hareket etme gücünün artırılması ve “Türk diasporası”nın oluşturulmasıydı. Ancak Kürşad Tüzmen’in ifadesiyle bu diaspora, ötekiler gibi siyasi amaçlarla değil, ekonomik amaçlarla hareket edecekti. Dünyadaki en etkin diasporalardan birini oluşturmayı hedeflediklerini söyleyen Rifat Hisarcıklıoğlu ise, “Yıllardır diaspora kelimesi bizim için korkutucu anlamlar taşıdı. Artık korkmamız için neden yok” diyordu.⁵⁵ Konuşmasında 14 yıl sonra Cumhuriyet’in 100 yaşına gireceğini hatırlatan Hisarcıklıoğlu, Türk iş dünyasının 2023 yılına yönelik “iddialı hedeflerini” de şöyle sıralıyordu: Dünyanın en büyük 10 ekonomisinden biri olmak; ARGE’ye dayanan yenilikçi ve rekabetçi bir ekonomik model kurmak; en

az üç sektörde dünya lideri olmak; 500 milyar dolarlık ihracat yapmak; dünyada tanınan en az 20 marka yaratmak ve dünyanın en büyük 500 şirketi arasında 10 Türk şirketine sahip olmak.⁵⁶

Kurultaya 80 ülkeden 1.500’ü aşkın Türk girişimci katılmıştı ve yerli katılımcılarla birlikte bu sayı 2.000’i buluyordu. Daha önce kurultayın açılışını yapacağı söylenen Başbakan Erdoğan, toplantıya katılamamıştı. Buna karşın Başbakan Yardımcıları Hayati Yazıcı ve Nazım Ekren, Devlet Bakanları Egemen Bağış, Kürşad Tüzmen ve Mustafa Said Yazıcıoğlu toplantıdaydı. En yoğun katılım 226 kişiyle Almanyadan gerçekleşirken, ABD, Rusya ve Romanyadan da kalabalık heyetler gelmişti. Katılımın gerçekleştiği ülkeler arasında Barbados, Küba ve Uganda gibi uzak ve Türkiye’nin güçlü ticari bağlarının olmadığı ülkeler de

vardı. Tüm bu katılımcılar, kurultayda ortak bir irade oluşturmuşlardı: Küresel krize karşı küresel çapta birlik sağlamak.⁵⁷

İlk günün akşamında Binbirdirek Sarnıcı’nda Cumhurbaşkanı Abdullah Gül’ün de katıldığı bir gala gecesi düzenlendi. Dünyanın dört bir yanından gelen Türk girişimcilere hitaben konuşmasına, “Bu buluşmanın özeti şu ki büyük bir aileyi ve uzun yıllardır birbirini görmeyen aile fertlerini, bireylerini bir araya toplamış oldunuz. Dünyanın dört bir yanına dağılmış bir aileyi İstanbul’da toplayanlara çok teşekkür ediyorum” şeklinde başlayan Abdullah Gül, kurultay sayesinde yeni bir sinerji doğacağını ve bu işbirliğinin ticarete ve ekonomiye büyük faydalar sağlayacağını ifade ediyordu. Konuşması boyunca Türk girişimcilerin dünya çapındaki başarılarını çeşitli örneklerle vurgulayan ve “Hangi

ülkeye gitsek Türk izi var” diyen Gül’e, konuşmasının sonunda TOBB Başkanı Rifat Hisarcıklıoğlu tarafından bir teşekkür plaketi sunuldu.⁵⁸

Kurultayın hemen sonrasında Dünya Türk İş Konseyi, hızlı bir yapılanma ve örgütlenme sürecine girdi. Konseyin çalışmalarını Avrupa, Avrasya, Asya-Pasifik, Amerika ve Afrika-Ortadoğu-Körfez başlıkları altında 5 bölge komitesiyle sürdürmesi kararlaştırıldı. Bunların içinden Avrasya Bölge Komitesi başkanlığına Zeki Pilge, Amerika Bölge Komitesi başkanlığına Nedim Düzenli, Afrika-Ortadoğu-Körfez Bölge Komitesi başkanlığına Tunç Özkan, Asya-Pasifik Bölge Komitesi başkanlığına ise Nejdett Demiryürek getirilirken, üçe ayrılan Avrupa Bölge Komitesi’nin üç alt biriminin başına Tamer Atalay, Turgut Torunoğulları ve Osman Şahbaz getirildi.⁵⁹ Düzenlemenin

NIHAT GÖKYİĞİT (DEİK Şeref Üyesi)

“Yurtdışında yaşayan işadamlarımız Türkiye’yi hiç unutmuyorlar.”

Eskiden beri derdim ki hep, “Bakın, DEİK’te bir departman kuralım. Yurtdışında mücadele eden işadamlarımızın sorunlarını burada tetkik edelim ve hemen cevaplandıralım. Yani çift taraflı çalışan bir yapı oluşturalım.” Tabii bunun bazı örnekleri de vardı önümüzde. Mesela bir Türk firması gidip İsveç’e yerleşmiş, şimdi gelip burada yatırım yapmak istiyor, yatırım yaparken sıkıntı yaşıyor. Onları dinleyip bu sıkıntıları çözmek zor değil. Bunu yapmak lazım. Dış âlemdeki müteşebbislerimizi hiç küçümsemeyelim. Dünyaya yayılmış muazzam bir güç var. Onlar Türkiye’yi hiç unutmuyorlar. Birçok ülkede bu yoktur. Ben birçok kişi bilirim, Amerika’ya gidip profesör olmuş, başarılı olmuş, çok güzel yerlere gelmiş, ama kafasının arkasında, “Ben Türkiye’ye nasıl hizmet edebilirim?” gibi bir düşünce var. Tam rahat değil. Bir şekilde buraya gelmek istiyor. Bir fırsat bulsa gelecek. İşadamları da böyle. Orada başarılı olmuşlar, ama tam orali olmamışlar. “Ben ülkem sayesinde buralara geldim, bunları yapıyorum, ama oradaki sıkıntıları görüyorum, acaba ne yapabilirim?” diye düşündüklerini biliyorum. Onun için Dünya Türk İşadamları Konseyi bu kadar ilgi çekiyor, heyecanla kalkıp geliyorlar ne yapabiliriz diye.

Dış âlemdeki
müteşebbislerimizi
hiç küçümsemeyelim.
Dünyaya yayılmış
muazzam bir güç var.
Üstelik Türkiye’yi hiç
unutmuyorlar.

hemen ardından, 16 Nisan tarihinde TOBB Plaza'da Türk-Amerika İş Konseyleri ile Dünya Türk İş Konseyi Amerika Bölge Komitesi arasında bir tanışma toplantısı gerçekleştirildi. Toplantıda her iki oluşumun birbirinin faaliyetlerini karşılıklı olarak desteklemesi gerektiği konusunda fikir birliği sağlandı.⁶⁰ 6 Mayıs günü yine TOBB Plaza'da gerçekleştirilen Avrasya Bölge Komitesi toplantısında ise bir başka önemli adım atılarak, Avrasya bölgesi içinde yer alıp DEİK'te temsil edilmeyen ülkelerle temas kurulması kararlaştırıldı.⁶¹

Hızlı bir faaliyet temposu içinde çalışan Dünya Türk İş Konseyi, 19 Haziran'da

Çin'i, 19 Temmuz'da İtalya'yı, 20 Ağustos'ta Ukrayna'yı, 23 Ağustos'ta Makedonya'yı, 9-10 Eylül'de Almanya'yı ve 14 Eylül'de ABD'yi ziyaret ederek önemli temaslar gerçekleştirdi. Yoğun geçen bir yılın sonunda Rifat Hisarcıklıoğlu, yapmaya çalıştıklarını bir kez daha şu sözlerle ifade ediyordu:

1980'lerde 3 milyar dolar ihracat yaparken bugün 200 ülkeye mal satıyoruz. Avrupa'nın en büyük 6'ncı, dünyanın en büyük 17'nci ekonomisiyiz. İhracatta 100 milyar doları geçtik. Avrupadaki her üç televizyondan biri Türk malı. Üç beyaz eşyadan birini biz üretiyoruz. Bir eksikimiz var: Birlik olmak.⁶²

RİFAT HİSARCIKLIOĞLU (TOBB ve DEİK Yönetim Kurulu Başkanı)

“Dünyanın her köşesindeki Türk girişimciler tek bir ağda buluşuyor.”

Yurtdışında faaliyet gösteren Türk girişimcilerini bir çatı altında toplamak, Türk iş dünyasının yurtdışında lobi gücünü oluşturmak ve Türkiye ile ticari ve ekonomik bağlarını güçlendirmek amacıyla, yurtdışında faaliyet gösteren Türk girişimcilerini, DEİK organizasyonunda, Dünya Türk İş Konseyi çatısı altında örgütledik. Bir ilk olarak başlattığımız bu girişimle, ülke dışında yerleşik Türkleri daha etkin, daha koordineli, daha güçlü kılabilecek etkinlikleri hayata geçiriyoruz. Ülkemiz ve ekonomimiz için önemli bir güç olduğuna inandığımız bu oluşum, ülkemizin küresel bir aktöre dönüşmesinde etkin bir rol üstlenecektir. Hedefimiz, bu yapıyı benzerlerinden etkin hale getirmektir. Dünya çapında dağınık olarak örgütlenmiş bulunan Türk girişimcileri, dernek, vakıf ve federasyonları, Dünya Türk İş Konseyi çatısı altında, daha etkin ve demokratik bir temsil gücüne dönüşecektir.

Bu örgütlenmede, Dışişleri Bakanlığı ile Dış Ticaret Müsteşarlığı'nın da desteğini aldık. Bu çatı altında her kesim temsil edilmektedir. Yönetim yapısı demokratik sistemle belirlenmektedir. Dünya Türk İş Konseyi bugün kıtalarda faaliyet göstermektedir. Ayrıca kurduğumuz Dünya Türk İş Konseyi İletişim Platformu (www.dtik.org.tr) sayesinde; iş yapmak istediğiniz dünyanın herhangi bir ülkesinde veya sektöründe sizinle muhatap ve işbirliğine hazır bir başka Türk girişimcisini bulabiliyorsunuz. Ayrıca, bir kere sistemin içine dahil olduktan sonra, bu eşleşme katılımcılar için otomatik olarak yapılıyor. 72 farklı ülkeden 1.700'ü aşkın Türk girişimci ve profesyonel bu büyük “buluşma ağı”na dahil oldu. Böylece, gerçekten etkin bir çalışma ağı oluşturduk.

■ DEİK 20. yılını kutluyor

Dünya Türk İş Konseyi'nin temellerinin atıldığı 2008 yılı, aynı zamanda DEİK'in 20. faaliyet yılının görkemli bir şekilde kutlandığı bir yıl oldu. 20. yıl kutlamaları çerçevesinde ilk olarak sene başında Cumhurbaşkanlığı Abdullah Gül tarafından Çankaya'da bir resepsiyon verildi. 15 Şubat 2008 akşamı verilen resepsiyona DEİK Yönetim Kurulu üyeleri, kurucu kuruluşların başkanları ve 50'nin üzerinde iş konseyi başkanı katıldı. Resepsiyonda, daha önceki dışişleri bakanlığı döneminde DEİK ile tam bir uyum içinde çalıştıklarını ve aynı işbirliğinin cumhurbaşkanlığı döneminde de süreceğini söyleyen Gül, “Bu işbirliğinin Türkiye'ye yeni kazanımlar kattığı inancındayım. Dış gezilerde iş dünyası ile yürütülen temaslar büyük önem taşımaktadır. Ziyaret ettiğim ülkelerde sadece muhataplarım ile yaptığım resmi görüşmelerin ötesinde işadamlarının da katkıda bulunmasını çok önemsiyorum. İş dünyası ile ele ele büyümemiz, Türkiye'nin refah seviyesini artırmamız konusunda faydalı bir adım olacaktır” diyordu.

Diğer yandan, bir bakıma DEİK'in 20 yılda gösterdiği gelişmenin sembolü olan yeni logo da ilk kez bu resepsiyonda kamuoyuna tanıtıldı. Resepsiyon sırasında Rona Yırcalı tarafından Cumhurbaşkanı Abdullah Gül'e, 20. yıl vesilesiyle hazırlanan yeni logoyu taşıyan “Türk Ekonomisinin Küresel Gücü” başlıklı DEİK iş konseyleri haritası hediye edildi.⁶³

20. yıl etkinlikleri bütün bir yıl boyunca devam ederken, esas kutlama yılın sonlarına doğru, Başbakan Recep Tayyip Erdoğan'ın da katılımıyla 19 Aralık 2008 günü yapılan genel kurul toplantısının hemen ardından gerçekleştirildi. Büyük ilgi gören genel kurulda bir konuşma yapan Erdoğan, DEİK'in “20 yıldır Türkiye'nin dış ticaret atılımına büyük katkılar sağlayan ve Türkiye'nin dünya ile ekonomik bütünleşmesini ilerletme yolunda büyük sorumluluklar üstlenen” rolüne dikkat çekerken, kurul üyelerine “ülke ve millet adına” teşekkürlerini sundu.⁶⁵

Aynı günün akşam saatlerinde Four Seasons Oteli, DEİK'in 20. yıl galasına ev sahipliği yaptı. İş dünyasından 600 civarında seçkin davetlinin katıldığı gala gecesinin konukları arasında Devlet Bakanı Kürşad Tüzmen de vardı. Törene katılamadığı için “üzüntülerini bildiren” ve bir tebrik

DEİK'in 20. yıl kutlamaları, Cumhurbaşkanı Abdullah Gül'ün 15 Şubat 2008 günü verdiği resepsiyonla başladı. DEİK 1985 yılında faaliyete geçtiği halde, resmi kuruluş tarihi olarak DEİK mevzuatının Odalar Birliği'nce yürürlüğe konulduğu 26 Şubat 1988 tarihi benimsenmektedir.

Bir ilk olarak başlattığımız Dünya Türk İş Konseyimizle, ülke dışında yerleşik Türkleri daha etkin, daha koordineli, daha güçlü kılabilecek etkinlikleri hayata geçiriyoruz.

mesajı gönderen Cumhurbaşkanı Abdullah Gül, mesajında Türkiye'nin uluslararası alanda ulaştığı düzeyde özel sektörün üstlendiği rolün önemini vurguluyor ve DEİK gibi öncü kurumların oynadığı rolün altını çiziyordu. Törende bir konuşma yapan Devlet Bakanı Kürşad Tüzmen de, son 20 yıl içinde Türkiye'nin ihracatında yaşanan büyük sıçramaya değiniyor ve Türkiye'nin ilerleyen dönemlerde yeni pazar açılımları olacağını ifade ediyordu.

Gala gecesinde DEİK'in İcra Kurulu Başkanı Rona Yırcalı da bir konuşma yaptı. Konuşmasında DEİK'in var olan tüm hedeflerinin ana ekseninin Türk özel sektörünün küreselleşme sürecine entegrasyonunu hayata geçirmek ve Türkiye'nin küreselleşme sürecinde "kazanan" safta yer

almasını sağlamak olduğunu vurgulayan Yırcalı, DEİK'in 20 yıldır bu hedef doğrultusunda azimle çalıştığını ve bu çalışmanın sonraki yıllarda da "gayret, azim ve inançla harmanlanarak" süreceğini söyledi.

Gala gecesinde iki isme de plaket sunuldu. Bunlardan ilki, DEİK'e olan desteği ve geceye katılımı nedeniyle Kürşad Tüzmen; diğeri ise DEİK şeref üyeliği verilen, Türk-Yunan İş Konseyi Kurucu Başkanı Rahmi Koç'tu. Böylece Rahmi Koç, Bülent Eczacıbaşı, Feyyaz Berker, İbrahim Bodur, Jak Kamhi, Nihat Gökyiğit ve Şarık Taradan sonra şeref üyeliği verilen yedinci kişi oldu.

Aynı gece DEİK'in genel kurulda seçilen yeni yönetimi de katılımcılara takdim edildi. Yeni yönetim kurulu şu isimlerden oluşuyordu: Rifat Hisarcıklıoğlu (Başkan), Rona Yırcalı (İcra Kurulu Başkanı), Başaran Ulusoy, Bülent Koşmaz, Cem Kozlu, Bendeve Palandöken, Erdal Eren, Ferit

DEİK'in 20. yıl kutlamaları görkemli bir gala gecesiyile noktalandı. Törende Rahmi Koç'a da şeref üyeliği verildi. Böylece Rahmi Koç, yedinci şeref üyesi olarak sahnedeki yerini aldı.

Şahenk, Gülsüm Azeri, Halim Mete, Hasan Ali Kilci, Ali Kibar, Hasan Çolakoğlu, Korhan Kurdoğlu, İbrahim Çağlar, Mustafa Barutcuoğlu, Mustafa Boydak, Mehmet Habbab, Ömer Aydın, Ali Rıza Arslan, Selim Egeli, Şaban Baş, Tuğrul Erkin, Zeynel Abidin Erdem, Zeynep Bodur Okyay ve Ufuk Yılmaz.⁶⁶ Daha sonra bu listeye 27 Temmuz 2009 tarihli TOBB kararıyla Kocaeli Sanayi Odası Başkanı Ayhan Zeytinoğlu, Bursa Ticaret ve Sanayi Odası Meclis Üyesi Hüseyin Özdilek ve Mersin Ticaret ve Sanayi Odası Başkanı Şerafettin Aşut da eklenecekti.⁶⁷

■ Diğer önemli etkinlikler

Türk-Afrika İş Forumu

2000'li yılların sonlarında giderek ağırlık kazanan Afrika'ya açılım politikasına paralel olarak, Türk-Etiyopya İş Konseyi'nin

kurulmasından birkaç gün sonra, 18-20 Ağustos 2008 tarihleri arasında İstanbul'da Türkiye-Afrika İş Forumu düzenlendi. Türk-Afrika İş Konseyleri Başkan Yardımcısı Zuhul Mansfield'e göre "ortak bir gelecek için dayanışma ve işbirliği" ana temasıyla gerçekleştirilen ve beş yılda bir tekrarlanması öngörülen forum, ilişkilerin geldiği noktayı oldukça iyi özetliyordu.⁶⁸

Cumhurbaşkanı Abdullah Gül'ün ev sahipliğinde başlayan zirveye 50 Afrika ülkesinden, 6'sı devlet başkanı düzeyinde çok sayıda yönetici, bakan ve üst düzey bürokratin yanında bölgesel ve uluslararası örgütlerin temsilcileri de katılmıştı. Toplantıya Türk ve Afrikalı işadamlarının da ilgisi hayli yüksekti. Konuk olarak Afrika Ticaret, Sanayi, Tarım ve Meslek Odaları Birliği Başkanı Muhammed El Masri ve 30 oda temsilcisinin katıldığı forumda Türk işadamları, Afrikalı meslektaşlarıyla

Cumhurbaşkanı Abdullah Gül'ün konuşmasından

Bugün çok farklı bir Türkiye gerçeği mevcuttur. Uluslararası arenada kendimizi iyi ifade edemediğimiz, potansiyelimizi ve yapabileceklerimizi yeterince anlatamadığımız dönemler oldu. Ancak, ekonomik ve siyasi istikrar, ekonomik büyüme ile artan yabancı ilgisi ve giderek gelişen iş imkânları sonucunda herhangi bir üst düzey temas sırasında muhataplarımız artık bizi başka türlü dinliyor. Bürokrasimiz, Karma Ekonomik Komisyon toplantılarının işlevini kaybettiğinin bilincindedir. Muhataplarımız, iş forumu, iş konseyi gibi daha gündem odaklı ve somut içerikleri olan mekanizmaları kullanmak istediklerini açıkça ifade ediyorlar.

Türkiye'nin ve Türk iş dünyasının çıkar ve menfaatleri göz önüne alınarak yurtdışı ziyaretleri DEİK ile istişare edilerek gerçekleştirilmektedir ve bu ziyaretlere beraberce hazırlanılmaktadır. Halihazırda devam etmekte olan işbirliğimizi sürdürmekten mutluluk duyacağız. Bundan sonra ön hazırlığı çok iyi yürütülmüş somut işbirliği talepleri ve projeler içeren ziyaretler gerçekleştireceğiz. Pozisyonum itibarıyla artık günlük politikalardan sorumlu değilim, ama iş dünyamızın tüm sorunlarına yakından sahip çıkmak, ziyaretlerimiz sırasında bunları dile getirmek istiyorum.⁶⁴

tanışma ve ikili görüşmeler yapma olanağı da bulacaktı.

Türkiye'nin Afrika'ya açılım politikasının önemli bir basamağı olarak görülen zirvenin, kıta ülkeleriyle ilişkilerde yeni bir başlangıç noktası olması bekleniyordu. Başbakan Recep Tayyip Erdoğan, zirveye katılan devlet ve hükümet başkanları onuruna Çırağan Sarayı'nda verdiği yemekte yaptığı

konuşmada, Türkiye ile Afrika ülkeleri arasındaki ilişkilerin geliştirilmesinin önemine değiniyor ve 15 ülkede açılacak büyükelçiliklerle mevcut ilişkilerin daha da derinleşeceğine inandığını belirtiyordu. Erdoğan ayrıca, Afrika'nın çeşitli ülkelerinde kurulacak Türk İşbirliği ve Kalkınma İdaresi (TİKA) ofisleri yoluyla Türkiye'nin, ekonomik ve sosyal altyapının geliştirilmesi, kültürel işbirliği, iletişimin geliştirilmesi

UFUK YILMAZ (DEİK Genel Sekreteri)

"Afrika'yı hak ettiği yere koyalım, ama gerçekçiliği de elden bırakmayalım."

Afrika'da Çin'le ciddi şekilde rekabet ediyoruz, müteahhitlik dahil her alanda. Ancak Çinliler ve diğer Batılı devletler kendi finansmanlarıyla geliyor. Bizim ise Türkiye olarak finansman gücümüz yok.

Afrika stratejisi, hükümetin 2008 yılında belli bir noktaya getirdiği bir konu oldu. Özellikle Türkiye'nin Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'ne adaylığıyla Afrika daha da ön plana çıktı. 2008 yılında Türkiye-Afrika Liderler Zirvesi gerçekleşti. Toplantıya yaklaşık 40 hükümet ve devlet başkanı katıldı. Türkiye bir tarafta, bütün Afrika ülkeleri bir tarafta. Afrika ülkeleri bunu çok fazla ülkeyle yapmıyorlar. Amerika, Çin, Hindistan ve Japonya gibi dünya devleriyle yapıyorlar. Bunu Türkiye ile de yaptılar. Biz o zirve marjında bir Türk-Afrika Ekonomi Zirvesi gerçekleştirdik. 200'ün üzerinde Afrikalı işadamlarının yanı sıra 40'ın üzerinde oda ve sanayici konfederasyonu ve başkanı katıldı. Bu zirve sırasında ortak bir Türk-Afrika Odası kurulması konusunda anlaşma imzaladık. Şu anda Afrika kökenli bir arkadaşımızın koordinatörlüğünü yürüttüğü bir Türk-Afrika Odası var. Çalışmalarına başladı ve devam ediyor. Afrika'yı hak ettiği yere koyalım, ama gereksiz ve potansiyelin üzerinde beklentiler yaratmadan. Zaten Afrika'yı tek bir bütün olarak ele almak da anlamlı değil. Fas'taki Afrikalı ile güneydeki ya da Uganda'daki Afrikalı aynı değil. Koskocaman bir kıtadan bahsediyoruz. Yeni açılım anlamında kastedilen yer, "Sahraaltı" Afrika. Orada bazı kritik ülkeler var, doğal kaynak zengini. Bunların tüketim maddesi olarak her şeye ihtiyaçları var. Çin'le ciddi şekilde rekabet ediyoruz, müteahhitlik dahil her alanda. Çinliler ve diğer Batılı devletler kendi finansmanlarıyla geliyor. Bizim Türkiye olarak finansman gücümüz yok. Bunlar satın alma gücü düşük ülkeler. O nedenle krediyi, finansmanı sağlayan ülkenin şirketleriyle çalışmak zorundalar. Eğer Afrika'da rekabet edeceksek, Türkiye'nin de o tür mekanizmaları devreye alması lazım. Bu konuya bir bütün olarak bakmak ve hak ettiği yere koymak lazım. Afrikalıların finansman sıkıntısını ve Batılı şirketlerin orada yüzlerce yıldır süren hâkimiyetlerini realist bir şekilde değerlendirip, ona uygun adımlar atmamız lazım. Ben, seçilecek kritik ülkeler ve bölgeler üzerinden gitmekte ve uzun dönemli ilişkiler kurmakta fayda olduğunu düşünüyorum.

ve insani yardımlara destek sağlamak gibi noktalarda da Afrika halkının yanında olacağına işaret ediyordu.

Forumda bir konuşma yapan TOBB ve DEİK Yönetim Kurulu Başkanı Rifat Hisarcıklioğlu ise, Afrika ile olan ilişkilerin gelişimine değinerek 1998'de "Afrika Eylem Planı"nın uygulamaya konulduğunu, 2003'te "Afrika ile Ekonomik İlişkilerin Geliştirilmesi Stratejisi"nin oluşturulduğunu, 2005'in "Afrika'ya açılım yılı" kabul edildiğini ve aynı yıl Türkiye'nin Afrika Birliği'ne gözlemci üye kabul edilerek stratejik ortak ilan edildiğini hatırlattı. "Afrika ile Ekonomik İlişkilerin Geliştirilmesi Stratejisi sonrasında Türkiye-Afrika ticareti hızla gelişmiş ve dış ticaret hacmimiz, 2007 yılı sonunda yaklaşık 13 milyar dolara yükselmiştir. Bu rakamları daha da artırmak iş dünyasının görevidir" diyen Hisarcıklioğlu, Afrika ile Türkiye arasındaki ekonomik ilişkileri güçlendirmek için son bir yıl içerisinde kurulan Sudan ve Etiyopya İş Konseylerine ek olarak, orta vadede tüm Afrika ülkeleriyle iş konseyi kurmak istediklerini söyledi.⁶⁹

Toplantının son gününde ise, TOBB ve Afrika Ticaret, Sanayi, Tarım ve Meslek Odaları ortaklığında Türk-Afrika Odası kuruldu. Odanın kuruluş anlaşması, Cumhurbaşkanı Abdullah Gül ve Devlet Bakanı Kürşad Tüzmen'in de yer aldığı çalışma kahvaltısında imzalandı. Afrikalı devlet başkanları ve bakanların da katıldığı kahvaltı sırasında imzalanan anlaşmayla birlikte, Türk-Afrika İş Forumu İstanbul Deklarasyonu kamuoyuna Rifat Hisarcıklioğlu tarafından okundu.

DEİK-TÜBİTAK protokolü

DEİK ile Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu (TÜBİTAK) arasında 17 Kasım 2008 tarihinde bilimsel ve teknolojik işbirliklerinin geliştirilmesini hedefleyen bir işbirliği protokolü imzalandı. Rifat Hisarcıklioğlu ve TÜBİTAK Başkanı Prof. Dr. Nüket Yetiş tarafından imzalanan protokolün amacı, "Türkiye'nin uluslararası arenada öncü olması anlamında ARGE ve yenilikçilik faaliyetlerinin teşvik edilmesi, yaygınlaştırılması, proje sayısının artırılmasına katkı yapılması ve sanayi, akademi, kamu kurumları arasında ulusal ve uluslararası işbirliklerinin geliştirilmesi" şeklinde tanımlanmıştı. İki kurumu böyle bir işbirliği protokolünü imzalamaya teşvik eden en önemli nedenlerden biri, Türkiye'deki ARGE faaliyetlerine devlet tarafından oldukça sınırlı bir finansman aktarılıyor olmasıydı. İmza töreninde konuşan Hisarcıklioğlu'nun da dikkat çektiği gibi, ülkenin ihtiyaç duyduğu bilimsel

Türkiye-Afrika İş Forumu 18-20 Ağustos 2008 tarihleri arasında İstanbul'da gerçekleştirildi.

DEİK ile TÜBİTAK arasında bilimsel ve teknolojik işbirliğinin geliştirilmesini amaçlayan protokol 17 Kasım 2008 tarihinde imzalandı.

ve teknolojik gelişmenin sağlanması için ARGE yatırımlarının milli gelir içinde %2 civarında bir orana sahip olması gerekirken, mevcut oran bunun çok altındaydı. Bu durum, devletin sunacağı katkılarının yanı sıra özel sektörün de bu konuya kaynak ayırmasını zorunlu kılıyordu. Yapılan anlaşma sayesinde DEİK'in, 80'in üzerinde ülkede bulunan iş konseyleri üzerinden bilimsel faaliyetlere destek sunması amaçlanıyordu. İşbirliği protokolünün öngördüğü temel hedefler ise şunlardı:

- Türkiye'deki firmaların hazırladıkları ARGE ve yenilikçilik bazlı ulusal ve uluslararası proje sayısının artırılması amacıyla ortak etkinlik, seminer ve eğitimlerin düzenlenmesi;
- Yenilikçilik odaklı yazılım ve imalat sanayileri, akademi ve kamu kurumları arasındaki işbirliğinin artırılması;
- TÜBİTAK tarafından başlatılan Bilimsel ve Teknolojik İşbirliği Ağları ve Platformları Kurma Girişimi Destekleme

Programı'nın (İŞBAP) yaygınlaştırılmasına yönelik işbirliği yapılması;

- DEİK'in üye tabanından 7. Çerçeve Programı'na proje üretme potansiyeline sahip firmaların seçilmesi ve daha çok başvuruda bulunulması için ortak çalışmalar yapılması;
- Uluslararası Bilim, Teknoloji ve Yenilik Stratejisi kapsamında belirlenen öncelikli ülkelere yönelik ortak girişimlerde bulunulması.⁷⁰

Anadolu'ya açılmaya devam

DEİK'in yaklaşık 10 yıldır izlediği "Anadolu'ya açılma" politikası, 2007 yılında gerçekleştirilen bir dizi girişimle daha da somutlaştı. Sene başında, 13 Nisan tarihinde Gaziantep'ten başlayacak şekilde 13 farklı Anadolu kentinde DEİK iş platformu toplantıları düzenlenmesi kararlaştırıldı. Ayrıca bu çalışmaların teşvik edilmesi amacıyla söz konusu toplantılara katılan işadamlarına DEİK'e daha düşük bir aidatla üye olma imkânı sunuldu. Böylelikle 520 olan üye sayısının ilk etapta 750'ye, daha sonra ise 1.000'e çıkarılması hedefleniyordu.⁷¹

"Anadolu'ya açılma" politikası 2008 yılında da genişleyerek devam etti. Bu kez ziyaret edilecek il sayısı 24'e yükseltildi ve bu illerde bulunan toplam 30 ticaret ve sanayi odasında DEİK temsilciliklerinin açılması hedeflendi. Böylece orta vadede Anadolu'daki üretici, sanayici ve KOBİ'lerin ihracat faaliyetlerinde DEİK'in daha etkin bir rol üstlenmesi amaçlanıyordu.⁷² Aynı politika-ya paralel olarak, gerek Anadolu kentlerine daha kolay ulaşmak, gerekse faaliyetleri İstanbul dışına taşımak amacıyla Ankara'da

da bir temsilcilik açıldı ve TOBB'da uzman yardımcılığı görevinde bulunan Senem Aslan bu temsilcilik başına getirildi.⁷³

DEİK, Kazakistan seçimlerinde gözlemci

Kazakistan'da 18 Ağustos 2007 tarihinde yapılacak olan Parlamento seçimlerine gözlemci olarak davet edilmesi, DEİK'in uluslararası alanda etkili ve güvenilir bir aktör olduğunun göstergesi niteliğindedir. Gözlemci heyette yer alacak isimler DEİK Genel Sekreteri Ufuk Yılmaz, Türk-Kazak İş Konseyi Başkanı Oktay Varlıer ve Türk-Avrasya İş Konseyleri Grup Koordinatörü Serdar Arıkan olarak belirlenmişti. Kazakistan'a hareket etmeden önce bu konuda bir açıklama yapan Ufuk Yılmaz, "Kazakistan, son yıllarda sergilediği hızlı ve başarılı kalkınma hamlesini siyasi reformlarla da güçlendirmek istiyor. Bu süreçte önümüze gelen gözlemcilik teklifini bir sorumluluk addederek kabul ettik. İnaniyoruz ki Kazakistan, demokrasinin kuralları içerisinde adil bir seçimle geleceğine yön verecektir" diyordu.⁷⁴

ISO 9001 Kalite Yönetim Belgesi

DEİK, yaklaşık bir yıl süren denetimleri başarıyla tamamlayarak 2008 yılının Ağustos ayında ISO 9001 Kalite Yönetim Belgesi almaya hak kazandı. DEİK Genel Sekreteri Ufuk Yılmaz, bu çalışmayla ilgili şu değerlendirmeyi yapıyordu: "Kurumumuz 20 yıldır Türk özel sektörüne ülkemiz açısından faydalı olabilecek çalışmalar yürütmektedir. Geçen yıl almış olduğumuz marka tescil belgemizden sonra, hizmet ve standartlarımızı bir üst seviye-

ye taşımak için ISO belgesine başvurduk. ISO 9001:2000 Kalite Yönetim Sistemi ile yurtiçinde ve yurtdışında tanınırlığımız güvence kazandı. Uluslararası arenada yürüttüğümüz çalışmalarla Türk özel sektörünü yurtdışına taşıyoruz. ISO bu anlamda bizim için çok önemli bir etken."⁷⁵

■ Yeni kurulan İş Konseyleri

Türk-Ermeni İş Konseyi

Türkiye'nin "komşularla sıfır sorun" politikasına paralel olarak iş konseyi kurmak istediği ülkelerden biri de, henüz bir diplomatik ilişkinin olmadığı ve sınırların kapalı tutulduğu Ermenistan'dı. Türk işadamları ve DEİK daha önce bu yönde epeyce çaba sarf etmiş, ancak bu girişimlerden hiçbir sonuç alamamıştı. Türk-Avrasya İş Konseyleri Başkanı Tuğrul Erkin, 2008 sonlarında bir gazeteye verdiği demeçte, bir konsey kurulmasına yönelik tüm girişimlerinin Ermeni diasporası tarafından engellendiğini söylüyor ve bu koşullar altında bir ilerleme sağlamanın çok zor olduğunu dile getiriyordu. Diğer taraftan bu yönde ki birkaç girişimden sonra, Ermenistan'ın resmen Doğu Anadolu'daki bazı iller üzerinde hak iddia etmesi ve "soykırım" iddiasını anayasalaştırması nedeniyle, Türk tarafı da artık konsey fikrine sıcak bakmaz hale gelmişti. Tuğrul Erkin'e göre Ermeni diasporası mevcut oldukça, Ermenistan'la işbirliği yapmak pek mümkün değildi:

Diasporayı ayakta tutan, bir arada tutan güç, bu soykırım iddiası. Sanki bu iddia ortadan kalksa balon patlayacak. Tabii diasporanın temsilcileri, vakıfları bundan

Etiyopya Başbakanı Meles Zenawi, DEİK tarafından 9 Şubat 2007 tarihinde düzenlenen Etiyopya Günü'ne katıldı.

geçiniyor, bundan besleniyor. Buradan gidip yeşil kart alıyorlar, “first class” uçuyorlar. Onların kişisel çıkarları da eklenince, toplantılardan hiçbir sonuç alamaz olduk.”⁷⁶

Tüm problemlere rağmen Ermenistan’la bir iş konseyi kurulmasının iki ülke arasındaki ilişkilerin normalleşmesi için önemli bir adım teşkil edeceğini savunan Tuğrul Erkin, 31 Ağustos 2009 tarihinde Türkiye ile Ermenistan arasında diplomatik ilişki tesisi ve iki ülke ilişkilerini geliştirme konularında bir protokolün imzalanmasıyla aradığı fırsata kavuştu. Bunun üzerine ilk aşamada Ermenistan’a neler satılabileceği, buradan neler alınabileceği, Ermenistan’ın hayat standartları ve milli gelir düzeyi gibi konularda bir araştırma yapıldı. Bununla eşzamanlı olarak, siyasi engellerin giderilmesiyle birlikte iş konseyinin istenilen zamanda kurulabileceği mesajı verildi.⁷⁷

Nihayet 10 Ekim 2009 tarihinde Zürih’te, aralarında ABD Dışişleri Bakanı Hillary

Clinton’ın da olduğu çok sayıda ismin katıldığı bir törenle, Dışişleri Bakanı Ahmet Davutoğlu ve Ermenistan Dışişleri Bakanı Edvard Nalbantyan tarafından iki ülke ilişkilerinin normalleşmesini öngören protokol imzalandı. Bu gelişmeyle birlikte, iş konseyi kurma yönündeki çalışmalar da hızlandı. Ancak Tuğrul Erkin’e göre bu aşamadan sonraki çalışmalar, kendi ifadesiyle “pirince giderken evdeki bulgurdan olmamak” için, Dışişleri Bakanlığı’nın attığı adımlar doğrultusunda temkinli bir şekilde sürdürüldü. İş konseyinin kuruluşuyla ilgili bir rapor düzenlenerek Başbakan Recep Tayyip Erdoğan’a sunuldu. Bölgedeki diğer tüm ülkelerle iş konseyleri kurulmuşken, Ermenistan’la halen bir iş konseyi kurulamamış olmasını “haritadaki kara bir leke” olarak tanımlayan⁷⁸ Tuğrul Erkin’e göre, koşulların izin vermesiyle kurulacak olan iş konseyi, sağlayacağı birçok ticari kazanımın yanı sıra tüm dünyaya siyasi bir mesaj da vermiş olacak.⁷⁹

Türk-Etiyopya İş Konseyi

Hükümetçe desteklenen Afrika açılımı ve Türk işadamlarının Afrika’ya artan ilgisi doğrultusunda DEİK’in bu kıtada oluşturmaya başladığı iş konseylerinden biri de, 2008 yılının Ağustos ayında kurulan Türk-Etiyopya İş Konseyi idi. Bu konseyin temelleri, Etiyopya Başbakanı Meles Zenawi’nin Şubat 2007 tarihinde DEİK tarafından düzenlenen “Etiyopya Günü” kapsamında Türkiye’ye gelmesiyle atılmıştı. Etkinlikte Etiyopya’nın Türk işadamlarına sağlayacağı avantajların altını çizen Zenawi, “Etiyopya, Türkiye’nin Afrika’daki faaliyetlerinin en önemli ülkesi olacaktır, çünkü ülkemiz eski

ve yeni pazarlara erişimde çok avantajlı konuma sahiptir. Önümüzde hiçbir sınır yok. Etiyopya’da iş yapan şirketler kolayca dünyaya açılabilir” şeklinde konuşmuştu. Aynı toplantıda DEİK İcra Kurulu Başkanı Rona Yırcalı da, Afrika’nın ekonomik potansiyelinin değerlendirilmesi amacıyla yakın bir gelecekte Afrika Bölgesel İş Konseyleri’nin kurulacağını açıklamıştı.⁸⁰

Meles Zenawi, aynı ziyaret sırasında verdiği bir röportajda da Türkiye ile işbirliğine verdikleri önemin altını çiziyor ve Başbakan Erdoğan’ın yakın zamanda iki defa Etiyopya’yı ziyaret ettiğini hatırlatarak, Türkiye’nin Afrika’yla bağlarını güçlendirmeye yönelik mesajlarını net bir şekilde gördüklerini söylüyordu. Türk işadamlarının Etiyopya’nın her yerinde olduğunu, fakat daha fazla ticari bağ ve yatırım istediklerini ifade eden Etiyopya başbakanı, iki ülke ilişkileri üzerine şunları söylüyordu:

Bu yönde Türkiye’den beklentimiz, sadece daha fazla ticaret değil. Kalkınma sorununa ürettiği ve üretmeye gayret ettiği çabalardan da tecrübe olarak yararlanmak istiyoruz. Etiyopya, Türkiye için Afrika’ya açılan doğal bir kapıdır. Birincisi, ilişkilerimiz yeni değil, eskimeye dayanıyor. İkincisi, Türkiye’yle son dönemde çok yakın ilişki içindeyiz. Türkiye İşbirliği ve Kalkınma İdaresi Başkanlığı (TİKA) Addis Ababa’ya bir ofis açtı. Biz de Ankara’ya elçilik açtık. Üçüncüsü Etiyopya hem Afrika Birliği’nin, hem de Birleşmiş Milletler Afrika Ekonomi Komisyonu’nun genel merkezine ev sahipliği yapan bir odak konumunda.”⁸¹

Bu ziyaretin ardından, aynı yılın sonlarına doğru iş konseyi kurma yönündeki çabalar

da hızlandı ve DEİK tarafından Türk-Etiyopya İş Konseyi’ne üye olmak isteyen firmaların beklendiğini açıklandı.⁸² Böylece 2008 yılının Ağustos ayında Türkiye kanadı oluşturulan konseyin başkanlığına, Etiyopya’daki en büyük yabancı yatırımcı sıfatını taşıyan Yusuf Aydeniz getirildi.⁸³ Bu konsey, DEİK’in Afrika kıtasındaki 8’inci, dünyadaki ise 80’inci iş konseyi idi.

Konseyin karşı kanadının oluşturulması ise 2009 yılı başlarını buldu. 9 Ocak 2009 tarihinde Addis Ababa’da gerçekleştirilen 5. Dönem Türkiye-Etiyopya Karma Ekonomik Komisyon Toplantısı sırasında, iş konseyinin kuruluş anlaşması Ulaştırma Bakanı Binali Yıldırım ve Etiyopya Ticaret ve Sanayi Bakanı Girma Birru’nun katılımıyla imzalandı. İş konseyinin karşı kanadı Etiyopya Ticaret Odası ve Sektörel Birlikleri (ECC&SA), karşı kanat başkanı ise aynı kuruluşun başkanı Ayenew Getahun idi.⁸⁴

Türk-Malta İş Konseyi

Avrupa’nın küçük ada devleti Malta da, 2007 yılında iş konseyi kurulan ülkeler arasındaki yerini aldı. 2004 yılından beri Avrupa Birliği üyesi olan Malta ile birlikte, Kıbrıs Rum Kesimi dışında iş konseyi kurulmayan bir AB ülkesi kalmamış oluyordu.⁸⁵

6-9 Eylül tarihleri arasında düzenlenen ve 14 Türk, 200 civarında da Maltalı işadamlarının katıldığı bir etkinlik sırasında karar verilen iş konseyinin kuruluşu, 8 Eylül 2007 tarihinde Malta ile Türkiye arasında oynanan Avrupa Şampiyonası eleme maçının hemen öncesine denk getirildi.⁸⁶ Konseyin Türkiye kanadı başkanı Halis Çakmak

olurken karşı kanat muhatap kuruluşu Malta Ticaret ve Girişimcilik Odası, karşı kanat başkanı ise Corinthia Otelleri Grubu CEO'su Karmenu Vella oldu.

Her ne kadar Malta küçük bir ülke olsa da, önemli bir finans merkezi niteliğini taşıması ve burada geliştirilecek ticari ilişkiler yoluyla diğer Akdeniz ülkelerine açılma fırsatı sunması, Türk işadamları için Malta'yı cazip bir pazar haline getiriyordu. İş Konseyi Başkanı Halis Çakmak'a göre Malta ile ilişkileri geliştirmek, Libya ile Malta arasındaki sıkı işbirliği nedeniyle özellikle turizm ve çimento sektörlerinde Libya'ya yönelik yatırımları canlandırma-ya katkı sağlayacaktı.⁸⁷ Halis Çakmak, bir gazeteye verdiği demeçte, "Malta Türkiye için önemli midir?" sorusunu şöyle yanıtlıyordu:

Türk iş çevresinde Malta'yı bilmeyen çok. Fakat Malta önemli bir yer. Avrupa'nın dördüncü, dünyanın onuncu büyük transit limanına sahip. Kuzey Afrika, Güney Avrupa ve Orta Akdeniz pazarlarında hâkimiyet kurabilecek ve AB'de olduğu için de mutlaka işbirliği yapılması gereken, yapılabilecek bir ülke. Küçük bir altın anahtar gibi. AB yıllarca Malta'yı göz ardı etti, ama şimdi Avrupa'nın Dubai'si yapmak istiyorlar.⁸⁸

Türk-Malta İş Konseyi, kuruluşunu takip eden dönemde iki önemli çalışmaya imza attı. Bunların ilki, Türkiye ile Malta arasında direkt uçak seferlerinin başlatılmasıydı. İş konseyinin Türk Hava Yolları ile yaptığı görüşmeler sonucunda 2008 yazından itibaren direkt uçuşların başlaması, Türkiye'den ticaret, turizm veya eğitim

amacıyla bu ülkeye giden kişilerin sayısında önemli bir artışa neden oldu. İkinci olarak konsey yönetimi, iki ülke arasındaki vize rejiminin kolaylaştırılması için yoğun bir çaba gösterdi.⁸⁹

Türk-Meksika İş Konseyi

2006 yılında Türk-Brezilya İş Konseyi ile Latin Amerika'ya ilk adımını atan DEİK, dünyanın bu bölgesindeki faaliyetlerini artırma arzusunu her vesileyle dile getiriyor ve öncelikli olarak Meksika ve Kolombiya'nın ele alınacağı yönünde açıklamalarda bulunuyordu. Nitekim bu yönde başlatılan hazırlık çalışmaları 2008 yılının ilk haftalarında meyvesini verecek ve Türk-Meksika İş Konseyi kurulacaktı.

Dünyanın 14'üncü büyük ekonomisi olma özelliğini taşıyan ve 1994 yılında ABD ve Kanada ile imzaladığı NAFTA anlaşması ile ticari bakımdan büyük gelişme kaydeden Meksika, DEİK'in bu kıtadaki faaliyetlerini artırması için en uygun sıçrama taşlarından biriydi. İş konseyinin kurucu başkanlığına, 1991 yılından beri Meksika'nın İstanbul'daki fahri konsolosluğunu yapan Varol Dereli getirilmişti.⁹⁰ İş konseyinin ilk önemli etkinliklerinden biri, kasım ayında İstanbul Kimyevi Maddeler ve Mamüller İhracatçıları Birliği (İKMİB) ile birlikte Dış Ticaret Müsteşarlığı'nda düzenlenen "Fırsatlar Ülkesi Meksika" başlıklı seminertti. Seminerde, Türkiye'nin 2007 yılında Meksika'ya ihraç ettiği tarım ve gıda ürünlerinin yalnızca 6,2 milyon dolar seviyesinde olduğuna dikkat çekiliyor ve Meksika'nın bu alanda ihracat için büyük bir potansiyel taşıdığı vurgulanıyordu.⁹¹

Diğer taraftan konseyin karşı kanadının oluşturulması 2008 yılının sonunu buldu. Karşı kanadı temsil eden Meksika Dış Ticaret, Yatırım ve Teknoloji İşadamları Konseyi (COMCE) ile kuruluş anlaşması, Dışişleri Bakanı Ali Babacan'ın 9-12 Aralık tarihleri arasında Meksika'ya düzenlediği resmi ziyaret sırasında imzalandı. Bu ziyaret, aynı zamanda Türkiye'den Meksika'ya dışişleri bakanı seviyesinde gerçekleştirilen ilk ziyaret olma özelliğini taşıyordu. İş konseyleri vesilesiyle sağlanan yakınlaşma, iki ülke arasında 80 yıl önce kurulmuş olan diplomatik ilişkilere de yepyeni bir ivme kazandırmıştı.⁹²

İş konseyi, 27 Nisan 2009 tarihinde İstanbul TOBB Plaza'da, Meksika İhracat ve Yatırım Ajansı (Promexico) ve Meksika'nın Ankara Büyükelçiliği ile işbirliği içinde, "Meksika'da Yatırım ve Ticaret Fırsatları" konulu bir konferans düzenledi. İş Konseyi Başkanı Varol Dereli'nin yanı sıra başkan yardımcıları Aykut Eken, Faruk Bil ve Silvyo Benbassat'ın katıldığı konferansta, iki ülke arasındaki ticaret ve yatırım fırsatları hakkında işadamlarına bilgi verildi.⁹³

Türk-Singapur İş Konseyi

Uzakdoğu ülkelerinden Singapur ile kurulan iş konseyinin Türkiye kanadı 2006 yılında oluşturulmuştu. İlerleyen süreçte çeşitli uluslararası düzeyde toplantılara ve yatırım seminerlerine imza atan konseyin karşı kanadı ise, 2009 yılının Haziran ayında kuruldu. İş konseyinin kuruluş anlaşması, Singapur Cumhurbaşkanı S. R. Nathan'ın, Abdullah Gül'ün davetlisi olarak gerçekleştirdiği Türkiye

ziyareti vesilesiyle, 12 Haziran 2009 günü İstanbul'da düzenlenen Türk-Singapur İş Forumu sırasında imzalandı. Singapur ticaret ve sanayi bakanının ve yardımcılarının da katıldığı forumda, karşı kanat olarak kuruluş protokolüne Singapur İş Federasyonu imza attı.⁹⁴

Türk-Sudan İş Konseyi

DEİK'in 26 Aralık 2007 tarihinde yapılan genel kurul toplantısında, Afrika açılımı çerçevesinde, geniş ticari olanaklara ve dünyanın üçüncü büyük gaz rezervine sahip olan Sudan ile bir iş konseyi kurulması karara bağlandı. DEİK tarafından kamuoyuna yapılan yazılı açıklamaya göre 21 firmanın üye olduğu konseyin kurucu başkanlığına Abdülkadir Taçyıldız getirilmişti.⁹⁵

Bu karardan çok kısa bir süre sonra ise DEİK, resmi bir ziyaret için Türkiye'ye gelen Sudan Cumhurbaşkanı Ömer Hasan

Türk-Singapur İş Konseyi'nin kuruluş anlaşması, Singapur Cumhurbaşkanı S. R. Nathan'ın Türkiye ziyareti sırasında 12 Haziran 2009 tarihinde imzalandı.

Türk-Katar İş Konseyi'nin ilk ortak toplantısı Cumhurbaşkanı Abdullah Gül ve Katar Başbakanı Şeyh Hamad bin Cassım El Thani'nin katılımıyla 2008 Şubat'ında Doha'da yapıldı.

Ahmed el Beşir'i ağırladı. Ne var ki Sudan hükümetinin, Darfur'da Cancavid milisleri tarafından gerçekleştirilen katliamlara seyirci kalmakla suçlanması, bu ziyarete gölge düşürdü. Gerek ABD, gerekse İnsan Hakları İzleme Örgütü, Abdullah Gül'den Sudan cumhurbaşkanını "ciddi şekilde uyarmasını" istedi. Gül, El Beşir ile birlikte düzenlediği basın toplantısında, "Darfur'da on binlerce sivilin ölümüne yol açmış bir insanlık dramı yaşanıyor. Herkesi bu insani acıları durdurmak için aktif çabaya çağırıyorum. Türkiye, BM kararlarını destekliyor, Darfur'un çözümüne aktif çabaya çağırıyor" şeklinde konuştu. Bu toplantıdan sonra Enerji Bakanlığı heyeti tarafından Sudan cumhurbaşkanına özel bir brifing verildi. Bölgedeki petrol yatırımlarından pay almak isteyen Türk tarafı, Sudan'daki petrol yataklarının iyi değerlendirilmesi için işbirliği önerdi. Öneriye olumlu yaklaşan Beşir ise Türkiye'ye petrol, doğalgaz, madencilik, inşaat ve sanayi yatırımları için "öncelik tanınacağını" belirtti.⁹⁶

Konuk cumhurbaşkanı, ertesi gün de DEİK'in düzenlediği toplantıya katıldı. Türk şirketlerinin Sudan'daki kalkınma projelerinde oynadığı role değinen ve iki ülke arasında stratejik işbirliği kurmak istediklerini söyleyen el Beşir, Türkiye ile Sudan arasındaki ticaret hacminin 220 milyon doları aştığını hatırlattıktan sonra, "Bu çok düşük bir rakam. Ancak 2002 yılında bu rakam 48 milyon dolardı. Bu bakımdan doğru yoldayız" şeklinde konuştu.⁹⁷ 2008 yılında ise Türkiye'nin Sudan'a olan ihracatı büyük bir artış göstererek 180 milyon dolara ve toplam ticaret hacmi 360 milyon dolara ulaştı.⁹⁸

Türk-Katar İş Konseyi

2006 yılının Haziran ayında İstanbul'da gerçekleştirilen 2. Türk-Arap Ekonomi Forumu'nda, Türkiye'de yatırım yapacak Körfez sermayesi adeta "gövde gösterisi" yapmıştı. Bahreyn, Mısır, Irak, Ürdün, Suudi Arabistan, Lübnan, Moritanya, Filistin, Katar, Sudan, Umman, Suriye, Birleşik Arap Emirlikleri ve Yemen gibi Arap ülkelerinden çok sayıda işadaminin ve hükümet temsilcisinin katıldığı forumda ilk kez Katar'dan bir firma da Türkiye'ye 5 milyar dolarlık yatırım yapma kararı almıştı. Söz konusu firma, kendi ülkesinde 80 milyar dolarlık yatırımı bulunan, resmi yatırım bankası ve varlık yönetimi şirketi Amwal'dı.⁹⁹ Türk tarafında büyük memnuniyet yaratan bu girişim, Katar'la olan ikili ticari ve ekonomik ilişkiler bakımından da önemli bir eşik oldu. Katar İşadamları Derneği ortaklığında Türk-Katar İş Konseyi'nin kurulması yönünde ilk adım için de aynı yıl atıldı.

İş konseyinin kurulduktan sonraki ilk ortak toplantısı ise 2008 yılının Şubat ayında gerçekleştirildi. Cumhurbaşkanı Abdullah Gül ve Katar Başbakanı Şeyh Hamad bin Cassım El Thani'nin katılımıyla Doha'da gerçekleştirilen toplantıda iki ülke arasında hızla gelişmekte olan ekonomik ve ticari ilişkilere işaret edildi. Gerçekten de, Rifat Hisarcıklıoğlu'nun aktardığına göre, sonraki birkaç yıl içinde Türkiye'nin Katar'la olan ticareti 9 kat, üstlenilen müteahhitlik hizmetleri 33 kat, Katar'ın Türkiye'deki yatırımları da 4 kat artacaktı.¹⁰⁰

Forumda söz alan Katar Başbakanı El Thani de konuşmasına, "İkinci eviniz Katar'a hoş geldiniz" diyerek başladı. Türkiye ile Katar arasında tarihi bağlar olduğunu ifade eden El Thani, Türkiye'nin yalnızca Katar için değil, tüm bölge ülkeleri açısından önem taşıdığını kaydederek, Cumhurbaşkanı Gül ve beraberindekilerin Katar ziyaretinin iki ülke arasındaki ilişkilerin gelişmesine çok önemli katkılar sağlayacağını ifade etti.¹⁰¹ İş konseyinin kuruluş protokolü de aynı toplantının sonunda imzalandı.

Türk-Kosova İş Konseyi

17 Şubat 2008 tarihinde Kosova'nın tek taraflı olarak Sırbistan'dan bağımsızlığını ilan etmesiyle, eski Yugoslavya'dan doğan devlet sayısı 7'ye çıktı. Sırbistan ve Rusya'nın sert tepkisine rağmen, aralarında ABD'nin de olduğu onlarca devlet bağımsız Kosova'yı tanıdı. Türkiye ise Kosta Rika ve Afganistan'la birlikte Kosova'yı ilk tanıyan ülkelerden biri oldu. Zamanla Kosova'nın bağımsızlığını tanıyan devletlerin sayısı 69'a kadar yükseldi.

Bağımsızlık ilanından oldukça kısa bir süre sonra DEİK, Türk-Kosova İş Konseyi'nin kurulması yönünde işadamlarına bir çağrı yaptı. Daha öncesinde de Kosova ile ilgili bir çalışma grubunun bulunduğu DEİK'in yaptığı açıklamada, iki ülke arasında yatırımların karşılıklı teşviki ve korunmasına dair anlaşmanın bir an önce yürürlüğe girmesi ve aynı zamanda bir serbest ticaret anlaşması imzalanması istendi.¹⁰²

Hızla yürütülen çalışmaların ardından, temmuz ayı başında yapılan DEİK Yönetim Kurulu'nda iş konseyinin resmen kurulmasına karar verildi. Aynı toplantıda, iş konseyinin kurucu başkanlığına da Zeki Çalışkan atandı.¹⁰³ Karşı kanatla yapılan kuruluş anlaşması ise Dışişleri Bakanı Ali Babacan'ın 2009 başlarındaki Kosova gezisi sırasında imzalandı. 13-16 Ocak tarihleri arasında gerçekleştirilen ziyaret, bağımsızlığını ilan etmesinden sonra Kosova'ya dışişleri bakanı seviyesinde yapılan ilk ziyaretti. "Avrupa'nın en genç cumhuriyetine" Ankara'nın tam desteğinin iletildiği ziyaret sırasında, Babacan'ın ve Kosova Başbakanı Haşim Taçi'nin de katılımıyla Türk-Kosova İş Konseyi toplantısı gerçekleştirildi ve kuruluş protokolü imzalandı. Protokole Türkiye adına Zeki Çalışkan, Kosova adına ise Ekonomi Odası Başkanı Besim Beqaj imza attı.¹⁰⁴

Türk-Libya İş Konseyi

Kuzey Afrika ülkesi Libya'yla iş konseyinin kuruluşu, uzun bir hazırlık evresinin ardından, Devlet Bakanı Kürşad Tüzmen'in 2007 yılı başında Libya'ya düzenlediği ziyaret sırasında gerçekleşti. 29-31 Ocak

2007 tarihlerini kapsayan ziyaret sırasında, 20. Dönem Karma Ekonomik Komisyon toplantısı düzenlendi ve Türk-Libya İş Konseyi kuruluş anlaşması imzalandı.¹⁰⁵ Konseyin Türkiye kanadı başkanlığını Ersin Takla, Libya kanadı başkanlığını ise Libya Ticaret ve Sanayi Odaları Birliği Yönetim Kurulu Üyesi Şaban Muntasır yapıyordu. Aynı yılın Nisan ayında, Libya'nın Ankara Büyükelçisi Muhammed Mangush onuruna bir çalışma yemeği düzenleyen iş konseyi, ilk ortak toplantısını 28 Temmuz 2009 tarihinde İstanbul TOBB Plaza'da gerçekleştirdi. Farklı sektörlerden 80 Türk firma temsilcisinin yanı sıra Libya'dan Salim Muhammed El Abyad başkanlığındaki 9 kişilik işadamları heyetinin katıldığı toplantıda, tarafların yaptığı kısa sunumların ardından firmalar arası ikili görüşmeler gerçekleştirildi.¹⁰⁶

Türk-Yemen İş Konseyi

2010 yılı ortalarında DEİK'e bağlı iş konseyi bulunan ülkeler arasına Yemen de eklendi. Sadık Yıldız'un kurucu başkanlığında çalışmalarına başlayan Türk-Yemen İş Konseyi, bu ülkenin Körfez ve Afrika'nın kesiştiği noktada stratejik bir konuma sahip olması nedeniyle, DEİK'in her iki coğrafyaya yönelik açılım ve çalışmalarını besleyebilmesi bakımından özel bir işleve sahipti. Bununla birlikte Yemen, Türk özel sektörünün en az tanıdığı ülkelerden biriydi ve bu ülkede halen faaliyet göstermekte olan Türk şirketlerinin sayısı sadece 9'la sınırlıydı. İş konseyinin başkanı Sadık Yıldız, Anadolu Ajansı'na verdiği bir röportajda, konseyle ilgili çalışmaları şöyle özetliyordu:

*İşadamlarımızın bilgilendikleri zaman ilgileri daha fazla olacaktır. Türk-Yemen İş Konseyi yeni kuruldu. Şu anda konseyin muhatap başkanının tayin edilmesini bekliyoruz. Faaliyetlerimiz başladı. Yemen'den son bir ay içinde İstanbul ve Ankara'ya 4 ayrı heyet geldi. Karma Ekonomik Konsey toplantısı yapıldı. Temmuz sonunda bir heyet düzenliyoruz. Bu, DEİK'in Yemen'e düzenlediği ilk iş gezisi olacak. Yemen'de çeşitli sektörlerde pazara bakacağız.*¹⁰⁷

Türk-Kenya İş Konseyi

Afrika'daki iş konseylerinin sayısının hızla arttığı süreçte, 2010 yılının yaz aylarında Türk-Kenya İş Konseyi'nin de temelleri atıldı. DEİK, Ağustos ayında yaptığı çağrıyla, Komşu ve Çevre Ülkelerle Ticaret Geliştirme Stratejisi kapsamında Türk işadamlarını Türk-Kenya İş Konseyi'ne davet etti. Yapılan çağrıda, 37 milyon nüfusla Afrika'nın en kalabalık 8. ülkesi ve Sahraaltı Afrika'nın en büyük 5 ekonomisinden biri olduğu hatırlatılan Kenya bakir bir pazar olarak tanıtılıyor, ayrıca Kenya'nın başkenti Nairobi'nin Doğu Afrika bölgesinin ekonomik, ticari ve lojistik üssü konumunda olduğu, Mombasa limanının da bölgedeki en önemli derin deniz limanı olduğu vurgulanıyordu.¹⁰⁸ Çağrıdan kısa bir süre sonra kurulan Türk-Kenya İş Konseyi'nin başkanlığını Dr. Ali Nahit Bozathlı üstlenecekti.

■ Mevcut İş Konseyi faaliyetleri

Türk-Amerikan İş Konseyi

Türk-Amerikan İş Konseyi'nin küresel kriz öncesindeki son toplantısının gündeminde

Türkiye'de faaliyet yürüten ABD firmalarına daha fazla destek sağlanması, Türkiye'nin global rekabet gücünün yükseltilmesi, ABD'nin Türkiye'ye olan ihracatının artırılması, ABD pazarlarına yönelik faaliyet yürüten Türk firmalarının desteklenmesi ve ticaret kuruluşlarıyla olan işbirliğinin artırılması gibi hedefler bulunuyordu. 8 Şubat 2007 tarihinde İstanbul'da gerçekleştirilen Türk-Amerikan İş Forumu'na yaklaşık 70 firmanın temsilcisi katılmıştı. 2007 yılı için 10 temel önceliğin belirlendiği bu etkinlikte, ayrıca Avrupa'nın enerji güvenliği, Türkiye'nin rolü ve Doğu'dan Batı'ya doğalgaz nakli gibi gündemler de tartışıldı.¹⁰⁹

Aynı süreçte, Türk ve Amerikan firmalarının geçmişte olduğu gibi üçüncü ülkelere yönelik ortak yatırımlar yapması da gündeme geldi. Türk-Amerikan İş Konseyi Başkanı Ferit Şahenk'e göre, iki ülke firmaları özellikle Doğu Avrupa'da, Orta Asya'da ve Ortadoğu'da birlikte büyük fırsatlar yakalayabilirdi. Şahenk, bu hedefin iş konseyinin yeni dönemde önüne koyduğu üç stratejik hedeften biri olduğunu ifade ediyordu. Diğer hedefler ise ticaretin gelişmesini sağlayacak yeni platformlar oluşturarak Türk ve Amerikan firmalarının birbirini daha iyi tanımasını sağlamak ve Türkiye'ye gelen doğrudan yatırımların artmasına katkı sağlamak üzere altyapıya yönelik know-how kurumlarını oluşturmaktı.¹¹⁰

Ancak böyle olumlu gelişmelerin yaşandığı bir süreçte, ABD'deki Ermeni lobisinin çabaları sonucunda bir kez daha "Ermeni Soykırımı Yasası" konusu gündeme gelecek ve bu durum sürekli zikzaklar çizen

Türk-ABD ilişkilerinin bir kez daha gerilmesine neden olacaktı. Türkiye'yi son derece rahatsız eden bu durum, kaçınılmaz olarak, 25-28 Mart tarihlerinde New York ve Washington'da yapılan ortak toplantıların da gündemini etkileyecekti. Bu toplantılarda, daha önceki yıllarda olduğu gibi, tasarının Amerikan Meclisi'nden geçmemesi için güçlü bir lobi faaliyetinin yürütülmesine karar verilecek ve bu amaçla işadamlarıyla birlikte devlet kademesinden de çok sayıda ismin Washington'a gitmesi kararlaştırılacaktı. Bu isimler arasında Devlet Bakanı ve Başmüzakereci Ali Babacan, Genelkurmay 2. Başkanı Orgeneral Ergin Saygun ve Savunma Sanayi Müsteşarı Murad Bayar ilk akla gelenlerdi.¹¹¹

Aynı dönemde, tam bu sıcak gündemin ortasında, Türk-Amerikan ilişkilerinde gerilime yol açacak bir başka gelişme daha yaşandı. ABD'den 30 adet F-16 savaş uçağı almaya hazırlanan Türk ordusu, Washington'un bu uçakların Kıbrıs

Türk-Amerikan İş Konseyi'nin 19 Kasım 2007 tarihli toplantısı.

üzerinden geçmemesi şartını koşması üzerine pazarlıkları askıya alma kararı aldı. Yaşananların “soykırım” tasarısıyla herhangi bir ilgisinin olmadığı iddia edildiyse de, bu gelişmeler zaten yüksek olan tansiyonun daha da yükselmesine ve ATC toplantısının gündeminin biraz daha kalabalıklaşmasına yol açtı.¹¹²

Yasa tasarısı, ATC toplantısıyla aynı günlerde, Senato Dış İlişkiler Komitesi’nde de görüşmeye açıldı. 28 Mart günü yapılacak oylamanın gündemine alınan pakette Hrant Dink cinayeti kınanıyor, Türkiye’den Türk Ceza Kanunu’nun 301. maddesinin değiştirilmesi ve Ermenistan ile siyasi, diplomatik ve ticari ilişkilerin kurulması isteniyordu. En kritik gündem maddesi olan Ermeni

meselesine yönelik olarak ise, Senato’nun Cumhuriyetçi üyesi Richard Lugar’ın itirazları nedeniyle “Ermeni soykırımı” ifadesinin tasarıdan çıkarılması tartışılıyor, Türk tarafı da en azından bunun yapılmasını talep ediyordu.¹¹³ ATC toplantısının açılış resepsiyonunda gazetecilere konuşan Ergin Saygun, “Söylenecek herşey söylendi. Umarım tasarılar geçmez” diyerek bu konudaki endişesini dile getiriyordu.¹¹⁴ Diğer yandan ATC toplantısına katılan ABD Savunma Bakanı Robert Gates gibi isimler de, Kongre’den geçirilmeye çalışılan yasanın Türk-Amerikan ilişkilerini gereksiz yere germekte olduğunu savunuyordu.¹¹⁵

Nihayet, 28 Mart günü yapılan oylamada tasarının, Richard Lugar’ın önerdiği

“yumuşatılmış” hali kabul edildi. Hrant Dink suikastının kınanmasına ve Türkiye’nin Ermenistan’la ilişki kurmasının istenmesine karşın, kabul edilen yasa metninde “soykırım” ifadesi geçmedi.

Gerilimle geçen bu sürecin ardından Türk-Amerikan İş Konseyi, yaz boyunca ABD Kongre üyeleriyle yakın temasını sürdürdü. İlk olarak 10 Ağustos 2007 tarihinde, ABD Kongre üyelerinin danışmanlarından ve iş konseyinin bazı Amerikalı üyelerinden oluşan bir heyet İstanbul’a geldi.¹¹⁶ Ardından, çeşitli temaslarda bulunmak üzere Türkiye’yi ziyaret eden “Türkiye Çalışma Grubu” üyesi bir dizi Kongre mensubu iş konseyi tarafından ağırlandı. Bu ziyaret sırasında, Ferit Şahenk’in yaptığı açıklamalara göre Kongre üyelerine Ortadoğu sorununda Türkiye’nin kilit rolü anlatıldı ve Türkiye’nin duyarlılıklarına riayet edilmesi istendi.¹¹⁷ Bundan bir süre sonra ise, 16 Ekim tarihinde ABD’de “2008 ve Ötesinde Türkiye” başlıklı bir tanıtım konferansı düzenleneceği açıklandı.¹¹⁸

Ne var ki Mart ayında yaşananlar, Ekim ayında daha kapsamlı bir şekilde yeniden gündeme geldi ve 10 Ekim 2007 tarihinde Temsilciler Meclisi’nin Dış İlişkiler Komisyonu’nda 1915 olaylarını “soykırım” olarak adlandıran bir tasarı 21’e karşı 27 oyla kabul edildi. Bush yönetimi bu kararı kınarken, Türkiye tarafının da tepkisi sert oldu. İlk olarak Türkiye’nin Washington Büyükelçisi Nabi Şensoy, kararın diplomatik dilde protestosu anlamına gelecek şekilde geri çağrıldı; hemen ardından Deniz Kuvvetleri Komutanı Muzaffer Ataç ABD programını iptal etti.¹¹⁹

Dış İlişkiler Komisyonu’ndan Ermeni kararının geçmesinin ardından ABD’ye tavır alan kurumlar arasında TOBB ve DEİK de vardı. TOBB, ABD Dışişleri Bakanlığı’nın kendi evsahipliğinde ilk kez 22 Ekim’de düzenleyeceği “Türkiye” konulu konferansa katılmaktan vazgeçerken,¹²⁰ Türk-Amerikan İş Konseyi tarafından 16 Ekim’de yapılacağı ilan edilen “2008 ve Ötesinde Türkiye” konferansı da süresiz olarak ertelendi. DEİK tarafından konuya ilişkin olarak yapılan açıklamada şu ifadeler yer veriliyordu:

Sözde Ermeni Soykırım Karar Tasarısı’nın cuma günü kabul edilmesi üzerine, planlanan konferansın ertelenmesi uygun görülmüştür. Zira Temsilciler Meclisi Dış İlişkiler Komitesi’nde kabul edilen karar tasarısı, Türkiye’de büyük üzüntüyle karşılanmış ve haklı tepkilere yol açmıştır. Bu itibarla, “Turkey-Beyond 2008” konulu konferans, ileri bir tarihte gerçekleştirilmek üzere ertelenmiştir.¹²¹

Gelişmeler Türkiye için hayal kırıklığına yol açsa da, bu tarihten sonra gerek işbirliği, gerekse de iş konseyi faaliyetleri sınırlı bir düzeyde devam etti. Soykırım tasarısının yol açtığı gerginlikten sonra gerçekleştirilen ilk etkinlik, ATC, TAİK ve TÜBİTAK işbirliğiyle 29 Ocak 2008 tarihinde yapılan “Temiz Enerji Konferansı”ydı. Enerji alanındaki yeni işbirliği olanaklarının tartışıldığı konferansta Türk-Amerikan İş Konseyi Başkan Yardımcısı Ali Koç, ABD ve Türkiye gibi iki müttefik ülkenin güçlerini birleştirerek enerji alanında yaklaşık 100 milyar dolarlık bir yatırım alanında birlikte çalışabilecekleri-

FARUK LOĞOĞLU (Eski büyükelçi)

“Türk-Amerikan ilişkileri daha da gerilebilir.”

Ben Türk-Amerikan ilişkilerinin yakın, orta ve uzun vadede geleceğini biraz sorunlu görüyorum. Çünkü iki ülke arasında ortak değerler ve örtüşen çıkarlar olmasına rağmen bu ilişki bir türlü bazı konuların ipoteğinden kurtulamıyor. Bunların başında da Ermeni konusu geliyor. Şimdi Ermeni konusuna baktığımız zaman öncelikle aklımızda tutmamız gereken husus 2015 yılı, yani Ermenilerin var olduğunu iddia ettikleri soykırımın 100. yıldönümü olacak. Ermeni lobisi bütün dünyada, ama özellikle Amerika’da bu konuda yoğun ve sistematik bir çalışma sürdürüyor. Bugün görmekte olduğumuz bazı gelişmeler, Temsilciler Meclisi Komitesi’nde kabul edilen karar, Türkiye ile Ermenistan arasındaki protokoller süreci, başkan Obama’nın yaptığı açıklama, Türkiye’nin bu gelişmeler karşısında gösterdiği tepkiler, bunların hepsi bize şunu gösteriyor: Bu konu bir şekilde gündemden düşürülmeden, Türkiye-ABD ilişkileri en azından 2015 yılına kadar rahatlayamayacak. Bunun yanında bir de İran konusu var. İran konusunda Obama yönetimi çok kararlı ve ısrarlı. İran’ın bir nükleer silaha sahip olmasını kesinlikle istemiyor ve bunu önlemek için de elinden gelen her şeyi yapma kararlılığında. Tabii bu, hemen İran’a bir saldırı düzenleyecek anlamına gelmiyor. Ama şu anlama geliyor: ABD yaptırımlar konusunda çok ısrarlı olacak. Bunun için Rusya’yı, hatta Çin’i bile ikna edebilecek. Bu konu da çok önemli.

Türkiye ile Amerika arasında ortak değerler ve örtüşen çıkarlar olmasına rağmen bu ilişki bir türlü bazı konuların ipoteğinden kurtulamıyor. Bunların başında da Ermeni konusu geliyor.

ni belirtiyordu. Koç, olası ortak projelere ilişkin şunları söylüyordu:

*Türkiye güvenli bir enerji koridoru olmak için gerekli tüm adımları atıyor. Şu anda 100 milyon ton petrol ve 40 milyon ton rafine ürün Türkiye topraklarından başka ülkelere aktarılıyor. Bu miktarlar yakın zamanda çok daha artacak. Bu da bizim için büyük fırsat ve bu fırsatın kaçırılmaması gerektiğini düşünüyoruz.*¹²²

Konferansa ABD tarafı da hayli ilgi göstermiş ve bu ülkeden toplam 45 uzman toplantıdaki yerini almıştı. Konferansa katılan isimlerden ABD Enerji Bakanlığı Uluslararası Enerji Politikaları Departmanı Bakan Yardımcısı Vekili Alan Hegburg da, ABD'nin ilk kez enerji alanında bir ülkeyle bu kadar derin işbirliği içine girdiğini söylüyordu.¹²³

Yine aynı yılın 13-16 Nisan tarihleri arasında Washington'da yapılan geleneksel ATC-

TAİK yıllık konferansında da ikili işbirliğinin artık dar anlamda "savunma sanayii" ile sınırlı kalmaması gerektiği vurgulandı ve enerji, bankacılık, bilişim, inşaat, tarım gibi sektörlerdeki işbirliği olanakları tartışıldı. İş Konseyi Başkanı Ferit Şahenk, konferans öncesinde İstanbul'da düzenlediği basın toplantısında, başından beri savunma ve güvenlik merkezli olan Türkiye-ABD ilişkilerinin ekonomiye daha fazla odaklanması'nın toplantıda öncelikli olarak ele alınacağını belirtmişti. Ali Koç da sene başından beri daha yoğun olarak gündemde olan enerji işbirliğinin temel tartışma konularından biri olacağını vurgulamıştı.¹²⁴

Diğer yandan konferansa katılması beklenen Genelkurmay İkinci Başkanı Ergin Saygun, ABD'nin Türkiye'nin Kuzey Irak harekâtını eleştirmesine tepki olarak konferansa gitmedi; TSK'dan başka bir katılım da olmadı. ABD Başkanı George Bush ve Cumhurbaşkanı Abdullah Gül'ün tebrik mesajları gönderdiği yıllık konferansta ABD Dışişleri Bakanı Condoleezza Rice yerini alırken, Türk Dışişleri Bakanı Ali Babacan New York'a gitmedi.¹²⁵

16 Eylül 2008 tarihinde TAİK'in de içinde olduğu Türk-Amerika Bölgesel İş Konseyleri'nin genel kurul toplantısı gerçekleştirildi. Türk-ABD, Türk-Brezilya, Türk-Kanada ve Türk-Meksika İş Konseyleri'nin 2007 ve 2008 faaliyetlerinin ve mali durumlarının değerlendirildiği toplantıda, Türk-Amerikan İş Konseyi'nin başkanlığına Haluk Dinçer seçildi.¹²⁶

Genel kurul tarihinden yaklaşık iki ay sonra, başkan değişikliği yaşayan bir diğer

kurum ise Beyaz Saray'dı. Seçim kampanyası boyunca "değişim" sloganını öne çıkaran 47 yaşındaki Demokrat Parti adayı Barack Obama, 5 Kasım 2008 tarihinde yapılan başkanlık seçiminde Cumhuriyetçi rakibi John McCain'i yenilgiye uğratarak ABD'nin yeni devlet başkanı oldu. Halefi George Bush'tan farklı bir çizgi izleyeceği izlenimi veren ve görevi devraldıktan hemen sonra özellikle Müslüman ülkelere zeytin dalı uzatan Obama'nın başkanlığı, dünya çapında olumlu karşılandı ve yeni bir dönemin başlamakta olduğu düşüncesini doğurdu. Türk iş çevreleri de Obama'nın başkanlığını sevinçle karşıladı. Türk-Amerikan İşadamları Derneği Genel Başkanı Uğur Terzioğlu ve Onursal Başkanı Zeynel Abidin Erdem, Türkiye İhracatçılar Meclisi Başkanı Mehmet Büyükekşi, TUSİAD International Başkanı Aldo Kaslowski gibi isimler, yaptıkları açıklamalarla küresel kriz koşullarında Obama gibi bir ismin ABD başkanı seçilmesinden duydukları memnuniyeti ve bu sürecin ABD-Türkiye ilişkilerine olumlu yansıtacağı şeklindeki düşüncelerini ifade ettiler.

Bu yönde açıklamada bulunan isimlerden bir diğeri de Türk-Amerikan İş Konseyi'nin yeni başkanı Haluk Dinçer'di. Barack Obama'nın seçim zaferini, ABD'nin en zor dönemlerde bile kendisini yenileyebilme yeteneğine ve güçlü bir demokrasiye sahip olmasına bağlayan Dinçer, Obama'nın yalnızca Amerikan halkının değil, tüm dünyanın tercihi olduğunu söylüyordu. ABD'nin son sekiz yıldaki "oldukça hatalı" politikaları nedeniyle hem Türkiye'de, hem de dünya genelinde büyük imaj kaybına uğradığını söyleyen Dinçer, "önce

insan" diyerek tercihini değişimden yana kullanan Amerikan halkını da "yürekten kutladığını" ifade etti.¹²⁷ Dinçer, ABD Ankara Büyükelçisi Ross Wilson onuruna düzenlenen çalışma yemeğinde yaptığı bir başka konuşmada ise, Obama'nın dış politikada Ortadoğu, Afganistan, terör, Rusya ve enerji gibi zorlu başlıklarla karşı karşıya olduğunu ve bu alanda "başının ağrımamasını istemiyorsa" Türkiye'yi de yanına alması gerektiğini söyledi.¹²⁸

Obama'nın ABD başkanı seçilmesi, bir bütün olarak Türk-Amerikan ilişkilerinde yeni bir dönemi başlattı. 20 Ocak 2009 tarihinde görevi devralan Obama, özellikle Müslüman dünyayla ABD'nin arasını düzeltme politikasının bir parçası olarak ilk denizaşırı seyahatine Türkiye'yi de dahil etti ve geride bırakılan yıllarda Türk kamuoyunda oluşan "ABD karşıtı" imajı ortadan kaldırmak yönünde önemli bir adım attı. Obama'nın 6 Nisan günü TBMM'de yaptığı ve "tarihi" diye adlandırılan konuşması,

Barack Obama'nın ABD Başkanı seçildikten sonra ilk denizaşırı seyahatinde Türkiye'yi programına alması, iki ülke arasındaki ilişkilerin yeni dönemde daha sıcak olacağını işaretledi.

"Değişim" sloganıyla güçlü bir kampanya yürüten ve George Bush'tan farklı bir çizgi izleyeceği izlenimi veren Barack Obama'nın 2008'de ABD Başkanı seçilmesi Türkiye'de de memnuniyetle karşılandı.

ABD'nin yeni başkanı Obama, TBMM'de yaptığı tarihi konuşmada iki ülke arasındaki ilişkileri "model ortaklık" kavramıyla tanımlıyordu.

ilişkilerin yeni dönemde çok daha iyi olacağına dair güçlü bir izlenim yarattı.

Aslında yeni ABD Başkanı'nın ziyaretindeki amaç tek başına Türkiye ile olan ilişkileri düzeltmekle sınırlı değildi; belki de bundan daha önemlisi, kadim dost ve müttefik Türkiye'yle olan stratejik işbirliğini yeniden tesis etmek yoluyla bölge çapında yeni açılımlara gidebilmektir. TÜSİAD'ın, ABD Temsilcisi Abdullah Akyüz'ün de katkısıyla hazırlamış olduğu rapor, Obama ziyaretini bu yönüyle mercek altına alıyordu. *Referans* gazetesinden Jale Özgentürk'ün aktardığına göre, raporda Obama'nın bu ziyaret için neden Türkiye'yi seçtiği şöyle yorumlanıyordu:

Obama yönetimi Amerika'nın gücünü, prestijini ve popülerliğini yeniden kazan-dırmak gibi çok önemli bir rol üstlendi. Bunu ancak arkadaşlarının ve müttefiklerinin yardımıyla başarabilir. Yeni yönetimi uğraştıracak her sorunun çözümünü konusunda Türkiye kilit bir rol oynayacaktır.

*Afganistan, Pakistan, Irak, İran ve Kafkaslar'da Türkiye, Amerika için önemli bir asistan olacaktır. Ayrıca Ortadoğu'daki barış görüşmelerinde yol alınması için, Türkiye-Ermenistan ilişkilerinin normalleşmesi gerekli bir adımdır.*¹²⁹

TÜSİAD'ın çizdiği bu çerçeve, Türkiye-ABD ilişkilerinde pek çok bakımdan yeni bir döneme işaret ediyordu. 2003'teki "tez-kere" kriziyle sarsılan ve Irak Savaşı'nın seyri doğrultusunda daha da bozulan "stratejik ortaklık" kavramı, Barack Obama tarafından bu kez "model ortaklık" olarak yeniden dile getiriliyordu. Türkiye, Obama yönetimi tarafından Ortadoğu ülkeleriyle ve genel olarak "Doğu" ile olan ilişkilerin geliştirilmesi ve bölge politikalarının uygulamaya konulması bakımından önemli bir partner olarak görülüyordu. Dokuz yıllık bir hizmet süresinden sonra 2009'da görevini devreden ATC Başkanı General Brent Scowcroft, Türk-Amerikan İş Konseyi'nin 19 Kasım akşamı onuruna düzenlediği yemekte yaptığı konuşmada, Türk dış politikasında yaşanmakta olan bu süreci "eksen kayması" değil, "eksen genişlemesi" olarak tarif ediyordu. Scowcroft, ayrıca Türkiye'nin "Doğu" ile yakınlaşmasına yönelik olarak da, "Bu, ABD olarak bizim için olumlu bir durum, çünkü bu coğrafyayı bilen ve bize yardım edecek bir sese ihtiyacımız var" şeklinde konuşuyordu.¹³⁰

Tüm bu gelişmelere paralel olarak, 2009 yılındaki ATC yıllık konferansı da "ABD-Türkiye: Küresel Değişim Döneminde Ortak Çözüm Arayışı" başlığıyla düzenlendi. Yüzlerce işadamlarının yanı sıra Türkiye'den

Genelkurmay Başkanı İlker Başbuğ, Dışişleri Bakanı Ahmet Davutoğlu, Milli Savunma Bakanı Vecdi Gönül, ABD'den Başkan Yardımcısı Joe Biden ve Dışişleri Bakanı Hillary Clinton gibi üst düzey isimlerin de aralarında bulunduğu çok sayıda devlet ve hükümet temsilcisinin katıldığı toplantı, her zaman olduğu gibi Washington'da, 31 Mayıs-3 Haziran tarihleri arasında gerçekleştirildi. Türk-Amerikan İş Konseyi Başkanı Haluk Dinçer, toplantı öncesi basına verdiği demeçte, George Bush döneminde zor bir süreçten geçtiklerini, ancak Obama ile birlikte "altın dönem"e girdiklerini söylüyor ve "Obama'nın verdiği rüzgârla siyasi alanda yapılan kazanımları ekonomik alana da yansıtmayı planlıyoruz. Mayıs sonunda çıkarma yapıyoruz" şeklinde konuşuyordu.¹³¹

Üç günlük konferansın sonunda varılan noktayı özetleyen Dışişleri Bakanı Ahmet Davutoğlu, Türkiye ile ABD'nin "en

çok kurumsallaşmış ilişkilerden birine sahip olduğunu" söylüyor ve iki ülkenin askeri yetkilileriyle diplomatlarının, birbirlerini kişisel olarak on yıllardır tanıdıklarına dikkat çekiyordu. Örneğin ABD Genelkurmay Başkanı Mike Mullen'in, ATC toplantıları sırasında Genelkurmay Başkanı Orgeneral İlker Başbuğ'u 30 yıla yakın zamandır tanıdığını söylediğini hatırlatan Davutoğlu, iki ülke arasındaki iyi ilişkilere işaret ederek geleceğe bakan bir yaklaşım oluşturulması gerektiğini belirtiyordu. ABD Başkanı Barack Obama'nın, Türkiye'yi ziyaretinde TBMM'de yaptığı konuşmada "model ortaklık" değerlendirmesini kullandığına işaret eden Davutoğlu, Obama'nın neden böyle farklı bir tanımlama yoluna gittiğinin iyi anlaşılması gerektiğini vurgulayarak, "ABD Başkanı, bu ilişkinin benzersizliğinin altını çizmek istedi. Bu sıradan bir ilişki değil, bir prototip, benzersiz bir ilişki" diyordu.¹³²

ABD Başkanı Barack Obama ve Başbakan Recep Tayyip Erdoğan 13 Nisan 2010 tarihinde Nükleer Enerji Zirvesi'nde bir araya geldiler.

Ne var ki Dışişleri Bakanı Ahmet Davutoğlu'nun "benzersiz" olarak tanımladığı iyi ilişkiler, 2010 başlarında sözde Ermeni Soykırımı Yasa Tasarısı'nın Temsilciler Meclisi Dış İlişkiler Komitesi'nde bir kez daha gündeme alınması ve 4 Mart 2010 tarihinde tasarının son derece şaibeli bir oylama sonucunda 22'ye karşı 23 oyla

kabul edilmesiyle yeniden bir çıkmaza girdi. ABD Başkanı'nın her 24 Nisan'da Amerikan halkını sözde "soykırım" sırasında hayatını kaybeden 1,5 milyon Ermeni'yi anmaya davet etmesi istenen tasarı, Türkiye'de her kademedен büyük tepki gördü. Hükümet bu gelişmeyi şiddetle protesto ederken, Washington Büyükelçisi Namık Tan

HALUK DİNÇER (Türk-Amerikan İş Konseyi Başkanı)

"Sönük bir konferans yapmaktansa ertelemeyi uygun gördük."

Washington'da yaptığımız yıllık konferanslara çok yüksek profilli bir katılım olur. Devlet katından gelenler olur. Ama bu sene kimsenin katılmayacağını öğrenince konferansı zorunlu olarak erteledik.

Türk-Amerikan İş Konseyi'nin yaptığı şey gerek Türkiye'de, gerek Amerika'da iş insanlarını bir araya getirecek platformları oluşturmak. Bunlar yıllık konferanslar şeklinde olabiliyor ya da bir ana tema altında farklı sektörleri kapsayıcı şekilde olabiliyor. Bu platformların sayısını çoğaltabildiğimiz ölçüde görevimizi yapmış oluyoruz. Bunlardan nasıl bir sonuç alınacağı, gerçekten somut bir adıma dönüşüp dönüşmeyeceği konusu tabii çağrılan kişilerin profillerine bağlı. Buralarda olabildiğince etkin olmaya çalıştık. Mümkün olduğu kadar iyi katılım sağlamaya çalıştık. Türkiye tarafında başarılı olduğumuzu söyleyebilirim. Toplantılarımıza, seminerlerimize her zaman yüksek profilli bir katılım olmuştur, gerek Türkiye'de, gerek Amerika'da. Zaten bizim üye profilimizi de Türkiye'nin en büyük şirketleri oluşturuyor. Ama ne yazık ki bu sene ertelendi toplantı, ilk defa. Nisanda yapmayı planladığımız konferansımızı ileri bir tarihe –ki bu da daha sonra ekim ayı olarak kararlaştırıldı– erteledik. Çünkü son derece başarılı bir geçmişin üzerine başarısız bir konferans yapmak istemedik.

TAİK ile ATC'nin Washington'da yaptığı konferanslara bildiğiniz gibi çok yüksek profilli bir katılım olur. Devlet katından gelenler olur. Mesela bizim geçen seneki toplantımıza dışişleri bakanımız, savunma bakanımız ve ulaştırma bakanımız dahil toplam dört bakanımız ve genelkurmay başkanımız katıldı. Tabii bu bakanlara bağlı müsteşarlar da vardı, savunma sanayi, enerji gibi alanlarda... Tabii çok yüksek profilli bir katılım. Konferans Washington'da olduğu için ülkeler arasındaki, bürokrasiler arasındaki, hatta Türk Silahlı Kuvvetleri ile Pentagon arasındaki işbirliğinin iş dünyasına da yansımaları oluyor. Bu sene Türk tarafını kontrol ettik, Savunma Sanayi Müsteşarlığı'yla görüştük, Dışişleri'yle görüştük, kimsenin katılmayacağını öğrendik. Sayın başbakan yok, büyükelçi'yi geri çekmişiz, hiçbir bakan katılmıyor, savunma sanayi katılmıyor. Savunma Sanayi Müsteşarlığı özellikle Amerika'daki savunma sanayi kuruluşları için önemli bir müşteri esasında. Onun katılmadığı yerde Türk şirketlerinden de katılım olmaz. Dolayısıyla konferansın sönük geçmesinden altı ay erteleyelim dedik ve 17-20 Ekim tarihlerinde karar kıldık. Ama bu konferansı baharda yapma geleneğini de kaybetmek istemiyoruz. O nedenle yine önümüzdeki sene baharda bir toplantı daha yapacağız.

istişare için Ankara'ya geri çağrıldı. Tasarının kabul edilmesinin somut etkileri ticari ilişkilere de yansdı. İki ülke arasındaki ticari ilişkilerin geliştirilmesi için kurulması amaçlanan "model ortaklık" projesi kapsamında Washington'a gitmeyi planlayan Dış Ticaretten Sorumlu Devlet Bakanı Zafer Çağlayan, "Model ortaklık yara almıştır. ABD bu hatanın düzeltilmesi için onarıcı bir adım atmadan model ortaklığın gelişmesi söz konusu olamaz" diyerek gezisini iptal ettiğini açıkladı.¹³³

TOBB da karara tepkisini yazılı bir açıklamayla verdi. Tasarının gerçeklerden uzak, düşüncesiz ve bağınaz bir metin olduğuna dikkat çeken ve "Trajikomik oylama sürecini tarihi olayların siyasallaştırılmasının bir sonucu olarak görüyoruz" denilen açıklamada, tasarının karşısında duran ABD iş camiasına teşekkür ediliyor ve "ABD yönetiminin, tasarının kabulünü, hem tarihe ve hem de dost bir ülkenin ve halkının onuruna yapılmış bir saygısızlık olarak görmesini umuyoruz" deniliyordu.¹³⁴

Temsilciler Meclisi Dış İlişkiler Komitesi'nin aldığı karar, 11-14 Nisan'da Washington'da yapılması planlanan 29. Ortak Yıllık Konferans'ı da tehlikeye atmıştı. Konferansla aynı hafta içinde Washington'da Nükleer Güvenlik Zirvesi de yapılacağından, toplantıya Başbakan Recep Tayyip Erdoğan'ın yanı sıra Dışişleri Bakanı Ahmet Davutoğlu, Milli Savunma Bakanı Vecdi Gönül, Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanı Taner Yıldız, Ulaştırma Bakanı Binali Yıldırım, Dış Ticaretten Sorumlu Devlet Bakanı Zafer Çağlayan, Devlet Bakanı Egemen Bağış ve Başbakanlık Yatırım Destek ve Tanıtım

Ajansı Başkanı Alpaslan Korkmaz'ın da katılımı bekleniyordu. Bu nedenle pek çok işadama, konferansa katılma noktasında gözlerini Başbakan Erdoğan'a çevirmişti. İlerleyen günlerde Ankara, tavrını ziyaretin iptali yönünde açıklayacak ve bu nedenle konferansın, Haluk Dinçer'in deyişiyle "sönük geçmesinden altı ay ertelenmesine" karar verilecekti.¹³⁵

Türk-Alman İş Konseyi

2008 yılının Ekim ayında Türk-Alman İş Konseyi'nin başkanlığına Doğu Holding Yönetim Kurulu Başkanı Ferit Şahenk seçildi. Şahenk, görevi devralırken yaptığı açıklamada Türkiye'nin AB sürecinde Almanya ile ilişkilerin önemine dikkat çekiyor ve bu doğrultuda kurulması gereken yoğun işbirliğinde iş çevrelerinin sunacağı katkılarının altını çiziyordu.¹³⁶

Şahenk'in döneminde Cüneyd Zapsu, Volkan Vural, Halil Doğan Bolak ve Emir Ali

Almanya Federal Cumhurbaşkanı Christian Wulff, Türkiye'ye yaptığı ziyaret kapsamında Kayseri'de Cumhurbaşkanı Gül ile birlikte Türk-Alman İş Forumu'na da katıldı (20 Ekim 2010).

Bilaloğlu'nun da görev aldığı iş konseyi yürütme kurulu, iş başına geldikten sonra Almanya'ya çeşitli ziyaretler düzenleyerek işbirliği kapısını açmaya çalıştı. Örneğin 21-22 Nisan 2009 tarihleri arasında gerçekleştirilen Berlin ziyaretinde, çeşitli hükümet ve bürokrasi temsilcileriyle kurulan temaslarda Türk-Alman İş Konseyi'nin amaçları, yeniden yapılanma sürecinde getirdiği yenilikler, 2009 yılı ve konseyin uzun dönemde Almanya'ya yönelik öngördüğü etkinliklere dair Alman hükümetine doğrudan bilgi verildi. Ayrıca Alman Sanayi Federasyonu (BDI) ve Alman Ticaret ve Sanayi Odaları Birliği (DIHK) temsilcileriyle gerçekleştirilen toplantılarda, halen

bir karşı kanadı bulunmayan iş konseyinin muhabatını oluşturmak üzere girişimlerde bulunuldu.¹³⁷

Türk-Belarus İş Konseyi

6 Ekim 2009 tarihinde Kültür ve Turizm Bakanı Ertuğrul Günay'ın da katılımıyla gerçekleştirilen Türk-Belarus İş Konseyi Ortak Toplantısı, daha çok iki ülke arasındaki sınırlı ticari ilişkilerin artırılmasına yönelik plan ve beklentilerin dile getirilmesine sahne oldu. Toplantıda bir konuşma yapan Rona Yırcalı, Belarus'un Rusya ve Orta Avrupa arasındaki transit taşımacılıkta sahip olduğu önemi vurgulayarak,

ülkenin son yıllarda yakaladığı büyüme performansını yakından takip ettiklerini söyledi. Belarus'la olan dış ticaretin 2003 yılında sadece 50 milyon dolar düzeyinde olduğunu söyleyen Yırcalı, 2008 yılında bu rakamın 266 milyon dolara ulaşarak yaklaşık beş katı bir büyüme sergilemesinde iş konseyinin katkılarını dikkat çekti. Ayrıca Yırcalı, özellikle Türk müteahhitlik firmalarının Belarus'ta 600 milyon dolar tutarında proje tamamlamasının da yeni girişimler için önem teşkil ettiğini sözlerine ekledi.¹³⁸

Türk-Belçika İş Konseyi

2008 yılında Türk-Belçika İş Konseyi'nin başkanlığına, 23 Haziran günü yapılan DEİK Yönetim Kurulu toplantısında alınan kararla Pınar Eczacıbaşı atandı. DEİK'in atama kararını kamuoyuna duyurduğu açıklamada ayrıca iş konseyinin önüne koyduğu yeni hedeflere de yer verildi. Konseyin Belçika ve Türkiye arasında daha etkin bir köprü oluşturmaya yönelik beklentilerin dile getirildiği açıklamada, Belçika'da yaşayan 170 bin Türkün iki ülke arasındaki ticari ilişkilerde daha etkin rol alması da öngörüldü.

Yeni başkan Pınar Eczacıbaşı ise, yaptığı açıklamada Türkiye-Belçika ticari ilişkilerinin gelişimi konusunda Brüksel ile sıkı temas sağlanacağını ve hızlı bir vizyon değerlendirmesi yapılacağını ifade ediyordu.¹³⁹ Eczacıbaşı'na göre iki ülke arasındaki ilişkileri geliştirmek için yeni girişimlerde bulunmak kaçınılmazdı, çünkü göreve başladığı dönemde Türkiye ile Belçika arasındaki ticaret hacmi yavaşladığı gibi,

Belçika'nın politik tavırlarındaki belirsizlik ve konseyin karşı kanadının aktif olmaması gibi faktörler ticari ilişkileri olumsuz etkilemekteydi.¹⁴⁰ Gerçekten de yeni dönemde Brüksel'e, Flaman ve Valon bölgelerine yapılan sektörel ziyaretler ve Belçika kanadını harekete geçirmeye yönelik girişimler, konsey faaliyetlerinde belli bir iyileşme sağlayacaktı.

Türk-Brezilya İş Konseyi

Türk-Brezilya İş Konseyi, 2009 yılının Mayıs ayında Brezilya Devlet Başkanı Luiz Inácio Lula da Silva'yı ağırladı. Kalabalık bir heyetle Türkiye'yi ziyaret eden Lula da Silva, 21 Mayıs tarihinde iş konseyinin düzenlediği Türk-Brezilya İş Forumu'na da katıldı ve buradaki konuşmasında önemli vurgular yaptı. Türkiye ve Brezilya'nın yıllarca "vasat liderler" nedeniyle yoksul kaldığını vurgulayan da Silva, konuşmasında 21. yüzyılda daha atak liderlere ihtiyaç duyulduğunu ve IMF'siz bir ekonomik

Türk-Brezilya İş Konseyi, 21 Mayıs 2009 tarihli toplantısında Brezilya Devlet Başkanı Lula da Silva'yı ağırladı.

FERİT ŞAHENK (Türk-Alman İş Konseyi Başkanı)

"Almanya'nın yapısına uygun bir organizasyon kurduk."

Almanya her ne kadar tek bir devlet gibi görünse de, aslında federal bir yapıya sahip. Bu nedenle, artık sadece Frankfurt'a veya Berlin'e giderek işlerin genişletilemeyeceğini gördük. Yönetim kurulumuzda bir değerlendirme yaptık. İşbölümü gerçekleştirerek bazı arkadaşlarımızı bölgelerden, eyaletlerden sorumlu hale getirdik. Amaç o eyaletlere bire bir seslenebilmek. Yani sadece Başbakan Merkel veya bakanlar kurulu ile değil, her eyaletin içindeki yüksek kadrolarla daha yakın olabilmek. Türkiye'yi tanıtabilmek için böyle bir kadrolaşmaya gittik.

Mesela birkaç ay içinde Berlin'de hem Türkiye'yi tanıtan, hem de Türk iş âlemi ve siyasetçilerimizi karşı tarafla bir araya getirecek iki günlük bir program yapıyoruz. Tabii bu işleri organize etmek epey zor oluyor. Çünkü siz organize oluyorsunuz, karşı taraf olmuyor. Bir de bu işlerde her iki tarafın da aynı güçte, aynı etkinlikte işadamlarıyla, siyasetçilerle katılım sağlamasına dikkat ediyoruz ki kimse bundan gocunmasın.

Son olarak da -ki benim en fazla önemseydiğim şeylerden biri bu- Almanya'da yaşayan vatandaşlarımız konusu var. DEİK olarak onları da Türkiye'ye ısındırmamız, Türkiye'yle daha fazla iş yapar hale getirmemiz lazım. Onların Alman toplumuna, Almanya'ya ne kadar katkıları olursa, Türkiye'ye de o kadar katkıları olacağını düşünüyoruz. Oradaki vatandaşlarımıza destek çıkmak, onları da girişimci yapabilmek için ileri dönemde hem eğitimle hem iletişimle ilgili bazı projelerimiz var. Onları da aktif hale getireceğiz.

Amaç, her bir eyalete birebir seslenebilmek, yani her eyaletin içindeki yüksek kadrolarla daha yakın olabilmek. Türkiye'yi tanıtabilmek için böyle bir kadrolaşmaya gittik.

düzen kurulması gerektiğini öne sürdü. Ülkesinin IMF'den “kurtulduktan” sonra büyük ve güçlü bir ekonomiye sahip olduğunu vurgulayan konuk cumhurbaşkanı, Türkiye’ye en son 1875 yılında Brezilya İmparatoru’nun geldiğini hatırlatarak, “Umarım bundan sonraki gelişimiz de 100 yıl sonra olmaz. Türkiye ile 1 milyar dolarlık ticaretimiz var, bundan utanmalıyız. Tembellik yapıyoruz, harekete geçmeliyiz” şeklinde konuştu. Brezilya Kalkınma, Sanayi ve Dış Ticaret Bakanı Miguel Jorge ise, Brezilyalı şirketlerin Türkiye’ye yatırımının 2010 sonunda 400 milyon doları bulacağını ve ülkesinin Türkiye’nin en önemli ticaret ortaklarından biri olacağını söyledi.¹⁴¹

Türk-Çek İş Konseyi 8 Ekim 2008 tarihinde düzenlenen toplantıda Çek Cumhuriyeti Başbakanı Mirek Topolánek’i ağırladı.

Türk-Çek İş Konseyi

Türk-Çek İş Konseyi, son dönemlerde pek çok kez, her iki ülkeden üst düzeyde isimlerle bir araya geldi. 2006 yılında Çek Cumhuriyeti cumhurbaşkanı ve beraberindeki

işadamları heyetini İzmir’de konuk eden iş konseyi, 2008 yılında da Çek Cumhuriyeti Başbakanı Mirek Topolánek’i İstanbul’da ağırladı. Türk kanadında Nazmi Akıman’ın başkanlığını yaptığı iş konseyi, yine bu çerçevede, muhatap kuruluşu Çek Ekonomi Odası ile birlikte, karşılıklı üst düzey resmi ziyaretler vesilesiyle her iki ülke işadamlarını da birçok kez bir araya getirdi. 15-16 Kasım 2007 tarihinde Başbakan Recep Tayyip Erdoğan’ın ziyareti vesilesiyle Prag’da düzenlenen İş Konseyi Ortak Toplantısı; Çek Cumhuriyeti’nin AB dönem başkanlığı kapsamında Başmüzakereci ve Devlet Bakanı Egemen Bağış’ın Prag ziyareti vesilesiyle 12 Mart 2009 tarihinde tertip edilen çalışma kahvaltısı; Cumhurbaşkanı Abdullah Gül’ün Çek Cumhuriyeti’ne resmi ziyareti vesilesiyle düzenlenen 30 Nisan 2009 tarihli Türk-Çek İş Forumu, bunlardan bazılarıydı.

İstanbul’daki IMF-Dünya Bankası toplantıları kapsamında, Türk-Çek İş Konseyi’nin 7 Ekim 2009 tarihinde Çek Cumhuriyeti Maliye Bakanı Eduard Janota ve Türkiye Maliye Bakanı Mehmet Şimşek onuruna düzenlediği kısıtlı katılımlı çalışma yemeği de aynı doğrultuda gerçekleştirilen etkinliklerden bir diğerydi. Son olarak Çek Cumhuriyeti Maliye Bakanlığı ve EBRD ortaklığında 10-11 Aralık 2009 tarihinde Prag’da gerçekleştirilen toplantıda, Türkiye ve bölge ülkelerindeki EBRD projeleri ile Türk-Çek işbirliği imkânları ele alındı.¹⁴²

Türk-Çin İş Konseyi

2008 yılı sonlarında Türk-Çin İş Konseyi’nin başkanlığını, genel kurulda delegelerin tümünün oyunu alan Hüsnü

Özyeğin üstlendi. DEİK tarafından konuya ilişkin yapılan açıklamada, *Forbes* dergisinin “dünyadaki başarılı işadamları” listesinde 260. sırada yer alan Özyeğin’in kendi şirketlerinin de Çin’de önemli yatırımlar gerçekleştirdiğine dikkat çekiliyordu. Özyeğin’in yeni dönemdeki hedefi, aynı girişimlerin diğer Türk firmaları tarafından da yapılabilmesini sağlayacak platformların oluşturulmasıydı.¹⁴³

Özyeğin, görevi devraldıktan sonra yaptığı ilk açıklamalardan birinde, Türk işadamlarının bir türlü üzerlerinden atamadığı “Çin korkusu”na işaret ediyordu. Cumhurbaşkanı Abdullah Gül’ün 6 Ocak tarihinde

Türk-Çin İş Konseyi’ni Çankaya Köşkü’nde kabulü sırasında konuşan Özyeğin, bu konuya rağmen Türkiye’nin Çin’e sunabileceği pek çok işbirliği olanağı olduğunu vurguluyor ve şunları ifade ediyordu:

Türkiye’de madencilik sektöründe büyük bir potansiyel bulunuyor. Daha önce madencilik sektöründe Afrika’ya büyük yatırımlar yapan Çinliler Türkiye’ye de maden ve enerji konusunda yatırım yapabilirler. Çin ile bu sektörlerde işbirliği, Türkiye’ye büyük avantajlar sağlayacaktır. Diğer taraftan, özellikle yatırım miktarının artırılmasını teminen, Türkiye’ye Çin merkezli bir bankanın gelmesi iki ülke arasındaki sermaye akışını büyük

ALDO KASLOWSKI (Türk-Fransız İş Konseyi Eski Başkanı)

“Türkiye rekabet etmeyi Çin’den öğrenmeli.”

Bizim büyümekte olan, yani Türkiye’ye benzeyen, ama tabii hacim açısından çok daha büyük olan Çin, Hindistan, Rusya, Brezilya, Arjantin ve Meksika gibi ülkelerle ilişkilerimizin kesinlikle artması lazım. Çünkü ihtiyaçlarımız aynı. Teknolojiye ihtiyacımız var. Genç nüfusumuz var. Bir yerde rakip gözüktüyoruz, ama lojistiğimiz o kadar uzak, o kadar geniştir ki, o açıdan rakip olduğumuzu düşünmememiz lazım. Onları çok yakından takip etmemiz lazım. Yani biz büyümek için örneğimizi Avrupa’dan almamalıyız. Rekabet gücümüzü artıramayız bunu yapmakla. Öbürlerinin ne yaptıklarına bakmamız lazım. Çünkü onlar çok daha rekabetçi. Dolayısıyla onlar ne yapıyorsa, biz de aynı şeyi yapmalıyız. En azından geriden takip etmememiz gerekiyor. Onlarla ilişkilerimizi artırmamız lazım; yapıyoruz da TÜSİAD olsun, DEİK olsun. Bilhassa DEİK, iş konseylerini artırmış, Güney Amerika’ya da gitmiş. Bütün bunların olması lazım. Çünkü bu ülkelerin rakip olmalarına rağmen bizim iş âlemimiz Türkiye’de yapamadıklarını orada yapabilir. İş âlemimizin daha rekabetçi olabilmesi, daha fazla büyüebilmesi için ne gerekiyorsa yapmalıyız. Bizim bu konularda önder olmamız, rehber olmamız lazım. “Çin malı Türkiye’de” dememeliyiz. Olacaksa olacak. Kaçamazsın. Eğer ki bir Türk tekstilcisinin orada fabrika kurması gerekiyorsa yapmalıdır. Yoksa kapatacaktır, Avrupa’da olduğu gibi. Dolayısıyla biraz da öyle bakmak lazım. Daha fazla rekabet için o ülkeleri örnek almamız gerekiyor. Teknolojiye gelince bakmamız gereken yer Batı’dır. Oraya teknoloji için, inovasyon için, demokrasi için bakmamız gerekiyor.

Biz büyümek için örneğimizi Avrupa’dan almamalıyız. Rekabet gücümüzü artıramayız bunu yapmakla. Çin, Hindistan gibi ülkelerin ne yaptığa bakmalıyız. Çünkü onlar çok daha rekabetçi. Dolayısıyla onlar ne yapıyorsa, biz de aynı şeyi yapmalıyız.

Çin Başbakanı Ven Ciabao, DEİK organizasyonu ile Türk ve Çinli işadamlarıyla İstanbul'da bir araya geldi (9 Ekim 2010).

ölçüde hızlandıracaktır. Çin hükümetinin bankalara verdiği büyük destek sonrasında Çin bankaları dünyanın en büyük bankaları haline gelmiştir ve şu süreçte dışarıya açılmanın yollarını aramaktadırlar.¹⁴⁴

Çin'le olan ikili ticarete yaşanan sıkıntılar, Cumhurbaşkanı Abdullah Gül'ün de gündemine girmişti. Bu doğrultuda Gül, 23-29 Haziran 2009 tarihleri arasında Çin'e bir ziyaret gerçekleştirerek Türkiye pazarının ve Türk mallarının imajını güçlendirmeye çalıştı. Gezide ayrıca, Çin'den yılda 17 milyar dolarlık ithalat yapılmasına karşın 1,4 milyar dolarda kalan ihracatın artırılması yönünde temaslar gerçekleştirildi.

Gül'e Çin gezisinde, aralarında Türk-Çin İş Konseyi yöneticilerinin de bulunduğu 105 işadamı eşlik etti. Konsey Başkan Yardımcısı Yavuz Onay, yolculuk öncesinde bir gazeteye verdiği demeçte Çin pazarında yıllardır problem yaşandığını, bu pazarın

geç kalınmış ve ihmal edilmiş bir pazar olduğunu, Türkiye'nin ise Çinliler tarafından "bilinçsiz tüketici ve ithalatçının bol olduğu bir pazar" olarak görüldüğünü belirtiyordu.¹⁴⁵ Bir başka deyişle Türkiye ile Çin arasındaki en önemli sorunlardan biri, Cumhurbaşkanı Gül'ün de değindiği gibi, "karşılıklı imaj" sorunuordu.

Abdullah Gül'ün başarılı geçen ziyareti, meyvelerini hemen vermeye başladı. Ziyaret sırasında Türkiye ile işbirliği yapmaya ikna edilen 23 Çinli firmanın temsilcileri temmuz ayı başında Türkiye'ye geldi. Bu firmalarla birlikte gerçekleştirilen iş forumunda maden, enerji ve imalat alanlarında, toplam 56 milyon dolar değerinde 6 ayrı anlaşma imzalandı.¹⁴⁶

Ne var ki, tam da anlaşmaların imzalandığı günlerde Türkiye ile Çin arasındaki siyasi ilişkileri gelecek bazı gelişmeler yaşandı. 5 Temmuz 2009 günü, Uygur Türklerinin

yoğun olarak yaşadığı Urumçi kentindeki bir gösteri Çin ordusuna bağlı kuvvetler tarafından kanla bastırıldı ve takip eden günlerde devam eden olaylar sırasında Türk kökenli yüzlerce kişi öldürüldü. Dünya kamuoyu tarafından da tepkiyle karşılaşılan olaylar için Çin yönetimi "iç meselemizdir" yorumunu yaparken, Başbakan Erdoğan "vahşet" ve "adeta soykırım" ifadelerini kullanmaktan çekinmedi.¹⁴⁷

Geçmişte de Türkiye'nin "ulusal hassasiyetlerini" ilgilendiren pek çok konuda olduğu gibi, Çin'de yaşanan olaylar karşısında da bazı kesimlerin tepkisi aynı oldu: Çin mallarını boykot. Başta Tüketiciler Birliği olmak üzere çok sayıda kuruluş, olaylara tepki olarak Çin ürünlerini boykot etme çağrısında bulundu. Türk-Çin İş Konseyi adına konuşan Yavuz Onay ise bu çağrılara yanıt olarak, "Geçmişte İtalya'ya, Fransa'ya yönelik olarak da boykotlar yapılmıştı. Ama zararını hep biz gördük. Burada da yaparsak yine kendimiz zarar görürüz" dedi. Ayrıca, toplam ihracatı trilyon dolarla ifade edilen Çin'in dünyayla olan ticaretinde Türkiye'nin çok küçük bir paya sahip olması nedeniyle, böyle bir boykottan Çin'in "haberinin bile olmayacağı" yorumları da yapıldı.¹⁴⁸

Türk-Filistin İş Konseyi

2000 yılında hem Türkiye'nin Filistin'le olan ticari bağlarını artırmak, hem de Ortadoğu barışına katkıda bulunmak amacıyla yola çıkan Türk-Filistin İş Konseyi, çeşitli nedenlerle beklenen etkiyi yaratamamış ve 9 Haziran 2006 tarihli ortak yürütme kurulu toplantısından sonra geçici olarak Türk-Ürdün İş Konseyi'ne bağlanmıştı.

Türk-Filistin İş Konseyi'nin Türk-Ürdün İş Konseyi'nden ayrılarak yeniden kendi bağımsız kurumsal kimliğine kavuşması Kasım 2008 tarihinde gerçekleşti. TOBB Başkanı Rifat Hisarcıklıoğlu'nun talimatıyla yeniden oluşturulan konseyin başkanlığına ise Çorum Ticaret ve Sanayi Odası Başkanı Kenan Malatyalı getirildi.¹⁴⁹ Malatyalı, başkanlığa getirildikten sonra yaptığı açıklamada, konseyin ekonomik anlamda darboğazdan geçen Filistin ile Türkiye arasındaki ticari etkileşimi artırmak ve Filistin'de 2007 yılında %23'lere tırmanan işsizlik oranını TOBB tarafından başlatılan Tarqumia Sanayi Bölgesi projesiyle düşürmek gibi pek çok hedefi olduğunu söylüyordu:

İş konseyimiz, ülkedeki yatırım ortamının daha güvenli ve çalışılabilir olduğuna işaret etmek açısından, sanayi bölgelerinin oluşturulması için gereken çalışmalarda TOBB ile birlikte hareket ederek, her türlü gayreti gösterecektir. Ayrıca Türk-Filistin İş Konseyi, Filistinlilere istihdam imkânı da sağlayarak Filistin'in kaynaklarını değerlendirebilecek nitelikteki Türk özel sektör mensuplarının Filistin'de faaliyette bulunması için bir fırsat yaratmayı umut etmektedir.¹⁵⁰

Türk-Gürcistan İş Konseyi

2008 yılının Ağustos ayında Kafkaslar, küçük çaplı bir savaşa tanık oldu. Çatışma, Güney Osetya Özerk Bölgesi'nin Gürcistan'dan bağımsızlığını ilan etmesiyle başladı. 8 Ağustos günü Gürcü ordusu bölgeye operasyon düzenledi ve 2000'e yakın insan yaşamını yitirdi. Güney Osetya'nın

6 Ekim 2010 tarihinde İstanbul'da düzenlenen Türk-Gürcü İş Forumu'na onur konuğu olarak Gürcistan Başbakanı Nika Gilauri de katıldı.

bağımsızlığını destekleyen Rus ordusunun da katılmasıyla savaş yön değiştirdi ve Gürcistan ile Rusya arasındaki bir çatışmaya dönüştü. Savaş 13 Ağustos günü varılan ateşkesle sona erdiyse de, binlerce insanın yaşamını yitirdiği bu süre zarfında Güney Osetya ve beraberinde Abhazya tek taraflı olarak bağımsızlığını ilan etti. Rusya Federasyonu her iki devleti de tanıırken, Gürcistan Rusya ile olan tüm diplomatik ilişkilerini kesti ve Bağımsız Devletler Topluluğu'ndan ayrıldı.

Bölgede çıkan bu gerginlik, Türkiye'de de hayli endişe yarattı. Türk-Gürcü İş Konseyi Başkanı Tuğrul Erkin'e göre savaş tam da Türk işadamlarının Gürcistan'ı bir yatırım alanı olarak görmeye başladığı ve geçmiş dönemin birikimlerinin meyvelerinin toplanacağı bir zamanda patlak vermişti. Savaşın bu ülkede faaliyet gösteren yabancı şirketleri korku ve endişeye sürüklediğini söyleyen Erkin'in verdiği bilgilere göre, en büyük zararı sınır ticareti görmüştü

ve normalde günde ortalama 500 TIR'ın geçtiği sınırdan artık neredeyse hiç geçiş olmamaya başlamıştı.¹⁵¹ Diğer yandan Gürcistan'da çalışan bazı firmaların bütün Avrasya bölgesinde faaliyet gösterdiğine dikkat çeken Erkin, savaş durumunun Türkiye'nin Avrasya'yla ticaretini de hem geçiş yolu olarak, hem de yarattığı tedirginlik nedeniyle olumsuz etkileyeceğini öne sürüyordu. Erkin, "Eski Sovyet ülkeleri henüz siyasi istikrara kavuşmadılar. Kolay da kavuşamazlar. O kadar aceleci olmamak lazım. Siyasi istikrara kavuşmadıkları için böyle bir olayın olması, optimist beklentileri zedeleyecektir" şeklinde konuşuyordu.¹⁵²

Neyse ki Gürcistan'ın içinde bulunduğu savaş durumu korkulduğu kadar uzun sürmeyecek ve bir haftadan kısa bir süre içinde ateşkese varılacaktı. Buna karşın savaş, azımsanmayacak ölçüde can kaybına ve ülkenin altyapısında ciddi hasarlara yol açmıştı. Bu da ülkenin yeniden imarı bakımından özellikle taahhüt şirketlerine yeni fırsatlar yaratmıştı. Tuğrul Erkin, savaşın bitiminden aylar sonra yaptığı bir açıklamada, Türk firmalarının başta enerji ve ulaştırma altyapı projeleri olmak üzere, ülkenin yeniden inşasında aktif rol almalarının mümkün olduğunu söylüyordu. Önemli enerji açığının olduğu ülkede küçük baraj ve hidroelektrik santralleri kurulabileceğine ve bu elektrğin Türkiye'nin doğu bölgelerinde de kullanılabileceğine dikkat çeken Erkin, hidroelektrik konusunda büyük potansiyele sahip olan Gürcistan'ın bu bakımdan bakir bir ülke olduğunu da sözlerine ekliyordu.¹⁵³

Türk-Hindistan İş Konseyi

Türk kanadına Cefi Kamhi'nin başkanlık ettiği Türk-Hindistan İş Konseyi, 2009 yılı ortalarında büyük çaplı bir anlaşmaya imza attı. 31 Ağustos 2009 tarihinde gerçekleşen toplantıda Hindistan Kuzeydoğu Bölgesi Sanayi ve Ticaret Federasyonu (FINER) ile kapsamlı bir işbirliği anlaşması imzalanırken, toplantıda Türkiye ve Hindistan arasında inşaat alanında 3 ay içinde 1 milyar dolarlık bir sözleşme, yıl sonunda da 7 milyar dolarlık başka bir sözleşme imzalanmasıyla büyük çaplı bir işbirliğinin başlayacağı müjdelendi.

Bu anlaşma, Türkiye-Hindistan ikili ekonomik ilişkilerinde bir süreden beri yaşanmakta olan iyileşme süreci için bir eşik mahiyetindeydi. Toplantıda İş Konseyi Başkan Yardımcısı Erdal Alkış'ın da belirttiği gibi, Hindistan Türkiye için uzun süre boyunca ihmal edilmiş bir ülkedydi ve

Cumhurbaşkanı Abdullah Gül'ün Hindistan'a gerçekleştirdiği ziyaret kapsamında gerçekleştirilen Türk-Hint İş Forumu (9 Şubat 2010).

ilişkilerin düzeltilmesi için ancak son beş yılda belli bir mesafe kat edilebilmişti. Son anlaşmalarla birlikte, gelecek beş yıllık dönemde önemli bir sıçrama yaşanması temenni ediliyordu.¹⁵⁴

Bu toplantıdan oldukça kısa bir süre sonra, Karma Ekonomik Komisyon Toplantısı ve silesiyle kalabalık bir işadamları heyetinin Türkiye'ye gelmesi ve 9 Eylül günü yapılan iş konseyi ortak toplantısına 80 civarında Hint işadamlarının katılması da, Hindistan tarafının ilişkileri geliştirme konusunda ne kadar hevesli olduğunu gösteriyordu.¹⁵⁵

Diğer taraftan 7 Şubat 2010 tarihinde Abdullah Gül'ün Hindistan'a gerçekleştirdiği ziyarete Türkiye'den 80 civarında işadamları katıldı. Türk işadamları, yüz milyar dolarlarla ifade edilen yatırım ve işbirliği olanaklarının konuşulduğu geziden "elleri hayli dolu" döndüler. Kurulan temaslar sayesinde Türk işadamlarının Hindistan'da

Resmi bir ziyaret için Türkiye'ye gelen Hırvatistan Ekonomi Bakanı Branko Vukelic ve Türk-Hırvat İş Konseyi Başkanı Çelik Kurdoğlu (26 Ocak 2007)

farklı sektörlerde yapacağı yeni yatırımların önü açılırken, üç ayrı doğrudan yatırım bağlantısı sayesinde Hindistan'dan Türkiye'ye 150 milyon dolarlık bir yatırım girişi için anlaşmaya varıldı.¹⁵⁶

Türk-Hırvat İş Konseyi

11-12 Haziran 2008 tarihlerinde, Cumhurbaşkanı Abdullah Gül'ün Hırvatistan ziyareti kapsamında Türkiye'den gelen çok sayıda işadaminin da katılımıyla Türk-Hırvat İş Konseyi Toplantısı düzenledi. Cumhurbaşkanı Abdullah Gül ve Hırvatistan Cumhurbaşkanı Stjepan Mesić'in de hazır bulunduğu toplantıya Devlet Bakanı Mehmet Aydın, Türk-Hırvat İş Konseyi Başkanı Çelik Kurdoğlu, İş Konseyi Eşbaşkanı Dr. Zlatan Fröhlich, TOBB Başkan Yardımcısı ve DEİK Denetim Kurulu Başkanı Hüseyin Üzülmüş ile Hırvatistan Ekonomi Odası Başkanı Nadan Vidošević de katıldı. Ayrıca gıda, turizm, inşaat, kimya, ev tekstili, beyaz eşya, finans, demir-çelik, medikal tekstil, endüstriyel ekipmanlar ve

medya sektörlerinden çok sayıda işadamı da toplantıda yer aldı.

Toplantıda bir konuşma yapan Cumhurbaşkanı Abdullah Gül, Türkiye'nin AB üyeliği konusuna ve iki ülke arasında gelişen ilişkilere değindi. "Türkiye gibi büyük bir ekonomi, Avrupa Birliği'nin mevcut pastasını daha da büyütecektir. Mevcut olan pastadan pay alma yerine çok daha büyüttüğü pastadan payını alacaktır" şeklinde konuşan Gül, iki ülkenin de AB'ye üyelik yolunda birlikte ilerlediğine dikkat çekti. Gül, ayrıca Hırvatistan Cumhurbaşkanı Mesić ve Başbakan Ivo Sanader ile yapılan görüşmelerde, ilişkileri ekonomik sahada da geliştirme konusunda mutabakat sağlandığını belirtti.

Hırvatistan Cumhurbaşkanı Stjepan Mesić ise ülkesinin Türkiye'yi ve Türk ekonomisinin elde ettiği başarıları yakından takip ettiğini söyledi. İki ülkenin AB yolunda iyi bir işbirliği içinde olduğunu ve Türkiye ile Hırvatistan'ın başarılı ortak ekonomik projeler geliştirdiğini anlatan Hırvat cumhurbaşkanı, işbirliği için henüz bakir olan pek çok alan bulunduğuna dikkat çekti. Büyük yatırımların yeni iş imkânları sağlayacağına işaret eden Mesić, "Türk vatandaşlarının evlerinde görmek isteyeceği Hırvat ürünleri olduğuna eminim. Bu konuda iş sizlere düşüyor. Birbirinizi tanıyın ve ticari ilişkileri geliştirin" diye konuştu.

Mesić'in, konuşmasının sonunda, o akşam Avrupa Futbol Şampiyonası nedeniyle oynanacak Türkiye-İsviçre maçına gönderme yaparak, "Bayrağında ay-yıldız olan bir ül-

keyiz. Bu akşam kimi tutacağımız belli" demesi ise Türk tarafından epey alkış aldı.¹⁵⁷

Türk-İrak İş Konseyi

2007 sonlarında Kuzey Irak'a düzenlenen sınır ötesi harekâtın sonlandırılmasından sonra Ankara, Irak'a yönelik politikasında kısmi bir değişikliğe gitti. Özellikle merkezi yönetimle arasını iyi tutmaya çalışan Türkiye, Bağdat'la olan diplomasi trafiğini hızlandırmaya başladı. Yeni strateji doğal olarak işadamlarını da harekete geçirdi. İş çevrelerinin bu süreçteki temel beklentisi, Irak'ın daha zengin olan güney bölgeleriyle ilişkilerin geliştirilmesiydi. Beş yıl içinde Irak'ta altyapı projelerine yönelik olarak 180 milyar dolarlık iş hacmi oluşmasını bekleyen iş çevreleri, Türk firmalarının güneye açılması halinde yıllık 7 milyar dolar tutarında ek iş hacmi oluşacağını altını çiziyordu. Türk-Ortadoğu İş Konseyleri Başkanı Mehmet Habbab'a göre de özellikle inşaat ve petrokimya alanlarında büyük fırsatlar barındıran güneye açılım gerçekleştirildiği takdirde, Irak'la olan toplam yıllık ticaret hacminin 8 milyar dolar seviyesine çıkması mümkündü. Türk-İrak İş Konseyi Başkanı Ercüment Aksoy ise durumu, "Bağdat'ta ağız sulandırıcı işler var" sözleriyle ifade ediyordu.¹⁵⁸

Aynı süreçte Irak Devlet Başkanı Celal Talabani'nin Türkiye'yi ziyaret etmesi de süreci hızlandırdı. Cumhurbaşkanı Abdullah Gül'ün davetlisi olarak Ankara'da bulunan Talabani, ziyaretinin ikinci gününde Camlı Köşk'te Türk-İrak İş Konseyi üyeleriyle bir araya geldi. Görüşmede "Irak'ın neresinde olursa olsun Türk yatırımcılara

kolaylık sağlamaya hazır olduklarını" belirten Talabani, Irak ekonomisinin durumunun iyi olduğunu ve her geçen gün daha iyiye gittiğini belirterek, "Türk şirketlerini Irak'ta yatırım yapmaya çağırıyoruz. Yatırım için Irak'ta gerekli zemin mevcut" şeklinde konuştu. Irak bütçesinden 25 milyar doları yatırım için ayırdıklarına dikkat çeken Talabani, Irak'ta iş yapacak şirketlerin alacakları konusunda herhangi bir endişe taşımamaları gerektiğini de sözlerine ekledi. Bu görüşmeyle eş zamanlı olarak, Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanı Hilmi Güler de Irak Petrol Bakanı Hüseyin Şehristani'yi konuk etti. Görüşmede Irak petrol ve doğalgazının Türkiye'ye getirilmesine yönelik projeler değerlendirildi.¹⁵⁹

Haziran ayında Irak'ta yapılan Türk-İrak İş Forumu'nda ise, Türkiye ve Irak arasındaki sınır bölgesinde bir ortak sanayi bölgesi oluşturulması gündeme geldi. Forum için gittiği Irak'ta bu öneriyi dile getiren Devlet Bakanı Kürşad Tüzmen, bu konuda şunları söylüyordu:

*Mevcut koşullarda ortak sınırimızda bir Türk-İrak özel sanayi bölgesi oluşturulmasının, özellikle enerji ağırlıklı ortak yatırımların gerçekleştirilmesinde önemli işlevi olacağını düşünüyoruz. Örneğin ortak sınırimızın Türk tarafının sıfır noktasında oluşturulacak bir bölgede, Irak'ın elektrik ve petrol ürünleri ihtiyacının bir bölümünün karşılanabileceği rafineri ve santral kurulabilecektir.*¹⁶⁰

Ertesi yılın Ekim ayında ise Dışişleri Bakanı Ahmet Davutoğlu, aralarında Türk-İrak İş Konseyi üyelerinin de bulunduğu bir

Resmi bir ziyaret için İstanbul'da bulunan İran Cumhurbaşkanı Mahmud Ahmedinejad, Türk-İran İş Konseyi'nin ortak toplantısına onur konuğu olarak katıldı (15 Ağustos 2008).

heyetle Kuzey Irak'a resmi bir ziyaret gerçekleştirdi. Hükümetin "Kürt açılımı" politikasıyla paralel olarak yorumlanan ziyaret bir ilk oluşturuyordu. Türk tarafından 80 işadamlarının katıldığı ve oldukça başarılı geçen ziyaret sırasında, İngiltere başkonsolosunun da katılımıyla Türk-İrak İş Konseyi toplantısı gerçekleştirildi.¹⁶¹

Türk-İran İş Konseyi

Türkiye ile İran arasındaki ikili ticaretteki dengesizlik, 2008 yılında düzenlenen 7. ortak yatırım toplantısında da gündem maddelerinden biriydi. Başkanlığını Ali Osman Ulusoy'un yaptığı Türk-İran İş Konseyi'nin 11 Mart 2008 tarihinde Tahran'da gerçekleştirdiği toplantıda konuşan Rifat Hisarcıklıoğlu, ikili ticaretteki bu duruma şöyle dikkat çekiyordu:

2007 yılında ticaret hacmimiz 8 milyar dolara yükseldi. İran'ın Türkiye'ye ihracatı,

Türkiye'nin İran'a ihracatından 5 kat fazla. Bu iki ülke arasında dengesizlik oluşturuyor. Bu konunun düzelmesi için sizlerin desteğini bekliyoruz. İki ülke arasında geçtiğimiz yılın ECOTA anlaşması kapsamında ticaretin hızla düzeleceğini düşünüyoruz. Çünkü gümrük vergileri haksız rekabete yol açıyor. Bu anlaşmanın gelecek sene uygulamaya geçmesi büyük önem taşımaktadır.¹⁶²

Ancak ithalat-ihracat dengesizliği bir yana bırakılacak olursa, Türkiye ile İran arasındaki ikili ticaret hızla gelişiyor ve 10 milyar dolar hedefine hızla yaklaşıyordu. Referans gazetesinin 2008 ortalarında Daily News gazetesinin bir haberine dayanarak bildirdiğine göre, İran ve Türkiye arasındaki ticaret hacmi yılın ilk 4 ayında, bir önceki yılın aynı dönemine göre yaklaşık üçte bir oranında artarak 4 milyar dolar düzeyinde gerçekleşmişti ve yıl sonunda 10 milyar doları bulacaktı. Aynı süreçte Türkiye'nin İran'a olan ihracatı ise bir önceki döneme göre sadece %6 oranında artmıştı.¹⁶³

Ağustos ayında resmi bir ziyaret için İstanbul'a gelen ve ziyaret sırasında Türk-İran İş Konseyi'nin ortak toplantısına onur konuğu olarak katılan İran Cumhurbaşkanı Mahmud Ahmedinejad ise, 4 yıl içindeki hedefi 20 milyar dolar olarak açıklıyordu. Toplantıda işadamlarına İran'da "hiçbir engelle karşılaşmayacaklarını" söyleyen Ahmedinejad, şöyle diyordu:

İki ülke ticari ilişkileri her gün artmaktadır. Amacımız dört sene içerisinde Türkiye-İran ticaret hacminin 20 milyar dolara ulaşmasıdır. Yatırımlar hususunda da hiçbir sınır koymadık. İki ülke arasında istenilen

şekilde yatırımlar yapılacaktır. Bazı banka, gümrük ve ulaşım konularında problemler vardı. Cumhurbaşkanıyla bu konuları görüşeceğiz ve inşallah çözmeye çalışacağız.¹⁶⁴

Ertesi yılın ekim ayında yapılan 9. Ortak Toplantı'ya kalabalık bir heyetle katılan İranlı işadamları, gıda, tekstil ve petrokimya gibi farklı alanlarda, değeri 100 milyar doları aşan projelerle geldi. Birçok konuda ikili ilişkilerin de masaya yatırıldığı toplantıda bir konuşma yapan Devlet Bakanı Zafer Çağlayan, kriz döneminde ülkeler arasında işbirliğinin artırılması gerektiğini belirterek, İran'dan 200'e yakın işadamlarının toplantıya katılmasının bu anlamda büyük önem taşıdığını ifade etti. İran'la olan ticaretin 20 milyar dolar olmamasının sebebinin gümrükteki engeller olduğunu ifade eden Çağlayan, toplantıda hazır bulunan İran Maliye Bakanı Seyid Şemseddin Hüseyini'ye hitaben şu önerileri sundu:

Şimdi Sayın Bakan'a söylüyorum; gelin, iki ülke arasındaki ekonomik ilişkileri geliştirmek istiyorsak koruma tedbirlerini, gümrükteki yüksek rakamları ortadan kaldıralım. Gümrüklerle bağlantı yollarını gerçekleştirelim. Van Gölü kuzey geçiş bölgesini bitirelim, demiryolu ve karayollarımızı birbirine bağlayalım. İki ülke arasındaki tercihli ticaret anlaşmasını devreye sokalım. 2009 sonuna kadar anlaşmayı yapabilirsek, 5 yıldan kısa sürede ticaretimizi 20 milyar dolar seviyesine getirebiliriz.¹⁶⁵

Türk-İspanyol İş Konseyi

Geçmiş dönemlerde de Türkiye'yi pek çok kez ziyaret eden İspanyol yatırımcılar, Ocak

2008 tarihinde ICEX ve DEİK işbirliğiyle düzenlenen Türk-İspanyol Ticaret ve İşbirliği Forumu'nda Türk iş çevreleriyle yeniden bir araya geldiler. Çevre, enerji, bilgi teknolojileri, yüksek teknoloji ürünleri, elektronik ve otomotiv sektörlerinden temsilcilerin katıldığı forumda ICEX Başkanı Angel Martin Acebes, önceki yıl İspanya'da Türkiye'nin yatırım için "öncelikli ülke" olarak belirlendiğini ifade etti. Acebes ayrıca Türkiye için özel bir pazar geliştirme programı başlatacaklarını söyledi.¹⁶⁶

14 Ocak tarihinde ise Madrid'te, iki ülkenin başbakanlarının da katıldığı Türk-İspanya İş Forumu düzenlendi. Forumun kapanışında bir konuşma yapan Erdoğan, tıpkı aynı yılın Nisan ayında Stockholm'de düzenlenecek Türk-İsveç İş Forumu'nda yapacağı gibi, konu olarak AB sürecini öne çıkarttı. 1963 yılından beri toplulukla resmi ilişki içinde olan Türkiye'ye karşı bazı hassasiyetlerin dikkate alınması gerektiğini savunan Erdoğan'a göre Türkiye'nin AB üyeliği hem Türkiye hem de Avrupa için bir "kazan-kazan" durumu yaratacaktı. İspanya ile ikili ekonomik ilişkiler konusuna da değinen Erdoğan, 2007 yılı itibarıyla ikili ticaret hacminin 6 milyar dolara ulaştığını, kısa vadede bu rakamın 10 milyar dolara yükseltilmesinin hedeflendiğini belirtti ve İspanyolları Türkiye'de yatırıma davet etti. Erdoğan'ın ardından söz alan İspanya Başbakanı Zapatero ise, Türkiye'yi tam üye olarak kabul etme kararının "AB'nin 21. yüzyılda alacağı en önemli karar" olacağını söyledi.¹⁶⁷

Türk kanadı başkanlığını uzun yıllardır Zeynel Abidin Erdem'in yaptığı Türk-

İspanyol İş Konseyi, 2009 yılının Haziran ayında Barselona'dan gelen 25 kişilik bir işadamları heyetini ağırladı. Barselona Belediyesi tarafından organize edilen heyet için 30 Haziran günü düzenlenen çalışma yemeğine İspanya'nın Ankara Büyükelçisi Joan Clos Matheu da katıldı. Yemekte sanayi, tekstil ve otomotiv gibi iki ülke arasında öne çıkan sektörlerin dışında yenilenebilir enerji, lojistik ve altyapı gibi konulara da önem verilmesi gerektiği vurgulandı.¹⁶⁸

Türk-İsrail İş Konseyi

İsrail'in 2008 yılının son günlerinde Gazze Şeridi'ne düzenlediği "Dökme Kurşun" operasyonu, tüm dünyada olduğu gibi Türkiye'de de büyük tepkilere neden oldu. 22 gün süren ve çoğu sivil 1.300'ün üzerinde Filistinlinin ölümüne neden olan operasyonun ardından tüm dünya, İsviçre'nin Davos kasabasında düzenlenen Dünya Ekonomik Forumu'nun son gününde, Başbakan Tayyip Erdoğan'ın İsrail Cumhurbaşkanı Şimon Peres'e takındığı sert tavra tanık olacaktı. Bu olay, Türkiye-İsrail ilişkilerine de son derece olumsuz yansyacaktı.

İsrail'in Gazze'de sürdürdüğü operasyon, Türk kamuoyundan çok çeşitli tepkilerin doğmasına neden olmuştu. Bunların arasında, İsrail ürünlerine yönelik "boykot" çağrıları da vardı. Tüketici Hakları Merkezi (TÜ-MER) yetkilileri, İsrail'in saldırısını kınayan ve boykot çağrısı yapan, Türkçe ve İngilizce olarak hazırlanmış bir mektubu, aralarında Türk-İsrail İş Konseyi'nin de bulunduğu çok sayıda kuruma göndermişti. İsrail Tüketici Konseyi, Hayfa ve Kuzey Bölgesi Ticaret ve Sanayi Odası, Kudüs Ti-

caret Odası, Tel Aviv Ticaret Odası ve İsrail İmalatçılar Birliği'ne de ulaşan mektupta, oldukça sert ifadeler kullanılıyor ve boykot kararı şöyle dile getiriliyordu:

*Bizler Türkiye'de yaşayan tüketiciler olarak devletinizin yapmış olduğu saldırıları nefretle kınıyoruz. Masum Filistin halkına yaptığımız saldırılardan dolayı İsrail ürünlerini satın almayacağımızı, İsrail ürünlerini ve markalarını boykot edeceğimizi tüm dünyaya duyuruyoruz.*¹⁶⁹

Tepkilerin giderek büyümesi, işadamlarında da ciddi endişeye neden olmuştu. Yaşanan süreçten en büyük zararı, yılda 700 bin İsrailli turisti ağırlayan turizm sektörünün görmesi bekleniyordu. Diğer yandan İsrail'deki Türkiyeliler Birliği Basın Sözcüsü ve işadamı Rafael Sadi, boykot çağrılarını yersiz bulduğunu belirterek, "Eğer illa İsrail malını boykot etmek isteyen varsa cep telefonlarını ve bilgisayarlarını kapatsın. Çünkü ikisi de İsrail teknolojisi. İlaç kullanmayı da bıraksınlar. İlaç sektöründe de İsrail ve Yahudi teknolojisi var" diyordu. Türkiye-İsrail İş Konseyi'nin karşı kanat başkanı Menashe Carmon ise, İsrail iş dünyasının gelişmeler karşısında hayal kırıklığı yaşadığını belirtiyor ve ekonomik krizin yayıldığı bir dönemde ticareti baltalayacak girişimlerin her iki ülkeye de zarar vereceğini ifade ediyordu.¹⁷⁰

Geriye dönüp bakıldığında Türkiye-İsrail ikili ekonomik ilişkileri, iş konseyinin kurulmasından sonra büyük ilerleme göstermişti. 1993 yılında 100 milyon dolar seviyesinde olan ticaret hacmi 2009 yılında 4 milyar dolara yaklaşmış, İsrail'den

Türkiye'ye gelen turist sayısı 40 binden 400 bine yükselmiş ve ayrıca İsrail'in Türkiye'deki yatırımlarında da büyük bir artış olmuştu. Ayrıca İsrail'in İstanbul, Ankara ve İzmir'de şubeleri bulunan Bankpozitif'i satın alması gibi gelişmeler de yaşanmıştı.¹⁷¹

ŞERİF EGELİ (Türk-Filistin İş Konseyi Eski Başkanı)

"Türkiye bölgedeki tarafsız rolüne geri dönmeli."

Türkiye ile İsrail arasındaki son sıkıntılar nedeniyle elimizdeki fırsatları kaçırıyoruz. Mühim olan İsrail ile Filistin'in iki devlet olarak yan yana yaşayabilmesidir. Biz bunu sağlamak için uğraşmalıyız.

Epey çabamız oldu Filistin için. Fakat Gazze kapandı. Ben de Gazze'ye giremiyorum şimdi. Duyuyorum ki içeride büyük bir felaket devam ediyor. Yolların kesilmesi, kontroller ve insanların serbestçe bir yerden bir yere gidemeyişi işleri çok zor bir hale sokuyor. Ben şahsen bunun sonunun ne olacağını göremiyorum. Fakat diyebilirim ki bizim iş âlemi olarak, bilhassa DEİK olarak, Filistin-İsrail barışına çok büyük katkılarımız olmuştur. Bunu iftiharla söylüyorum. Cidden çok uğraştık, fakat bir neticeye varamadık. Maalesef politika bize üstün geldi.

Şimdi, Türkiye ile İsrail arasındaki son sıkıntılardan dolayı elimizdeki fırsatları tümüyle kaçırıyoruz. Bir ay önce Ürdün'den, Ürdün Senato başkanı liderliğinde beş senatör Türkiye'yi ziyarette geldi. Senato başkanı dahil olmak üzere bunlardan üç tanesi eski başbakan, bir tanesi de Ürdün'ün eski Ankara büyükelçisi. Bunların verdiği mesaj şu: "Bugün başbakanınız Arap sokaklarının kahramanıdır. Bütün Arap sokakları onu yıllarca aradıkları transparan, halkına yardım etmek için uğraşan, halkının liderliğini yapan, korkmayan, dünyadaki tabulara karşı savaşan bir lider olarak görüyor. Bunun asıl sebebi Arap halklarının, kendi idarecilerinin kendilerine ihanet ettiğine inanması. Çünkü onları beğenmiyor ve başbakanınızı kendi liderleri olarak görüyorlar. Bu popülerlik olarak harika bir şey, ama politika değişiktir. Politikayı daha reel görmek lazım.

Politikada Türkiye'nin bizim için en büyük önemi, İsrail'le ve bizlerle aynı kardeşliği, aynı yakınlığı göstererek, aynı şekilde konuşmasıydı. Türkiye daha önce bizim mesajımızı en dürüst şekilde İsrail'e sunan ve İsrail'in mesajlarını da en düzgün şekilde bize sunan bir ülkeydi. Hepimizin ağabeyi idi. Şu anda Türkiye Arap dünyasının içişlerine girerse, bütün bu özelliklerini kaybeder ve hiçbir işimize yaramaz. Aynı şekilde Türkiye Avrupa Birliği'nden vazgeçerse, biz çok büyük bir silahımızı kaybederiz. Çünkü bizim için çok önemli Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne üye olması. Bu sayede bütün Arap ülkeleri Avrupa Birliği içinde bir kardeş sese, kendilerini temsil eden bir kardeşe kavuşacaklar." Mesaj bu. Görülüyor ki bizim bugünkü politikamız bizi ne 500 yıldır dost olduğumuz Musevi cemaatiyle, ne de Arap kardeşlerimiz ve dostlarımızla bir yere götürüyor. Onun için bizim bu politikayı bir şekilde düzeltmemiz lazım. Mühim olan İsrail ile Filistin'in iki devlet olarak yan yana yaşayabilmesidir. Biz bunu sağlamak için uğraşmalıyız.

Ardı ardına gelen bir dizi olaydan kaynaklanan gerilimi azaltmak amacıyla 2009 yılının Kasım ayında Türkiye'ye gelen, ancak burada resmi yetkililerden, "Gazze'deki koşullar iyileştirilmeden ilişkilerin de iyileşmeyeceği" yanıtını alan İsrail Ticaret ve Sanayi Bakanı Binyamin Ben-Eliezer'in de katıldığı toplantı, Türk-İsrail İş Konseyi'nin yakın dönemde yaptığı son etkinlik oldu.¹⁷² 31 Mayıs 2010 tarihinde, Gazze'ye insani yardım götüren gemilere yapılan baskın ve 9 Türk vatandaşının yaşamını yitirmesi ise ilişkileri kopma noktasına getirdi.

Türk-İsveç İş Konseyi

Türk kanadı başkanlığını İshak Alaton'un yaptığı Türk-İsveç İş Konseyi'nin son dönemlerdeki en önemli etkinliklerinden biri, 3 Nisan 2008 tarihinde İsveç'in başkenti Stockholm'de İsveç Ticaret Konseyi (Exportrådet) tarafından düzenlenen Türk-İsveç İş Forumu'na katılmıştı. Avrupa'nın en büyük ferrokrom üreti-

cisi İsveçli Vargön Alloys AB şirketinin Yıldırım Şirketler Grubu tarafından satın alınma işlemlerinin tamamlanmasından hemen sonra gerçekleştirilen forumda öne çıkan konu ise, Türkiye'nin AB üyeliği idi.¹⁷³ Toplantıya katılan Başbakan Tayyip Erdoğan, yaptığı konuşmada Türkiye'nin Avrupa Birliği sürecinde oyalanmasına sert eleştiriler yöneltti. Türkiye'nin müzakere kriterlerini yerine getirmesine karşın çeşitli siyasi engellerle karşılaşmasını ve bazı AB ülkelerinin de Türkiye'ye başka türlü bir üyelik tanıma fikrini eleştiren Erdoğan, şöyle diyordu:

İstemiyorlarsa "Biz Türkiye'yi istemiyoruz" desinler. Bundan da memnun oluruz. Başımızın çaresine bakarız. Önümüze konulan program neyse biz gereğini yerine getiriyoruz. AB üyesi 27 ülke arasında, bizim çok gerimizde olduğu halde üye yapılan ülkeler var. Kopenhag kriterleri. Neden? Çünkü kararlar siyasi. Adil davranalım, biz lütuf istemiyoruz. Sadece

*koydukları kurallara riayet etsinler istiyoruz. AB'ye yük olmaya değil, yük almaya geliyoruz.*¹⁷⁴

Türk-Japon İş Konseyi

DEİK, 3-8 Haziran 2008 tarihleri arasında Türkiye'den çok sayıda işadamlarını Japonya'ya götürdü. Türk-Japon İş Forumu kapsamında Cumhurbaşkanı Abdullah Gül'le birlikte Devlet Bakanı Kürşad Tüzmen, Ekonomiden Sorumlu Devlet Bakanı Mehmet Şimşek ve TOBB/DEİK Başkanı Rifat Hisarcıkhoğlu, Türk-Japon İş Konseyi Başkanı Tuncay Özilhan ve çok sayıda Türk işadamlarının yer aldığı gezi, cumhurbaşkanlığı düzeyinde Türkiye'den Japonya'ya gerçekleştirilen ilk ziyaret olması bakımından da özel bir öneme sahipti.

Cumhurbaşkanı Abdullah Gül, Türk-Japon İş Forumu'nun açılışı vesilesiyle yaptığı konuşmada, o ana kadar yapılan görüşmelerde Türk-Japon ilişkilerinin tüm yönleriyle ele alındığını ve mevcut işbirliğinin güçlendirilmesi üzerinde durulduğunu söyledi. Görüşmelerin Türkiye ile Japonya arasındaki geleneksel dostluk ilişkilerini yansıtan bir şekilde cereyan ettiğini belirten Gül'e göre bu gezi, Türkiye'nin 1999 yılından beri sürdürdüğü Doğu Asya ve Pasifik bölgesine açılım programı içinde bir dönüm noktası niteliğindeydi.¹⁷⁵

İş konseyinin Türkiye kanadı başkanlığını sürdüren Tuncay Özilhan, göreve geldiği dönemden itibaren konsey çalışmalarının ivmelenmesine büyük katkı sağlamıştı. Bu nedenle, 2008 yılı Eylül ayında yapılan

genel kurul toplantısında, konsey üyelerinin ortak kararıyla bir kez daha bu göreve seçildi.¹⁷⁶

Yeni dönemde iş konseyinin gerçekleştirdiği ilk ortak toplantı, öncelilerden daha kapsamlı bir biçimde kurgulandı. 16. Ortak Toplantı'nın ana teması "Japonya'nın dikkatini Türkiye'ye çekmek", temel sorusu ise "nasıl yapmalı?" idi. Ortadaki sorun ciddiydi: Japonya Türkiye'nin ihracat listesinde 59. sırada yer alıyordu. Japonya'nın toplam ithalatı içinde Türkiye'nin payı ise ancak binde 6 idi. Diğer yandan Türkiye, Japonya'nın 2007 yılında yaptığı 73 milyar dolarlık dış yatırımdan ancak 2 milyar dolarlık küçük bir pay alabilmişti.¹⁷⁷

2 Aralık günü İstanbul'da gerçekleştirilen toplantıda, TOBB Başkanı Rifat Hisarcıkhoğlu bu çarpıklığı rakamlarla ortaya koyuyordu. Hisarcıkhoğlu'nun verdiği rakamlara göre Türkiye'nin 2007 yılında Japonya'ya olan 247 milyon dolarlık ihracatı, 20 yıl

Türk-Japon İş Konseyi, 16. Ortak Toplantı'da Japonya Ankara Büyükelçisi Nobuaki Tanaka'yı konuk etti (2 Aralık 2008).

ALDO KASLOWSKI (Türk-Fransız İş Konseyi Eski Başkanı)

"Kral bisikletle geldi!"

Bir toplantı için İsveç'e gidiyoruz. Uçağa bindik. Kimisi akıl edip çantasını yanına almış, kimisi bagaja vermiş. İndik, bagajlarımız yok, gelmemiş. Akşam da otelde kralla yemek yiyeceğiz. Sadece üç kişiyi giydirebildik baştan sona, çünkü bagajlarımız yok. Kiminin kravatı yok, kiminin ceketi yok, ceketi olmayana ceket verildi, kravatı olmayana kravat. Endişe ediyoruz, çünkü kral geliyor. Kralın gelme saati yaklaşıyor. Not bıraktık kapıya, "Kral gelirken lütfen haber verin bize, derhal çıkıp gelelim" diye. Haber geldi. Çıktık karşılamak için. Bakıyoruz etrafa. Kimse yok. O sırada birisi yanımızdan geçti. Meğer kralmış. Bisikletle gelmiş. Düşünün! Eskortsuz, bisikletle! Biz de kendi kendimize düşündük, ne zaman bu noktalara varacağız diye. İstanbulumuz felç oluyor trafikten eskort geçince, bu adamcağız bisikletle geliyor.

Endişe ediyoruz, çünkü kral geliyor. Çıktık karşılamak için. Kimse yok. Meğer gelmiş, bisikletle, eskortsuz.

önceki seviyenin bile altındaydı. Dünyanın en çok tasarruf eden ülkesi olan ve son beş yılda toplam 230 milyar dolarlık dış yatırım yapan Japonya için Türkiye'nin güvenli bir yatırım ortamı sunduğunu ifade eden TOBB Başkanı, Japon işadamlarına çağrı yaparak, "Türk ve Japon şirketler işbirliği yaparken kendilerini sadece Türkiye ve Japonya ile sınırlamamalı, aksine Ortadoğu, Orta Asya, Karadeniz, Afrika ve Pasifik dahil daha geniş bir coğrafyada birlikte çalışmayı hedeflemelidirler" diyordu.¹⁷⁸

Bu toplantıdan yaklaşık 2 ay sonra ise, Türk-Japon İş Konseyi ve Japonya Araştırmaları Derneği işbirliğiyle, Japonya'da iş yapmanın temel prensiplerinin aktarıldığı "Japonya'da İş Yapmak - Mitsubishi Eğitim Seminerleri" başlıklı etkinlikler Türkiye'nin İstanbul, İzmir ve Bursa gibi farklı kentlerinde devreye girdi. 26 Ocak 2009 günü düzenlenen ilk seminerde Türk işadamlarına üretim felsefesi, stratejisi, yenilikçilik, kalite anlayışı ve süreç merkezli düşünce sistemi

gibi konularda Japon yaklaşımları anlatıldı. Seminerlerde ayrıca, Japon firmalarıyla doğrudan iletişime geçmek isteyen Türk firmalarının iletişim kurabileceği bazı kurum temsilcileri de hazır bulundu.¹⁷⁹

Bundan 120 yıl önce, Osmanlı İmparatorluğu'na ait Ertuğrul Fırkateyni'nin Japonya'ya ziyareti ve ardından trajik bir kazada batması ile başlayan geleneksel Türk-Japon dostluğuna istinaden 2010 yılının "Türkiye'de Japonya Yılı" olarak ilan edilmesi ise, iş konseyinin faaliyet temposunun son zamanlarda iyice yükselmesini sağladı.

Türk-KKTC İş Konseyi

1992 yılında, ağırlıklı olarak siyasi kaygılarla kurulan Türk-KKTC İş Konseyi, birkaç ortak toplantı düzenledikten sonra varlığını sınırlı bir düzeyde sürdürmüştü. 1999 yılında ise faaliyetlerini askıya almıştı. Bu tarihten tam 10 yıl sonra, 2009 yılı sonlarında konseyin yeniden aktive edilmesi için çalışmalara başlandı.

KKTC ekonomisine ivme kazandıracığı düşünülen bu girişim, Devlet Bakanı ve Başbakan Yardımcısı Cemil Çiçek'in Ekim ayında KKTC'nin 26. yıl kutlamaları için gerçekleştirdiği ziyaret sırasında hayata geçirildi. Aynı zamanda Türk-KKTC İş Konseyi ile Kıbrıs Türk Ticaret Odası arasında, ticaret, turizm, inşaat ve taahhüt, çevre teknolojiler, tarım, gıda ve eğitim sektörlerine yönelik bir eylem planı imzalandı. İmza töreninde her iki ülkenin yetkilileri, KKTC'nin yaşadığı siyasi sıkıntıların çözümünün büyük oranda ekonomik

gelişmeyle aşılabileceğini ve iş konseyine bu yönde büyük görev düştüğünü dile getirdiler.¹⁸⁰

Türk-Kuveyt İş Konseyi

2007 yılında Kuveytli bakanlarla bir araya gelen Türk-Kuveyt İş Konseyi, 2 Nisan 2008 tarihinde de Kuveyt Emiri Şeyh Sabah El Ahmed El Cabir El Sabah'ın Türkiye'ye ziyareti vesilesiyle, İstanbul'da bulunan Sait Halim Paşa Yalısında "Türk-Kuveyt İşadamları Toplantısı" düzenledi. Cumhurbaşkanı Abdullah Gül'ün de katıldığı ve "yalnızca Türkiye-Kuveyt ilişkilerine değil, tüm Körfez ülkeleriyle olan ilişkilere katkı sunacağını" söylediği toplantının açılış konuşmasını yapan DEİK İcra Kurulu Başkanı Rona Yırcalı, iki ülke arasındaki 310 milyon dolarlık ticaret hacminin kesinlikle yeterli olmadığını ve Türkiye'de daha fazla Kuveytli yatırımcı görmekten memnun olacaklarını belirtti. Yırcalı, dünya nüfusunun yüzde 22'sini oluşturan İslam ülkelerinin dünya hasılasından yüzde 5, dünya ticaretinden yüzde 8 pay almasının üzücü olduğunu söyledi. İş Konseyi'nin kurucu başkanı Fehmi Akın da konsey olarak en büyük hedeflerinin iki ülke işadamlarının sahip olduğu tecrübeyi yatırımlar da dahil olmak üzere kalıcı işbirliğine dönüştürerek ortak projelere imza atmalarını sağlamak olduğunu belirtti.¹⁸¹

Türk-Lübnan İş Konseyi

2008 yılının Kasım ayında Türk-Lübnan İş Konseyi, Lübnan Başbakanı Fuad Sinyorayı ağırladı. 4 Kasım tarihinde İstanbul Ceylan Intercontinental Otel'de

düzenlenen çalışma yemeğine katılan Sinyora, "Ankara'da çok faydalı görüşmeler yaptım. Bugün de iki ülke olarak birlikte neler yapabiliriz diye konuşmak istiyorum. Ekonomik ve ticari ilişkileri karşılıklı olarak geliştirmek adına her sektöre destek vermeliyiz. Geçmişten gelen ortak bağlarımız var. Bu bağlardan dolayı birbirimizden desteklerimizi esirgememeliyiz. Türkiye ekonomisinin büyüklüğünün farkındayız" şeklinde konuştu. İş Konseyi Başkanı Mehmet Habbab ise ikili ilişkiler adına önemli işlerin başarıldığını vurgulayarak, ticaret hacminin daha fazla artırılması için iki ülke arasındaki resmi ve özel ziyaretlerin çoğaltılması gerektiğini söyledi.¹⁸²

Türkiye ile Lübnan arasında bir serbest ticaret anlaşmasının henüz imzalanmamış olması, sonraki dönemlerde de gündemde kalacak bir sorundu. Mehmet Habbab, *Dünya* gazetesine verdiği bir demeçte, serbest ticaret anlaşmasının ikili ticareti artıracığını ve Türk firmalarının Lübnan'daki yatırımlarının önünü açacağını söylüyordu. Habbab, bu konudaki gereksiz endişeleri de şöyle gidermeye çalışıyordu: "İkili anlaşmalar imzalanmadı, çünkü mallar gümrüksüz girecek, yerli sanayici yok olacak diye endişeliler. Oysa yanlış düşünüyorlar. Tam tersi piyasa açılır ve büyür. Şu an bunu görmüyorlar."¹⁸³

İlave olarak, yakınlığı ve ucuzluğu nedeniyle Lübnan'a daha fazla turist gitmesinin teşvik edilebileceğini, finans merkezi olan Lübnan'da Türk bankalarının şube açabileceğini ve ulaştırma alanında çeşitli yatırımlara gidilebileceğini belirten Mehmet Habbab, Başbakan Erdoğan'ın

Cumhurbaşkanı Abdullah Gül'ün 21-22 Aralık 2009 tarihleri arasında Kuveyt'e gerçekleştirdiği resmi ziyaret kapsamında Türk-Kuveyt İş Forumu düzenlendi.

Türk-Lübnan İş Konseyi Tarafından Lübnan Başbakanı Fuad Sinyora onuruna İstanbul'da bir çalışma yemeği düzenlendi (4 Kasım 2008).

Davos zirvesindeki İsrail karşıtı çıkışının Türkiye'yi bir anda revaçta bir ülke haline getirdiğini ve Lübnan'ın şimdi Türk işadamlarına daha fazla açık olduğunu öne sürüyordu: "Türk malları şimdi revaçta. Popülerite kazandı. İş alemi için çok iyidir. Şimdi bütün kapılar Türk işadamları için açıktır. İşadamı ne satılacaksa %5-10 daha yukarı da olsa, Türk malı istiyoruz diyecekler. Bu büyük bir avantaj. Siyasi gelişmeler ticareti etkiliyor." ¹⁸⁴

Lübnan'da 2009 yılında yapılan seçimlerden sonra, 5 aylık bir "kriz" sürecinin ardından hükümet kurarak başbakanlık görevine gelen Saad Hariri, 2010 yılının ilk ayında Türkiye'ye bir ziyaret gerçekleştirdi. Lübnan ve Türkiye arasında çok sayıda işbirliği anlaşmasına imza atan Hariri, 12 Ocak günü de Türk-Lübnan İş Konseyi'nin düzenlediği çalışma yemeğine konuk oldu. Burada yaptığı konuşmada, kendi hükümeti döneminde iki ülke arasında serbest

ticaret anlaşmasının imzalanacağı yönünde "söz veren" Lübnan Başbakanı, Türk işadamlarının Lübnan'ı, ülkedeki sektörleri ve ülkenin potansiyelini keşfetmesini istediklerini ifade etti ve Lübnanlı işadamlarına da Türkiye'de yatırım yapmaları çağrısında bulundu. Hariri, Türkiye'nin Libya, Suriye ve Lübnan'a vize uygulamasını kaldırmasıyla, vize uygulaması olmayan 100 milyon kişilik halk oluştuğunu belirtti ve Türk işadamlarını bu olanağı doğru şekilde değerlendirmeye davet etti. ¹⁸⁵

Nisan ayında ise Beyrut'ta, Türk-Lübnan İş Konseyi'nin de katılımıyla Türk-Lübnan Ekonomi Forumu düzenlendi. Forumun düzenleyecileri arasında TOBB, Beyrut Ticaret ve Sanayi Odası, Lübnan Sanayiciler Derneği ve Arap Bankalar Birliği de bulunuyordu. Forumun temel gündem maddesi, 2006 yılındaki savaşta zarar görmüş ve yeniden inşası halen tamamlanamamış olan altyapının yapımında Türk firmalarının oynayacağı roldü. 20 Nisan günü başlayan foruma katılan Lübnan Maliye Bakanı Rayya al Hassan, Lübnan'da savaşlar nedeniyle büyük ölçüde tahrip olan su, kanalizasyon, elektrik, telekomünikasyon ve yol altyapısının yenilenmesi için bu yıl ve gelecek yıl ihaleler açılacağını, bu ihalelere Türk firmalarının girmesini istediklerini söyledi. Bu alanda öngörülen sürede yapılacak ihalelerin toplam tutarının 3 milyar dolar olduğu belirtildi.

Rifat Hisarcıkloğlu ise, yaptığı konuşmada 350 milyon kişilik Arap dünyası ile ticari ilişkileri geliştirmenin tarihi ve jeopolitik özellikleri nedeniyle Beyrut'tan geçtiğini söyledi. Lübnan ile serbest ticaret

anlaşması imzalanması halinde Doğu Akdeniz bölgesinde 200 milyon kişilik bir serbest ticaret bölgesi kurulmuş olunacağını kaydeden Hisarcıkloğlu, Türkiye'nin güney illeri ile Beyrut arasında hızlı feribot seferlerinin başlatılmasının iki ülke arasındaki işbirliğini artıracaklarını ifade etti. Forum katılan Lübnanlı yetkililer, Başbakan Recep Tayyip Erdoğan'ın temmuz ayında Lübnan'a gelmesinin beklendiğini, büyük bir olasılıkla serbest ticaret anlaşmasının bu ziyaret sırasında imzalanabileceğini söylediler. ¹⁸⁶ Forum sonrasında Başbakan Saad Hariri'yi ziyaret eden Hisarcıkloğlu, Türkiye ile Lübnan arasında ekonomik işbirliğinin artırılması için somut adımlar atılmasını istedi.

Türk-Macar İş Konseyi

2008 yılında Türk-Macar İş Konseyi Başkanlığına İsmet Güral seçildi. Güral, kendi başkanlık döneminde gerçekleşen etkinlikleri şöyle özetliyor:

Türk-Macar İş Konseyi'nin başkanlığını yürüttüğüm 2008-2010 yılları arasındaki çalışmalar kapsamında Mart 2009'da Türk-Macar Su ve Çevre Teknolojileri Toplantısı düzenlendi. 26 Nisan 2009'da gerçekleştirilen KEK toplantısında Türk-Macar İş Konseyi olarak yer alındı ve ertesi gün Türk-Macar İş Konseyi ortak toplantısı gerçekleştirildi. Bu toplantı kapsamında Macaristan Yatırım ve Ticareti Geliştirme Ajansı (ITDH) ile DEİK arasında işbirliği anlaşması imzalandı. Daha önceleri de çeşitli vesilelerle ITDH ile işbirliği yapılmaktaydı. Özellikle Macaristan Sanayi ve Ticaret Odası'nın özel sektör üzerindeki

yaptırımının ve mali gücünün zayıflaması, kurumun iş konseyi karşı kanadı olarak yükümlülüklerin yerine getirilmesinde sıkıntıları ortaya çıkarmaktaydı.

9 Ekim 2009'da Macaristan Dışişleri Bakanı Péter Balázs'ın Türkiye ziyareti çerçevesinde bir çalışma yemeği gerçekleştirildi. 2 Kasım 2009'da Macar çevre teknolojileri firmalarıyla toplantı düzenlendi. 16-18 Kasım 2009 tarihleri arasında Sayın Bakan Nihat Ergün'ün Macaristan ziyareti vesilesiyle Türk işadamları heyeti ziyareti gerçekleştirildi. Söz konusu ziyaret kapsamında 17 Kasım 2009 tarihinde Macaristan Yatırım ve Ticareti Geliştirme Ajansı (ITDH) ve Macaristan Sanayi ve Ticaret Odası (MKIK) işbirliği ile ITDH ev sahipliğinde Budapeşte'de iki ülke ticari ve ekonomik ilişkilerinin geliştirilmesine yönelik olarak Türk-Macar İş Konseyi ortak toplantısı gerçekleştirildi.

Bu sene ocak ayında Macaristan cumhurbaşkanının ziyareti öngörülmüyordu; ancak bu ziyaretin ertelenmesinin ardından önümüzdeki dönemde bu ziyaretin gerçekleşmesini bekliyoruz. İş konseyinin önümüzdeki dönem çalışmaları kapsamında, iki ülkenin karşılıklı yatırım ve ticari ilişkilerinin güçlendirilmesi ve artırılmasına yönelik faaliyetler hedeflenmektedir. ¹⁸⁷

Türk-Mısır İş Konseyi

Türkiye-Mısır arasındaki Serbest Ticaret Anlaşması'yla birlikte bazı ürünlerin ihracatında büyük "satış patlamaları" yaşandı. Türk-Mısır İş Konseyi Başkanı Zuhail Mansfield'in verdiği rakamlara göre 2008 yılı içinde Türkiye lehine gelişen dış ticarete, bir önceki yıla göre en çok artış

gösteren sektörler demiryolu taşıtları ve aksamaları, oyuncak, oyun ve spor malzemeleri ile sabun hammaddesi idi.¹⁸⁸

Daha önceki yıllarda iş konseyinin uzun süre başkanlığını yapmış olan Germiyan Saatçioğlu'nun aktardığı veriler de, geride bırakılan yıllarda yaşanan gelişmeyi net bir biçimde göstermekteydi. Buna göre, iş konseyinin kurulduğu dönemde 300 milyon dolar olan ikili ticaret hacmi her yıl artmış ve 2008 yılında yaklaşık 4 katına çıkmıştı. 2008 itibarıyla Türkiye'nin Mısır'dan yaptığı ithalat 541 milyon dolar, Mısır'a yaptığı ihracat 694 milyon dolar, toplam dış ticaret hacmi de 1,235 milyon dolar seviyesinde gerçekleşmişti.¹⁸⁹

Türk-Moldova İş Konseyi

Türk- Moldova İş Konseyi'nin son dönemde gerçekleştirdiği ziyaretler arasında en önemlisi, İş Konseyi Başkanı Cengiz Macun, Başkan Yardımcısı Hasan Şer ve İş Konseyi Koordinatör Yardımcısı Adem Kula tarafından 17-19 Mart 2009 tarihleri arasında Moldova'nın başkenti Kişinev ve Gagavuy (Gökoğuz) Yeri Özerk Bölgesi'ne gerçekleştirilen ziyaret. Söz konusu ziyaret kapsamında Türkiye'nin Kişinev Büyükelçiliği, Ticaret Müşavirliği, Moldova Türk İşadamları Derneği, Moldova'nın en büyük uluslararası fuarı olan Mold Expo, Moldova Ticaret ve Sanayi Odası, TİKA Moldova Koordinatörlüğü ve Gökoğuz Yeri Ticaret ve Sanayi Odası ve Ekonomi Komitesi yetkilileri ile çeşitli görüşmeler yapıldı. İş konseyinin Moldova'daki kurumlarla gerçekleştirdiği bu tanışma ziyaretleri sırasında Moldova'daki yatırım olanakları ve

son dönemde Moldova'da yaşanan siyasi ve ekonomik gelişmeler hakkında da bilgi alındı.¹⁹⁰

Türk-Özbek İş Konseyi

1991 yılından beri karşı kanadı olmaksızın faaliyet yürüten ve daha çok resmi ziyaretler vesilesiyle toplanan Türk-Özbek İş Konseyi'nin kuruluş anlaşması, 21-24 Aralık 2008 tarihleri arasında Özbekistan'a düzenlenen DEİK ziyareti sırasında imzalandı. Türk kanadına Ruşen Çetin'in başkanlık ettiği iş konseyinin karşı kanadı Özbekistan Ticaret ve Sanayi Odası olurken, karşı kanat başkanlığını da Oda Başkanı Shaykhov Alisher Erkinovich üstlendi.¹⁹¹

Türk-Pakistan İş Konseyi

Türkiye'nin Pakistan'la olan ticari ilişkileri son dönemlerde pek de parlak gitmemişti; 2000'li yılların ortalarına gelindiğinde deyim yerindeyse ilişkiler “yerinde sayılıyor.” Yıllardan beri durgun olan durumu değiştirmek isteyen Türk-Pakistan İş Konseyi, 2007 yılının yaz aylarında harekete geçme kararı aldı. 2007 ve 2008'i “Pakistan Yılı” ilan etmeyi kararlaştıran Ali İrvalı başkanlığındaki konsey, ilk etapta Pakistan'la ilgilenen işadamlarını Karaçi, Labor ve ve İslamabad'a götürerek ülkenin önde gelen isimleriyle tanıştırmayı kararlaştırdı.

Diğer yandan, ilişkileri geliştirmenin farklı yollarını arayan konsey, bunun için farklı ve yaratıcı yöntemleri de gündemine aldı. Örneğin 1954 yılında Pakistan'dan İzmir'e getirilen ve ölünceye kadar kentin sembollerinden biri olan “Pak Bahadır” adlı filin

yerine Pakistan'dan yeni bir fil getirilmesi bile değerlendirildi.¹⁹²

Kısmi bir toparlanmayla geçen bir kaç yıllık bir dönemin ardından 31 Mart-1 Nisan 2010 tarihleri arasında Cumhurbaşkanı Abdullah Gül'ün gerçekleştirdiği Pakistan ziyareti, gerek ikili ilişkiler, gerekse konsey faaliyetleri bakımından önemli bir adım oldu. Gezi sırasında Pakistanlı meslektaşlarıyla bir CEO forumu düzenleyen Türk işadamları, yeni yatırımların temellerini oluşturan önemli görüşmeler gerçekleştirdi. Forumda Türk işadamları aynı zamanda devlet yöneticilerinden iki ülke arasında serbest ticaret anlaşması müzakerelerinin başlatılması; kara taşımacılığı için gereken anlaşmaların imzalanması; THY tarafından Lahor'a direkt sefer düzenlenmesi; Türk bankalarından gelen teminat mektuplarının kabul edilmesi; Ziraat Bankası'nın Karaçi'deki temsilciliğinin şubeye dönüştürülmesi gibi taleplerini de dile getirdiler.¹⁹³

Cumhurbaşkanı Abdullah Gül'ün Pakistan ziyareti sırasında Türk işadamlarının da katılımıyla Lahor'da bir CEO Forumu gerçekleştirildi (1 Nisan 2010).

Türk-Romen İş Konseyi

Cumhurbaşkanı Abdullah Gül'ün 2-3 Ağustos 2008 tarihlerinde gerçekleştirdiği Romanya ziyareti sırasında aynı zamanda Türk-Romen İş Forumu da düzenlendi. Abdullah Gül'le birlikte Devlet Bakanı Kürşad Tüzmen ve Ulaştırma Bakanı Binali Yıldırım'ın da hazır bulunduğu foruma, Türkiye'den Romanya'ya giden 80 Türk işadamı katıldı. Türk işadamlarının çalışma izni, vize ve ulaştırmada karşılaşılan kota sorunu gibi konularda yaşadıkları sıkıntıları aktardıkları forumda, Köstence-İstanbul Ro-Ro Hattı'nın bir an önce tamamlanması istendi ve doğalgaz, biodizel, elektrik ve hidroelektrik konularındaki işbirliği fırsatları değerlendirildi.¹⁹⁴

Türk-Rus İş Konseyi

Türkiye'nin en önemli dış ticaret ortaklarından biri olan Rusya ile ticari ilişkiler 2008 yılında ortaya çıkan bazı prob-

lemeler nedeniyle geçici olarak darboğaza girdi. Darboğazın nedeni, ağustos ayı itibariyle Rusya'nın, Türkiye'den mal taşıyan TIR'ları sınır kapısında son derece ayrıntılı denetimlere tabi tutmaya başlamasıydı. Bu denetimler nedeniyle normal koşullarda 3 gün olan bekleme süresi 10 güne kadar uzamış, bu nedenle sınırda Türk TIR'larından oluşan muazzam bir yığılma ortaya çıkmıştı. İhracatı bir anda neredeyse durma noktasına getiren bu uygulama, pek çok kesim tarafından "örtülü ekonomik ambargo" olarak yorumlanmıştı.

Eylül başına gelindiğinde bu uygulama nedeniyle ihracatçının uğradığı zarar 1 milyar doları bulmuştu. Gelişmeler üzerine Devlet Bakanı Kürşad Tüzmen bir açıklama yaparak Rusya'yı "karşı ambargo" uygulamakla tehdit etmiş, hatta bu durumun devam etmesi halinde Rusya'nın Dünya Ticaret Örgütü üyeliğinin engelle-

neceğini söylemişti. 1 Eylül sabahı ise, kısa süreliğine de olsa, Rusya'dan Türkiye'ye girmek isteyen TIR'lar "kırmızı hattın" gerisinde bekletilmişti. Yaşanmakta olan bu gerilimden fazlasıyla şikâyetçi olan iş çevrelerinde, problemin devam etmesi halinde Türkiye'nin önemli ölçüde zarar göreceği konuşuluyordu. Gerilimin hükümetler nezdinde kısa süre içinde çözümleneceğine inandığını söyleyen Türk-Rus İş Konseyi Başkanı Turgut Gür, krizin derinleşmesinin Rusya'nın değil, Türkiye'nin aleyhine olacağını altını çiziyordu.¹⁹⁵

Türk-Avrasya İş Konseyleri Koordinatör Başkanı Tuğrul Erkin ise Rusya ile yaşanan krizin, bir önceki yıldan beri biriken sorunların bir sonucu olduğunu söylüyordu. Erkin'e göre Türkiye, yıllık 30 milyar doların üzerinde ticaret hacmine sahip olduğu, dolayısıyla bir numaralı ticaret ortağı olan Rusya ile olan ilişkilerinde bazı hatalı adımlar atmıştı. Örneğin Rusya'nın

MUSTAFA KOÇ (Türk-Amerikan İş Konseyi Eski Başkanı)

"Türkiye'nin enerji koridoru olma avantajından yararlanmalıyız."

Enerji konusunda Rusya'ya olan bağımlılıktan kurtulmak ve enerji hattını Türkiye üzerinden Avrupa'ya aktarmak bakımından Nabucco çok önemli bir proje ve muhakkak hayata geçirilmesi gerekiyor. Ama geçmişte maalesef biraz zaman kaybettirici düşünüyorum. Öncelikle Türkiye'nin ciddi bir enerji açığı var. Büyük kuruluşlar, şirketler bu yönde yatırım yapmaya başladılar. Bu ciddi zaman alan ve ciddi finansman gerektiren bir süreç. Bugün nükleer enerji gündemde; ancak burada da çevre sorunları, devlet politikası ve güvenilirlik sorunu ön plana çıkıyor. Dolayısıyla çok uzun zaman alacak, getirisiz de çok uzun bir döneme yayılacak bir yatırımdan bahsediyoruz. Enerji açığı konusundaki aciliyeti dikkate alarak ben yine de Türkiye'nin bugün doğal gaz veya temiz kömürle çok daha hızlı yol alabileceğine inanıyorum. Ayrıca Türkiye doğal konumu itibariyle de ciddi bir enerji koridoru. Bu avantajımızdan da sonuna kadar yararlanmalıyız.

Türkiye'nin ciddi bir enerji açığı var. Bu konudaki aciliyeti dikkate almamız gerekiyor.

da katıldığı TÜPRAŞ ve Erdemir gibi bazı ihaleler iptal edilmiş, iptal sürecinde karşı tarafı küçültücü bazı ifadeler kullanılmış, ayrıca Ruslar uzun süredir beklemekte oldukları bazı helikopter ihalelerine alınmamıştı. Tüm bunlar, yaşanan krize temel oluşturmuştu.¹⁹⁶

Krizin bir nebze aşılmasını sağlayacak şey ise, Cumhurbaşkanı Abdullah Gül'ün ertesi yılın Şubat ayında işadamlarıyla birlikte Moskova'ya gerçekleştirdiği ziyaret olacaktı. Belli bakımlardan bir ilk niteliği taşıyan ve hem siyasi, hem de ticari bakımlardan iyi sonuçlar veren bu ziyaretten iş çevreleri, Türkiye'ye 350 milyon dolarlık ticaret anlaşmasıyla dönecekti. Türk-Rus İş Konseyi başkanlığını 2008 yılında Turgut Gür'den devralan Cem Kozlu, Rusya dönüşü yaptığı değerlendirmede, ticari bakımdan her iki ülke için de çok olumlu gelişmeler yaşandığını söylüyor ve önceki yıldan beri gümrüklerde yaşanan sorunların çözümü yolunda önemli adımlar atıldığını, ayrıca önemli bazı anlaşmalara imza atıldığını belirtiyordu.¹⁹⁷

Gül'ün ziyaretinden yaklaşık 6 ay sonra ise bu kez Rusya lideri Vladimir Putin Türkiye'yi ziyaret etti. Putin'in Erdoğan'la görüşmeler yaptığı Ankara ziyareti sırasında enerji ve ticaret ağırlıklı 15 anlaşma ve 5 protokol imzalandı. Türk-Rus İş Konseyi'nin onursal başkanı Turgut Gür, özellikle enerji alanındaki projelerin Türkiye için çok önemli olduğunu belirterek, yapılan son anlaşmalar sayesinde Türkiye'nin hem önemli bir bölgesel güç, hem de enerji açısından vazgeçilmez bir ülke haline geleceğini söylüyordu.¹⁹⁸

Türkiye, ertesi yıl da, Rusya Devlet Başkanı Dimitri Medvedev'i ağırladı. İki ülke arasında vizesiz geçiş de dahil olmak üzere bir dizi başlıkta işbirliğinin sağlandığı ziyaret sürecinde, 12 Mayıs günü Ankara'da Türk-Rus İş Forumu gerçekleştirildi. Forumda Cumhurbaşkanı Abdullah Gül, Rusya Federasyonu Devlet Başkanı Dimitri Medvedev, Devlet Bakanı Zafer Çağlayan, TOBB/DEİK Başkanı Rifat Hisarcıklıoğlu, TİM Başkanı Mehmet Büyükekşi ve TUSKON Başkanı Rızanur Meral'in yanı sıra çok sayıda işadamı katıldı. Forumda en fazla vurgulanan noktalardan birisi, iki ülke ekonomisinin rakip değil, birbiri için tamamlayıcı olduğuydu. Özellikle Karadeniz, Kafkaslar ve Avrasya havzalarının Türk ve Rus işadamları için işbirliği alanları olduğunun vurgulandığı forumda bir konuşma yapan Rifat Hisarcıklıoğlu, özellikle Gül'ün Moskova ziyaretinde imzalanan anlaşmaların yeni ticari gelişmelerin önünü açtığını söylüyor ve ikili ticaretin 100 milyar dolara çıkmasının artık uzak bir hayal olmadığını belirtiyordu.¹⁹⁹

Türk-Sloven İş Konseyi

2008 Kasım'ında Türk-Sloven İş Konseyi Başkanlığına Başar Arıoğlu getirildi. 2003 yılından bu yana Slovenya fahri konsolosluğunu sürdüren Arıoğlu, yaptığı ilk açıklamada, hızlı gelişme gösteren ticari ilişkilerin karşılıklı yatırımlarla desteklenmesinin iş konseyinin hedefleri arasında öncelikli bir yere sahip olduğunu söylüyordu.²⁰⁰

Arıoğlu ile başlayan yeni dönemin en önemli etkinliği, 2009 yılının Mayıs ayında Slovenya cumhurbaşkanının ağırlanmasıydı.

Konuk Cumhurbaşkanı Danilo Turk, ger-
çekleştirdiği ziyaret vesilesiyle 24 Mayıs
2009 tarihinde düzenlenen Türk-Sloven İş
Forumu'na katıldı. Ulaştırma Bakanı Bina-
li Yıldırım'ın yanı sıra TOBB Başkanı Ri-
fat Hisarcıklioğlu'nun da hazır bulunduğu
forumda, 2008 yılı sonu itibariyle iki ülke
arasındaki ticaret hacminin 900 milyon do-
lara ulaştığı, ancak bunun yeterli olmadığı,
ayrıca Slovenya'dan Türkiye'ye daha fazla
turist gelmesinin beklendiği ifade edildi.²⁰¹

Diğer yandan forumda üzerinde en fazla
durulan gündem konusu, Türkiye'nin Av-
rupa Birliği üyeliği oldu. Hisarcıklioğlu,
forumda yaptığı konuşmada, Sloven cum-
hurbaşkanının hem bir hukukçu, hem de
diplomat olarak dikkatini AB'nin Türkiye'ye
yaptığı ayrımcılığa çekti. TOBB Başkanı,
Türkiye'nin müzakere sürecine değinerek,
hazır olunan fasıllarda müzakerelerin açıl-
mamış olmasını, ekonomik kriz nedeniyle
hazır olunmayan fasıllarda ise müzakereler-
in açılması için acele edilmesini anlaşılabilir
bulduklarını ifade etti. Danilo Turk ise ül-
kesinin Türkiye'nin AB üyeliğini destekledi-
ğini, karşılıklı dostluğun temelinde bu an-
layışın yattığını ve AB içinde de Türkiye'yi
destekleyenlerin sayısının giderek arttığını
söyledi. Slovenya'nın birlik içerisinde “or-
talama” ülkelerden biri olduğunu, ancak
AB'nin en gelişmiş ülkelerinden biri olmak
istediklerini söyleyen Turk, bu bağlamda da
Türkiye ile olan işbirliklerini ve dostlukları-
nı değerlendirdiklerini ifade etti.²⁰²

Türk-Suriye İş Konseyi

Türkiye ve Suriye arasında hızla gelişen ti-
caret hacmi 2007 sonunda 1 milyar doları

bulurken, ertesi yıl için konulan hedef
bunun iki katı olacaktı. 4 Ocak 2008 tari-
hinde düzenlenen “Suriye’de İş ve Yatırım
Olanakları” konulu toplantıda konuşan
Türk-Suriye İş Konseyi Başkanı Fatih Ka-
ramancı, birkaç yıl öncesine kadar 100
milyon dolar seviyesinde bir ticaret hacmi
söz konusuysen geline nokta önemli bir
başarı olarak nitelendiriyordu. O tarihe ka-
dar iki ülke arasında 27 projeye imza atıldı-
ğını belirten Karamancı, ticarete yaşanan
zorlukların da Suriye’nin kötü niyetinden
değil, kapalı bir ekonominin dışı açılma
sancılarında kaynaklandığını belirtiyordu.
Konseyin Suriyeli eşbaşkanı Bahaeddin
Hassan da, ticarete yaşanan sorunların
çözümü için Suriye Devlet Başkanı Beşar
Esad’ın direktifleri doğrultusunda ortak
projeler geliştirmek ve ekonomik ilişkileri
güçlendirmek için geldiklerini söylüyordu.
İki ülke arasında işlemleri kolaylaştırmak
için ortak bir banka oluşturulması gerekti-
ğini ifade eden Hassan, ikili ticaret hacmi-
nin de 2008’de 2 milyar dolara çıkarılması-
nın hedeflendiğini belirtiyordu.²⁰³

İş konseyi, nisan ayında da Suriye’de bir
“Türkiye-Suriye Ekonomi Forumu” dü-
zenledi. 26-27 Nisan tarihlerinde Şam’da
gerçekleştirilen foruma Türkiye’den olduk-
ça kalabalık bir katılım gerçekleşti. Çok sa-
yıda işadamlarının yanı sıra Başbakan Recep
Tayyip Erdoğan ve Devlet Bakanı Kürşad
Tüzmen’in de katıldığı forumda Suriye’yi
Başbakan Naji Otri temsil etti. İki ülke
arasında sınır kapıları, bankacılık, kamu
ihaleleri, yatırım, ticaret ve karayolları gibi
konularda yaşanan sıkıntıların giderilmesi
için çözüm önerilerinin ele alındığı forum
sürecinde üst düzey ziyaretlerin yanı sıra

ikili iş görüşmeleri de yapıldı. Ayrıca bir
Türk firması ile Suriye firması arasında 314
milyon dolarlık bir anlaşma imzalandı.²⁰⁴

Gerek iş konseyinin faaliyetleri, gerekse
Türkiye ile Suriye arasındaki yakınlaşma
sonucunda ikili ticaret hacmi, söz konu-
su dönemde giderek arttı. Özellikle 2007
tarihli Serbest Ticaret Anlaşması’yla be-
rabere ihracat ve ithalat önemli düzeyde
ivme kazandı ve yıllık ticaret hacmi mil-
yar doları aştı. Diğer yandan siyasi geli-
meler Türkiye’nin ve Türk girişimcilerin
Suriye’deki imajına da önemli katkı sağ-
ladı. Nitekim Türk-Suriye İş Konseyi’nin
görevi kısa süre önce devralan yeni baş-
kanı Ruhsar Pekcan, 2009 yılının Şubat
ayında yaptığı bir açıklamada, Başba-
kan Erdoğan’ın Davos zirvesinde Şimon
Peres’e “rest çektiği” gece telefonlarının
susmadığını ve Suriyeli işadamlarının
Türk başbakanıyla “gurur duyduklarını”
söylediklerini aktarıyordu. Ayrıca Türk
mallarının kalitesi, ekonomik fiyatı, fir-
maların ciddiyeti, satış, satış sonrası servis
ve teknik hizmetler gibi nedenler de, Türk
ürünlerinin Suriye’de daha fazla tercih
edilmesini sağlıyordu.²⁰⁵

Nihayet aynı yılın sonbaharında, iki ülke
arasındaki siyasi, ekonomik ve kültürel
ilişkilerin önünü açacak bir adım daha atıl-
dı ve 13 Ekim tarihinde Türkiye ile Suriye
arasında, pek çok unsurla birlikte vize mu-
afiyetini de içeren “Yüksek Düzeyli Strate-
jik İşbirliği Anlaşması” imzalandı. Törenin
yapılacağı Halep kentine Dışişleri Bakanı
Ahmet Davutoğlu başkanlığında 10 ba-
kan, 17 iktidar milletvekili, 12 muhalefet
milletvekili, 6 vali, 6 belediye başkanı ve

7 üniversite rektörünün yanı sıra, DEİK
yöneticileri ve işadamlarının da içinde ol-
duğu 200 kişilik bir heyet gitti. Anlaşmay-
la birlikte Türkiye-Suriye ilişkilerinde, bir
zamanlar AB’nin temelini oluşturan Fran-
sız-Alman ortaklığına benzer bir evreye gi-
rildiği ve ilerleyen evrelerde bölgesel çaplı
birlikteliklere de gidilebileceği yorumları
da yapıldı.²⁰⁶

Bakanlar seviyesinde gerçekleştirilen “Tür-
kiye-Suriye Yüksek Düzeyli İstişare Kon-
seyi” toplantısında, sınırdaki mayınların
temizlenmesi de dahil olmak üzere, ileriye
dönük pek çok işbirliği olanağı değerklen-
dirildi. Vizeleri resmen kaldıran anlaşma-
nın imzalanmasıyla beraber, iki ülkeden
25 bakan, sembolik olarak “sıfır noktası”
olarak tanımlanan Öncüpinar’da kurulan
bir bariyeri kaldırdı. Tarihi önem atfedilen
törende, “Suriye ile aramızda ne mayın, ne
tel örgü, ne de sınır kapıları kalacak” diyen
Davutoğlu, “Eskiden sadece iki bayram
kutlardık: Ramazan Bayramı ve Kurban

DEİK tarafından
Suriye Devlet Başkanı
Beşar Esad onuruna
verilen çalışma
yemeği
(20 Ekim 2007)

Bayramı. Şimdi iki bayram arasında bir de vize bayramı kutluyoruz” şeklinde konuştu.²⁰⁷ Anlaşmadan bir hafta sonra Mersin’de yapılan Türkiye-Suriye 5. Ortak Toplantısı’nda da her iki tarafın temsilcileri, iki ülke arasında imzalanan anlaşmaya övgüler yağdırdı ve gelinek noktanın yeni ticari olanaklar yaratmada nasıl değerlendirilebileceğini tartıştı.²⁰⁸

Türk-Suudi Arabistan İş Konseyi

Türk-Suudi Arabistan İş Konseyi’nin son dönemdeki en önemli etkinliklerinden biri, dev projelerin masaya yatırıldığı 10 Haziran 2009 tarihli 9. Ortak Toplantı’ydı. Toplantı için İstanbul’a gelen 30 Suudi işadamlarının gündeminde, Suudi Arabistan’da “liman kenti”, “endüstri kenti”, “sahil kenti”, “eğitim kenti” ve “yaşam kenti” isimleriyle hayata geçirilmesi planlanan 80 milyar dolarlık projeler bulunuyordu. Söz konusu projeler, 2020 yılına kadar tamamlanması öngörülen otoyollar, demiryolları, enerji santralleri ve 4 milyon yeni konut gibi altyapı yenileme ve genişletme projeleriyle birlikte devasa büyüklükte bir iş potansiyeline işaret ediyordu.²⁰⁹

Diğer yandan toplantı, başka somut kazanımları da beraberinde getirdi. Bunlardan birisi, 1 milyon dolar sermayeli Türk-Suudi Ortak Girişim Şirketi’nin kurulmasıydı. Her iki ülkenin payının yüzde 50 olacağı şirketin amaçlarını Türk-Suudi Arabistan İş Konseyi Başkanı Ali Bayramoğlu, “Bu şirket aslında bir referans şirketi olacak. Bir anlamda Suudi Arabistan tarafından Türkiye’de yatırım ve ticaret yapmak isteyenlere veya Türkiye tarafında Suudi

Arabistan’a yatırım yapmak isteyenlere fiili yol göstericilik ve danışmanlık yapacak” şeklinde açıklıyordu.²¹⁰

Toplantıdan elde edilen bir diğer somut sonuç ise, Suudi tarım şirketi Planet Food World’ün Türkiye’ye yönelik yeni bir yatırım kararı alması oldu. Şirketin başkanı Fahad Hamad el-Nafi’nin verdiği bilgilere göre şirket, 20 milyar dolarlık bir yatırımla Türkiye’de beş yılda 20 bin modüler organik çiftlik kuracaktı. Her biri birer hektarlık alan üzerinde kurulacak olan çiftliklerde tarım, balıkçılık, tavukçuluk ve hayvancılık sektörlerinde çalışacak şekilde dört ayrı konuda ihtisaslaşmış tesisler olacaktı.²¹¹

Türk-Sırp İş Konseyi

Türkiye, Sırbistan’dan tek taraflı olarak bağımsızlığını ilan eden Kosova’yı hemen tanımamasının yol açtığı rahatsızlıkları giderecek adımları hemen atacak ve zaman içinde Sırbistan’la olan ilişkilerini giderek daha iyi bir noktaya getirecekti. Bu doğrultuda 2009 yılı sonlarında cumhurbaşkanlığı düzeyinde gerçekleştirilen ziyaret, ilişkilerin normalleşmesinde önemli bir rol oynayacaktı. 1986 yılından beri Belgrad’a yapılan ilk resmi ziyaret olma özelliğini de taşıyan gezi programı, Cumhurbaşkanı Abdullah Gül’ün Devlet Başkanı Boris Tadić tarafından askeri törenle karşılanmasıyla başladı. Başbaşa ve heyetlerarası görüşmelerin ardından iki lider, ekonomi, ulaşım altyapısı, sosyal güvenlik ve finansman konularında 5 işbirliği anlaşmasının imzalanmasına nezaret etti. İki lider daha sonra, uzun bir aradan sonra ilk kez toplanan Türkiye-Sırbistan İş Konseyi toplantısına da katıldı.²¹²

Toplantıda her iki ülkenin cumhurbaşkanı siyasi ilişkilerin seyrini “mükemmel” olarak niteledi, ancak bu durumun iş çevreleri tarafından henüz fark edilmediğini vurguladı.²¹³

Başbakan Erdoğan’ın 11 Temmuz 2010 tarihinde düzenlediği Belgrad ziyareti ise, ilişkilerde yeni bir sayfa açtı. Erdoğan’ın Sırp meslektaşı Mirko Cvetković’le yaptığı görüşmeler neticesinde vize engelinin karşılıklı kaldırılmasıyla, Slovenya dışındaki tüm eski Yugoslavya ülkeleriyle serbest dolaşım sağlanmış oldu. Aynı ziyaret sırasında Türk inşaat firmaları da, toplam değeri 750 milyon euro’yu bulan taahhüt projeleri için niyet anlaşmaları imzaladı.²¹⁴

Türk-Yunan İş Konseyi

2007 sonlarında Atina’da gerçekleştirilen Türk-Yunan İş Forumu’na gerek Türkiye, gerekse Yunanistan tarafından çok sayıda üst düzey isim katıldı. Forum, Dışişleri Bakanı ve Başmüzakereci Ali Babacan’ın DEİK üyeleriyle birlikte 3-5 Aralık 2007 tarihleri arasında gerçekleştirdiği Atina-Gümölcine ziyaretine denk getirilmişti. 4 Aralık günü Yunanistan Ulusal Bankası ev sahipliğinde gerçekleşen foruma Ali Babacan’ın yanı sıra Yunanistan Dışişleri Bakanı Dora Bakoyannis, TOBB Başkan Yardımcısı ve DEİK Yönetim Kurulu Üyesi Halim Mete ve Türk-Yunan İş Konseyi Başkanı Selim Egeli de katıldı. Ağırlıklı olarak Türkiye’nin AB üyeliğinin tartışıldığı ve Yunan tarafının Türkiye’ye desteğini ifade ettiği toplantıda, iki ülke arasındaki diyalog ve işbirliğinin de üst düzeyde tutulması gerektiği ifade edildi.²¹⁵

Ocak 2008 tarihinde Türkiye, 49 yıl aradan sonra ilk kez bir Yunan başbakanını ağırladı. Kostas Karamanlis, Recep Tayyip Erdoğan’ın onur konluğu olarak 23-25 Ocak tarihleri arasında Türkiye’ye geldi. Karamanlis’in programında, Ege ve Kıbrıs konularına yönelik çeşitli görüşmelerin yanı sıra İstanbul’da Fener Rum Patrikhanesi’nin ziyaret edilmesi ve DEİK’in TOBB ve TUSİAD ile birlikte düzenlediği Türk-Yunan İş Forumu’na katılım da bulunuyordu.²¹⁶

25 Ocak günü Çırağan Sarayı’nda düzenlenen forum, iki ülke arasındaki tarihsel sorunların çözümü yönündeki beklentileri artırdı. Her iki ülke başbakanının katıldığı forumda ekonomik meselelerin yanı sıra siyasi meseleler de ele alındı ve Türk ve Yunan işadamları “Ege Denizi’nin sulh denizi olmasını sağlayalım, Kıbrıs sorununa da çözüm bulalım ve ekonomide işbirliğini artıralım” çağrısında bulundu. Forumda Türkiye ve Yunanistan arasındaki ticaret

Başbakan Recep Tayyip Erdoğan ve Yunanistan Başbakanı Yorgo Papandreu’nun katılımıyla gerçekleştirilen Yunan-Türk İş Forumu (15 Mayıs 2010).

RİFAT HİSARCIKLIOĞLU (TOBB ve DEİK Yönetim Kurulu Başkanı)

“DEİK’in önünde büyük hedefler var.”

Türkiye’nin önünde uzun ve aydınlık bir yol var. Bu yolda TOBB ve DEİK olarak sorumluluklarımızı biliyoruz. Geleceğimizi bu doğrultuda planlıyoruz.

Önümüzdeki yıllarda dünyada 3 temel iktisadi alanın oluşmasını bekliyorum. İlk grupta petrol ve doğalgaz kaynaklarına yaslanacak ülkeler olacak. Başta Suudi Arabistan olmak üzere Körfez ülkeleri, Rusya, İran, Irak ve kısmen Brezilya bu kümede yer alıyor. İkinci grupta, rekabet avantajlarına sahip net ihracatçı ülkeler olacak. Kore, Çin, Hindistan gibi ekonomileri bu kümede sayabiliriz. Üçüncü grup olarak da, inovasyon odaklı, teknoloji geliştirme kapasitesi yoğun, yüksek katma değer yaratan ve alım gücü yüksek ülkeler. Bu kümede de ABD, Avrupa ve Japonya var.

Şu anda Türkiye, bu üç kümenin hiçbirinde değil. Bu noktada geleceği düşünmek ve tasarlamak önem kazanıyor. Bu kümelerdeki ülkelerle ihracat alanında, yatırımlar alanında, 3. ülkelerde işbirlikleri alanında neler yapabileceğimiz önem kazanıyor. Önümüzde duran bu tablonun içerisinde TOBB ve DEİK olarak sorumluluklarımızın farkındayız. Bölge bazında politikalarımızı netleştirdik.

Avrupa, en büyük ticaret ve yatırım partnerimiz olmaya devam edecek. ABD, Japonya ve Çin gibi büyük bloklar içerisinde ekonomik olarak tatmin edici seviyede olduğumuz tek bölge burası. Özellikle AB ülkelerine yönelik önceliklerimizi belirledik. Avrupa ülkeleriyle, 3. ülkelerde işbirlikleri kurmanın zeminini oluşturmak istiyoruz. Ayrıca, taşıma kotaları, Gümrük Birliği ve vize uygulamasındaki sıkıntıları yüksek sesle dillendirmeye ve çözüm aramaya devam edeceğiz.

Amerika Birleşik Devletleri 2,1 trilyon dolarlık ithalat, yıllık ortalama 300 milyar dolarlık doğrudan yabancı yatırım yapan önemli bir ülke. Bu iki kanalda ABD ile ilişkilerimizi geliştirmeye odaklanacağız. Başkan Obama’nın zikrettiği “model ortaklık” çerçevesi için ekonomik işbirliklerini kaçınılmaz görüyoruz.

ABD, Çin, Hindistan ve Almanya’da kurduğumuz iş konseylerinde eyalet stratejisine geçiyoruz. Kıta ekonomileri olan bu ülkelerde tek bir merkeze değil, farklı merkezlere de odaklanmak istiyoruz. Sadece New York’a değil, Los Angeles’a da mal indirmek istiyoruz. İş konseylerimizin bünyesinde bölgesel alt komiteler kuruyoruz. Bu sürece paralel olarak strateji geliştirme çalışmaları yürüteceğiz. Kuracağımız Strateji Geliştirme Ofisimiz, Amerika’ya ihracatın artırılması çalışmamızda olduğu gibi anahtar teslim projeler üretecek.

Latin Amerika’yı yarım milyarı geçen nüfusu, 3 trilyon dolara yaklaşan ekonomik büyüklüğü ve 1,5 trilyon dolara yaklaşan ticaret hacmiyle “yıldız adayı bölge” olarak görüyoruz. Dün bazı ülkelerin “arka bahçesi” olarak görülen bu bölge, bugün ulaştığı dev tedarikçi konumuyla “Küresel ekonominin ön bahçesi” olmaya aday bir performans sergiliyor.

Kriz sona erdiğinde çok konuşulacak bir kıta var: Afrika. Emtia fiyatları yukarı tırmandıkça Afrika’daki imkânlar da artacak. Tüm dünya Afrika’da tarım ve enerji yatırımı yapmak için mücadele ediyor. Hedefimiz, büyükelçilik açtığımız her ülkede iş konseyine sahip olmak.

Çin ile Hindistan 16., 17. ve 18. asırlarda dünyanın en büyük iki ekonomisiydi. Şimdi geri dönüyorlar. 2009’da dünyanın en yoğun 25 konteyner limanının 20’si Asya’da yer aldı. Asya Pasifik bölgesi önümüzdeki 30 yıla damgasını vuracak. 20. yüzyıl “Atlantik yüzyılı” idi; 21. asırda dünyanın iktisadi ağırlık merkezi Pasifik olacak. Bu tarihi değişime özel sektör olarak hazırlanmamız gerekiyor. Enerji ithalatçısı bu bölgenin Rusya, Orta Asya, Ortadoğu ve Afrika ile kuracağı ilişkilerin seyri dünya ekonomisi için belirleyici olacak.

Bir tarafta Çin ve Hindistan gibi devler, bir tarafta Japonya ve Kore gibi inovasyon yıldızları, bir tarafta Pakistan, Endonezya, Vietnam ve Filipinler gibi yükselen ülkelerle ilişkilerimizi, ihracat ve yatırım perspektifli olarak geliştireceğiz.

Körfez bölgesi bizim için artan gelirleri ve hızla büyüyen finansal derinliğiyle stratejik bir öneme sahiptir. Türkiye ile Körfez İşbirliği Konseyi arasında “Yüksek Düzeyli Stratejik Diyalog” mekanizmasının kurulması iş dünyası için sevindirici bir gelişmedir. Körfez İşbirliği Konseyi ile devam eden Serbest Ticaret Anlaşması müzakerelerinin tamamlanmasını bekliyoruz. STA müzakereleri bittiğinde Basra, Akdeniz ve Kızıldeniz üçgeninde bir serbest ticaret bölgesi kurulmuş olacak. Kızıldeniz’i Akdeniz’e, Basra’yı Karadeniz’e tren yolları, otoyollar ve boru hatları ile bağlarsak, ortaya müthiş bir ekonomik potansiyel çıkacak.

Vizelerin kalktığı, serbest ticaret anlaşmalarının imzalandığı, ikili ilişkilerin süratle geliştiği Ortadoğu bölgesinde faaliyetlerimiz 2010’da ivme kazanacak. Bu bölgede “istikrar eksenleri” kurarak refahın ve barışın hüküm sürdüğü bir coğrafyanın oluşturulmasından yanayız. Körfez fonlarının Türkiye’deki yatırımlarının artması için çalışmaya devam edeceğiz.

Avrasya bölgesi en etkin olduğumuz bölgelerden biri. Avrasya’yı bir rekabet alanı değil, küresel işbirliği sahası olarak görüyoruz. Avrasya’da sloganımız, “Lojistikten Enerjiye, Ticaretten Yatırımlara Maksimum Entegrasyon.” Enerji konusunda, yatırımlar ve Türkiye’nin enerji terminali olarak öne çıkması şeklinde iki ana temel öncelik üzerinde çalışıyoruz.

Bir ilk olarak başlattığımız Dünya Türk İş Konseyimizle, ülke dışında yerleşik Türkleri daha etkin, daha koordineli, daha güçlü kılacak etkinlikleri hayata geçiriyoruz. Ülkemiz ve ekonomimiz için önemli bir güç olduğuna inandığımız bu oluşum, ülkemizin küresel bir aktöre dönüşmesinde etkin bir rol üstlenecektir.

hacminin 3 milyar doları, iki ülkenin karşılıklı yatırımlarının ise 7 milyar doları bulunduğu vurgulanırken, Yunan tarafı bir “özeleştir” yaparak, ekonomik ilişkilerin gelişmesinde mevcut potansiyelin tümüyle kullanılamamasında asıl sorumluluğun kendilerine ait olduğunu belirttiler. Forumda bir konuşma yapan Başbakan Karamanlis ise, “Ekonomideki işbirliği, yakınlaşmanın da yolunu açıyor. Sürtüşme ve gerilimlerin yarattığı zararları bertaraf ediyor” dedi.²¹⁷

Diğer taraftan bu ziyaret Yunan kamuoyunda da memnuniyet yarattı. Karamanlis’in Anıtkabir özel defterine yazdığı, “Kemal Atatürk ve Elefterios Venizelos, geçmişin çatışma ve trajedilerinin, iki halkın yararına olacak daha iyi bir barış ve işbirliği geleceğinin inşası çabalarına engel olmasına izin vermeyecek siyasi cesaret, irade ve ileri görüşe sahiptiler” ifadesini öne çıkaran Yunan basını, her iki tarafın da ikili ilişkilerin tam düzene girmesini arzuladığını vurguluyordu.²¹⁸ Türk-Yunan İş Konseyi Başkan Yardımcısı Tevfik Bilgen, ziyaret sayesinde ikili işbirliğinde henüz kullanılmamakta olan bir potansiyelin hayata geçirilmesi yönünde önemli adımlar atıldığını ifade ederken,²¹⁹ İş Konseyi Başkanı Selim Egeli de yaptığı açıklamada, Türk-Yunan ilişkilerinde çözümsüzlük döneminin geride kaldığına, ekonomik ilişkilerin yanı sıra siyasi ilişkilerin de hızla geliştiğine, hatta Kıbrıs sorununa rağmen Türkiye’nin AB üyeliğini en fazla destekleyen ülkenin Yunanistan olduğuna dikkat çekiyordu.²²⁰

1989 yılı başlarında, savaşın eşiğinden dönüldüğü bir dönemde kurulmuş olan Türk-Yunan İş Konseyi’nin 20. çalışma

yılını tamamladığı tarihlerde, İş Konseyi Başkanı Selim Egeli, geçmiş döneme ilişkin bazı değerlendirmeler yaptı. “Konseyimiz uzun yıllar, iki ülke arasında neredeyse hiçbir resmi diyalog yokken bu görevi yerine getirmiştir” diyen Selim Egeli, Türkiye ile Yunanistan arasındaki ikili ilişkilerin geçirdiği serüveni şu sözlerle özetliyordu:

*Türk ve Yunan dostluğunun bugünkü düzeye ulaşmasındaki en önemli etken, tohumları 20 yıl önce atılan “ekonomik işbirliği ruhuna iki ülkenin işadamlarının sahip çıkması” olmuştur. Başlangıçta kısıtlı sayıdaki işadamı arasında başlatılan bu işbirliği zamanla bugünkü seviyesine, dış ticaret olarak yıllık 4 milyar doları aşan bir seviyeye ulaşmıştır. Ekonomik işbirliği zamanla iki ülkenin çok çeşitli ve önemli sivil toplum kuruluşlarını da yanına almıştır. İki ülkenin medya kuruluşları bu işbirliğini desteklemeye başlamışlardır. Sonucunda 1999 yılında iki ülke yöneticileri yeni bir dönemi başlatma kararlılığını ve cesaretini göstermişlerdir. Türk-Yunan ekonomik işbirliği, 15 yıl önce inanılması zor olan bir başarıyı gerçekleştirmiştir. Bu başarının kazanılmasında Yunanlı meslektaşlarımızın, DEİK’in ve DEİK üyelerinin çok önemli payı vardır.*²²¹

Aynı yılın Ekim ayında İzmir’de düzenlenen Türk-Yunan İş Forumu’na da yine dostluk mesajları damga vurdu. İzmir Ticaret Odası Yönetim Kurulu Başkanı Ekrem Demirtaş, kürsüye Türk-Yunan dostluğunun bir sembolü olarak, Yunan bayrağını çağrıştıran mavi-beyaz bir kravatla çıktı. İzmir Büyükşehir Belediye Başkanı Aziz Kocaoğlu da, “Tüm dünya iyi bilmelidir ki Yunanistan ve Türkiye halkları, aralarında

köklü bağlar ve komşuluk ilişkileri bulunan iki komşu halktır. Ve her zaman da dost kalacaktır” şeklinde konuştu. 35 Yıllık ve 84 Türk işadamı ile her iki ülkeden çok sayıda devlet adamının katıldığı forumun temel mesajı da “önce dostluk, sonra

ticaret”ti. İki ülke arasında 3,6 milyar dolar seviyesinde olan ticaret hacminin daha fazla artırılması, bunun için özellikle Ege adalarına yönelik ticarete daha fazla önem verilmesi de iş forumunun gündeminde yer alan konulardı.²²²

UFUKYILMAZ (DEİK Genel Sekreteri)

“DEİK’i var eden ve yaşatanlar takdir edilmeyi hak ediyor.”

DEİK gibi bir kurumu kurmak zor, yaşatmak da zor. Türkiye’de çok fazla sivil toplum ve iş dünyası örgütü var. DEİK’in komplike bir yapısı var. Bir tarafta kurucuları var, bir tarafta üye tabanı var, bir tarafta konseyler var, bir tarafta TOBB var, devletle ilişkileri var, yönetim kurulu var, her iş konseyinin kendi başkanı var. Yani çok modüler çalışıyor. Aslında bizim gibi, toplumların ve kurumların tek kişi hâkimiyetinde yönetildiği bir kültüre ters bir yapı bu. Ona rağmen 25 yıla yakın bir zamandır bu işin sürdürülebilmesi bence başlı başına bir başarı hikâyesi. Zorunlu üyelik olmadan üyelerle bu çalışmaların sürdürülebilmesi, bütçenin sağlanması, kuruculardan alınması, TOBB’dan alınması vs. Bunların hepsi ayrı ayrı süreçler, yönetilmesi gereken. Rekabetin olduğu bir alan. Herkes bu alana girmek istiyor kendi kurumuyla. Böyle bir alanda devlet gibi kamusal yetkiniz, tekeliniz olmadan; bir şirket gibi kâr üretmeden; Türkiye’de alışık olduğumuz o sivil toplum örgütü yapısıyla “Benim de bir kurumum olsun” deyip, parasını verip o kurumu destekleyen bir yapı olmadan; dördüncü bir yol olarak başta bu işe gönül vermiş işadamları, iş dünyası liderleri, ama en az onlar kadar geçmişte ve şimdi çalışan profesyonel arkadaşlar olmak üzere, geniş bir kitlenin desteğiyle böyle bir kuruluşun halen etkinliğini sürdürüyor olması çok hayranlık uyandıracak bir şey. Benim DEİK’le yeni tanıştığım dönemde sizin çalışan arkadaşlar için söylediğiniz “gönüllü profesyoneller” ya da “amatör ruhlu profesyoneller” gibi bir sözünüz vardı. Gerçekten de öyle bir kitle var burada. Çok zor bir iş yaptıklarını düşünüyorum burada çalışan arkadaşların. Ben nasıl çalıştıklarını, nelerle uğraştıklarını biliyorum. Dünyanın her yerinde operasyon yapıyorlar. Geçen sene yurtdışında 200 tane faaliyetimiz oldu. Her gün bilinmedik bir coğrafyada, bilinmedik insanlarla işler yapıyorlar. Onların da çok büyük emeğinin olduğunu düşünüyorum. O nedenle şimdiye kadar bu işlerde görev alan herkese, profesyonel veya gönüllü, bu kurumu sahiplenen herkese teşekkür ediyorum.

Bu işe gönül vermiş işadamları, iş dünyası liderleri, ama en az onlar kadar geçmişte ve şimdi çalışan profesyonel arkadaşlar olmak üzere, geniş bir kitlenin desteğiyle böyle bir kuruluşun halen etkinliğini sürdürüyor olması çok hayranlık uyandıracak bir şey.

4. Bölüm Notları

- 1 “Piyasaların Mortgage Krizi,” Borsa Yatırımcıları Derneği, 21 Ocak 2008 tarihli yazı, <http://www.boryad.org>.
- 2 **Age**.
- 3 “2008: Krizin Damga Vurduğu Yıl,” <http://arsiv.ntvmsnbc.com>.
- 4 **Age**.
- 5 “1929-2008 Kriz Karşılaştırması,” *Cumhuriyet* (25 Eylül 2008); Doğan Emrah Zıraman, “1929 ve 2008: İki Krizin Karşılaştırması,” 26 Kasım 2008, www.bianet.org.
- 6 Doğan Emrah Zıraman, **age**.
- 7 “Krizdeki Piyasa Acil Kalp Masajı Bekliyor,” *Hürriyet* (3 Mart 2008).
- 8 Erdal Sağlam, “Enflasyon Beklentisi Artıyor, Büyüme Düşüyor,” *Hürriyet* (10 Nisan 2008).
- 9 “Ne Krizi Yahu, Üç Ayda 164 Bin Otomobil Satıldı,” *Hürriyet* (17 Temmuz 2008).
- 10 “TÜSİAD’dan Önemli Açıklamalar,” *Hürriyet* (17 Ekim 2008).
- 11 “Rona Yırcalı: 2009 Zor Bir Yıl Olacak,” *Ticaret* (4 Aralık 2008).
- 12 “Ekonomik Krize İki Farklı Yaklaşım,” *Radikal* (20 Aralık 2008).
- 13 Halis Yunus Ersöz, “Kriz Döneminde İstihdam,” <http://www.istecalisanmar.com>.
- 14 Akın Öngör ile 22 Şubat 2010 tarihinde yapılan görüşme.
- 15 “İş Dünyasından Güle Tam Destek,” *Türkiye* (25 Nisan 2007).
- 16 “Çözüm Erken Seçimde,” *Dünya* (30 Nisan 2007).
- 17 “DEİK: Seçim Temsil Problemini Çözdü,” *Türkiye* (24 Temmuz 2007).
- 18 “İş Dünyası Sonuçtan Memnun,” *Akşam* (23 Temmuz 2007).
- 19 Rona Yırcalı, “Halk İstikrarlı Gelişmeyi Seçti,” *Haber Ekspres* (25 Temmuz 2007).
- 20 “Rona Yırcalı’dan Güle Destek,” *Yeni Asya* (19 Ağustos 2007).
- 21 “Yabancıların İlgisi Devam Ediyor,” *Referans* (13 Şubat 2008).
- 22 “Mutabakata İş Dünyası Sevindi,” *Taraf* (3 Eylül 2009).
- 23 “Onun İşi Siyaset Değil,” *Haber Ekspres* (28 Ekim 2009).
- 24 “Davutoğlu: AB İçin B Planımız Yok; BOP Geç

- Kalmış Bir Proje,” *Milliyet* (18 Haziran 2004).
- 25 Mehmet Habbab ile 5 Şubat 2010 tarihinde yapılan görüşme.
- 26 Aynı görüşme.
- 27 Rona Yırcalı ile 29 Mart 2010 tarihinde yapılan görüşme.
- 28 Haluk Dinçer ile 2 Nisan 2010 tarihinde yapılan görüşme.
- 29 Murat Yalçıntaş tarafından 31 Ağustos 2010 tarihinde iletilen yazılı bilgi.
- 30 Şaban Baş tarafından 6 Ağustos 2010 tarihinde iletilen yazılı bilgi.
- 31 Nihat Ergün tarafından 16 Ağustos 2010 tarihinde iletilen yazılı bilgi.
- 32 Aynı kaynak.
- 33 Ekrem Demirtaş tarafından 30 Temmuz 2010 tarihinde iletilen yazılı bilgi.
- 34 Kani Aydoğdu tarafından 5 Ağustos 2010 tarihinde iletilen yazılı bilgi.
- 35 Haluk Kabaalioglu tarafından 11 Ağustos 2010 tarihinde iletilen yazılı bilgi.
- 36 Zafer Çağlayan ile 17 Eylül 2010 tarihinde yapılan görüşme.
- 37 Ahmet Yakıcı tarafından 10 Ağustos 2010 tarihinde iletilen yazılı bilgi.
- 38 Zafer Çağlayan ile 17 Eylül 2010 tarihinde yapılan görüşme.
- 39 Turgay Tanes tarafından 18 Ağustos 2010 tarihinde iletilen yazılı bilgi.
- 40 Zuhail Mansfield tarafından 5 Ağustos 2010 tarihinde iletilen yazılı bilgi.
- 41 Ahmet Yakıcı tarafından 10 Ağustos 2010 tarihinde iletilen yazılı bilgi.
- 42 Tamer Taşkın tarafından 16 Ağustos 2010 tarihinde iletilen yazılı bilgi.
- 43 Aykut Eken ile 16 Mart 2010 tarihinde yapılan görüşme.
- 44 Savaş Özaydemir tarafından 3 Ağustos 2010 tarihinde iletilen yazılı bilgi.
- 45 Rona Yırcalı ile 29 Mart 2010 tarihinde yapılan görüşme.
- 46 “DEİK Kurucu Kuruluşlarına 2 Yeni İsim Eklendi,” *Referans Ek* (1 Eylül 2008).
- 47 Zafer Çağlayan ile 17 Eylül 2010 tarihinde yapılan görüşme.
- 48 Ufuk Yılmaz ile 2 Nisan 2010 tarihinde yapılan görüşme.

- 49 <http://www.dtik.org.tr>.
- 50 *Referans* (6 Mayıs 2008).
- 51 “Kadın Eli Değince İşadamları Tanımı Girişimciye Döndü,” *Sabah* (6 Mayıs 2008).
- 52 “Dünya Türk Girişimciler Kurultayı İstanbul’da,” *Referans Ek* (2 Şubat 2009).
- 53 “2 Bin Girişimci Küresel Güç Türkiye Diyecek,” *Milliyet* (3 Mart 2009).
- 54 <http://www.deik.org.tr>.
- 55 “Hedef Diyaspora,” *Cumhuriyet* (11 Nisan 2009).
- 56 “Türk Diasporası İş Başında,” *Kobi Efor*, Mayıs 2009, s. 39.
- 57 “Türk İşadamları Krizi Tek Yumrukta Nakavt Edecek,” *Sabah* (11 Nisan 2009).
- 58 <http://www.deik.org.tr>.
- 59 “Dünya Türk İş Konseyi 5 Bölgede Yapılandı,” *Dünya* (14 Nisan 2009).
- 60 “DEİK/Türk-Amerika İş Konseyleri ve Dünya Türk İş Konseyi Bir Araya Geldi,” *Referans Ek* (4 Mayıs 2009).
- 61 “DTİK Meyvesini Verdi, Avrasya Komitesi Toplandı,” *Referans Ek* (1 Haziran 2009).
- 62 “Türk Diasporası Çalışmalarını Hızlandırdı,” *Referans Ek* (2 Kasım 2009).
- 63 “Gül: DEİK Türkiye’ye Yeni Kazanımlar Getirdi,” *Referans Ek* (3 Mart 2008).
- 64 **DEİK 2008: Etkinlikler, Faaliyetler ve Açılımlar**, s. 21.
- 65 “DEİK’in Yeni Yönetim Kurulu 2011 Yılına Kadar Faaliyette,” *Referans Ek* (5 Ocak 2009).
- 66 “İş Dünyası DEİK Gecesinde Buluştu,” *Ekonomi* (22 Aralık 2008); DEİK’in Yeni Yönetim Kurulu 2011 Yılına Kadar Faaliyette,” *Referans Ek* (5 Ocak 2009).
- 67 “DEİK Yönetiminde Üç Yeni İsim,” *Dünya* (28 Temmuz 2009).
- 68 Zuhail Mansfield tarafından 5 Ağustos 2010 tarihinde iletilen yazılı bilgi.
- 69 <http://www.deik.org.tr>.
- 70 **Age**.
- 71 “DEİK Anadolu’ya Açılacak, Üye Olana Ödül Var,” *Dünya* (15 Mart 2007).
- 72 “DEİK Anadolu’daki İşletmeleri Yurtdışına Açmak İçin Kolları Sıvadı,” *Referans Ek* (7 Ocak 2008).
- 73 “DEİK Ankara’da da Temsil Edilecek,” *Referans Ek* (7 Ocak 2008).
- 74 “DEİK Kazakistan Seçimlerinde Gözlemci,” *Hürses* (17 Temmuz 2007).
- 75 “DEİK ISO Kalite Yönetimi Belgesini Aldı,” *Ayrıntılı Haber* (13 Ağustos 2008).
- 76 “Ermenistan İş Konseyine Her Defasında Diaspora Engel Oluyor,” *Sabah* (28 Aralık 2008).

- 77 “İstesinler Ermenistan’la İş Konseyini Hemen Kurarım,” *Sabah* (4 Eylül 2009).
- 78 “Türk-Ermeni İş Konseyi’nin Kurulması Gündemde,” *Star* (15 Eylül 2009).
- 79 “Ermeni İş Konseyi Yolda,” *Habertürk Ekonomi* (12 Ekim 2009).
- 80 “Etiyopya’da İş Yapan Her Ülkeye Ulaşıyor,” *Dünya* (10 Şubat 2007).
- 81 “Söyleşi: Meles Zenawi, Etyopya Başbakanı,” *Nokta*, 15 Şubat 2007, s. 46-47.
- 82 “Etiyopya İş Konseyi Kuruluyor,” *İstanbul Ticaret* (5 Ekim 2007).
- 83 “Türk-Etiyopya İş Konseyi Başkanı Yusuf Aydeniz,” *Dünya* (14 Ağustos 2008).
- 84 “Türk-Etyopya İş Konseyi Kuruldu,” *Referans Ek* (2 Şubat 2009).
- 85 “DEİK, Türk-Malta İş Konseyi Kuracak,” *Dünya* (9 Ağustos 2007).
- 86 “Malta’da Maç Öncesi İş Konseyi Kurulacak,” *Vatan* (7 Eylül 2007).
- 87 “Malta İle İşbirliği Türkiye’nin Libya Yatırımlarını Artırır,” *Referans* (11 Eylül 2007).
- 88 “Malta Türkiye’den Yatırımcı Bekliyor,” *Yeni Şafak* (6 Kasım 2007).
- 89 “Türk-Malta İş Konseyi’nden İki Önemli Çalışma,” *İstanbul* (20 Nisan 2009).
- 90 “Türk-Meksika İş Konseyi Kuruldu,” *Referans Ek* (7 Ocak 2008).
- 91 “İhracatçıların Yeni Hedefi Meksika,” *Global Ekonomi*, Aralık 2008, s. 18.
- 92 <http://www.deik.org.tr>.
- 93 “Meksika’da Yatırım Fırsatları,” *Referans Ek* (4 Mayıs 2009).
- 94 “Türk-Singapur İş Konseyi Kuruluş Anlaşması Tamamlandı,” *Referans Ek* (2 Kasım 2009).
- 95 “Türk-Sudan İş Konseyi Kuruldu,” *Yeni Şafak* (1 Ocak 2008).
- 96 “Sudan Lideri Ağırlandı, Konu Soykırım Değil Petrol,” *Radikal* (22 Ocak 2008).
- 97 “İşadamlarınızın Önündeki Bütün Engelleri Kaldıracağız,” *Zaman* (23 Ocak 2008).
- 98 “2008’de Sudan İhracatı 180 Milyon Dolarla Ulaştı,” *Küresel Ana Haber* (29 Haziran 2009).
- 99 “5 Milyar Dolar da Katar’dan Göründü,” *Hürriyet* (9 Haziran 2006).
- 100 <http://www.tobb.org.tr>.
- 101 <http://www.deik.org.tr>.
- 102 “DEİK, Türk-Kosova İş Konseyi Çağrısı Yaptı,” *Yeni Devir* (11 Mart 2008).
- 103 “Türk-Kosova İş Konseyi Kuruldu,” *Hürriyet* (5 Temmuz 2008).
- 104 “Babacan: Kosova’yı Destekliyoruz,” *Referans Ek* (2 Şubat 2009).

105 <http://www.deik.org.tr>.
106 **Age**.
107 5 Temmuz 2010 tarihli AA haberi, <http://www.sondakika.com>.
108 <http://www.tursab.org.tr>.
109 “US Revives its Interests in Turkish Exports,” *Turkish Daily News* (9 Şubat 2007).
110 “Ortaklıklarla Üçüncü Ülkelerde İş Yapabiliriz,” *Platin*, Şubat 2007, s. 48.
111 “Türk İş Dünyasından Amerika Çıkarması,” *Türkiye* (17 Mart 2007).
112 “Turkey Suspends F-16 Purchase From US Over Cyprus Ban,” *Today’s Zaman* (24 Mart 2007).
113 “Ermeni Tasarısı Yarın Oylanıyor,” *Radikal* (27 Mart 2007).
114 “Türk Lobisi ABD’de Son Dakika Atağında,” *Referans* (27 Mart 2007).
115 <http://www.byegm.gov.tr>.
116 “DEİK, ABD Kongre Üyesi Danışmanlarına Türkiye’yi Anlatacak,” *Dünya* (10 Ağustos 2007).
117 “DEİK ABD Kongresi Türkiye Çalışma Heyetini Ağırladı,” *Hürses* (31 Ağustos 2007).
118 “DEİK ABD’de Türkiye’nin Geleceğini Tartışacak,” *Günboyu* (21 Eylül 2007).
119 “ABD-Türkiye Arasında İpler Geriliyor,” *Cumhuriyet* (14 Ekim 2007).
120 “İş Dünyası da ABD’ye Rest Çekti,” *Vatan* (14 Ekim 2007).
121 “ABD’deki DEİK Konferansı İptal,” *Milliyet* (14 Ekim 2007).
122 “Koç: Enerjide İşbirliklerine Açığız,” *Milliyet* (30 Ocak 2008).
123 “Temiz Enerjide Türk-ABD Ortaklığı,” *Global Enerji* (1 Şubat 2008).
124 “ABD ile Ekonomik İlişkiler Savunma Alanını Aşacak,” *Milliyet* (5 Nisan 2008).
125 “ATC Conference to Host Condoleeza Rice, Foreign Minister Babacan Absent,” *Today’s Zaman* (15 Nisan 2008).
126 “TAİK’in Yeni Başkanı Haluk Dinçer,” *Milliyet* (17 Eylül 2008).
127 “Obama, Krize Karşı Doğru Seçim,” *Dünya* (6 Kasım 2008).
128 “Obama Türkiye’yi Yanına Alırsa Başı Ağrımaz,” *Referans* (8 Kasım 2008).
129 Jale Özgentürk, “Yes, We Can,” 9 Nisan 2009.
130 “Dış Politikada Eksen Kaymıyor,” *Habertürk* Ekonomi (20 Kasım 2009).
131 “DEİK 5 Bakan ile ABD’ye Çıkarma Hazırlığında,” *Referans* (9 Mayıs 2009).
132 “ABD ile Birbirimizi Tamamlıyoruz,” *Hürriyet* (3 Haziran 2009).

133 “ABD Büyükelçisi Tan 1 Ay Daha Ankara’da,” *Milliyet* (10 Mart 2010).
134 “Türkiye Büyük Bir Devlettir,” *Ekonomik Forum*, Mart 2010.
135 Haluk Dinçer ile 2 Nisan 2010 tarihinde yapılan görüşme.
136 “Ferit Şahenk Türk-Alman İş Konseyi Başkanı Oldu,” *Dünya* (11 Ekim 2008).
137 <http://www.deik.org.tr>.
138 **Age**.
139 “Türk-Belçika İş Konseyi’ne Yeni Başkan,” *Dünya* (1 Temmuz 2008).
140 Pınar Eczacıbaşı tarafından 14 Mayıs 2010 tarihinde iletilen yazılı bilgi.
141 “IMF’yi Kovduk, Zengin Olduk,” *Cumhuriyet* (22 Mayıs 2009).
142 Nazmi Akıman tarafından iletilen yazılı bilgi.
143 “Özyeğin Türk-Çin İş Konseyi Başkanı,” *Referans* (24 Eylül 2008).
144 “Özyeğin: Türk İş Dünyası Artık Çin Korkusunu Aşmalı,” *Referans Ek* (2 Şubat 2009).
145 “İhracatta Çin Seddi Gül Seferi ile Aşılacak,” *Referans* (22 Haziran 2009).
146 “Gül’ün Çin Ziyaretinin İlk Meyvesi 6 Yeni Anlaşma,” *Referans* (8 Temmuz 2009).
147 “Erdoğan: Sincan Olayları Adeta Soykırım,” *Milliyet* (11 Temmuz 2009).
148 “Çin Mallarını Boykot Sesleri Yükseliyor,” *Dünya* (11 Temmuz 2009).
149 “Türk-Filistin İş Konseyi Kuruldu,” *Dünya* (1 Kasım 2008).
150 “DEİK/Türk-Filistin İş Konseyi Yeniden Yapılandırıldı,” *Referans Ek* (3 Kasım 2008).
151 “Gürcistan’daki Savaş Sınır Ticaretini Vurdu,” *Dünya* (12 Ağustos 2008).
152 “Gürcistan’da Tam Meyveleri Toplayacakken Savaş Çıktı,” *Bugün* (12 Ağustos 2008).
153 “Gürcistan’ın Yeniden İnşasında Rol Alabiliriz,” *Dünya* (20 Şubat 2009).
154 <http://www.deik.org.tr>.
155 **Age**.
156 **Age**.
157 **Age**.
158 “Dev İhaleleler İçin Biz de Maliki’nin Çayını İçelim,” *Referans* (7 Mart 2008).
159 “Talabani’den 25 Milyar Dolarlık Davet,” *Radikal* (9 Mart 2008).
160 “Irak Sınırına Ortak Sanayi Bölgesi Önerisi,” *Radikal* (30 Haziran 2008).
161 “Komşumuz Kuzey Irak,” *Akşam* (31 Ekim 2009).
162 <http://www.deik.org.tr>.
163 “İran’la Ticaret 10 Milyar Dolar Sınırına Geldi,” *Referans* (8 Temmuz 2008).

164 “Ahmedinejad: Yatırımlara Sınır Koymadık,” *Taraf* (16 Ağustos 2008).
165 “İranlılar 100 Milyar Dolarlık Projeye Geldi,” *Referans* (6 Ekim 2009).
166 “İspanyollar Türkiye’de Yatırımın Kapısını Aralıyor,” *Referans Ek* (7 Ocak 2008).
167 “Yatırımcılara Türkiye Daveti,” *Türkiye* (15 Ocak 2008).
168 <http://www.deik.org.tr>.
169 “İsrail Mallarına Boykot,” *Anadoluda Vakit* (4 Ocak 2009).
170 “Yahudi Karşıtlığı Ticareti Baltalar,” *Referans* (19 Ocak 2009).
171 Ekrem Güvendiren tarafından 26 Temmuz 2010 tarihinde iletilen yazılı bilgi.
172 “İsrail’le Normalleşmeye Gazze Şartı,” *Zaman* (24 Kasım 2009).
173 “İsveç’te Yapılan En Büyük Türk Yatırımı,” *Taraf* (2 Nisan 2008).
174 “AB’ye Almayacaksınız Söyleyin Başımızın Çaresine Bakalım,” *Dünya* (4 Nisan 2008).
175 www.deik.org.tr.
176 “Özilhan Yeniden Türk-Japon İş Konseyi Başkanı,” *Dünya* (18 Eylül 2008).
177 “Dış Ekonominin Atlantis’i Japonya Yeniden Keşfedilecek,” *Referans Ek* (1 Aralık 2008).
178 “Hisarcıklıoğlu Japonlardan Türkiye’ye Daha Çok Yatırım İstedii,” *Hürriyet* (2 Aralık 2008).
179 “Japonlarla İş Yapmanın İnceliklerini DEİK Öğretti,” *Referans* (2 Şubat 2009).
180 <http://www.deik.org.tr>.
181 “Rona Yırcalı: Kuveyt ile Ekonomik İlişkilerimiz Yeterli Değil,” *Küresel Ana Haber* (3 Nisan 2008).
182 “Türkiye Ekonomisinin Büyüklüğünün Farkındayız,” *Enerji Petrol & Gaz* (15 Kasım 2008).
183 “70 Milyar Dolar Türkleri Bekliyor,” *Dünya* (13 Şubat 2009).
184 **Age**.
185 <http://www.deik.org.tr>.
186 **Age**.
187 İsmet Güral tarafından 26 Ağustos 2010 tarihinde iletilen yazılı bilgi.
188 “Zuhul Mansfield: Mısır, Öncelikli Yatırım Olarak 9 Liman İçin Döğmeye Bastı,” *Küresel Ana Haber* (12 Ocak 2009).
189 Germiyan Saatçioğlu tarafından 3 Ağustos 2010 tarihinde iletilen yazılı bilgi.
190 <http://www.deik.org.tr>.
191 **Age**.
192 “Pakistan’la Ticarete Pak Bahadır Jr Dopingi,” *Milliyet* (3 Ağustos 2007).
193 <http://www.deik.org.tr>.

194 **Age**.
195 “Kırmızı Hat Kargaşası,” *Dünya* (2 Eylül 2008).
196 “Rusya Artık Kağıt Kaplan Değil,” *Tempo*, 4 Eylül 2008, s. 34-35.
197 “Rusya ile Artık Yeni Bir Dönem Başlıyor,” *Referans Ek* (2 Mart 2009).
198 “Erdoğan-Putin İmzası İşadamına Umut Oldu,” *Yeni Şafak* (11 Ağustos 2009).
199 <http://www.deik.org.tr>.
200 “Türk-Sloven İş Konseyi Başkanı Başar Arıoğlu Oldu,” *Dünya* (13 Kasım 2008).
201 “Türk-Sloven İş Forumu Yapıldı,” *Tünaydın* (25 Mayıs 2009).
202 “Dostluğumuz Adına Bu Karşılığı Vermeye Borçluyuz,” *Referans Ek* (1 Haziran 2009).
203 “2008 Hedefi 2 Milyar Dolar,” *Milli Gazete* (5 Ocak 2008).
204 <http://www.turkarap.org>.
205 “Suriye Yönetimi, Yatırımda Önceliği Türkiye’ye Veriyor,” *Dünya* (11 Şubat 2009).
206 “Suriye ile Vize Anlaşması İmzalanıyor,” *Hürriyet* (13 Ekim 2009).
207 “Sınır Böyle Kalktı,” *Star* (14 Ekim 2009).
208 <http://www.turkarap.org>.
209 “80 Milyar Dolarla Geliyorlar,” *Cumhuriyet* (6 Haziran 2009).
210 “Türk-Suudi Ortak Girişim Şirketi Kuruldu,” *Dünya* (11 Haziran 2009).
211 “Suudiler Türkiye’de Toprağa 20 Milyar Dolar Yatıracak,” *Cumhuriyet* (11 Haziran 2009).
212 “Türkiye Sırbistan’la Yepyeni Bir Sayfa Açıyor,” *Radikal* (27 Ekim 2009).
213 <http://www.deik.org.tr>.
214 **Age**.
215 **Age**.
216 “Karamanlis, 49 Yıllık Aradan Sonra İlk Kez Türkiye’ye Geliyor,” *Dünya* (17 Ocak 2008).
217 “İşbirlikleri Artsın ki Ege Sulh Denizi Olsun,” *Dünya* (26 Ocak 2008).
218 “Yunan Basını Ziyaretten Memnun,” *Taraf* (26 Ocak 2008).
219 “Türkiye-Yunanistan Ekonomik İlişkileri Büyük Potansiyel Taşıyor,” *Ekonomist Ek* (3 Şubat 2008).
220 “Yunanistan’la Olumlu İlişkileri, Türkiye’yi AB’ye Yakınlaştıracak,” *Referans Ek* (6 Ekim 2008).
221 “İş Konseyimiz 20’nci Yılımı Kutluyor,” *Dünya* (12 Şubat 2009).
222 “Yunan Adalarıyla Ticaret Hacmi Daha da Artırılacak,” *Yeni Asır* (16 Ekim 2009).

Bölüm 5

Geleceğe Dair Vizyon ve Beklentiler
(2010-)

Türkiye'nin 2023 yılında bölgesinde ve dünyada nasıl bir konumda olacağını düşünüyorsunuz? İhracat 500 milyar dolara ulaşabilir mi? Bu hedefe ulaşmak için ne yapılmalıdır?

NOT: Tüm yorumlar soyadı sırasına göre düzenlenmiştir.

■ Mahmut Asmalı

Türkiye önümüzdeki 10 yıl içerisinde, yıllık ortalama %5 ekonomik büyümeyle bölgesel stratejik ve ekonomik güç konumunu perçinlemeyi ve 2023 yılında dünyanın en büyük ilk on ekonomisi arasına girmeyi hedeflemektedir.

■ Ercüment Aksoy

Olaya hem Türkiye'nin siyasi, hem de ekonomik hayatı açısından bakarsak, toplumsal konsensüsü sağlayamadığımız müddetçe maalesef yerimizde saymaya mahkûm oluruz. Belirli bir vizyonu yerine getirebilmek için gerekli olan bu konsensüsü ancak ve ancak toplumun kendi içinde barışmasıyla sağlayabileceğimize inanıyorum. Önümüzdeki sene seçimler olacak. Kaybettik bir sene daha. Seçimden sonra bir yarım sene daha. Toplam bir buçuk sene daha kaybettik. O zaman 2023'e 13 değil, 11,5 sene var. Böyle bakmak zorundayım olaya. Ama pozitif düşündüğümde de, bugünkü gelişmeleri kriter olarak aldığımda, ben başarılı bir gidiş görüyorum. Hangi açıdan? Birincisi, AB hedefimiz. Olmadığı takdirde de ölecek bir toplum olmadığımızı ispat ettik. O bakımdan pozitif görüyorum. İkincisi bölgesel güç olarak, kuzeyde gerek Rusya, Kafkasya ve Ukrayna, güneyde de Ortadoğu'daki bütün ülkeler ve İran'la olan ilişkilerimizi görüyoruz. Bir arabuluculuk pozisyonundayız. Türkiye çok kritik bir ülke olmaya başladı. Açılımlara bakıyorsanız, Afrika'ya açılıyor. Ticaretimiz artacaktır. Bu girişimci, yatırımcı ruhla eminim ki ekonomik krizde ender ayakta kalacak ülkelerden biriyiz. Avrupa'nın durumunu görüyoruz, ama Türkiye bu kadar etkilenmedi. Ekonomik olarak biz bir noktaya gideriz. Bizim sorunumuz, Türkiye'nin

içindeki sosyal sorunlar ve feodal ilişkilerin çözülmesi. Bunları başarmamız gerekir. Kürt açılımı dendi. Biz bölgedeki o feodal ilişkileri kaldıramadığımız takdirde açılımın pek olumlu bir sonucu olmayacaktır. Tabii ki belirli açılımlar yararlı olacaktır, ama tam anlamıyla istediğimiz o gelişme noktasını göremeyeceğiz kanısındayım. İşsizlik ikinci sorun. Bana sorarsanız Türkiye'nin ekonomik gelişmesi işsizlikle ilgili sorunu ortadan kaldıracaktır. Ancak sayın başbakanımızın savunduğu üçüncü çocuk politikasından vazgeçilmesi koşuluyla. Enerji sorunuyla ilgili olarak, herhalde yakında bir nükleer santralimiz olacak diye düşünüyorum. Yeşil enerji konularında yatırımların olacağını düşünüyorum. Türkiye enerjiyle ilgili fazla bir sorun yaşamaz. Bizim sorunumuz tamamen içsel. Dış ilişkilerimizde Kıbrıs sorunu var. Bugünlerde yine AB "Kıbrıs'tan asker çek" diye bir dayatma politikası uyguluyor. Bunların da çözülmesi gerektiğini düşünüyorum. 2023'e baktığımızda projeksiyon olarak, dış politikayla ilgili olarak Kıbrıs, Patrikhane, Ermeni meselesi gibi sorunların bir çizgiye geleceğini, Türkiye'nin pozitif yaklaşımıyla bir anlayışın oluşacağını düşünüyorum.

500 milyar dolar, hedef olarak çok geliyor gözüme. Öte yandan 2001 yılında Kürşad Tüzmen müsteşarken 40 milyar doları bulacağız dediğinde herkes gülüyordu. 130 milyar doları bulduk. Onun için fazla da büyük konuşmamak lazım. 20-25 milyar civarındaydı sanırım, "40'a çıkaracağız" dediğinde. Yüzde 25'lik bir artıştı. Hadi yüzde 25'lik bir artış koysak 150'nin üzerine, yine de fena değil. 2023'te 250-300 milyar doları bulursak yine başarılıdır kanısındayım. Çünkü ihracatı artırmanız için yatırımlarınızı artırmanız gerekir. İhracatı artırdığınız takdirde ithalat da daha büyük oranlarda artıyor. Türkiye'nin girdilerini de iyi düşünmek gerekir. İhracatın artışından ziyade Türkiye'nin ihracatı ile ithalatı arasındaki dengede ihracatın payını artırmak için çalışmalıyız diye düşünüyorum. Sonuçta ben dengede, ödemelerde negatiflere düşmemeliyim. Tamam, ihracat artıyor, ama ithalat daha büyük oranda artıyor. Onu turizm ve diğer sektörlerle kapamak zorunda kalmamalıyım. İthalat-ihracat dengesinde ihracatım artı vermeli. Onun için rakamdan ziyade değerlere bakmamız gerekir. Bir de ihracat ne pahasına artıyor, ona bakmak lazım. Eskiden 10 dolara sattığın tişörtü 2 dolara satıp 5 tane üretiyorsan bu ihracat artışı değildir.

■ İbrahim Aksoy

Altyapımızı iyi oluşturur ve elimizdeki fırsatları dış ülkelere kaptırmazsak önümüzdeki 10-15 yılın daha parlak geçeceğine inanıyorum; ancak bu hedef için de çok çalışmak lazım.

■ İshak Alaton

Batı ekonomilerinin içinde yaşayan 100 bin Türk girişimci vardır ve bunlar 100 milyar dolar civarı ciroya sahiptir. DEİK Başkanı Rifat Hisarcıklıoğlu ve DEİK İcra Kurulu Başkanı Rona Yırcalı bu 100 bin girişimciyi son beş yılda yaptıkları yoğun çalışmalar sonucu örgütlemiştir.

Bu 100 bin girişimci, Türkiye'deki genç girişimcilerle el ele verdiklerinde büyük iş fırsatları yaratılacağı hayalden öte somut bir gerçektir; ülke için büyük potansiyeldir.

Kişilerin olduğu gibi ülkelerin de önüne fırsatlar dalga gibi bir gelir bir gider. Şimdi dalga Türkiye'nin önüne gelmektedir. Bu dalganın gelmesi için Tük girişimciler 1950'den beri büyük bir savaş vermişlerdir. Türkiye bürokrasisinin gereksiz engellemelerini kırmak 50 yılımızı almıştır. Hâlâ vardır ama artık girişimcilerimizin önünde baraj oluşturacak kadar güçlü değildir.

Türkiye'nin önündeki en büyük tehdit; üniter yapının bombalanması ve cumhuriyet ilkelerinin tamir edilemeyecek yaralar almasıdır. Bunu önleyecek dinamiklerin başarılı olması halinde Türkiye, 2023'e dünyanın en büyük 10. veya 12'nci ekonomisi olarak girmeyi başaracak kabiliyet ve kapasiteye sahiptir.

Bu kapasiteyi ve yeteneği harekete geçirmek için şunlar yapılmalıdır:

1) Tersine beyin göçü hızlandırılarak gerçekleştirilmelidir. 2) Kesintisiz eğitim reformu yapılmalı ve uygulamalı eğitim modeline odaklanılmalıdır. 3) Genç girişimciler ve inovatörler için ciddi tutarlarda risk sermayesi oluşturulmalıdır. 4) Girişimcilerin risk alma yeteneklerini geliştirecek yöntemler keşfedilmelidir. 5) Doğrudan yabancı sermaye gelmesinin kanalları açılmalıdır. 6) İstanbul, Bursa, İzmir ve Antalya'nın kültür, finans, turizm ve müzik (sound of music) merkezlerine dönüştürülmesi, Anadolu ve Trakya'nın önemli yerleşim merkezlerinin ise Organize İnovasyon Merkezleri kanalıyla yüksek teknoloji endüstri platoları haline getirilmesi sağlanmalıdır. 7) Sapanca Gölü çevresinde Amerika'nın Harvard, Cornell, Yale, Stanford, MIT, Princeton ve Johns Hopkins gibi üniversitelerinden biriyle doğa bilimlerine (life sciences) odaklanacak ortak bir üniversite kurularak, Türkiye'nin sahip olduğu biyolojik zenginliğin korunması ve geliştirilmesi sağlanmalı ve çevreyi koruma güdüsü dünyaya gösterilmelidir. 8) "Türk Girişimciler Ordusu" adı altında bir inisiyatif başlatılarak Rusya ve komşu ülkelerin bu alandaki gediklerini nasıl kapatacakları öğretilirken, bu potansiyelin ortak projelere dönüştürülmesini destekleyecek mekanizmalar kurulmalıdır.

■ Ersin Altınordu

Türkiyemizin önünde ciddi fırsatlar, ancak bunları engelleyebilecek ölçüde de, "iyi yönetilmeye muhtaç" ciddi tehditler vardır.

Özellikle dış politikada "onurlu" bir duruş sergilenmeli ve içeride güvenlik zaafiyeti yaratan ve milli birliği sarsacak içeriksiz girişimlerin neden olduğu erozyon mutlaka durdurulmalıdır. Yurtiçindeki sosyo-ekonomik yapı sağlam olmadan, dışarıda itibar görmek mümkün değildir.

2023 yılına kadar Türkiye'nin yeni bir başlangıç yapabileceğine ve tüm iç-dış tehditleri bertaraf ederek gelecek nesillere daha umutlu bir ülke bırakacağına hiç şüphe yoktur.

■ Yılmaz Argüden

2023 yılında, bu kadar kısa zamanda, dünyanın en önemli güçlerinden biri olma ihtimalini düşük görüyorum açıkçası. Daha bizim de yapmamız gereken çok iş, gideceğimiz epey yol var. Ama bölgesel olarak, dünya meselelerinin çözümüne katkıda bulunan

ciddi bir ülke olarak ağırlığımızın artacağı kanısındayım. Ama ilk başta masada sözü dinlenecek ülke olmamız biraz daha uzun vadeye yayılabilir. Bunun için neler yapmamız lazım?

En önemlisi dünyayı anlayan, dünyanın sorunlarına çözüm üreten insanlar yetiştirmemiz lazım. Sadece akademik olarak değil, iş dünyası olarak da. Sadece Türkiye pazarına iş yaptığınız zaman belli bir boyutta kalıyorsunuz. Dünya pazarını düşünerek iş yaptığınız zaman çok daha farklı boyutları yakalıyorsunuz. Bugün aslında dünyada başarılı olmanın sırrı kendi kaynaklarımızla sınırlı değil. Önemli olan çözüm üretebilecek sorun bulmak ve ona çözüm üretmek. O zaman her türlü kaynak geliyor. Paylaşmayı bilersen, dünya standartlarını bilersen, her türlü kaynağı harekete geçirmek mümkün olabiliyor. Dolayısıyla vizyonumuzu ülke sınırlarıyla kısıtlamayıp daha geniş düşünmek ve bunu düşünürken de bencilliği bir kenara bırakıp daha çok başkalarının sorunlarını nasıl çözebileceğimize bakmak, bize en büyük kazanımı getirecektir diye düşünüyorum.

Bunu yapmak için eğitim sistemimizde önemli gelişmeler kaydetmemiz lazım. Dünyayı tanıyan, dünyaya çözüm üretebilen ve yeni teknolojileri çok daha yakından izleyen, algılayan, hatta ileriye götüren insanlar yetiştirmemiz, geliştirmemiz lazım.

Ülkelerin konumlarını belirlerken "500 milyon mu, 700 milyon mu?" sorusundan daha önemlisi kaçınıcı sırada olduğudur. Göreceliliktir. Çünkü rakamlar değişiyor. Enflasyon oluyor, 3 puan arttığı zaman bakıyorsun 20 sene sonra rakamlar çok farklı bir yere geliyor. Önemli olan göreceliliktir. Biz kişi başına gelirden nerede olacağız, büyüklükte nerede, kaçınıcı sırada olacağız? Bu önemli. Bu açıdan ben 2023'e geldiğimiz zaman, Türkiye'nin bugünkünden daha iyi bir yerde olacağını düşünüyorum. Rakamları kesin bilmeme imkân yok. Birtakım varsayımlarla tabii ki projeksiyon yapılabilir, ama göreceli olarak Türkiye'nin daha iyi bir noktada olacağına inanıyorum.

■ Serdar Arıkan

Önümüzdeki dönemde ülkemizin bölgedeki ve dünyadaki önemi artacak, ekonomik ve siyasi gücü ve etkisi büyüyecektir. Şimdiden bölgesinde lider ülkelerden birisi haline gelen Türkiye'nin; Doğu-Batı dengesini iyi koruması, bölgenin diğer liderleri arasında yer alan Rusya Federasyonu ve İran'la siyasi ilişkilerinde doğru çizgiyi yakalayarak iktisadi ilişkilerini derinleştirip genişletmesi, Kafkaslar ve Orta Asya'daki Türk devletleriyle uzun vadede ekonomik birliği hedefleyen çok sıkı işbirliğine yönelmesi halinde temkinli adımlarla küresel oyuncu olmaya soyunmaması için hiçbir neden yoktur.

İslamcı-laik ve Türk-Kürt sorunlarını çözmeyi başarmış bir Türkiye'nin 2023 yılında bölge lideri haline gelmesini "dış güçler" bile engelleyemez.

■ Başar Arıoğlu

Türkiye, bugünkü trendler 2023 yılına uzatılırsa dünyadaki en büyük 10 ekonomi içinde olmaya aday, büyük bir bölgesel güçtür. Ancak bu projeksiyonu herkes aynı aritmetik işlemleri kullanarak yapabilmektedir. Türkiye'nin önündeki en önemli tehdit,

çeşitli boyutlarda artarak devam eden ve bütünlüğünü tehdit eden unsurlardır. Türkiye demokratikleşerek, vatandaşlarının tümünü eşit bir şekilde kucaklayarak, onlara eşit ekonomik fırsatlar sunarak, hukuk devleti olmayı her şeyin üstünde tutarak toplumsal barışını sürdürmeyi sağlayabilirse, 2023'ün ötesinde dünyada çok saygın ve onurlu bir konuma geleceğinden şüphe yoktur.

■ Muzaffer Arslan

İnancım odur ki Türkiye 2023'te, yani cumhuriyetimizin 100. yılında dünyanın en önemli ve güçlü 10 ekonomisi arasına girecek, gerek kendi bölgesinde ve gerekse dünyada sözü dinlenen etkin bir ülke olacaktır. Yönetilen değil, yöneten bir ülke olacaktır. Bu gücü pasifize etmek için dün olduğu kadar bugün de, yarın da çok engeller çıkacaktır. Ancak bizim beraberliğimiz halinde, Aziz Atatürk'ün önderliğinde İstiklal Savaşı'nı kazanan bu millet her türlü engeli aşacak güçtedir. Önemli olan inanmaktır. İnanmak çok şeydir.

Tek tehdit ise hâlâ bir türlü kurtulamadığımız kısır çekişmelerdir. Başta ülkeyi yönetenler olmak üzere, herkes bu hedef için üzerine düşeni yapmalıdır. Kendi çıkarlarımız söz konusu olduğunda, ülke çıkarı göz ardı edilmemelidir. Ayrıca ülkemizde tam demokrasi-nin yerine oturtulması ve hukukun üstünlüğü sağlanmalıdır.

■ Kani Aydoğdu

Türkiye'deki kısır siyasi çekişmeler, gelişimin önündeki en büyük engellerden biridir. İstikrarlı bir siyasi politika ve kararlı bir ekonomi politikasıyla Türkiye geleceğin yıldız ülkeleri arasında yerini alabilecektir. 2023 yılında dünyanın en büyük 10 ekonomisi arasına girme hedefi olan bir Türkiye'nin, mevcut potansiyelini doğru kullanması halinde bu hedefe ulaşmaması için hiçbir sebep yoktur.

■ Mustafa Barutçuoğlu

2023 yılında GSMH'si 1 trilyon doları aşmış bir Türkiye, organize olan ve üretim-ihracat imkânlarını destekleyen bir ekonomi yönetimi sayesinde mümkün olacaktır.

■ Şaban Baş

2023 yılında "istikrar içinde büyüyen, gelirini daha adil paylaşan, küresel ölçekte rekabet gücüne sahip, bilgi toplumuna dönüşen, AB'ye üyelik için uyum sürecini tamamlamış bir Türkiye" hedeflenmektedir. Bu vizyona ulaşılırken Türkiye'nin, küreselleşen dünyada işletmelerinin uluslararası rekabet gücünü yükseltmeye yönelik esas alması gereken ilkeler ise, makroekonomik istikrarın kalıcı hale getirilmesi, iş ortamının iyileştirilmesi, ekonomide kayıt dışılığın azaltılması, finansal sistemin geliştirilmesi, enerji ve ulaştırma altyapısının geliştirilmesi, çevrenin korunması, ARGE ve yenilikçiliğin geliştirilmesi, bilgi ve iletişim teknolojilerinin yaygınlaştırılması ve sanayi ve hizmetlerde yüksek katma değerli üretim yapısına geçişin sağlanması olarak görülmektedir.

■ Ömer Bolat

Eğer dünyadaki kriz ve belirsizlik ortamı toparlanarak yeniden bir yükseliş trendine girecek olursa, Türkiye'de de siyaset alanındaki mücadele seçimlere bırakılıp demokratikleşme alanındaki süreç yargı tarafından müdahale olmadan kendiliğinden çözülecek olursa, ben Türkiye'nin müteşebbis gücünün bu kriz sonrasında ülkemizi çok ileriye götüreceğine inanıyorum. Ancak güven ortamı ve siyasi alanda istikrar asla bozulmamalı. İşte 2002-2007 arası, işte 2007-2009 arası... Bu hepimiz için ders niteliğinde bir göstergedir. Hepimiz çocuk sahibiyiz, hepimizin yarın öbür gün torunları olacak. Eğer bizden sonraki nesillere yaşanabilir bir Türkiye, kalkınmakta olan bir Türkiye, kalkınmayı başarmış, modern, bölgesinde süper güç olan, sözü dinlenen, vizelerin bir bir kaldırıldığı ve aynı havza içinde olunmak istenen bir Türkiye bırakmak istiyorsak, şunu kabul etmemiz lazım ki Türkiye'de siyasette kavga veya ülkeyi felakete sürükleyecek bir iktidar kimseye yar olmaz. İktidarlar yaptıkları yanlışlarla seçimlerde kaybetsinler; onlarla ilgili kanaati vatandaş, seçmen versin. İyiyse devam ettirsin; eksik, başarısız buluyorsa yenisini seçsin. Ama ülkeyi felakete götürecektir anlayışta bir muhalefet olmamalı. Yani komşunun felaketiyle bizim evimize sadet gelmez. Bu anlayışta olmamamız lazım. Türkiye bu badireyi atlatıp 2011 seçimlerine tekrar büyüme sürecinde ilerleyerek, siyasi alanda istikrarı koruyarak, demokratikleşme alanında da demokratikleşme seviyesini yükselterek ulaştığı takdirde, ben inşallah 2023'e giden yolun nispeten kolaylaşacağını düşünüyorum.

■ Memduh Boydak

Sahip olduğu dinamik ve genç beşeri sermayesi, son yıllarda elde ettiği tecrübesi ve istikrara kavuşmuş siyasi/finansal yapısıyla Türkiye ekonomisinin büyüme potansiyeli diğer gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelere göre yüksektir. Komşu ülkelerle olan iyi ilişkiler, Türkiye'nin özellikle üretim ve teknoloji konusunda komşularından daha önde olması ve yenilikçi projelere daha çok önem vermesi, gelecekte Türk şirketlerinin bu ülkelerdeki pazar paylarını daha da artıracaktır.

Türkiye'ye komşu olan bölgelerdeki 300 milyon nüfuslu 22 ülkenin yarattığı gelir, tek başına İspanya'nın gelirinin altındadır. Refah seviyesi çok düşüktür. Bu durum bölgenin sosyosiyasi ve ekonomik yapısını olumsuz etkilemektedir. Bölgede kaynaklar halkın refahı ve ekonomik öncelikler için değil, silahlanma ve uluslararası teröre destek için kullanılmaktadır. Bu durum da bölge ekonomilerini giderek dünya ekonomisinden koparmaktadır. Yine komşu ülkelerde yaşanan sıcak siyasi gelişmeler, terörizm ve gelişmekte olan ülkelerdeki düşük işgücü maliyeti gibi konular ise Türkiye'nin gelişiminde tehdit unsurlarıdır.

Tüm bunlara rağmen, 2023 yılında Türkiye'nin, bulunduğu bölgede hem ekonomik hem de siyasi alanda en güçlü ülke olacağını düşünüyoruz. Avrupa'da yaşanan genç nüfus krizi artarak devam edecek ve Avrupa'nın iyi yetişmiş genç emek ve beyin gücü Türkiye kaynaklı olabilecektir. Ayrıca dünyada en güçlü 10 ülke arasına girebileceğimizi de düşünüyoruz.

■ Ümit Boyner

2023 yılının Cumhuriyetimizin 100. kuruluş yıldönümü gibi sembolik bir anlamı olması, ister istemez ülkemizin geleceğe dönük vizyon tartışmalarında “100 yıl önce 100 yıl sonra” gibi bir karşılaştırma yapılmasını da zorunlu olarak beraberinde getiriyor. Uzun yıllar boyunca farklı cephelerde bağımsızlık savaşı vermiş, imparatorluktan ulus-devlete geçiş yapmanın politik ve ekonomik sancılarını yaşamış, ekonomisi darmadağın olmuş bir ülkeden, dünyanın 16., Avrupa’nın ise 6. büyük ekonomisi olan bir ülkeye, devletlerin tarihinde kısa sayılacak bir sürede geçişin, mucizevi bir dönüşüm olduğunu hiç unutmamamız gerekiyor.

Bu tarihsel çerçeveyi ve başarıyı belirttikten sonra önümüzdeki dönemde Türkiye’nin önünde önemli fırsatlar olduğunu belirtmek isterim. Global ekonomide değer yaratma eğiliminin net bir şekilde Türkiye’nin batısından doğusuna kaydığı, içinden geçtiğimiz tarihsel dönemde, Soğuk Savaş döneminin güvenlik eksensiz yaklaşımlarının nispi önemini kaybettiğini, buna mukabil küresel refah arayışının ön plana çıktığını görüyoruz. Türkiye ise soğuk savaş dönemi kısıtlamalarının ortadan kalktığı bu dönemde gerek dış politika gerek dış ekonomik ilişkiler parametrelerini, değişkenlerini ve geleneksel tutumunu gözden geçirerek, iktisadi açıdan hak ettiği rolü oynamaya başladı ve bölgesinde önemli bir iktisadi güç haline dönüştü.

Yönetimlerimiz, ülkeyi sürdürülebilir yatırım ve ticaret kanallarından uzaklaştıran dış politika tercihlerini benimsemediği ve yeni küresel düzenin, işbirliği yaparak sürdürülebilir yüksek refah düzeyine çıkışın temel olduğu bir düzen olduğu gerçeğine uygun hareket ettiği sürece, Türkiye’nin küresel tablodaki yerinin bugünkünden daha iyi olacağını söylemek bir kehanet olmaz. Kimi ciddi kurumların yaptığı araştırmalarda Türkiye’nin 2050’de Kanada, İspanya, Kore ve Avustralya gibi ülkelerin önünde dünyanın 9. büyük ekonomisi olacağını belirtilmesi, bu görüşümüzü teyit etmektedir.

Türkiye neredeyse bir asırlık demokrasi, laiklik ve piyasa ekonomisi tecrübesiyle bunu başarabilecek güçtedir. Bu noktada en önemli tehdidin ülkemizin dışında değil, yeni dünyayı eski dünyanın gözlükleriyle görmeye çalışma hatasına düşebilecek karar alıcılar olacağını düşünüyorum.

■ Volkan Bozkır

Türkiye ekonomisi, 2009’da yaşanan küresel ekonomik krizden, AB ülkeleri ve benzer ekonomilere göre kamu maliyesi, finans sektörü ve hatta reel sektör açısından daha az etkilenmiştir. Kamu toplam borcu ve net borcun GSYİH’ye oranı diğer ülkelere oranla kabul edilebilir sınırlar içinde kalmıştır. Öte yandan, Gümrük Birliği deneyimi ve birebir rekabet edebilme gücünü kazanması sayesinde Türk ekonomisinin, gittikçe serbestleşen piyasaların rekabetçi ortamına hazır durumda olduğunu da söylemek gerekiyor. Nitekim dış ticaretimizin gittikçe artan pazar ve ürün çeşitlenmesi ve dış ticaret hacmindeki artış, bunun en güzel göstergesidir.

Diğer yandan AB katılım müzakerelerinin katkısıyla, geçmişe göre büyük oranlarda artan doğrudan yabancı yatırımlar ve borçlanma maliyetlerinin düşmesi, şirketlerimizi

finansman, yabancı ortaklıklar kurma, dışa açılma ve rekabet edebilirlik yönlerinden olumlu etkilemiş; küresel ekonomiyle bütünleşme sürecini hızlandırmıştır. Bu yatırımların tek yönlü olmaması ve pek çok Türk firmasının artık sermaye ve teknoloji ihraç eder hale gelmesi ayrıca sevindiricidir.

Bunlara ilave olarak Türkiye’nin demografik özellikleri, başka bir deyişle gittikçe azalan bir nüfusa sahip olan Avrupa ve diğer gelişmiş ülkelere bakıldığında eğitilmiş işgücünün artmakta oluşu, iyi kullanılabildiği takdirde, ülkemiz bakımından en önemli fırsatlardan birini teşkil edebilecektir. Bir süreden beri yaşanan tersine beyin göçü, ülkemizin gelişmesinin en umut verici özelliklerinden birini oluşturmaktadır.

Özetle; ülkemizin dinamik ekonomisi, gelişmiş eğitilmiş işgücü, merkezi bir coğrafi konumda bulunmamız, AB ile tam üyelik süreci ve beraberinde getirdiği reformlar, geçmiş dönemlerde yaşadığımız krizlerden dersler alarak oluşturduğumuz son derece esnek ve aktif ekonomik sistem, KOBİ’lerle ve yoğun ARGE faaliyetleriyle desteklenen gelişmiş sanayimiz, esnek üretim yapısı, hizmet sektörlerindeki performansımız, ülkemizin enerji ve hammadde kaynaklarına yakınlığı ve bunların naklinde jeostratejik bir konumda bulunması, Türkiye’nin dünyanın en ileri ekonomileri arasında hak ettiği yeri alacağını en açık göstergeleridir.

Sonuç olarak, sahip olduğu potansiyelin doğru kullanılması, birlik ve işbirliği içinde belirlenen millî hedefler doğrultusunda çalışılması halinde, prestijli değerlendirme kuruluşlarının Türkiye’nin orta vadede AB’nin en büyük 3, dünyanın da en büyük 10 ekonomisi içinde yer alacağına ilişkin tahminlerinin gerçekleşmemesi için hiçbir engel yoktur.

■ Cihan Candemir

Türkiye çok önemli bir büyüme trendindedir. Kriz dönemini, geçmişte yaşadığı kendi krizlerinden aldığı dersler ve yapılanmalar sayesinde az hasarla atlattı. Krize girmiş Avrupa’da sağlam bir ekonomiye sahip olması önemli bir fırsattır. Türkiye’nin dış ticaret potansiyelleri, aynı zamanda fırsatlarımızdır. Türkiye’nin önünde bekleyen en büyük tehdit ise iç tehdittir. Diğer bir tehdit ise küresel ısınmanın yaratacağı sorunlardır. Samimi olmak gerekirse 2023 yılında, yani Cumhuriyetimizin 100. yılında, Türkiye’nin bölgesinde ve dünyada nasıl bir konumda olacağını kestiremiyorum. Dileğim, bir iç çatışma ile kan kaybetmeden, demokrasisini geliştirmiş şekilde dünyanın en büyük 10 ekonomisi arasında yer almasıdır.

■ Osman Yıldırım Coşkun

Türkiye’nin önündeki en önemli fırsat ve tehlike yine kendisidir. Türkiye, kendini iyi tanımış ve tanımlamış, siyasi ve ekonomik istikrarı devam ettiren, demokratik ve hukuk devleti olarak kendi içinde inanılmaz fırsatlar barındırırken, bunun tam tersi bir durumda büyük bir tehlikeye maruz kalarak kendine boyun eğebilir. 2023 ve sonrasında Türkiye artık yükselen bir yıldız değil, aksine kabul görmüş ve gelişmiş bir ülke olacaktır. Ben umutluyum.

■ İbrahim Çağlar

Türkiye, IMF tarafından hesaplanan (satın alma gücü bazlı) GSYH verilerine göre 2009 yılında 880 milyar dolarla dünyanın en büyük 16. ekonomisine sahiptir. Türkiye ekonomisi, AB ülkeleri içindeki Almanya, İngiltere, Fransa, İtalya ve İspanya'dan sonra en büyük 6. ekonomi durumundadır. Kamu toplam borç miktarının GSYH'ye oranına baktığımızda, 2009 yılında Türkiye %46 ile birçok gelişmiş ülkeye göre daha iyi konumdadır. Kamu borçlarının GSYH'ye oranı İtalya'da %120, Yunanistan'da yaklaşık %118, ABD'de %90 civarında iken Fransa, Almanya ve İngiltere'de %70 ila %80 arasındadır. Hane halkı borç yükümlülüklerinin GSYH'ye oranı avro bölgesinde ortalama %64 iken, Türkiye'de %15'tir. AB için %1 oranında büyüme beklenirken, Türkiye'nin 2010 yılını %6 üzerinde bir büyümeyle kapatacağı öngörülmektedir. 2010 yılının ilk çeyreğinde %11,7 büyüyen Türkiye, G-20 ülkeleri arasında ilk çeyrekte %11,9 büyüme kaydeden Çin'den sonra en yüksek ikinci büyüme oranına sahiptir.

Bütün bu rakamlardan ne çıkarıyoruz? Türkiye, bölgesinde ve tüm dünyada, hem sağlam kamu maliyesi yapısıyla hem de güçlü büyüme dinamikleriyle ayrılmıştır. Bütün veriler Türkiye'nin sağlam finansal yapısıyla, yüksek büyüme potansiyeliyle ve dış siyasette giderek artan ağırlığıyla, yeniden şekillenen dünyanın yıldız (star) ülkelerinden biri olacağına işaret etmektedir.

“Önümüzdeki dönemde en önemli tehditler nedir?” diye baktığımızda, öncelikli sorumuzun iç barışımızı tehdit eden terör olayları olduğunu görüyoruz. Türkiye'nin artık iç enerjisini, sağ-sol kavgası, etnik, kültürel ya da dini farklılıklarla ilgili çatışmalarla tüketme lüksü yoktur. Önümüzdeki kısa ve orta vadeli dönem, sürdürülebilir büyüme, yüksek istihdam ve refah seviyesini artırıcı politikaların demokratikleşme yolundaki adımların hızlandırılması ile beraber uygulamaya konulması dönemidir.

Önümüzdeki fırsatlara baktığımızda, bölgemizdeki lider ülke olma pozisyonumuzla birlikte dünyanın politika yapıcı ve belirleyici sayılı ülkeleri arasında yer alma potansiyelimiz hemen göze çarpmaktadır. Bu bağlamda, bölgesinde imrenilecek demokratik yapımız, emsalsiz coğrafi konumumuz, genç nüfusumuz, sağlam finansal sistemimiz ve hızla büyüyen dinamik ekonomimiz öne çıkan unsurlardan olmaktadır. Bir yandan AB üyeliği doğrultusunda gerçekleştirdiğimiz yapısal reformlar, diğer yandan “komşularla sıfır sorun” ilkesi doğrultusunda dış politikada yaptığımız açılımlar, geleceğin yıldız ülkelerinden biri olacak ülkemizi öne çıkarmaktadır. Enerji hatlarının geçtiği bir koridor olma özelliğimiz, Doğu ile Batı arasındaki köprü görevimiz, dinamik ekonomimiz ve sağlam kamu maliyesi, Türkiye'yi uluslararası yatırımlar için emsalsiz bir konuma sokmaktadır. Dış dünya açılımlarının arka planında yer alan ve sayıları gitgide artan genç ve eğitilmiş girişimcilerimiz, ülkemizin üretim yapısını ve potansiyelini değerlendirme adına en önemli kaynaklarımızdandır. Finans sisteminin sağlamlığı ve teknoloji transferlerine açık sanayi yapımız, önümüzdeki dönemde fırsatları değerlendirmede öncü rolü oynayacaktır.

Bugün dünyanın en büyük 16. ekonomisine sahip olan Türkiye, önümüzdeki 10-15 yıl içinde 12-13. sıraya yükselecek, sonraki kısa dönemde de ilk 10 arasına girecektir. AB'ye

tam üyelik gerçekleşmiş olacak ve kişi başına milli gelir 20 bin dolar sınırını geçecektir. Sadece AB içinde sanayi üretiminin ülkemizdeki işgücü fazlalığı nedeniyle yavaş yavaş ülkemize kaydığını görmekle kalmayıp, aynı zamanda Japonya, Çin ve Kore gibi ülkelerin Avrupa'ya açılan sanayi üssü olacağız. Sanayi ile beraber turizm, bankacılık-finance ve müteahhitlik gibi hizmet sektörlerinde sadece Avrupa'nın değil, dünyanın önde gelen ülkeleri arasında yer alacağız. İstanbul, uluslararası sermayenin kalbinin attığı merkezlerden biri olurken, sürdürülebilir kamu finansmanı, fiyat istikrarı ve güçlü büyüme potansiyeliyle uluslararası sermayenin en çok ilgi gösterdiği ülkeler listesinde ön sıraları zorlayacağız. Kayıt dışı ekonominin azaldığı, fiziksel altyapı çalışmalarının hızlandırılarak ticari hayatın ihtiyaçlarının karşılandığı, finans kesiminde kaynakların reel yatırımlara kolay ve ucuz yönlendirilmesine yönelik uygulamaların hayata geçirildiği, ticaret hukuku, işgücü ve vergi alanlarında reformların bitirilerek özel sektörün önünün tamamen açıldığı bir ülke göreceğiz.

■ Zafer Çağlayan

Öncelikle hükümet olarak koymuş olduğumuz ve inandığımız bir hedefimiz var: 2023 yılında, yani Cumhuriyetimizin 100. kuruluş yılında; dünyanın ilk 10 ekonomisi içinde yer alan, 500 milyar dolar ihracatı, bir o kadar da ithalatı olan, toplam dış ticareti 1 trilyon doları geçen, dünyada uluslararası üne sahip en az 10 markası olan, kişi başına milli geliri 30 bin doların üzerine çıkacak bir Türkiye'yi hedefliyoruz. Bunun temel dayanağı, Cumhuriyetimizin 100. kuruluş yıldönümünde Türkiye'yi, aynen büyük Atatürk'ün söylediği gibi, “muasır medeniyetler seviyesine getirme” noktasındaki kararlılığımız ve azmimizdir. Çünkü biz muasır medeniyet deyince; ülkemizin saygınlığının, zenginliğinin, insanımızın refah ve gelişme seviyesinin yüksek olmasını, demokratik hak ve özgürlüklere sahip olmasını anlıyoruz. Türkiye ilk defa uzun vadeli bir program yapıyor. 2023 yılından, yani 13 yıllık bir gelecek perspektifinden bahsediyoruz.

■ Yılmaz Çakır

Türkiye son 50 yılda bu kadar zengin fırsatlarla ve aynı zamanda bu kadar büyük tehditle karşılaşmadığı için ciddi bir ikilem yaşamaktadır. Türkiye gerçek bir fırsatlar ülkesi konumuna gelme ve Avrupa Birliği'ne tam üyelik rüzgârını da arkasına alarak bölgesel güç olma yolunda hızla ilerlemektedir.

1980'li yıllarda fabrikalara gündüz 8-18 arası elektrik verilmezdi ve ancak geceleri üretim yapılabilirdi. Akreditifler 18 ay bekledikten sonra transfer oluyordu. İşadamları yılda sadece bir kez yurtdışına çıkabiliyordu. Grevler 8-10 ay sürüyordu. Çay, şeker ve yağ karaborsaydı. İhracat ise göstermeliydi. Karma ekonomi bürokrasinin olmazsa olmazlarındandı. İş Bankası'nın garanti mektubu yurtdışında geçmiyordu. Merkez Bankası'nın yurtdışındaki itibarı bir şirketten daha aşağı idi.

Bugün gökten döviz yağıyor. Türkiye bugün makine imalat, kimya ve demir-çelik gibi endüstrinin üç vazgeçilmezinde iddialı bir ülke konumuna emin adımlarla ilerliyor.

Kavgalı olduğu tüm komşularıyla arasını düzeltti. AB'ye üye olma engellerini birer birer aşılıyor. Yakınıımızdaki dev Rusya ile 100 milyar dolarlık bir dış ticaret programı yaptı. Dünyanın en iyi üniversitelerinden mezun, yılda 200 gün seyahat eden agresif bir girişimci ordusuna kavuştu. Dış ticaret hacmini 500 milyar dolara, milli gelirini trilyon dolara yaklaştırdı. Temel altyapıları çözmüş bir ülke haline geldi. Bunlar büyük fırsatlardır.

Diğer taraftan Türkiye, üniter yapısını ve toprak bütünlüğünü kaybetme tehdidiyle karşı karşıyadır. Pandora'nın kutusu açılmıştır ve süreç hızlı bir trende girmiştir. Fırsatların büyüklüğü, tehdidin gücünü yenebilecek mi? İşte bütün mesele budur. Güneydoğu sorun-salı ülkemiz için en büyük tehdittir. Üniter yapının ardından ikinci büyük tehdit, genç nesillere istihdam yaratma kanallarının bir türlü açılmayışıdır.

2023 yılına Cumhuriyetimizi yerle bir ederek mi gireceğiz, yoksa 100. kuruluş yılını onurla ve coşkuyla mı kutlayacağız? Türkiye'yi Güneydoğu Anadolu ve işsizlik sorunlarını çözen ve dış açık değil dış fazla veren bir ülke haline getirirsek, 2023'e kesin bölgesel bir güç olarak girecektir. Bölgesel güç haline gelen Türkiye'nin dünyadaki konumu değişecek ve platformu yükselecektir. Bir bölgesel güç olan Türkiye'yi Avrupa Birliği tam üye olarak kabul etmek zorunda kalacaktır. Bugünkü konjonktür devam eder ise, Cumhuriyetimizin 100. yılına AB'ye tam üye olarak gireceğimize inanıyorum.

■ Halis Ali Çakmak

Türk insanının ve devletin önüne her zaman fırsatlar çıkmaktadır ve çıkacaktır. Önemli olan bunların gelecekteki önemini iyi planlayıp hamleler yapması; kültürel, iktisadi, çevresel ve siyasi istikrarın ve iç dinamiklerin çok sağlam olmasıdır. İçeride sağlam olmayan hiçbir halk veya devlet dışarıda başarılı olamaz. Zaman zaman konjonktüre bağlı olarak ortaya çıkan başarılar asla kalıcı olamaz. Şu anda tam o iklimi yaşamaktayız; yani bölgemizde yaşananlardan ve son ekonomik buhrandan dolayı Türkiye'ye önemle bakılması, tek parti iktidarıyla bir araya gelince geçici bir bahar havası yaşatıyor. Fakat Türkiye'nin bankacılık sektörünün güçlü olması, bölgesel güç kazanması, Türkiye'nin gerçekten güçlü olduğunu göstermez. Türkiye, üretimini yüksek teknolojiyle donatmadıkça; katma değer yaratan, her yıl yeni modellerini dünyanın takip ettiği bir üretim sahası olmadıkça; çevreye ve gelecek nesillere yeşil bir çevre bırakmadıkça; halkına o bilinci vermedikçe, kendine sağlam bir yer bulamayacaktır. Bu, büyük bir tehdittir. İkinci en büyük tehdit ise kültürel tehdittir. Bunun işaretlerini her geçen gün almaktayız. Yani kısacası ekonomi ve siyaset içeride at başı götürülmeli ki, dışarıda etkin olalım. Kültürel ve etik değerlerimiz anaokullarından başlayarak korunmalı ki o siyasetin ve ekonominin arkasında duran halk sağlam olsun. Çevreye yatırım olmazsa olmaz. İnsana yatırım ise anne karnında başlamalı.

Türkiye'yi 2023'te mutlaka AB'de görmemiz lazım. 2023'te AB'de sözü dinlenen ve G-8'de olmayı hedefleyen, daha çok patent ve yenilik üreten, halkına ve devletine saygı duyulan, üniversitelerinin dünya sıralamalarında ilk 50'lerde olduğu, parkları ve yeşil alanlarının güzelliğiyle dünyada ilk 5'e girecek bir ülke görmek istiyorum.

■ Işın Çelebi

Dar bir bakış açısı, ideolojik saplantılar ve önyargılar en büyük tehlikedir. İdeolojik ve önyargılı bir tutum izlenmesi halinde Türkiye, sorunları büyüyen, dış ekonomik ilişkileri kötüleşen bir ülke olur. Potansiyeli ve dinamizmi sonucu 2023 yılında Türkiye'yi, uluslararası ekonomik ilişkilerini içselleştirmiş, AB'ye tam üye olmuş, bölgesinde söz sahibi olan, hukuk devleti ve demokrasi anlayışının kökleştiği bir ülke olarak görüyorum.

■ Fikret Çobanoğlu

Türkiye bir yol ayrımındadır: Günümüzde dünya pazarlarında Türkiye malları kuşkuyla karşılanmakta, hatta tercih edilmemektedir. Türk malı için “Tayvan, Çin, 3. sınıf” sıfatları yakıştırılmaktadır. Uluslararası standartlarda üretilen malların uygunluğu sağlan-malı, standart dışı üretenlere caydırıcı ağır cezalar verilmelidir. Dünyada pazar mevcut, Türkiye'de de ihtiyaç fazlası üretim vardır; ancak bazı ülkeler ve müşteriler bizleri yeterince tanımadığından bir güven sorunu mevcuttur. Bütün dünyada “Alman malı” tüketici tarafından gözü kapalı alınırken, Türk malının bu seviyeye getirilmesinde görev, devlet kurumlarına ve ciddi denetime düşmektedir.

Katma değeri yüksek olan sektörler dışında imalat sektörü zor ayakta durmaktadır. Yıllarca yaşamış şirketler “Yakında düzelir” umuduyla ve kredilerini döndürmek amacıyla yüzlerce işçisiyle mevcudiyet savaşını sürdürmektedir. Şirketlerin tek tek kapanma-sının neden olacağı ekonomik zarar, vereceği toplumsal zararın yanında önemsiz kalacaktır. 1984 yılında %25'lere kadar verilen ihracat teşvikleri kadar olmasa da, şirketlerin kapanmalarını engelleyecek ya da geciktirecek dolaylı teşvik önlemleri alınmalıdır; şirket birleşmelerini teşvik edici cazip önlemler, pazarlama ve fuar teşvik prosedürlerinin aylarca sürmemesi, pazarlama amaçlı faaliyetlere acil ve önemli destekler, yeni pazarlara ayrıcalıklı teşvikler gibi...

Bir yandan sendikaların “daha fazla ücret” demesi, öte yandan orta ölçekli firmaların dünya pazarlarına doğrudan ulaşamaması, mevcut pazarlarda da ölümcül bir rekabetin yaşanması, geleceği karanlık göstermektedir.

Bu olumsuz tablo, 2023 yılında, hedeflenen 500 milyar dolarlık ihracat rakamına mevcut şirketlerle mi, yoksa o yıla kadar yaratılacak yeni şirketlerle mi ulaşılacak sorusunu akla getirmektedir.

■ Nuri Çolakoğlu

Dünyada çok önemli bir oluşum var. Dünya 20 sene öncesine kadar iki süper devletli bir dünyaydı. 10 sene önce tek süper devletli bir dünya haline gelmişti. Son Irak müdahalesinden sonra bu film de koptu. Şu anda dünya beş yahut altı süper devletli bir dünyaya doğru gidiyor. Bunların arasında Rusya, Çin, Amerika ve zayıflamakla birlikte Avrupa yer alıyor. Japonya doğal kaynaklarındaki yetersizlik nedeniyle bunların arasında yer alabilecek mi, alamayacak mı belli değil. Türkiye bunların arasına girebilir mi, onu da bilmiyoruz. Brezilya, Türkiye ve İran ikinci kattan birinci kata zıplamaya çalışanlar arasında.

Dünyadaki bu yeni güç dağılımı yeni savaşlar ihtimalini ortadan kaldırıyor, çünkü artık savaşın faturası gittikçe ağırlaşıyor. Bence Irak ve Afganistan, güç kullanarak bir yerden bir yere gidilemeyeceğini gösterdi herkese. Mevcut örnekler, daha akılcı çözümler üretmek zorunluluğunu empoze ediyor dünyaya. Öte yandan çok daha enteresan bir şey var: Amerika ile Vietnam 20 sene gırtlak gırtlığa savaştı, bugün Vietnam Amerika'nın bir numaralı turist destinasyonlarından biri. Amerikan sermayesi, Amerikalı turistler, bir zamanlar gidip bombaladıkları, işgal ettikleri yerlerde. Aynı şey Rusya-Türkiye için de geçerli. İki ülke arasındaki 17 savaştan sonra Rusya bu yolla sıcak sulara varamayacağını anladı, kendini uçakla turist olarak Antalya'nın sahillerine atarak sıcak sulara daha kolay ulaşmanın yolunu buldu.

Dolayısıyla günümüz dünyasında kartlar yeniden dağıtılıyor. Hatta belki abartılı bir ifade olacak ama, biz şu anda Üçüncü Dünya Savaşı'nı yaşıyoruz. Ama bu savaş ilk ikisinde olduğu gibi tanklarla, toplarla, uçaklarla yapılan bir savaş değil. Daha farklı bir savaş. Propaganda, bilimle, teknolojiyle, ticaretle yapılan bir savaş. 1989'da Sovyetler Birliği'nin aniden ortadan kalkmasıyla meydana çıkan enerji bu savaşı başlattı, bana sorarsanız. İlk dünya savaşı 4 sene, ikincisi 7 sene sürdü. Üçüncüsü daha da uzun sürmeye aday bir savaş, çünkü daha yavaş işliyor süreç. İşte bu, Türkiye'nin nereye konumlanacağını belirleyecek en önemli şey.

Şimdi bir yandan baktığınız zaman Türkiye, kaçırılmış trenler diyarı. 1950'de Türkiye ve Yunanistan'ın milli geliri neredeyse eşitti. Şu anda Yunanistan nerede, Türkiye nerede? 1950'lerde Kore Türkiye'nin Doğu Anadolu köyleri gibiydi; bugün Kore nerede, Türkiye nerede? Çünkü biz kendi iç itiş kakışlarımızdan, kavga dövüşlerimizden, birbirimize çelme takmaktan ilerlemeye fırsat bulamıyoruz. Olduğumuz yerde dönüp aynı şeyleri tekrar tekrar tartışıyoruz. Bundan da olağanüstü bir haz alıyoruz. Dolayısıyla herkes bizi coşkun bir tezahüratla alkışlıyor, bunu yaptığımız için. Çünkü bunu yaptığımız sürece kimsenin başına bela olmuyoruz, kimsenin pazarına göz dikmiyoruz, kimsenin gelirini çalmaya çalışmıyoruz. Ama bizim belki bu noktada kafamızı kırıp, artık bu kavga dövüşüne bir düdük çalıp, daha uzlaşmış, daha medeni bir toplum olma yolunda birtakım adımlar atmamız lazım. Ancak bunu yaptığımız takdirde bir yerden bir yere gidebileceğiz, yol alabileceğiz.

■ Süleyman Demirel

Türkiye'nin, istikrar içerisinde gelişmesi lazımdır. Siyasi, sosyal ve ekonomik istikrarı birbirinden ayıramayız. Türkiye, yeniden enflasyon girdabına kapılmamalıdır. Türkiye, ödemeler dengesi sıkıntısı içine düşmemelidir. Türkiye, ödeyemeyeceği kadar borcun altına girmemelidir. Türkiye ekonomisi, mutlaka refah ve istihdam yaratmalıdır.

Cumhuriyetin 100. yılında daha yüksek bir GSMH, daha iyi gelir dağılımı, daha yüksek ticaret hacmi ve daha yüksek verimlilik ve rekabet gücü kazanılmış olmalıdır. İşsizlik, yoksulluk, bölgesel gelir dağılımı ve değişik gelir grupları arasında dengesizlik, taşınabilir ölçüler içinde olmalıdır.

Adam başına 20.000 dolar GSMH ve 2 trilyon dolar GSMH'ye (ppp) erişmeliyiz. Bugünkü görünüşe göre, dünyada 18-20. büyük ekonomi olmaya devam ederiz.

Türkiye, Avrupa Birliği'ne mutlaka bu tarihten önce üye olmalıdır (eğer Avrupa Birliği kalırsa). Önümüzdeki 10 sene içinde dünya ekonomisinin aktörleri değişecektir. Türkiye, bunları hesaba katmalıdır.

Türkiye, mutlaka daha iyi yönetilmelidir. Bu, devlet ve toplum hayatımızda reform demektir.

Çağdaş dünyayı yakalamak için Türkiye'nin önünde 10 çok değerli yıl var. Devlet ve millet olarak bu ülkenin yöneticileri, siyasetçileri, işadamları, tüccarları, sanayicileri, çiftçileri, bilim adamları; velhasıl bütün sosyal kesimler olarak, bilim ve enformasyon çağı olan bu 10 yılın değerini anlayabilirsek, çok önemli bir fırsatı kaçırmamış oluruz.

■ Ekrem Demirtaş

2010 yılında Türkiye'nin dünyanın en büyük 16. ekonomisi olduğu düşünüldüğünde, bu hızla bir büyüme devam ettiği takdirde, ülkemizin 2023 yılında dünyanın ilk 10 ekonomisi arasına girmesi muhtemeldir. Bu tür bir durumun gerçekleştiği düşünüldüğünde şu anda kendi coğrafyasında bölgesel bir güç olan Türkiye'nin, 2023 yılında AB standartlarında, dünyada söz sahibi olan ülkeler arasında olacağı açıktır.

2023 yılına kadar Türkiye'nin AB tam üyeliğinin gerçekleşmesi mümkün görünmektedir; ancak bu gerçekleşme dahi Türkiye, AB standartlarına tam uyumu tamamlamış olacaktır. Bu sayede doğrudan yabancı yatırıma daha elverişli hale gelecek olup, altyapı ve eğitim konusunda kendini geliştirmesi sonucunda dünyanın yatırım açısından en cazip ülkeleri arasına girebilir.

■ Kemal Derviş

Bugün küresel olmak lazım her halükârda. Ben AB taraftarıyım her şeye rağmen. AB üyeliği, özellikle siyasal dengeler açısından bizim için önemli bir hedef olmayı koruyor. Ama bu arada Asya'dan vazgeçmek, görmezden gelmek, oradaki imkânları kullanmamak, Rusya ile olan ilişkilerimizi geliştirmemek veya Amerikan piyasasını önemsememek gibi şeyler önerilemez. Dolayısıyla Türkiye boyutundaki bir ülkenin herhangi bir bölgede sınırlı kalması pek mümkün değil. Dünya küresel artık. Bölgeler var tabii, ama küresel dinamikler bence daha önemli.

■ Haluk Dinçer

İhracatta geçen sene 100 milyar dolar yaptık sanırım, bu sene 110 falan yaparız. Bu rakamın 13 senede 5 katına çıkması bana zor görünüyor, 500 milyar dolar pek ulaşılabilir gelmiyor. Ama böyle bir hedef koymakta da bir mahsur görmüyorum. Sonunda bunlar bir vizyondur, oraya ulaşmak için çalışılır. Bu hedefin stratejik bir plana dayandığını, en ince ayrıntılarına kadar hangi ülkeye, hangi sektörde ne satacağımız diye bir çalışma yapıldığını sanmıyorum. Türkiye'nin bir güç olabilmesi için rekabetçi gücünü global piyasalarda daha fazla artırması gerekir. Bunun olabilmesi için iki şey yapılacak: Ya Türk firmaları inovasyona, ARGE'ye daha çok önem verecek ve daha yüksek teknoloji içeren ürünlere doğru

kayacak veya biz öyle şartlar yaratacağız ki global şirketler gelecek Türkiye'ye. Bugün Türkiye'nin en büyük ihracatını yapan beş şirketin dört tanesi yabancı şirkettir. Türkiye'nin beş büyük ihracatçısının dördü Türkiye'ye, buradaki altyapıya veya pazar şartlarına, işçi bulma imkânlarına, regülasyonuna vs. güvenen yabancı şirketlerdir. Yatırım yapmak için gerekli tüm koşulları sağlamışız ki o firmalar buraya gelmişler ve bizim ihracatımıza katkıda bulunuyorlar. Bence bu ikincisi, yabancı sermayeyi Türkiye'ye çekmek, Türkiye'yi global piyasalara daha fazla entegre edecektir. Bunun üzerine daha fazla çalışmalıyız.

Ben haziran ayında, Toronto'da yapılan G-20 bünyesinde gerçekleştirilen B-20 (G-20 Business Summit) Zirvesi'nde Türkiye'yi temsil ettim. Orada konuşulan ana konulardan bir tanesi de sürdürülebilir global ekonomik büyümenin en önemli aracının dış ticaret, girişimcilik ve inovasyonun hükümetler tarafından teşviki olduğuydu. Türkiye bu konularda çok yol kat etti ama daha fazla yabancı yatırımcı çekmek için daha köklü değişiklikler yapmamız gerekecek.

■ Necip Naci Doğru

Türkiye, elindeki potansiyel ile günümüz küresel ekonomisinde aslında olması gereken yerin çok gerisinde kalmaktadır. Değişik kişi, kurum ve oluşumlar –buna DEİK de dahil– gelişen dış ticaret rakamlarımıza, ekonomimize bakarak kendine olumlu paylar çıkarabilir. Ancak ciddi bir değerlendirmeye bakılınca, aslında Türkiye doğal konumunun, insanının ve üretim yeteneklerinin çok azını hak ettiği değerle dış satıma konu edebilmektedir. Bugün elde edilenler biz istemesek de küresel ekonomi ve çevremizin zorlamasıdır. Örneğin Rusya ve Azerbaycan için Türkiye'den daha iyi bir narenciye ve sebze üreticisi ülke var mıdır?

Ya da bir diğer örnekle dayanıklı tüketim malları konusunda önemli bir küresel oyuncu olduk. Bunda bizim ülke olarak başarımız mı, yoksa zaten gelişmiş endüstrilere sahip ülkelerin özellikle devretmek istedikleri birtakım sektörler için, yukarıda sözünü ettiğim olanaklarımızla bizim en uygun ülke olmamız mı rol oynamıştır? Lütfen bunu düşünelim.

Dolayısıyla hızlı artan gelir düzeyleri ile bu toplulukların talep patlamasının bir şekilde karşılanması gereği ve buna en uygun ülkenin de Türkiye olduğu açıktır. Ancak biz bu olanaklarımızı yeterince verimli kullanamıyor, sadece doğal akıştan kendimize pay çıkarıp başarılarımızdan söz ediyoruz.

Bugün Türkiye'nin, İspanya, İtalya, Brezilya ile rahatlıkla karşılaştırılması ve bu sonuçlarla değerlendirme yapılması zorunluluğu vardır. Bunu eminim, DEİK yöneticileri ve profesyonel kadroları çok daha iyi biliyorlardır. Ama ne yazık ki kimse gerçeklerin peşinde değil.

Türk işadamı olarak; eğer gerçekten ürettiğimiz, yarattığımız istihdamın ve katma değer, Türk ürün ve hizmetlerinin, bizim taşıdığımız coğrafyalarda nasıl karşılandığının bilincine varmazsak, önümüzün aydınlık olacağına hiç inanmıyorum. Bugün hızla el değiştirmiş olan bankacılık sektörümüz gibi, tüm diğer sektörlerde de hızla yabancı sermayeye kayışın olduğunu; bir süre sonra bugünkünden çok daha büyük oranda, her şeyi kontrol

altında olan yan sanayici, küçük esnaf, küçük üretici olarak, kendi topraklarımızda yabancı sermayeye emeğimizi, işgücümüzü satanlar olacağımızı söylemeliyim.

■ Turgut Doyran

Sayın başbakanımızın görevi devralmadan önce Amerika seyahatinde katıldığım Yahu-di lobisinin resepsiyonunda, grup içinden Senato'ya araştırmalarını sunan bir araştırmacı tarafından Türkiye'nin “geleceği parlak” beş ülke arasında gösterildiği belirtilmişti. Ayrıca İstanbul'da 2009'da yapılan ve dünyanın en ünlü iktisatçılarının bir araya geldiği toplantının sonuç bildirgeleri beni heyecanlandırmıştı. Bu bildirgede ilk 10'dan bahsediliyordu. Ne var ki burada tutunup tutunmayacağımıza şüpheyle bakıyordu yabancı araştırma grupları ve iktisatçılar. Umut ederim ki bu sıra lehimize gelişir. Ancak umut etmek yetmiyor. Zaman artık kovalanmıyor, önceden tasarlanıyor. DEİK gibi kurumlarımız ataletle düşmeden gerekli çalışmaları yapar ve dış ticaretin önünü açarlarsa, bir fırsat var. Araştırma raporları ve sonuç bildirgeleri bize ışık tutabilir; ancak kendi geleceğimizi kendimiz tasarlamalıyız. Kurumlarımızın ve kaynaklarımızın buna yeterli olduğu inancındayım.

■ Pınar Eczacıbaşı

Türkiye, gerek bulunduğu coğrafi konumu, gerek genç nüfusu, gerekse eğitimli insanlarıyla cazip bir ülke konumundadır. Bu nedenle önümüzdeki 10-15 senenin Türkiye lehine olacağını düşünüyorum. Ancak Türkiye'de devam etmekte olan işsizlik, yapısal reform, yabancı yatırımın ülkemize çekilmesi gibi konularda artık somut adımlar atılmalıdır. Siyasi iradenin daha cesur adımlar atarak, Türkiye'yi ön plana çıkarması gerekiyor. Örneğin 2008-2009 yılında yaşanan küresel krizde Türkiye'nin daha iyi yönetilerek avantajlı duruma çıkarılması gerekirken, bu fırsat maalesef kaçırılmıştır.

■ Şerif Egeli

Türkiye muhakkak bölgesel ve küresel bir güç olacak. Çünkü Türkiye'nin birinci avantajı jeopolitik konumu. Dünyada etrafında bu denli nüfusa, servete sahip ülkenin bulunduğu başka bir ülke yok. Türkiye artık bu lojistik avantajını kullanıyor, her gün geliştiriyor. Türk Hava Yolları'yla geliştiriyor, özel nakliye şirketleriyle geliştiriyor, lojistik şirketleriyle geliştiriyor, demiryollarıyla geliştiriyor, büyüyen deniz ticaretiyle geliştiriyor. Türkiye bunu geliştiriyor devamlı surette. Bilhassa birkaç tane daha uluslararası büyük şirkete Türkiye'yi merkez olarak kabul ettirebilirsek, bu lojistik avantaj çok daha büyüyecektir. O bakımdan Türkiye'nin bu bölgede, kendi bölgesinde muhakkak bir güç olacağına inanıyorum. Çünkü çok iyi bir altyapısı ve çok iyi bir sanayisi var. Taahhüt sektöründe de çok iyi; bugün taahhüt alanında dünyanın Çin'den sonra ikinci büyük ülkesi. Bu, çok büyük bir güçtür. İkincisi Çin mucizesi bitti. Niye bitti? Çin halkı zenginleşmeye başladı, işçilik pahalalanmaya başladı. Ayrıca çok uzak bir bölgede olduğu için lojistik olarak Çin'in Avrupa'yla teması kesildi. Çünkü Avrupalılar artık paraları olmadığı için stok tutamıyorlar; uzun vadede mallarının gelmesini bekleyemiyorlar. Bu bakımdan Türkiye gibi, mallarını üç günde, ufak partilerde,

stok tutmadan devamlı alabilecekleri pazarlara ihtiyaçları var ve bunu da buldular. O bakımdan Türkiye gittikçe güçleniyor. Fakat görüyoruz ki Çinliler, büyük bir uğraşıyla Uzakdoğu-Avrupa tren hatlarını, boru hatlarını bitirmeye çalışıyorlar. Bütün bunlar bittiği zaman Uzakdoğu'da da lojistik avantajlar meydana gelecek. Bundan önce Türkiye'nin bir kategori öteye atlaması lazım; yani ucuz işçilikle rekabet edemediğimiz sektörleri bırakmamız, katma değeri yüksek alanlara girmemiz lazım. Örneğin basit inşaat demiri yerine, özel çelik satmamız lazım. Basit kumaş yerine kendi markamızda olan, dünyaca kabul edilen, tasarım ürünü, yüksek kaliteli tekstil satmamız lazım; tıpkı İtalya ve Fransa gibi. Ve mutlaka hizmet kalitemizi yükseltmemiz lazım. Bunları yapacağımıza inanıyorum. Çünkü herkes bunun arayışı içinde Türkiye'de. Ciddi yatırımlar yapılıyor. ARGE'ye de önemli paylar ayrılıyor. Bunu beyaz eşya sektöründen elektronik sektörüne kadar her yerde görüyoruz. O bakımdan Türkiye'nin gücünün çok büyüyeceğine inanıyorum. Ve Avrupa ihtiyarladıkça, nüfusu ve işçisi azaldıkça ciddi bir sanayisi kalmayacak. İşte bakın, bugün otomobil üretimi 1 milyon adedin üzerine çıktı Türkiye'de. Bunun çoğunluğu da dışarıya gidiyor. Diyebilirim ki otomotiv sanayimiz de büyüyecek; bununla beraber yan sanayisi de büyüyecek. Kısaca büyük imkânlar var gelişmeye açık. Ben kendi adıma çok ümitliyim Türkiye için. Yeter ki Türkiye politik bir hata yapıp Avrupa Birliği'nden, Batı'dan kopmasın ve dostu olan Ortadoğu ve Orta Asya ülkeleriyle kavgaya atmasın.

■ M. Yalçın Egemen

Türkiye İhracatçılar Meclisi'nin 2023'teki 500 milyar dolar ihracat hedefi DEİK'in de hedefi olmalı. Bununla birlikte TİM-DEİK işbirliğinin bilhassa Afrika ülkelerinde kurulacak iş konseylerinde çok başarılı olacağı düşüncesindeyim.

■ Cenap Eke

İnancım o ki, 2023'te Türkiye'miz güçlü sanayiye ve güçlü ihracat potansiyeline sahip bir ülke olacaktır.

■ Aykut Eken

2023 için hedefler koymak, projeksiyonlar yapmak güzel, ama acaba ulaşabilecek miyiz? Mühim olan bu. Bence Türkiye pahalı bir ülke. Bugün iş dünyasında el emeği, elektrik, enerji, hepsi pahalı. Fiyatlar olarak Avrupa seviyesindeyiz. Hatta bazı yerlerden bile pahalıyız. Bazı tedbirlerin alınması lazım Türkiye'de. Bugün devlet bir sürü sübvansiyonlar veriyor ama bu sübvansiyonlar tam olarak doğru mu veriliyor, tanıtım bilinçli mi yapılıyor, şirketler bilinçli mi kuruluyor? Her sektörden, her ticaret örgütünden işadamlarının bu konularda el ele verip, örgütlenip, kurultay halinde, "Ne yapabiliriz, nerede hatamız var, ortak olarak ülkeyi nereye götürebiliriz?" konularına bakması lazım. 2023'te biz o zaman başarılı olabiliriz. O zaman 500 milyar dolar yapılabilir, çünkü yapılamayacak bir şey değil ticaret hacmi olarak. Bugün zaten epey yol alınmış durumda, eskiye baktığımız zaman. Ancak daha bilinçli bir şekilde yapılması lazım.

■ Zeynel Abidin Erdem

Türkiye ulus olarak içerisindeki parçalanmayı engellediği ve barışçıl bir ortam yarattığı sürece kazançlı olacaktır. Sürekli bölünen, etnik grupların cirit attığı, katliamların yapıldığı kavgacı bir konumda olmamalıdır. Türkiye, bugün itibarıyla bankaları ve ekonomik durumuyla sağlam bir görüntü sergilemektedir. Bu özelliği ile bölgesel bir aktör olabileceğini kanıtlamıştır. Siyasi ve ekonomik istikrar, ülkemizi geleceğe taşıyacak sağlam temeller olacaktır.

■ Nihat Ergün

Ülkemizin dünyanın en eski medeniyetlerinin, büyük imparatorluklarının yaşadığı, yüksek kültürel birikimli bir geçmişinin olmasını; Ortadoğu ve Balkanlar'da sanayileşme yolunda olan bir coğrafyada bulunmasını ve bu coğrafyadaki ülkelerle aynı kültürel alt yapıya sahip olmasını en önemli fırsatlardan biri olarak görüyoruz. Ülkemizin maden, su, tarım, turizm, insan kaynağı potansiyeli de fırsat olarak değerlendirilebilecek diğer bir husustur.

Önümüzdeki dönem Türkiye'nin altın çağı olmaya aday bir dönemdir. Bölgesinde en hızlı gelişen ekonomilerin başında gelen Türkiye'nin en büyük avantajlarından biri de eğitimli genç nüfusedir. Yaş ortalaması gittikçe yükselen Avrupa ülkeleri, nitelikli işgücü yetersizliğinden kaynaklanan ekonomik sorunlarla baş etmeye çalışmaktadırlar ve bu sorunlar önümüzdeki dönemde daha da derinleşecek gibi gözükmektedir. Bu ortamda Türkiye, bölgesinde ve dünyada söz sahibi bir ülke haline gelecektir. Önümüzdeki yıllarda AB'ye tam üyelik müzakereleri başarıyla sonuçlanırsa Türkiye, gerek ekonomisinin dinamizmi, gerekse demografik yapısıyla AB'nin lider ülkesi olma yolunda ciddi bir fırsata sahiptir.

Ortadoğu'da başta Filistin sorunu olmak üzere uluslararası sorunların çözülmemesi ni ve bazı ülkelerin mevcut sorunları alevlendirerek bölge barışını tehlikeye atmalarını başlıca tehdit olarak değerlendiriyoruz. Barışın olmadığı ortamda turizm, sanat, kültür, ticaret, teknoloji ve sanayinin gelişmesine, ülkelerin refah düzeyini artırmasına imkân olmayacaktır. Dünya çapında en son 2009 yılında yaşadığımıza benzer ekonomik bir krizin yaşanması, olabilecek diğer tehdit unsurlarından biridir. Ayrıca dünyada fosil enerji kaynaklarının tükenmesi, çevre sorunlarının büyümesi, iklim değişikliği nedeniyle kuraklık, sel, kasırga felaketlerinin artması da ülkemizi etkileyecektir. Ülkemiz pazarlarında Çin, Hindistan, Brezilya gibi geleceğin büyük ekonomisi olmaya aday ülkelerin payının artması ise göz önünde bulundurulması gereken diğer bir husustur.

Hükümetimiz dönemde komşularımızla ve bölgemizdeki diğer ülkelerle kurulan iyi ilişkilerin ve başlatılan teknolojik, sınai ve ticari ortak çalışmaların, bu fırsatların değerlendirilmesi açısından önemli bir adım olduğunu düşünüyoruz. Söz konusu coğrafyada ülkemiz, hem diplomasi hem de sanayi ve ticaret alanında en çok birikime sahip ülkelerden biri olmaktadır. Bu birikim ve yeraltı-yerüstü kaynakları, söz konusu ülkelerin ihtiyaçlarını anlamayı kolaylaştıran ve ilişkilerin geliştirilmesine zemin hazırlayan ortak kültürel altyapıyla beraber değerlendirildiğinde ülkemizin sanayi, ticaret ve diplomasi alanında

lider ülke olması perçinlenmiş olacaktır. Ülkemizin 2023 yılında teknoloji, sanayi, ticaret ve uluslararası ilişkiler gibi pek çok alanda dünyanın önde gelen 15 lider ülkesi arasında, Ortadoğu ve Balkanlar'da ise birinci sırada yer alacağını düşünüyoruz. Yine 2023 yılında dünyanın en büyük 10 ekonomisinden biri olmaya adayız.

Açıkçası bu söylediklerimiz 8-10 yıl öncesine kadar çoğu kişi için hayal gibi telakki edilmekteydi ve adeta ülkemizin üstüne bir ölü toprağı serpilmışti. Fakat şimdi görmekteyiz ki her organizasyonda kendine yer arayan, uluslararası toplumda vuku bulan her gelişmede fikrine danışılmadan harekete geçmenin imkânsız olduğu, dünya dengelerinin kurulduğu terazide ağırlığı ihmal edilemez bir Türkiye vardır. Bu da göstermektedir ki, bu ülke bir şeye inanmışsa ve o yolda gerçek gücünü ortaya koymuşsa başaramayacağı hiçbir şey yoktur, hiçbir şey bizim için hayal değildir.

■ Hüseyin Erkan

Ben 2023'te Türkiye'yi bölgesel bir güç olarak görüyorum. İstanbul'u da bölgesel bir finans merkezi olarak görüyorum. Bunun için biz elimizden gelen her türlü gayreti gösteriyoruz. Gerçekten İstanbul'u uluslararası bir finans merkezi haline getirecek bazı projelere imza atmaya çalışıyoruz şu anda; bunların fizibilitelerini yapıyoruz. Ben çok umutluyum. İstanbul 2023'te bir bölgesel finans merkezi olacaktır. Onun getirdiği güçle tabii bölgenin de hem siyasi, hem ekonomik, hem de finansal açıdan – bunun reel sektöre de yansımaları olacaktır mutlaka– bir merkezi haline geleceğini düşünüyorum. İMKB olarak da şirket sayımızın asgari 1.000'e çıkacağını tahmin ediyorum. En azından yoğun bir halka arz seferberliği başlattık Türkiye'de. Bu elbette Türkiye'nin tamamını ilgilendiren bir konu. Bu nedenle de bütün kurumların, özellikle Odalar ve Borsalar Birliği'nin burada çok büyük desteğini görüyoruz; onlarla bire bir çalışıyoruz. Dolayısıyla 2023'te şirket sayımızı 320'den asgari 1.000'e çıkartmayı planlıyoruz. Bu açıdan da Türkiye'nin hakikaten bir bölgesel güç olacağını düşünüyorum.

■ Tuğrul Erkin

Türkiye hakikaten şaşırtıcı başarılar elde etmiş bir ülke. Cumhuriyetin kuruluşu, İstiklal Savaşı zaten şaşırtıcı bir başarı. Atatürk'ün dönemindeki sanayileşme hamlelerinin, şehirleşme hamlelerinin çok büyük başarılar olduğuna inanıyorum. Okuma yazma seferberliği, yeni harfler, kıyafet devrimi, vs. Son senelerde ihracatta kaydedilen gelişmeler de en az bunlar kadar önemli ve şaşırtıcı. 1965 yılından beri devlet bürokrasisinde veya özel sektörde faaliyet gösteren, döviz sıkıntısını en yakından yaşayan, Türk Parasını Koruma Kanunu'nun getirdiği sorunları bilen bir kişi olarak, ihracatta yaşanan gelişmeleri çok çarpıcı bulduğumu söyleyebilirim. Geçmişteki 2,2 milyar dolarlık bir dış ticaret hacminden bugün sadece Rusya ile 35-40 milyar dolarlık ticaret hacmine erişilmesi, Avrasya ülkelerini üst üste koyarsak 50-55 milyar dolara erişilmesi ve Türk işadamlarının o bölgelerin en uzak şehirlerinde bile çalışır olması hiç de azımsanacak bir başarı değil. Ben 25 milyar dolar ihracat hedefi konulduğu zaman bunu çok şüpheyle karşılamıştım. Dolayısıyla şimdi

bu gibi hedeflere daha olumlu bakıyorum. 2023'e kadar aşağı yukarı 13 sene var. “13 sene içinde Türkiye'nin ihracatı 500 milyar dolara erişir mi?” dersiniz, “Erişemez” demem. Tabii bunu besleyecek ekonomik yapı da çok önemli. 500 milyar dolarlık dış ticaret hacmine eriştiğiniz zaman, aşağıda da onu besleyecek malı bulabilmeniz lazım. Mevcut patateslerle, fanilalarla bunu yapmanız mümkün değil. Ama rekabete dayalı sistem doğru dürüst çalışmaya başladığı zaman olmadık şeyler çıkabiliyor. Mesela 500 bin ton tavuk ihraç edilecek. Bu çarpıcı bir şey. Müteahhitlerin yaptıkları işlerin hiçbir zaman bu seviyeye geleceğini beklemiyorduk. Dolayısıyla başka sektörler de gelişecektir.

Ama her gelişmenin bir bitiş noktası, tükenme noktası vardır. O noktaları atlamak için çok ciddi reformlar yapılması lazım. Bunlar için de tabii bir sürü altyapı reformları yapılması lazım. Enerji sektöründe bu ihtiyacı yakından görüyorum. Öbür sektörlerde de var. Daha düne kadar büyük şirketlerin enerjiye bu kadar çok ilgi göstereceklerini, büyük yatırımlara gireceğini aklımızın ucundan bile geçirmiyorduk. Şimdi 1-1,5 milyar dolarlık yatırıma giren belki on tane şirket var enerji sahasında. Bunlar bir zincir reaksiyonu da yaratabilir, sektörü daha da ileri götürebilir, turizmde olduğu gibi. Turizmde bütün Türkiye'de 20-25 bin yatak varken, 200-250 bine çıktı bu rakam. İstanbul'da 1.000 yatak zor bulunuyordu 1970'li yıllarda, bugün kaç tane var bilmiyorum. Bütün mesele bunun oluşabilmesi için altyapıyı hazırlamak. Tabii burada siyasi istikrarı da kastediyorum biraz. Politikaların birbiriyle dengeli bir şekilde geliştirilmesini istiyorum. Birisinin yaptığını öbürü bozarsa, bir tanesi öbürünün tam karşısında bir politika izlemeye kalkarsa bu işler yatar. Yabancı sermaye girişi de fena değil, son krizi bir kenara bırakırsak. Fakat önümüzdeki ciddi sorunlardan biri şudur: Biz 1990'larda Rusya'ya, Avrasya'ya girerken rakibimiz yoktu fazla karşımızda. Diyebilirim ki şayet Yugoslavya yıkılmış olmasaydı, biz Moskova'da yaptığımız işlerin yarısını alamazdık. Onun için o tür fırsatlar da önemli, çevremizdeki ülkelerle. Dolayısıyla çok dengeli bir dış politika izlememiz lazım. İçeride demokrasiyi oluşturmamız lazım. Kişi güvenliğini sağlamamız lazım. Demokratik ve laik cumhuriyeti korumamız lazım.

■ Fahri Gökyayla

Türkiye, 2023 yılında 500 milyar dolar ihracatı önüne hedef olarak koymuş; demokrasi ve özgürlüğe inanan; inançlara, kültürlere saygılı; bölgesinde ve dünyada barışı, huzuru ve zenginliği hedefleyen büyük bir devlettir.

Önümüzdeki dönemde Türkiye'nin yükümlülüklerinin daha çok artması ve dünyada üç temel iktisadi alanın oluşması bekleniyor. İlk grupta petrol ve doğalgaz kaynaklarına yaslanacak ülkeler olacak. Başta Suudi Arabistan olmak üzere Körfez ülkeleri, Rusya, İran, Irak ve kısmen Brezilya bu kümede yer alıyor. İkinci grupta, rekabet avantajlarına sahip net ihracatçı ülkeler olacak. Kore, Çin, Hindistan gibi cari fazla veren ekonomileri bu kümede sayabiliriz. Üçüncü grubu ise inovasyon odaklı, teknoloji geliştirme kapasitesi yoğun, yüksek katma değer yaratan ve ithalat kapasiteleri güçlü ülkeler oluşturuyor. Bu kümede de ABD, Avrupa ve Japonya var.

Şu anda Türkiye, bu üç kümenin hiçbirinde değil. Bu noktada geleceği düşünmek ve tasarlamak önem kazanıyor. Bu kümelerdeki ülkeler ile ihracat, yatırımlar ve üçüncü ülkelerde işbirlikleri alanında neler yapabileceğimiz önem kazanıyor.

■ Nihat Gökyağıt

Ben Türkiye'nin istikbalini çok parlak görüyorum. Neden? Bir kere tahmin edildiğinden çok daha fazla genç, iyi yetişmiş insanlar geliyor. Müteşebbis ihraç ediyor Türkiye artık. Türk işadamları Sovyetler Birliği'nde neden başarılı oldu? Çünkü orada müteşebbis yok. Sovyet idaresi kökünü kazımış girişimcilik ruhunun. Oysa biz gitmişiz oraya, "Bunu yaparız," demişiz. "Yahu nasıl yaparız?" demişler. "Niye yapmayalım?" demişiz, cesaret vermişiz oradaki partnerlerimize. Bu durum devam ediyor hâlâ. Çünkü Türklerde bir müteşebbis heyecanı var. O zamanlar Sovyet dünyasındaki çeşitli cumhuriyetlerden gelenler, "Türkiye bu sıçramayı nasıl yaptı?" diye soruyorlardı. Biz kendimizi biraz olduğumuzdan küçük görüyoruz. Türkiye hakikaten büyük bir dinamizm içinde. Hangi iktidar gelirse gelisin arkada bir iş âlemi var, almış başını gidiyor, önlemek mümkün değil.

Bazı şeyler için zor hedefler almak lazım. Kolay hedef alırsan yavaşlırsın. 2023 yılında Türkiye'nin ilk 10'a girmesi belki çok zor bir hedeftir, ama oraya ulaşmak da büyük bir hareket getirir. Bunlar bence zor hedefler. Ama öyle zannediyorum Türkiye oraya ulaşır. Bakın G-20'ye Türkiye'yi aldılar. Demek ki 20 ülke arasına girmiş. Oradan G-8'le toplantı yapmaya başladılar. Bunlar güzel işaretler. Keşke siyasette de tüm partiler anlaşarak mesafe alsalar. Çünkü böyle kafa kafaya vurularak ilerleme olmuyor. Kritik konularda iktidar muhalefete diyecek ki, "Tamam bunun getirisini paylaşayım seninle, ama götürüsü de var bunun. Onu da paylaşalım." Bu şekilde ilerlenmesi lazım. Aksi takdirde birbirlerine rahat vermeyen partilerin Türkiye'ye bir fayda sağlaması mümkün değil. Dolayısıyla buradaki en önemli hadise bu kavga'nın artık bu şekilde gitmemesi. Anlaşarak ilerlenmesi lazım. Ama ben şahsen ileriye dönük olarak Türkiye'yi çok parlak görüyorum. Zaten ben öteden beri hiç bedbin olmadım. İş muhiti de artık günümüzde sosyal sorumluluk bakımından çok daha duyarlı, eskisi gibi değil. Eskiden sadece "Ben ne kazanacağım?" diye düşünürlerdi. Sene sonu raporlarında, "Şu kadar yatırım yaptım, şu kadar vergi verdim, şu kadar istihdam yaptım, şu kadar kâr yaptım," derlerdi. Ama artık yetmiyor. Sen ne yaptın sosyal sorumluluk alanında? Türkiye oradan buraya geldi. Biz ustalarımızdan, Vehbi Bey'den, Nejat Bey'den çok şey öğrendik. Onları daha da ileriye götürmeye çalışıyoruz. Emin olun bunu yaparken, şirketimizi büyütürken duyduğumuz heyecanın aynısını duyuyoruz. Bu önemli. Türkiye bu noktaya geldi.

■ Emre Gönensay

Türkiye'nin Doğu ile Batı arasında oynamaya çalıştığı uzlaştırıcı ve bağlayıcı rol fevkalade önemli bir fırsattır. Aynı zamanda da her iki kesimin içindeki asırlık sorunlar bakımından bazı tehditleri de ortaya çıkarabilir. Bugün Türkiye'nin ortaya koymuş olduğu dış politika stratejisi dikkatli ve sabırlı bir şekilde uygulandığı takdirde ve ülke iç huzurunu

koruyabildiği sürece Türkiye'nin 2023 yılında bölgesinin ve dünyanın yıldız ülkesi olması kuvvetle muhtemeldir.

Türkiye'nin enerji alanındaki konumu da yukarıda sözü edilen Batı ile Doğu arasındaki rolünü somutlaştırıcı niteliktedir. Diğer bir ifadeyle transit yolları üzerinde bulunmasından dolayı enerji üreticileri ile tüketicileri arasındaki "karşılıklı bağımlılığı" (interdependence) gündemde tutarak ve vurgulayarak enerji oyununun barışçıl bir oyun olmasına katkıda bulunabilir.

■ İsmet Güral

Hızlı ve istikrarlı büyüyen ekonomimizin önümüzdeki dönemde ülkemiz için önemli fırsatları beraberinde getireceğini düşünüyorum. Avrupa'nın 6. büyük ekonomisi haline gelen ve krizden diğer ülkelere göre daha az etkilenen, derecelendirme kuruluşları tarafından kredi notu yükseltilen ülkemiz, yabancı yatırımcıları çekmektedir. Türk işadamlarının da dünyaya açılma süreci son yıllarda iyice hızlanmış, dünya adeta büyük bir köy haline getirilmiştir. Bu sayede ihracatımız artmış, markalaşma süreci başlamıştır. Türkiye'nin istikrarlı olarak büyümeye devam etmesi için önümüzde bir engel yoktur.

Türkiye'nin önündeki tehdidin ise içerideki ve dışarıdaki yıkıcı rekabet olduğunu düşünüyorum. Dışarıdaki yıkıcı rekabet çoğunlukla Çin kaynaklı olup, düşük kalitedeki ürünler ülkemizi hemen hemen her alanda istila etmiştir ve etmektedir. Kalite bilincinin yerleşmesi bu sorunu çözebilir. Yıkıcı iç rekabet ise gelişmekte olan işletmelerin iç ve dış pazarda rakiplerinin önünü kesmek için zararına bile ürün teklif edebilmeleridir ki, etkisi gerek taraflar, gerek ülke ekonomisi için kötü olmaktadır. Bunun yerine ihracatta alternatif pazarların araştırılması, üreticilerin korunması ve işbirliğinin artırılması denenebilir.

Türkiye önümüzdeki 10 yıl içerisinde, yıllık ortalama %5 ekonomik büyümeyle bölgesel stratejik ve ekonomik güç konumunu perçinlemeyi ve 2023 yılında dünyanın en büyük ilk 10 ekonomisi arasına girmeyi hedeflemektedir. Cumhuriyetimizin 100. yılında, genç nüfusunun yardımıyla, istikrarlı büyümesini devam ettiren, Ortadoğu ve Balkanlar'daki liderliğini pekiştirmiş, dünyada söz sahibi olan ve katma değeri yüksek ürünler ihraç eden bir ülke olmak, Türkiye için çok zor olmayacaktır. Elbette bunu gerçekleştirmek için ülkemizdeki her bireyin sorumluluklarını yerine getirmesi bu süreci hızlandıracaktır.

■ Mehmet Habbab

Bugün Türkiye dünyanın en büyük 17'nci ekonomisidir. Benim görüşüme göre 2023'te Türkiye 1'inci değil, ama ilk 10-12 arasında olacaktır kesinlikle. Bu öncelikle hem bölgesel, hem de küresel bir güçtür. Çünkü artık G-20 var. G-7, G-8 kalmadı. Artık G-8'lere yalnız dışişleri bakanları katılıyor. Çünkü o Batı'nın kulübü oldu. G-8'de Batı'dan başka bir ülke yoktur. G-20 ise daha geniş. Türkiye girdi, Suudi Arabistan girdi, Meksika girdi, Brezilya girdi, yani daha evvel burada olmayan ülkeler girdi. Ben Türkiye'nin ilk 10-12'de olacağını görüyorum. Hem bölgesel, hem küresel bir güç olacağına inanıyorum.

İkincisi Türkiye'nin bölgede bir lider haline geleceğine inanıyorum. Bir merkez olacak. Orta Asya'nın merkezi olacak. Azerbaycan'ın, Kazakistan'ın dışı açılan penceresi Türkiye olacaktır. Ortadoğu'nun bir nevi lideri olacaktır. Buradaki ülkeler her türlü problemi İstanbul veya Ankara'da halletmeye çalışacaklar, Türkiye'ye gelecekler. Türkiye'nin herkese eşit mesafede ve adaletli yaklaşımı bunda belirleyici bir unsurdur. İşte o zaman Türkiye tam bir lider konumuna gelmiş olur. İran zamanla değişebilir; gelecek 15 yıl içinde yumuşayabilir. İran'ın etkisi daha uzaklara gider. Pakistan, Afganistan, o taraflara daha büyük ehemmiyet verir. Türkiye'nin ise Orta Asya'da, eski Sovyet cumhuriyetlerinde ve Ortadoğu'da çok büyük bir fonksiyonu olacaktır. Ve bir miktar Balkanlar'da, Kosova, Makedonya, Bosna Hersek ve Arnavutluk'ta etkili olacağını düşünüyorum.

Türkiye ihracat bakımından da gelişecektir. 10 sene önce yapmadığımız ihracatı bugün yapıyoruz. Mesela bugün Türkiye'de software üretiliyor. Eskiden software yazmak Türkiye'de çok pahalı idi. Şimdi her sektör için software yazılabiliyor ve satılıyor. Designer'lar var, film yapanlar var. Türkiye genç nüfusu çok olan bir ülke. Gelecek gençlerin elinde. Ama her şey iyi eğitimden geçiyor. Teknoloji, çok hızlı gelişen ve istihdamı hızla artan bir sektör. Türkiye yeniliklere çok açık bir toplum. Özellikle gençler. Bu konuda Türkiye'nin önünün çok olduğunu düşünüyorum. Hatta teknoloji ihraç edeceğimiz günlerin geleceğine de gönülden inanıyorum.

■ Rifat Hisarcıklıoğlu

Gelecekte daha geniş ama rekabetçi bir küresel sistemle karşı karşıya kalacağız. Bu geleceği şimdiden anlamaya çalışmalı ve nasıl bir hazırlık içerisinde olmamız gerektiğini tartışmalıyız. İyimser ya da kötümser değil gerçekçi olmalıyız. Türkiye büyüdükçe, güçlendikçe, iddia ve sorumluluk sahibi oldukça, dünyanın geleceğine daha yakından bakmak durumundadır. Zira sistemden aldığımız pay arttıkça, sistemin sorunlarını daha yakından hissediyoruz.

Türkiye'nin büyük bir rekabet potansiyeli var. Doğru politikalar benimser ve rakiple-rimizle eşit koşullarda yarışma fırsatı yakalarsak, özel sektörümüz Türkiye'yi önce bölgesel sonra da küresel bir güç yapacak kapasiteyi inşa eder. Bir ülkede ne kadar yatırımınız varsa, ne kadar insana iş veriyorsanız, malınız ne kadar rağbet görüyorsa, ne kadar kalite üretebiliyorsanız, müteahhitleriniz ne kadar prestijli işler üstlenip neticelendiriyorsa, pasaportunuz o kadar güçlü olur.

Bu perspektifle Türkiye'nin teknolojik ve lojistik altyapısını geliştirecek, girdi maliyetlerini düşürecek önlemleri alması gerektiğini düşünüyorum. Bir de zihinsel kodlarımızı değiştirmeliyiz. İş süreçlerimizde verimliliği artırmalıyız. Pazar anlamında tüm dünyaya odaklanmalıyız. Teknoloji üretmezsek, inovasyonda zayıf kalırsak işimiz daha zorlaşacaktır. Unutmamak gerek, biz sırtını doğal kaynakların rantına yaslayan bir ülke değiliz.

Önümüzdeki yıllarda dünyada 3 temel iktisadi alanın oluşmasını bekliyorum. İlk grupta petrol ve doğalgaz kaynaklarına yaslanacak ülkeler olacak. Başta Suudi Arabistan olmak üzere Körfez ülkeleri, Rusya, İran, Irak ve kısmen Brezilya bu kümede yer alıyor. İkinci

grupta, rekabet avantajlarına sahip net ihracatçı ülkeler olacak. Kore, Çin ve Hindistan gibi ekonomileri bu kümede sayabiliriz. Üçüncü grup olarak da, inovasyon odaklı, teknoloji geliştirme kapasitesi yoğun, yüksek katma değer yaratan ve alım gücü yüksek ülkeler. Bu kümede de ABD, Avrupa ve Japonya var.

Şu anda Türkiye, bu üç kümenin hiçbirinde değil. Bu noktada geleceği düşünmek ve tasarlamak önem kazanıyor. Bu kümelerdeki ülkelerle ihracat alanında, yatırımlar alanında, üçüncü ülkelerde işbirlikleri alanında neler yapabileceğimiz önem kazanıyor. Önümüzde duran bu tablonun içerisinde TOBB ve DEİK olarak sorumluluklarımızın farkındayız. Bölge bazında politikalarımızı netleştirdik.

Bugün Türkiye, çevre coğrafyadaki en büyük sanayi üretim kapasitesine ve sanayi ürünü ihracatına ulaştı. Bizler bunu, petrol veya gaz gibi doğal kaynaklara dayalı olmadan, sadece kendi girişimci gücümüzle başardık. İş dünyamız, Türkiye'nin küresel arenada yükselen gücünü devamlı kılacaktır. Türkiye önümüzdeki 10 yılda, sadece "bölgesel güç" olmakla kalmayacak, aynı zamanda "küresel güç" konumuna yükselecektir.

Türk özel sektörü olarak hedefimiz, dünyanın en büyük 10 ekonomisi arasında yerini almış, milli geliri 2 trilyon doların üzerine çıkmış bir Türkiye'dir. Bu hedefe ulaşabilmek için dünyanın 100 büyük şirketi içinde küresel milli şirketleriyle yer alan, en az üç sektörde dünya lideri olan, 500 milyar dolar ihracat yapan, taklit etmeyen, icat çıkaran, bilim üreten, teknoloji ihraç eden, kaliteli demokrasisi ve güçlü ekonomisiyle çevresine örnek teşkil eden bir Türkiye olmalıyız.

■ Samet Inanır

Türkiye'nin işi çok ama çok zor. 2023 çok belirleyici değil, asıl 2030'lar bandı önemli. Sadece Uzakdoğu değil; Mısır, Pakistan, İran, kısmen Cezayir gibi ülkelerin rekabeti karşısında kalacağız, pek çok motor endüstri kolunda. Cari açığımızı kontrol etmemiz çok zor. Buna karşın demografimiz gereği çok büyük sosyal güvenlik harcamalarıyla muhatap olacağız. Enerjide elektriğin önemi artıp fosil bağımlılığı azalınca Ortadoğu'nun da ekonomik büyüklüğü daralacak. İstihdam yaratıcı yeni sektörleri doğurabilecek miyiz? Sağlık endüstrisinde, enerji teknolojilerinde, nano-teknoloji üretiminde, ki bunlar gelecekte istihdam yaratma potansiyeli yüksek alanlar, şansımız çok yokmuş gibi gözüküyor. Türkiye'de vergi mükellefi sayısı ile seçmen sayısı arasındaki uçurumu gidermediğimiz müddetçe bu alanlarda kamu politikaları geliştirmemiz imkânsız gibi. Ben şahsen hiç iyimser değilim. Ama 10 yıllık vadede makine sektörünü güçlendirmek ve her şeye rağmen tekstili, ölmek üzere olan bir hasta olarak algılamamak gerektiğini düşünüyorum. Eximbank yeniden yapılandırılmadan ve güçlendirilmeden de başarı sağlayabileceğimizi düşünmüyorum.

Gelecekte Türk dış politikasının siyasi değil, ekonomi odaklı bir içeriğe bürünmesi yönünde bir gündem oluşmalı. Bugün İngiltere dış politikası üzerine başlayan tartışmaları 10 yıl sonra Türkiye'de de yaşayacağız. Bu yüzden İngiltere'yi iyi takip etmek gerekiyor. Hayalimde vergi toplayabilen ve demokrasi yoluyla terör sorununu çözmüş bir Türkiye var. Bu ikisini gerçekleştirebilirsek bir gelecekte bahsedebiliriz. Aksi halde kanseri yok

eden nano-teknolojik robotlar için 200.000 TL ödemek durumunda kalacağımız günler geldiğinde, ürettiğimiz yığma tuğlaları satarak gideceğimiz bir yer olmayacak.

Kısa vade (2-5 yıl bandı) için ise sadece iki araç var elimizde: Birincisi, Eximbank'ın yeniden yapılandırılması ve güçlendirilmesi; ikincisi, 30'dan fazla ülkede, bütün rakiplerimizin sahip olduğu fakat bizim olmadığımız, 8-10 kişinin çalışacağı ticaret ve yatırım ofisleri kurmayı becerebilmek. Bunları da protokol odaklı değil, iş geliştirme odaklı oluşturmak.

■ Haluk Kabaalioglu

Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşunun 100'üncü yılında uluslararası arenada önemli bir küresel aktör olması hepimizin paylaştığı ortak bir arzudur. Günümüzde, halen küresel ekonomik krizin etkileri hissedilmesine rağmen, dünyanın en büyük 16'ncı ekonomisi olma konumunu koruyan Türkiye'nin 2023 yılında en büyük ilk 10 ekonomi arasına yükselmesi beklenmektedir. Bunun başarılabilmesi için öncelikle Türkiye'nin Avrupa Birliği'nde de olduğu gibi, bilgiye dayalı ekonomiye geçiş sürecini hızlandırması gerekmektedir. Bilindiği gibi Avrupa Birliği, "2020 AB Stratejisi" kapsamında, bilgiye ve yenilikçiliğe dayalı, kaynakları verimli kullanan, çevreci, daha rekabetçi ve aynı zamanda yüksek istihdam sağlayacak, sosyal ve bölgesel uyumu destekleyen bir ekonomi oluşturmayı öngörmektedir. Buna paralel olarak, TÜBİTAK'ın hazırladığı 3Vizyon 2023: Bilim ve Teknoloji Stratejileri" kapsamında, Türkiye'nin "en az üç bilgi ve iletişim teknolojisi alanında, dünyada ilk akla gelen ya da tercih edilen ülke konumuna gelmesi" için izleyeceği strateji belirlenmiştir. Bu bağlamda Türkiye'nin 2023 yılında bilgi ve iletişim teknolojileri altyapılarını güçlendirmiş; bilim, teknoloji ve yenilikçiliği teşvik ederek katma değeri yüksek üretimlerini geliştirmiş ve bu gelişmelerin ekonomik ve toplumsal faydalara dönüştüğü bir konuma gelmesi beklenmektedir. Bu süreç zarfında, Türkiye'nin yenilikçilik ve ARGE alanlarında yapmış olduğu yatırımlar ve girişimler belirleyici olacaktır. Buna ilaveten dikkate alınması gereken bir başka önemli dinamik unsur ise, Avrupa Birliği'nin yaşanan bir nüfus yapısına sahip olmasının ekonomik ve sosyal açıdan kendisine getireceği sorunlara karşın, Türkiye'nin genç nüfusuyla daha güçlü bir konumda olacağıdır. Türkiye'nin genç nüfus yapısına sahip olması bir yandan ülke için büyük bir fırsat teşkil ederken, öte yandan işgücü artışıyla iş imkânlarının aynı hızda artmaması durumunda önemli bir soruna da dönüşebilecektir. Buna göre Türkiye'nin özellikle iş piyasasında esnekliği artırmaya yönelik ciddi yapısal reformlara önayak olması ve eğitim düzeyini yükseltmesi gerekmektedir.

Unutulmamalıdır ki, günümüzde ucuz emek avantajı ve gelişen teknolojileri izleme ve üretme becerisi ile Çin başta olmak üzere Doğu Asya ülkeleri, dünya piyasalarında önemli bir rekabet gücüne ve giderek artan bir paya sahiptir. Türkiye gibi ucuz emek açısından Doğu Asya ile rekabet edemeyecek konumda olan ülkelerin özellikle araştırma-geliştirme ve eğitime daha çok yatırım yaparak, nitelikli bir işgücü yetiştirerek, teknoloji tüketen değil üreten bir ülke olarak bilgi teknolojileri başta olmak üzere ileri teknolojilere uyum

sağlaması büyük önem taşımaktadır. Türkiye aynı zamanda coğrafi konumunun sağladığı avantajlardan da yararlanarak, büyüyen pazarlara yakınlığı, enerji ve ulaşım rotaları üzerindeki elverişli konumu gibi özelliklerini de kullanmaktadır. Ancak bunların ötesinde, göreceli rekabet gücüne sahip olduğu sektörleri teşvik ederek, yüksek teknolojiye ve insan kaynaklarına yatırım yaparak geleceğin dünyasına hazırlanmalıdır.

Diğer taraftan Türkiye'nin önümüzdeki dönem karşılaşılabilecek tehditlerin iklim değişikliği ve enerji kaynakları olduğu açıkça görülmektedir. Ancak Türkiye'nin jeostratejik konumu sayesinde önemli bir enerji koridoruna dönüşmesi ve komşu ülkelerle geliştirdiği ekonomik işbirliği sonucunda söz konusu tehdidi bir fırsata dönüştürme şansı elindedir. Bu noktada ülkemizin ekonomisinin büyümesinin enerji ihtiyacı artışı da beraberinde getirdiği gerçeği dikkate alınarak, çevrenin korunması ve ithal enerji bağımlılığının azaltılması için en uygun çözüm olan yenilenebilir enerji kaynaklarına yatırımın artırılması elzemdir.

■ Aldo Kaslowski

Türkiye'nin başta bölgesel, sonra küresel bir güç olma potansiyeli var şüphesiz. Ve bunu sadece ben söylemiyorum. Global ekonomiyle uğraşan arkadaşlarımız da bunu söylüyor. Türkiye'nin bu yönde bir şansı var önümüzdeki yarım asırda – 2023'ten biraz daha uzaklara gidiyorum ben. Bu hedeflere ulaşamamak diye bir şey yok. Bu mümkündür. Nasıl? Veyahut da neler olmaması gerekiyor? Olması gerekenler belli. Çok çalışacak-sın, iyi çalışacaksın, dürüst çalışacaksın. Bu zaten bizde var. Olmaması gereken şeyler: İstikrarsızlık. Başta siyasi istikrarsızlık. Çünkü siyasi istikrarsızlık, sonunda ekonomik istikrarsızlığa dönüşüyor. Bunun en güzel örneğini 2001 yılında gördük. Bu ülke, bu ülkenin insanları 2001 yılında neredeydi, nasıldı ve nereye geldi, nasıl geldi? İlk 5-6 yıl 2001-2006 döneminde siyasetlerle elbirliğiyle geldi. Bunu ispatladık. Yani aynı düşünceler, aynı hedefler olduğu vakit ve bizleri gündemi olmayan konularla uğraştırmadıkları vakit harikalar yaratırız. Dünyanın 17. büyük ekonomisine ulaşırız ve ulaştık. Avrupa'nın 7'incisi oldu bu insanlar. O istikrarla oldu. Dolayısıyla 2023 için konulan hedefler kesinlikle mümkündür. İhracatta 500 milyar dolarlar da mümkündür, yatırımlar konusunda daha fazla yatırım yapılması da mümkündür. 2023'te, biraz daha ileri gidersek, bunlar kesinlikle olur. İstikrar gerçekleşirse, Türkiye'yi gelecekte dünyanın ilk beş ekonomisi arasında bile görebiliriz.

■ Bahar Kovala

İçinde bulunduğumuz yüzyıl çok hızlı değişikliklerin yaşandığı, küreselleşmenin hızla ilerlediği bir dönemdir. Türkiye de gittikçe artan bir hızla küreselleşen dünyanın bir parçasıdır. Küreselleşme ülkelerin giderek dünyadaki gelişme ve sorunlardan daha fazla etkilenebilmesine yol açmaktadır. Dolayısıyla Cumhuriyet'in 100. kuruluş yıldönümü olan 2023 yılında Türkiye'nin bölgesinde ve dünyada hangi konumda olacağı, bölgesinin ve dünyanın hangi konumda olacağına oldukça bağlıdır.

■ Ali Kibar

Ben 500 milyar dolarlık ihracat hedefiyle ilgili çalışmaları arkadaşlarıma incelettim. Bugünkü Türkiye'nin ithalat ve ihracat dengesini, dış ticaret hacmini ortalama %5'lik büyümeyle 2023 yılına kadar taşırsanız zaten bu rakamlara ulaşıyorsunuz. Ama bu çalışma, paranın o günkü alım kabiliyetinin ne olacağını irdelemiş bir çalışma değil. Hacimler büyüyebilir. Ama o hacmin satın alabildiği güç, birimsel anlamda neye eşdeğerdir? O ürünler, o hammadde, o girdiler aynı yerde kalacak değil. Enerji piyasasında görüyoruz, maliyetin getirdiği birtakım baskılar, fiyat artışları oluyor. Bu gibi unsurları bir yana bırakacak olursak, birimsel anlamda o hacimleri ben hiçbir şekilde bir hayal olarak değil, doğal, olması gereken bir sonuç olarak görüyorum.

Bugün Türkiye zaten bölgesel bir güç halindedir. Daha da etkin olacaktır. Türkiye ilginç bir şekilde dünyada en fazla müteşebbisin olduğu, zannediyorum, ikinci ülke. İstatistiklere göre 460.000 müteşebbis var Türkiye'de. Yani ciddi bir müteşebbislik ruhu var. Bu müteşebbislerimizin başarılı olduğu birtakım aktiviteleri de görüyoruz. Özellikle bazı sektörlerde, daha önceki dönemlerde yaşanmış yanlış örneklerle, uygulamalara karşın bugünün örneklerinin hatalardan bertaraf edilmiş olduğunu, konuların daha dikkatli, daha duyarlı irdelendiğini görüyoruz. Bu anlamda gelecekte de bölgesel bir güç olmamız konusunda herhangi bir tereddüt yok. Hatta ve hatta şimdi bile biraz daha "dişimizi göstersek" bir anda daha etkin hale gelebiliriz. Çünkü zaten çevremizdeki ülkelerin çoğu farklı zafiyet veya sıkıntılar içerisinde; gerek dini anlamda, gerekse yönetim şekli ve coğrafyadaki hassasiyetler anlamında. Öte yandan Karadeniz hattının iletişim ve ulaşım kabiliyetleri açısından Türkiye önemli etkinliği olan, bölgesinde sözü geçen, itibar edilir ülkelerden biri. Ama önemli olan bunu global hale nasıl getireceğimiz. Etkinliğimizi global hale getirebilmek için farklı politikalar uygulamak lazım. Global anlamda en büyük olanlarla daha iyi iletişim, daha etkin işbirliği ve daha yoğun hacimli alışveriş ilişkisi içerisinde olmak, olabilmek lazım ki, sizdeki potansiyel bir sıkıntı onları da rahatsız edecek noktaya gelebilsin. Artık savaşlar, son altmış yıldır yerini ekonomik güce bırakmış durumda. Ekonomik güç, artık askeri gücün önünde gidiyor. Hatta artık yeryüzünde görünmeyen bir savaşın ciddi olarak ekonomik alanda verildiğini söylemek bile mümkün. Ekonomik anlamda ülkelerin kendi firmalarını yurtdışı faaliyetlerinde daha etkin bir şekilde desteklemelerinin ve onların farklı coğrafyalarda iş yapabilme kabiliyetlerini –finansman ihtiyaçlarını da göz önünde tutarak– artırmaya çalışmalarının, o güce ulaşmada önemli bir faktör olduğunu düşünüyorum. Global güç olabilmek için, global şirketleriniz olmalı. Bu da daha büyük miktarda üretebilmek tüketebilmek ve bunu ekonomik anlamda diğer coğrafyalara satabilmekle mümkün olur.

■ H. Ali Kilci

Önümüzdeki 15-20 yıl içerisinde enerji ve emtia fiyatlarının epeyce artması beklenmektedir. Türkiye zengin enerji kaynaklarına sahip olmadığından cari açığı ve cari açık oranı yükselecektir. Bu durum, düşük bir büyümeyi ve düşük bir cari açığı zorunlu

kılmaktadır. Böyle bir yolun izlenebilmesi ise zaman zaman siyasi ve ekonomik reformların yapılabilmesine bağlıdır. Ayrıca, düşük büyüme sonucu sosyal ve siyasal gerginlikler yaşanabilecektir.

Türkiye'nin uzun vadede de teknolojiye veya zengin doğal kaynaklara ya da rekabetçi ekonomiye sahip ülkeler arasına giremeyeceğini sanıyorum. Ama Türkiye marjinal bir ülke de olmayacaktır. Türkiye bugün olduğu gibi gelecekte de cari açık veren ve az rekabetçi ülkeler arasında yer alacaktır. Tıpkı Doğu Avrupa ülkeleri gibi.

■ Mustafa Koca

Ülkemiz son derece büyük fırsatların eşliğinde bulunmaktadır. Adeta fırsatları da tehditleri de içiçe geçmiş bir giriftlikte yaşıyoruz. Eğer çok bilinçli bir kendini yönetme becerisi gösterebilirsek, gelecek açısından fevkalade güzel bir yerde ülkemizi görme imkânımız bulunmaktadır. Ancak eğer kendimizi yönetmeyi beceremezsek, o zaman son derece sorunlu bir gelecekle karşı karşıya kalacağız demektir.

Bugüne kadar kurulan ilişkiler ve ittifaklar, bizler için sorunlarla imkânları beraberinde taşımıştır. Üzerimizdeki baskılar ve manipülatif etkiler, çevremizle bağımızı sorunlu kılmaktadır. Bu etkiler aynı zamanda kendi iç yapımızda bir kısım sosyolojik çatışmaları da organize etmeye devam etmektedir. İç sorunlarımızı hukuk, demokrasi ve adalet bağlamında çözüme kavuşturur, sistemimizi evrensel kabul noktalarına taşırsak, 2023 hedefinde bölgesel değil küresel güç olma noktasını yakalayabiliriz. Şu anda en yüksek tehdit, bu seviyeye ulaşmamızı engellemeye niyetli çatışma organizasyonlarıdır.

Ancak özellikle iç siyasal yapımızı salim kıldığımızda, ekonomik ve dış politik zeminlerde son derece ileri seviyelere yükselmemiz sorun olmaktan çıkacaktır.

■ Mustafa Koç

Türkiye şu anda dünyanın 17. büyük ekonomisi. 2023 yılında ise ilk 10'a girebileceğini düşünüyorum. Bunun için tabii politik istikrar çok önemli. Yatırım ikliminin düzeltilmesine ve iç-dış yatırımcıların daha çok teşvik edilmesi gerektiğine inanıyorum. Bu yöndeki ilerlemeler, üretim gücünü de daha fazla yükseltecektir. Burada tabii mali disiplinin de çok önemi var. 2001'de yapılmış olan yapısal reformlardan dolayı bankacılık sektörünün çok kuvvetli olması bizim için çok büyük bir avantaj. Zaten bu sayede, öteki ülkelere nazaran burnumuz kanamadan son krizi daha rahat geçirdik. Türkiye'nin ileriye dönük çok büyük bir potansiyeli var, Türkiye ekonomik açıdan hem küresel bir aktör olacak, hem de bölgedeki en önemli ülkelerden biri haline gelecek. Belki de bu hedefe ulaştığımızda biz AB'ye girmek istemeyeceğiz.

■ Mehmet Şükrü Koçoğlu

Türkiye'de genç, aktif, para kazanma hırslı olan çok sayıda aktörün olması, gelecek için önemli bir fırsattır (Fazla kişisel hırsların, ülke ekonomisine ve geleceğine olumsuz etki yapacağını da unutmamak gerekir). Yatırım amaçlı yabancı sermayenin ülkemize gelmesi

Türkiye ekonomisi için mutlak faydalı bir gelişmedir. Ancak özellikle telekomünikasyon, enerji ve diğer stratejik yatırımların tamamının yabancı sermayenin elinde olmasını, Türkiye’de ekonomik ve sosyal stabilizasyon sağlamazsa, gelecek için tehdit olarak algılayabiliriz.

Ben kişisel olarak, fakir ve bağımlı bir ülke içinde, zengin ve global bir dünya vatandaşı olmaya karşı duruyorum. 2023 yılında bilim, teknoloji, çevre duyarlılığı çok daha artmış ve AB ile bu konularda uyum konusunu büyük ölçüde aşmış bir Türkiye hayal ediyorum.

■ Bülent Koşmaz

13 yıl sonra, Cumhuriyetimiz 100 yaşına girecektir. Bu önemli eşik için ülkemizin dört bir yanında çeşitli kurumlar tarafından stratejik plan çalışmaları yapılırken, küresel rekabette de iş dünyası olarak iddialı hedeflerimiz bulunmaktadır.

- Dünyanın en büyük 10 ekonomisinden birisi haline gelmeyi,
- Araştırma ve geliştirmeye dayanan, yenilikçi ve rekabetçi bir ekonomik model kurmayı,
- En az üç sektörde dünya lideri olmayı,
- 500 milyar dolarlık ihracat yapmayı,
- Dünyada tanınan 20 marka üretmeyi,
- Dünyanın en büyük 500 şirketi arasında 10 Türk şirketine sahip olmayı hedefliyoruz.

Bu hedeflere de ulaşmak için son yıllarda kamu-özel sektör işbirliğiyle yürütülen başarılı ekonomi diplomasisinin sürdürülmesi ve bizi bu hedeflere ulaştıracak somut yollardan oluşan yol haritamızın çizilmesi hayati önem taşımaktadır.

Dünyanın en büyük ithalatçı ülkelerinde daha fazla pay elde etmek, ihracata yönelik olarak ürün bazında araştırma çalışmalarının yapılması ve pazarlara göre öncelikli ürünlerin belirlenmesi, dış ekonomik ilişkiler ve dış ticaret konularında nitelikli insan gücünün yetiştirilmesi için eğitim kurumlarının desteklenmesi, yasal mevzuattaki aksaklıkların giderilmesi ve bürokratik işlem yükünün azaltılmasının sağlanması, ARGE ve inovasyona dayalı sektörlerin desteklenmesi, özel sektörümüzün dış ticarete kur dalgalanmalarından doğan riskleri azaltacak finansal enstrümanlar ile tanıştırılması, bizi 2023 hedeflerine ulaştıracak önemli adımlar olarak öne çıkmaktadır.

Bu süreçte stratejik güç unsurlarımız, üstün girişimci ruha sahip insan gücümüz ve dünyanın dört bir yanına dağılmış, başarılı ve azimli işadamlarımızdır. Ülkemizin gücünün sınırları artık coğrafi sınırlarımızdan ibaret değildir. Diplomatomuz Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi’nde, donanmamız Afrika sahillerinde, müteahhidimiz dünya klasmanında, yöneticimiz Coca-Cola’da, iş dünyası temsilcimiz Dünya Odalar Federasyonu’nda, bürokratomuz İslam Konferansı’nda, edebiyatçımız Nobel akademisinde, bilim insanımız dünyanın en seçkin üniversitelerinde, yönetmenimiz Cannes film festivalinde zirveye çıkmıştır.

Günümüzde birçok kulvarda başarıya imza atan ülkemizin özel sektör temsilcileri olarak geleceğe umutla bakıyoruz. Çünkü biliyoruz ki umutlarını kaybeden toplumlar geleceklerini de kaybederler.

■ Turgut Koyuncuoğlu

Türkiye’yi daha fazla rekabet beklemektedir. Gelişen ülkelerle işbirliğine gidilmesi şarttır. Bizim daha fazla rekabet edebilir durumda olmamız gerekir. Bu gibi tedbirlerin bir an evvel alınması halinde Türkiye’nin ekonomik olarak çok güzel bir gelişme yaşaması, bölgesinde ve dünyada her türlü rekabetle baş edebilir hale gelmesi ve geniş bir platforma yayılarak 2023 yılına kadar dünya ekonomisinde sayılı bir yere gelmesi mümkün olacaktır.

■ Halil Kulluk

2023 yılı için konulan 500 milyar dolar ihracat gibi hedeflerde rakamsallaştırma çok önemlidir. Fakat o rakamların çizdiği çerçevenin içini doldurmak bence farklı bir boyut. 2023 beni çok coşturuyor, duyduğum zaman tüylerim diken diken oluyor. O coşkuyu yaşıyorum, çünkü ben cumhuriyetle büyüyen bir çocuktum, genç oldum, artık yaşımız ilerliyor. Türkiye’nin, hele bu coğrafyada, cumhuriyet sistemiyle yönetilmesi ve cumhuriyet değerlerine sahip olması çok çok önemli. Allah yolumuzu açık etsin, cumhuriyetimize sahip çıkalım ve güçlü olmaya devam edelim. Sabancı Üniversitesi ile TÜSİAD’ın bir yaklaşımı olan “Ulusal Inovasyon Girişimi” var, biliyorsunuz. Ben de onun üyelerindenim. Orada birtakım gruplar var, o grupların içinde bir de 2023 Grubu var. Ben o grubun içindeyim. Yanılmıyorsam 2005 senesiydi ve ekim ya da kasım ayı başıydı. İlk toplantısını yaptık grubun. Çok değerli işadamları, akademisyenler ve bürokratlar vardı. Hepimiz “2023 Türkiye”yi konuşuyoruz, ediyoruz, herkes güzel şeyler söylüyor. Ben şu yorumu yaptım çok sevdiğim bir hocama. “Hocam,” dedim, “2023 senesinde kismet olursa ben 62-63 yaşlarında olacağım. Ben o zaman Türkiye’nin güneyinde, o güzel sahil kasabalarından birinde emekliliğimi yaşamak isterim. Şimdi biz yenişimden bahsediyoruz; ulusal yenişimden, inovasyondan söz ediyoruz. 2023 senesinde belki yenişimin içinde olacak insanlar doğmadı bile şu anda. Ya da belki ilkokuldalar, ortaokuldalar, lisedeler. Hadi belki onları getiremeyiz ama burada üniversitede bir sürü öğrencimiz var. Niye bu grup içinde bir tek öğrenci yok? 2023’ü yaşayacak, yönetecek, ilerletecek bir tek kişi yok?” Buna hiçbir cevap veremedi. İçlerinde en genç bendim, o zamanlar 44 yaşında falandım.

Dolayısıyla 2023 şu anda ilkokul, ortaokul, lise, üniversite öğrencisi olan insanların elinde. Biz bu gençlere gerekli eğitimi verebiliyor muyuz? Gerekli vizyonu, misyonu ve coşkuyu verebiliyor muyuz? Yoksa bu gençlerin kafası karışık mı? Yoksa bu gençler gelecekte ümitsiz mi? Bunlar pek üzerinde durulmayan konular. Oysa bizim süratle bunlara değinmemiz lazım. Tabi ki yenişim, yenişim, yenişim... Bu çok önemli bir konu, lafta kalmamalı. Türkiye’de girişim var, ama yenişimsiz bir girişim... Dolayısıyla yeni yetişen gençler ümitsizliğe kapılıyor. “Parayı bulan köşeyi dönüyor,” diye düşünüyor. Fikre değer verilmeli ve bu gençler cesaretlendirilmeli, yüreklendirilmeli. Örnekler halk içerisinde, medyada paylaşılmalı. Dolayısıyla ben burada bir cesaretlendirme, yüreklendirme sürecinin başlamasının çok önemli olduğunu düşünüyorum. Bunları yaparsak Türkiye şüphesiz ki güçlü bir ekonomi olur. Ama güçlü bir ekonomi büyük bir ekonomi demek değil. Şimdi ekonomimiz büyüyor, ama güçlü olarak mı büyüyor, işte onu bir araya gelip konuşmamız

lazım. Büyürken gelişen ve güçlenen bir ekonomi olması lazım. Ben “2023 yılında hedeflenenler olur ya da olmaz” diyemem. Bunun olmasını canı gönülden isterim ama benim canı gönülden istememle bu olmaz. Bu gemiye yön verecek insanların bir araya gelmesi lazım. Bu gemiye yön verecek insanlar da devlet, hükümet, işadamları, akademisyenler, bürokratlar... Bu grupların bir araya gelmesi lazım.

■ Korhan Kurdoğlu

Ben Türkiye’de 500 milyar dolarlık ihracat yapılabilecek bir potansiyel olduğuna inanıyorum. Türkiye şu anda dünyanın 15’inci büyük ekonomisi. Belki 10-11’inci büyük ekonomi olma yolunda ilerleyebilir diye düşünüyorum. Türkiye genç, dinamik ve girişimci nüfusa sahip bir ülke. Dolayısıyla Türkiye’nin rekabette ön planda olacağına inandığı sektörler ve DEİK’te olması gereken enternasyonal vizyon aslında bir bütün olarak düşünülmeli. Ülkenin rekabetçi avantajlarını ön plana koyarak belli sektörlerde dünya çapında liderliğe oynamak için planlı ve programlı hareket etmelidir diye düşünüyorum.

■ K. Nail Kurt

İç siyasetteki soru işaretleri, çözilemeyen terör, düşürülemeyen işsizlik oranı, arzu edilen dengeye ulaşamayan gelir dağılımı, dış politikadaki bazı sıkıntılar, ARGE ve teknoloji geliştirme yatırımlarında halen yeterli seviyelere ulaşamamış olması, Türkiye’nin ortaya koymuş olduğu 2023 vizyonuna ulaşmadaki önemli tehdit unsurları olarak ortaya çıkıyor.

Diğer taraftan özellikle yukarıda bahsedilen tehdit unsurlarına yönelik hızlı çözümlerin geliştirilmesi halinde, Türkiye’nin sahip olduğu jeo-politik ve stratejik pozisyonu, son yıllarda hızla büyüyen ekonomisi, uluslararası açılım politikaları ve sahip olduğu genç nüfusu dolayısıyla 2023 yılında dünyanın 10 büyük ekonomisinden birisi ve bölgede lider güç olma hedeflerini yakalayabileceğini düşünüyorum. Ancak ülkenin kronikleşmiş sıkıntılarına acil ve sağlıklı çözümler getirilememesi durumunda bu hedefi, belirtilen süreler içerisinde yakalamak zor olacaktır.

Önümüzdeki 5 yıllık dönemde ekonomik büyümenin ve sosyal kalkınmanın istikrarlı bir yapıda sürdürülmesi için aşağıda sıralanan ve kalkınma planında da yer alan stratejik hususlarda gelişme ihtiyacı kaçınılmaz bir gerçek olarak ortaya çıkmaktadır:

- Rekabet gücünün artırılması
- İstihdamın artırılması
- Eğitim kalitesinin yükseltilmesi
- Beşeri gelişme ve sosyal dayanışmanın güçlendirilmesi
- Bölgesel gelişmenin sağlanması
- Kamu hizmetlerinde kalitenin ve etkinliğin artırılması

■ Tanıl Küçük

Halihazırda, dünyanın en büyük 20 ekonomisi arasında yer alan Türkiye’nin çok yüksek bir ekonomik potansiyeli olduğu hemen herkes tarafından kabul edilmektedir.

Önümüzdeki mesele, bu potansiyeli ortaya çıkarmak ve yüksek hızlarla büyümeyi sağlayabilmektir. 2023’te nerede olacağımız, büyümede ortaya koyacağımız performansa bağlıdır. Türkiye ekonomisinde büyümenin lokomotifini sanayi sektörüdür. Dolayısıyla sanayimizdeki seyir, büyümede de belirleyici olacaktır. Bugün dünyadaki duruma baktığımız zaman, rekabetin artık bilgi ve insan odaklı bir hal aldığını görüyoruz. Rekabetin merkezine, bilgi üretme yeteneği ve kalifiye insan gücü oturmuştur. Günümüz koşullarında, maliyete veya ucuz işgücüne dayalı rekabet için fazla şansımız kalmamıştır. Bugün Çin ve Hindistan gibi ülkeler birçok ürünü bizden daha ucuza imal edebilmektedirler. Yarın başkaları daha ucuza imal edecektir. Kaldı ki Çin ve Hindistan artık, ucuz işgücüne dayalı üretim kadar, teknoloji ve kaliteye dayalı üretimde de söz sahibi olmaya başlamıştır.

Bunlar bize şunu söylemektedir: Sanayimizin önümüzdeki yıllarda da yarışa devam etmesini istiyorsak, ARGE’ye, bilgi ve teknolojiye, özel beceriye, kaliteye, tasarıma, markalaşmaya dayanan ve yüksek katma değer yaratan bir üretim yapısına geçmeyi hedeflemeliyiz. Bu süreçte belirleyici öneme sahip konulardan biri de, nüfusumuzu iyi eğitmemiz ve işgücümüze küresel rekabetin zorunlu kıldığı becerileri kazandırabilmemiz gerektiğidir.

Sanayimizde ARGE, teknoloji ve yenilikçilik konularında çok önemli bir farkındalık gelişmiş ve kısmi başarılar da elde edilmiştir; ama daha yapabileceğimiz ve yapmamız gereken çok şey bulunmaktadır. Sanayimizin ARGE, teknoloji ve inovasyon kapasitesini yükseltmeye yönelik destek ve teşvikler artırılmalıdır. Rekabet gücünü geliştirecek, ülkemizdeki yatırım ve üretim ortamını iyileştirecek yapısal reformlar mutlaka devam ettirilmelidir. Kısaca, halihazırda elde edilen zemini daha ileriye taşıyabilmekte hem özel sektörümüze hem de hükümet ve ekonomi yönetimlerine görevler düşmektedir. Özel sektörümüz küresel rekabet mücadelesine devam etmeye kararlıdır. Hükümetler de gereken desteği verdiği takdirde, önümüzdeki yıllarda sanayimizin ve ekonomimizin küresel rekabet yarışında çok daha iyi bir noktada olacağı inancındayız.

■ Faruk Loğoğlu

Türkiye’nin 2023’teki yeri tamamen ülke içindeki gelişmelere bağlı. Türkiye demokratik, laik yapısını koruyabildiği; Avrupa-Atlantik camiası içindeki yerini almakta, korumakta ısrarcı olduğu; AB üyeliği hedefini kuvvetli bir biçimde kovalamaya devam ettiği takdirde 2023’te ben Türkiye’yi çok seçkin bir yerde görüyorum. Küresel bir güç mü olursunuz, bölgesel bir güç mü olursunuz? Bunlar bana göre izafi şeyler. Önemli olan Türk insanının, Türkiye’de yaşayan insanların mutluluk, huzur, güven hissinin yükseltilmesi, uygarlık yönünde mesafe almamız, kadın-erkek eşitliğini çok daha iyi bir şekilde gerçekleştirmiş olmamız, eğitim kalitesini yükseltmiş, eğitimde fırsat eşitliğini çok daha geniş tabanlara yaymış olmamız... Böyle bir Türkiye’yi 2023’te görebiliriz, diyorum. Ve bu bağlamda da Türk insanının siyasi anlamda doğru tercihleri yapacağına inanıyorum.

■ Cengiz Macun

Türkiye'nin 2023 görüntüsü, üretebilen ve ürettiğini satabilen, sanayisi kadar tarımına da önem veren bir ülke yaratma anlayışıyla çok güzel olabilir. Ancak gerek içeride, gerekse komşu ülkelerle olan ilişkilerde çok özenli ve yapıcı, ayrıştırmayan, bütünleyici politikaları dikkatle uygulayan bir siyasete ve bunu destekleyen iş dünyasına ihtiyaç duyuyoruz. Son söz olarak, Türkiye her konuda eğitime muhtaçtır. Kıskanmadan, karşılıklı saygıyla bütünleşmeliyiz, üretim yapmalıyız.

■ Mehmet Ali Neyzi

Siyasi sorunların ekonomimizi etkilememesini umarım. 2023 yılında Avrupa Topluluğu üyesi ve Ortadoğu'da lider bir Türkiye olacağına inanıyorum. Dünyanın ilk 10 ekonomisi arasında yer alan bir Türkiye'yi özel sektörümüzün yaratabileceğini düşünüyorum.

■ Aaron Nommaz

Teknolojik yenilikler üretmekten bugün olduğu gibi geri kalırsak pek umut verici beklentiler oluşamaz. Silikon Vadisi, istikbalin güçlü ülkelerini yaratacak türden oluşumların en güzel örneğidir. Önyargısız, aşırı milliyetçilikten arınmış, sadece yeni teknolojiler üretiminde öncülük yapacak beyinlerin özendirilmesi önemlidir. Futbolcular gibi onların da “yıldızlaşması ve zenginleşmesi” ve gençlere “Ben de onlar gibi olabilsem” diyebileceği örnekler oluşturması şarttır. Bu yönde amansız mücadele gerekir. Bizde halen böyle bir zemin yoktur. Çok değerli de olsalar mevcut sanayicilerimizle 2023'ün güçlü yaratıcı ülkeleri sıralamasında ön planda olmamız zordur.

■ Akın Öngör

Türkiye ekonomisinin 2020'li yıllarda daha da büyüyeceğini görüyorum. Bundan hiç şüphem yok. Türkiye, gayrisafi milli hasılasını büyütmenin ötesinde, satın alma gücü üzerinden baktığımız takdirde daha büyük adımlar atacak. Yani istatistiklere yansıyanın ötesinde, gerçek anlamda bir ekonomik büyüme yaşayacak. Satın alma gücü büyüyecek. Ama önünde çok büyük sıkıntılar da var. 85-90 milyonluk bir nüfusun iş ve aş konuları var. Fakat o kendi içimizde olan konular. Dünya ile ilişkiler olarak baktığımızda, biz dünyanın 16. büyük ekonomisiyiz ve daha yukarılara doğru yürüyeceğiz. Ben Türkiye'nin yaptığı ülkelerin daha da çeşitleneceğini görüyorum. Türkiye yeni pazarlar aramak zorunda, yeni kuşaklarla. Güney Amerika'da bugün Türkiye yok, olacak; Orta Amerika'da yok, olacak; şimdi uzak gibi geliyor, Afrika'da yeni yeni olmaya başladı. Aslında Afrika'nın ihtiyacı olan pek çok şey var. Bunu sadece ihracat açısından söylemiyorum. İthalat ve ihracat bir arada, genel iş hayatı olarak değerlendiriyorum. Uzakdoğu, Türkiye için çok önemli bir bölge. Benim esas büyümesini beklediğim alan bu. Türkiye, Uygur sorunu ve buna benzer meselelerden kaynaklanan siyasi tikanıklıkları aşabilirse, Çin'le çok büyük iş yapabilir. Çin, Uzakdoğu, Tayland, Vietnam, Kamboçya, Tayvan, Kore, Japonya, Singapur, Malezya, Avustralya... Ben Türkiye için çok büyük olanaklar yaratan bir Pasifik havzası olarak

görüyorum burayı. Buralarda ne kadar etkiniz şimdi? Henüz çok uzağız. Ama önümüzdeki 10-13 yıllık dönem içerisinde Türk iş hayatı buralara yayılacak. Bunun için siyasal ilişkilerin geliştirilmesi çok önemlidir. Ben bugünkü cumhurbaşkanının yaklaşımını doğru buluyorum. Bu ülkelere giderek, ikili ilişkilerin gelişmesine zemin oluşturarak iş hayatının gelişmesine kanallar açmak: Bu doğru bir yaklaşım.

Dolayısıyla ben 2023'te Türk ekonomisinin çok daha yaygın ülkelerle iş yapacağını görüyorum. Benim kanıma göre Türkiye için belki ekonomik olarak büyük bir küresel güç denemeyecek, ama Türkiye ekonomik açıdan önemli bir ülke olarak dünyadaki yerini alacak. Çünkü 2023'te ben öyle görüyorum ki ekonomik ağırlıklar Doğu'ya, Asya ülkelerine doğru kayacak. Türkiye burayla ne kadar işbirliği yaparsa, iş hayatında kendi gelişmesi de bu paralelde hızlanır diye düşünüyorum.

Ben 2023 yılına dönük olarak ülke içindeki sıkıntılara baktığımda, en temel konu olarak işsizlik, iş ve aş konusunu görüyorum. Çünkü hızla yükselen bir nüfus var. Bu nüfusu doyuracak iş hayatının gelişmesi için bizim tasarruflarımızın yetmemesi durumunda yurtdışından sermaye akışının sağlanması ve bunun sürekli kılınması gerekecek. Bunun yönetimi bence en temel konu. Buna yönelik olarak da, uluslararası siyasal alanda büyük savaşlar, büyük sorunlar olmadığı takdirde çözümler bulunabileceğini düşünüyorum. Ben iyimserim genelde. Tabii Türkiye'nin içinden geçtiği iç siyasal süreçler de var. Ben çok önemli aşamalardan geçtiğimiz kanısındayım. Önümüzdeki dönemde ortaya çıkabilecek tüm sancılara rağmen 2023-2025'te Türkiye'nin demokratik açıdan daha sağlıklı, insan haklarına saygılı, etnik farklılıklara bakmaksızın eşit hakların tanındığı bir ülke olmaya doğru gideceğini umut ediyorum. Tabii bu çok büyük sancılarla olacak; büyük sıkıntılardan geçeceğimizi düşünüyorum. Ama bunun bedeli de bu. Siyasal açıdan da Türkiye'nin, bölgesel anlamda çok daha önemli bir güç olacağını düşünüyorum.

■ Savaş M. Özaydemir

Hiç kuşkusuz büyüyen Türkiye ekonomisinin, esas itici gücünün sanayi olduğu göz ardı edilmeden, rekabetçi sanayi yapımızı geliştirmeli, özellikle inovasyona ve ARGE'ye önem veren bir sanayi modeline geçişi teşviklerle özendirmeli ve bunu ulusal bir sanayi politikasının en önemli uygulama başlıklarından biri haline getirmeliyiz.

Güçlü bir Türkiye ekonomisi için önümüzdeki dönemde; ekonominin kurumsal altyapısının güçlendirilmesi, reel sektörün yüksek katma değerli ürünleri üretmesi ve geliştirilmesine yönelik teşviklerin artırılarak sanayinin her anlamda güçlendirilmesi ile sanayinin artan yetişmiş işgücü talebi doğrultusunda mesleki eğitime daha fazla önem verilerek istihdam sorununa kalıcı çözümler üretilmelidir.

Türkiye'nin, Cumhuriyet'imizin 100. kuruluş yılı olan 2023 yılında, dış ticaret hacminin 1 milyar dolara, ihracatının ise 500 milyar dolara çıkması hedeflenmektedir. Halen dünyanın 16. büyük ekonomisi olan Türkiye'nin, anılan tarihlerde dünyanın en büyük ilk 10 ekonomisinden biri olması beklenmektedir. Bu büyük hedeflere ulaşma yolunda DEİK'in de kuruluş amaçları doğrultusunda iş konseyleri vasıtasıyla ülkemiz ihracatının,

firmalarımızın yurtdışı bağlantılarının ve işbirliklerinin geliştirilmesi konusunda önemli görevler üstleneceği muhakkaktır.

■ Süreyya Yücel Özden

2023'e doğru Türkiye'nin önündeki bazı fırsatlar şunlardır:

- Ortadoğu'da demokratik yönetimi ve genç nüfusuyla örnek bir ülke olmak.
- Enerji kaynaklarına sahip ülkeler ile tüketici durumunda olan Avrupa ülkeleri arasında "geçiş ülkesi" konumunda olmak.
- Rüzgâr, güneş, kömür ve su kaynaklarında önemli potansiyele sahip olmak.
- Bölge ülkeleriyle kıyaslandığında, daha iyi eğitilmiş insan gücüne ve dünya çapında deneyim edinmiş taahhüt firmalarına sahip olmak.
- Coğrafi konum açısından bölgede merkezde olmak; mevsimler itibarıyla tarım, hayvancılık ve turizm sektörlerinde önemli potansiyele sahip olmak.

Tehditlere gelince, onların bazıları şöyle özetlenebilir:

- Enerjide dışa bağımlılık konusundaki olumsuzluklar, elektrikte talep artışının karşılanamaması.
- Etnik kimliklerin abartılı olarak gündeme getirilmesi; bunun sonucunda ülkede birlik ve beraberliğin bozulması.
- Yurt savunmasındaki güçlerin zayıflatılması nedeniyle, bölgedeki saldırgan örgüt ve ülkelerin sebep olacakları terör olayları.
- İklim değişikliği etkileriyle kuraklık veya aşırı sıcak ve yağışların neden olacağı olumsuzluklar.
- Yüksek hızda kentleşmenin zorunlu kılacağı altyapı yatırımlarının yapılamaması; kentlerde etkin yönetimlerin kurulamaması.
- Çin ve Hindistan'daki gelişmelerin, uluslararası ticarete oluşturacağı rekabet ortamı.

Türkiye'nin 2023 yılında bölgesinde ve dünyada nasıl bir konumda olacağına gelince;

Bu konuda benim gönlümde canlandırdığım Türkiye, Büyük Atatürk'ün 10. yıl söylevinde tarif ettiği Türkiye'dir. Yani dünyanın en mamur, en medeni ve en geniş refah vasıta ve kaynaklarına sahip ülkelerinden biri... Milli kültürü çağdaş uygarlık düzeyine yükselmiş, yürümekte olduğu gelişme ve uygarlık yolunda elinde tuttuğu meşale müspet ilim olan bir ülke... Geleceğin yüksek uygarlık ufkunda yeni bir güneş olan bir ülke...

Ancak, günümüzdeki tutum ve davranışları gözlediğimizde, toplumdaki ve yöneticilerdeki eğilimleri izlediğimizde, gerekli önlemler bugünden alınmaz ise, 2023 yılında, Türkiye'mizin önemli sorunlarla uğraşan bir ülke olacağı endişesini taşımaktayım. Önlemler, ülke bütünlüğüne, bağımsızlığına, iyi yönetilmesine ve ekonomik ve sosyal kalkınmaya önem verilmesine bağlı önlemlerdir.

■ Hüseyin Özdilek

2023 yılında ihracatın artırılması, ekonomik ve siyasi konuların düzenlenmiş olması, artan nüfusa karşılık işsizlik oranının düşmesi beklenmektedir. İş dünyası, siyaset ve

bürokrasi üçgenindeki ahenkli çalışma kesinlikle ülkenin hızlı şekilde kalkınmasını sağlayacaktır. Hedefleri olan, vizyon ve misyonu iyi temsil eden siyasetçiler ve işadamları, bu yarıştaki 180 ülke arasında Türkiye'ye ön saflardaki yerini kazandıracaktır.

■ H. Çağatay Özdoğru

İşgücünün pahalılaşmasını özellikle ihracat için büyük bir sorun olarak görüyorum. Buna ek olarak yabancı sermayenin, özelleştirmelerin bitmesiyle ciddi bir durağanlığa girdiği de bilinmekte. Ayrıca girişim sermayesinin gelişmemiş olmasının da yeni ve yaratıcı düşüncenin gelişmesini engellediği görüşündeyim.

Buna karşın genç nüfusumuz, girişimci yanımız, yurtdışına yayılmış şirketlerimiz ve yatırımcılarımız gibi avantajlarımız da var.

2023 ve sonraki yıllarda Türkiye, gelişmiş ekonomisiyle dünyanın en büyük 8-10 ülkesi arasında olabilir. Ben buna tüm kalbimle ve aklımla inanıyorum. DEİK işte bu vizyona liderlik edecek bir yapı olabilir. Bu görevi cesaretle üstlenmelidir.

■ Ersin Özince

Günümüzde Türkiye, bölgesinde giderek daha önemli bir ekonomik güç merkezi haline gelmektedir. Küresel krizin ülkeleri yeni finansal mimari arayışlarına yönlendirdiği ve uluslararası işbirliklerinin geçmişe kıyasla daha fazla gündeme geldiği bir dönemde Türkiye, hem bölgesel hem de küresel anlamda güvenilir ve güçlü bir ortak olarak uluslararası arenada daha fazla söz sahibi olmaya başlamıştır. Türkiye'de son 30 yıldır dış ticaret ve sermaye hareketleri açısından liberal politikalar izlenmekte, serbest piyasa mekanizmasının geliştirilmesine ve rekabet gücü yüksek kurumların yaratılmasına çaba sarf edilmektedir. Bu çerçevede Türkiye, diğer gelişmekte olan ülkelerle karşılaştırıldığında, ekonomik yapısı, uygulanan ekonomi politikaları, piyasaları, üretim gücü, üretim birimlerinin özellikleri, dünya uygulamalarına yaklaşımı, altyapısı, sosyal ve ekonomik hayatı düzenleyen kuralları ve kurumlarıyla pek çok açıdan daha avantajlı konumda bulunmaktadır.

Bugün ekonomik büyüklük itibarıyla dünyada 16. sırada yer alan Türkiye'nin, cumhuriyetimizin 100 yaşına basacağı 2023 yılında dünyanın en büyük ilk 10 ülkesi arasında yer alması beklenmektedir. Ancak bu süreçte Türk sanayii ve hizmetler sektörünün, dünyadaki teknolojik eğilimleri ve küresel ihtiyaçları göz önüne alarak bilinçli bir dönüşüm geçirmesi gerekmektedir. Bu amaç doğrultusunda da gerek kamu sektörüne, gerekse özel sektöre önemli görevler düşmektedir.

Ürün ve hizmet ticareti konusunda uluslararası işbirliğinin geliştirilmesi ve Türkiye'de yatırım ortamının yurtdışında tanıtımı konularında aktif çalışmalar yürüten DEİK'in, bu süreçte de önemli katkılarda bulunması beklenmektedir. Bugün olduğu gibi önümüzdeki yıllarda da, Türkiye'nin dünya ticaretinde payını artırması amacıyla Türk özel sektörünün uluslararası platformlarda tanıtımı ve faaliyetlerinin koordine edilmesi gibi süreçlerde strateji ve eylem planları oluşturulmasında DEİK'e önemli görevler düşecektir.

■ E. Nevzat Öztangut

Küresel ekonomideki toparlanmanın devam ettiği şu dönemde gelişmekte olan ülkelerdeki canlanma daha da belirginleşti; Türkiye de yılın ilk çeyreğinde en hızlı büyüyen ülkelerden biri konumunda. Şu an dünyanın en büyük 17. ekonomisi olan Türkiye'nin, uzun vadede gerek eğitimli genç nüfusu, gerek girişimciliği, gerekse jeopolitik konumu gibi güçlü yanlarını kullanarak daha üst sıralarda yer alacağına inanıyoruz.

Finans kesiminin bir temsilcisi olarak, geçen sene ulusal politikamız haline gelen İstanbul'un uluslararası bir finans merkezi haline getirilmesi yönündeki düşüncelerimi dile getirmek istiyorum. Ülkemizin sahip olduğu potansiyel göz önüne alındığında, İstanbul'un Doğu Avrupa, Orta Asya ve Ortadoğu bölgelerine hizmet verebilecek bir finans merkezi haline gelmesi mümkün. Finans sektörümüz, düzenlemeler ve düzenleyici kurumların gelişmişliği açısından çevre ülkelerle rahatlıkla rekabet edebilecek durumda. Bu noktada gerekli yapısal değişiklikler gerçekleştirilerek, finansal çeşitliliği artıracak adımların atılması son derece önemli. Doğru bir planlamayla, 2023 yılında Cumhuriyetimizin kuruluşunun 100. yılına layık bir şekilde İstanbul'un bölgesel bir finans merkezi olacağını düşünüyorum.

■ Bende vi Palandöken

Türkiye, tarihi ve kültürel yapısı ve jeostratejik konumu nedeniyle dünya üzerinde eskiden beri gelen önemini korumaktadır. Bu avantajlarına, insan kaynakları, özellikle genç nüfusun etkisi ile enerji koridoru olma yolundaki imkânlar da eklendiğinde Türkiye'nin büyük bir güç olması kaçınılmazdır.

Türkiye'nin en büyük avantajı, geçmişte olduğu gibi bugün de var olan insan kaynağı varlığı ve özellikle genç nüfusudur. Toplam nüfus açısından baktığımızda ülkemiz dünya ülkeleri arasında ilk 20 arasına girmektedir. Batıyı telaşlandıran yaşlı nüfus varlığı, uzun dönemde ülkemizde bir sorun olarak görülmemektedir. İnsan kaynaklarına temel eğitim alanında ve kalifiye işgücünü sağlayacak mesleki eğitim dahil olmak üzere eğitimsel boyutta yapılacak yatırım, bu kişilerin sosyal güvencesi sağlanmış şekilde doğru yerde istihdam edilmeleri ile ülkemizi dünya rekabet sıralamasında üst derecelere taşıyacaktır.

Son yıllarda önemi daha fazla görülen dünyadaki enerji alanındaki yaklaşımlar Türkiye için büyük bir fırsatı beraberinde getirmektedir. Enerji koridoru konumunda olmayı sağlayan bir Türkiye'nin ekonomik yapısının ve vatandaşlarının yaşam standardının yükseleceği bir gerçektir. Enerji konusu ile birlikte çevre ve doğanın korunması, gelecek vizyonu belirlenirken dikkate alınması gereken bir husustur.

Gelişmiş ülke ekonomilerinin önceliği olarak gösterilen, bilgi ve enformasyon teknolojilerine dayalı sürdürülebilir kalkınma hamlesinde geç kalınması Türkiye için bir tehdit olacaktır. Bu yüzden, geleneksel sanayiden bilgi ve enformasyon teknolojilerine önem verilen yaklaşıma doğru bir yol izlenmesi zorunludur. Ülkemizin mukayeseli üstün konumda olduğu sanayilerde yeni teknolojiler geliştirilmeli, ARGE faaliyetleri ve yenilikçi uygulamaları destekleyen inisiyatiflere öncelik verilmelidir.

Sanayi ve hizmet sektöründe faaliyette bulunan esnaf-sanatkâr ve küçük işletmeler, AB Küçük İşletmeler Yasası'nın temel konusu olan "önce küçük olanı düşün" prensibine uygun politika ve desteklerle geliştirilmelidir. Dünya pazarları büyük şirketlerin hâkimiyetinde olsa dahi, müşteri taleplerine odaklı çalışarak yenilikçiliği geliştirme kabiliyetinde bir yer edinmiş olan ülkemiz KOBİ'leri, gelişmenin kaçınılmaz unsurlarıdır. Var olan girişimcilik ruhları desteklenmiş KOBİ'lerin özellikle yakın coğrafyadaki ülkelerde daha fazla başarı şansı bulması mümkündür.

Gelecek vizyonu kapsamında oluşturulacak reformların hazırlık aşamasında, içeriği kadar temsili demokrasi süreçlerinin doğru uygulanması da önemli bir husustur. Bu yön-deki kültürü oluşmuş ve sağlam temellere dayalı sistemi kurulmuş bir Türkiye, özellikle bulunduğu bölgede farklı bir konuma sahip olacaktır.

Türkiye altın yılı olmasını dilediği 2023 yılına kadar mutlaka içinde bulunduğu konumdan daha ileri gitmek için yukarıda belirtilen konular ışığında, önce dikkatli bir durum değerlendirmesi yapmalı, yeni stratejiler belirlemeli ve bu stratejiden hareketle sağlam adımlar atmalıdır. Türkiye, atacağı siyasi ve ekonomik adımlarında, iç ekonomi ve sosyal hayatı olumlu ve doğru etkileyecek uygulamalarla dış siyasi ve ekonomik konumunu güçlendirmeye aday olacaktır. Ülke içinde ne kadar güçlü olunur ve kurumlarıyla, halkıyla sağlam bir zeminde durulursa, dışarıda da o kadar güçlü olunacağı açıktır.

2023'e doğru ilerlerken, tüm belirsizliklere rağmen, önemli olan katılımcı bir yaklaşımla ve akil insanların katkılarıyla doğru stratejilerin belirlenerek olası tehditleri fırsata çevirecek yöntemlerin oluşturulması ve takip edilmesidir. Atılacak her adım doğruluğu veya yanlışlığıyla belirsizlikleri fırsat yada tehdit olma yönünde etkileyecektir. Bu yüzden, ifade edilmeye çalışılan konularda başlatılan ancak, yavaş ilerleyen çalışmalara ve girişimlere ağırlık verildiği takdirde, Türkiye'nin başta bölgesel olmak üzere dünya ölçeğinde saygın ve güçlü bir konumda olacağına inanılmaktadır.

■ Ömer Perçinel

Türk iş dünyasının önümüzdeki en büyük tehdidi, ülkenin siyaset dünyasındaki oluşumların kalitesizliğidir. Siyasetçiler arasında devam eden kavga ortamı, memlekete olan güvenin sarsılmasına sebep olmaktadır. Yine siyasetçilerin tam manasıyla irdelemeden değiştirdikleri yasalar ve kurallar, memlekette düzgün iş yapanlara değil de, yandaşlara ve fırsatçılara yaramaktadır.

Bu durum böyle devam ederse Türkiye 2023 yılında, Suriye ve İran gibi iyi bir Ortadoğu ülkesi konumunda olacaktır.

■ Germiyan Saatçioğlu

Türkiye'nin 2023 yılında bölgesinde ve dünyada nasıl bir konumda olacağını tahmin etmek için öncelikle ülkemizdeki terör ve etnik meselelerin çözümüyle ilgili siyasi gelişmeleri ve ekonomi kökenli siyasal gelişmeleri iyi yorumlayabilmek gerekir. Türkiye ülke genelindeki bazı sorunlarını çözebilirse, bu, dış ekonomik ilişkilerini de kuvvetlendirecektir.

Kayıt dışı ekonominin doğru bir vergilendirme sistemiyle en aza indirilmesi, devlet harcamaları başta olmak üzere her alanda şeffaflığın sağlanması ve eğitim sistemimizin yeniden yapılandırılması, belirleyici faktörler arasındadır. Arzumuz odur ki, dünyanın en çok gelişen ülkeleri arasında bulunan ülkemiz, dünya ekonomileri arasındaki sırasını gelecek yıllarda daha üst seviyelere taşıyabilmiş olsun.

Müteşebbis Türk işadamları hükümetimiz ve DEİK gibi kuruluşlar tarafından desteklenirlerse, dünyanın en bilinmedik ülkelerinde işletmeler kurabilir ve döviz kazanabilirler. Ülkemizdeki teknolojiler dünyadaki en iyileriyle benzer şekilde gelişmektedir. Dış ticaretimizin gelişmesi için işletmelerimiz IT, ARGE ve inovasyona değer ve önem vermelidir. Dünya üzerindeki yenilikler her sanayi kolu tarafından yakından takip edilmeli, Türk markaları dünya üzerinde çoğalmalı, üretim fason imalattan marka imalata kaymalıdır. Yurtdışındaki üretim tesislerimiz çoğalmaktadır. Yurtdışındaki pazarlama faaliyetlerimiz sevindirici bir şekilde yabancı temsilciliklerden kendi yönetimimizdeki dağıtım ağlarına dönüşüm göstermektedir.

Ülkemizdeki para-faiz ve kur politikaları iyi yönetilirse; sıcak paraya dayalı cari açığı büyüten büyüme modelinden vazgeçilirse; bugün olduğu gibi kurlar ithalat yapmayı ihracat yapmaktan daha avantajlı hale getirmezse, yan sanayimizi üretmek yerine ithal etmeye teşvik etmezse; üretime, yeni işyerlerinin açılmasına, katma değer artırılmasına değer veren ve ihracata dayalı bir büyüme modeli hükümetimiz tarafından tasarlanır ve uygulanırsa; dolayısıyla işsizlik azalırsa; eğitim sistemimiz gözden geçirilerek ihtisas sahibi kalifiye elemanlar yetiştiren bir meslek teknik okulları sistemi yaratılırsa; dış tanıtımda spor ve sanat iyi kullanılırsa Türkiye sanırım 2023 yılında bölgemizin yıldız ülkesi olacak ve dünyanın önde gelen ekonomileri arasında yer alacaktır.

2023 yılı umarım ülkemizde acısını her an hissetmekte olduğumuz terörün son bulmuş olduğu, eğitim ve işsizlik sorunlarının sona erdiği, ekonomik açıdan krizlerin bitmiş, dış dünyayla bütünleşmiş, globalleşmiş bir ülke seviyesine geldiği, spora ve sanata gereken değerin verildiği bir yıl olur. Çocuklarımıza iyi bir Türkiye bırakacak gelecek için son derece ümitliyiz.

■ Özdem Sanberk

Öncelikle bir hedef, bir takvim tayin etmek çok önemli. Bu anlamda 2023 diye bir hedef koymak iyi bir şey. Ama öyle bir hedef koyuyorsanız, önceliğiniz de o olmalı, içeride ve dışarıda. Bence böyle bir hedefe yönelik bir yol haritası Türkiye’de yok şu anda. Öncelikle bir yol haritası lazım. DEİK mesela bu yol haritasının oluşumunda da rol oynayabilir. Bugün Forum İstanbul var biliyorsunuz. Bu çok önemli mesela. Onun gibi başka girişimler de var. Devletin bir yol haritası olsun, herkes onu takip etsin demiyorum ama kabaca, makro bir yol haritası tayin edilebilir. Çok da uzakta değil 2023. Bu yol haritasının içinde neler olabilir? Ben bir iki misal vereyim. En başta Türkiye siyasetini yaşanabilir ve işlevsel bir niteliğe sokmak lazım. Bunun da çok somut bir anahtarı var. Siyasi Partiler Kanunu’nun, liderlere sınırsız yetkiler veren hükümlerini değiştirmek. Bunu yaptığınız takdirde gençler

siyasete girer. İkincisi Seçim Kanunu’yla ilgili değişiklikler yapmanız lazım. Üçüncüsü TBMM Tüzüğü’nü değiştirmeniz lazım, çünkü kanunları oradan geçireceksiniz. Bu üçünü yaptıktan sonra önünüze koyacağınız yol haritası uygulanabilir bir yol haritası olacaktır. Ben geleceğe ilişkin şöyle olacak, böyle olacak diye tahminlerde bulunmak istemiyorum. Çünkü eminim ki Türkiye’deki işadamlarımız, mevzuatın kendilerine imkân tanınması halinde, sistemdeki en temel yanlışlıkların giderilmesi halinde, üzerlerine düşeni fazlasıyla yapacaklardır.

■ Emin Sazak

Türkiye’nin önümüzdeki dönemde önü oldukça açık görünmekle beraber bazı tehditler de mevcuttur. Türk girişimcisinin faaliyet gösterdiği gelişmekte olan ülkelerdeki yatırım ve büyüme potansiyelleri, daha fazla mal ve hizmet ihracı imkânı yaratacaktır. Özellikle Orta ve Güney Afrika ile Hindistan gibi yeni bölgeler, Türk girişimcisi açısından yeni atılım imkânları vermektedir. Bunun yanı sıra iç ve dış siyasi istikrarsızlıklar en önemli tehdit unsuru olarak görülmektedir. Girişimcilerimizin büyürken ihtiyaç duyacakları insan ve mali kaynakların zamanında geliştirilememesi de bir tehdit olarak kendini göstermektedir.

■ Feridun Sinirlioğlu

1990’lı yıllarda, bugünkü ticaret rakamlarına ulaşabileceğimizi, üç haneli enflasyon rakamlarından tek haneli değerlere inebileceğimizi, liradan altı sıfır atılacağını, komşularımızla aramızda vizesiz seyahat imkânına kavuşabileceğimizi, dünyanın en ücra yerlerinde dahi büyükelçilikler açarak temsil gücümüzü bu denli yükseltebileceğimizi tahmin etmek kolay değildi. 1980’li ve 90’lı yıllara kadar kendimizi hep üç tarafı denizlerle çevrili, stratejik bakımdan önemli konuma sahip, tarımsal açıdan kendi kendine yeten ender ülkelerden biri olarak tanımlar, bununla övünürdük. Son on yıldır başka özelliklerimizle de dünyanın önemli çekim merkezlerinden biri haline gelmiş bulunuyoruz. Artık AB’yle tam üyelik müzakerelerine başlamış, dünyanın önemli enerji terminallerinden biri haline gelmiş, OECD üyeleri arasında en hızlı büyüyen ikinci ülke konumuna ulaşmış, dünyanın en büyük müteahhitlik firmaları sıralamasında Çin’in ardından ikinci sıraya yerleşmiş bir ülke konumundayız.

Petrol, doğalgaz gibi hidrokarbon kaynaklarından yoksun olmasına rağmen ülkemiz, dünyanın 16. büyük ekonomisi haline gelmiştir.

Bütün bu atılımların sayesinde Türkiye, 1999’da kurulan ve dünya ekonomilerinin “Süper Lig”i olarak tanımlayabileceğimiz G-20’ye üye olmuştur. Bugün dünya ekonomisinin en önemli aktörlerinin en üst düzeyde temsil edildikleri tek forum olan G-20’ye üyeliğimiz, uluslararası ekonomik ve mali sorunların çözümünde ülkemize söz hakkı sağlamakta, etkinliğimizi ve profilimizi güçlendirmektedir.

Ülkemizin üyesi bulunduğu ekonomik kuruluşlar ve platformlar, dış politikamızın ekonomik boyutunun ayrılmaz parçaları haline gelmeye başlamıştır. Gelişmiş, gelişmekte

olan ve yoksul ülkelerin sınırlarını belirleyen “Doğu-Batı” ve “Kuzey-Güney” eksenlerinin geçtiği bir coğrafyada bulunmamız, G-20, OECD, EİT ve D-8 gibi birçok farklı kuruluş ve oluşuma üyeliğimiz sayesinde Türkiye, her ölçekte ülkenin güvenini daha kolay kazanabilir noktaya gelmiştir. Ülkemiz bu konumuyla bir yandan dış ekonomik ilişkilerini geliştirip çeşitlendirirken, diğer taraftan bölgesel ve uluslararası barış, refah ve istikrarın tesisi çabalarına katkıda bulunmaktadır.

Özetle, ekonomisinin ve sanayisinin güçlenmesi, bu kapsamda da refah seviyesinde sınıf atlamasıyla birlikte Türkiye, 1990'lara kadar sahip olduğu “reaktif”, aşırı ihtiyatlı ve gelişmelere göre tepki veren bir ülke olmaktan çıkmış, “proaktif”, atak ve girişimci bir profil çizmeye başlamıştır. Dünyada da yeni, güçlü, çağdaş, etkin ve saygın bir Türkiye algısı yerleşmeye başlamıştır.

Bugün nasıl 1990'lar seviyesinde değilsek, Cumhuriyetimizin kuruluşunun 100. yıldönümünü kutlayacağımız 2023 yılında da bugünkü seviyemizin çok ötesinde olacağız. Bundan 13 yıl sonra, dış ticaret hacmi 1 trilyon doların üzerine çıkmış, 500 milyar dolarlık bir ihracat rakamına erişmiş, 2 trilyon doların üzerinde bir milli geliri olan, kişi başına düşen milli geliri 25 bin dolara yaklaşmış, küresel düzeyde en az 10 marka yaratabilmiş, elektrik tüketiminin en az üçte birini yenilenebilir enerji kaynaklarından karşılayabilen, yılda 50 milyon yabancı turist ağırlayabilen, her alanda AB standartlarına erişmiş bir Türkiye görmek hiç birimizi şaşırtmamalıdır. Bunları hiçbir şekilde abartılı hedefler olarak görmüyor, bu konuda ülkemizin gücüne güveniyoruz.

■ Ferit Şahenk

Zaten bölgesel bir güç olduğunuzda küresel bir güç de oluyorsunuz. Hele hele bu kadar potansiyeli, bu kadar iş imkânı, bu kadar nüfusu olan bir bölgede Türkiye büyüyüp güçlendikçe, 2023'te sesini de çok daha fazla duyuran bir hale gelecektir diye düşünüyorum. Yeter ki son 7-8 senedir Türkiye'den çıkan mesajların devamı gelsin. Bence bu çok önemli. Burada işadamlarına da çok önemli bir rol düşüyor. Ben hep şunu savunuyorum: Hükümetlerimizin oluşturduğu uluslararası ilişkiyi işadamları da özelleştirmelidir.

■ Abdülkadir Taçyıldız

Türkiye önümüzdeki dönemde tüm dünyayı tehdit eden etnik çatışmalar, küresel ısınma, su sorunu, gıda ve enerji tedariki gibi çevresel sorunlarla giderek daha fazla karşı karşıya kalacak ve bu tür sorunlardan şu ya da bu şekilde etkilenenecektir. Bununla birlikte Türkiye'nin, son dönemde komşularıyla ve yakın coğrafyasıyla kurduğu ilişkiler ve çeşitli bölgesel sorunlarda oynadığı rol ile bölgesel bir güç olduğunu söylemek mümkündür. Türkiye küresel sorunlarla mücadelede yakın coğrafyasıyla bölgesel bütünleşme sürecine girmelidir. 2023'te AB üyelik sürecini tamamlamakla birlikte yakın coğrafyasındaki ülkelerle alternatif bölgesel yapılanmalara dahil olmuş bir Türkiye'nin, küresel tehditlerle mücadelede daha etkin olacağı ve fırsatlardan daha fazla yararlanacağı kesindir.

■ Hüseyin Ersin Takla

Türkiye; ekonomik hacmi, genç nüfusu, stratejik konumu itibarıyla özellikle bölgesinde son derece önemli bir devlet konumundadır. Beri yandan tarihi cari açık ve işsizlik, çözümleri hayli zor olmakla beraber mutlaka halledilmesi gereken problemlerdir. Bunlara bir şekilde çözüm bulma politikalarının tespiti ve tavizsiz uygulamalarının temini hayati önem taşımaktadır (bu politikalar rasyonel eğitim, dengeli dış politika, serbest rekabet, şeffaflık vb. konuları ihtiva edecektir). Böyle bir uzun vadeli devlet uygulaması mümkün olacak olursa Türkiye orta vadede çağı yakalama fazına geçebilir. Sabırlı ve kararlı uygulama esas olmalıdır. Aksi halde Türkiye ekonomisi inişli çıkışlı ve dış ekonomik trendlerin yönetiminde kalır ki böylesi bir durum arzulanan ekonomik istikrarın mevcudiyetini mümkün kılamaz ve bu hayati ana problemler katlanarak büyür. Bu durumda sosyal yapının ve barışın risk altında olacağı açıktır.

■ Şarık Tara

Türkiye'nin istikbali her gün daha da parlaktır. Türkiye'deki kadar genç nüfus, okuyan nüfus fevkalade azdır. Yeter ki bunlardan istifade etmek ve bunları kullanmak mümkün olsun ve o nüfusa imkân verilsin. Kanımca Türkiye'de kaynak eksikliği yoktur. Asıl eksik olan, yeni teknolojilere Türkiye'nin kolay uyum gösterememesi ve bunları geliştirememesidir.

Daha çok kalkınma istiyorsak Güneydoğu Anadolu'da tarımın sanayiye doğru geliştirilmesi gerekir. Birçok ülkenin yaptığı gibi Çin, Hindistan, Brezilya gibi yeni piyasalara girmemiz gerekir. Bu zor görülebilir, halbuki 1980'lerde Rusya piyasasına girmek daha zordu. Bunu, Sahalin Adası'nda, Cibuti'de, Bruni'de, Amsterdam'da ve 32 ülkede iş yapmış bir kişi olarak söylüyorum. Yeter ki çalışalım. Ancak ve ancak o zaman o hayal ettiğimiz 500 milyar dolarlık dış ticaret seviyesine varmamız mümkün olabilir.

■ Tamer Taşkın

2023 yılı için konulan hedefleri sadece ulaşılabilecek rakamlar olarak görmekle kalmayıp, bu hedeflere ulaşılması için yapılması gereken altyapı ve insan gücü yatırımları gibi başarıların altlarının gerçekçi olarak doldurulması ve bunlar gerçekleştiği takdirde o hedefe varılacağına bilinci içindeki genç nüfuslu çalışkan ülkemizin sektörlerini değiştirme başarısını göstermesi halinde, Türkiye'nin dünyada güçlü, saygın, sözü dinlenen, insanları refah içinde yaşayan, geleceğe güvenle bakan, siyasi ve ekonomik istikrarına kavuşmuş bir konumda olacağını söyleyebiliriz.

■ Ahmet Toygar

2023 yolunda Türkiye'yi bekleyen en büyük tehdit, iç politikadaki istikrarsızlık ve dolaşısıyla topluma yansıyan “Yarın ne olacak?” belirsizliğidir. Birbiriyle kavga eden bir toplum fazla ileri gidemez kanaatindeyim. Bence Türkiye'nin 2023 yılı hedefi, demokraside AB standardı, ekonomide ise Güney Kore düzeyi olmalıdır. Tabii bu standartlara ulaşmak için

öncelikle temel eğitim reformunun yapılması, yüksek öğretimin düzene konulması ve ara eleman yetiştirilmesine öncelik verilmesi gereklidir.

■ Nazif Türkoğlu

Değişime ayak uydurmazsak ve dünyadaki ekonomik gelişmeleri takip etmezsek küresel rekabette geri plana düşeceğimizi öngörüyoruz. Türkiye'nin coğrafi konumu, girişimci insanları ve genç nüfusu, önemli bir potansiyele dikkat çekiyor. Sadece yurtdışındaki gelişmelerin ve yeniliklerin takipçisi olarak kalmak yeterli olmayacaktır. Yeni ürünlere, farklı tasarımlara ve fikirlere her sektörde ihtiyaç duyulduğunu görüyoruz. Özellikle zevklerimizin benzer olduğu, ortak geçmişe ve kültürel özelliklere sahip olduğumuz Doğu ülkelerinin önemli fırsatlar barındırdığına inanıyorum.

■ Çiğdem Tüzün

Türkiye'nin 2023'ye ilişkin rakamsal hedeflerinin ardında ciddi ekonometrik çalışmalar, projeksiyonlar olduğunu zannetmiyorum. Ayrıca projeksiyon yaparken hangi verileri neye göre aldığınız da önemli. Dünya hızla geliyor, buna paralel olarak Türkiye de hızlı bir değişim içinde. Yakın geçmişte, “Türkiye'nin ihracatı ne olur?” derken, tahminlerin hep gerçekleşmelerin altında kaldığına şahit olduk. İhracat her zaman tahminlerin üzerine çıktı. Şimdi 2023'e kadar önümüzde 10-13 sene var. Bu süre sonunda Türkiye'nin neredede ve nasıl olacağı hem dışardaki, hem de içerdeki gelişmelere bağlı. Dolayısıyla, 2023'te Türkiye'nin ihracatının ne kadar olacağı önemli değil bence; o tarihte Türkiye gerçekten demokrasiyi içselleştirmiş, insan haklarına saygılı bir ülke olabilecek mi? Gelir dağılımındaki dengesizlikleri düzeltmiş, eğitim alanında reformları gerçekleştirmiş, ARGE çalışmalarına önemli kaynak ayırabilen, teknoloji üreten bir ülke olabilecek mi? Bence bu çok önemli. Her dünya markasının arkasında mutlaka bir ülke imajı vardır. Türkiye'nin de artık marka yaratması lazım; katma değeri yüksek ürünlere yönelmesi lazım. Fakat bunların hepsinin olabilmesi için arkasındaki Türkiye algısının ve imajının da doğru, düzgün olması lazım.

■ Osman Ulagay

Küresel ekonomide büyük bir alt-üstlüğün ve yeniden yapılanmanın yaşandığı ve Türkiye'nin en yakın ekonomik-ticari ilişkiler içinde bulunduğu bölgenin, yani Avrupa'nın çok yönlü tehditlerle karşı karşıya geldiği bir ortamda bizim de farklı tehditlerle karşılaşmamız kaçınılmaz. Burada bizi bekleyen en büyük tehlike, halen yaşanmakta olan krizi “geçici bir olgu” olarak algılayıp kısa süre sonra “işlerin normale döneceğini” düşünmek olabilir. Goldman Sachs'ın uzun vadeli tahminine göre Türkiye 2050'de dünyanın en büyük on ekonomisi içinde yer alabilecek bir potansiyele sahip ama bu potansiyeli kullanabilmek için dünyadaki değişimi, tehdit ve fırsatları doğru değerlendirmemiz ve farklı bir dünyada başarılı olmamızı sağlayacak adımları atmamız gerekiyor.

■ Başaran Ulusoy

Komşu güçten bölgesel güce, bölgesel güçten uluslararası güce geçmiştir Türkiye. Türkiye bölgesel güç değildir; bölgesinde kuvvetli, dünyada sözü olan bir ülke olmuştur. Şimdi de genç nüfusu ile küresel bir güç olmaya doğru gidiyor. Genç, dinamik, çalışan, sevgi dolu, tarihine saygılı olan, kültürü olan, kültür varlıklarına sahip çıkan bir nüfus. Türkiye'nin, bölgesinde güçlü, dünyada söz sahibi bir ülke haline geldiğini düşünüyorum.

■ Oktay Varlier

Türkiye, dünyada en hızlı gelişen, en fazla potansiyeli olan, G-20 arasında yer alan bir ülke. Çin, Hindistan, Brezilya gibi ülkelerin arkasından Türkiye'nin de önümüzdeki 10-15 yıl içinde, yani 2023 yılına kadar olan dönemde çok önemli bir aktör olacağını düşünüyorum. Bu, Türkiye'nin hem kendi potansiyeli, hem bulunduğu coğrafi konum, hem de bölgede çok ciddi bir şekilde artan ağırlığı nedeniyle böyle.

Türkiye bugün neresinden bakarsanız bakın, kişi başına 9-10 bin dolarlık milli geliri, 300 milyar dolarlık bir toplam dış ticaret hacmi ve yaklaşık 900 milyar dolarlık toplam milli geliriyle dünyada ihmal edilemez bir ülke haline geldi. Siyasi açıdan da Ortadoğu ve Batı ülkeleri arasındaki ilişkiler; AB üyelik sürecinin devam etmesi; Amerika ile ilişkiler; bugün Rusya ve Orta Asya ülkeleriyle olan ilişkisi; enerji koridoru üzerinde çok ciddi bir “hub” olması; yani Kazak, Azerbaycan petrolünü, İran doğalgazını hem kullanan, hem de Batı ülkelerine yönlendiren ülke olması; Ortadoğu'daki Arap ülkeleri üzerindeki etkinliği vs. dolayısıyla çok önemli bir konumda. Her ne kadar son zamanlarda İsrail'le olan ilişkilerde belli bir soğukluk yaşandıysa da, ben bir süre sonra bunun yine toparlanacağına inanıyorum. Çünkü siyasi olaylar günlük birtakım fevri çıkışlarla değerlendirilecek kadar basit değil; daha uzun dönemli düşünmek lazım. İster bu hükümet, ister bir başka hükümet olsun, Türk-İsrail ilişkilerinin bir süre sonra daha farklı noktalara, daha pozitif noktalara geleceğini düşünüyorum.

Ek olarak, yarın öbür gün her şeye rağmen Harran Ovası'nın, GAP Bölgesi'nin gelişir noktaya gelmesi ve Kürt sorununun siyasi, sosyal ve ekonomik olarak belli bir çözüme doğru gitmesiyle, Türkiye'nin gücü çok daha artacaktır diye düşünüyorum. Gerek Kuzey Irak'ta, gerekse Türkiye'de yaşayan Kürtler açısından böyle bir barışın hâkim olduğu, terörün ortadan kalktığı bir Türkiye bence önüne geçilemez bir güç olarak önümüzdeki 15 yıl içinde dünya ekonomisinde ve dünya siyasetinde ön sıralarda yer alacaktır.

■ Ahmet Yakıcı

Dış Ticaret Müsteşarlığı olarak, planlı ve proaktif bir dış ticaret politikası izleyerek ihracatçılarımızın önünü açmayı; bir yandan AB pazarındaki payımızı korurken, diğer yandan da dünya ekonomisinin yeniden büyümeye başladığı dönemde Türkiye için ortaya çıkacak yeni fırsatların değerlendirilmesini ve muhtemel tehditlerin de azami seviyede bertaraf edilmesini amaçlıyoruz. Geleceğin lider ekonomileri olarak bugün isimleri sıkça zikredilen Çin, Hindistan, Brezilya, Rusya veya diğer bir ifadeyle BRIC ülkeleri, Türkiye

için yeni büyük ihraç pazarları olacaktır. Bu potansiyelin gerektiği şekilde değerlendirilebilmesine imkân tanımak adına pazar eksenli çalışmalarımızı sürdürüyoruz.

Biz stratejik hedefimizi dünya mal ticaretinden bugün aldığımız %0,8'lik payı artırmak üzerine tasarlıyoruz. 2015 yılında dünya mal ticaretinden %1 pay alarak ihracatımızı 170 milyar dolara, 2023 yılında da %1,5 pay alarak 500 milyar dolara çıkarmak amacını gerçekleştirmek için çalışıyoruz.

■ Murat Yalçıntaş

Küresel finansal kriz bize gösterdi ki dünya ekonomi ve siyaset haritasının ağırlık merkezini oluşturan gelişmiş Batı sistemi, içinde çok büyük çelişkiler barındırıyor. Bu çelişkiler nedeniyle de büyük bir sarsıntı geçirdiler. Bu gerçek bize dünyanın ekonomik ekseninin artık Doğu'ya doğru kaydığını gösteriyor. Daha doğrusu, artık dünyada yeni ağırlık ve çekim merkezleri oluşuyor.

Öngörüler şunlardır ki, yeni düzende, gelişmekte olan ekonomiler ve yükselen piyasalar, dünya ekonomisinde çok daha fazla ağırlığa sahip olacak. Krizden sağlam ve güçlenerek çıkan ülkeler, dünya ekonomisinin lokomotifleri haline gelecek. İşte bu durum, bu ülkeler için önümüzdeki dönemde büyük fırsatlar içeriyor. Bu ülkelerin başında da gelişmekte olan ekonomilerin birinci ligi olarak adlandırılan BRIC ülkeleri geliyor. Yani Brezilya, Rusya, Hindistan ve Çin...

Bana göre bu durum, Türkiye için de geçerlidir. Çünkü Türkiye, mevcut ekonomik alt yapısı ve potansiyeli ile bu ülkelere en yakın ülkelerden biridir. Türkiye, 2002-2008 arasından sergilediği ekonomik performansı devam ettirmesi halinde, 2020 sonrası dünyanın en büyük ilk 10 ekonomisi arasında yer alacaktır. Ayrıca 2030'lu yıllarda Türkiye'nin kişi başına gelirden de Avrupa ortalamasını yakalaması muhtemel görünüyor.

Geçtiğimiz 8-9 yıl zarfında Türkiye sadece ekonomi değil, neredeyse her alanda büyük bir atılım gerçekleştirdi. Gerçekleştirilen reformlar, Türkiye'nin ekonomik ve siyasal alt yapısını kuvvetlendirdi. Makroekonomik çerçeve sağlamlaştırıldı. Küresel finansal krizle birlikte Batılı ekonomiler, büyük çoğunluğu bütçe açıkları ve kamu borç yükleriyle uğraşırken, Türkiye ise hem bütçesini denkleştirdi, hem de kamu borç yükünü büyük ölçüde gerilettiler. Bu ise krizden çıkışa geçildiği bu dönemde, Türkiye'nin başlıca avantajlarından biri oldu.

Avrupa Birliği'ni dışarıda bırakırsak, bu ülkeler Türkiye'nin etrafını saran bölgeyi oluşturuyor. Türkiye bu ülkelere yönelik aktif bir dış politika izliyor ve ticari ve ekonomik ilişkilerini hızla geliştiriyor. Bu ülkelerin hızlı büyümesi ise, Türkiye'nin bu ülkelere ihracatını hızla artırabilmesi demektir. Dolayısıyla bu durum, Türkiye için büyük potansiyel taşıyor. Türkiye'nin önündeki büyük fırsat tam da burada yatıyor. Ancak bunun bir ön koşulu var: Bölgede istikrar, barış ve güven ortamının kalıcı hale getirilmesi. Ancak böyle bir ortamda ekonomik ve ticari ilişkiler gelişip serpilebilir. Bu gerçekten hareket eden Türkiye, hem komşularıyla sıfır sorun politikasını başarıyla uyguladı, hem de bölgede mevcut sorunların çözümüne doğrudan katkı yapmaya başladı. Bu gelişmeler ışığında,

Türkiye izlediği politikalarla, bir anlamda kendi fırsatını da kendisi oluşturuyor. Bu son derece önemlidir.

Tabi ki bunun yanı sıra, Türkiye'nin kendi iç meseleleri de var ve bunlar Türkiye'nin enerjisinin bir kısmını doğal olarak tüketiyor. Her değişim süreci sancılı olur. Çözmek için çabaladığımız sorunlar, uzun yılların birikimi olduğu için çözümleri de zor oluyor.

Ancak Türkiye bu doğrultuda çok önemli mesafe kaydetti ve girdiği bu yoldan kesinlikle şaşmamalı, geri adım atmamalıdır. Terör sorununun çözümü ve demokratikleşmenin tamamlanması Türkiye ekonomisinin kısa sürede çok ciddi sıçrama yapmasını sağlar.

Son olarak, Türkiye 2002 yılından bu yana sürdürdüğü reform sürecinin devamını getirmeli ve Türkiye'de yatırım ortamını daha da iyileştirmeye yönelik reformlara öncelik vermelidir. AB üyelik süreci kesintiye uğratılmamalıdır.

Bölgede barış ve huzurun tesis edildiği bir ortamda, Türkiye kendi sorunlarını da bir an önce çözüme kavuşturur ve çetin küresel rekabet koşullarının gereklerine uygun hareket ederse, 2020'li yıllarda bölgesinde büyük bir güç ve ağırlık merkezi olacaktır. Bu çok açık bir şekilde kendini göstermektedir.

■ Feyhan Yaşar

Son çeyrek yüzyılda çok hızlı yaşanan ve büyük bir olasılıkla yaşanmaya devam edecek olan teknolojik, siyasi ve ekonomik değişimlere uyum sağlama kapasitesi, Türkiye'nin önündeki fırsatları ve tehditleri tespit edecektir. Uyum gücümüzü donanımlarımız, donanımlarımızı ise sahip olunan eğitim seviyesi belirleyecektir. Okulların ve sınıfların dışında, ömür boyu öğrenim, bizim gibi genç nüfusa sahip bir toplum için çok çok önemlidir.

2023 yılında ülkemizin sadece gayrisafi milli hasılası yükselmiş bir Türkiye değil, daha dengeli gelir dağılımıyla, insana, eğitime, sağlığa ve çevreye yaptığı yatırımlarla liginin en üst sırasında yer alan bir Türkiye olacağı inancını taşımak istiyorum.

■ Ufuk Yılmaz

Aslında 2023'e çok fazla zaman kalmadı. Burada 12 yıldan bahsediyoruz. İki-üç tane iktidar veya seçim dönemi var. Konulan hedefler ne kadar artıku ile edilerek yapılıyor bilmiyorum. Bir kere orada hangi dolardan bahsediyoruz? Sabit dolar mı, 2010'un doları mı, 2023'ün doları mı, 2010 ila 2023 arasında dolar ne kadar değer kaybedecek? Tüm bunlara ne kadar bakılarak konuluyor o hedefler bilmiyorum. Bunlar daha çok motivasyon için, belli bir hedef olsun diye konulan rakamlar. Biz bu hedeflere ulaşılmasını elbette istiyoruz, destekliyoruz. Ancak bize rakam bazında sorarsanız bizim o tip hedeflerimiz yok. Çünkü bu gerçekten komplike bir iş. Bütün bu rakamların çok iyi düşünülerek konulması gerek. Ayrıca tek başına ihracat yapmak her zaman anlamlı ya da faydalı bir faaliyet olmayabilir. Örneğin Türkiye Avrupa'nın en büyük çimento ihracatçısı. Bu tek başına önemli bir başarı ama öte yandan çimento enerji yoğun bir üretim. Türkiye ise enerjiyi dışarıdan ithal ediyor. Dolayısıyla Türkiye çimento ihracatı ile enerji ithalatını, cari açığını, enerji bağımlılığını, jeopolitik risklerini artırıyor. Bu rakamsal hedeflerin yerine bizim hedeflerimiz daha

çok niteliksel hedeflerdir. Türk insanının insani kalkınmışlık endeksindeki yerinin ilk 25'e hatta zamanla ilk 10'a girmesi, dünya markaları ve dünya şirketleri yaratması gibi.

■ Rona Yırcalı

2023 Türkiye Cumhuriyeti'nin 100. yıldönümü, güzel bir tarih. Aşağı yukarı 13 sene var. Bir kere ben Türkiye'nin önümüzdeki 10 sene içinde önemli adımlar atacağı kanaatindeyim. Dünyanın 16. büyük ekonomisi olmaktan daha da ileri gideceğimizi düşünüyorum. Tabii ilk 10'a girmek gibi bir hedef var, ama bu hemen olur mu bilmiyorum. Tabii bu biraz da dünya konjonktürüne ve diğer ülkelerin durumuna bağlı. Ama bugünkü seviyeden daha yukarı çıkacağımıza eminim. Biz bugün bölgesel bir güç olmuş vaziyetteyiz. Bunun daha da genişleyeceğine ve küresel bir güç haline geleceğimize inanıyorum. Ben bu noktaya yer yer geldiğimiz kanaatindeyim. Bunun zamanla iyice yerleşeceğini düşünüyorum.

Tabii burada başta devlet ve hükümet olmakla birlikte, birçok kuruluşa pek çok vazife düşüyor. Biz de tabii DEİK olarak yalnızca ihracat konusunda değil, dış ekonomik ilişkilerin diğer faktörlerinde de önemli programlar yapmaya çalışıyoruz. Bunlardan bir tanesi iş konseylerimizin sayısını –o tarihlerden evvel– en azından 100'e çıkarmak. Lobi faaliyetlerimizde bugüne dek maddi ve manevi olanakların yeterli olmamasından dolayı haksız olarak yıprandığımız kanaatindeyim. O nedenle bu konuda daha aktif olmamız gerekiyor. İş konseylerimizin ilgili oldukları ülkelerde bunları başarabilecekleri seviyeye, maddi ve manevi güce eriştiğimiz kanısındayım. DEİK'in misyonu haline gelmesi gerektiğini düşündüğüm bir konu da dünya işadamlarıyla ilişki. Biz bunun kurultayını geçen sene yaptık. Kurultayın mütevelli heyeti başkanı Muhtar Kent. Rifat Bey'in başkanlığındaki yönetim kurulunda Rahmi Koç, Güler Sabancı, ben ve uluslararası kariyere sahip birçok arkadaşımız var. Onlar hem toplayıcı, hem de hedef gösterici. Önümüzdeki 10 senede bu konuda da önemli gelişmeler sağlanacağını düşünüyorum.

■ Ender Yorgancılar

Türkiye, bugün dünyanın 17., Avrupa'nın 6. büyük ekonomisidir. Goldman Sachs'ın projeksiyonuna göre 2050 yılında Türkiye; dünyanın 9. büyük, Avrupa'nın ise 2. büyük ekonomisine sahip olacaktır.

Türkiye'nin hedefi ise, 2023 yılında dünyanın en büyük ilk 10 ekonomisi arasına girmektir. Türkiye bugün bölgesinin en önemli imalatçısı olmasına rağmen, ithalatının %41'i ara malından oluşmaktadır. Bu yerli üretim için büyük bir risktir. Dolayısıyla sanayimiz adına ve istihdam adına tehlike arz etmektedir. Aynı zamanda enerji ihtiyacının %80'ini ithal eden Türkiye için enerjinin temini ve finansmanı ciddi bir sıkıntıdır.

Bugün hâlâ ihracatının büyük çoğunluğunu AB ülkelerine gerçekleştiren Türkiye için, AB'deki daralmaların devam etmesi ciddi risktir.

Ülke genelindeki siyasi çekişmeler ve güvenlik krizinin çözülememesi ilerleyeceği yolda Türkiye'nin hızını kesecektir.

Bununla birlikte Türkiye;

- Dünyada ikinci büyüyen pazar olması
- Dinamik girişimci ruhu
- Yüksek büyüme potansiyeli
- Lojistik avantajı
- Enerji koridorları arasında bulunması
- Genç nüfus avantajıyla uluslararası arenada geleceğin ülkeleri arasında gösterilmektedir.

■ Erkut Yücaoğlu

Ekonomimizin yönetiminde ve özellikle makro ekonomik dengelerin sağlanmasında, Türkiye 2001 krizinden sonra ciddi aşamalar kaydetmiştir. Dünya konjonktürünün yaratığı iniş-çıkışlar hariç, Türk ekonomisi krizlere karşı bir direnç kazanmıştır. Bu noktadan sonra daha detaylı ve sektör bazında fırsat ve tehlikelere odaklanmak gerekecektir. Başka bir deyişle “fırsat ve tehlikeler çeşitli sektör kurumları ve dernekleri tarafından incelenmeli” ve hükümete “mikro ekonomik” önerilerle gidilmelidir. Türk şirketleri ancak bu çalışmalardan sonra “bölgesel veya global” büyüklük ve rekabet gücü kazanacaktır. Türkiye'nin hangi sektörlerde dünya oyuncuları yaratabileceği ve üretim ve katma değer yaratılması konusunda nasıl atılımlar yapabileceği, bu çalışmalarla ortaya çıkacaktır. Bunların dışında enerjide dışarı bağımlılığın azaltılması önemli bir konu olarak gündemde kalacaktır. Sektörel bazda yapılan düzenlemelerden sonra 2023'te Türkiye dünyada 10. büyük ekonomi olmaya adaydır.

■ Ayhan Zeytinoğlu

2008 yılının üçüncü çeyreğinde yaşanmaya başlayan küresel kriz ile birlikte ekonominin ve ticaretin temelleri çok değişmiştir. Türkiye, yaşanan küresel krize rağmen 2001 yılında finans sektöründe yaşanan yapılanma ve iyileştirmeler ile çok hızlı bir toparlanma sürecine girmiş, sanayideki kapasite kullanımları ve ihracatı artmaya başlamıştır. Türkiye önümüzdeki dönemde dünyadaki en büyük ve en hareketli ekonomilerden biri olacaktır.

Bu hedefimizi gerçekleştirmek için rekabet gücümüzü güçlendirecek desteklere ve iyileştirmelere ihtiyaç vardır. Diğer önemli bir husus da sanayi altyapısının güçlendirilmesidir. Bunlarla beraber hedefin gerçekleşmesi için muhakkak ticaretimizin, özellikle de ihracatımızın artması gerekiyor. 2023 yılında koyulan 500 milyar dolar ihracat hedefi, ulaşılmayacak bir hedef değildir. Bu hedefe doğru yol alırken muhakkak bazı sıkıntılar, engellerle karşılaşacağız. Gelecekte yaşayacağımız rekabet, gelişen ekonomiler nedeniyle çok daha fazla olacak; ancak bu yeni pazarlarla birlikte bu ekonomiler de bizler için birer fırsat haline dönüşecektir. Ekonomik gelişmesinin yanı sıra, diğer ülkelerle olan ticari ve siyasi ilişkileri anlamında da Türkiye büyük bir gelişim içindedir. Özellikle bulunduğu bölgede etkinliğimiz artmakta, komşularımız ve diğer ülkelerle sıkı işbirlikleri kurulmaktadır. Ekonomideki olumlu gelişmeler ile Türkiye 2023 yılında dünyanın önde gelen ülkelerinden birisi olmaya en yakın adaydır.

■ Yavuz Zeytinoğlu

Ben Türk halkına çok güvenen bir insanım. Hiçbir zaman Türk halkına olan güvenimi kaybetmedim. Türk halkının hamuru çok iyidir. Kötüye doğru yollanmalar olmasa Türk halkının hamuru gerçekten çok iyidir. Şimdi ne gibi fırsatlar var? Bir kere Türkiye 75 milyon nüfuslu bir memleket olmaya doğru gidiyor. 75 milyon nüfusla ciddi bir iç pazar, ciddi bir güç ve ciddi ağırlığı olan bir ülke oluyorsunuz. Peki hedefiniz ne olmalı? Bir kere bu ülkeyi siyasi olarak sağlam bir noktaya getirmeniz lazım. Demokrasinin kurallarını gerçek olarak çalıştırmanız lazım. Çünkü bu 75 milyon nüfusun, sağlam ve bir arada olabilmesi için demokrasiden başka hiçbir bağlayıcı hamuru kalmadı. Bunun dışındaki bütün hamurları unutalım. Ama ben bugünkü demokrasiden bahsetmiyorum. Ben, hesap verilebilirliği daha yüksek, insanların temsil niteliği daha yüksek, liderlere bağımlılığı daha düşük gerçek bir demokratik yapıya geçmek zorundayız diye düşünüyorum. Bu olmadan diğer her şey yanlış olur. Başımızda herhangi bir iktidar olabilir, ama başımızdaki o iktidarın düşünce yapısına uymayan insanların endişe içinde olmadığı, devlet katında ayrımcılığa uğramadığı bir ülke olmalı Türkiye. Etrafımızda bizim avantajlarımıza sahip olan başka bir güç yok, gerçekten yok. Biz İtalya'yı da sollarız, İspanya'yı da sollarız. Ortadoğu ülkelerini demiyorum, onlar değil bizim ticari rakiplerimiz. Ben Mısır'dan daha iyi oluruz demiyorum, zaten olmazsak şu dünyanın en ayıp şeyi. Ama ben Türkiye'nin bu yapısıyla İtalya'yı, İspanya'yı sollayabilmesi gerektiğine inanıyorum. Bunun için demokratik koşulların arastına eğitimi, özellikle üniversite eğitimini de katmak istiyorum. Çünkü daha kaliteli insanlar yetiştirmek zorundayız, üniversite mezunu olarak. Yok mu? Var, ama yetmez, çok daha fazla olmalı. Ben, üst düzeyde eğitim görmüş, konuştuğunuz zaman bizim gibi yaşı geçmiş insanları şaşırtacak bilgi ve becerilere sahip insanların çok daha fazla sayıda olmasını istiyorum. Ancak ondan sonra biz teknolojiyi kendi devletimiz sınırları içerisinde üretebilir hale gelir ve büyür gideriz. Bunlar olmazsa ne olur? Türkiye yavaş yavaş çatırdayarak bir Ortadoğu ülkesi haline gelir. Orasını hiç düşünmek istemiyorum. Ama ben Türk halkının sağduyusuna daima çok güveniyor ve bunu çözeceğine inanıyorum.

Türkiye'nin dış ekonomik ilişkilerindeki öncelikleri nelerdir?

Dış ekonomik ilişkileri geliştirmek için nasıl bir strateji uygulanmalıdır?

NOT: Tüm yorumlar soyadı sırasına göre düzenlenmiştir.

■ Nazmi Akıman

Türkiye'nin dış ekonomik ilişkilerindeki öncelikleri ve ekonomik ilişkileri geliştirmek için izlemesi gereken stratejisi özetle şunlar olmalıdır:

- Bölge, ülke ve sektör bazında iş geliştirme analizleri yapılması
- Yurtdışındaki iş dünyası kurum ve kuruluşlarıyla yakın işbirliğinin gerçekleştirilmesi
- Türkiye ve Türk iş dünyasının yurtdışı temsilciliklerinin artırılması ve iş geliştirme kapasitelerinin yükseltilmesi
- Uluslararası finansman kaynaklarına erişim imkân ve yöntemlerinin geliştirilmesi

■ Ersin Altınordu

Dış ekonomik ilişkilerdeki öncelikler; başta bölgesel işbirliğinin her alana yaygınlaştırılarak komşuların istisnasız tamamıyla tam bir işbirliğine önderlik etmek ve bölgesel işbirliği ortamını güçlendirmek olmalıdır. KEİ aktive edilmelidir. Türkiye ve İstanbul, bir ekonomik çekim merkezi olabilmelidir.

Bunun için ülkenin uzun yıllardır değiştirilemeyen “yapısal” sorunlarının çözülmesi gereklidir. Şeffaflaşma, daha fazla “demokrasi”, daha fazla “din ve vicdan hürriyeti”, daha fazla sosyalleşme (istihdam, işgücü planlama-eğitimle koşut) ve daha fazla “hukuk devleti” niteliklerinin güçlendirilmesine ihtiyaç vardır.

■ Nur Arbak

Dış ekonomik ilişkilere ilişkin öncelikleri şu şekilde sıralayabilirim:

- Ülke ölçeğinde rekabet gücünü, rekabet edebilirliği (competitiveness) artırmak
- Dış ekonomik ilişkileri sürdürülebilir ekonomik gelişmenin en önemli araçlarından biri olacak şekilde ele almak
- İhracat performansında düşüş tehdidine karşı kısa-orta ve uzun dönemler için ayrı yapısal önlemler geliştirmek
- Yatırım performansını ve verimliliği artırmak
- Ülke ihtiyaçlarına uygun alanlarda ve düzeylerde yabancı sermaye çekmek

Dış ekonomik ilişkilerin geliştirilmesine ilişkin stratejiler:

- Küresel talep potansiyeli olan, makul sürede verimlilik artışı sağlanabilecek ve katma değeri yüksek mal ve hizmet üretimine yönelmek
- Yüksek teknoloji üretimini teşvik etmek; teknoloji/bilim parkı modelini üretime yönelik yeni teşviklerle işlevselleştirmek
- Hizmet ihracına ağırlık vermek; inşaat müteahhitliğinin yanı sıra proje-mühendislik, finans, hukuk, bilişim, ulaştırma ve lojistik alanlarında hizmet ihracatını geliştirmek
- Pazar geliştirmek, çeşitlendirmek, kalıcılaştırmak; pazarlara özel ticaret stratejileri geliştirmek
- İkili/çok taraflı anlaşmalar yoluyla tarifeleri düşürmek, tarife dışı engelleri kaldırmak
- İthalat ve ihracat işlemlerini kolaylaştırmak
- Sermaye oluşumu, yönetim, kurumsal kapasite, verimlilik yönünde ileri adım atmak
- Markalaşmak; satış sonrası servis kapasitesini artırmak; patentleşmeyi geliştirmek
- Küçük firmaların ihracat yapma kapasitelerini geliştirmek
- Verimlilik artışı sağlayacak, yüksek teknoloji üretimine geçişi destekleyecek yabancı sermayeyi çekecek teşvik sistemini oluşturmak
- Türk firmalarının yurtdışı yatırım hacmini artırmak
- Eximbank kredilerini ticaret stratejileri ile eşgüdümlü hale getirmek

■ Serdar Arkan

Hâlihazırda ülkemiz ihracata dayalı bir kalkınma modeli izlemektedir. AB ile bütünleşmeyi hedeflemiştir. Ancak bilindiği üzere her iki süreç de çok sancılı bir şekilde yürümektedir. Uzun zamandır ihracatımız ithalatımızı karşılamamakta, öte yandan siyasi ve kültürel nedenlerle AB ile entegrasyon gerçekleştirilememektedir.

Halen sonuca ulaşamamış olan bu iki temel yaklaşımdan keskin bir şekilde vazgeçilmesi de çeşitli komplikasyonlara yol açacaktır. Bu nedenle bir yandan bu politika sürdürülürken, diğer yandan bilim ve teknoloji alanında gelişmeyi ve bilim yoğunluklu üretimi hedeflemek, tüketim mallarının üretimine ağırlık veren politikalarından uzaklaşmak, bilişim, uzay, savunma sanayi gibi alanlarda üretimi geliştirmeye yönelik önlemler alarak köklü bir kalkınma hamlesine yönelmek gereklidir.

Dış ekonomik ilişkileri geliştirmek için izlenecek yollardan biri de ülkemizin enerji taşıyıcıları için transit geçiş yolu olma işlevinin hakkını verecek bir yaklaşımla stratejik ve uzun vadeli politikalar geliştirmektir.

■ Başar Arıoğlu

Artık “Ne yapılırsa yapılsın faydalı olur” dönemi geride kalmıştır. Çağımızda yapılacakların neler olması gerektiği, bilimsel ve objektif çalışmalar sonucu belirlenmelidir. Bu çalışmada hem sektör hem de ülke bilgilerinin bir araya getirilmesi hedeflenmelidir. Her şarta, her duruma uyan global stratejiler yerine daha butik, daha ihtiyaca göre şekillendirilmiş, daha sofistike mikro stratejilere ihtiyaç vardır.

Bugünkü piyasa şartlarında rekabet, işbirliğine ve çözüm ortağı olabilme becerilerine dayanmaktadır. Malın fiyatı ve kalitesi artık en önemli parametreler değildir. Ülkeler, finans, hukuk, dış politika sistem ve stratejilerini birlikte ele almadıkça ticaret hacimlerini geliştiremezler, dış yatırımları kendi topraklarına çekemezler.

■ Muzaffer Arslan

Bugün için Afrika çok önemli bir pazar haline geldi. Bu nedenle Afrika’ya öncelik tanınmalıdır. Hükümetler nezdinde yapılan geziler daha çok teşvik edilmelidir. Ülkenin önemine göre devletten devlete krediler verilerek, işadamlarına iş sahaları açılmalıdır. O ülkelerde bankacılık hizmetlerini yürütecek Türk bankalarının açılması sağlanmalıdır. Teminat mektuplarına kolaylık, risk sigortalarına işlerlik kazandırılmalı; şartlar iyileştirilmelidir. Gemilerle mallarının taşınması teşvik edilmelidir.

Stratejik olarak belirlenen Afrika ülkelerine bu kapsamda özellikle altyapı, tarım, madencilik ve sağlık projelerinde kullanılmak üzere devlet tarafından kredi verilmelidir. Yine Afrika ülkelerinde eğitim projelerine destek verilmeli, öncülük edilmelidir. Know-how karşılığında “ortaklığa dönüştürme stratejisi” için çalışmalar yapılmalıdır.

Türk işadamlarının gözü karalığı, dinamizmi ve cesaretinin yanında, artan tecrübesi, hükümetin mümkün mertebe vereceği destekle taçlanmalıdır. Özellikle ülke tanıtımları, gerçekten ehil ve tecrübeli elemanlar tarafından hazırlanmalıdır. İşadamlarıyla, bilgilendirici toplantılar yapılarak bu ülkelere gitmeden önce yeterince kaynak (bilgi) sağlanmalıdır. Böylece bir taraftan riskler azaltılırken buna paralel olarak başarının artması sağlanacaktır.

Bilgi teknolojisine öncelik tanınmalı ve desteklenmelidir. TÜBİTAK ile işbirliği artırılarak yükte hafif, pahada ağır malların üretilmesi için işadamlarının bilgi teknolojisine dayalı malları üretmeleri teşvik edilmelidir.

■ Kani Aydoğdu

Türkiye coğrafi konumu itibarıyla medeniyetler arasındaki köprü vazifesini her zaman sürdürecektir. Son dönemlerde ortaya atılan “Türkiye yüzünü Doğu’ya çevirdi, Batı’ya sırtını mı döndü?” şeklindeki spekülasyonları konuşmaya dahi gerek yoktur! Türkiye, Batı’nın modern ve gelişmiş yapısına, Doğu’nun zengin kültürel ve tarihi dokusuna hiçbir

zaman sırtını dönmemiştir. Önümüzdeki dönemde de Türkiye bu geniş perspektif dahi-
linde önüne çıkan fırsatları en iyi şekilde değerlendirmeli, kuvvetli ve tarihi bağlantıları
olan Doğu-Batı medeniyetlerini kucaklayan, kaynaştıran tavrıyla mevcudiyetini sürdür-
melidir.

Büyüyen pazarlar arasında olması coğrafi konumu ve enerji koridorları arasında bu-
lunması, Türkiye adına yeni fırsatlar doğurabilecek avantajlardır. Türkiye dünyadaki birçok
pazara ulaşabilecek kaliteli ürünleri ve lojistik konumu gibi avantajlarını daha iyi kullan-
abilmelidir. Türkiye, kalkınması için önemli olan ihracat hamlesini doğru kullanmalıdır.

Türkiye'nin çok taraflı ekonomik ilişkilerine yön veren hususlar; dışarıda AB ile olan
ilişkileri, içeride ise dış dengeyi etkileyen makro ekonomik ve yapısal gelişimler, coğrafi ve
tarihi perspektiften birçok dünya ülkesine göre ayrı özellikler gösteren konumudur. Avru-
pa Birliği ve dünyanın diğer bölgeleri ile olan ilişkilerimizi dengeli şekilde belirleyecek bir
strateji izlemeli ve bu stratejiyi uluslararası kuruluşlarla olan ilişkilerimizde bir ana tema
olarak işlemeliyiz.

Bununla birlikte enerji ithalatındaki yüksek oran, işsizlikteki artış ve güvenlik sorunu,
akla gelen tehditler arasında yer almaktadır.

■ Şaban Baş

İçinde bulunduğumuz dönemde Türk dış politikası oldukça zor bir dönemden geçmek-
tedir. İran, Irak, Afganistan, İsrail-Filistin çatışmasından tutun, Rusya, Kafkasya ve enerji
dosyalarına kadar dünya üzerindeki en çetrefilli meseleler Türkiye'nin yanı başındaki coğ-
rafyada cereyan ediyor. Dolayısıyla, Ankara'nın gündemindeki sorunların hemen hemen
tümü aynı zamanda ABD ve AB ile ilişkileri de kapsayan kritik meseleler. Böyle bir stra-
tejik konjonktürde Ankara için asıl mesele hangi sorunlara öncelik verileceği. En azından
bunun kadar önemli bir konu da, Türkiye'nin önceliklerinin Batı ile uyum içinde olması.
Hangi konulara öncelik verileceği sıralaması yapılırken Batı ile istişare ve koordinasyon
içinde oldukça, gereksiz şekilde gündeme damgasını vuran “eksen kayması” tartışmalarına
fırsat verilmeyecektir. O halde belki de Türk dış politikası açısından 2010 yılında sorulması
gereken en temel soru şu: Ulusal çıkarlar, bölgesel dengeler ve Batı ile ilişkiler hangi alan-
larda örtüşüyor?

Bu kriterlerden yola çıkarak son zamanlarda son derece aktif, ancak bazen de fazlaca
dağınık gözükten Türk dış politikasının üç temel mesele üzerinde odaklanması gerekiyor
kanımca: Kıbrıs, Ermenistan açılımı ve İran. Her üçü de ulusal çıkarlar, bölgesel dengeler
ve Batı ile ilişkiler açısından temel öncelik taşıyan bu sorunlar, Türkiye'nin 2010 yılında
nasıl bir dış politika performansı izleyeceğini belirler nitelikte olacak. Ermenistan ve İran
meselesi Washington ile nasıl bir yıl geçireceğimizi belirleyecek. Kıbrıs konusu ise Avrupa
ile ilişkilerde en temel sınav olacak. Aslında AB ile her zaman olduğu gibi ciddi bir sorun-
lar yumağı var karşımızda.

Türkiye'nin dış ekonomik politikasının da bu eksenler üzerinden değerlendirilmesinde
yarar görmekteyim. 2003'ten itibaren yeniden önem kazanan komşularla ekonomik işbir-

liği konusunda bir dizi önlem alınmış ve stratejiler geliştirilmiştir. Bu stratejilerin başarıya
ulaşmasında, coğrafi, tarihsel ve kültürel avantajların dışında ülkemizin başka önemli
avantajları da bulunmaktadır. Bunların başında ise komşularımız arasında ekonomik geli-
mişlik düzeyi açısından en üst sıralarda yer almamız gelmektedir. Uluslararası piyasalarla
entegrasyon sürecini komşu ülkelere oranla daha erken başlatan ülkemiz, global ekonomik
kriz duvarına çarptığı 2008'e kadar çok büyük kazanımlar elde etmiştir. Yaşanılan süreç
içerisinde ise ekonomik zorluklardan çıkışın en önemli formülünün komşu ülkelerle yatı-
rım ve işbirliği imkânlarının geliştirilmesinden geçtiği, tüm ekonomi çevreleri tarafından
genel kabul gören kesin bir doğru olarak ortada durmaktadır.

Bu kapsamda Türkiye'nin dış ekonomik ilişkilerinde izlemesi gereken stratejinin, başta
Suriye olmak üzere komşu ülkelerle, Türk cumhuriyetleri, Körfez ve Kuzey Afrika ülkeleri
ile ticaretin geliştirilmesine öncelik verilmesi olduğu kanaatindeyim. Bu strateji doğrul-
tusunda ilerlemeyi ve ekonomik büyümeyi hedefleyen Türkiye'nin 21. yüzyılda önündeki
en büyük hedef, dünyayla bütünleşme çabalarını sürdürmek olacaktır. Türkiye'nin 2010'lu
yıllarda sağlıklı bir büyüme gerçekleştirebilmesi için ihracata, dünya ticaretinde yer edi-
nebilmesi için de ihracatını çeşitlendirmeye ve ihraç pazarlarını genişletmeye ihtiyacı bu-
lunmaktadır.

Dünyada gelişen önemli pazarlar arasında yer alan, jeo-stratejik önemi, nitelikli işgü-
cü, altyapı olanaklarıyla önemli bir ticaret ve ulaşım bağlantı koridoru olarak yükselen
Türkiye, dinamik bir iç pazar, serbest ticaret ve yatırım ortamı yaratmakta, AB ile ilişkile-
rinin yanı sıra başta Türk cumhuriyetleri olmak üzere tarihi ve kültürel ilişkileriyle çevre
pazarları bakımından da önemli bir çekim merkezi oluşturmaktadır. Bu itibarla, değişen
dünyanın en çok değişmekte olan bölgesinde yer alan ve bölgesel bir güç iddiasında olan
Türkiye'nin konumunu iyi belirlemesi ve buna göre tutum sergilemesi gerekmektedir.

■ Memduh Boydak

Öncelikle son yıllarda iyileşmeye başlayan ülke ekonomik altyapısındaki olumlu geli-
şmelerin devamlılığının sağlanması mecburidir. Kamu kurumlarının yurtdışında iş yapmak
isteyen özel kesime doğrudan ya da dolaylı yollarla destek vermesi gerekmektedir. Türkiye
devamlı olarak kendi özel sektörünün yolunu açmalı, onlara yeni fırsatlar sağlayacak gi-
rişimlerde bulunmalıdır. Ülkemizi dünyanın dört bir yanında temsil eden değerli büyü-
kelçilerimizin, işadamlarına destek noktasında geçmişe kıyasla çok daha etkin olduklarını
memnuniyetle gözlemliyoruz.

Dış ekonomik ilişkileri geliştirmede taraf ülkelerin siyasi ilişkileri de önemlidir. Bu
bağlamda yürütme organlarına çok büyük işler düşmektedir. Kuşkusuz başta yakın kom-
şularımızla ilişkilerimiz olmak üzere, Türkiye'nin diğer dünya devletleriyle sorunsuz siyasi
münasebetler geliştirmesi, dış ekonomik ilişkilere önemli katkılar sağlamaktadır.

Türk özel sektörünün yurtdışındaki büyük projelerdeki katılımının ve payının artırıl-
ması için yürütülecek çalışmalar ve DEİK'in üye tabanının genişletilerek güçlendirilmesi
de ayrıca önem arz etmektedir.

■ Ümit Boyner

Dünya ekonomisinde yükselen piyasaların etkinliğinin artması ve küreselleşmenin geleceğini şekillendirme sorumluluğunun G-20 platformuna verilmesiyle birlikte Türkiye'nin önüne önemli fırsatlar çıkmaktadır. Bu ortamda Türkiye ekonomisinin, küreselleşmenin nimetlerinden her gün biraz daha fazla yararlanacağı bir gelişim çizgisi göstermek zorunda olduğunu iyi kavramalıyız. Hem Doğu hem de Batı ile sıkı ilişkiler içerisinde olmak zorunda bulunan Türkiye ekonomisi güçlendikçe yeni pazar olanakları aramaya başlamıştır. Türkiye, birden fazla coğrafyanın nimetlerinden faydalanmanın altyapısını yıllar önceden beri geliştirmektedir.

Bu doğrultuda Türkiye, dış ekonomik ilişkilerinde, en büyük ihracat pazarı olan AB'nin yanı sıra alternatif pazarlara doğru açılımını artırarak sürdürmelidir. Hem pazar, hem de ürün ve pazarlama stratejilerinde gösterilecek çeşitlilik, dünyanın ekonomik ağırlık merkezinin Batı'dan Doğu'ya kaydığı bir dönemde özellikle önemlidir. Dış ekonomik ilişkileri güçlendirmek için izlenecek stratejinin gerek oluşturulma, gerekse uygulama aşamasında tüm tarafların görüşleri ve Türk özel sektörünün rekabet gücü dikkate alınmalı, çalışmalar bu yönde yürütülmelidir. Hangi alanlarda rekabet edilebileceği, hangi sektörlerimizin ön plana çıkarılacağı ve destekleneceği, yapılacak fayda-maliyet analizleriyle, orta ve uzun vadeli bir perspektif içerisinde ele alınmalıdır. Ancak tüm sektörleri yatay kesen ve önemi artık tartışma kabul etmez bir gerçek olan inovasyon kapasitesinin artırılması, Türkiye'de iş yapma ortamının sürekli iyileştirilmesi ve özellikle Türkiye ile aynı potada olan ülkelerle aramıza kalıcı ve sürekli pozitif farklar konulması oldukça önemlidir.

■ Volkan Bozkır

AB üyeliği ve AB ile ilişkiler, son dönemlerde dış ticaretini ve dış ekonomik ilişkilerini bölgeler itibariyle daha da geliştirmek ve çeşitlendirmek için ciddi çaba göstermeye başlayan ülkemiz bakımından, temel mihenk taşı olma özelliğini gelecekte de sürdürecektir. Esasen diğer bölge ve ülkelere ekonomik ve siyasi ilişkilerin geliştirilmesi, kesinlikle AB üyeliği hedefiyle çatışmamakta, tam tersine onun tamamlayıcısı olmaktadır.

Örneğin, dünya enerji rezervlerinin önemli bir kısmını barındıran ve ülkemizle kardeşlik bağları kuvvetli olan Orta Asya cumhuriyetlerinde, başta sanayi ve hizmet sektörleri olmak üzere her alandaki yatırımlarımız ve işbirliğimiz ileri bir seviyededir. Önümüzdeki dönemde enerji yatırımları alanında geliştirilecek işbirlikleriyle bu ilişkilerin daha da derinleşeceğini ve ülkemizin Avrupa kıtasına sağlanacak güvenli enerji koridorunda kilit rolünü daha da belirginleştireceğini söylemek yanlış olmayacaktır.

Öte yandan, izlenen proaktif dış politikanın bir sonucu olarak, dünyada yaşanan ciddi ekonomik krize ve bunun küresel ticari ilişkilerde ve yatırımlarda yarattığı daralmaya rağmen, bölgemizdeki ülkelerle ekonomik ilişkilerimizin hızla geliştiğini görüyoruz.

Türkiye, Atlantik'in diğer yakasında, yakın ve gelişmiş ilişkiler içinde olduğu ABD'ye ilaveten, geleneksel pazarlarımızın dışında kalan ve hatta uzunca bir süre ihmal ettiğimiz Güney Amerika ülkeleriyle –ki bir kısmı dünya ekonomisi açısından ciddi potansiyele

sahiptir– ticari ve ekonomik ilişkilerimizi geliştirmeye özel önem vermeye başladı. Asya ülkeleri, Rusya ve özellikle Çin yine göz ardı edemeyeceğimiz ülkeler.

Önemli bir potansiyele sahip olan Afrika ülkeleriyle olan ilişkilerimiz de her alanda hızla ilerlemekte, gelişmektedir. Bu ülkelerin Türkiye'ye bakışlarında da son yıllarda önemli bir olumlu değişim gözlenmektedir. Tabiri caizse bu ülkeler nezdinde Türkiye artık sınıf atlamış ve gelişmiş ülkeler arasına konmaya başlamıştır.

Netice itibariyle tüm dünya Türkiye açısından bir oyun alanı haline gelmektedir. Türkiye'yi bir bölgeye ya da bir bloka sıkıştırmak, potansiyelimizi görmemek, küçümsemek olur. Bu çerçevede temel politikamızı, dünyanın her köşesindeki fırsatları değerlendirmek, tüm ülkelerle iyi ve kalıcı ilişkiler kurarak yeni fırsatlar ve işbirliği alanları yaratmak şeklinde belirlemek gerekmektedir. Bugün izlenmekte olan bu amaca yönelik politikalar, ekonomik ve ticari ilişkilerimizin yanı sıra, siyasi ilişkilerimizi de güçlendirmekte ve pek çok siyasi alanda sesimizi daha fazla duyurmamızı, daha fazla dinlenir bir ülke olmamızı sağlamaktadır.

■ Cihan Candemir

Türkiye'nin dış ekonomik ilişkilerindeki öncelikleri, mevcut üretim, ihracat, yatırım ve dış yatırımcı çekme potansiyellerini artırmak ve daha çok döviz kazandırıcı faaliyetleri yapmak olmalıdır. Ben inanıyorum ki Türkiye, yurtdışına daha çok mal ihraç etme ve daha çok turist celp etme potansiyeline sahiptir. Diğer büyük metropollerle karşılaştırdığımızda, sadece İstanbul şehrimizin, bugün Türkiye'ye gelen 20 milyon turisti tek başına ağırlaması gerekmektedir. Türk müteahhitlerinin kriz sonrası düzelecek ekonomik ortamda iş kapasitelerini yıllık 50 milyar dolar seviyelerine çıkarmaları da hayal değildir. Bu konuda devlet-DEİK işbirliği önem kazanmaktadır. Bu işbirliği olmadan ortak strateji oluşturma olanağı olamaz.

■ Ali Coşkun

Türkiye doğal kaynaklarına dayalı sanayileşme hareketini mutlaka ARGE öncelikli yüksek teknolojik gelişmeler öncülüğünde devam ettirmelidir. Bu kapsamda bakanlığım döneminde ilk defa 26 üniversite ile teknoloji geliştirme bölgeleri, Teknokentler kurulmuştur ve çalışmaları başarıyla devam etmektedir. Ayrıca ARGE çalışmalarına yeni teşvikler getirilmiştir. Özel sektörün ve meslek kuruluşlarının bu çalışmalara destek vermeleri önem taşımaktadır. İhracat öncelikli büyüme modelinden vazgeçmeden ARGE çalışmalarının, yatırım ve üretim seferberliğinin önündeki tüm bürokratik engeller kalkmalıdır.

Türkiye'nin bulunduğu coğrafyada başta terör olmak üzere enerji, uluslararası siyasi çekişmeler ve bunun dış politikada Türkiye'ye yansımalarının yanı sıra AB ilişkileri açısından önemli sorunlarla karşı karşıya kaldığımız bir süreç yaşamaktayız. Bu nedenle siyasi istikrar fevkalade önemlidir; siyasi istikrarın sağlanamadığı dönemlerde kesimler arasında sosyal barışın da bozulduğu, böyle bir ortamda ise işsizlik sorununun daha da büyüyerek

ekonominin sürdürülebilir bir büyüme sağlayamadığı görülmüştür. Ekonomik tedbirlerin siyasi tercihlerin önünde tutulması için her kesime görev düşmektedir.

Türkiye, komşularıyla ekonomik, sosyal ve kültürel ilişkilerini daha güçlü hale getirip AB sürecini bilinçli sürdürmelidir.

■ İbrahim Çağlar

Herkesin kabul edeceği şekilde dış ekonomik ilişkilerde önceliğimizin ihracatımızı artırmak olduğunu söyleyebiliriz. Sonuç itibarıyla ihracata yönelik bir sanayi yapımız olduğundan, ihracatı artırıcı politikalar hem ülke büyümesini hem de refah seviyesini artırıcı bir rol oynayacaktır. Bu politikaların içinde olması gereken temel unsurlar şunlardır: Birincisi var olduğumuz pazarlarda pazar payımızı korumaya ve artırmaya yönelik politikalar; ikincisi girmedığımız yeni pazarlara hızla girmemizi sağlayacak politikalar. Bizim amacımız hiçbir zaman AB pazarındaki payımızı azaltıp Kuzey Afrika, Türki cumhuriyetler, Ortadoğu ve Latin Amerika ülkelerine yaptığımız ihracatımızı artırmak olmamalıdır. Amaç, AB pazarımızı korurken, yeni pazarlara açılım hamlesini sürdürmek olmalıdır. Bunlara destek sağlayacak şekilde özel sektör-devlet işbirliği ile üretim-yatırım ve teknoloji transferi teşvikleri sağlanmalıdır. Özellikle düşük kur ve yüksek girdi maliyetleriyle bocalayan ihracatçımıza ve sanayicimize teşvik destekleri verilirken, katma değeri yüksek yeni ürünlerin üretilmesi ve pazarlanması amacıyla özel sektörün önü açılmalı ve gerekli devlet destekleri sağlanmalıdır.

Diğer taraftan dış ekonomik ilişkiler sadece ihracatı artırma odaklı yürütülemez. Bir yandan uluslararası yatırımları ülkemize çekmek için gerekli yapısal dönüşümler ve kolaylaştırıcı işlemler uygulamaya konmalı, diğer yandan küreselleşen dünyada yabancı ülkelerde yatırım yapan firmalarımıza gerekli destek ve yardımlar göz önünde bulundurulmalıdır. Ayrıca uygun ve gerekli teknoloji transferlerini ülkeye çekmek amaçlı politikalar üretilirken, ülkemizden dışarıya beyin göçünü tersine çevirecek önlemler de alınmalıdır.

Bunlarla beraber bir çeşit arka platform niteliği taşıyan ve üstte sayılan ihracatı, uluslararası yatırımları ve teknoloji transferlerini destekleyen unsur ise ülke promosyonudur. Ülkemizin pozitif imajının geliştirilmesi ve turizmi özendirme çalışmaları, dış ekonomik ilişkilerimizin vazgeçilmez unsurlarından biri sayılmalıdır.

■ Yılmaz Çakır

Türkiye'nin dış ekonomik ilişkilerinde birinci önceliği, kronikleşen dış ticaret açığını kapatmasını sağlayacak ulusal sanayileşme ve ihracat stratejisini uygulamaya koyması olmalıdır. Dış ticaret açığı büyüdükçe ülkenin, dolayısıyla özel kesimin gerçek borçları artıyor; er ya da geç patlamaya hazır sanal bir ekonominin üzerine çöreklenilmiş oluyor. İspanya'nın, Yunanistan'ın ve Portekiz'in durumuna düşen bir Türkiye'ye AB'nin, ABD'nin, IMF'nin ve Dünya Bankası'nın çok ağır şartlar ileri sürerek yardım vaadinde bulunacaklarını geçmişten iyi biliyoruz. Bu filmi 1950'lerden bu yana defalarca seyrettik. Parası rezerv para olmayan bir ekonomi, kronikleşmiş ve giderek büyüyen dış açıkla sağlığa kavuşamaz ve bir gün Demokles'in kılıcı başını keser.

Dış ekonomik ilişkileri geliştirmek için gerekli ulusal bir stratejinin ana başlıklarını şu şekilde sıralayabilirim:

- Türkiye, kendini "Avrupa'nın dibindeki Çin" sloganı başlığı altında konumlandırmalı ve Çin'in uyguladığı "pazar taktik ve teknikleri"ni iyi özümseyerek ihracat kulvarlarında çok daha agresif ve yırtıcı olmalıdır.
- Türkiye, Avrupa'nın endüstri üssü konumunu kazanmak için bütün damalarını akılcıca ve gecikmeden oynamalıdır.
- İhracatta fiyat, kalite, maliyet avantajı ve hız kazanmamızı sağlamak üzere; Akdeniz, Karadeniz ve Ege Denizi'nde her biri 20-30 milyon metrekarelik "Limanlı Organize Sanayi Bölgeleri" kurulmalı ve ihracatımıza bu limanlardan yeni bir ivme verilmelidir. Bu limanların demiryolu, karayolu ve havayolu bağlantıları olmalı ve limanların içi meslek okulları, yakınları ise modern yerleşim yerleri olarak geliştirilmelidir.
- Eskişehir-Adapazarı, Bolu-Düzce, Bilecik-Gemlik, Silivri-Çanakkale, Bursa-Bandırma-Çanakkale, Çorlu-Edirne, Antalya-İskenderun, Samsun-Zonguldak, Ankara-Konya, Erzurum-Kars-Trabzon, İzmir-Aliğa aksları üzerinde her biri 10-15 milyon metrekare büyüklüğünde "Tekno Organize Sanayi Bölgeleri" kurularak, İstanbul, İzmir ve Bursa içinde ve civarındaki sanayilerin ihracat odaklı projelerle bu bölgelere taşınması sağlanmalıdır.
- Türkiye'de var olan inovasyon kabiliyet ve kapasitesi gelişmiş ekonomilerce bilinmektedir. Bu yeteneğinin bilinirliğini ve algılamasını artırmak için, DEİK tarafından Türkiye çapında ihracat bazlı endüstrilerde bir teknoloji taraması yapılarak, erişilen bulguların gelişmiş ülkelerdeki doğru adreslere ve noktalara ulaştırılması sağlanmalıdır.
- Türkiye'nin AB'ye tam üye olmasının kestirme yolu, AB şirketleriyle ortaklıkların sayısının hızla artırılmasından geçer. Bunun için DEİK, ortaklık şansı yüksek sektörler için proje profillerini hazırlatarak Türkiye'de ve yurtdışında yapılan tüm ortak toplantılarda bu profilleri yabancı şirketlerin önüne koymalı ve gerektiğinde aracılık etmelidir.
- Türkiye yüzyıllarca sürececek bir eğitim reformu stratejisi belirlemeli ve bunun ışığında yeni nesilleri yetiştirerek dış ekonomik ilişkilerdeki üstünlüğünü sürdürülebilir bir platforma oturtmalıdır.
- Çevreye duyarlı ve etik değerleri ön planda tutan bir ülke olmanın gereklerini hızla yerine getirerek kendisini dünyanın yaşanabilir ilk on ülkesi içine sokmalıdır.
- Turist sayısının artırılması da dış ekonomik ilişkileri geliştirmekle paralellik taşır. Türkiye'de 3.000 metrenin üzerinde 120'den fazla dağ vardır. Bu dağlar ülkenin keşfedilmemiş hazineleridir. Dört mevsim hizmet verecek dağ geliştirme projeleri Türkiye'ye gelecek turist sayısının artışına yeni kanallar açacağı gibi dağlık kesime de refahın yayılmasını sağlayacaktır.

■ Halis Ali Çakmak

Türk halkına içeride ve dışarıda güven verilmesi gerekiyor. Bunun da siyasi ve ekonomik istikrara bağlı olduğu aşikâr. Bu paralelde gayret sarf etmek lazım. Bunu diğer ülkelerde kalıcı ve pozitif kılmak için Türkiye diasporasını yaratmak şart. Türkiye'nin dışarıda yetişmiş başarılı insanları var. Onları iyi organize etmek lazım. Bunu DEİK denedi, fakat bu böyle olmaz. Yani herkesi davet edip, “Biz bunu yapmalıyız” dediler. Bu gibi toplantıların sonucunda hiçbir ilerleme olmadı. Bunun yerine az ve öz, başarılı bir “network” oluşturulmalı. Hedef ülkelerde veya kıtalarda bu girişim daha dar ve etkin yürütülmeli. Bu hareketi Türkiye hükümeti ve DEİK desteklemeli. Sonuçta söz konusu ülkeye yapılan birkaç günlük ziyaretler, faaliyetler, lobiler asla kalıcı olmuyor. Bunları kalıcı kılmak için Türk diasporasına büyük iş düşüyor.

■ Işın Çelebi

Mevcut durumda Türkiye'nin dış ekonomik ilişkilerdeki en temel önceliği;

- Ülke yararını ön plana çıkaran,
- İstikrarlı,
- Güvenilir,
- Hukuk devleti ilkelerine bağlı ve
- Uzun dönem sürecek ilişkiler kurmaktır.

Türkiye'nin hedefi; uluslararası ticaretten daha fazla pay almak, coğrafi konumunun avantajlarından yararlanarak küresel ekonominin canlılığına katkıda bulunmak olmalıdır.

Dünyadaki geleceği doğru okuyarak ve doğru hedefler koyarak çalışmak gerekiyor.

Ticaretin serbestleştirilmesiyle iletişim ve ulaşım maliyetleri düşmüştür. Sermayenin uluslararası devininin kolaylaştığı bu ortamda yaratılacak olan verimli ve güvenilir ticari ilişkiler her anlamda sosyal faydayı artıracaktır.

Ülkemiz her alanda saygınlığını ve rekabet gücünü artırmalıdır. Bu doğrultuda, ilkeler çerçevesinde;

- AB gibi birlikler içinde yer alınmalı,
- Ülke bazında ikili ekonomik anlaşmalar yapılmalı,
- Firma ölçeğinde orta-uzun vadeli anlaşmalar yapılmalı,
- Yabancı sermaye (mal, finansman, teknoloji, vb.) girişi teşvik edilmeli,
- Global piyasalarla olan entegrasyon artırılmalıdır.

Türkiye'nin dış ekonomik ilişkilerini geliştirmek için kamu yönetimi ve devlet kuruluşları, ihracat mallarımızın rekabet şansını artırıcı kur politikaları izlemelidir.

İhracat yapanlar, milli takımda ülkeyi temsil eden birer sporcu, kültür ve bilimadamı muamelesi görmelidir. İhracat ulusal bir politika, milli bir mesele olmalıdır. Başarılı ihracatçılar topluma tanıtılmalı, bu alanlarda organizasyonların sayısı ve sıklığı artırılmalıdır.

Ayrıca mevcut ticaret hacmimiz; ürünlerimizin daha iyi tanıtılması, fuar ve sergilere daha sık katılım sağlanması, ticaret merkezleri kurulması ve önde gelen şirketlerimiz için daha geniş devlet desteği temin edilmesi halinde daha da artabilir.

Bankalar ve finansman kuruluşları ülkemizde önemli bir yer tutan KOBİ'lerin ihracat pazarları bulmalarına yardım etmeli; KOBİ'leri hem bilgi akışı, hem maddi yönden teşvik etmelidir.

Sivil Toplum Örgütleri ise dış ticaret konusunda toplumu bilgilendirmeli, teknik bilgi akışını desteklemelidir.

■ Nuri Çolakoğlu

Bir defa Türkiye ile ilgili insanların kafasında belli bir imaj var. Aslında sadece Türkiye ile ilgili değil. Bizim de kafamızda çeşitli ülkelerle ilgili çok standart, prototip birtakım imajlar var. Bunlar da çoğu kez doğru olmayan, güncel olmayan, çok eski bilgilere dayanıyor. Mesela eskiden Japon malları genellikle kötü, Batı taklidi ürünlerdi, saatler vs. Halk arasında Japon malıyla “tapon mal” diye dalga geçilirdi. Ama sonra ne oldu? Japonya'nın o ürünleri bugün teknolojinin en üst noktasını temsil eder hale geldi. Daha sonra benzer bir süreçten Kore geçti. Şu anda da Çin aynı kanala girmiş vaziyette. Ülkelerin konumları sürekli değişiyor. Ama bizim kafamız aynı hızla değişmiyor. Aynı şey Türkiye için de geçerli. Örneğin İstanbul Sanayi Odası'nın “Cam üretiminde dünyada şu pozisyondayız, çelikte buradayız” diye koyduğu rakamları dünyaya duyuracak, bizim hakikaten “forte”mizi ortaya çıkaracak bir çaba lazım. İkincisi bizim artık taşeronluğu bırakıp markalar yaratmamız lazım. Türkiye'den bakıyorsun, üç tane markan var senin yurtdışında indir kaldır. Beşinci, altıncı markanı henüz geliştirememiş vaziyettesin. Onları geliştirecek, Türk markalarını yerleştirecek, Türk markalarının İtalyan, Fransız, Alman, İngiliz, İsveç, Amerikan markaları gibi dünya çapında bilinirliğini sağlayacak ve bunun karşılığında da bunun artı değerini Türkiye'ye getirecek bir mekanizma lazım.

Japonya'da hükümet, seçtiği belli sektörlerin en önde gelen kişileriyle düzenli olarak toplantılar yaparak, hem bu sektörlerin sorunlarının nasıl çözülebileceğini, hem de uluslararası konumunun nasıl güçlendirilebileceğini tartışıyor. Şimdi buna benzer bir şey Türkiye'de yeni yapılmaya başladı; otomotiv sektöründeki stratejiyi belirlemek için, “Hadi arkadaşlar, gelin konuşalım” diyor. Çünkü Türkiye çok büyük bir kabuk değişikliği yaşadı. Eskiden tarımsal sanayi ürünleriyle ve tekstille dünya pazarlarında oynayan Türkiye'nin şu andaki ihracatında liste başında otomotiv ve elektronik geliyor. Ve bizim burada çok daha ilerleyebileceğimiz ortaya çıkıyor. Hükümetin, çok değil öncelikli 3-5 sektörde nasıl bir yol izlenmesi, hangi pazarlara ağırlık verilmesi, hangi ülkelere gidilmesi gerektiği gibi konularda, ilgili sektörlerin ileri gelenlerini etrafına toplayıp bir strateji belirlemesi lazım. Hükümetin dış tanıtım politikasının, ülke içindeki teşviklerin ve ülke içindeki yatırımlara sağladığı ek avantajların bir koordinasyon içinde olması lazım. Yoksa herkes kendi başına gittiği takdirde hiçbir yere varılamaz. Eline bir çekiç alıp şu duvarın her bir tarafına vurursan belki önemli hasarlar yaratarsın, ama duvarı delemesin. Israrla duvarın aynı noktasına hep aynı çekiçle ve aynı hızla vurduğun takdirde 3-5 dakika içinde orada bir delik belirir. Sonra sen o deliğin etrafına vurarak genişletip içinden adam geçecek boyuta getirebilirsin.

■ Süleyman Demirel

Türkiye'nin geçmişteki en büyük meselesi, ödemeler dengesi idi. Önümüzdeki 20 yıl içerisinde de en önemli meselesi, yine ödemeler dengesi olacaktır. Türkiye, dışarıdan yatırım malı almaya devam edecektir. Artan nüfusunun istihdam ve refah ihtiyacını ancak %7'nin üzerinde bir büyümeyle sağlayabilir. Bugünkü iç tasarruf oranlarıyla bu büyümeyi sağlayabilmek mümkün değildir. Onun için daha çok üretmek, rekabet gücü olan üretilmini satmak, daha çok döviz kazanmak mecburiyetindedir. Türkiye, daha çok doğrudan yabancı sermaye almak mecburiyetindedir.

Türkiye, dünyada 134 ülkeye ihracat yapmaktadır. Buna rağmen yine büyük bir ihracat açığı ve neticede ödemeler dengesi açığına sahiptir. Yeni pazarlar, yeni müşteriler aramak, bulmak ve oralarda tutunmak mecburiyetindedir. Bu, Türkiye'nin dünyaya açık bir ekonomik politika takip etmesi ve dünyaya entegre olmasına çok yakından bağlıdır. Serbest ticaretten hiç endişe edilmemelidir. Türkiye turizmden, inşa gücünden daha çok döviz kazanmalıdır. Yeni pazarlar ancak tanıtım gücüyle kazanılır.

Burada önemli olan husus, Türk ekonomisinin verimliliği ve rekabet gücüdür. Bu, ancak piyasa ekonomisi ve girişimcisine tam imkân sağlamakla olur.

Türkiye'nin ekonomisini topyekûn büyüme ve rasyonelleştirme istikametine çevirebilmesi lazımdır. Bireyin girişimciliğinden, yaratıcılığında ve inovasyon kabiliyetinden azami şekilde yararlanılmalıdır. Bu, hukuk üstünlüğü ve mülkiyet haklarına güven sağlamakla mümkündür. Mesleki kuruluşların, sistemi en iyi şekilde işletecek talep ve eleştiri içinde olmalarını da zikretmek isterim.

Her şey neticesiyle ölçüleceğine göre, ödemeler dengemizi ıslah edebiliyorsak, ticaret açığını düzeltebiliyorsak, ticaret hacmimizi artırabiliyorsak ve çeşitli faaliyetlerden daha çok döviz sağlayabiliyorsak, yolumuz doğru olur.

■ Ekrem Demirtaş

Mevcut durumda Türkiye'nin öncelikle sınır komşuları olan Yunanistan, Bulgaristan, Irak, Suriye, İran, Azerbaycan ve Gürcistan ile ticaretini geliştirmesi gerekir. Bu tür ekonomik ilişkileri geliştirmek için ticaret, çifte vergilendirmenin önlenmesi ve yatırımların karşılıklı teşviki ve korunması anlaşmaları imzalanmalı; bu ülkelerle karşılıklı olarak vizeler kaldırılmalı; ticaret heyetlerinin devletin himayesinde birebir firma ziyaretleri gerçekleştirilmesi sağlanmalı; fuarlara katılım ve iş/inceleme gezileri desteklenmelidir. Türkiye sınır komşularıyla olan ticaretinde kendini geliştirdikçe, halihazırda iyi düzeyde seyreden AB ile olan ticaretimizin yanında ekonomimize artı puan kazandıracaktır. Gümrük Birliği'nden bu yana dış ticaretimizin %50'den fazlasını gerçekleştirmekte olduğumuz AB'nin payı, küresel kriz nedeniyle 2008'den itibaren %50'nin altına düşmüştür. Türkiye'nin dış ticareti, krizden daha az etkilenen komşu ülkelere ve Afrika ülkelerine yönelmeye başlamıştır.

Bununla beraber Türkiye, Orta Asya'daki ticari faaliyetlerini göz önünde bulundurarak; Türki cumhuriyetlerle olan ekonomik faaliyetlerini artırmalı, yukarıda belirtilen ticaret anlaşmalarını bu ülkelerle de imzalamalı, vizeleri kaldırmalı ve karşılıklı yatırımları teşvik

etmelidir. Özellikle bu ülkelere Türk firmaları tarafından yapılan inşaat ve diğer sektörel yatırımlar devlet tarafından desteklenmelidir.

Diğer yandan Uzakdoğu'da, özellikle Çin, Singapur, Japonya, Tayvan, Tayland, Malezya ve Endonezya pazarları ihmal edilmemeli, Çin'in yakın zamanda üretim toplumundan – gelir düzeyinin artmasıyla– bir tüketim toplumuna dönüşeceği unutulmamalı ve Türkiye olarak bu ülkeye yönelik sektörel ihracata hazırlık yapılmalıdır. Bu hazırlık iç piyasadaki firmaları bilgilendirme çalışmasıyla başlayabilir.

Dış Ticaret Müsteşarlığımız tarafından geliştirilen Afrika ihracat stratejisi kapsamında Afrika ülkelerine yatırım yapmak isteyen firmalarımıza bilgi ve teşvik sağlanmalıdır. Güney Amerika'da ise Brezilya, Arjantin, Meksika ve Şili pazarları, Türk firmaları için önem arz etmektedir.

Türkiye'nin bu yöndeki hedefleri öncelikle sınır komşularıyla ticaretini üst seviyelere taşımak olmalı; daha sonra da yukarıda belirtilen bölge ve konularla ilgili ileriye dönük planlama ve çalışma yapılmalıdır.

■ Kemal Derviş

Dünyadaki değişen ekonomik ağırlıklara önem vermek gerekiyor. Hiç kuşkusuz Asya piyasası çok dinamik ve hızlı büyüyen bir piyasa olacak. Dolayısıyla Çin'e, Hindistan'a, Endonezya gibi bazı ülkelere bence gereken önemi vermemiz lazım. Sanıyorum devletle el ele olunması, bu yöndeki imkânların araştırılması lazım. Bunu başarılı ülkeler yapıyor. Sadece özel sektör değil, devletle birlikte bu yapılıyor. Bu, devletin piyasanın işleyişine karışması biçiminde değil, ortak bilgiyi edinme sürecinde devlet desteğinin alınması anlamında yapılıyor. Bence Asya çok önemli.

Diğer bir konu sektörel yapının her an değişmesi. Değişmesi de lazım. Artık ucuz emeğe dayalı bir ihracat modelini geride bıraktık. Türkiye'de belli bir dönemde, 80'lerde ucuz emeğe dayalı bir ihracat gelişmişti. Şimdi artık daha vasıflı emeğe dayalı yeni sektörlerle girebilmek lazım. Tabii geçişi iyi yönetmek lazım. Eski sektörleri birdenbire yaya bırakmak olmaz. Ciddi bir işsizlik sorunu var. İstihdam bir sektörden yeni bir sektöre hemen geçemeyebilir. Ancak yeni katma değer yaratan, daha ileri teknoloji, daha vasıflı eleman kullanan, daha pahalı ama aynı zamanda verimli emek kullanan sektörlerle yönelmemiz lazım.

■ Turgut Doğan

Artık dış ekonomik ilişkilerdeki stratejileri sadece Dış Ticaret Müsteşarlığı'na bırakamayız. Onlara üniversiteler ve DEİK gibi kuruluşlar destek vermeli. Bu konuda kurumlar örgütlenmeli. Artık bizim de özel kurumlarımızın kendi çalışma ve Türkiye'ye has modelleri üretme zamanı gelmiş ve geçmektedir.

■ Şerif Egeli

Dünya şu anda internet üzerinden dönüyor. Yakında ticaretin yarısından fazlası internet üzerinden yapılacak. Fakat bir malın internette sipariş edilmesiyle o ticaret bitmez.

Bir ticaretin bitmesi için söz verilen ya da satılan malın bir yere ulaşması ve kullanılır hale gelmesi lazımdır. Başka türlü ticaret ölü kalır. Onun için lojistik gittikçe önem kazanacak dünyada. Ve Türkiye'nin jeopolitik durumuna baktığımız zaman lojistiği çok güzel kullanabilecek bir ülke olduğunu görüyoruz. Türkiye'nin etrafına bir daire çizdiğinizde, sadece dört tarafında bir milyarın üzerinde bir nüfusa ulaşabiliyorsunuz. Ve bu nüfus, kimi enerji kaynaklarına sahip olduğu için, kimi de ucuz işçilik sahibi olduğu için hızla geliyor. Bu gelişen nüfusun ihtiyaçlarını onlara sunabilmek, götürebilmek için Türkiye'den daha iyi bir yer yok. Bunu bir sürü Amerikan şirketine anlatabildik; Coca Cola'sı, Microsoft'u, General Electric'iği buna çok iyi bir tepki verdi ve merkezlerini Türkiye'de kurdular. Bazıları imalat yapıyor, bazıları imalat yapmasa bile buradan lojistiğini idare ediyor. Bu da Türkiye'ye büyük bir katkı getiriyor. Nasıl boru hatlarıyla gazı, petrolü üzerimizden başka ülkelere taşıyorsak ve nasıl büyük bir katkı sağlıyorsa bu Türkiye'ye, aynı şekilde mal akımını da Türkiye üzerinden yapabilmemiz lazım.

Ben bunun çok kolay yapılabileceğine ve insanları ikna ettiğimizde onların da bundan büyük fayda sağlayacaklarına inanıyorum. İşte bunu sağlamamız lazım. Büyük İngiliz şirketlerine, büyük Fransız şirketlerine hem Türkiye pazarını anlatıp, hem de Türkiye'nin bu jeopolitik avantajlarını gösterebilmek ve onların merkezlerini Türkiye'de kurup Türkiye'den sevkiyat yapmalarını sağlamak lazım. Çünkü bu ticaret arttıkça Türkiye'de de bir şekilde imalat yapacak, insanlara iş vereceklerdir. Türkleri tanıyacaklardır. Nasıl Microsoft'ta bütün Ortadoğu ve Asya'da Türkler çalışıyorsa, Coca Cola'da Türkler çalışıyorsa, diğer büyük uluslararası şirketlerde de Türkler çalışacaklardır. Bunun Türkiye'ye korkunç bir faydası var. Bizim elemanlarımız da çok muvaffak oluyorlar gittikleri bu ülkelerde. Çünkü lisansı çabuk kapıyorlar, aynı yiyeceği yiyorlar, illa beş yıldızlı otel istemiyorlar, her türlü şarta uyabiliyorlar. Karşılarındaki müşteri de onları kabul ediyor, daha sempatik görüyor. Lisansını anlamadığı bir Almanla, Amerikalıyla veyahut Fransızla konuşmaktansa bir Türk ile iş yapmak çok daha cazip geliyor. O bakımdan ben büyük başarıyı burada görüyorum.

■ Cenap Eke

Makine sektörü gibi ana sektörler detayında politikaların ortaya konulduğu somut eylem programlarının düzenlenmesi gerektiğini düşünüyorum. Ayrıca AB müzakere sürecinde tam üyelikte serbest dolaşım konusunda ilk safhada ödün verilerek bir aylık vizesiz serbest dolaşım talebinde bulunmamızın, AB'nin bazı üyelerinin konuya yaklaşımlarında değişiklik yaratabileceği düşüncesindeyim. Böyle bir uygulama, işadamlarımıza büyük kolaylık sağlayacaktır.

■ Şaban Erdikler

Önümüzdeki dönemde Türkiye'nin dış ekonomik ilişkilerinde enerji yine ana belirleyici kalem olacaktır görüşündeyiz. Ucuz, güvenilir bir enerji akışının sağlanması, Avrasya ülkeleriyle ilişkilerimizin yoğunlaştırılmasını bir zorunluluk olarak önümüze koymaktadır. Rusya'nın yanı sıra Azerbaycan, Kazakistan gibi ülkelerle önümüzdeki dönemde

ekonomik ilişkilerin yoğunlaşmasını beklemek gerçekçi olacaktır. İran'la olan ilişkiler ise bizim irademizin yanı sıra, belki ondan da çok uluslararası camianın bu ülkeye ilişkin kararlarıyla belirlenecektir. Türkiye'nin, İran'la ilişkilerinde geleneksel olarak işbirliği içinde olduğu örgütleri ve ülkeleri tamamen karşısına alacak bir ekonomik ilişkiler silsilesi içinde olacağına inanmıyoruz.

Ortadoğu ülkeleriyle ilişkilerimize ihracatımızın yanı sıra, bu ülkelerden temin edilen petrol ve diğer enerji hizmetlerinden öte sermaye hareketleri damgasını vuracaktır görüşündeyiz.

Türkiye'nin dış ekonomik ilişkilerinde çok önemli etki sahibi bir başka olgu da hizmet konusudur. Özellikle enerji koridorlarının kesiştiği bir merkez olarak enerji ticaretindeki rolünü güçlendirmek ve genişletmek, Türkiye'nin kaderidir. Petrol ve doğalgazın bu kaynaklara sahip ülkelere, bu kaynakları kullanacak ülkelere ulaştırılmasında ülkemiz hayati bir role sahiptir. Avrupa Birliği'nin enerjiye bağlılığı artmaktadır. 2030 yılında, kullanılan enerjinin %70'inin ithal yoluyla karşılanması beklenmektedir. Enerji ticaret hacmini artıracak olan bu durumun, enerjinin saklanması, taşınması, yeniden ihraç edilmesi konusunda Türkiye'ye sunduğu çok geniş fırsatlar vardır.

Dış ekonomik ilişkilerin en önemli bileşenlerinden biri olan dış ticarete, düşük ve orta gelir grubuna dahil ülkelerin paylarını artırdıkları görülmektedir. Mal ticaretinde belli bir yere gelmiş olan Çin'in yanı sıra hizmet ticaretinde Hindistan'ın büyük bir hızla artan önemi, tarımda ve madencilikte liberalizasyon sonucu artan hammadde ticareti, eski Demir Perde ülkelerinin küresel ekonomiye hızla entegrasyonu, dünya ticaretinde ana trendleri oluşturmaktadır. Bununla beraber sanayi içi ticaretin artması, uluslararası dikey uzmanlaşmanın artan rekabet sebebiyle yoğunlaşması, ülkelerin komşu ülkelerle ticaret yapma eğilimi, strateji oluşması bakımından göz önünde tutulması gereken gelişmelerdir. Aynı gerçekler Afrika'nın en azından bazı ülkeleri için geçerlidir. Önümüzdeki dönemin hammadde ve insan kaynağı olarak görülen bu ülkelerle ekonomik ilişkilerin yoğunlaştırılmasının, Türkiye için önemli bir öncelik olduğu kanaatindeyiz.

Dünya ticaretinde Türkiye'nin payını artırmanın yolu, ülke içinde yaratılan katma değer artırılmasından geçer. Bunun için insan gücüne yapılacak ve verimlilik artışı sağlayacak yatırımlara, girdi temininde öncelikle vergilerden kaynaklanan dezavantajların giderilmesine ve ARGE kapasitelerinin genişletilmesine ihtiyaç vardır. Bütün bunların sağlanmasında elbette yabancı sermayeye büyük ölçüde gereksinim duyulacaktır.

Dolayısıyla dış ekonomik ilişkilerin ticaret boyutunun geliştirilmesi için yabancı sermaye yatırımlarının önünü açacak yasal ve uygulamaya dönük önlemlere ihtiyaç vardır. Açıkça ifade etmek gerekirse, Türkiye'de faaliyet gösteren birçok yabancı sermayeli firma "hukuk anlayışı ve uygulanışı" sebebiyle kendini rahat hissetmemektedir. Yasal mevzuatın özenle hazırlanmamış olması, uygulama problemlerini beraberinde getirmekte ve bu durum uyum maliyetlerini artırdığı gibi güvensiz ve istikrarsız bir ortama yol açmaktadır. Bir ülkede faaliyet gösteren yabancı sermayeli firmaların en büyük korkusu, hukuki güvenlik içinde olmamaktır. Bu gerçek, Türk özel sektöründe giderek artan uluslararası yatırımlar

sebebiyle madalyonun öbür yüzü olarak kendini hissettirmektedir. Dünyanın birçok ülkesinde yatırım yapan Türk müteahhithlerinin bu çabalarını sürdürmeleri teşvik edilmelidir.

Dış ekonomik ilişkileri, elbette turizm ve müteahhitlik başta olmak üzere hizmetler bağlamında da ele almak gerekir. Türkiye'nin bu konularda sağlamış olduğu başarılarla rağmen alması gereken çok daha fazla mesafe olduğuna inanıyoruz. Ayrıca bu hizmetlerin yanı sıra sağlık ve eğitim gibi alanlarda Türkiye'nin, uluslararası arenada katkı sağlayarak ilişkilerini yapılandırma potansiyelinin oldukça yüksek olduğuna inanıyoruz.

Türkiye için vazgeçilmez bir hedef olan Avrupa Birliği yapısı içerisinde ekonomik entegrasyonun gerçekleştirileceği son derece açıktır. Dolayısıyla önümüzdeki dönemde Avrupa Birliği hedefini, yeniden gerçekleştirilebilir bir olay olarak önce Türk halkına ve onunla beraber uluslararası camiaya anlatmak ve ikna etmek gereği doğmaktadır. Aynı şekilde, tüm uluslararası ekonomik ve siyasi örgütlerde aktif rolümüzü artırarak sürdürmek zorunluluğumuz vardır.

Özet olarak anlatılmaya çalışılan unsurlar, Türkiye'nin önümüzdeki dönemdeki ekonomik ilişkilerinin aşağıda belirtilen SWOT analizi çerçevesinde oluşturulmasını gerekli kılmaktadır.

Güçlü yönler:

- Türkiye'nin nüfus yapısı, genç nüfusun fazlalığı ve nüfus artışının hızlılığı
- Değişim dinamiklerini algılayan, benimseyen, risk alma yeteneğine sahip girişimciler
- Stratejik konumu (Ortadoğu, Orta Asya ve AB üçgeninin ortasında yer alması)
- Makroekonomik istikrarı sağlama çabaları
- AB ilişkileri
- Hukuki altyapısının büyük ölçüde tamamlanmış olması (DTÖ, Yabancı Sermaye Mevzuatı, Sermaye Piyasaları Mevzuatı, fikri haklar, vb.)
- Özel sektöre dayalı sanayi üretimi
- Hizmet, özellikle finans sektöründeki gelişmişlik düzeyi

Zayıf yönler:

- Yüksek üretim maliyeti
- Sermaye yetersizliği
- Kayıt dışı ekonomik faaliyetler
- Ülke ihtiyaçlarını gözetmeyen eğitim ve toplumdaki içe dönük düşünme alışkanlığı

Jeopolitik konumla ilintili dış siyasi sorunlar

- Bürokratik kurumlar arasında koordinasyon eksikliği ve çok seslilik
- Girişimcilerin karşılaştığı bürokratik engeller
- Devlet ve özel sektör işbirliğinin yetersizliği
- Mevzuat karışıklığı ve uygulama problemleri
- Dış örgütlenme yetersizliği
- Politik stratejik yapılanma eksikliği
- Üye olunan uluslararası örgütlerden yeterince yararlanamamak

Fırsatlar:

- Var olan uluslararası işbirliği örgütlenmeleri
- AB'ye tam üyelik perspektifi
- Hazar havzası enerji kaynakları
- Uluslararası kuruluşlarda görev yapan Türk personel

Tehditler:

- Cari işlemler açığı
- Enerjide dışa bağımlılık
- İmaj sorunu
- Türkiye'nin içinde bulunduğu bölgedeki siyasi istikrarsızlık ve muhtemel çatışma senaryoları

■ Nihat Ergün

İhracatımızın sürdürülebilir bir artışı yakalayabilmesi, büyük ölçüde özel sektörün başarısına bağlıdır. Bu kapsamda, hedef pazar ve sektörlerin belirlenmesi, rekabet gücünü artıracak önlemlerin alınması gerekmektedir. Türkiye'nin Avrupa Birliği (AB) üyeliği sürecinde AB ile yürütülen 35 müzakere faslından biri “İşletmeler ve Sanayi Politikası” olmuştur. Bu doğrultuda, Sanayi ve Ticaret Bakanlığımız koordinasyonunda “Türkiye Sanayi Stratejisi Belgesi 2010-2013” hazırlanarak 2010 yılında AB komisyonuna sunulmuştur. Yüksek Planlama Kurulu kararıyla uygulamaya geçecek olan belgede, Türkiye için uygulanacak stratejinin uzun dönemli vizyonu “orta ve yüksek teknoloji ürünlerde Avrasya'nın üretim üssü olmak” olarak belirlenmiştir. Bu vizyonu gerçekleştirmek amacıyla KOBİ'lerin finansmana erişimi, çevre, beceriler ve insan kaynağı, bölgesel kalkınma, altyapı sektörleri, yatırım ortamının iyileştirilmesi, uluslararası ticaret ve yatırımlar önceliğinde 86 adet eylem belirlenmiştir. Bu eylemlerin 9 tanesi uluslararası ticaret ve yatırımlar başlığındadır. Bu eylemlerde ihracatta ülke ve sektör çeşitlendirme, KOBİ'lerin ihracat kapasitesini artırma, uluslararası yatırımları geliştirme, ihracatta ARGE'ye dayalı, katma değeri yüksek, markalı ürünlerin payını artırma gibi konular yer almıştır.

Bununla beraber, dış ekonomik ilişkiler salt devletin aldığı tedbirlerle hedeflenen düzeyde geliştirilemez. Dış ekonomik ilişkilerde Türkiye'nin Batılı gelişmiş ülkeler etkinliğine ulaşmasında esas çözüm, mevzuat değişikliğinden çok, devlet ve özel sektör arasında işbirliği ve koordinasyon kültürünün yerleşmesidir. Bu noktada, özel sektörün de bu süreçte aktif rol almasının gerekliliğine binaen dış ülkelere yapılacak üst düzey ziyaretlerde, DEİK üyelerinin katılımları çok önemlidir. İşadamlarımızın bu ülkelerde yapacakları temaslara dış temsilciliklerimizin aktif şekilde yardımcı olmaları, ürünlerimizde yüksek kalitenin tutturulması ve özellikle sanayi mallarımızın daha iyi tanıtımının yapılması ve bu amaçla yurtdışındaki önemli fuarlara katılımları gerekmektedir. Ayrıca Avrupa ekonomisinde olduğu gibi ülkemizde de KOBİ'lerin payı oldukça büyüktür. Kendi imkânlarıyla ihracat pazarları bulma şansı az olan KOBİ'ler hem bilgi akışı, hem maddi yönden desteklenmelidir.

■ Fahri Gökya

Bugün Türkiye'yi büyüten, Türkiye'yi sırtında taşıyanlar Türk müteşebbisleridir. Ortadoğu'da, Orta Asya'da, Avrupa'da, Rusya'da, Kuzey Afrika'da hep Türk müteşebbisleri vardır. Yalnızca ticaretle değil, inşaatla değil, aynı zamanda üretimle de uğraşmaktadırlar. Türkiye'yi vazgeçilmez kılan, bütün bu bölgede Türk ekonomisinin ağırlığıdır. Kuzey Afrika'dan Ortadoğu'ya uzanan bu geniş bölgeden yapılan sanayi ürünü ihracatının %65'lik bölümü, Türk şirketlerince gerçekleştirilmektedir. Bölgedeki en girişimci, en dinamik, dünyaya açık özel sektör Türkiye'dedir. Bütün bu bölgelerin dünya ekonomisine entegrasyonunda, Türkiye vazgeçilmez bir öneme sahiptir.

Türkiye'nin dış ekonomik ilişkilerdeki öncelikleri yeni ürünlerle alternatif pazarlara yönelmek olmalıdır. İhracatımızın %50'sini kapsayan AB pazarına alternatif olarak ABD, Latin Amerika, Afrika, Orta ve Uzakdoğu pazarlarına ağırlık verilmelidir.

■ Emre Gönensay

Türkiye bugün artık globalleşmiş dünyada çok önemli bir ekonomik merkez haline gelmiştir. Bu bakımdan bir üretim, ticaret ve dağıtım merkezi olarak bütün dünyayı kendine bir partner olarak görmeli ve stratejilerini buna göre geliştirmelidir. Avrupa Birliği'nin geleceği hem ekonomik hem de siyasi bakımdan pek parlak gözükmemektedir. Bu bakımdan Türkiye AB çerçevesini çok aşacağı günlerin de geleceğini göz önünde bulundurmalı ve buna uygun modellerin beyin fırtınasını yapmaya başlamalıdır.

■ Enver Güney

Türkiye'nin dış ekonomik ilişkilerinde önceliklerini belirlerken, Dünya Ticaret Örgütü, OECD, BM ve AB gibi uluslararası ve uluslararası organizasyonlara karşı taahhüt ve yükümlülükleri, bölgesel gelişmeleri ve yeni öne çıkan ülkelerin stratejilerini dikkate alan; pazar ekonomilerindeki gelişmeleri, dünya refahı ve dolayısıyla gelirindeki artışa paralel olarak, dünya ithalat talebiyle doğrudan yatırım eğilimlerini izleyen bir stratejinin takibinde yarar görüyorum. Değişik uluslararası platformlarda "Ulusal Muamele" prensibine katı bir şekilde uyacağını taahhüt eden bir ülkenin, yerli malını koruyan bir politikaya dönüş şansı yoktur. Son zamanlarda benzer eğilimlerin özellikle enerji sektöründe (yenilenebilir enerji tesislerinin üretimi için) yoğun olarak konuşulduğuna şahit oluyorum. Bu ve benzeri taahhütler, her seviyedeki iş örgütlerine, işadamlarına ayrıntılı olarak anlatılmalı, uluslararası yükümlülüklerimiz bir veri olarak alınarak önceliklerimiz belirlenmelidir.

Türkiye'nin önümüzdeki dönemde beklediği fırsatlar arasında klasik bir beklenti olan enerji koridoru dışında çeşitli alternatifler bulunmaktadır. Türkiye bilgi çağı ve bilişim teknolojilerini kullanarak bölgesinde lider ülke olmak zorundadır. Elektrik ve elektronik sektöründe ve otomotivde gösterdiği atılganlığı bilişim sektöründe de kullanmalı ve bu gruplar arasında bir sinerji yaratmalıdır. Yakın gelecekte enerji verimliliği, çevre teknolojileri ve yenilenebilir enerji alanlarında ortaya çıkması muhtemel yenilikleri izleyerek, bölgesinde lider olma niyetini açıkça ortaya koymalıdır. Türkiye'nin diğer bir avantajı da

savunma sanayiinde ortaya koyduğu başarı hikâyeleridir. Tekstilde yapılan dönüşüm diğer sektörlerde de gerçekleştirilmeli, modern teknoloji yaratan ve üreten sanayilere yönelim desteklenmelidir.

Bana göre yakın gelecekte dünya; Çin, Hindistan ve Rusya dominant bir "Merkez Doğu" ile, Japonya ağırlıklı "Uzakdoğu", ABD ve kısmen bölünmüş bir AB'den oluşan dört bloka doğru hızla ilerlemektedir. Türkiye'nin konumu, tüm bu dengelerin ortasında olması nedeniyle ayrı bir önem arz etmektedir. Çin ve Hindistan'ın kuzeyden (Rusya ve çevresi) ve batıdan (İran) enerji ihtiyacı vardır. Türkiye AB'nin geleceğine de bağlı olarak ileride tam üye olmasa da, diğer bloklara enerji koridoru görevini üstlenecek, bu bağlamda güney ve kuzey arasında da boru hatlarının bağlantı noktasında olacaktır.

AB'ye üye olmamasının avantajını (Euro Bölgesi olarak) yakın bir geçmişte Yunanistan ve İspanya örneğinde yaşadığımız dikkate alındığında, ülkemizin AB üyeliğinden ziyade, AB standartlarını benimseyen bir ülke olması gerektiği inancımı burada tekrarlamakta yarar görüyorum.

■ İsmet Güral

Türkiye'nin dış ekonomik ilişkilerinde öncelikleri ve izlemesi gereken strateji, bölge, ülke ve sektör bazında iş geliştirme analizleri üzerine temellendirilmelidir. Bu kapsamda yurtdışı iş dünyası kurum ve kuruluşlarıyla yakın işbirlikleri kurularak ve Türk iş dünyasının yurtdışı temsilcilikleri hem nicelik hem de nitelik olarak geliştirilerek Türkiye'nin dış ekonomik ilişkileri daha güçlü hale getirilebilir. Özellikle Amerika'da ve Avrupa'da lobi faaliyetlerine önem verilmeli. Lobimiz olan ülkelere lobilerin güçlerini artırmak için uğraşılması, lobimiz olmayan ülkelere lobi oluşturmaya başlanması, Türk işadamlarının yurtdışı pazarlarda ellerini güçlendirecektir. Ayrıca uluslararası finansman kaynaklarına erişimin artırılması da yatırımcılarımızın uluslararası pazarlarda güçlenmesine yardımcı olacaktır.

■ Rifat Hisarcıklıoğlu

Türkiye'nin güçlenmesinin, içinde bulunduğumuz coğrafyada anlamı büyük. Giderek güçlenen demokrasisi ve doğal kaynaklara dayalı olmadan büyüyen ekonomisiyle hem istikrar, hem de refah merkezi olan bir Türkiye ortaya çıkıyor. Dün bölgesinde güvenlik unsuru olan Türkiye, artık etrafındaki bölgeye istikrar ve refah ihraç eden bir konuma gelmiştir. Türkiye bu yeni konumuyla dünyanın odağında olacaktır.

Türkiye'nin birinci lig ülkeler arasında yer alması, Türkiye'nin bölgesinde cazibe merkezi olması ile mümkündür. Bu çerçevede ekonomi, hem gündemin hem de dış politikanın öncelikli alanı olmalıdır. Girişimci orta sınıfla dönüşen ve gelişen Türkiye, etrafımızdaki coğrafyada istikrarın inşa edilmesine katkıda bulunuyor. İş dünyamızın getirdiği sinerji ve oluşturacağı refah alanı, bu bölgede de son derece sağlam bir güvenlik ağı inşa edecektir.

Birinci lig ülkeler arasında yer almak için, küresel ekonomide rekabet gücümüzü yükseltecek, ileri teknoloji kullanan girişimcilerimizin payını artıracak bir sanayi stratejisini

hayata geçirmeliyiz. Zira teknoloji üretemeyen bir ülke, 21. asırda başarısızlığa mahkûmdur. Ürettiğimiz her üründe, değer zincirinin bir üst aşamasına yükselmeliyiz.

Türkiye ekonomisi, kurumsal kapasitesini, iktisadi büyümeye destek verecek biçimde hızla değiştirmelidir. AB reformları süreci de, Türkiye'nin, bölgesinde oynayacağı küresel rol açısından son derece önemlidir. AB reformları süreci, Türkiye'nin bir çekim merkezi haline gelmesine yardımcı olacaktır. Zira AB; demokrasi, katılımcı yönetim, adil rekabet, daha iyi hayat standartları gibi alanlarda, dünyadaki en güncel referans kaynağı olmaya devam etmektedir. Biz de bu nedenle, AB'ye tam üye olma hedefimizi koruyor ve bu yolda çalışmaya devam ediyoruz.

■ Mehmet Emin Hitay

Türkiye'nin dış ekonomik ilişkilerdeki en önemli önceliği, dış ekonomide dengeyi sağlamak olmalı. Şu anda dış ticaret açığımız oldukça yüksek. Bu açığı kapatmanın ve avantajlı duruma geçmenin en iyi yolu ise daha fazla katma değerli ürün ihracatı yapmak. Aksi halde sert rekabet koşulları altında, kâr marjlarının düşük olduğu bir ortamda yüksek seviyede ihracat yapmak bizi ileriye götürmeyecektir.

Bununla birlikte ben, Türkiye'nin dış ekonomik ilişkilerini geliştirmek için dolaylı yollardan da aksiyon alınması gerektiğini düşünüyorum. Bu noktada pazarlama iletişiminin gücünü kullanmak çok önemli! Biz, gelişmiş ülkelerin başarıyla uyguladığı bu modeli henüz içselleştiremedik. Bu konuyu her zaman büyük formüller ve projelerle ele almak da gerekmiyor. Örneğin sosyal ve kültürel ilişkileri geliştirmek, bu açıdan bakıldığında çok önemli bir strateji olacaktır. Futbol karşılaşmaları, Türk dizilerinin o ülkelerde gösterilmesi ve benzeri çalışmalar, düşünüldüğünden çok daha büyük bir etki yaratıyor. Her şeyden önce o ülke insanların üzerinde büyük bir sempati ve ilgi oluşuyor. Bunun örneklerini de gördük. Ziyaretler artıyor, turizm geliyor, ardından, doğal olarak da ticari ilişkiler gelişmeye başlıyor. Dolayısıyla bunları da düşünmek gerekiyor diye düşünüyorum.

Türkiye'nin genç ve çalışkan nüfusu, büyümek ve gelişmek konusundaki en büyük avantajımız ve kozumuz. Ancak böyle bir koz, nitelikli ve dünyanın değişen dinamiklerine uygun bir model ile geliştirildiğinde değer yaratabilir. Kartlarımızı doğru okumamız gerekiyor. Türkiye'nin avantajları nerede? Bugün nüfusu 16,5 milyon olan Hollanda'da tarıma dayalı ihracat yaklaşık 80 milyar dolar seviyesinde; Türkiye ise ne yazık ki bu rakamın %25'ini dahi yakalayamıyor. Hollanda, tarımsal üretiminin yaklaşık %60'ını ihraç ediyor. Üstelik nispeten küçük toprak alanı ve yoğun nüfusuyla, kişi başına düşen alan açısından da küçük bir ülke. Bunun karşısında bir de Türkiye'ye bakalım: 2009 verilerine göre, Türkiye'nin tarımsal üretim değeri 57 milyar dolar! İstihdamın dörtte biri tarım sektöründe, ihracatımız 11,5 milyar dolar. Biz en az 150 milyar dolarlık tarım ihracatı yapan bir ülke olmalıyız. Türkiye, nüfusu ve ekonomisiyle aşağı yukarı dünyadan %1 pay alıyor. Orta vade hedefimiz, nüfusta %1, ekonomide %2 pay almak olmalı.

Dünyada konum ve olanaklar açısından Türkiye'nin hayli gerisinde olan kimi ülkeler, teknoloji yatırımlarıyla, teşvik modelleriyle vb. tarımda ileri boyutta katma değer yaratıyor.

Dolayısıyla bizim bu alanda reformlara ihtiyacımız var diye düşünüyorum. Özellikle AB yolunda gerçekleştirilecek reformlar ise, ileride bu oluşuma girelim veya girmeyelim, bize önemli bir aşama kaydıttirecek.

■ Samet İnandır

Türkiye'nin dış ekonomik ilişkilerindeki önceliklerini üç temel kanalda değerlendiriyorum. Birincisi, mümkün olduğunca teknoloji yoğun yabancı yatırım çekmek. Çünkü bu teknoloji transferleri ihracat sepetimizdeki %5'lik yüksek teknoloji yoğun ürün gamını geliştirerek katma değer artışı sağlayacaktır. Bu noktada da ARGE teşvik kanununun iyi tanıtılması ve işlevselleştirilmesi çok önemli; çünkü ARGE yatırımı çekmemizi kolaylaştıracak. Bunu ulusal politika haline getirmemiz gerek. Sadece bir mevzuat avantajı olmaması gerek.

İkincisi, ihracatta yapısal faktörlere odaklanmamız gerek. Kur tartışması çok anlamlı değil. Yeni pazar penetrasyonu da çok moda oldu ama bana göre öncelik değil. Bizim rekabet alanımız 20'lik konteyneri 3.500 doların altına gönderebildiğimiz yerlerdir. Buralarda lojistik ve bankacılık kanallarını güçlendirmek önemli.

Üçüncüsü, yurtdışındaki Türk yatırımlarıyla ilgili bilgimiz çok sınırlı. Bu konuda bir politika oluşturmamız, iş geliştirme projeleri üretmemiz gerek. Yoksa sadece ihracatçılık üzerinden her sektörde var olmamız imkânsız.

■ Haluk Kabaalioğlu

Son yıllarda gündemi sarsan küresel mali krizin etkilerini Türkiye açısından değerlendirdiğimizde, Avrupa Birliği'nde yaşanan daralma ve meydana gelen borç krizleri, Türkiye'nin büyüme potansiyelini tamamen gerçekleştirmesini zorlaştırmıştır. Küresel kriz, bir kez daha Türkiye'nin AB dışındaki ticaret ortakları yelpazesini genişletmesi, farklı ve yükselen pazarlara erişmesi gerektiğini ortaya koymuştur. Bu kapsamda Türkiye'nin bölge ve komşu ülkelerle ticareti geliştirme yönünde attığı adımlar son derece olumludur. Dünyada eksenin artık daha çok Asya ülkelerine kaydığı göz önünde tutulursa, Türkiye'nin özellikle Asya ve BRIC ülkeleri (Brezilya, Rusya, Hindistan ve Çin) ile ilişkilerini geliştirmesi önemlidir. Avrupa Komisyonu'nun "2025 Yılında Dünya: Yükselen Asya ve Sosyo-Ekolojik Geçiş" başlıklı raporunda vurgulandığı gibi Asya, dünya üretiminde ve ticarete giderek güç kazanmaktadır. Bunun yanında yükselen pazarlardan birisinin de Afrika olduğu ve Türkiye'nin Afrika ülkeleriyle ilişkilerini geliştirmesi gerektiği göz ardı edilmemelidir.

Türkiye, ikili anlaşmalar yoluyla yeni pazarlara girme yolunu tercih eden AB'nin ticari stratejisini yakından izlemeyi ve Gümrük Birliği'nin daha iyi işlemesi için ısrarlı çabalarını sürdürmelidir. Gümrük Birliği'nin, Türk sanayiinin yeniden yapılanması ve rekabet gücünü artırarak özellikle Avrupa ve diğer pazarlarda etkin bir ticari aktör olması bakımından büyük yararı dokunmuştur. Ancak günümüzde Gümrük Birliği'nin işleyişi, tam üyeliğin gecikmesine bağlı olarak bazı sorunlar göstermektedir. Bu sorunların Gümrük Birliği'nin yeniden tartışmaya açılması yoluyla değil, karşılıklı istişare ve karar alma mekanizmaları-nın mükemmelleştirilmesi yoluyla ele alınması gereklidir.

■ Bahar Kavala

Türkiye'nin dış ekonomik ilişkilerindeki önceliklerini üç temel kanalda değerlendiriyorum. Türkiye'nin bölgesel ve küresel düzlemde ekonomik gelişmelere yön verebilecek bir ülke konumuna gelmesi önemlidir. Bunun için AB ile üyelik müzakerelerinin devam ettirilmesi, Türkiye'nin dış ekonomik ilişkilerindeki öncelikli konularından biridir. Bununla birlikte AB üyelik süreci devam ederken, Türkiye'nin komşu ve bölgesel ülkelerle ekonomik ilişkilerinin geliştirilmesi de önemlidir. Bu çerçevede mevcut Karadeniz Ekonomik İşbirliği, Ekonomik İşbirliği Örgütü, İSEDAK ve D-8 gibi örgütlere ek olarak, Türkiye'nin önemli bir ekonomik partneri olan Rusya'nın da dahil olacağı şekilde, Avrasya Bölgesi ile ekonomik ilişkilerin geliştirilmesine yönelik çeşitli işbirliği mekanizmalarının oluşturulması öncelikli olarak ele alınmalıdır. Diğer bir deyişle AB ile ilişkilerimizi koruyarak mevcut bölgesel işbirliklerini derinleştirmeli ve gerekli durumlarda yeni bölgesel işbirliklerini oluşturmalıyız.

Türkiye stratejik konumu ile enerji koridorlarının keşiştiği bir merkezdir. Türkiye'nin bölgesinde bir enerji koridoru olma pozisyonunun sağlamlaştırılması da, bölgedeki ekonomik ilişkilere olumlu katkı sağlayacaktır. Önümüzdeki dönemde enerji ticaretinin artacağı kesindir. Bu çerçevede komşu ülkelerle enerji konusunda işbirliği projeleri, ticari ve ekonomik ilişkileri de tetikleyecektir.

Türkiye'nin hem büyük ölçekli, hem de KOBİ niteliğindeki firmaları Orta Asya, Kafkaslar ve Balkanlar başta olmak üzere yurtdışında önemli yatırımlara sahiptir. Türk firmaları yurtdışında gıda, tekstil, kimya, beyaz eşya, inşaat malzemesi, otel ve alışveriş merkezleri, madencilik ve enerji alanında yatırım yapmaktadır. Yine Türk firmalarının en faal olduğu alanlardan biri de müteahhitlik hizmetleridir. Bu çerçevede özellikle Türk teknik müşavirlik firmalarının yurtdışında daha fazla ve etkin rol oynamaya teşvik edilmeleri ve Türkiye'nin üyesi olduğu uluslararası ve bölgesel örgütlerin finansman imkânlarından Türk firmalarının daha fazla bilgi sahibi olarak yararlanmaları sağlanmalıdır. Bu çerçevede özellikle Afrika Kalkınma Bankası ile üyelik prosedürlerinin tamamlanması, Türk firmalarının Afrika'daki ihalelere katılması ve projelerine Afrika Kalkınma Bankası finansmanı sağlaması açısından büyük önem taşımaktadır.

Türkiye'nin dış ekonomik ilişkilerinin geliştirilmesi yolunda Türk özel sektörünün uluslararası rekabet gücünün artırılmasına yönelik adımlar atılması da önemlidir. Bu çerçevede Türk özel sektörünün teknolojik kapasitesinin güçlendirilmesi ve insan sermayesine yatırım, öncelikli konular arasındadır. Türk sanayisinin dayandığı düşük katma değerli orta teknoloji ürünleriyle uluslararası pazarlarda rekabet edebilmesi zordur. Türkiye'nin, öncelikli sanayi alanlarını belirleyerek, bu alanlarda gelişimini hızlandırması ve teknolojik yenilikleri ön planda tutan bir anlayış benimsemesi gerekmektedir.

■ Tuncer Kayalar

Ülkemizin, dünyanın ilk 10 ekonomisi arasında yer alması ve 2023 yılı itibarıyla 500 milyar dolarlık ihracat hedefini yakalayabilmesi için bazı yapısal düzenlemelere yer verilmesi gerekmektedir.

Türk sanayisini teknoloji yoğun, katma değeri yüksek alanlara yönlendirecek kümelenme ve teşvik politikalarının hayata geçirilmesi; yapısal değişim neticesi gereksinim duyulacak işgücü ve eğitim altyapısının sağlanması; telekomünikasyon, lojistik ve enerji altyapısının güçlendirilmesi, alınması gereken tedbirler arasındadır. Bu konuda yabancı sermaye girişlerini özendirecek özel teşvik mekanizmalarının geliştirilmesi ve çevreye duyarlı teknolojilere öncelik verilmesi önem arz etmektedir. ABD, Kanada ve Japonya gibi ülkelerle geliştirilecek ekonomik ilişkilerin temel unsurunu yabancı sermaye konusu oluşturmalıdır.

Ülkemizin, önümüzdeki dönemde önemli sıçrama yapacağı alan hizmet ihracatıdır. Müteahhitlik hizmetlerine ilave olarak turizm, sağlık, eğitim ve yazılım hizmetleri ihracat teşvik politikaları kapsamı içine alınmalı, bu sektörlerde faaliyet gösteren firmalarımızın TİM ve İhracatçı Birlikleri bünyesinde yapılanmaları sağlanmalıdır.

■ Muhtar Kent

Türkiye son yıllarda uluslararası platformlarda oldukça önemli noktalara ulaştı. Ekonomisinin güçlenerek dünyanın en büyük 17'nci ekonomisi olması, genç nüfusu, dünyanın en önemli enerji geçiş yollarının üzerinde bulunması ve sanayisinin gelişmesi gibi birçok avantajını sayabiliriz. Ancak bu saydıklarımızı cazip hale getirebilmek için önemli adımlar atmamız da gerek. Bunların başında, Türkiye'nin marka değerinin artırılması gelmektedir. Rekabet etmek zorundayız, büyümek zorundayız, insanlarına fırsatlar sunmak zorundayız ve markamızı dinamik bir şekilde koruyarak değerini artırmak zorundayız.

2015 yılına kadar dünyada 700 milyon insanın yoksulluk sınırından çıkıp orta sınıf düzeyine yükseleceği hesaplanıyor. 700 milyon kişilik bu yeni tüketici gücünün büyük kısmının da gelişmekte olan ülkelerde olacağını unutmamak gerek. Bu insanlar tüketim yapacak ekonomik güce ulaştınca, hayat standartlarını yükseltmek isteyecek ve bunun en kısa yolu olarak da şehirlere yönelmeyi seçecekler. Müthiş bir kırsaldan kente göç akımı yaşanacak. Bizler için artık düşünce kalıplarımızı değiştirmek bir zorunluluk haline geliyor. Hesaplarımızı bu yeni dengelere göre yapmamız ve ekonomi politikalarımızı ortaya çıkabilecek müthiş fırsatları en iyi şekilde değerlendirecek şekilde yapılandırmamız gerekecek.

■ H. Ali Kilci

Türk dış ticaretine bakıldığında, sadece düşük maliyetli üretimin rekabette yetersiz kaldığı görülmektedir. Dünyada gelecek yıllara şekil verecek trendler ve Türk dış ticareti birlikte değerlendirildiğinde ortaya çıkan tespitler, aynı zamanda önceliklerimizi, stratejimizi ve hedeflerimizi belirlemektedir.

Bugün, beceri gerektiren ihracatın payı ve ihracat sepetinin kalitesi düşüktür. Belirgin bir sanayi stratejisinin olmaması dezavantajdır. Nitelikli işgücü eksikliği hissedilmektedir.

Bu nedenle yabancı yatırımların Türkiye'ye çekilmesi, Türk firmalarının ülke içi ve dışında stratejik ortaklıklar kurması gereklidir. Türkiye'de ihracata dönük, teknoloji yoğun, katma değeri yüksek, uluslararası standartlara uygun ve yerel kaynakları harekete geçiren bir üretim yapısı hedeflenmelidir.

Türk dış ticaret politikaları Dış Ticaret Müsteşarlığı'nca hazırlanmakta ve uygulanmaktadır. 13'e yakın bakanlık ve kuruluş da dış ticaretle ilgilidir. Dış ticaretin geliştirilmesi bağlamında aşılacak büyük sorunlardan biri, bu kurumlar arasındaki koordinasyon eksikliğidir. Dış Ticaret Müsteşarlığı'na, koordinasyon ve koşullara hızlı uyumu sağlama amacıyla yeni yetkiler verilmelidir.

Dış ticaretin geliştirilmesi, mevzuatın basitleştirilmesini ve koşullara uyum için mevzuatta hızlı değişiklik yapabilecek bir yapıyı da gerekli kılmaktadır. Vadeli işlemler ve opsiyon borsasının önümüzdeki 10-15 yılda yaygınlaştırılması ve etkinleştirilmesi, ihracatçının kur korkusunu ortadan kaldıracaktır. CE (Conformité Européenne) ve ileride doğabilecek diğer akreditasyon sorunlarının aşılmasını sağlayacak bir sistem kurulmalıdır.

Dış ticaretle ilgili yatırım, ARGE, sosyal güvenlik ve KOBİ politikalarının Dış Ticaret Müsteşarlığı tarafından yönetilmesi, geleceğe hazırlık yönünde bir düzenleme olacaktır.

■ Mustafa Koca

Öyle anlaşıyor ki ülkemizin dış ekonomik ilişkileri çok derin stratejiler çerçevesinde oluşturulmuş ve geliştirilmiş değildir. Maalesef sadece mevcut şartların akışı şu andaki durumumuzu belirlemiştir. Mevcut durumun analizi yapıldığında da görülen manzara şudur: Sanayi ağırlıklı bir ihracat faaliyetimiz var ve bölgesel anlamda da Avrupa, ihracatımızın en önemli pazarı durumundadır. Bu fotoğraf, çeşitliliği az, riski yüksek bir profil anlamına geliyor. Nitekim son krizde AB alımları durdurduğu için ülkemizin hemen hemen bütün sanayi faaliyeti duraksadı. Buna bağlı olarak istihdamda ciddi sıkıntıya girdik ve krizden çok yönlü olarak etkilenmiş olduk. Bu tecrübenin üzerine artık çok daha ciddi bir çalışma düzeni, gelişim stratejisi ve makro plan geliştirmemiz gerekir.

Artık ülkemiz kendi sınırlarını zorlamayı becerecek bir ufka sahip olmuştur. Bundan böyle bütün dünya bizler için gerçek anlamda bir pazar olabilir. Tüketimin en iyi kaynaklarından olan gelişmiş ülkelerin yanında, gelişmekte olan çok fazla sayıda ülkeyle de yakın ilişkiler geliştirilmektedir.

Ülkemizin jeokonjonktürel konumu, fevkalade yüksek avantajları barındırmaktadır. 3-4 saatlik uçak yolculuğunun dünya ülkelerinin %85'ine ulaşım imkânı vermesini, çok büyük bir fırsat olarak görmek gerekir.

Hiç şüphesiz en yüksek dış ticaret stratejisi barıştır. Barış ve iyi ilişki, ticari faaliyetin has zeminidir. Tarihimizin, kültürümüzün ve dinimizin doğal olarak getirdiği bir büyük iletişim zemini bulunmaktadır. Bunların iyi deruhte edilmesi, büyük bir ticari fırsatı ülkemiz insanına kazandıracaktır.

Ülkemizin büyüme stratejisine paralel olarak, yapılacak sektörel, ürünsel ve bütünleşim tercihleri büyük fırsatlar oluşturacaktır. Büyüme stratejisinde, seçkin tercihler son derece önemli olacaktır. Ülkemizin mevcut ve gelecek potansiyelleri çok iyi tespit edilmelidir. Bu tespitlerin, ulaşacağımız ülkeler açısından da analizlerinin iyi yapılması ve onlarla bütünleştirilmesi gerekir.

Ülkemizin çok yönlü envanter takip sistemi dinamik olarak yürütülmeli ve hemen her dönem için rekabetçi üstünlük şanslarımız kollanarak stratejiler üretilmelidir. Hedefleri belirlerken, elastiki bir sanayi sistemi ve yeni alanlarla ilgili olarak rekabet edebileceğimiz ürün tercihleri devreye sokulabilir. Organik tarım, ARGE, bilişim alanlarında öne çıkabiliriz.

İhracat ürünlerinin kalitesiyle ilgili olarak da denetim sistemlerinin devreye girmesi gereklidir. Daha önceleri yeni pazarlara sunulan kontrolsüz ürünlerin "Türk Malı" imajına verdiği zararların benzerlerinin olmasına mani olacak sistemler geliştirilmelidir. Bunun için STK'lar da, kamu kuruluşları da sorumluluk almalıdır.

■ Mehmet Şükrü Koçoğlu

Türkiye'nin dış ekonomik ilişkilerinde en önemli öncelik kazan-kazan sistemi olmalıdır. Yıllar önce (gücümüzün azlığından dolayı) dış ilişkilerdeki pazarlık zayıflığımız, diğer bir deyişle kendimizi küçük balık hissetmemiz, artık giderek azalmaktadır.

Bana göre dış ekonomik ilişkilerde ülkemizin çıkarları mutlak ön plana alınmalıdır. Her ne kadar serbest ekonomi pazarında bu realite zorluk çıkarır gibi görünse de, uzun vadede ülke gerçeği ve konumu çok önemlidir.

Özetle devletin zengin ve güçlü olması, gelecek nesillerin zengin ve güçlü olmasını sağlayacaktır.

■ Bülent Koşmaz

Yarım trilyon dolarlık bir ekonomik değer yaratan Türk özel sektörünün, kuralları izleyen ve sonuçlarına maruz kalan değil, kuralların belirlendiği masada yer alan bir oyuncu olması ülkemizin dış ekonomik ilişkilerindeki en önemli önceliği olmalıdır.

Bugün geleceğe odaklanırken dünyamızın içerisinde bulunduğu değişim, göz önünde bulundurmamız gereken en önemli unsurdur.

Önümüzdeki 20 yılda Asya Pasifik'te 700 milyon insan orta sınıf olarak kentli hayata eklenecek. 2020'de dünya ekonomisi 20 trilyon dolar büyüyecek ve böylece Amerikadan ve Japonyadan daha büyük bir pazar oluşacaktır. Başta Çin olmak üzere Pasifik ülkeleri GSMH'lerinin %50'sine ulaşan iç tasarruf oranlarını tüketime kaydirdıkça, bu değişim baş döndürücü bir hız alacaktır. Bütün bunlar bize, küresel krizi geride bıraktığımızda rekabetin çok daha acımasız olacağını göstermektedir. Kriz antrenmanlı özel sektörümüz, gelecekte zorlu bir küresel sistemle karşı karşıya kalacak olsa da müteşebbis ruhumuz bu zorluğun da üstesinden gelecektir.

Yakın dönemde, dünyada üç temel iktisadi alanın oluşacağı açıktır. İlk grupta, güçlerini petrol ve doğalgaz kaynaklarından alacak ülkeler olacaktır. Başta Suudi Arabistan olmak üzere Körfez ülkeleri, Rusya, İran, Irak ve kısmen Brezilya bu kümede yer almaktadır. İkinci grupta, rekabet avantajlarına sahip net ihracatçı ülkeler olacaktır. Kore, Çin, Hindistan gibi cari fazla veren ekonomiler bu kümede sayılabilmektedir. Üçüncü grupta da, inovasyon odaklı, teknoloji geliştirme kapasitesi yoğun, yüksek katma değer yaratan

ve ithalat kapasiteleri güçlü ülkeler yer alacaktır. Bu kümede de ABD, Avrupa ve Japonya bulunmaktadır. Enerji konusundaki dışa bağımlılığımız nedeniyle ilk grupta yer alamayacağımız açıktır. Bu nedenle mümkün olduğunca ikinci ve üçüncü gruptan pay almamız gerekmektedir. Sanayicimizin dünya ile rekabetteki dört ana maliyet unsuru olan enerji, istihdam, ham madde ve lojistik maliyetlerini düşürücü düzenlemeler yapılması gerekmektedir. Özellikle ülkemizin sahip olduğu lojistik potansiyel, gerekli altyapı yatırımları yapılarak küresel pazarlardaki en önemli avantajımız haline getirilmelidir.

■ Turgut Koyuncuoğlu

Dış ekonomik ilişkileri geliştirmek için öncelikle imalatlarımızın girdilerini düşürmek için gerekli imkânları devletin yaratması gerekmektedir. İş âlemi rekabetle gelişmektedir ve bütün ihracatçı devletler ancak hükümetlerinden aldıkları tedbirlerle maliyetlerini düşürme imkânı bulmaktadırlar. Bu mevzuda hükümetimizin daha girişimci ve imalatçıyı daha iyi imkânlarla geliştirici çalışmalar yapması gerekmektedir. Bu mevzuda DEİK'in girişimleri çok önemlidir.

■ K. Nail Kurt

Küreselleşme, özellikle bilgi ve iletişim teknolojilerindeki gelişmeyle birlikte, ülkelerin ekonomik ve sosyal gelişimlerini önemli ölçüde etkilemektedir. Etkin işleyen bir piyasa ekonomisine sahip olmak, kurumsallaşmış bir yapıya sahip olmak, rekabetçi bir teknolojik ve ticari altyapıya sahip olmak, pazarların değişen ve gelişen tercihlerini takip edebilmek kabiliyetine sahip olmak oldukça önemli hale gelmiştir. Uluslararası piyasalarda uzmanlaşmaya ağırlık veren, ARGE ve teknoloji geliştirmeye önem veren, inovasyon yapabilen ve üretim teknolojisini geliştirebilen ülkeler, mal ve hizmet üretiminde giderek daha etkin ve yüksek katma değer getiren bir yapıya sahip olabilmektedir.

Bu çerçevede, Türkiye'de de bu hedefleri yakalamaya yönelik politikalar ve uygulamalar hızlı bir şekilde devreye alınmalıdır. Ülkemizin ürün ve hizmet olarak uzmanlık alanlarında rekabetçi pozisyonlarının geliştirilmesine yönelik çalışmalar öncelikli olarak ele alınmalıdır.

Kaliteli ve ülkeye katma değeri yüksek yabancı sermayenin getirilmesi, dış ekonomik ilişkilerin geliştirilmesinde diğer bir öncelikli konu olarak ortaya çıkmaktadır. Karşılıklı kazanım ve güvene dayalı ikili ve bölgesel işbirliklerinin oluşturulmasına yönelik faaliyetlere de ağırlık verilmeye devam edilmelidir.

■ Tanıl Küçük

Türkiye son yıllarda küresel krizin de etkisiyle geleneksel pazarlarından farklı olarak ihracata dayalı büyüme hedefini gerçekleştirmek amacıyla, yeni pazarlara girmektedir. Özellikle Ortadoğu, Afrika ve Güney Amerika gibi gelişmekte olan bölgeler, firmalarımız için hedef pazarlar haline gelmiştir. Son dönemde devletin üst düzey yetkililerinin öncülüğünde gerçekleştirilen heyet ziyaretlerinde de ağırlığın bu bölgelerdeki ülkelere verildiği görül-

mektedir. Ancak bu bölgeler, başta Çin ve Hindistan olmak üzere pek çok ülkenin de hedef bölgeleri arasında yer almaktadır. Çin ve Hindistan'ın, Afrika'da hem ticarete hem de doğal kaynaklara yapılan yatırımlarda gözle görülür bir üstünlüğü vardır. Bununla birlikte Türk sanayi ürünleri de, fiyat ve kalite dengesi ile önemli bir rekabet avantajına sahiptir.

Türkiye'nin bölgesinde yaşanan sorunlar ve yeni pazarlara açılım stratejisinin yanı sıra gelecek dönemde dünya ekonomisinde kendini nasıl konumlandıracağı sorusu da giderek önem kazanmaktadır. Şimdiye kadar Türkiye, dünyadaki dengeler doğrultusunda gelişmiş Batı ülkeleri ile paralel hareket etme yoluna gitmiştir. Ancak dünya ekonomisinde Batı'dan Doğu'ya doğru bir güç kayması yaşandığına yönelik tespit sıklıkla gündeme gelmektedir. Dolayısıyla, Türkiye'nin de dış ekonomik ilişkilerini belirlerken dünyadaki değişimleri ve yükselen ekonomilerdeki gelişmeleri dikkate alması gerekmektedir.

Bizim, sanayi üretimi ve ihracatı için gelecek vizyonumuzun merkezinde, bilgi ve teknoloji içeriği yoğun, yüksek katma değerli bir üretim yapısına geçiş hedefi yer almaktadır. Dünyada teknoloji rekabeti giderek hızlanmaktadır. Yakın gelecekte üyesi olmayı hedeflediğimiz AB'nin teknolojik rekabeti geliştirmeye yönelik politika ve programlarına paralel olarak ülkemizin de yenilikçi ve teknolojiye dayalı üretimini artırmak üzere ARGE ve teknoloji yatırımlarına daha fazla ağırlık vermesi gerektiğine inanmaktayız.

■ Cengiz Macun

Türkiye, dış ekonomik ilişkilerini geliştirmek için reel anlamda işgücü yaratan doğru- dan dış yatırımlara açık olduğu kadar, yurtdışında da Türk girişimcilerinin yatırımlarına kaynak sağlamalı, alınan riskleri uygun koşullarla sigortalamalıdır. Günümüzün başarılı şirketleri, yapacakları işin kredilendirmesini sağlayabilenler veya gerçek anlamda bilgi ihracı yapabilenlerdir.

■ Kenan Malatyalı

Küreselleşme rüzgârının bütün dünyayı etkisi altına alması, üretici ve tüketici devletlerin artmasına, hacmin büyümesine, yeni ihtiyaç ve ürünlerin ortaya çıkmasına sebep olmuştur. Bu cümleden olarak, bölgeler ve ülkeler itibarıyla yeni stratejiler ve argümanlar geliştirilmesi bir zorunluluktur. Eski tabirle ifade etmek gerekirse “her başa her tıraş olmayacağı gibi her başa her şapka da olmaz.” Bu durumda, başa göre tıraş ve şapka geliştirecek esneklikte olmamız gerekmektedir.

Türk müteşebbisleri dünyayla rekabet edebilecek girdi fiyatlarına kavuşturulmalı; öncelikle enerji ve SSK primi gibi yükler hafifletilmeli; vergi mevzuatı basit ve anlaşılır hale getirilmeli; bürokrasi azaltılmalı; yatırım ve ihracat özendirilmeli; ortak girişimler desteklenmeli; katma değeri ve ihracat kabiliyeti yüksek ürünlere özel önem ve destek verilmelidir.

Türkiye'nin bölgesel anlamda etrafındaki komşularının yanı sıra Afrika kıtası, Hindistan, Çin, Uzakdoğu pazarı, Türk cumhuriyetleri, dağılan Sovyetler Birliği gibi bölgelerle teknik çalışmalar yapılmalıdır. Onlardan evvel biz, onlara ürün satmanın ve hizmet götürmenin yollarını arayıp bulmalıyız.

Türkiye, geçmişteki rolünü de dikkate alarak, hazımlı olarak ticari bağlarını güçlendirmelidir. Burada özellikle duygusal görünüp gerçekçi davranmamız gerekir.

■ Tuncay Melektosun

Çok genel olarak, kalkınmakta olan ülkeler için formül; tükettiğinden daha fazlasını üretmek, fazla ürünü ya da hizmeti dış tüketiciye sunarak elde edilen geliri kalkınma ve refah amaçlı yatırımlara harcamaktır. Fakat yine kalkınmakta olan ülkelerin içinde bulunduğu sorun, mevcut sermayelerinin ekonomilerinde “artı değer” yaratacak ölçüde yeterli olmamasıdır. Bu nedenle, doğrudan yatırımlar yoluyla üretimi ve istihdamı destekleyen yabancı sermaye girişleri kalkınmakta olan ülkeler için önemli bir hedeftir.

Bu çerçevede Türkiye’nin dış ekonomik ilişkilerinde küresel boyuttaki önceliği, kendisine dış pazarlar bulmak ve bu pazarlarda kalıcı olmaktır. Buna ek olarak, istihdam ve üretimi artırıcı nitelikteki yabancı sermayenin ülkeye çekilmesi de öncelikli bir hedeftir. Türkiye, bu yöndeki politikalarını dünya genelinde yapılan doğrudan yabancı yatırımlardan daha fazla pay almak ve toplamda %1’lik orana ulaşmak yönünde oluşturmalıdır. Bu itibarla, dünya üzerinde en çok dış yatırım yapan ülkelere Türkiye’deki yatırım ortamının daha etkin olarak tanıtılması ve bu yöndeki çabaların artırılması önemlidir.

Diğer yandan istikrar arayan yabancı yatırımcılar için, Türkiye’nin AB müktesebatına uyumu da etkin bir politikadır. Bu yöndeki politikaları benimseyen Türkiye’ye, özellikle Avrupa ülkelerinden daha fazla yatırım gelmesi çok doğaldır. Bu yönde etkin bir strateji olarak, Türkiye’nin müzakereleri devam eden fasılların bazılarında somut ilerlemeler gerçekleştirmesi yabancı yatırımcıyı teşvik edecektir.

2023 yılına giden süreçte, Türkiye, AB ile bütünleşme ve “tam üye” olma yönündeki çalışmalara hız vermelidir. Dünya ekonomisi ile bütünleşmeye devam eden “Avrupa Birliği”, kalkınmakta olan Türkiye’nin ekonomisine dinamizm katmakta, AB pazarlarına hitap edebilen Türkiye’nin bölgesindeki diğer pazarlarda rekabet şansı yüksek olmaktadır. Türkiye’nin AB’ye girmesinin ekonomik kazanımları yanında, “güvenlik ve siyasi istikrar” açısından da getirileri olacaktır. Avrupa Birliği, siyasi istikrarı olan güvenli bir bölgedir. Türkiye’nin AB’ye tam üye olmasıyla bu güvenlik ve istikrar çemberi genişleyecektir.

Türkiye için hem önemli bir komşu, hem de ekonomik ortak olan Rusya ile dış ekonomik ilişkileri ilerletmek önemlidir. Hatta Türkiye, ECO örneğinde olduğu gibi, AB ile Gümrük Birliği’ni zedelemeyecek şekilde Rusya ile ekonomik bütünleşme yönünde çalışmaları sürdürmelidir. Bu çabaların ilk adımı, iki ülke arasında “serbest ticaret anlaşması” imzalamak ve tercihli ürünlerde gümrük indirimlerine gitmektir. Bu girişim meyvelerini verirse, 2023’e giden süreçte, “Avrasya Ekonomik Topluluğu” kapsamında ya da ECO çerçevesinde bölgesel bir bütünleşmenin tohumları da atılabilir.

ECO çerçevesinde, güney komşusu İran’la ekonomik bütünleşme sürecine giren Türkiye, diğer komşularıyla ilişkilerini geliştirmek hedefine devam etmelidir. Komşu ülkelerle ekonomik anlamda bütünleşme, 2023 yılına giden süreçte, Türkiye’nin de kendi çevresinde bir “güvenlik bölgesi” oluşturması için önemlidir.

Diğer yandan üretim sektöründe ihracat hacmini artırmak için katma değeri yüksek ürünler yaratılması ve bu ürünlerin farklı tüketici tercihlerine göre çeşitlendirilerek dünya pazarına sunulması; özellikle organik tarım ürünlerinin üretimi ve pazarlanması konularına ağırlık verilmesi; turizm sektöründe Türkiye’nin sahip olduğu doğal, kültürel ve tarihi mirasın daha etkin tanıtılması suretiyle gelir düzeyi yüksek turistlerin ülkeye çekilmesi; doğa, marina ve inanç turizminin geliştirilmesi yönünde sektördeki firmaların özendirilmesi; limancılığın geliştirilerek konteyner taşımacılığına uygun hale getirilmesi; dünyanın birçok yerinde bugüne kadar elde ettikleri başarılar sayesinde artık “marka” olan Türk inşaat firmalarının yabancı ülkelerdeki büyük ihaleleri alma yönünde desteklenmesi, 2023 yolunda Türkiye’nin ekonomisine önemli katkı sağlayabilecek bazı başlıklardır.

■ Mehmet Ali Neyzi

Dış ekonomik ilişkilerde komşularla ticaret felsefesine devam edilmelidir. İhracat seviyemizin ithalatımızın üzerine çıkması ana amaç olmalıdır.

■ Aaron Nommaz

Öncelik, yatırımcıların ülkeye çekilmesi olmalıdır. Halen iyi işler yapılıyor. Elçiliklerin katılımı çabaların sürekliliğine fayda sağlar. Elçiler Ankara’ya geldiklerinde DEİK’in, bakanın liderliğinde bir seminer organize etmesi ekonomik diplomasiyi etkinleştirebilir.

■ Davut Ökütçü

1980’li yıllardan bu yana, ekonomisini içe kapalı bir yapıdan dünyaya açıp, evrensel rekabete karşın sanayisini büyütme ve yeni pazarlar geliştirme başarısını gösteren Türkiye’nin dış ekonomik ilişkilerindeki öncelikleri, mevcut pazarlarda yerini korumak, yurtdışı pazarlara yönelik ürün ve hizmetlerini çeşitlendirmek, mevcut pazarlarına yenilerini eklemek yoluyla büyüktür.

Bu amaçla iç ve dış girişimciye yönelik yatırım teşvik politikalarına, doğrudan yabancı yatırımların ülkeye çekilmesine, rekabet gücünün korunması ve güçlendirilmesine, özgün tasarım ürünlerinin ve teknolojilerin geliştirilmesine, know-how geliştirmeye yönelik bir strateji benimsenmelidir. ARGE kültürümüzü artırmamız, bu konuda sanayi bazında ve toplumsal düzeyde bir bilinç oluşturmamız gerekmektedir. Zira globalleşen dünyada, taklitçilikten kurtulmanın, özgün ürünler yaratarak “marka” haline gelmenin yolu ARGE’den geçmektedir.

■ Savaş M. Özyaydemir

Türkiye, bulunduğu coğrafi ve stratejik konumu nedeniyle bugün dünya üzerindeki her türlü ekonomik ve siyasi oluşumla yakından ilgilenmek ve içinde yer almak durumundadır. Son yaşanan ekonomik krizle birlikte küresel ekonominin taşlarının da yerinden oynadığı gözlenmektedir. Artık küresel ekonominin yönünün Atlantik’ten, Asya Pasifik bölgesine doğru önemli ölçüde kaydığı görülmektedir. Bu gelişmeye paralel olarak Türkiye’nin

dış ekonomik ilişkilerinde de yeni bir yapılanmaya gitmesi, toplam dış ticaret içinde düşük paya sahip bölgeler ve ülkeler konusunda daha yoğun ticari ilişkiler ve yatırım ilişkileri geliştirmesi gerekmektedir.

Gelişmiş ülkelerin dünya üretimindeki payı, 150 yıldan beri ilk kez 2005 yılında %50'nin altına düşmüş olup, uzmanlarca Türkiye gibi gelişmekte olan bazı ülkelerin, dünya ekonomilerinin yeni belirleyici güçleri haline gelmekte olduğu belirtilmektedir. Yapılan çalışmalara göre BRIC olarak adlandırılan Brezilya, Rusya, Hindistan ve Çin'den sonra gelen, aralarında Türkiye'nin de bulunduğu 11 ülke önümüzdeki 50 yıl boyunca küresel ekonominin belirleyici ve yönlendirici aktörleri haline gelecektir. Bu veriler doğrultusunda, Türkiye'nin de dünyanın en büyük 10 ekonomisinden biri haline geleceği ifade edilmektedir.

Hızla gelişen ülkemiz sanayiinin bugün sahip olduğu fiyat ve kalite avantajı ile birlikte birçok ürünü rahatlıkla Batı pazarlarına sunduğunu görmekteyiz. Aynı şekilde Eskişehir'deki sanayi kuruluşları da, ihracatlarının %70'ini AB ülkelerine ve ABD pazarına yapmaktadır. Bu da ülkemiz sanayi ürünlerinin kalitesinin tüm dünya pazarlarında geçerli dünya standartlarını yakaladığını göstermektedir. Bu güce erişen Türk sanayisi, halen ekonomik hacim olarak fazla gelişmemiş olsa da nüfus bakımından çok büyük bir hacme sahip olan başta Afrika ülkeleri olmak üzere Orta ve Güney Amerika ile Ortadoğu, Çin ve Uzakdoğu ülkelerine yönelik yeni pazar oluşturma arayışlarını artırmalıdır.

■ Süreyya Yücel Özden

Dış ekonomik ilişkiler konusu oldukça kapsamlı ve karmaşık yönleri ve özellikleri olan bir konudur. Önce bunun bilinmesi gerekir. Önceliklere gelince şunlar belirtilebilir:

- İlişkilerde geçerli olacak kural ve koşulların, anlaşılır, uygulama ve süreklilik açısından karşı tarafa güven verici olması.
- Yabancı sermayenin, istihdam ve üretim artırıcı gerçek yatırımlar için ülkeye gelmesinin sağlanması.
- Üretilecek ürünlerde uluslararası kalite ve standartlara uyulması.
- İhracatımızın artışının sürdürülebilir olması.
- Karşılıklı ticarete belirli bir dengenin gözetilmesi.

Dış ekonomik ilişkileri geliştirmek için izlenecek strateji konusunda da şunlar belirtilebilir:

- Dış ticaret konusunda çalışacak olan kadroların bilgi ve beceri açısından nitelikli insanlardan oluşmasını sağlamak.
- Dış ülkelerde iş yapacak olan Türk firmalarının ve işadamlarının sorunlarının çözümünde devlet desteği sağlamak; bu amaçla Dışişleri Bakanlığı ile yakın işbirliği yapmak, büyükelçilerimizi bu yönde teşvik etmek.
- Siyaset adamlarımızın dış ilişkilerin önemine özen gösterecek davranış ve beyanlarda bulunmalarına dikkat etmelerini sağlamak.
- Ülkemizin her konuda, çağdaş standart ve normlara sahip bir ülke olarak tanıtılması yönündeki etkinlik ve çalışmalara önem vermek.

■ Hüseyin Özdilek

Mevcut durumda Türkiye'nin dış ekonomik ilişkilerindeki öncelikleri arasında, siyaset ile ekonominin iç içe götürülmesi gerekliliği yer almaktadır. Şimdi savaşlar yön değiştirmiş, ekonomik savaşa dönüşmüştür. Ülkelerle siyasi ilişkiler görüşülürken, ihracatımızın yoğun olduğu ülkelerle daha fazla dostluk kurmalıyız. Ürün ithal ettiğimiz ülkelere de daha çok ihracat yapmanın yollarını aramalıyız. Bu da Devlet Planlama Teşkilatı'nın planlamasını düzenli yapmasıyla ve uygulamasıyla mümkündür. Siyasetçi, bürokrat, üretici ve üretimde çalışan işçi bu bilinçte olmalıdır. Türkiye'nin muasır medeniyetler seviyesine çıkması ancak birlik ve beraberlik içinde, istikrarlı politikalarla gerçekleşebilir. İhracatçı kuruluşlar için enerji ve doğalgaz maliyetlerinin azaltılması yönünde ilgili birimlerin çalışmalar yapması, işçiliğin daha verimli olması ve ihracat için özel kur uygulama sistemine geçilmesi gereklidir.

■ H. Çağatay Özdoğru

Türkiye hem ihracata ve Türk şirketlerinin yurtdışına yatırım yapmasına, hem de yabancı sermayenin ülkemize yatırımına aynı değerle önem vermelidir. DEİK her iki konu içinde bir referans merkezi olmalıdır. Türkiye'den yurtdışına olan iş hacmi için kesinlikle Türkiye'nin "rekabet avantajları" tam olarak belirlenmeli ve buna uygun politikalar ve finansman imkânları geliştirilmelidir. Eğitim ve insan kaynakları makroekonomi stratejileri buna göre yapılandırılmalıdır.

Türkiye'ye yabancı yatırımın akması için ise birtakım sektörler belirlenmeli (örneğin otomotiv, bilişim teknolojileri gibi); bu alanlarda vergi ve benzeri avantajlar sağlanarak, özellikle istihdam yaratan sektörlerdeki yatırımcılar için ülkemiz cazip hale getirilmelidir. Unutulmamalıdır ki yabancı yatırım bir akarsu gibidir; kaya ve benzeri engellerin olmadığı yöne doğru akar.

■ Ersin Özince

Küresel krizin ardından global büyümenin odağının, gelişmiş ülkelere kaydığı gözlenmektedir. Son dönemde uluslararası platformda Türkiye'nin de üyesi olduğu G-20 ülkelerinin artan önemi de bu gelişmeyi teyit eder niteliktedir. Bu çerçevede, Türkiye için AB üyeliği önemli bir çapa olma özelliğini korumakla birlikte, kriz sonrası yeni dünya düzeninde gelişmekte olan ülkelerle ticaretin geliştirilmesi ve ihracat pazarlarının çeşitlendirilmesi büyük önem arz etmektedir.

Nitekim Türkiye son yıllarda bu açıdan da önemli bir yol kat etmiştir. Ortadoğu, Orta Asya, gelişmekte olan Avrupa, Rusya ve Kuzey Afrika'da Türk girişimcilerin faaliyetleri Türkiye'nin çevre ülkelerdeki ağırlığını giderek artırmaktadır. Ancak önümüzdeki dönemde Türk sanayi ve hizmet sektörlerinin daha da rekabetçi bir yapıya kavuşması gerekmektedir.

Öte yandan Türkiye'nin mevcut tasarruf açığı, yabancı sermaye ihtiyacının orta vadede önemli bir sorun olmaya devam edeceğine işaret etmektedir. Yabancı sermayenin miktarı

kadar, istikrarı da önemlidir. Bu nedenle, Türkiye'nin doğrudan yabancı sermaye yatırımı çekmeye devam etmesi gerekmektedir. Önümüzdeki dönemde de doğrudan yabancı sermaye yatırımlarının devamı için yatırım ortamının iyileştirilmesi ve dış ekonomik ilişkilerin etkin bir şekilde geliştirilmesi sağlanmalıdır.

Önümüzdeki yıllarda İstanbul'un bir finans merkezine dönüştürülmesi yolunda atılacak adımlar da Türkiye'nin ticari ve finansal olarak uluslararası entegrasyonu açısından önem arz edecektir. Dünyanın en büyük finansal kuruluşlarının zarar açıklamasına, büyük yatırım bankalarının iflas etmesine, kamunun birçok mali kuruluşu el koymasına yol açan global krizin, diğer gelişmekte olan ülkelerdekine kıyasla Türk bankacılık sektörünü daha az etkilemesi, Türk bankacılık sektörünün gücünü teyit etmektedir. Bu çerçevede İstanbul'un değer yaratan ve rekabetçi bir finans merkezi olabileceği, bu sayede uluslararası iş dünyasına hizmet eden ve söz konusu piyasalardaki katılımcıların ilgi odağı durumundaki bir ülke konumuna gelerek yurtiçi piyasalarını daha da geliştirebileceği açıktır. İstanbul'un finans merkezi olmasının yaratacağı potansiyel sadece Türkiye için değil, bölge için de çok önemli fırsatlar sunacaktır. Ancak kuşkusuz ki bu potansiyelden yararlanılabilmesi için diğer finans merkezleriyle rekabet edebilecek bir yatırım ortamının oluşturulması gerekmektedir. Bu doğrultuda hizmet sunacağımız piyasaların rekabet gücünü artıracak düzenlemelerin süratle hayata geçirilmesi ve piyasalarımıza derinlik kazandırılması önem arz etmektedir.

Ayrıca, bankaların yurtdışı örgütlenmeleri de bulundukları bölgede Türkiye ile ticari ve finansal ilişkilerin gelişimine önemli katkı sağlamaktadır. Bu açıdan, bankacılık sektörünün dışa açılım süreci özellikle desteklenmesi gereken bir süreçtir.

■ Bendeve Palandöken

Türkiye ekonomisi, dış kaynaklı olumsuz mali dalgalanmalara karşı koyabilecek ve mukayeseli üstünlüğü olan sanayi, tarım ve hizmet sektörleri ile güçlü ve rekabet edebilir yapıda olmalıdır. İçeride güçlü, istikrarlı ve sürdürülebilir bir ekonomi sağlandığı takdirde, dış ekonomik ilişkilerde oyunu gereği gibi yerine getiren bir vizyon sahibi ülke konumu gerçekleştirilebilecektir.

Bütün dünyayı etkileyen olumlu ve olumsuz her şart karşısında daha önceden hazırlanmış alternatif strateji ve programlara sahip olunmalıdır. Dış ekonomik ilişkilerin geliştirilmesinde, ülkelerle olan siyasi ilişkilerin belli bir sistem içerisinde yürütülmesi önemli bir husustur. Ülkelerle kurulan işbirliklerinde tutarlı ve açık yaklaşımlar ortaya konulmalıdır.

Ülkelerin iç pazarlarının talep ettiği ürün ve hizmetlerin belirlenmesine yönelik sistematik olarak yapılan araştırma çalışmalarına ihtiyaç bulunmaktadır. Bu çalışmalar, ülkemizin dış temsilcilikleri ve ülkelerle kurulu olan iş dünyası temsilcilerinin yer aldığı iş konseyleri vasıtasıyla düzenli olarak hazırlanmalıdır. Siyasilerin de desteğiyle, iş dünyası temsilcilerinin gerçekleştireceği “yerinde incelemelerin” ülkemizin dış ekonomik ilişkilerinin gelişmesine önemli katkıları olacaktır. Bu yöndeki çabalara ivme kazandırılmalıdır. Dünya pazarlarında talep olan ürün ve hizmetlere paralel iç üretim süreçlerini hızlandıracak uygulamalar da bir plan dahilinde hayata geçirilmelidir.

Dış ekonomik ilişkilerin temel konularından biri olan ihracatın geliştirilmesi için, işletmeleri destekleyen strateji ve programlar koşullara göre şekillendirilmeli ve işletmelerin bu konuya duyarlılığı ve katılımı teşvik edilmelidir.

Ülkemizin genç nüfusu ve var olan girişimcilik ruhu çerçevesinde, dinamik ve gelişen bir yapı gösteren özel sektörün ve özellikle esnaf-sanatkâr ve küçük işletmelerin yapısı ve önemi dikkate alınmalıdır. İsteğe ve siparişe göre kendi boyutunda yenilikçi bir uygulama sergileyebilen küçük işletmeler dış piyasalar hakkında daha fazla bilgilendirilmelidir. Küçük çapta başlayan ve dünya işletmeleri arasında kurulabilen ticari işbirliklerinin önümüzdeki dönemlerde çok daha fazla öncelikli olabileceği dikkate alınmalıdır. İşletme sahiplerinin işlerinin gereği olan gelişmelerden haberdar olmalarını temin edecek danışmanlık mekanizmaları oluşturulmalıdır.

■ Ömer Perçinel

Türk şirketlerinin, gelişmiş ülkelerdeki know-how ve dizayn ağırlıklı şirketlerle daha yakın işbirliğine girmesi, daha yaratıcı ve dizayn ağırlıklı bir yapıya dönüşmesine öncelik verilmesi gerektiği düşüncesindeyim. Bu şekilde daha kalıcı pazar payları elde edilebilir.

Ayrıca yurtiçinde bürokrasiyi azaltacak tedbirlerin alınmasına önem verilmesini öneririm. Devlet bürokrasisi diğer gelişmiş ülkelere nazaran neredeyse yarım asır geriden gelmekte olup, yabancı şirketlerin Türkiye'de yatırım yapmalarında ürkütücü rol oynamaktadır.

■ Germiyan Saatçioğlu

Türkiye'nin dış ekonomik ilişkilerindeki öncelik kazan-kazan prensibi olmalıdır. Türkiye dış ticaretini mütekabiliyet prensibine dayandırmalı ve her iki tarafa birlikte kazandıracak projelere imza atmalıdır.

Yıllardır süregelen bazı anlaşmaları “Falanca zamanda yapılmıştır” diyerek geçiştirmemeli, bunları gözden geçirmeli ve Gümrük Birliği Anlaşması'ndaki STA ile ilgili maddeler başta olmak üzere anlaşmalarda ülkemiz için yararı olmayan ve hatta sanayimize zarar veren maddeleri değiştirmeye teşebbüs etmekte cesur olmalıdır.

Türkiye tüm etnik düşüncelerini bir çırpıda yok sayarak bütün komşu ülkeleriyle ticaretini geliştirmelidir. Komşu ülkelerle ticareti geliştirecek yeni gümrük kapıları açmalıdır. Geleneksel doymuş ihracat pazarlarına ek olarak Afrika ülkeleri gibi yeni ihracat pazarları olabilecek komşu olmayan ülkelerle de aralarında siyasi köprüler kurmalıdır.

Türkiye serbest pazar ekonomisinin yaşanmadığı, devlet destekli sanayilerin mevcut olduğu, maliyet bilmez ülkelerin ihracatlarına karşı milli sanayisini Dünya Ticaret Örgütü kurallarına uygun olarak korumalıdır. Türkiye dış ekonomik ilişkilerinde ihracata önem vermeli ve bazı siyasi düşüncelerle ithalatı patlatan uygulamalardan sakınmalıdır.

Türkiye dış ekonomik ilişkilerinde finans piyasasında etkili bir program uygulamalı, yabancı yatırımların gelip geçici olarak ülkeye giren sıcak paradan ziyade kalıcı sınai yatırımlar olmasını tercih etmelidir. Yabancı yatırımlarında mevcut tesislerin satışlarından

ziyade yeni işyerleri açacak yeni çalışma ve iş imkânları sağlayacak yeni sanayi ve ticaret tesislerinin kurulmasına önem vermelidir.

■ Emin Sazak

Türkiye'nin dış ekonomik ilişkilerindeki önceliklerini; mal ve hizmet ihracı başta olmak üzere, bilgi birikimi oluşturduğu sektörlerde yapılabilecek işbirlikleriyle daha fazla katma değerli iş olanaklarını yaratmak, yabancı yatırımcı çekerek yeni alanlarda bilgi birikimi oluşturmak ve Türk malını tercih edilir bir marka haline getirmek, kültür turizmini ve alternatif turizmi geliştirmek ve başta İstanbul olmak üzere bugünkünden çok daha fazla turisti yurdumuza çekebilecek yeni stratejiler geliştirmek olarak özetleyebilirim.

■ Abdülkadir Taçyıldız

Türkiye'nin dünya çapında ekonomik gelişmelere yön verebilecek bir ülke konumuna gelebilmesinde, komşu ve bölge ülkelerle ekonomik ilişkilerin geliştirilmesi önemli bir husustur. Bunun için Türkiye'nin bir yandan AB ile ilişkilerini korurken, bir yandan mevcut bölgesel işbirliklerini derinleştirmesi zorunludur.

■ Turgay Tanes

Türkiye'nin son dönemde izlediği “sıfır sorun” politikası ve buna istinaden bazı çevre ülkelerle kaldırılan vize uygulaması, Türkiye'nin dış ekonomik ilişkileri açısından büyük önem taşıyor. Söz konusu uygulama, ülke geneli için olduğu kadar gayrimenkul sektörü için de yeni ufuklar anlamına geliyor. Özellikle komşu ülkelere yakın şehirlerimizde şimdiden ekonomik bir canlanmaya yol açtığı gözlemlenen vize kaldırma uygulaması, gayrimenkul yatırımlarına yeni bir yön veriyor. Söz konusu uygulamanın yanı sıra yabancı ülke vatandaşlarının ülkemizde gayrimenkul edinmelerinin yolunu açacak olan ve gayrimenkul yatırımcılarımız açısından büyük bir potansiyel anlamına gelen bu uygulamanın hayata geçmesi, hem ülke ekonomisi hem de sektör için önemli kazanımlar elde edilmesine de olanak sağlayacaktır.

Yürütülen bu uygulamalar ve stratejiler, Türkiye'nin diğer devletlerle olan gerek ekonomik, gerekse siyasi ilişkilerinin güçlendirilmesi için bir fırsattır. Biz, başta gayrimenkul, turizm ve lojistik gibi ekonomik gelişimde büyük rol sahibi sektörlerden önemli gelirler elde edileceğini öngörüyoruz. Bunun yanı sıra istihdamda yaratacağı potansiyelin de göz ardı edilemeyecek boyutlarda olacağını düşünüyoruz.

Bu yönde kurulan iyi ilişkilerin sürdürülebilir olmasını sağlamak da hedef olarak belirlenmelidir. Ekonomik, siyasi ve sosyal birçok yönden gelişme kaydedilecek girişimlerde bulunulmaya devam edilmeli ve bu şekilde yatırımlar da teşvik edilmelidir.

GYODER olarak bu noktada, kamu ve özel sektör işbirliğinin büyük önem taşıdığına inanıyor, kaldırılan vize uygulamasıyla birlikte ortaya çıkan ve çıkacak olan fırsatların yatırıma dönüştürülebilmesi için de sektörümüzdeki oyuncuların teşvik edilmesi gerektiğinin altını çizmek istiyoruz.

■ Ahmet Toygar

Türkiye'nin dış ekonomik ilişkilerindeki önceliği, dışa bağımlı olduğu alanlarda ve hammadde temininde (örn. enerji) alternatif ülkelerle ilişkilerini geliştirmek ve o hammaddenin yerine konabilen endüstriyi Türkiye'de kurabilmek olmalıdır. Ayrıca Türkiye'nin var olduğunu bildiğimiz tarımsal potansiyelini uluslararası seviyeye getirerek, dünyadaki işlenmiş gıda ticaretinde pay sahibi olabilmek önemlidir.

Dış ekonomik ilişkileri geliştirmek için öncelikle finansman ve organizasyon olarak kamudan bağımsız, ancak Dış Ticaret Müsteşarlığı, Dışişleri Bakanlığı ve Ticaret Bakanlığı gibi devlet kuruluşlarıyla koordineli bir çalışma yürütülmelidir. Bir misal vermek gerekirse, Uzakdoğu'da Japonya ve Güney Kore gibi ülkeler JICA ve Keidanren gibi kurumlarla dış ticaretlerini geliştirmişlerdir.

■ Nazif Türkoğlu

Türkiye'deki tüm sektör temsilcilerinin iç pazarın yanı sıra dış pazarlarda da söz sahibi olabilmek için girişimlerini sürdürmesi gerektiğine inanıyorum. Bu noktada sivil toplum kuruluşları, sektörel ve mesleki oluşumlar ve şirketlerin eşgüdümlü çalışması gerekiyor. Global ölçekte, sanayicilerimizi bekleyen çeşitli fırsatlar, potansiyel pazarlar mevcut. Öncelikle araştırmalar yaparak bu pazarların keşfedilmesi gerekmekte, sonrasında ilişkileri geliştirecek çalışmalar yapılması önem taşımaktadır.

İhracat, döviz girdisi sağlaması münasebetiyle ülke ekonomisine büyük katkı yapmakta, güçlendirmekte ve özellikle de cari açık dengesini sağlamaktadır. Dolayısıyla, hem şirketlerin daha fazla alıcıyla buluşması, hem de ekonomiye katma değer sağlanması için ihracatın önemi büyüktür. Dernek, sektörel oluşum ya da birliklerin farklı ülkelerle temas halinde olması, hareketliliği izlemesi, ziyaret, davet, gezi ve işbirliği çalışmaları ile dış pazarlarda aktif rol alması gerektiğine inanıyoruz. Resmi makamlar tarafından ihracatı geliştirecek çalışmalar yürütülmesi, sanayiciye yön veren ve teşvik eden bir yaklaşım sergilenmesi de önem taşıyor. Ancak sadece resmi makamlardan destek beklenmemesi gerektiğini de vurgulamak isterim.

Her sektörün kendine has önem taşıyan konuları bulunmakta. Örneğin; emek yoğun bir sektör olan mobilyada, özellikle meslek liselerinde öğrenim görmüş kalifiye elemana ihtiyaç duyuluyor. Ayrıca yine sektörde istihdam üzerinde ağır vergi yükleri bulunuyor. Hacim olarak büyük ürünler olan mobilya ürünlerinin ihracatında nakliye sürecinde sanayicilerimizin yüksek ücretler ödemesi gibi sorunlar yaşanıyor. Buna benzer sıkıntıların farklı sektörlerde de yaşandığını düşünmekteyiz. Her sektörün yapısına uygun çözümler sunulması gerektiğine inanıyoruz. Öncelikle kendi ülkesinde markalaşan, başarıyı yakalayan şirketler ancak dış pazarlarda verimli olabilir.

■ Çiğdem Tüzün

Türkiye dış ekonomik ilişkilerinde Avrupa Birliği hedefinden asla vazgeçmemeli; sonunda üye olup olmaması çok önemli değil, ama o yolda gitmesi çok önemli. Tabii nihai

hedefinin tam üyelik olduğu da içte ve dışta her zaman vurgulanmalı. Türkiye Amerika'yla ilişkilerini de incelikli bir şekilde götürmeli, karşısına almamalı; ancak hem ikili ilişkilerde, hem çok taraflı ilişkilerde, Amerika ile eşit ortak olduğunu hissettirecek şekilde davranmalı. Bunları yaparken, tabii ki yeni pazarlarda da ağırlığını korumalı. Fakat mevzuatı yeterince gelişmemiş, ulaşımı zor, bankacılık sistemi oturmamış birtakım uzak ve gelişmemiş pazarlarda risk almak yerine, kendi bölgemizdeki olanakları daha iyi değerlendirmeli. Evet, riski yüksek olan ülkelere kâr da yüksek oluyor; ama çeşitli örneklerinden gördüğümüz gibi her zaman istikrarlı ilişkiler kurulamıyor. Kalıcı, uzun dönemli işbirliklerinin geliştirilebileceği, oturmuş pazar ekonomileri bölgemizde yeterli sayıda var. Onların üstüne gidilmeli diye düşünüyorum öncelikle.

Türkiye'nin coğrafi konumunu dikkate alarak, Ecevit döneminde başlayan, ondan sonra AKP'nin "sıfır sorun" adıyla belli bir noktaya kadar getirdiği politika çerçevesinde, Türkiye'nin eskiden yeterince iş yapmadığı coğrafyalardaki şansı arttı. Türkiye bunu iyi değerlendirmeli ve kullanmalı. Eskiden dış ticaretimizin %60'ı Avrupa Birliği ile gerçekleştiriliyordu. Komşu ülkelerle dış ticaretimiz zamanında %10 bile tutmuyordu. Şimdi komşu ülkelerle olan sorunların büyük bir kısmı aşıldı. Alım gücü bu ülkelerin çoğunda ciddi olarak artıyor. Eski Sovyet cumhuriyetlerinin çoğu bugün başka bir noktaya geldi. Azerbaycan, Kazakistan, Türkiye'de yatırım yapıyor artık. Eskiden Türkiye Kazakistan'da yatırım yaparken, Kazakistan Türkiye'de yatırım yapabilecek güce ulaştı. Dolayısıyla kendi coğrafyasına gereken önemi ve önceliği vermeyi sürdürmeli Türkiye.

Türkiye, komşu ve komşuları çevreleyen ülkelerle ekonomik ilişkilerini geliştirirken Rusya, Çin ve Hindistan'la işbirliğine öncelik vermeli. Özellikle hem enerji alanında, hem turizm alanında önemli bir ekonomik ortağımız olan Rusya ile ilişkilerimizi geliştirme-mizin iki ülkenin lehine olduğu kadar, Türkiye'nin bölge ülkeleriyle işbirliği açısından da yararlı olacağına inanıyorum. Bu şekilde gelişen ilişkiler ağı Türkiye'nin AB'ye tam üyelik hedefini destekleyecek, AB nezdinde önemini artıracaktır.

■ Osman Ulagay

Türkiye'nin dış ekonomik ilişkilerindeki öncelikleri saptayabilmek için her şeyden önce küresel ekonomideki durumu ve olası gelişmeleri derinlemesine analiz etmek gerekir. Et-kileri halen sürmekte olan kriz, küresel ekonomide bir dönüm noktasına gelindiğini açığa çıkardı. Küresel üretim ve sermaye birikimi sürecinde Batı'nın hâkimiyetinin sona ermekte olduğu, Doğu'nun ve özellikle Asya ülkelerinin ağırlığının arttığı bir sürecin başındayız. Önümüzdeki dönemde Doğu'nun küresel tüketimdeki ve hatta finanstaki ağırlığının da giderek arttığını göreceğiz. Bu süreçte küresel arz zinciri yeniden tanımlanırken ve küresel tüketime damgasını vuracak olan "yeni küresel orta sınıf" ortaya çıkarken Doğu'nun ve Asya'nın öne çıktığını, Afrika'nın da büyük tarımsal üretim potansiyeli olan "yeni oyuncu" olarak küresel oyuna katıldığını göreceğiz. Böylesine kapsamlı bir değişimin yaşandığı bir dünyada Türkiye bir yandan küresel arz zincirinde etkili olabileceği halkaları belirlemek, diğer yandan küresel talepteki değişimi izleyerek etkili olabileceği pazarları belirlemek için

çaba harcamak ve dış ekonomik ilişkilerini buna göre yönlendirmek zorunda. Avrupa Birliği bizim için önemini koruyacak kuşkusuz ama küresel tablodaki gelişmeler Avrupa'nın zor bir döneme girmekte olduğunu gösteriyor. Bizim de bu gerçeği dikkate almamız gerekiyor.

■ Ahmet Yakıcı

Dış ekonomik ilişkilerimize yönelik stratejimizi oluştururken, küresel ekonomik dengelerdeki değişimin iyi okunması büyük önem arz etmektedir. Bu bağlamda, Asya Pasifik bölgesindeki hızlı değişimin önümüzdeki yıllara damgasını vuracağını düşünüyoruz. Asya Pasifik bölgesinin ticari ve ekonomik ilişkilerimizdeki önemi gitgide artmaktadır. Bir tarafta Çin ve Hindistan gibi hızlı büyüyen ekonomiler, diğer taraftan Japonya, Güney Kore ve Singapur gibi ARGE ve inovasyonda öncü ülkeler ile Pakistan, Endonezya, Vietnam, Filipinler gibi yükselen ekonomilerle ilişkilerimiz ihracat ve karşılıklı yatırım perspektifi çerçevesinde geliştirilmelidir. Nitekim 2010 yılı Ocak-Haziran dönemi itibariyle bölge ülkelere ihracatımız bir önceki yılın aynı dönemine göre yaklaşık %70,6 oranında, yine aynı dönemde bölge ülkelerinden ithalatımız ise %37 oranında artış göstermiştir.

Önümüzdeki dönemde üzerinde çalışılması gereken bir diğer konu da ABD ile olan ticari ve ekonomik ilişkilerimizin geliştirilmesi olmalıdır. ABD, pazar büyüklüğü ve ithalat hacminin yanı sıra ülkemiz açısından önemli bir ticaret ortağı olması ve ikili ticari ilişkilerimizin daha dengeli bir yapıya kavuşturulması açısından önemlidir. Bu çerçevede, ABD pazarına yönelik stratejimiz, ihracatımızı artırma amacı göz önünde bulundurularak "eyalet bazlı" ve "sektör bazlı" bir yaklaşımla ele alınmaktadır. Ayrıca, ABD pazarında rekabet edebilirliği artırmak için markalaşma ve tanıtım faaliyetlerine önem verilmesi stratejinin temel unsuru olarak ortaya çıkmıştır.

Türkiye'nin çeşitli pazarlara yüksek ihracat yapmasının dünya ekonomisindeki konjonktürel dalgalanmalardan minimum düzeyde etkilenmesini sağlayacağı açıktır. Buna mukabil, Gümrük Birliği Anlaşması, coğrafi yakınlık ve pazarın ihracatçılarımızca iyi tanınması nedeniyle AB bizim en önemli ticaret ortağımız olmaya kuşkusuz devam edecektir.

■ Murat Yalçıntaş

Türkiye'nin dış ekonomik ilişkilerindeki öncelikleri, "merkezden muhite-çevreye" açılım ilkesiyle tam ve sağlam bir şekilde belirlenebilir. Bunun anlamı şudur: Türkiye'nin tarihsel sorumluluk alanlarıyla küresel ticaretin gerçeklerini birleştiren bir öncelikler listesi oluşturulması gerekiyor. Bu anlayış, ticari ve ekonomik işbirliğinin en önemli temeli olan güveni sağlayarak, diğer rakiplere göre Türk işadamlarına büyük üstünlük sağlayacaktır. 1980'li yıllardan itibaren uygulanmaya çalışan ve son dönemde de çok büyük bir ivme kazanan bu yaklaşım, dış ekonomik ilişkilerde kalıcı ve verimli sonuçlar doğurmaktadır.

Orta Asya'dan Kuzey Afrika'ya ve Balkan ülkelerine kadar uzanan bu tarihsel hinterlandı, ekonomik bir hinterlanda çevirmek ve daimi kılmak, Türkiye için birinci öncelik olmalıdır. Bu noktada da siyasetin, ekonomiyi besleyen ve önünü açan bir enstrüman olarak

kullanılması gereklidir. Başka bir ifadeyle söylersek, Türkiye coğrafi ve stratejik konumunu ekonomik kazanımlara çevirecek bir avantaja sahiptir. Bu avantajı da sonuna kadar kullanmalıdır.

Elbette bu yaklaşımı hayata geçirirken şunun farkındayız: Türkiye, Avrupa'nın bir parçasıdır. Avrupa Birliği'ne üyelik sürecindedir. Dolayısıyla bizim, Avrupa Birliği ile ilişkilerimizi olumlu sonuçlandırarak, bu sinerjiyi dış ekonomik ilişkilerimizde itici güç olarak kullanmamız gerekiyor. Türkiye'nin AB üyeliği, sahip olduğumuz imkânları güçlendirerek, yeni ve farklı imkânlar oluşturmamızı sağlayacaktır. Böylece Türkiye, gelişmiş ülkeler tarafından Avrupa ile Ortadoğu, Kafkas Bölgesi ve Orta Asya arasında sadece köprü bir ülke olarak görülüp bu yönde rağbet görmeyecektir. Türkiye ve Türk işadamları, Avrupalı ülkeler ve işadamları tarafından vazgeçilmez bir partner olarak algılanacaktır.

Türkiye, Batılı ülkeler için Avrupa'nın Doğu sınırı, Doğu ülkeleri için de Avrupa'nın başladığı ülke olacaktır. Dolayısıyla Türkiye her iki yön için de, hem ekonomik, hem politik ve hem de sosyo-kültürel açıdan önemli bir müttefik ve işbirliği ülkesi olarak görülecektir.

Şunun altını da çizmek isterim: Küresel finansal kriz Batılı gelişmiş ekonomilere, ama özellikle de Avrupa'ya çok ciddi darbe vurdu. Avrupa Birliği'nin siyasi ve ekonomik birliğini kuvvetlendirebilmesi için kapsamlı bir tazelenme sürecinden geçmesi gerekecek. Ancak bu muhtemelen vakit alacak.

Ekonomik açıdan bakılırsa, önümüzdeki dönemde AB'nin en yavaş büyüyen bölge olması bekleniyor. Bu ise, buradan Türkiye'ye gelecek doğrudan yabancı sermaye ve kredi akışının önemli ölçüde yavaşlamasına neden olacak. Bu nedenle bizim, bu gerçekleri dikkate alan yeni stratejiler geliştirip uygulamamız gerekiyor. Hem hükümetin, hem de özel sektörün öncü örgütlerinin bu konuda rehberlik etmeleri ve Türk işadamlarını yeni hedeflere ve yeni pazarlara doğru yönlendirmeleri gerekiyor.

Bu bağlamda, gelecek dönemde Ortadoğu, BDT ülkeleri ve Kuzey Afrika bölgelerinin ekonomik performanslarının kuvvetli olacağını da göz önünde bulundurmalıyız. İşte bu bölgeler ile ekonomik ve ticari ilişkilerin daha da geliştirilmesi Türkiye'nin şu andaki önceliğidir. Türkiye, Avrupa Birliği'ne üyelik ana hedefinden kesinlikle sapmadan, kendi bölgesindeki komşu ve çevre ülkeler ile ekonomik ve ticari ilişkilerin daha da geliştirilip derinleştirilmesini öncelikli hedef olarak almalıdır.

Sadece AB Türkiye için değil, Türkiye de AB için çok önemlidir. Bunu son iki senede yaşanan gelişmelerden de açıkça görebiliyoruz. Türkiye'nin sadece bölgesinde değil, dünya çapında ne kadar aktif, etkin ve etkili bir ülke konumuna geldiği apaçık ortadadır. İşte bu nedenle Türkiye, lehine esen bu rüzgârı arkasına almalı ve son yıllarda uygulamaya başladığı aktif dış politikayı, dış ekonomik ilişkilerini güçlendirecek şekilde devam ettirmelidir.

Geçtiğimiz yıl içerisinde birçok ülke ile karşılıklı olarak vize uygulamaları kaldırıldı. Birçok alanda işbirliği anlaşmaları imzalandı. Türkiye özellikle bölgesindeki ülkelerle imzaladığı Serbest Ticaret Anlaşmaları'nın sayısını hızla artırıyor. Yani Türkiye adeta kendi etrafında, kendisinin de merkez konumunda olduğu bir serbest ticaret bölgesi ve ağı kuruyor. Türkiye'nin bu ülkelerle ilişkilerini geliştirmesi, sadece Türkiye'nin değil, AB'nin de

yüzünü Doğu'ya, bu ülkelere dönmesi demektir. Çünkü Türkiye zaten Avrupa'nın bir parçasıdır, AB ile sıkı sıkıya kenetlenmiş durumdadır. Türkiye'nin bu ülkelerle ilişkilerini geliştirmesi demek, AB'nin bu ülkelerle ilişkilerini derinleştirmesi demektir. Türkiye AB ile Ortadoğu'yu birbirine bağlayacak, kenetleyecek ve entegre edecek asli aktördür.

■ Feyhan Yaşar

Türkiye'nin dış ekonomik ilişkilerindeki öncelikler belirlenirken iç ekonomik ve ticari dinamiklerin devamlı olarak izlenmesi ve analiz edilmesi gerekmektedir.

Öte yandan, küreselleşmenin yaratacağı riskler de göz önüne alınarak, küresel ısınma, iklim değişikliği, enerji kaynaklarına ulaşım, sürdürülebilir üretim ve tüketim, genç nüfusunun istihdamı konuları, ekonomik ilişkilerimizi şekillendirici dinamiklerdir. Diğer bir deyişle dinamikler önceliklerimizi, önceliklerimiz aksiyon planlarımızı belirlemektedir.

■ Ender Yorgancılar

Küresel ekonomilerde 21. yüzyıla birlikte ülkelerin dış politikaya verdikleri önem artmıştır. Değişikliğe uğrayan dış politika anlayışıyla ülkeler, küresel pazarda firmalarının haklarını koruma prensibini gütmeye başlamışlardır.

Bu kapsamda dış ekonomik ilişkilerimizi değerlendirdiğimizde; Türk özel sektörünün uluslararası piyasalarda rekabet gücünü artırıcı eylemlerin hayata geçirilmesinin önemi de ortaya çıkmaktadır. Özellikle rekabet ettiğimiz ülkelerin, kendi özel sektörlerinin yolunu açacak, onlara yeni fırsatlar sağlayacak girişimlerde bulunduğu bir süreçte Türkiye olarak bunu yapmak zorundayız.

Bu kapsamda dünyanın 100'den fazla ülkesine 100 milyar dolardan fazla ihracat gerçekleştiren ülkemizde stratejik bir yol izlenmesi zaruridir. Sayın Cumhurbaşkanımızın, yurtdışı gezilerinde çok sayıda işadamlarıyla heyet ziyaretlerinde bulunması, etkili bir stratejik yöntemdir. Türkiye, bu dış politikayı krizle birlikte daha yoğun ve dikkatli bir şekilde izlemeye başlamıştır. Benzer şekilde 10'a yakın ülkeyle yapılan vize anlaşmaları da bu stratejik yöntemin bir parçasıdır.

Ortadoğu'dan Orta Avrupa'ya, Asya'dan Afrika'ya kadar uzanan geniş bir Türk girişimcisi ağına sahibiz. Artan ticaret hacmine ve AB üyelik sürecine paralel olarak Türkiye, doğrudan yabancı sermaye için de önemli bir çekim merkezidir.

Tüm bunlar dikkate alındığında bölgesinde lider, Avrupa'da sayılan, dünyanın en büyük ilk 10 ekonomisi arasına girmek isteyen Türkiye'nin, gerek siyasi gerekse politik anlamda dış ekonomik ilişkilerini güçlü kılması, mevcut potansiyelini ve yarattığı fırsatları verimli kullanması gerektiğine inanıyoruz.

■ Erkut Yücaoğlu

Türkiye'nin Rusya, Çin ve Uzakdoğu ülkelerine ihracatını artırmasını birinci öncelik olarak görüyorum. İkinci derecede Ortadoğu, Hindistan ve Afrika pazarlarının geliştirilmesi lazım. Türkiye'nin dış ticaret açığının azaltılması ana hedef olmalı ve bu temel hedef

her ülke ile belli rakamsal hedeflere bağlanmalıdır. Konu sadece dış ticaret hacmimizin artması değil, aynı zamanda dış ticaret açığının azaltılması olmalıdır.

■ Uğur Yüce

Türkiye'nin dış ekonomik ilişkilerdeki önceliği, neredeyse iki yüzyıldır bellidir. Bu da, dış ticaret hacminin yaklaşık %70'inin gerçekleştirildiği AB pazarındaki mevcut rekabet gücünü koruması ve artırmasıdır.

Günümüzde AB pazarında rakipler değişmiştir. Bugün Türkiye, AB pazarında Çin, Polonya ve Çek Cumhuriyeti ile rekabet etmektedir. Bu, yaşanan ekonomik ve siyasi değişimlerin doğal bir sonucudur. Önemli olan, Türkiye'nin bu pazardaki rekabet gücünü kaybetmemiş, aksine artırmış olmasıdır. Hazır giyim sektörü pazar payında küçük bir miktar düşüş olmakla birlikte AB ülkeleri hâlâ Türkiye'nin en önemli ihracat payına sahiptir. Bu da, eksenimizi zaten göstermektedir.

Türkiye'nin AB ile ilişkisinin nasıl olacağına ilişkin tartışma ve endişeleri bir tarafa bırakıp, bir Avrupa ülkesi olma idealine ulaşmak için çalışmaya devam edilmelidir. Türkiye 1999 yılında adaylığa kabul edilmiştir. Geriye bütün aday ülkeler gibi, gerekli mevzuatı oluşturmak ve uygulamak kalıyor. Gecikmeler, engellemeler önemli değildir. Hedeften şaşmamak ve bu yönde hareket etmek önemlidir. AB'nin gelmiş olduğu seviyeye bakıldığında, bu ülkelerde geçmişte imkânsız görünen ne kadar çok şeyin başarıldığı anlaşılmaktadır. Türkiye-AB ilişkilerinde de bunun başarılması için hiçbir neden bulunmamaktadır.

Elbette Türkiye, küresel dünyada farklı coğrafyalarda da rekabet gücünü artırmak için çaba harcayacaktır. Başka pazarlarda da yine AB pazarındaki rakipleriyle karşı karşıya gelecektir. Ancak Türkiye artık işgücü ucuz ve parası değersiz bir ülke değildir. Benzer rakiplere karşı avantaj üstünlüğünü korumaktadır ve korumalıdır da. Bu nedenle Türkiye, küresel pazarda kalıcı bir rekabet avantajı elde edebilmek için, büyüme stratejisini, verimliliği artırıcı önlemlere ve karşılaştırmalı üstünlüğü olan alanlara dayandırmalıdır.

Bunun yanı sıra, dış ekonomik ilişkileri geliştirmek için kurum ve kuruluşlar arasında koordinasyon ve sinerji olmalı, tüm güçler birleştirilmelidir. Biz, maddi kaynakları ve insan gücü sınırlı bir ülkeyiz. Eğer rekabet gücü açısından dünyadaki ilk 10 ülke arasına gireceksek, kaynakları ve gücü akılcı bir şekilde yönetmeliyiz. Ülkemizin bunları israf edecek lüksü yoktur. Birlikte hareket etmenin yollarını yeniden yaratmalı ve güçleri birleştirmeliyiz.

■ Ayhan Zeytinoğlu

Ekonomik ilişkilerin siyasi ilişkileri de şekillendirdiği dünyamızda ülkeler arası ticaret büyük önem kazanmıştır. Sermayeler ve ürünler çok rahat başka ülkelere geçmektedir. Doğrudan yabancı sermaye yatırımlarının ve ihracatın, milli gelirin artmasına ve sağlıklı bir ekonomik büyümenin yakalanmasına çok büyük etkileri vardır. Biz ülke olarak ihracatımızın artmasına ve yabancı sermayenin ülkemize çekilmesine yönelik çalışmalar yapmalı, yeni teşvik enstrümanları ortaya koymalıyız. Ekonomimizin temel taşları olan

KOBİ'lerin dışa açılmalarını sağlamalıyız. Tüm bunların yanında firmalarımızın yeni pazarlara açılmalarını sağlamalıyız. Ülke olarak ihracatımızın büyük bir çoğunluğu AB ülkelerine gerçekleştirilmektedir ve AB'de yaşanan ekonomik daralmalardan direkt etkilanilmektedir. Bu etkiyi azaltabilmenin en iyi yolu firmalarımızın alternatif yeni pazarlara açılmasını sağlamaktır. Yeni pazarlara açılmakla beraber Amerika, Kanada, Brezilya gibi ekonomik açıdan bir türlü istenilen seviyeye gelinebilmemiş ülkelere de yoğunluk verilmesi gerekmektedir. Büyük potansiyele sahip bu pazarlara, buralardaki mevcut yapılanmalar ve DEİK'in işbirliğinde çok daha rahat ulaşılabileceği görüşündeyiz.

Ülkemiz geçmişte yaşanan finansal ekonomik krizden ciddi bir ihracat atağıyla çıkabildi. İhracatımız o yıllardan bugüne 5 kat artmıştır. Ancak böyle bir artışın bu sürede tekrar yakalanabilmesi çok kolay değildir. Ülke olarak yeni stratejiler belirlenmelidir. Dünyada tüm sektörlerde kıyasıya bir rekabet yaşanmaktadır. Yapılması gereken, kaynakların rekabet gücümüzü artırması yönünde kullanılmasıdır. ARGE çalışmaları artırılmalı, katma değeri yüksek ürünler üretilmelidir. Bunun sonucunda ihracatımız artacak, bu da ülkemizin ekonomik büyümesine yansıyacaktır. Söz konusu büyüme üretimle sağlanacağına göre ülkemizdeki girdi maliyetlerinin rekabet içinde bulunduğumuz özellikle Uzakdoğu ülkeleri bandına yaklaşması, bize bu imkânı verecektir.

■ Yavuz Zeytinoğlu

Ben Türkiye'nin dış ilişkilerinden önce, Türk ekonomisi için bir strateji oluşturulması gerektiğini düşünüyorum. Türkiye'nin cari açık sorunu kabul edilebilir ve her zaman göğüs gerilebilir bir noktaya çekilmediği sürece Türkiye'nin hiçbir zaman sağlam zeminde olmayacağını kabul etmemiz gerek. Bundan sonra Türkiye'nin kendi esas modeli muhakkak "Cari açığı nasıl tahammül edilebilir bir seviyeye indirebiliriz?" olmalıdır. Tahammül edilebilir bir seviye ne demektir? Senin rezervlerin vs. dışarıdan sıcak para gelmese de yıllarca seni göğüsleyebilecek bir seviyede olmalıdır. Ama Türkiye'nin 50 milyar dolarlık cari açığının bu seviyelerle bizi yürütmesi mümkün değil. Şimdi biz dış ticarette %65 civarında bir ihracatın ithalatı karşılama noktasındayız. Bir kere bunu hiç olmazsa %80'e ulaştırma gibi bir hedefimizin olması gerek. Benim %65'le bunu ilelebet sürdürmem mümkün olabilir mi? Yani sürekli 100 liralık mal alıyorsunuz; karşılığında 65 liralık mal veriyorsunuz; geri kalan 35 lirayı da borçlanıyorsunuz.

Diğer taraftan bugünkü dengeler Türkiye'de üretimi teşvik eden bir durumda değil. Dış ticaret dediğiniz zaman evvela üretimi teşvik eden politikalar oluşturmanız gerek. Biz Türkiye'de üretmek yerine Türkiye'yi bir transit ülke olarak kullanmanın daha kârlı olduğu bir yapıda çalışıyoruz. Bu da tabii yeni yatırımları, yeni gelişimleri daima frenleyen bir olay. Öncelikle bu dengelerin kurulması gerekir. Bunları bir günde kuramazsınız. Hiçbir denge bir günde kurulmaz. Yani ekonomide her şeyi belirli bir hedefe dönük olarak ve yavaş yavaş yapacaksınız. Türkiye'nin çok ciddi bir imalat gücü, kapasitesi ve girişimci bir insan yapısı var. Türkiye'de girişimci insan kişiliğini hiç ihmal etmemek lazım. Türkiye'de bir işçi emekli olunca emekli ikramiyesiyle ya kasap olur, ya bakkal olur, terzi olarak iş

kurar, telefon bayiliği yapar... Bir şey yapar yani. Bu yapıyı değerlendirebilmek lazım. Ama bunun değerlendirilmesi için öbür taraflardan hayatı zorlaştıracaksın. Yani ithalat yapıp da artık ürünleri yurtiçine kakalayarak, pazara ucuz ve kalitesiz malların girmesine sebep olan bugünkü yapıyı değiştirmek gerek.

Bu yapıyı, ithalat yapan, kara parayla veya kayıt dışıyla oynamasını sevenlerin çok para kazanmadığı, buna karşılık üretenlerin ve ürettiklerini satanların daha çok para kazandığı, daha çok zengin olduğu, daha çok mutlu olduğu bir yapıya doğru yavaş yavaş döndürmek lazım. Bu, iktidarda kim olursa olsun Türkiye'nin, güçlü, her rüzgârda boyun eğmeyecek, ekonomisi güçlü, dolayısıyla dünyayla ilişkilerinde de ayaklarının üzerine basan bir ülke olmasını sağlayacaktır. "Ben şimdi bu işi yaparsam, şöyle bir siyasi karar alırsam, uluslararası ekonomideki adamları gücendirirsem de bana kaynak gelmezse" diye düşünmeye başladığınızda zaten bağımsızlığınızın ciddi bir bölümünü yıllık 50 milyar dolarlık açığa ipotek etmişsiniz demektir. Ben bunu böyle yapıyorlar demiyorum. Ama günün birinde bu risk vardır diyorum. Bu nedenle bugünden tedbir almamız gerektiğini düşünüyorum.

DEİK'in gelecek hedefleri doğrultusunda yönelimi ne olmalıdır?

Vizyonu ve misyonu nasıl tarif edilmelidir?

NOT: Tüm yorumlar soyadı sırasına göre düzenlenmiştir.

■ Nazmi Akıman

Önümüzdeki dönemde DEİK'in başlıca öncelikleri, katma değeri ve rekabet gücü yüksek mal ve hizmet üretimini teşvik etmek; pazar çeşitliliği ve derinliği sağlamak; yeni teknoloji geliştirme ve uygulama çalışmalarını sürekli kılmak; Türkiye'ye yabancı sermaye yatırımlarını artırmak; uluslararası finansman imkânlarını etkin şekilde kullanarak Türkiye ve üçüncü pazarlarda proje geliştirmek; yurtdışındaki "Türk diasporasını" yapılandırarak uluslararası ekonomik ve siyasi ilişkilere katkısını artırmak; Türkiye'nin AB'ye tam üyelik sürecine destek sağlamak ve nihayet Türk firmalarının markalaşıp küresel ölçekte faaliyet göstermelerini teşvik etmek ve yönlendirmek şeklinde olmalıdır.

■ Ercüment Aksoy

Öncelikle bence eski DEİK ile şu andaki DEİK arasında iş konseyi başkanlarımızın özgürlüğü ya da yürütme kurullarının özerkliği açısından negatif bir fark var. Ben başladığım 2001 yılından bu yana gerçekten özerk bir yapı içinde çalıştım. Kendi bütçemi idare ettim, kendi harcamalarımı yaptım, gerektiğinde üyelerimden zorla dahi olsa paralarını aldım, ama yönetime sormak ve onların onayını almak kaydıyla. Tabii ki öyle bir mekanizma olmak zorunda. Kontrolsüz hiçbir örgüt olmaz. Ama eğer iş konseyi yürütme kurulları daha serbest bırakılırsa, o zaman biz Türkiye'nin ikinci Dışişleri Bakanlığı oluruz. Biz büyükelçiler gibi, ticaret ataşeleri gibi çalıştığımızı söylüyoruz. O zaman biz bunu da aşabilir, daha fazlasını yapabiliriz kanaatindeyim. Ama ben en ufak bir konuda onay için birkaç gün bekliyorsam, bu işte bir yanlışlık var demektir. Açıkçası örgütsel olarak bürokrasinin azaltılması gerektiğine inanıyorum.

Bana sorarsanız iş konseyi başkanları bile belli kriterlere göre seçilsin, yürütme kurullarına her parmak kaldıran seçilmesin, belli kriterler koyalım. Çünkü biz Türkiye'nin dünyaya açılan yüzlerinden biriyiz. O zaman bu yüzü birazcık güldürmek, aydınlatmak ve ona göre davranmak gerekir diye düşünüyorum. Ben şunu görüyorum iş hayatında: Dünyanın en girişimci ruha sahip toplumlarından birisi Türk toplumu. Engellenmediği, durdurulmadığı takdirde paldır küldür dünyanın her noktasına lisan dahi bilmeden giden bir toplumuz biz. Bir de DEİK gibi bir kurumun içinde daha nitelikli, kaliteli bir ortamda ve daha geniş bir vizyonla gidersek, o zaman dünyayı yerinden sallarsınız diye düşünüyorum. Ankara hedefler koyuyor, 200 milyar dolar, 300 milyar dolar ihracat. Ama siz DEİK'i ve DEİK gibi kurumları geliştirmedığınız, özerk bırakmadığınız takdirde bu hedeflere ulaşamayız. DEİK'in kurumsal yapısı Türkiye'de bana sorarsanız DEİK'i ayrıcalıklı bir noktaya getiriyor. Bu sadece benim görüşüm değil, yurtdışından ya da yurtiçinden çeşitli kurumlar ve kişilerle konuşmalarımdan anladığım bu.

Ayrıca şunu da izliyorum. Tamam, konferanslar, toplantılar oluyor, Türk İş Kurultayları kuruluyor, şunlar oluyor, bunlar oluyor, bir sürü iş konseyimiz var; ama yapılan bir toplantının ardından bunu takip edecek bir mekanizmamız yok. Toplantı yapılıyor, bitiyor, ertesi gün hepimiz tekrar aynı tas aynı hamam misali gitmeye başlıyoruz. Ben bir feedback, flash-back veya bir kontrol mekanizmasının getirilmesi kanaatindeyim. Böyle bir mekanizma Türk firmalarının ya da Türk girişimcisinin, DEİK üyelerinin konuları takibinde ve işlerin toparlanmasında yararlı olacaktır.

Eğer DEİK bu toplumun bir parçasıysa, bizler gerek hükümetimiz, gerek cumhurbaşkanımız, gerekse bakanlıklarla birebir sürekli çalışıyorsak, hepimizin amacı tek olduğu için bu kopuk parçaları nasıl birleştirebilir, ortak bir amacı nasıl geliştirebiliriz diye irdelememiz gerekir. Ben şu anda Ankara ile bir kopukluk hissediyorum. Bu kopukluk giderilmediği takdirde benim başarıım düşer diye düşünüyorum, ki öyle oluyor.

■ İbrahim Aksoy

İçinde bulunduğumuz küresel ekonomik krizi de göz önünde bulundurduğumuzda ülkemizin iyi durumda olduğunu görüyoruz. Bu durumu muhafaza etmek ve daha ileri bir düzeye taşımak hepimizin borcudur. İlişkilerin gelişmesinde büyük rol işadamlarımıza düşmektedir. Faaliyet gösterdikleri ülkelerde Türkiye'yi temsil ettiklerini unutmamalıdır. DEİK'in gün geçtikçe büyüdüğünü görüyorum ve bundan da büyük mutluluk duyuyorum; çünkü DEİK dünyada önemli bir lobi oluşturuyor. İş konseyi başkanlarının seçtikleri yerlerde iş sahibi olmaları ve ciddiyetle lobi oluşturmaları gerektiğine inanıyorum.

■ İshak Alaton

DEİK, tıpkı İskandinav ülkelerindeki DEİK'e benzer kurumların vizyonunu üstlenmelidir. Bu vizyonun bazı, ülkenin dış ticaret açığı değil, dış ticaret fazlası veren bir yapıya kavuşturulması ve sürdürülebilir bir temele oturtulmasıdır. Türkiye ekonomisi ilelebet dış açık veren bir yapıyı sürdüremez; sonunda Yunanistan, Portekiz ve İspanya'nın durumuna

düşer. Bu duruma düşen bir Türkiye'ye, önceki deneyimlerden bildiğimiz gibi önyargılı önerileri ve destekleri kabullenmesi dayatılır. Ülke bütünlüğünü ve üniter yapıyı korumakta bıçak altına yatırılan ülkemiz için tek çıkış yolu dış ticaret fazlası veren bir ekonomiye kavuşturulmasıdır. DEİK sadece ve sadece bu vizyona odaklanmalı ve faaliyetlerinin %90'ını buraya kaydırmalıdır. Yapacağı tüm dış faaliyetlerin tamamına yakınına proje bazına indirgemeli; Türkiye'nin üretim, endüstrileşme, girişimci gücü, inovasyon kabiliyet ve kapasitesini projelerle yabancılara tanıtmaya odaklanmalı, makro konulara mecbur kalmadıkça sınırlı zaman ayırmalıdır.

Temel strateji; Türkiye'ye sıcak para yerine, kalıcı endüstri yatırımları çekerek ülkenin Avrupa'nın yüksek teknolojili yatırım merkezi olmasına hizmet etmek olmalıdır.

■ Ersin Altınordu

Gelişen ve özellikle de 2008-2009 dünya ekonomik krizinden sonra ortaya çıkan yeni ekonomik dengeler ışığında DEİK'in yeni misyonu, artık ülke firmalarını birbirleriyle "tanıştırmak"tan öteye geçip, ortak ve somut projeler bazında aktif katılımcı olmak olmalıdır. 2023'te ülkenin özel sektörünün "dışişleri bakanlığı" olma iddiasındaki DEİK'in vizyonunun ise bir "think-tank" olarak dış ilişkileri yönlendirici, etkin bir yapıya ulaşmak olması gerektiği kanaatindeyim.

■ Nur Arbak

Kamu ve özel sektörde yer alan birçok kurum ve organizasyon dış ekonomik ilişkilerin bir noktasında faaliyet göstermektedir. Ne yazık ki bu kuruluşlar arasında eşgüdüm oldukça düşük düzeydedir. Kamu kanadında dış ekonomik ilişkiler yelpazesinde düzenleyicilik faaliyeti gösteren kurumlar arasında eşgüdüm sağlanması ve özel sektör temsilcisi kuruluşların, meslek örgütlerinin politika-strateji oluşumu sürecine aktif olarak katılması önemlidir. Bunun için eşgüdümü sağlayacak bir yapılanmaya ihtiyaç vardır. Rekabet gücünün artırılması kanımca ülke ekonomisinin kalkınmasında olduğu kadar dış ekonomik ilişkilerin gelişmesinde de temel unsurdur. Bu konu dış ekonomik ilişkiler ile ilgili faaliyet gösteren tüm kuruluşların gündeminde yer almalıdır.

DEİK, özel sektör ile kamu kurumları arasında köprü oluşturan, yıllar itibarıyla oluşturduğu dünya ölçeğindeki ilişki ağları vasıtasıyla dış ekonomik ilişkileri geliştirmeyi amaçlayan, bu alanda özel sektörde eşgüdümü sağlayan ve hükümetlerarası platformlarda özel sektörü temsil eden bir kurumdur. Önümüzdeki yıllarda bu işlevlerin yanı sıra özel sektör ve hükümet kuruluşlarına dış ekonomik ilişkilerin gelişimine dair yol haritası çizecek, fikir üretecek bir düşünce kuruluşu vasfı kazanmasının, DEİK için önemli bir adım olacağını düşünüyorum.

■ Yılmaz Argüden

DEİK'in dikkat etmesi gereken bazı konular var. Bunlardan birincisi, en büyük güçlerinden biri olan iş konseylerinde, özellikle de yönetim kurullarında gerçekten o ülkeyle

ciddi işi olan kişilerin bulunmasının göz ardı edilmemesi gereği. Bu çok kritik bir konu. Yoksa iş konseyi etkinliği önemli ölçüde düşer. En önemli özelliklerinden biri budur DEİK'in.

İkincisi DEİK'in nitelikli profesyonel kadrosunun sayısının ve niteliğinin artırılması ihtiyacı. Çünkü artık bilgi daha kolay ulaşılabilir hale gelmeye başlıyor. Ama burada önemli olan analiz yapabilmek, doğru bilgiyi doğru zamanda doğru kişilere ulaştırabilmek. Bunlar belli bir sofistikasyon gerektiriyor ve özellikle de o ülkelerde ilişkileri belli bir süre götürebilen insanlarla ancak yapılabilir. O nedenle biraz devamlılık lazım, ilişkileri götüren koordinatörlerde, koordinatör yardımcılarında. Kadrolarda hızlı değişim yaşanması bu kurumda pek sağlıklı olmaz. DEİK'in nitelikli insanları orada tutabilecek personel politikaları uygulaması önemli. Çünkü yönetim kurulunda bulunan insanların çok kısa zaman ayırabildikleri bir çalışma düzeni içerisinde DEİK profesyonellerine çok iş düşüyor. İş dünyası liderlerinin faaliyetlerinin etkin olabilmesi için gerek içerik hazırlığının, gerek organizasyon hazırlığının üst düzeyde olması lazım. Bunların da iyi yapılabilmesi için hassasiyetleri, kiminle ne iş yapılabileceğini çok iyi bilen insanlara ihtiyaç var. Bu konuya daha fazla ağırlık verilmesi gerektiğini düşünüyorum; personel politikalarıyla motive edebilmek, insanları daha mutlu tutabilmek, çalışanların kariyerleri açısından bu ilişkiye yatırım yapılmasını sağlamak DEİK'in başarısı için önemlidir.

Üçüncüsü, özellikle bilim insanlarıyla ve araştırmacılarla içerik geliştirmek çok önemli. İnsanların artık fazla zamanı yok. Dolayısıyla bir ülkeyle ilişkide neden Türkiye'nin daha avantajlı olduğunu anlatmak için hem hakikaten birçok bilginin içerisinde doğru konulara odaklanabilme yeteneğine sahip olmak, hem de bunları bir gazeteci anlayışıyla çok basit ama vurucu bir şekilde ifade edebilmek lazım. Mesela bu konuya Hintliler, Çinliler çok daha fazla odaklanıyorlar. İyi birtakım gelişmeler olduğu zaman bunu en etkin şekilde duyuruyorlar. Bu da başka bir imaj getiriyor arkasından. Türkiye'nin bu tanıtım boyutunu sadece iletişim olarak değil, hem geliştirdiği içeriğin kalitesiyle, hem de karşı tarafın algılayacağı şekilde düşünüp vurgulamasıyla yürütmesinde yarar var. İşin kültürel boyutuyla ilgili bir örnek vereyim. Bugün bir Türkiye filmi yapmak ve bu filmi Amerika'da göstermek Türkiye'nin tanıtımı için yararlı olmaktan uzaktır. Çünkü Türkiye ile çok fazla kişi ilgilenmiyor. Ama bugün Hristiyanlığın tarihine ilişkin bir film yapıp, bunun içerisine Kapadokya olmasaydı Hristiyanlığın Romalıları aşamayacağını, bugün hayatta olmayabileceğini ya da Santa Claus'un Türkiye doğumlu olduğunu eklerseniz, Türkiye'de turizmi geliştirmek ve insanların kafasındaki Türkiye imajını değiştirmek adına daha etkili bir iletişim yapmış olursunuz. Dolayısıyla müşteri odaklı iletişim yapacak yaklaşımları sergilememiz lazım. Bizim açımızdan değil, onlar açısından önemli olanı ortaya koymamız gerekiyor. Onlar açısından ne önemli ve bu nasıl anlatılabilir? Bu belli bir sofistikasyon gerektiren bir husus. Dolayısıyla bu konudaki uzmanlarla çalışmak lazım, bir network olması lazım. Bu insanların hepsinin DEİK içerisinde olması gerekmiyor. Ama böyle bazı networkler oluşturup, o insanların sürekli bu konuya kafa yormasını sağlayacak bir kaynak alışverişi içerisinde olmanın yararına inanıyorum.

Bir başka konu, mutlaka ve mutlaka interneti daha etkin kullanmamız gerektiği. Bir yatırımcı veya işadamı Türkiye ile ilgili herhangi bir arama yaptığı zaman, bizim istediğimiz başarı hikâyelerinin, istediğimiz mesajların ön plana çıkmasını sağlayacak altyapı çalışmalarını yapmalı ve bunları güncel tutmalıyız. Güncel tutulmayan bilgiler insanların ilgisini çekmiyor. Dolayısıyla bu konuda bloglar oluşturulması gerektiğini, şu anda yaptığımızın çok daha ötesine geçmemiz gerektiğini düşünüyorum.

Son olarak da Türkiye'nin dış ilişkilerinin boyutlarının ne kadar zengin olduğunu çok farklı yerlerde faaliyet göstererek ortaya koymalıyız. Mesela kültürel boyuta bir örnek olarak, Türk sinema haftası değil yapılması gereken. Önemli olan Oscar'larda Türk filmlerinin olması. Ya da bir Türk fuarı düzenlemek değil olması gereken. Ama bir ayakkabı fuarı düzenleniyorsa Amerika'da, en büyük ayakkabı fuarında, Türk firmalarının o fuarda en çok ilgi çekecek şekilde gözükmesini sağlamak önemli olan. Çünkü Türk fuarı diye bir organizasyon yapılırsa, oraya sadece orada oturan Türkler veya zaten Türkiye ile ilgilenenler gider. Ama ayakkabı fuarına ayakkabı alacak kişiler gider. Gerçekten ayakkabı alacak adam en çok senin şirketlerinin pavyonundan etkileniyorsa, Türkiye'nin değeri artar.

Son bir nokta olarak, biraz da kafamızı bizim ne istediğimizin ve ikili ilişkilerin ötesinde, muhataplarımızın önem verdiği konulara yormak, bunları ortaya çıkarmak önemli. Biz başkalarının sorunlarını çözmeye nasıl katkı yapabiliriz? Bu, AB ile ilgili konularda da geçerli. "Avrupa'nın en önemli sorunu nedir?" sorusunun cevabını bilen Türklerin sayısı azdır. Cevabını bilmeyi bırakın, bu soruyu soran insanlar da pek yok. Oysa bu soruyu sormadan gerçekten Avrupalı olunamaz. Aynı şekilde diğer ilişkiler için de böyle düşünmek lazım. Karşı tarafın önceliklerini tespit edip onlara nasıl katkıda bulunabileceğimizi belirlemek etkinliğimizi artırır. Karşımızdakilerin en önemli sorunları ne? Ben ülkemi herkesten iyi biliyorum, bu sorunlara nasıl çözüm üretebilirim? Amerika'da mesela Louisiana'da felaket yaşandığı zaman, buraya en önemli katkıyı nasıl sağlayabiliriz? Sağladığımız zaman, Türkiye fark edilmeye başlıyor. Ya da yapılan bir araştırmaya "Türk araştırmacıları nasıl katabiliriz?" gibi bir bakış açısına gitmeye ihtiyaç var. Bunu sağlamanın aracı da, birincisi yönetim kurullarının konulara bu şekilde bakması, ikincisi de DEİK'te doğru kaynakları tespit edecek profesyonel kadronun o sofistikasyonda olması. Yani DEİK'in bunu bizzat kendisinin yapması gerekmiyor ama, "Türkiye'de kim, ne yapabilir?" sorusunun cevabını iyi bildiği zaman onu harekete geçirme etkisi de olabilir. Çünkü Türkiye'deki o kaynağın da dünyanın her yerindeki konuları takip etme imkânı o kadar olmayabiliyor. O nedenle profesyonel kadronun niteliği, bunların hem iletişim becerileri, hem de ilişki yaygınlıkları, Türkiye'nin daha iyi tanıtılmasına fayda sağlayacaktır.

DEİK'in yapması gereken hususlardan bir tanesi de başarılı ülkeleri benchmark olarak almaktır. Kim, neyi, nasıl bizden daha iyi yapıyor? Bunun, her sene DEİK'in yönetim kurulunda değerlendirilmesi gerektiğini düşünüyorum. "Hangi ülke ile hangi ülke arasında kim, nasıl ilişki kuruyor? Hindistan ne yapıyor? Dubai ne yapıyor? Yunanistan ne yapıyor, nerede ilan veriyor, hangi faaliyetleri götürüyor? Biz bunların neresindeyiz? Bunlardan öğrenerek kendimizi nasıl geliştirebiliriz?" sorularını sormanın da çok faydalı olacağını düşünüyorum.

■ Serdar Arkan

Dış ekonomik ilişkilerin taşıyıcıları olan ilgili kamu ve özel sektör kurum ve kuruluşlarının daha yakın bir şekilde ve eşgüdüm içinde faaliyetlerini yürütmelerini sağlamaya yönelik işbirliği, güç birliği ve koordinasyon inisiyatiflerini geliştirmek elzemdir.

En çok şikâyet edilen konulardan biri, gerek özel sektörün gerekse kamunun dış ekonomik ilişkilerdeki temsilinde ve faaliyetlerinde çok başlılıktır. Bu çok başlılık eşgüdümü zorlaştırmakta, kaynak, enerji ve zaman israfına yol açmaktadır. Aynı ülkelere ve aynı kurumlara, çok kısa aralıklarla benzer Türk özel sektör ve kamu kurum ve kuruluşlarının ziyaret düzenlemeye kalkması, bunun tipik bir örneğidir. Yurtdışındaki temsilciliklerde de durum benzerdir. Bu nedenle dış ekonomik ilişkilerle ilintili STK'lar arasında anlamsız ve yıpratıcı rekabeti gidermeye yönelik önlemlerin acilen alınması gereklidir.

Bu çerçevede özel sektörün en yaygın ve örgün çatı kuruluşu niteliğindeki TOBB'a bağlı bir teşkilat olarak DEİK'in, dış ekonomik faaliyette bulunan STK'ların eşgüdümünü sağlama konusunda inisiyatif almasının ve bu doğrultuda azimli ve ısrarlı bir çaba içinde olmasının sonuç alıcı olacağına inanıyorum.

■ Başar Arıoğlu

DEİK geçmişte hiç olmayan ilişkilerin kurulmasında büyük ve çok önemli roller oynamıştır. Geçmişte, ne yapılırsa yapılsın, nasıl bir ilişki olursa olsun, yapılan her temas faydalı oluyordu. Ancak günümüz şartlarında yapılan faaliyetlerin belli sektörlerle hatta belki alt sektörlerle odaklanması, kaynakların ve zamanın verimli kullanılması gerekmektedir. Bu sebeple, hangi faaliyetin yapılması, hangi temasların kurulması gerektiği daha önceden yeterli araştırma ve istihbarat sonrası edinilecek kanaatler ışığında şekillendirilmelidir.

Eski dönemde çok faydalı sonuçlar doğuran ve devlet büyükleri eşliğinde yapılan seyahatler ve konseyler de artık eskisi kadar faydalı olamamaktadır. Hem ziyaret eden, hem ziyareti kabul eden taraftaki iş dünyası kendisiyle ilgili, kendisini ilgilendiren görüşmeler yapmak istemektedir. Bunu sağlamanın yolu ise öncelikle hedef ülkeyi iyi tanımaktan geçmektedir. Bundan sonra hedef ülkedeki temasların daha faydalı olması için sektörel uzmanlıkların devreye sokulması gerekmektedir. Bu iki değişik açıdan gelen matris bağlantıyı kurmadan faydalı görüşmeler olması biraz şansa kalmaktadır.

Özetle DEİK, sektör kuruluşları ile ortak araştırmalar yaparak ülke bazında değişik stratejiler belirlemeli ve faaliyetlerini, yapılacak araştırma ve değerlendirme sonuçlarına göre şekillendirmelidir. Bilgi toplanmalı ve işlenmelidir. Çağımızın gereği budur.

■ Muzaffer Arslan

En son yapılmış olan yeni yapılanmadan sonra bugün daha aktif bir DEİK var. Ancak hâlâ ortak misyonumuzun (Türkiye'ye hizmet) aynı olması gerekirken, odalar ve işadamları dernekleri arasında tam bir koordinasyon sağlanmış değil. DEİK altyapısıyla bir çatı kuruluş olarak hareket etmeli, ettirilmelidir.

Konsey başkanları genellikle çok meşgul işadamları tarafından seçilmektedir. Oysa bu işe vakit ayıracak, görevi kendisine misyon edinmiş, bilgili, aşkla ve şevkle çalışacak kişilerin görev almasına taraftarım. Ancak bu hizmetlerden doğacak masrafları karşılayacak durumda olmayan başkanların masrafları karşılanmalıdır.

■ Kani Aydoğdu

Türkiye'nin dış ekonomik ilişkilerinde zorlu da olsa bir hayli mesafe alınmıştır. Bugün ülkemizin üretmesi ve ürettiğini dışarıya satabilmesi, kalkınması yolunda önemli bir aşamadır. Türkiye özellikle 2008 yılında Türk müteşebbisinin göstermiş olduğu büyük özveriyle 132 milyar dolarlık bir ihracat gerçekleştirmiştir. Bu çalışmalarda DEİK'in payı çok büyüktür. Türkiye'nin dış ekonomik ilişkilerini geliştirmek için başta DEİK işadamları dernekleri ve odalarla şimdiye kadar izlenmiş olan politikalara hız kesmeden devam edilmelidir.

İşadamlarıyla birlikte hükümet yetkililerinin yaptığı yurtdışı seyahatlerinin dış ekonomik ilişkilere katkıları oldukça önemlidir. Uluslararası arenada stratejik yaklaşımlar ile ülkeler doğru hamleleri yapabilmektedir. Başta hükümet kanadı olmak üzere bu hususta DEİK gibi özel kuruluşlar da etkin rol oynamaktadır. Türk özel sektörünün dünyaya açılmasında öncü kuruluş olan DEİK'in, Türk işadamlarına yurtdışı faaliyetlerinde destek için ve Türkiye'nin yabancı iş çevrelerine tanıtımını gerçekleştiren bir kuruluş olarak faaliyetine 84 iş konseyiyle devam etmesi oldukça önemlidir.

Türkiye ile yabancı ülkeler ve uluslararası topluluklar arasında temelde iş olanaklarını araştırarak, mevcut olanakların değerlendirilmesine yardımcı olmayı görev edinen DEİK, Türk ekonomisinin küresel ekonomi ile bütünleşmesi çalışmalarını sürdürmelidir. Bu kapsamda DEİK, üstlenmiş olduğu misyonunu başarıyla yerine getirmektedir. DEİK'in daha başarılı olması için büyükelçiliklerde görev yapan ticari ataşelikler DEİK'e bağlanmalı ve çalışmalar çok yönlü bir şekilde tek kurumdan yönetilmelidir.

■ Mustafa Barutçuoğlu

Devletin dış ekonomik ilişkilerle ilgili misyon biçtiği, iş dünyası ile devleti bir araya getiren DEİK'in yapılanmasının daha da güçlendirilmesine devam edilmelidir. "DEİK'in yeni vizyonu ne olmalıdır?" diye kendime sorduğumda:

- Yeni yapılanma sürecine ilave olarak Dünya-Türk İşadamları Konseyi'nin de desteği alınarak karşı iş konseylerinin güçlendirilmesi,
- İGEME ile birlikte hedef pazarlarla ilgili fuar organizasyonlarına etkili bir tanıtımla katılım gerçekleştirilmesi ve aynı zamanda iş konseyi toplantıları düzenlenmesi,
- Ticaret TİM'leri projesinin etkin bir şekilde sürdürülmesi,
- Türkiye'nin dış ekonomik işlerinin tek çatı altında, DEİK çatısında, tek merkezden koordine edilmesi,
- Etkin tanıtım ve katılım sağlanması vizyonuna sahip çıkılması.

■ Şaban Baş

Dış ekonomik ilişkilerin gelişmesi için başta hükümet olmak üzere toplumun tüm kesimlerine önemli görevler düşmektedir. Bunlar arasında şüphesiz sivil toplum kuruluşları en önemli görevleri üstlenmelidir. Gerek kuruluş amaçları, gerekse diyalog ve işbirliği için sahip oldukları avantajlar nedeniyle STK'lar ve meslek örgütleri dış ekonomik ilişkilerin gelişmesinde kilit rol oynayabilecek yapıdadır. Dış ekonomik ilişkilerin gelişmesi tüm ülkenin olmakla birlikte başta meslek örgütleri ve bu örgütlerin üyelerinin menfaatinedir. Kuruluş amacı üyelerinin menfaatini gözetmek ve bu amaçla çalışmak olan meslek örgütleri devletler düzeyinde yapılan çalışmalara katılarak ve katkıda bulunarak dış ekonomik ilişkilerin gelişmesini sağlamalıdır. Eşdüzey yabancı kuruluşlarla sürekli diyalog ve işbirliği halinde olup ilişkilerin gelişmesi için çalışmalıdır. DEİK şüphesiz meslek örgütlerinin ve özel sektörün temsil edildiği en önde gelen kuruluşlardandır. Bu kapsamda bahsi geçen görevleri yerine getirmede en önemli sorumluluk öncelikle DEİK tarafından taşınmalıdır. Bu nedenle DEİK dış ekonomik ilişkilerin tesisi, geliştirilmesi ve sürdürülebilirliği için sürekli çalışmayı ve çalışmalarında en yüksek kaliteyi yakalamayı misyon edinmelidir.

■ Ömer Bolat

DEİK'in 2005'te başlattığı tabana açılma atılımının DEİK'e çok önemli bir yenilenme ve kan tazeleme fırsatı verdiğini düşünüyorum. Çünkü aksi takdirde DEİK, sadece çok az sayıdaki belli büyük grupların temsilcisi gibi bir konumda kalma tehlikesiyle karşı karşıya kalacaktı. DEİK bence bundan sonraki dönemde de dış ekonomik ilişkilere yönelik faaliyetlerini tabanındaki kurucularına ve onların üyelerine daha çok yansıtma ve onları çalışmaların daha fazla içine çekme çabası içinde olmalı. Zaten DEİK artık kanunen de Türkiye Odalar Birliği'nin dış ekonomik ilişkilerini yürüten resmi bir alt kurumu olduğuna ve bütün işadamları da Odalar Birliği üyesi olduğuna göre, DEİK yönetiminin de çalışmalarını bu anlamda daha kucaklayıcı ve hizmetlerini tabana doğru daha fazla yansıtan bir anlayışta devam ettirmesi gerektiğine inanıyorum.

■ Ümit Boyner

Dış ekonomik ilişkilerde öncelikle kamu kesimi ile özel sektör arasındaki işbölümünün öneminin altını çizmek gerekir. Kanun koyucu ve uygulayıcı kamu otoritesi, özel sektör için en uygun iş yapma koşullarını oluşturmakla mükelleftir. “En uygun iş yapma koşulları” derken devletin, özel sektörün en hızlı şekilde karar almasını, uygulamasını ve en önemlisi “öngörülebilir” bir ortamı kastettiğimi belirtmek istiyorum. Bu olumlu yatırım iklimi sadece Türk iş dünyası için değil, Türkiye’de yatırım yapma niyetinde olan yabancı sermaye için de çok önemlidir.

Kamunun yanı sıra özel sektör de kendisini temsil eden kuruluşlar aracılığıyla tüm sektörlerde görüşlerini kamu ile cesurca paylaşmalı, mevzuat oluşturma sürecine kanunun ve kamunun kendisine müsaade ettiği ölçüde müdahil olmalıdır. Zira masa başında yapılan

mevzuatın, fiiliyatla ve sahada yaşanan gerçeklerle ne derece uyumlu olduğunu en iyi sahada birebir görev yapan iş dünyası bilme ve test etme şansına sahiptir.

Türk iş dünyası son yıllarda özellikle komşu bölgelerdeki etkin varlığıyla önemli bir bilgi birikimine ve tecrübeye ulaşmıştır. Bu tecrübeleri uygun mekanizmalar aracılığıyla paylaşmak bir yanıyla görev, bir yanıyla da modern demokratik toplumun olmazsa olmazlarından olan “geri-besleme mekanizması”nın çalıştırılması anlamında oldukça önemlidir.

Bu çerçevede kurucularından biri olduğumuz DEİK'in faaliyetlerini oldukça önemsemekteyiz. Önde gelen amacı, Türkiye'nin yabancı ülkelerle olan ekonomik, ticari ve sınai ilişkilerini izleyerek, bu ilişkilerin kurulmasına ve Türk iş dünyası lehine geliştirilmesine yardımcı olmak olan ve oldukça önemli faaliyetlere imza atan DEİK'in çalışmalarının, bütçe ve personel kısıtıyla hareket eden bir kurum olmasına rağmen, ülkemiz için oldukça olumlu sonuçlar ürettiğini düşünüyorum.

■ Volkan Bozkır

Dış ekonomik ilişkilerin geliştirilmesinde toplumun her kesimine görev düşmektedir. Artık kamunun sürüklediği ve belirleyici olduğu bir ekonomik yapıdan söz etmek mümkün değildir. Tam tersine, küresel dinamikleri, gelişmeleri ve ihtiyaçları daha iyi takip edip kendini buna göre konumlandıran, uyum sağlayan, hatta ön alabilen bir özel sektörün itici gücünden bahsedebiliriz. Ancak en önemli hususlardan birisi, tabiatıyla kamu ve özel sektörün yakın bir ilişki ve işbirliği içinde çalışmasıdır. Burada da, özel sektör birlikleri, çatı kuruluşları ve bu bağlamda DEİK ve benzeri oluşumlara büyük görev ve sorumluluk düşmektedir.

Konuya bu açıdan bakıldığında, kamunun, özel sektörün ihtiyaçlarını doğru anlayıp, zamanında ve yerinde tedbirler alarak, özel sektörümüzün verimli ve rahat çalışabilmesi için gerekli ortamı hazırlaması; özel sektörün ise, mümkün olabildiği, küresel rekabetin elverdiği ölçüde milli menfaatlerimizi de gözeterek şekilde hareket etmesi, teknolojik gelişmeleri yakından takip ederek verimliliklerini artırması gerekmektedir.

Bu süreçte, sahip olduğu bilgi birikimi ve saha deneyimiyle gerek kamu ile özel sektör arasında işbirliğinin geliştirilmesi, gerek özel sektör içerisinde koordinasyonun sağlanması açısından kilit bir konumda bulunan DEİK'e büyük görev ve sorumluluk düşmektedir.

■ Cihan Candemir

DEİK geçmişteki vizyonunu ve misyonunu muhafaza etmelidir. Bence önemli olan, artan görev hacmini nasıl yerine getireceğidir. DEİK'in organizasyonu, devlet ile ilişkileri ve maddi gücü, esas tartışılması gereken konudur. DEİK, bugünün koşullarında yeniden yapılanmalıdır.

■ Ali Coşkun

Devlet adamlarımızın açtığı dostluk kapılarından geçen DEİK, ülkeler arasında işadamları ile kurduğu iş konseylerinde ekonomik ilişkilerin gerçek boyutta gelişmesiyle

önemli ekonomik platformlar oluşturmuş ve giderek ülkelerarası diplomasinin gelişmesine, devlet adamlarının bu zeminde buluşmasına ev sahipliği yaparak önemli görevler üstlenmiştir. Bu görevini yeni bir anlayışla ve daha aktif bir şekilde sürdürmelidir.

DEİK, dış ilişkilere hevesli mesleki sivil toplum kuruluşları arasında koordinasyonu sağlamak ve bilgi birikimiyle destek vermek amacıyla bünyesinde, ilgili kuruluş isimleriyle konseyler veya komisyonlar kurarak, bu yöndeki etkinlikleri kendi çatısı altında toplayabilmelidir.

DEİK, dış ilişkilerle ilgili olarak oluşturulan toplantı, platform vb. gibi girişimlerde hem maddi, hem de organizasyonel destekleriyle yer almalıdır; zira masraftan ya da iş yükünden çekinerek geri planda kaldıkça yerini, temsil gücü zayıf kuruluşlar almaktadır.

■ Osman Yıldırım Coşkun

Son yıllarda DEİK dışında oluşan ve STK'lar bazında gelişmekte olan çalışmalar genelinde olumlu olmakla beraber, toplu ve organize bir hareket havasını vermemektedir. Dolayısıyla DEİK olarak tüm bu çalışmaları koordine eden bir çatı hüviyeti ve stratejisi oluşturulması iyi olacaktır.

■ İbrahim Çağlar

Türkiye'nin dış ekonomik ilişkilerini geliştirmeyi amaç edinen kurum ve kuruluşlara, Dışişleri Bakanlığı başta olmak üzere Hazine Müsteşarlığı, Dış Ticaret Müsteşarlığı, Gelirler Genel Müdürlüğü, Devlet Planlama Teşkilatı, birçok bakanlık ve kamu kuruluşu bünyesinde bulunan birimler, ticaret ve sanayi odaları, yurtdışında faaliyet gösteren sivil toplum kuruluşları ve özellikle Dış Ekonomik İlişkiler Kurulu örnek gösterilebilir. Tüm bu kurumların ortak amacı; gelişme yolunda partnerlerle işbirliği yapabilmek için hazırlıklarda bulunmak, projeler geliştirmek, anlaşmalar imzalamak ve bunlarla ilgili çalışmaları koordine etmektir.

Bu konuda özel sektörü temsil eden DEİK, iki taraflı kurulan ve bünyesinde bulunan 84 iş konseyi sayesinde gerçekleştirdiği projeleri, uluslararası kuruluşlarla ilişkileri, heyet ziyaretleri, iş forumları, tanışma toplantıları, seminerler, ikili görüşmeler, yapmış olduğu araştırmalar, yayınlar ve birçok faaliyetiyle stratejik bir konumda yer almaktadır. 1988 yılından bugüne birçok başarılı projeye imza atan ve Türk ekonomisine büyük katkıları bulunan bu kurum, gelecekte de yabancı yatırımcının ülkemize, ülkemizdeki yatırımcının yurtdışına ulaşması konusunda lider konumda bir köprü olacaktır.

■ Yılmaz Çakır

DEİK'in üstlenmesi gereken vizyon ve misyonu aşağıdaki başlıklarda toplamak isterim:

- Profesyonel, sürdürülebilir ve amaca odaklı bir standart kümesi oluşturmalı.
- Küresel ölçekte tanıtım atağını başlatmalı ve dünya çapında görev aldığı özel kesim organizasyonlarındaki etkinliğini artırarak sürdürmeli.
- İhracat odaklı bir ekonomiye geçişin öncülüğüne soyunmalı.

- Lobi faaliyetlerini etkinleştirmeli, zenginleştirmeli ve çeşitlendirmeli.
- Yabancı şirketlerle her alanda proje geliştirme kanallarını genişletmeli.
- Endüstriyel karakterli yabancı sermayenin Türkiye'ye ilgisini artırmalı.
- Turizm alanında dünyaya örnek başarıların sağlanmasında rol üstlenmeli.
- Dünyanın beş kıtasına yayılmış Türk girişimcileri DEİK çatısı altında toplayarak oluşturduğu örgütün somut projelere odaklanmasını sağlamalı ve başarı hikâyeleri sayısını artırmalı.
- Özel kesimin sanal Dışişleri Bakanlığı olma misyonunu üstlenerek, KOBİ'lerin yurtdışı pazarlardaki etkinliğini artıracak yaratıcı projeler geliştirmeli.

■ Işın Çelebi

DEİK ülke yararına çok önemli bir kuruluştur. Daha da etkin olmalıdır. Kamu kuruluşu benzeri bir kurum olmamalıdır. Uzun soluklu atılımlar yapabilecek, dış ticari ilişkilerin verimini ve olanaklarını artırabilecek, ezber bozan bir “yol kurum” olarak görev üstlenmelidir.

Dürüstlüğü, yenilikçiliği, araştırmacılığı, yaratıcılığı ve dinamikliği ilke haline getirmelidir.

■ Fikret Çobanoğlu

DEİK dış ticaret firmaları için imkânlar yaratmakta, ancak imalatçı firmalar için bir katkı sağlayamamaktadır. DEİK, üreticiyi doğrudan tüketiciyle karşılaştırabilecek bir organizasyona kavuşturulmalıdır. Kriz öncesi hızla yükselmekte olan talebin üretim kapasitelerini zorunlu olarak artırmamasından sonra, krizle birlikte talep azalmış, rekabet giderek artmıştır. Bu dönemde reel sektörü yaşatmak için mümkün olduğunca araçların devreden çıkarılarak, imalatçı ile alıcının bir araya getirilmesi gerekmektedir. Ancak bu şekilde Türk ürünleri bir ölçüde daha fazla rekabet şansı kazanacaktır. DEİK böyle bir görevi üstlenbilirse yeniden işlerlik kazanabilir. İmalat sektörü kazanamazken, yaşam savaşı verirken, arabulucuların yüksek komisyonlarla iş bağlantıları gerçekleştirmeye çalışması Türk üreticisine iş kaybettirmektedir. Orta büyüklükteki imalatçımız dünyanın her yerindeki tüketiciye ulaşamadığından, araçlar da cazip kâr görmeyince işi bıraktığından, satışlar gerçekleşmemekte ve alımlar diğer rakip ülkelere kaymaktadır. Bu şartlar altında devlet destekli operatif uluslararası fuarlar ve iş toplantıları önem kazanmaktadır.

■ Nuri Çolakoğlu

Globalleşme dediğimiz olay, artık en alt birimler arasındaki ilişkilere dahi zemin sağlayacak imkânları beraberinde getirdi. Eskiden Türkiye'de ihracatı bilen çok az şirket vardı. Kiminle nasıl konuşulur, nereye gidilir, ne alınır, ne satılır bilinmiyordu. Şimdi aradan geçen 25 yıl içinde Türkiye'de hakikaten cabbar, tuttuğunu koparan, her yere dalıp çıkan, kapıdan kovulsa pencereden girip iş yapan ciddi bir işadamları grubu çıktı. Bunları örnek alan ikinci, üçüncü kuşaklar ortaya çıkmaya başladı. DEİK'in ana işlevi, yani kapı açma

işlevi, artık ta aşağılardan çalışmaya başladı. Dolayısıyla DEİK artık daha yukarıda çözüm üreten, sıkıntı çıktığında fotoğrafa giren, daha çok sembolik bir şemsiye olarak kalmak durumunda. Çünkü eskiden DEİK kafilesine katılıp İtalya'ya giderdin, orada birilerine ulaşırsın, birilerinin elini sıkarsın, onunla kart alışverişi yapardın. Şimdi öyle bir şey yok. Adam Kahramanmaraş'tan açıyor interneti, giriyor, oradan firmaları buluyor, o firmalarla e-maileşmeye başlıyor. İş bir yere doğru yaklaştığı noktada da atlıyor uçağa gidiyor. Eskiden 2,5 milyar dolar civarındaki ihracat bugün 120 milyar dolarlara dayandıysa bu sayede dayandı.

Dolayısıyla DEİK'in üstlenebileceği yeni işlev, bana sorarsanız, bir koordinasyon merkezi, bir bilgilendirme merkezi, bir yardım merkezi, ama ondan daha çok bir "honest broker", Türkiye'nin zarar görebileceği ihtilaflarda arabulucu, tamir-tedavi müessesesi ve bilgi alışverişi sağlayan bir data bankası olmaktır diye düşünüyorum. Onun ötesinde birtakım işlevler yüklenmesi DEİK'i yorar ve yıpratır diye korkuyorum. Bir defa çok iyi bir araştırma biriminin olması lazım artık. Madem ki Türk işadamlarının ufku çok genişledi, bizim Çin'de, Hindistan'da, Japonya'da ne olup ne bittiğinden anında haberimizin olması lazım. Eskiden ticaret odaları, yurtdışından gelen talepleri kötü teksir kâğıdına basar, yarısı okunur, yarısı okunmaz bir halde çoğaltıp postayla üyelerine dağıtırdı. Meraklı olan gelir, ticaret odasının kâtibi umumisiyle konuşur, orada yabancı dil bilen biri vasıtasıyla bir mektup yazılır, ticaret böyle başlardı. Bu söylediğim MÖ 842 değil, 20-30 sene öncesinin hikâyesi. Şimdi iyi kötü, çok sayıda İngilizce ticari yazışma yapabilen şirket var Türkiye'de. Başka dil bilmene gerek yok, İngilizce yazdığın zaman cevap geliyor. Biraz Tarzan İngilizcesiyle yazıyorsun, biraz Tarzan İngilizcesiyle cevap geliyor, ama neticede bir iletişim kuruluyor ve iş yapılıyor. Dolayısıyla DEİK kendini yeniden tanımlayıp, yeniden konumlandırıp, yeni bir yüzle ve mesela "araştırma koordinasyon birimi", "tanıtım-koordinasyon birimi", "ekonomik veri toplama birimi", "ülke raporları birimi" gibi birimlerle yola devam edebilir. Mesela ülke raporları çıkartabilir. Toplanan ülke raporlarının nereden bulunacağına dair intranet sayfaları kurabilir.

Bir diğer konu olarak, Türkiye'nin uluslararası markalar yaratmasında DEİK'in katkısı olabilir. Bence DEİK içinde çok ciddi olarak bir "marka birimi"nin, bir "marka danışma merkezi"nin yaratılması gerek. Marka nasıl olunur, marka olmak için ne yapman lazım, nasıl bir yol izlemen lazım, markanı geliştirdikten sonra nasıl pazarlayabilirsin, bunları anlatacak, bu konuyu geliştirecek bir şeyler yapmak lazım. Bence bunu DEİK yapabilir. Çünkü doğrudan doğruya o sularda yüzyür.

■ Ekrem Demirtaş

Türkiye'nin dış ekonomik ilişkilerini geliştirmek için toplumun tüm kesimlerine önemli görevler düşmektedir. Başbakanlık, DEİK, Dış Ticaret Müsteşarlığı, İhracatçı Birlikleri, TOBB, TİM, ticaret ve sanayi odaları, kamu ve sivil toplum kuruluşları, valilikler, belediyeler ve üniversiteler, hep birlikte ortak amaç için çalışmalıdır. Bu çalışmalar; dünyada her saniye değişen ekonomik gelişmelerin yakın takibi, analiz yapılabilmesi için detaylı bilgiye

ulaşmanın kolaylaştırılması, potansiyel pazar, ülke ve şehirlerle ilgili güncel raporlar hazırlanması ve yatırım amacı olmasa bile mutlaka olanakların araştırılması için ülkelerin ziyaret edilmesi gibi çalışmalar olabilir.

Bunların arasında DEİK'in rolü; öncelikle Türk firmalarının yatırım yapabileceği bölgelere yönelik sektörel raporlar hazırlanması, yatırım ortamı ve koşulları hakkında bilgilendirme sağlanması ve bu coğrafyada yapılacak olan birebir firma görüşmelerinin sağlanabilmesi için gerekli bağlantıların kurulması olabilir. Bununla beraber, potansiyel ülkelere yapılacak olan gezilere DEİK'ten uzmanların katılması faydalı olabilir.

■ Haluk Dinçer

1983 yılında Türkiye'nin 2,5 milyar dolar ihracatı vardı. 2008 yılında 130 milyar dolara kadar geldik. İhracatın 3-5 milyar olduğu bir dönemde kurulmuş Dış Ekonomik İlişkiler Kurulu'nun bugün aynı formatta, aynı misyonla çalışması pek mümkün değil. Türkiye'de çok gelişti ihracat. Alternatif kuruluşlar var TİM gibi; sektörel örgütlenmeler var. Biz DEİK'te ülkeler bazında örgütleniyoruz. Ülkeler bazında örgütlenmek, yeni açılacak pazarlar için doğru bir açılmıdır. Örneğin Irak'a gidiyorsanız, hatta İran'a bile gidiyorsanız, yolunuzu bulabilmek için DEİK'e ihtiyacınız var. Hangi işkolunda olursanız olun, diğer işkollarındaki arkadaşlarla birlikte gidip İran'daki fırsatları birlikte görmek, değerlendirmek veya oradan gelen bir işadamları heyetini birlikte ağırlamak, birlikte iş konuşmak doğru olabilir. Mesela Afrika'ya gideceksiniz, üç tane ülke gezeceksiniz. Orada pek sektör filan da yok. Farklı iş konseylerinin çatısı altındaki işadamları oralara gidip ne gibi fırsatlar olduğunu araştırabilirler. O ülkelerle ilgili bilgileri sağlamakta DEİK yine yardımcı olabilir. Ama gelişmiş ülkelerde, örneğin Fransa'da, İngiltere'de, ABD'de ülke bazında değil de, sektörel bazda örgütlenmek bana daha doğru geliyor. Kabul etmemiz gerekir ki bilgi çağındayız. Gelişmiş ülkelerle ilgili her türlü bilgi zaten herkesin parmaklarının ucunda. Yine bizim yıllık konferanslar gibi etkinliklerimiz olabilir. Bunu birilerinin yapması lazım. Ama bunun dışında Türkiye, örneğin otomotiv sektöründe veya demir-çelik sektöründe iddialıysa, DEİK içinde otomotiv veya demir-çelik gruplarının, bu konulara odaklanmış iş konseylerinin de olması lazım ki bunlar birlikte hareket etsinler, yabancı ülkelere gitsinler demir-çelik konuşmak için. Hatta Ankara'ya sorunlarını birlikte iletinler, önlerindeki fırsatları anlatsınlar, gerekli yasal düzenlemeleri önerinler.

■ Pınar Eczacıbaşı

Şu an Türkiye'de mevcut iş kuruluşları arasında 84 adet iş konseyiyle DEİK'in en faal kuruluş olduğu kesindir. Ayrıca dikkat çekilmesi gereken bir konu da, yeni gelişmekte olan pazarlarla ilgili iş konseylerine daha çok önem verilmesidir. Öncelikle Afrika ülkelerine önem verilmeli ve Afrika ile ilgili iş konseyleri kurulmalıdır. Batı'dan Doğu'ya doğru iş konseyleri kurulmasına daha çok çaba gösterilmelidir. En önemlisi ise DEİK, Türkiye'de yer alan iş kuruluşları arasındaki en önemli ve değerli kuruluş olma özelliğini kaybetmemelidir.

■ Şerif Egeli

DEİK tamamen TOBB'un idaresine girdikten sonra DEİK'in diğer kurucuları olan sivil toplum kuruluşları bu konudaki heves ve arzularını kaybettiler. TÜSİAD, TİM, Müteahhitler Birliği... Halbuki bunlar da DEİK'in TOBB'la beraber ana kurucularıdır. Ve bütün bu kurumların DEİK'e ihtiyacı var. DEİK geçmişte çok büyük başarılar gösterdi Türkiye'de. Özel sektörü etrafımızdaki bölgelere ve biraz daha uzak bölgelere; Avrupa'ya, Afrika'ya, Asya'ya taşımakta çok büyük emekleri geçti. Ama bugün bir TUSKON, bir MÜSİAD, DEİK'in yerini doldurmaya başladı. Onlar da kendi çaplarında çalışmalar yapıyorlar. Hükümetten kim DEİK'i destekliyor, belli değil. TOBB'la bir polemik olduğu zaman DEİK de bundan dayak yiyor. Bütün bunlar beni çok üzüyor, çünkü DEİK pırıl pırıl bir teşkilat ve çok işler yapabilir. Bugün Müteahhitler Birliği ve TİM başta olmak üzere, TÜSİAD sahip çıksa ve destek verse, DEİK aynı hızıyla, aynı şekilde başarılı işler yapar. Çünkü DEİK'in çok iyi çalışan bir teşkilatı var. Bu insanlar artık çok tecrübelendiler, her ülkeyi biliyorlar ezbere. DEİK içinde, dışarıda çok iyi çalışan işadamları var. O bakımdan DEİK'in kendini bir silkelemesi veyahut Odalar Birliği'nin bir şekilde "neutral" (tarafsız) bir teşkilat haline getirmesi lazım ki, DEİK hiçbir politik polemige girmeden yalnız Türkiye'nin dış ticaretine katkıda bulunan, bağımsız bir teşekkül olarak kalabilsin. Bugün mesela TİM hiçbir şekilde yardım etmiyor DEİK'e. TÜSİAD içinde DEİK'in adı bile zor duyuluyor. Aynı şekilde Müteahhitler Birliği'yle bile eski yakın temasımız kalmadı. Oysa bütün bunlara ihtiyacımız var. O bakımdan DEİK'te bir değişime ihtiyaç görüyorum. Bu değişimi gerçekleştiremezse biraz sıkıntıya girecek. Çünkü şahıslar arasındaki polemiklerden büyük zarar görecektir DEİK.

■ M. Yalçın Egemen

Bürokrasi ve siyasetin çözemediği birçok konuda DEİK özel sektör ticari pratikliğini kullanarak çözüm üretmiştir. Bu durumun devamının sağlanması DEİK'in vazgeçilmez misyonu olmalıdır. Ancak hükümetlerin de DEİK'i dış ticaret politikalarında vazgeçilmez bir partner olarak görmeleri ve bilhassa son 20 yıllık Türk dış ticaretinin DEİK'teki bilgi birikiminden istifade etmeleri gerektiği düşüncesindeyim.

Küreselleşen dünya ticareti bilhassa son krizle yeniden sorgulanmaktadır. Gelişmekte olan ülkemizin yeni pazarlara açılması, bölgesel ve sektörel temasları artırarak olacaktır. Yeni ülkelerle –ki bunlar Afrika, Orta ve Güney Amerika ülkeleri olacaktır– kurulacak yeni iş konseyleri ülkemiz ticaretinin gelişmesi için elzemdir.

Yeni dönemde DEİK'in ülkemiz tanıtımında da görev yüklenmesi gerektiği düşüncesindeyim. Bilhassa karşı kanatla yakın ilişki içerisinde ülkemiz ticari faaliyetleri için lobi oluşturulması önemlidir. Ticaret potansiyelimizin yüksek olduğu ülkeler ile ticaretimizin gelişmekte olduğu ülkelerde DEİK ofisleri açılması faydalı olacaktır. Yeni dönemde DEİK'in yükleneceği misyonlardan biri de bu olmalıdır.

Değişen dünya ekonomik ve sosyal konjonktüründe DEİK'in yeniden yapılanmasının faydalı olacağını düşünüyorum. 20 yıllık bilgi ve tecrübe, daha efektif sistemlerle ilgili

kuruluş ve üyelere aktarılabilmelidir. Sanayi ve ticaret odaları, ihracatçı birlikleri DEİK'i rakip olarak değil, dış ekonomik ilişkilerde danışılacak ve işbirliği yapılacak bir kuruluş olarak görmelidir. DEİK, yurtdışı ticari seyahatlerde de danışılacak bir birim olarak görülür ve bu organizasyonlarda yön gösterici olursa, dış ilişkilerimizdeki kopukluklar giderilebilir. Şöyle ki, ülkemizden aynı hafta gelen 3-4 heyeti misafir etmek durumunda kalan yabancı ülke kuruluşlarının muhatap ciddiyeti sarsılmaktadır. Bu karmaşayı önlemek için DEİK organizatörlük yapmalıdır.

■ Cenap Eke

Bu konudaki önerilerimi şöyle özetleyebilirim:

- DEİK, araştırmacı istihdamına önem vermelidir. Bu araştırmacıların, firmaların bireysel taleplerine de eğilmesi mümkün kılınmalıdır. Ayrıca yabancı ülkelere hangi sektörlerde pazar olanaklarının olduğunun araştırılmasının (bunları yapan başka kuruluşlar olsa da) ve bunun DEİK'in iş seyahatleri düzenlemelerinde dikkate alınmasının, DEİK'in ülkemiz ihracatına ve 2023 yılı hedefimize ulaşmaya önemli katkısı olacağı kanaatindeyim.
- DEİK, ihracatımızın önemli sorunu olan lojistik konusuna da eğilmelidir.
- İhracat finansmanına aracılık yapmak suretiyle orta ve uzun vadeli kredi sağlayan uluslararası kuruluşların (Dünya Bankası, Afrika Kalkınma Bankası gibi) imkânları hakkında üyeleri, üye olmayan ihracatçı büyük firmaları ve yetkili kuruluşları bilgilendirmek ve bu yabancı finans kuruluşları temsilcilerinin Türkiye'ye getirtilerek birkaç şehirde kendilerini ve imkânlarını anlatmalarını sağlamak, ihracat potansiyelimizi artırıcı önemli bir çalışma olacaktır. Özellikle yüksek fiyatlı yatırım malları ihracatçılarımızın satışlarına orta-uzun vadeli kredi imkânları yaratılmalıdır. AB ülkelerinin üçüncü ülkelere ihracatında kalite, vadeli kredi imkânının önünde değildir.
- İş konseylerinin üye miktarlarını artırmaları, DEİK araştırmacılarının önemli çalışmalarından biri olmalıdır.
- DEİK'in Ankara'da bir temsilciliğe ihtiyacı vardır.

■ Aykut Eken

Bizim biraz otokritik yapmamız lazım kendi aramızda. DEİK 1990'lı ve 2000'li yıllarda misyonunu çok iyi gerçekleştirdi. Ama artık başka organizasyonlar da çıktı. Bizim DEİK olarak zannediyorum temsilci bazında 2.000, şirket bazında da 700 civarında üyemiz var. Bugün TÜSİAD'ın da 550 üyesi var. Zaten TÜSİAD'da olanlar DEİK'te, DEİK'te olanlar TÜSİAD'da. Eskiden DEİK tek başınaydı. Oysa şimdi MÜSİAD var, Genç MÜSİAD var, TUSKON var, ASKON var... Onlar daha genç, daha dinamik girişimler. Bizim DEİK olarak –hep söylüyorum– fiyatlarımızı düşürmemiz lazım. Bugün 3.000-4.000 dolar üyelik bedeli küçük işadamlarına fazla geliyor. Ben mesela bütün toplantılarımı DEİK binasında yapmaya çalışıyorum ki insanlar daha fazla gelsin, para vermeden katılsın. Adam iş konseyinin bir öğle yemeği için 100-150 lira neden versin, üstelik nerede oturacağı belli

değil, biriyle tanışıp konuşma olanağı bulacak mı bulamayacak mı belli değil. Bu gibi organizasyonları DEİK salonlarında, kahve, çay ve “petit beurre” ile yapsak ve insanların orada “iş çayı” havasında birbiriyle tanışmasını sağlasak bence daha fazla üyemiz olur; üyelerimiz bundan daha fazla etkilenirler, bizden daha fazla istifade ederler. DEİK bugün günde on tane toplantı organize ediyor. Kimse nereden nereye gideceğini bilemiyor. Oysa toplantılarımızı mümkün olduğu kadar DEİK binasında başka bir şekle çevirip yapsak hem daha ucuz olur, hem insanlardan 1.000-2.000 dolar gibi paralar almayız, hem de onları daha fazla içimize alırız. Yoksa biz 700 kişiyle sınırlı kalıyoruz. Ötekiler hakikaten ilerliyor. Bizim kendimize otokritik yapmamız, yenilenmemiz lazım. Yeni adımlar atmamız, yeni hedefler belirlememiz, yeni bir imaj yaratmamız lazım. Bizim bugün iş dünyasının diğer örgütleriyle beraber hareket etmemiz lazım. Parçalanmaktansa beraber olmayı öngörüyorum ben.

■ Şaban Erdikler

Bizim gelecek vizyonumuz; dünyanın en büyük, en verimli ve rekabet gücü en yüksek ekonomileri arasında yer alan; ekonomik ve siyasal gelişmeleri de yönlendirebilecek kapasitelere sahip; dünyanın önde gelen ticaret, teknoloji, finans merkezlerinden biri olmayı sosyal paydaşlarının uyumlu işbirliği ile sağlamış; AB üyesi bir Türkiye vizyonudur. 2023 yılına kadar bu vizyon çerçevesinde stratejik ve taktik önlemler alınarak hareket edilmesi halinde yol alınabileceğine inanmaktayım. Bunun için öncelikle kamu, kamu kurumları, özel sektör ve sivil toplum örgütleri arasında işbirliği ve uyumun artırılmasını sağlayacak bir örgüte ihtiyaç vardır. Bu görevi, kurumsal imkânları artırılmış bir DEİK’in yerine getirebileceğini düşünüyorum. DEİK, yeniden tanımlanacak vizyonu ve misyonu çerçevesinde bu göreve talip olmalıdır.

Bunun için Japonya, Çin, Tayvan, Kore modellerinin irdelenerek, her birinin kendi içinde ve hep beraber uyum içerisinde çalışması önkoşuldur. Örgütün kendi içinde kaynaklarını verimli kullanarak uyum stratejileri geliştirmesi, sorunları çözmesi icap eder. Söz konusu kuruluş;

- Makroekonomik gelişmelerin dış ekonomik ilişkilerle uyum içerisinde olmasını sağlayacak politika, hedef ve stratejilerin yanı sıra özellikle teşvik ve devlet yardımlarını da belirleyecek,
- Hedef sektörlerde rekabet gücünü artıracak önlemleri; teknolojik altyapının ve ARGE imkânlarının genişletilmesine ilişkin önlem ve önerileri; uluslararası mal ve hizmet ticaretinde hedef pazarları ve sektörleri belirleyecek,
- Uluslararası yatırımların çoğalması için politikalar geliştirecek,
- Uluslararası ve uluslararası ekonomik kuruluşlarda temsil kabiliyetimizin ve etkin görevimizin artırılması için çalışmalar yapacaktır.

DEİK’in kanıksanan ve rutinin sıkıcılığına girme riski taşımaya başlayan faaliyetlerine yeni bir ivme ve heyecan kazandırılması için bunların gerekli olduğuna inanıyoruz. Sanıyorum DEİK’in, öncelikle Türkiye’nin dış ekonomik ilişkilerine ilişkin geniş katılımlı,

kapsamlı akademik bir çalışmayı, uygulamacıların da katılımıyla (muhtemelen anket türü bir çalışmayla başlayarak) gerçekleştirmesi icap eder. Özel sektör ve kamunun karar mercilerine sunulacak bu rapor, yine geniş katılımlı bir konferansla muhtemelen uluslararası katılımcıların da katkısıyla değerlendirilmeli ve bu çerçevede DEİK, Türkiye’nin dış ekonomik ilişkilerinin vizyoner bir yaklaşımla yeniden yapılandırılmasına talip olmalıdır.

Bilgi ve tecrübe birikimi, DEİK’e bu misyonu yüklemektedir.

■ Nihat Ergün

Günümüz dünyasında küreselleşmenin getirdiği yeni fırsatlarla birlikte ülkeler arasındaki sınırlar belirsizleşmekte, gelişen iletişim araçlarının da yardımıyla dünyanın iki farklı ucundaki iki insan birbirleriyle ticaret yapabilir hale gelmektedir. Ancak bu durum, dünyamızda bilgi ve teknolojiye olan ihtiyacın sürekli artmasını, daha hızlı ve verimli üretim teknikleriyle daha ucuz ve daha kaliteli mal üretimini gerekli kılmaktadır. Böylece ülkeler arasındaki rekabet de artmaktadır. Artan rekabet ile bilginin ve enformasyonun hızlı yayılımı, ülkeler arasındaki ilişkilerin geliştirilmesini ve bu gelişimin sadece kamu ya da özel sektör değil toplumun bütün katmanları aracılığıyla topyekûn bir halde sağlanmasını gerektirmektedir. Türkiye’nin dış ekonomik ilişkilerinin gelişimi, kamu ve özel sektörün kolektif bir biçimde ve belirli hedeflere yönelik olarak stratejik bir yaklaşım içerisinde yapılmasıyla gerçekleşecektir. Bu konuda özel sektörde DEİK, bugün olduğu gibi gelecekte de önemli bir rol üstlenecektir.

■ Hüseyin Erkan

Bence DEİK bugüne dek üstlendiği rolü çok iyi yürüttü. Zaman zaman kesintiye uğramış olabilir bu çalışmalar. Benim naçizane görüşüm ve önerim, DEİK’in yılmadan çalışmalarına devam etmesi, kriz dahi olsa Türkiye’nin tanıtımını yapması ve Türkiye’nin sunduğu avantajları dış piyasalara, diğer yatırımcılara iyi anlatması. Bu arada mesela Başbakanlık Yatırım Destek ve Tanıtım Ajansı çıktı. Çok da başarılı çalışmalar yaptı. DEİK ile mesela Yatırım Ajansı’nın ortak çalışması, bizler gibi kuruluşların ortak çalışmaları olabilir. Sektörel bazlı bazı çalışmalara girebiliriz. Şimdi tabii ülke konseyleri şeklinde bir yapılanma var DEİK’in içinde. Ama ikili ülke konseyleri bence sektör bazlı çalışmalar da yaparsa, nokta vuruşu daha kolay olur gibi geliyor bana. Mesela tekstilde biz çok kan kaybettik. Ama Türkiye tekstilde şu anda o kadar kötü durumda değil. Evet, batan şirketlerimiz çok oldu, yanlış teknolojiler uygulandı. Ama Türkiye şu anda tekstil sektöründe talep yetiştiremiyor. Geriye kalan sağlam firmalarımız Avrupadaki hafif düzelmeye artık talep yetiştiremez hale geldiler, çok iyi çalışıyorlar. Bunun gibi çok sektörümüz var. Sektörel toplantılar bence faydalı olur. Yani genel toplantılardan ziyade sektörel çalışmaların avantajları olur diye düşünüyorum. Ama yılmadan çalışmak lazım. “Bizi dinlemezler, ortam iyi değil” demek bence pek doğru değil. Hakikaten doğru dinleyicilere ulaşabilirsek çok iyi sonuçlar alıyoruz. Türkiye’nin, Türk şirketlerinin, Türk müteşebbislerinin hikâyesini onların ayağına gidip bire bir anlatmak gerekiyor.

■ Tuğrul Erkin

DEİK'in öncelikle önümüzdeki dönemde kendi tespit ettiği iki üç önemli ilkesi var. Birincisi yeni pazarlara yönelmek. Yeni pazarlar içinde yaptığımız seçim öncelikle Afrika'ya yönelmek. Şimdi Afrika'da iş konseyleri kuruluyor. Çünkü Afrika'nın kendine özgü ciddi bir potansiyeli var. Türkiye'de ilgi de var. Ayrıca yine öncelikli olarak Güney Amerika'ya; Brezilya, Arjantin, Meksika gibi büyük pazarlara yönelmek. Doğu'da Çin'i ve Hindistan'ı öne çıkaran bir politika izlemek genel hedefler arasında gözüküyor. Bunun ötesinde yönetim kurulunda, icra kurulunda yeni oluşturduğumuz bir başka fikir var, o da ülkeler dışındaki sektörel alanda da bir örgütlenmeye gidilmesi. Mesela enerji... Bu konu, doğal olarak, önümüzdeki dönemde Türkiye için pek çok iş konseyinden daha fazla önem taşımaktadır. O nedenle sektörel birtakım yapılanmalara gidilecek DEİK içinde. Tabii bunu nasıl hayata geçireceğimizi bilemiyorum. Bir yığın sorunu da var. Konsantrasyon bozukluğu da getirebilir, bizi aşan bir şey de olabilir.

Bunun yanı sıra ben şunu da görüyorum ki, DEİK içerisinde bazı sorulara yanıt bulmak giderek güçleşiyor. Bazen sorunuzu cevaplandıracak merci bulmakta zorluk çekiyorsunuz. Bir bilgiyi elde etmek için –sorunun büyüklüğüne göre– bazen 4-5 kişiyle konuşmanız gerekebiliyor. Mesela diyorsunuz ki, “Avrupa'nın toplam demir ihracatı nedir?” Hiç kimse bunu söyleyemiyor. Ancak birileri internete giriyor veya birtakım elçiliklere telefon ediyor, sonucunda bir rakam çıkartıyor. Belli bir süre sonra aynı soruyu demir için değil de narenciye için sorarsanız gene bir panik başlıyor, benzer bir durum çıkıyor. Bazı konularda uzmanlaşmaya ihtiyaç olduğu açık. Bu tür bilgileri istatistiksel olarak tutacak bir araştırma grubunun kuvvetlendirilerek hayata geçirilmesi gerekli. Bizim istediğimiz zaman aklımıza ne geliyorsa sormamız lazım. Diğer türlü toplantılara girerken, konuşma hazırlarken çok büyük zorluk çekiyorsunuz ve kendiniz bir arşiv oluşturmaya başlıyorsunuz. Böyle bir araştırma grubunun yararlı olacağını düşünüyorum. Tabii ki Anadolu'ya yayılma ve KOBİ'lere yönelme gibi eski politikaların devam etmesi lazım. Kurucu kuruluşların sayılarının artması, belki bu genişlemeyi sağlayacaktır bize büyük oranda.

■ Fahri Gökyayla

DEİK'i, iş dünyasına dış ilişkilerinde öncülük etme misyonunu üstlenmiş başlıca kurum olarak görmek memnuniyet vericidir. Yeniden yapılanmasıyla birlikte yeni ve Türk özel sektörünün bütününe kapsayan kuruculara sahip olan DEİK, artık ağırlığını İstanbul dışındaki şehirlerde de hissettirmektedir.

DEİK, sanayimizin dış pazarlardaki payının geliştirilmesi ve çeşitlendirilmesi için faaliyetlerini içerik olarak zenginleştirmeli ve Türk iş dünyasına, özellikle KOBİ'lere yeni pazarlar sunmalı, henüz gidilmemiş coğrafyalara ve kitlelere ulaşmalıdır.

Türk özel sektörünün dünyaya açılmasında öncü kuruluş olan DEİK, Türk işadamlarına yurtdışı faaliyetlerinde destek veren ve Türkiye'nin yabancı iş çevrelerine tanıtımını gerçekleştiren bir kuruluş olarak faaliyetlerine devam etmelidir. Dünyanın dört bir yanında

bağlantıları ve kurduğu çok değerli ilişkileriyle DEİK'in önümüzdeki dönemde de etkin ve verimli kullanılmasına daha fazla ihtiyaç olacaktır.

■ Nihat Gökyiğit

DEİK'in oturup düşünmesi lazım, “Acaba firmaların ilgisini yeniden çekebilmek için ne tür ilave enstrümanlar geliştirebiliriz?” diye. Bazı büyük firmalar arasında, yıldızları parladıktan sonra, “Artık DEİK bana neden lazım olsun?” diyenler oldu. Örneğin, “Benim artık Romanya'yı DEİK'e sormama gerek yok, çünkü zaten kendi şubemi açtım orada” diyenler oldu. Ama herkes bu olgunluğa erişmiş değil. Oraya halen yeni gitmek isteyenler var. DEİK olarak esas bu gibi firmaların ilgisini çekmek lazım. Onlar da KOBİ'ler. Şimdi KOBİ'ler de dış dünyaya açılmaktan keyif almaya başladılar. Ufacık bir atölyesi olan insanlar gittiler, dışarıdan iş aldılar, sonra buradaki işlerini büyütüp gidip gelmeye başladılar. TUSKON gibi kuruluşlar buradaki eksikliği gördü, daha geniş bir alana yayıldı. Çünkü o alan bakirdi. Şimdi DEİK'in yaptığı işi başkalarının da yapmasını, rekabet olmasını doğal karşılamak lazım. DEİK eskiden bunu yaparken başka benzer faaliyetler yoktu. Şimdi var. Ama rekabet her şeyin en güzelini getiriyor. Buna hiç şüphe duymamak lazım. Rekabet kalitenin de, fiyatın da, her şeyin en doğrusunu getirir. Dolayısıyla rekabet ortamı içinde, “Bunlar niye yaptılar bunu?” dememek lazım. Doğrudur, yaparlar, rekabet gereği.

■ Emre Gönensay

Türkiye'nin dış ekonomik ilişkilerinde özel sektöre ve dolayısıyla DEİK'e büyük görev düşmektedir. Bugünkü dünyada dış politikada ekonominin aldığı önem bence bir anlamda dış politikanın kısmen “özelleşmesi” anlamına gelmektedir ve bence bu olumlu bir gelişmedir.

■ İbrahim Güder

İş konseyi başkanlığının, birilerine unvan veya etiket olsun diye verilmesine izin verilmemeli, iki ülke arasında ilişkilerin gelişmesine katkı sağlayabilecek üretken kişilerin başkan olmasına dikkat edilmelidir. İnaniyorum ki böyle olursa ülke ihracatımızın artmasında ciddi katkı sağlanır.

İş konseyi başkanları performans değerlendirmesine tabi olmalı.

DEİK'in vizyonu; bünyesindeki tüm konseylerinin işbirliği içinde oldukları ülkelere yapılacak ihracatı artırmak, bu ülkelerden gelecek turist sayısını ciddi oranda yükseltmek, yabancı yatırımcı gelmesini sağlamak ve kültürel işbirliğini artırmak olmalıdır.

■ Enver Güney

DEİK'in faaliyetlerinde başarılı olması için kamu ile sıkı bir işbirliğine ihtiyaç vardır. Bu işbirliğinin son senelerde oldukça düşük bir düzeyde gerçekleştiğine şahit oluyoruz. Bunun nedeni alternatif kurumların DEİK'in yerini alma yolunda sarf ettikleri çabaların, kısmen başarılı olması olarak görülebilir.

Bana göre TOBB’un muhteşem organizasyonunun desteğiyle DEİK yeniden bir çıkış yakalayabilir. Bunu da, ihracat ve yatırım teşvik amaçlı çalışan kamu birimleriyle ciddi bir koordinasyona giderek gerçekleştirebilir. İhracat konusunda Dış Ticaret Müsteşarlığı’nın bağlı olduğu Devlet Bakanlığı tarafından yürütülmekte olan yeni “Dış Ticaret Temsilcilikleri” modeli ile Türkiye Yatırım ve Tanıtım Ajansı Başkanlığı ile koordineli olarak yürütülebilecek politikalar, DEİK’in yeni yapılanma modeline ışık tutabilir. Benzer politikaları ABD 1990’lı yılların ortalarında başlatmış ve dış ticaret birimlerini büyükelçilik yapılan-dırmalarının dışına çıkarmaya başlamıştır.

DEİK bu çalışmalarını yürütürken, kendi temel kaynağı olan TOBB ve diğer kurucu organizasyonlarının da görüşlerini alarak yeni modelini şekillendirmelidir. Salt siyasi otoritenin kontrolünde bir modelleme, kısa vadeli ve çözümsüz bir politikadır.

■ İsmet Güral

1980’lerde dış dünyaya ve dış pazarlara açılmaya, kapalı ekonomiden serbest piyasa ekonomisine geçiş yapmaya başlayan Türkiye’nin o dönemki hedefleri ile bugünkü hedefleri farklıdır. Bu durum dikkate alındığında DEİK’in de görev ve hedeflerinin küresel konjonktür ve Türk özel sektörünün kaydettiği gelişmeler kapsamında geçmişten bugüne farklılaşması olağan karşılanmalıdır.

Türkiye önümüzdeki 10 yıl içerisinde dünyanın en büyük ilk 10 ekonomisi arasına girmeyi hedeflemektedir. DEİK’in misyonu da bu kapsamda, ilk kurulduğu yıllardan bugüne zorunlu bir değişim sürecine girmiştir. Türk iş dünyasının uluslararası düzeyde ilişkilerinin geliştirilmesi ve Türk ekonomisinin dünya ekonomisine entegrasyonuna katkıda bulunmak amacıyla kurulmuş olan DEİK, bugün özel sektörün dış ekonomik ilişkilerini yürütmek üzere 86 iş konseyi ile yeniden yapılanmıştır. Önümüzdeki dönemde DEİK’in başlıca öncelikleri; katma değeri ve rekabet gücü yüksek mal ve hizmet üretimini teşvik etmek, pazar çeşitliliği ve derinliği sağlamak, yeni teknoloji geliştirme ve uygulama çalışmalarını sürekli kılmak, Türkiye’ye yabancı sermaye yatırımlarını artırmak, uluslararası finansman imkânlarını etkin kullanarak Türkiye ve üçüncü pazarlarda proje geliştirmek, yurtdışındaki “Türk diasporasını” yapılandırarak uluslararası ekonomik ve siyasi ilişkilere katkısını artırmak, Türkiye’nin AB’ye tam üyelik sürecine destek sağlamak ve nihayet Türk firmalarının markalaşmasını ve küresel ölçekte faaliyet göstermesini teşvik etmek ve strateji desteğinde bulunmak şeklinde olmalıdır.

■ Mehmet Habbab

DEİK bence şu haliyle daha çok bir İstanbul kuruluşudur. Oysa Türkiye genelinde daha etkin olması gerekir. O zaman yaptığı çalışmaları daha geniş bir kitleye anlatmayı başarabilecek ve daha geniş bir kamuoyu oluşturacaktır. 2000 senesine kadar Ankara’ya İstanbul’dan hükmediyorduk. Bugün artık Ankara’da Anadolu’nun etkinliği artmıştır. Anadolu’dan gelen milletvekilleri siyasetimizde etkin rol oynamaktadırlar. Onun için DEİK’in de aynı trendi takip etmesi, Anadolu’ya açılması gerekir. Bu birincisi. İkincisi,

bence şu anda DEİK çok önemli bir adım atarak çeşitli yerlerde ofisler açıyor, daha etkin olmaya çalışıyor. Dün mesela bizde ICIEC toplantısı vardı. ICIEC, İslam âlemine hizmet eden bir kuruluştur. Eskiden böyle şeyler yapılmıyordu. Eskiden daha çok yemek falan yapılıyordu. Şimdi konferanslar, eğitimler düzenliyor, araştırmalar yapıyor DEİK. Bunlar çok önemli ve herkesin birbirini daha rahat anlayabileceği platformlardır. Bunu daha da genişletmemiz, daha da aktifleştirmemiz gerekir. Dış Ticaret Müsteşarlığı ile yakın bir çalışma yaparak, DEİK’in bayrağını çeşitli yerlere taşıyabilirsek çok iyi olur. Tabii bence ayrıca bir finansal desteğe ihtiyacı var. Çünkü bugün Ticaret Odası her tüccardan kayıt parası alıyor; tüccar mecbur ödüyor. TÜRİSAB her acenteden bir üyelik parası alıyor. DEİK’te ise bu pek olmuyor. Peki ne oluyor? TOBB’dan gelen destekle finansman sağlanıyor. Bence DEİK’e de otomatik olarak bir payın gelmesi gerekir. Ticaret Odası’nın aidatının diyelim ki %50’si TOBB’a gidiyorsa, %5’i de DEİK’e gitsin. O zaman daha aktif olabilir. Bugün maalesef parasızlıktan ötürü çok aktif olamıyor. Eskiden neredeyse monopoldük, tekeldik. Şimdi artık TUSKON çıktı, TİM çıktı, MÜSİAD çıktı. Hem onların daha çok parası var, hem de artık yavaş yavaş devlet onlara da iş veriyor. Gördüğüm kadarıyla cumhurbaşkanının dışında hiçbir bakan DEİK’e organizasyon için gelmiyor. Eskiden tüm bakanlar gelirdi. Onun için hem Anadolu’da etkinliğinin, hem de parasal gücünün artması, bence DEİK’e yeniden bir ivme kazandıracaktır.

■ Rifat Hisarcıklıoğlu

Türkiye’nin dış ekonomik ilişkilerini ele aldığımızda, burada öncelikle devlet var. Sadece Dışişleri Bakanlığı ve Dış Ticaret Müsteşarlığı değil, TİKA’dan TÜBİTAK’a, KOSGEB’den Dış Türkler Başkanlığı’na kadar devletin pek çok kurum ve kuruluşunun dış ekonomik ilişkiler alanında bir gündemi var.

Biz devletimizin özel sektör ile hep yakın olmasını, dış ekonomik ilişkiler politikalarının belirlenmesi ve uygulanması sürecinde eşgüdümlü çalışılmasını bekleriz. Bu her iki tarafın da sorumluluğudur. Karşılıklı yakın temas ve iletişim içinde olmayı hedefliyoruz.

DEİK gelecekte gitgide büyüyen Türkiye’nin dış ekonomik ilişkiler stratejisini belirleyen, özel sektörü yönlendiren ve devlete de güçlü önerilerde bulunan bir kurum olmalı. Devletle, özel sektör kuruluşlarıyla, lider şirketlerle, KOBİ’lerle bir arada ortak çıkarları tanımlamalı ve yön göstermeli. Buna herkesin ihtiyacı olduğu kanısındayım.

Hedeflerimize ulaşma yolunda devletimizle, iş insanlarımızla, üniversitelerimizle ve halkımızla el ele verip var gücümüzle çalışmamız, yarınlara umutla bakmamızı sağlayacaktır. İşte, DEİK’in de vizyonu ve misyonu budur.

■ Mehmet Emin Hitay

İhracat, geçmişte Türkiye için fazla bilinmeyen ve başarılı olmadığımız bir konuydu. Ancak artık, Türk işadamları ve girişimcilerini dünyanın dört bir yanında görüyoruz. Özellikle de fırsatlara odaklanan, peşinden giden, cesur ve atak Türk girişimcilerini yurtdışında görmek hepimize umut veriyor. Bu noktada DEİK gibi, kendi içinde ihracat konusunda

uzmanlaşmış kadrolara sahip olan önemli bir organizasyonun, iş dünyasına vereceği desteğin çok kritik bir değer taşıdığına inanıyorum. Türk işadamlarının ve girişimcilerin, kendilerine kılavuzluk yapacak kişi ve kurumlara, yol haritalarına, know-how paylaşımına şiddetle ihtiyacı var. Bu bağlamda DEİK'in ABD/New York'ta (Washington değil), Uzakdoğu'da, tercihen Çin'de birer temsilciliğinin bulunmasının çok yararlı olacağını düşünüyorum.

Öte yandan mevcut yapısıyla DEİK'in uzun vadede ticari ilişkilerimizin geliştirilmesi ve artırılması yönündeki katkısının istenilen ölçüye ulaşmayacağı fikrindeyim. Dönüşüm, değişim ve daha fazla aksiyon için, arama toplantılarıyla DEİK'e yeni bir yön vermek gerekiyor.

■ Samet İnanır

Ben “dış ekonomik ilişkileri geliştirmek” sözünden “küreselleşmeye katma değerli entegrasyonu” anlıyorum. Bu nedenle Başbakanlığın himayesinde bir strateji planı ve bunun nasıl uygulanacağına dair modüller oluşturulmalı en başta. DEİK'in ise KOBİ'lere değil, ikili ilişkilerdeki makro sorun ve fırsatlara odaklanması gerektiğini düşünüyorum. DEİK gibi bir iş dünyası örgütü, KOSGEB'in temel misyonunu üstlenmeye soyunmamalı. Kaldı ki elimizde bunun için kullanabileceğimiz araçlar çok sınırlı. Başarılı olma ihtimalimiz düşük. DEİK'in konumlanacağı nokta “büyük ölçekte sorun çöz, fırsat göster, eğilimleri oku ve paylaş” olmalı.

■ Haluk Kabaalioğlu

Türkiye'nin dış ekonomik ilişkilerini geliştirmek sadece kamu sektörü ve iş dünyasının görevi olarak görülmemelidir. Elbette kamu sektörü, üçüncü ülkelerle ticari ilişkilerin geliştirilmesi için gerekli adımları atmak, ticaretin önündeki engelleri kaldırmakla yükümlüdür. Ancak burada DEİK gibi kurumlara da önemli görevler düşmektedir. Öncelikle kurucusu olmaktan onur duyduğumuz DEİK'in iş konseylerinin yürüttüğü çalışmalar aracılığıyla, ülkeler ve şirketler arasında ikili ticari ilişkilerin geliştiği malumdur. Ancak DEİK'in üyelerinin büyük çoğunluğunu İstanbul şirketlerinin oluşturduğu dikkate alındığında, üyelerinin sayısının artırılması, özellikle “Anadolu kaplanları” olarak anılan girişimcilerin de DEİK üyeliği sayesinde yeni iş yapma imkânlarına kavuşmaları sağlanmalıdır. DEİK'in işadamlarını bilgilendirmeye yönelik yayımlarının sayısını ve çeşidini artırması da önemlidir. Her yıl bir hedef pazar seçilerek, burada ülkemizle ticari ve iktisadi ilişkilerin geliştirilmesi için tanıtımlar yapılması, Türkiye'nin yatırım ortamı, işbirliği imkânları konusunda bilgi sağlanması faydalı olacaktır. Bunun yanında Türk işadamları için gelişmekte olan pazarlar, bu pazarlara giriş koşulları ve sundukları imkânlar, pazarda faaliyet gösteren firmaların tecrübelerinin aktarıldığı yayınlar ve toplantılar da önümüzdeki dönemde DEİK tarafından ağırlık verilmesi gereken hususlardandır. Böylece DEİK iş dünyası için ticari ilişkileri kolaylaştırıcı ve iyileştirici rolünün yanı sıra yeni ilişkiler yaratacak girişimci bir rol de üstlenmiş olacaktır. DEİK'in bir diğer görevi de Türk işadamlarının ticari ilişkilerinde yaşadıkları sorunların sesi olmak, bunların aşılması için kamu sektörü başta olmak üzere ilgili kurum ve STK'lar ile işbirliği içerisinde çalışmaktır.

■ Bahar Kavala

Türk şirketlerinin yurtdışında rekabet gücünü artırarak dış ticaret açığının kapatılması, hem Türkiye'ye daha fazla yatırım çekilerek istihdamın artırılması, hem de Türkiye'nin yurtdışındaki yatırımlarının artırılarak Türk özel sektörünün rekabet gücünün artırılması vizyonu çerçevesinde DEİK'in öncelikli amacı, Türkiye'nin yabancı ülkelerle ve kuruluşlarla olan ekonomik ve ticari ilişkilerini izleyerek iş konseyleri vasıtasıyla söz konusu ilişkilerin tesisine ve geliştirilmesine yönelik faaliyetlerde bulunmaktır. DEİK, önümüzdeki dönemde de bu amaca yönelik faaliyetlerine hız kazandırmalı, özellikle yakın coğrafyası ve gelişmekte olan ülke ve bölgelerle ilişkilerin tesisine ve geliştirilmesine öncelik vermedir. Günümüzde küresel ekonomide bölgesel örgütlenmelerin öneminin arttığı ölçüde DEİK'in ikili iş konseyleri mekanizması yanında bölgesel örgütlerle de kurumsal ilişki tesis etmesi önem kazanmaktadır. Ayrıca DEİK'in Türk özel sektörünün çıkarları ve sorunlarına yönelik olarak yurtiçi ve yurtdışında karşı kanatları vasıtasıyla lobi faaliyetlerine daha fazla ağırlık vermesi gerekmektedir.

Türkiye'nin dış ekonomik ilişkilerinin geliştirilmesinde yurtdışında yaşayan Türklerin oluşturduğu lobi gruplarına da şüphesiz büyük rol düşmektedir. Bu noktada DEİK bünyesinde kurulan Dünya-Türk İş Konseyi'nin yurtdışındaki Türklerin örgütlenmesi ve bulundukları ülkenin siyasi ve ekonomik yaşamında Türkiye'nin çıkarlarının savunulması açısından oynayacağı rol çok önemlidir.

■ Tuncer Kayalar

Dış ekonomik ilişkilerin yürütülmesinde ve yönlendirilmesinde kamu ve özel sektör kurum ve kuruluşları arasındaki koordinasyon büyük önem taşımaktadır. Bu konuda, kamuda başta Dışişleri Bakanlığımız olmak üzere, Dış Ticaret ve Hazine Müsteşarlıkları ile TİKA, Yabancı Sermaye Ajansı ve Eximbank gibi kurumlara önemli görevler düşmektedir.

Dış ekonomik ilişkilerin özel sektör ayağında şüphesiz DEİK anahtar bir rol üstlenmiş bulunmaktadır. Bununla birlikte, ülkemizde özel sektörü temsilen birçok yapılanmanın mevcut olduğu gerçeğinden hareketle, DEİK'in Türk ekonomisi ve dinamizmini yansıta-cak daha kapsayıcı politikaları uygulamaya koymasının yararlı olacağı düşünülmektedir.

■ Muhtar Kent

Türkiye'nin küresel gelişmeler açısından bulunduğu önemli kavşakta DEİK, vizyonuyla Türkiye'nin ekonomik ve siyasi konularının dış dünyada daha iyi anlatılabilmesi açısından çok yararlı katkılar sağlayacaktır. DEİK, önümüzdeki yıllarda inanılmaz bir hızla yeniden şekillenecek olan ekonomik dengelerin iyi anlaşılması için çalışmalı, Türkiye'nin yeni dengeler içinde sağlıklı bir şekilde konumlanmasını sağlayacak katkılarda bulunmalıdır. Yapılacak işler kolay değil. Ama çok gerekli. Unutmayalım ki bardaklarının dolu tarafını anlatma becerisini gösterebilenler daha avantajlı oluyor. En doğru ve sağlıklı bilgileri en doğru kaynaklara yöneltebilenler başarıyı da yakalıyor. Bunun yolu da güvene, şeffaflığa ve devamlılığa dayalı bir ortam yaratmaktan geçiyor.

Şu anda Türkiye'deki yabancı yatırım seviyesi bu ülkeyi bir üst seviyeye taşıyacak güçte değil. Türkiye'nin tıpkı Çin'de, Hindistan'da, İrlanda'da, İspanya'da olduğu gibi büyük küresel sermayenin sürekli girdisine ihtiyacı var. Türkiye bu tarz sermayeleri çekmede rekabetin en ön saflarında yer almalı. Bunu yapmanın yolu da daha fazla güven, şeffaflık ve devamlılık yaratmaktan geçiyor. İşte bu noktada DEİK'in yaptıkları ve yapmaya çalıştıkları bir kez daha önem kazanıyor. Çünkü işin iki boyutunu da bünyesinde barındırıyor. Bir yanda yurtdışı pazarlarda Türkiye'nin tanıtımına gayret ederken, bir yandan da yabancı sermayeyi ülkemize çekme konusunda çaba sarf ediyor.

■ Ali Kibar

Bana göre DEİK bir kere finansal anlamda bağımsızlığını kazanabilirse, sivil toplum örgütü anlamında iş dünyasının gereksinimlerini daha rahat yönlendirebilir. Şu andaki yapısıyla, bir nevi kanunla kurulmuş olan bir iş dünyası örgütünün güdümünde kalması gibi bir durum var. Ayrıca DEİK'in yeni gelişen bazı coğrafyalarda yeterince aktif olmaması veya siyasi otoritenin bazı farklı sivil toplum örgütlerinin bazı coğrafyalardaki aktivitelerini destekliyor olması da, sanki DEİK'in eski etkinliğini bir nebze zafiyete uğrattırıyor gibi bir izlenimim var.

Tabii burada olayı her iki yönüyle birden değerlendirmek lazım. Birincisi DEİK'in diğer ülkelerin muhatap örgütleriyle daha sıkı bir işbirliği içinde olması lazım. Şunu unutmamak gerekir ki boşluğun bırakıldığı yerler birileri tarafından doldurulur. Dolayısıyla boşluğun doldurulması gerek. Bazen şekilsel dönüşümler icap edebilir, bu durumda o dönüşümlerin süratle ve etkin bir şekilde yapılıyor olması lazım. Gereğini bağımsız bir yapıda yapabilme kabiliyeti tekrar oluşturulabilirse, DEİK gücünü ve etkinliğini yeniden kazanabilir.

Ama burada bugün o kadar değişik bir ortam var ki! Bir taraftan ticaret odaları, bir taraftan sanayi odaları, bir taraftan iş konseylerinin bağlı olduğu DEİK, bir taraftan TOBB, bir taraftan TÜSİAD, MÜSİAD, TUSKON ve onların altındaki diğer sivil toplum örgütleri... Siz ana iletişimin en önemli unsuru olan enformasyonu bunların hepsi üzerinden dağıtırsanız, o zaman kurumların birbirinden fazla farklılığı kalmıyor. O yüzden farklılıkları gösterebilmenin bir şekilde yolunu bulabilmemiz lazım.

■ H. Ali Kilci

DEİK, TOBB'un desteği ve işbirliğinde, iş dünyasına dış ilişkilerinde öncülük etme misyonunu üstlenmiş başlıca kurumdur. Türk özel sektörünün dünyaya açılmasında öncü kuruluş olan DEİK, Türk işadamlarına yurtdışı faaliyetlerinde destek veren ve Türkiye'nin yabancı iş çevrelerine tanıtımını gerçekleştiren bir kuruluş olarak faaliyetlerini ileriki yıllarda da sürdürmelidir. DEİK, katma değeri ve rekabet gücü yüksek mal ve hizmet üretimini teşvik etmeyi sürdürmeli, pazar derinliği ve çeşitliliği çalışmalarına devam etmeli, yüksek teknolojiye yatırımların Türkiye'ye gelmesi yönündeki çalışmalarını artırmalı, Türk firmalarının markalaşması ve küresel faaliyet göstermesi yönündeki faaliyetlerini devam

ettirmelidir. İlerleyen yıllarda DEİK, gerek Türkiye'de ve gerekse dünyada bürolar ve merkezler açarak örgütlenmelidir.

■ Mustafa Koca

Öncelikle ülkemizde ekonomi yönetiminin, ortak bir aklı değerlendirebileceği anlayışa geçmesi gerekir. İyi çalışılmış yönetim ve iyi çalışılmış stratejik tercihler çerçevesinde üretim ve pazar yönlendirmelerinin yapılması gerekir. Ardından DEİK gibi kuruluşların, ülkelerle bizzat iletişim kurmaları, mevcut ve potansiyel imkânları iyi değerlendirmeleri, bu verileri iş çevreleriyle çok iyi bir şekilde paylaşmaları, bütün bunlar için yepyeni sistemler ve iletişim ortamları oluşturmaları mümkün olabilir.

DEİK, dünya ile Türkiye arasındaki iş ilişkisini maksimum verim ve iletişim seviyesine çıkarmakla görevli kurum olmalıdır. Bunun için hariciyemizle çok sağlam paralel çalışma düzenleri kurulmalı, ülke tanıtım ve iletişim imkânlarına her ihracatçının ulaşmasına fırsat sunacak, rahatlık sağlayıcı görevler üstlenmelidir. Şeffaflık ve tarafsızlık çok önemli tutulmalı ve millete topyekûn hizmet düşüncesi her telakkinin üzerine çıkarılmalıdır.

DEİK, en azından 2023 yılı itibariyle, ülkemiz dış ticaretinin imkânlar nispetinde en dengeli (ihracat/ithalat) şekilde 1 trilyon dolara çıkmasını kendisine hedef seçmeli ve bu vizyona göre atraksiyonel faaliyetler yapabilecek bir yapılanmaya doğru gitmelidir.

■ Mustafa Koç

DEİK dünyaya açılma konusunda –burada Turgut Bey'in ne kadar vizyoner olduğunu bir kere daha görüyoruz– hakikaten çok ciddi işler yapmış ve yapmaya devam ediyor. Özellikle zor pazarlarda iş konseyleri hakikaten ciddi işler başardı. Ben Türk-Amerikan İş Konseyi'nde yedi sene görev aldım. Amerika'nın konumu tabii daha farklı. Orada daha çok politika üretiliyor. Ama Afrika pazarlarında, Ortadoğu'da ya da Orta Asya'da DEİK hakikaten ticari potansiyeli değiştirmek açısından fevkalade önem arz ediyor. Bundan sonra da öyle olmaya devam edecek.

■ Bülent Koşmaz

2001 yılında iş dünyası olarak, geleceği düşünüp ortaya bir perspektif koyduk. Bu perspektif, Türk iş dünyasını “şampiyonlar liginde temsil etme” hedefiydi. Bu hedefimiz hâlâ devam etmekte, TOBB ve DEİK olarak bu amaç doğrultusunda çalışmaktayız.

DEİK, iş dünyasına dış ilişkilerinde öncülük etme misyonunu üstlenmiş başlıca kurumdur. 80'den fazla ülkeyle karşılıklı olarak kurulan iş konseyleri aracılığıyla faaliyet gösteren DEİK'in, Türkiye'nin 1980 yılından sonra hızla bir küresel aktöre dönüşmesinde ve Türk girişimcilerin dünyanın dört bir yanında başarılı girişimlerde bulunmasında büyük payı bulunmaktadır. Dış Ekonomik İlişkiler Kurulumuzun 2010 yılında 8 bölge ve 84 ülkede takvimlendirdiği 100'ün üzerinde projesi ve 600'den fazla etkinliği bulunmaktadır. Amerika Birleşik Devletleri, Çin, Hindistan ve Almanya'da kurulan iş konseylerinde eyalet

stratejisine geçilmektedir. Böylece kıta ekonomileri olan bu ülkelerde tek bir merkeze değil, farklı merkezlerle de odaklanabilmek mümkün olacaktır.

Dışarıda pazar çeşitliliği artarken, DEİK tarafından, 2008 yılında ülkemizin sanayisi gelişmiş illerindeki Ticaret ve Sanayi Odaları bünyelerinde temsilcilik açılarak başlatılan Anadolu açılımı, potansiyeli olduğu halde henüz ihracatla tanışmamış KOBİ'lerimiz için oldukça önem taşımaktadır. Artık İstanbul'daki DEİK merkezine ulaşamayan Manisalı vinç üreticisi bir firma, bulunduğu şehirden hızlı bir şekilde bilgiye ulaşarak Türkmenistan Yatırım Forumu'nda yerini alabilmekte, bölge ile yapılan ticaretin inceliklerini büyük aktörlerle bir araya gelerek öğrenebilmekte ve üçüncü ülkelerde işbirliği ortaklıkları kurabilecek seviyeye gelebilmektedir.

Ülkemizde ve Japonya'da toplam işletmelerin %99'unu KOBİ niteliğindeki işletmeler oluşturmaktadır. Ancak Japonya'da KOBİ'lerin ihracattaki payı %38 iken, ülkemizde sadece %8'dir. Bu rakamın artırılması oldukça önemlidir. Zira kriz sonrasında dünya ticaretinde yaşanan toparlanmaya büyük şirketlerin ağır kurumsal yapıları nedeniyle eşlik etmekte yavaş kaldığı görülmektedir. Bu nedenle DEİK tarafından başlatılan Anadolu açılımı oldukça önemlidir.

■ Turgut Koyuncuoğlu

DEİK, dış ilişkilerle ilgili olarak Türkiye'ye muazzam bir atılım kazandırmıştır. Tanıtım ve iş ilişkileri bakımından daima tarafları değişik kollarla bir araya getirmeyi bilmiş ve diğer ülkeye istek ve arzuladığını layıkıyla anlatmayı başarmıştır.

Bundan böyle DEİK, diğer dünya devletleriyle yeni ilişkiler kurmaya ve Türkiye'yi tanıtmaya önem vermelidir. En küçük bir ülkeyle bile işbirliğine önem verilmelidir.

■ Korhan Kurdoğlu

DEİK'in çalışmalarıyla ilgili olarak şu ana kadar artan bir başarının, kendi çizdiği misyon doğrultusunda elde edildiğini ben görüyorum. Belki bundan sonraki aşamada politikaların ve stratejilerin formülasyonunda biraz daha ağırlıklı görev alması; iş dünyasını daha stratejik odaklı bir şekilde yönlendirebilmesi; sektörler bazına inip rekabetçi avantajları ortaya koyarak ülkeler, sektörler ve endüstriler arasındaki işbirliklerine daha top-down bir bakış açısıyla strateji geliştirmesi ve bunu iş dünyasına anlatması, misyon ve görevleri arasında olmalıdır diye düşünüyorum. Çünkü DEİK'e kanunla verilmiş bir görev var: Türkiye'nin dış ekonomik politikalarını formüle etmek ve bunları icra etmekte ön saflarda yer almak; bunu uygulayabilmek için de tabii ki gerek politik, gerek ekonomik anlamda ikili görüşmeleri en üst düzeye çıkartmak. Ben, bütün bunların belli bir strateji ve vizyon doğrultusunda yapılmasının faydalı olacağına inanıyorum.

■ K. Nail Kurt

Küreselleşmeyle birlikte uluslararası ticaret hacmindeki artış ve Türkiye ekonomisinin son yıllardaki hızlı büyümesi, DEİK'in faaliyetlerini daha etkin bir şekilde yürütmesi için

yeniden yapılandırılması ihtiyacını ortaya çıkarmış ve bu da gerçekleştirilmiştir. Buna paralel olarak misyon ve vizyonu da yeniden belirlenmiştir. Önümüzdeki dönemde DEİK'in dış ekonomik ilişkiler hususundaki politika ve stratejilere ilişkin olarak hükümeti ve devletin ilgili organlarını yönlendirmede daha etkin rol almasının isabetli olacağını düşünüyorum.

■ Tanıl Küçük

İş dünyasını temsil eden tüm kuruluşlara, hem katma değeri yüksek ürün ve markaların yaratılması aşamasında, hem de yeni pazarlara ulaşma ve bu pazarlarla ticari ilişkilerin geliştirilmesinde büyük görevler düşmektedir.

Günümüzde pek çok kamu ve sivil toplum kuruluşu, firmalarımızın ihracat potansiyelini artırmaya yönelik faaliyetler yürütmektedir. Başta heyetler olmak üzere pek çok kuruluş aynı hedef ülkelere farklı zamanlarda giderek yeni işbirlikleri kurulması için çalışmaktadır. Ancak aynı amaç doğrultusunda çalışan kamu ve sivil toplum kuruluşları arasında koordinasyon konusunda eksiklik olduğu görülmektedir.

Bu noktada DEİK, söz konusu koordinasyonun sağlanmasında etkin bir rol üstlenebilir. Gerek hedef ülkelerin belirlenmesi, gerekse bu ülkelere yönelik tüm çalışmalarda kurumlar arasında işbölümü ve işbirliği yapılabilir. Böylece tüm kurumlar ihracata yönelik faaliyetlerini koordinasyon ve ortak bir hedef çerçevesinde belirleyebilir ve yürütebilir. DEİK'in, bugün olduğu gibi gelecekte de, iş konseylerini oluşturduğu ülkelerin kamu ve özel sektörleriyle sahip olduğu iyi ilişkiler vasıtasıyla, firmalarımızın ihracat ve yatırım potansiyelinin artması konusunda yaptığı önemli katkıları artırarak sürdüreceğine inanıyoruz.

■ Faruk Loğoğlu

DEİK'in herhalde yapması gereken şey, dünyanın her tarafındaki gelişmeleri, eğilimleri çok yakından izlemek ve bu gelişmelere en erken noktada, çıkarlarımız ve imkânlar ölçüsünde bağlanmak. Yani bilgi yönetimi çok önemli. Bugün artık uzaklık diye bir kavram kalmadı diye düşünüyorum. Tabii uzaklığın taşıma ve ulaştırma bakımından maliyetleri olabilir ama iş dünyamızın, bu tür kuruluşlarımızın artık küresel planda düşünmeleri, gelişmeleri küresel planda takip etmeleri lazım. İki-üç yıl önce Çin'e gitmişim. Çin'in güneydoğusunda bir yerde Adana'dan bir işadamımız Çin'in belki en büyük değil ama en hatırı sayılır çuval fabrikalarından birini kurmuş. Yani bunu örnek olarak söylüyorum. Bu şekilde çalışmamız gerekiyor diyorum.

■ Cengiz Macun

DEİK; Türkiye'nin dış ekonomik ilişkilerinde adına uygun şekilde parasal kaynakları yeterli olan, siyasetin önünde, kalifiye çalışanlarıyla iş konseylerinin hareket yeteneğini sağlayan, Türk iş camiasına dış pazarlarda birbirleriyle zarar verici rekabete girmemeleri yönünde uzlaşmacı eğitim ve telkinde bulunan bir strateji oluşturabilmelidir.

■ Kenan Malatyalı

Türkiye'deki mevcut müteşebbislerin ne kadar, hangi teknolojide ve ne yaptıklarının net bir şekilde tespiti yapılmalı, sonra bu ürün ve hizmetlerin hangi bölge ve ülkelere daha iyi şartlarda satılabileceğinin stratejileri oluşturulmalıdır. Ayrıca DEİK yeni mevcut şartlara göre yapılar oluşturmalıdır. Bu yapılandırma bölge ve ülke bazında deneyimli, hem Türk hem yerel personelle desteklenmelidir.

■ Tuncay Melektosun

DEİK, eğer iş geliştirme konusunda daha aktif ve etkin bir rol almak istiyorsa belki bir ya da birkaç bölgede uzmanlaşması ve bu bölgelere “nokta atışı” yapması daha verimli bir strateji olabilir. İş konseyleri faaliyetlerinde sektör sınırlaması yapmadan her sektördeki firmalara hizmet vermeyi amaçlamaktadır; fakat 84 ülkede birçok sektörü kapsayan bir uzmanlık oluşturmak çok güç bir görevdir. Bu anlamda DEİK ve benzeri faaliyetler gösteren diğer akran kuruluşlar ile işbölümü yapılarak, dünya üzerinde belli bölgelerde uzmanlaşmaya gidilebilir. Örneğin, Avrasya ya da Avrupa konusunda uzman, dolayısıyla bu bölgenin sektörlerini ve sektör firmalarını çok iyi bilen bir DEİK'in iş geliştirme konusunda Türk firmalarının ihtiyaçlarına daha iyi hizmet edeceğine inanıyorum. Hatta idealist bir yaklaşımla, diğer akran kuruluşlarla bu yönde bir işbölümüne gidilmesi ve üye tabanlarının ortak kullanılması, karşı kanat ülkeleri açısından da daha tatmin edici olacaktır.

Diğer yandan, yükselen ekonomilerin başında gelen Hindistan ve Çin kendi başına bir uzmanlık alanıdır ve bu pazarların Türk firmaları için potansiyeli yüksektir. Bu iki ülke bile DEİK için ayrı bir uzmanlık konusu olabilir.

■ Mehmet Ali Neyzi

DEİK kurulduğunda ülkemizin ihracat ve bilgi seviyesi çok düşüktü. Bugün ise 100 milyar doları aşan ihracatımız ile artık katma değer yaratmak zorlaştı. Ancak DEİK tecrübe kazanmış ve güçlü ekip kurmuştur. Kanımca DEİK'in bundan sonraki vizyonu, yurtdışında ofisleri güçlendirmek ve yurtdışına/yurtdışından yatırımları artırmaya yönelik faaliyetleri desteklemek olmalıdır.

■ Aaron Nommaz

- Katılımı artırmak ve özendirmek: Konseyin devlet tarafından daha çok ilgi görmesi ve Ankara'da gereken randevuların daha rahat alınabilmesi üye olmayı özendireceği gibi, daha etkili hizmet vermeyi sağlayabilir. Vize konularında tavsiye mektupları etkili olabilir.
- Eğitim: Ayrı ayrı konsey başkanlığı, üyeliği ve DEİK üyeliği eğitimleri organize edilmeli. Bilhassa yabancı sermaye çekmek konusunda, ilgili konsey başkan ve üyelerinin daha donanımlı olmaları sağlanmalı.
- Vizyon, kolektif bir birikim; misyon ise yabancı sermaye çekmek olmalı.

■ Davut Ökütçü

1980 sonrası dışa açılımda büyük bir görev üstlenen DEİK'in yeniden yapılanmaya ihtiyacı var. Geçmişte iş dünyamız için yol açan, kolaylaştıran, bilgilendiren, ortam hazırlayan DEİK'in öteden beri yapmakta olduğu işlerini bugün başka kurumlar da yapmaya başladı. MÜSİAD, TUSKON, ASKON gibi kurumlar DEİK'e paralel çalışmalarla yeni pazarların geliştirilmesine destek vermektedirler.

Öncelikle DEİK, Türkiye'nin dış ekonomik ilişkilerini geliştirmede özgün tasarım ürünlerinin, teknolojilerin ve bilgi teknolojilerinde hizmet sektörlerinin geliştirilmesinin önemli araçlar olacağından hareketle çalışma alanlarını ve konumunu belirlemeli; gelecekteki ürünler, dışa bağımlı know-how ve teknolojiler ve yatırım eşiği düşük sanayilerle Türkiye'nin konumunu korumasının uzun sürmeyeceğini de dikkate alarak çalışmalarına yeni bir boyut eklemelidir. Ciddi boyutta kaynak tahsisi gerektiren ARGE sorununu aşmak için AB'nin “Bilim ve Araştırma Çerçeve Programları”na katılım da DEİK'in ilgi alanında olmalıdır. Bu sistemin parçası olarak Türkiye, Avrupa bilim ve araştırma ağında yer almakta, uluslararası düzeyde ortak projelere katılabilmektedir. Burada DEİK ufuk açıcı rol üstlenebilmelidir. DEİK'in, firmalarımızı programın imkânları hakkında bilgilendirmesi, en fazla güçlüklerle karşılaşılacak “ortak bulma” sorununun çözümü yönünde firmalara destek sağlaması, firmalarımız ve özellikle KOBİ'lerimize ARGE faaliyetlerini güçlendirecek işbirlikleri oluşturmada rehberlik etmesi gerekmektedir.

■ Akın Öngör

DEİK, dış ekonomik iş konseylerinin olduğu bir yerdir. DEİK bir siyasal alan değildir. Benim bakışım bu. Türk-Amerikan, Türk-İngiliz, Türk-Japon, Türk-Rus İş Konseyleri... Bunların her birinin otonom olarak hareket edebilen; başkanlarının, yönetim ve yürütme kurullarının tam yetkili olacağı bir model içerisinde çalışan; ikili ilişkilere veya her iki ülkeyi ilgilendiren güçlü veya çokuluslu ilişkilere odaklanan, bunu geliştirmeye çalışan bir yapıda olması lazım. DEİK'in bugünkü yapısı bu değil. Ben TÜSİAD'ın ya da TOBB'un DEİK'e karışmasına karşıyım. DEİK'in başında icra kurulu başkanı sıfatıyla oturan kişinin, otonom olması gereken iş konseylerini denetleyip başlarında durmasına karşıyım. Kim olursa olsun, burada şahısları konuşmuyorum.

Önümüzde devasa potansiyeller var. Örneğin Amerika ekonomisi ve Türkiye ekonomisi. Dünyanın en büyük 20 ekonomisinden ikisi. Birisi dünyanın en büyük ekonomisi, diğeri dünyanın en büyük 16. ekonomisi. Bundan 8-10 sene sonra dünyanın belki de 13., 12. en büyük ekonomisi. Bunların yaptığı işbirliği şimdi çok sınırlı. Biraz arttığını biliyorum, ama yeterli değil. Türk-Amerikan İş Konseyi'nin birincil görevi, bu işbirliğinin çok daha yaygın, çok daha etkin, çok daha geniş olmasını sağlamaktır. Bunu yapabilmesi de, bugün geldiğimiz teknolojik ortamda, orta ölçekli kuruluşlara yayılmaktan geçer. Yoksa sadece Raytheon füzesavarlarını alıp Türk ordusuna koymakla bu işler olmaz. O kendiliğinden olarsa olur, güvenlik ayrı bir konu. Türk-Amerikan İş Konseyi'nin yapacağı bu yöndeki çalışmalara da ne icra kurulunun, ne de TOBB ve TÜSİAD'ın, hiçbirisinin karışmaması

lazım. İş konseyinin otonom hareket edebilmesi lazım. İş hayatını temsil eden bir konsey olarak hareket edebilmesi lazım. Sadece Türk-Amerikan İş Konseyi için söylemiyorum; Rusya için de böyle, Japonya için de, İngiltere için de.

Türkiye daha evvel sadece birkaç tane ülkeye ihracat yaparken, şimdi çok daha fazla sayıda ülkeye, çok daha geniş ölçekte ihracat yapıyor. Bütün bu ilişkilerin yürütülmesi gereken yer de, özel kesimi temsilen iş konseyleri olmalı. Ama iş konseylerinin başkanlarının bu yetkilerle donatılmış olması çok önemli. Onu herhangi bir kişiye rapor eden bir kişi haline getirirseniz, oraya sınırlı insanlar gelir. İş konseyi başkanlarının görevi çok önemli. Bırakın rahat hareket etsinler. Bunu sadece bir kişi olarak düşünmeyin. İş konseylerinin parasal işleri şeffaf mı, düzenli mi, bunlar denetlensin. Bir merkezi sistem kurulsun, o tabii ki olmalı. Ama otonom çalışmanın mutlaka olması lazım. Bunu görmediğim için de üzgünüm.

■ Savaş M. Özaydemir

DEİK, Türk iş dünyasının dış ekonomik ilişkilerinin geliştirilmesi konusunda kendi alanında dünyadaki en iyi ve en başarılı örneklerden birini ortaya koymaktadır. Bugün DEİK, TOBB'un desteği ve işbirliğinde, iş dünyasına dış ilişkilerinde öncülük etme misyonunu üstlenmiş başlıca kurumdur. DEİK, Türk iş dünyasının dışa açılan en önemli kapısı konumundadır. Her ne kadar son yıllarda DEİK'e benzer kuruluşlar ortaya çıkma arzusu göstermekteyse de, DEİK'in yıllara dayanan bilgi ve tecrübesi, konulara yaklaşımındaki profesyonel yönetim tarzı her zaman kendini fark ettirmektedir.

Bugün DEİK'in bünyesinde 84 iş konseyi faaliyet göstermektedir; ülkemizin önde gelen çok sayıda firması da DEİK üyesi olarak bu etkinliklere katılmaktadır. DEİK'in üye yapısına baktığımızda %70'inin İstanbul'da yerleşik firmalardan oluştuğunu görmekteyiz. Son yıllarda DEİK, Anadolu sanayiine açılması kapsamında aralarında Eskişehir Sanayi Odası'nın da bulunduğu 35 sanayi ve ticaret odasındaki yerel temsilciler vasıtasıyla bölgesel bazda da çalışmalarını hızla artırmaktadır. Bu adım DEİK'in Anadolu'daki sanayicilerimizle buluşması, faaliyetlerini daha yakından anlatabilmesi ve firmalarımızın dünyaya açılmasında ve yeni ikili işbirliği çalışmalarının gelişmesinde önemli rol oynamaktadır.

Mevcut çalışmalara destek olması ve DEİK'in gelecek vizyonuna katkı sağlaması açısından, şirketlerin küresel piyasalarda daha rekabetçi olması yönünde çalışmalar yürütülerek, Anadolu'dan daha fazla sayıda firmanın kurumun çalışmalarına iştirak etmesi sağlanmalı, DEİK faaliyetlerinin önemli bir kısmının İstanbul dışında sanayinin ve ticaretin geliştiği illerimizde yapılarak, yurtdışından gelen iş konseyi üyelerine kentlerimiz ve gelişmiş sanayi tesislerimizin yerinde tanıtılması imkânı oluşturulmalıdır. Türkiye'nin 2023 yılındaki 500 milyar dolarlık ihracat hedefine ulaşabilmesi kapsamında daha önce iş konseyi kurulmamış ülkelerle yeni iş konseylerinin oluşturulmasına ağırlık verilirken, mevcut iş konseylerinin de hem Türkiye ayağındaki, hem de karşı ülke tarafındaki üye sayısının hızla artırılmasına önem verilmelidir.

■ Süreyya Yücel Özden

DEİK'in ilk dönemlerinde TOBB yönetimi ile DEİK'in çalışmaları, bütçesi ve gelişmesi gibi konularda tam bir anlayış, destek ve eşgüdüm sağlanamamıştı. Şimdi bu durumun giderildiği, TOBB yönetiminin DEİK'e önem verdiği ve desteklediği görülmektedir. Bu durum geçmişe göre olumlu bir gelişmedir ve sürdürülebilir olması arzu edilir. Ancak DEİK'in daha özerk yönetim koşullarına kavuşması, iş konseyleri seçimleri ve yönetimlerinde daha demokratik yöntemlerin yerleşmesi uygun olacaktır.

Dünyada hızla değişen koşulları izleyebilmek için gerekli bilgileri edinebilmek, değişimi yönetebilmek ve uyum sağlayabilmek amacıyla DEİK, yönetimde dinamizme ve üyelerle ilişkilerin sıcak tutulmasına önem vermelidir.

■ Hüseyin Özdilek

Dışişleri Bakanlığı'ndaki büyükelçiler, ticaret ataşeleri ve konsoloslar, tüm görevleri "devlet adamı + işadamı" gibi düşünmek zorundadırlar. Çünkü kişi başına düşen GSMH'yi artırmanın yolu, planlanan meslek gruplarına göre meslek eğitilmiş bir toplumun organizasyonu, planlama, optimal üretim ve pazarlamayı bilmesinden ve uygulamasından geçer. İş ticaret oldu mu, ülke çıkarı adına lobileri iyi sevk ve idare etmek mecburiyetindeyiz. DEİK'teki işadamları bu görüşleri benimsemiş kişilerden oluşmalıdır.

DEİK'te bulunan tüm yöneticilerin ve görev alan kişilerin ileri derecede İngilizce bilmeleri şarttır. Diğer taraftan dünya ölçeğindeki pazarların yapısal durumunun ve taleplerinin, mukayeseli üstünlükler teorisine göre ülkemizde nasıl uygulanması gerektiğini doğru tespit etmek gerekir.

■ H. Çağatay Özdoğru

DEİK Türk iş dünyasının tüm dış "iş" ilişkilerinde (Türkiye'den dışarı veya Türkiye'ye doğru) katalizör bir rol oynama misyonunu üstlenmiştir. Bu rol tamamdır. Ama DEİK bu alandaki "ilk ve tek adres" olma misyonunda çok daha aktif hareket etmelidir görüşündeyim. Bunu yaparken yapısını ülke ve sektör uzmanlarıyla güçlendirmeli ve iş konseyleri arasındaki eşgüdümü ve bilgi paylaşımını artırıcı bir yönetim şekli benimsemelidir.

■ E. Nevzat Öztangut

Serbest piyasa ekonomisi, bölgesel bütünleşmenin ötesinde uluslararası entegrasyonun sağlam temellere oturtulmasını zorunlu kılıyor. Bu noktada, Türkiye'nin küresel ticaretteki payını artırması için hem kamu sektörüne, hem de özel sektöre önemli görevler düşüyor. Kamu sektörünün, çifte vergilendirmenin engellenmesine ve yatırımların karşılıklı teşvikine yönelik yapacağı anlaşmalar, ekonomik ve ticari ilişkilerdeki hukuki zeminin oluşturulmasında önemli bir basamak olarak karşımıza çıkıyor. Özel sektör ise bu altyapının sağladığı avantajları, tanıtım toplantıları ve yeni ticari anlaşmalarla desteklemeli.

Dış ekonomik ilişkilerin geliştirilmesi adına yürütülen faaliyetler içinde, bünyesinde yer alan iş konseyleriyle hem özel sektörün birlik ve beraberlik içinde hareket etmesini

sağlayan, hem de ülkelerin ve sektörlerin fırsatları hakkında bilgi merkezi olarak görev yapan DEİK, ülkemizin küresel piyasalara açılan penceresi konumunda. Önümüzdeki yıllarda da, özel sektörün faaliyet alanını ulusal sınırların ötesine taşıması için çalışmaya devam edecek olan DEİK, sahip olduğu birikimle ekonomik ve ticari ilişkilerin pekiştirilmesinde bir köprü görevi görecektir. Ayrıca mevcut durumun daha da ileriye taşınabilmesi için ürün ve pazar analizleri gibi çalışmaların çeşitlendirilmesi ve bir anlamda yol haritası teşkil edecek analizlerin, üretici ve ihracatçıların doğru yönlendirilmesine katkı sağlayacağı kanaatindeyim.

■ Bendeve Palandöken

DEİK'in dış ekonomik ilişkilerin geliştirilmesinde önemli bir rolü ve katkısı bulunmaktadır. Şimdiye kadar sürdürülen ve başarılı olan çalışmaları, daha sistematik şekilde ve tam arz-talebi irdeleyen yapıdaki verilerle desteklenmelidir. DEİK tarafından dünya pazarlarıyla ilgili elde edilen verilerin üyelerinin yanı sıra ülkenin diğer ekonomik aktörleriyle de paylaşılması, ülke genelinde daha yaygın bir yaklaşımın oluşmasına katkı sağlayabilecektir.

Türkiye'de halihazırda devam eden ekonomik gelişmenin sürdürülebilirliğini sağlamak için alınması gereken tedbirleri ortaya koymak, “sürdürülebilir kalkınma” ve “sürdürülebilir dış ekonomik” politikalara işlerlik kazandıracak eylem planları üzerine öneriler geliştirmek ve Türkiye'yi gelişmiş dış ekonomik güce ulaştıracak hedefler doğrultusunda stratejilerin geliştirilmesi ve uygulanacak politikaların belirlenmesi yolunda atılacak adımlara katkıda bulunmak, DEİK'e düşen görevler arasında gösterilebilir.

Bunlarla birlikte Türkiye'nin ekonomik sorunlarının temel kalemleri olan hususlara ilişkin olarak DEİK, uluslararası konjonktürde edindiği bilgileri aktaran ve öneriler oluşturan çalışmalarının ilgili makamlar nezdinde takipçisi olmalıdır.

■ Ömer Perçinel

DEİK'in gittikçe daha bürokratik bir yapıya dönüştüğü kanaatindeyim. Gelecekte DEİK faaliyetlerinin, devlet yönlendirmesinden çok, tamamen işadamlarının önderliğinde, firmalar arası işbirliği şeklinde gelişmesini doğru bulmaktayım. Ana misyon olarak, çeşitli ülkelere mensup işadamları arasında daha yakın ve samimi bir iletişim ortamı yaratılmasının, karşılıklı güven oluşumunu daha sağlam temele oturtacağı kanaatindeyim.

■ Germiyan Saatçioğlu

DEİK'in değişen dünya düzenine göre kendisini yeniden yapılandırması gerekir. Küresel rekabeti yoğun olarak yaşadığımız bu günlerde ihracat pazarlarımız yön değiştirmiştir. Ekonomik krizin şiddetli olarak hissedildiği Avrupa Birliği ve Amerika ülkeleri pazarları doygunluk gösterirken ihracatımız Kuzey ve Orta Afrika ülkeleri, Çin ve bazı Ortadoğu ve Uzakdoğu ülkeleri, Latin Amerika ülkeleri, Rusya ve bazı Türki Cumhuriyetleri gibi pazarlara yönelmektedir. Bu ülkelerde alım gücü ve mala açık hüküm sürerken, ülke olarak Türkiye'nin bu ülkelere ihracat yapmasında önümüzde çeşitli engeller bulunmaktadır.

Bunlar arasında ithalatta bu ülkelerde uygulanmakta olan birçok tarife dışı engeller, Türkiye'ye karşı uygulanan yüksek gümrük vergi oranları gibi unsurlar mevcuttur. DEİK bu konuları incelemeli ve DTM'yi harekete geçirerek ihracatımızın önünü tıkayan bu altyapı sorunlarını çözmesi için onu harekete geçirmeli ve sıkı bir takibe almalıdır.

Ülkemiz birçok yabancı ülkeyle Serbest Ticaret Anlaşması (STA) imzalamıştır; fakat bu anlaşmalara göre gümrük vergilerinin sıfırlanması on yılı bulan sürelerle yayılmaktadır. Bu zaman zarfında STA imzalamış olduğumuz bu ülkeler kendi komşu ülkeleriyle başka anlaşmalar imzalayarak onlardan aldıkları ürünlerde gümrük vergilerini sıfırlamışlardır. Bizim daha üç-beş yıl geçmeden onlarla rekabet etme şansımız ortadan kalkmıştır. Suriye bu ülkeler arasında karakteristik bir ülkedir. Cezayir ve Lübnan ile bir türlü bitirilemeyen STA görüşmelerimiz devam etmektedir. DEİK, Dış Ticaret Müsteşarlığı nezdinde girişimlerde bulunarak STA'lardaki bu altyapı sorunlarının çözümünü temin etmelidir.

Avrupa Birliği ile yapmış olduğumuz Gümrük Birliği Anlaşması'na göre AB bir üçüncü ülkeyle Serbest Ticaret Anlaşması imzaladığında bu ülkeye Türkiye ile de STA imzalaması gerektiğini hatırlatmakta, fakat bundan daha ileri gidememektedir. AB'nin STA imzaladığı ülke bizden ithal ettiği ürünlere yüksek gümrük vergileri uygulamaya devam ederken, bize sattıklarına biz AB'nin şartlarına göre sıfıra yakın vergiler uygulamaktayız. Gümrük Birliği Anlaşması'ndaki bu şartın gözden geçirilmesi konusunda DEİK, hükümet nezdinde ısrarlı olmalı ve hükümetimizi ikna etmelidir.

DEİK bir sivil toplum kuruluşu olarak görünmekle birlikte kuruluşu ve görev yapısı itibarıyla yarı kamusal bir hüviyet arz etmektedir. Bu husus onun için bir avantaj olabilir, fakat çalışmalarında şimdi olduğu gibi siyasi otoriteden bağımsız ve tarafsız hareket etmesi ve aynı zamanda iş dünyasının uluslararası ticaretteki sorunlarını çözmesi için siyasi otoriteyi iyi yönlendirmesi beklenmektedir.

İnternetin yaygınlaşmasıyla ticari işletmeler her türlü ekonomik ve istatistiksel bilgiye kolayca ulaşabilmektedir. DEİK işletmelere vermekte olduğu hizmetleri bu bakımdan gözden geçirmeli ve masa başı çalışmalarını azaltarak saha çalışmalarına daha fazla ağırlık vermelidir. DEİK, ülkemiz için seçilmiş olan hedef ihracat pazarlarında kuvvetli olduğumuz ihraç ürünlerimizi araştırmalı ve bu ürünler için uluslararası uzman kuruluşlara ülke raporları hazırlatarak ilgili üyelerine bu raporları sunmalıdır. DEİK, dış ülkelerde pazarlama görevlerini yerine getirmekte büyük işletmeler kadar beceri sahibi olamayan KOBİ'lere düşük hizmetlerini özellikle artırmalıdır.

■ Özdem Sanberk

Bir kurum olarak DEİK'in siyasete ve Türk diplomasisine yapabileceği en önemli katkı, kamuoyu diplomasisi yönündeki faaliyetlerini sürdürmesidir. Kamuoyu diplomasisi dediğimiz sadece lobiciliği kapsamıyor, onun çok daha ötesinde. Bugün DEİK, elindeki tecrübeli kadrolarla, beşeri sermaye bakımından çok önemli bir seviyede bulunuyor; kamuoyu diplomasisinin ne olduğunu anlayan insanlardan oluşuyor. Bu nedenle DEİK, toplantıların, konferansların ötesinde sanata, edebiyata, spora, kültüre, tarihe daha fazla

önem vermeli. Bu konular belki görev talimatının dışına çıkıyor gibi görünüyor, ama yaşadığımız dünyada bunların global etkileşime etkisi o kadar fazla ki! Bunları zaten biliyor DEİK, bir ölçüde yapıyor da. Bence DEİK, bir kamuoyu diplomasisi oluşturma yolunda –lobiden çok öte bir şey bu– bir lokomotif rolü oynayıp örnek teşkil edebilir. Çünkü devletin kurallarına bağlı değil. Örneğin düşünceyi finanse edebilir. Bu, çok önemli bir nokta. Türkiye’de düşünce özgürlüğünün önündeki en büyük engel olan “301” üzerinde ufak değişiklikler yapıldı; Türkiye’de bu düşünce kuruluşları mantar gibi çoğalmaya başladı. Düşünce kuruluşları sosyal bilimler tahsil eden gençlerimize bir tür “outlet” oluyor. Bu kişiler eskiden ya üniversiteye girerlerdi, ya Dışişleri Bakanlığı’na, yahut da başka memuriyetlere. Şimdi bakıyorsunuz çok değerli gençler çıkıyor, kitaplar yazıyor, uluslararası alanda temayüz ediyorlar. Mesela DEİK bu kitapların basılması, dünya kütüphanelerine Türk yazarların kazandırılması için tercüme edilmesi işine girebilir. Hasan Âli Yücel’in yaptığını DEİK yapabilir. Eğitimle beraber düşünce finansmanı da önemli bir teşebbüs olabilir.

■ Emin Sazak

DEİK’in görev tanımının özünde bir farklılaşma olmamakla beraber Türk girişimcilerin becerileri ve arkalarına aldıkları devlet desteğiyle on katından fazla büyümüş olan ve 2023 yılına kadar da beş kat daha büyümesi hedeflenen ihracatın sürdürülebilmesi, yeni stratejilere ihtiyaç doğurmaktadır. DEİK’in mevcut misyonu ve vizyonu bu stratejileri geliştirmeye yeterlidir. Ancak esas olan, gerekli insan kaynağını ve mali kaynağı nasıl temin edeceğidir. Bu arada çok önemli olduğunu düşündüğüm bir diğer konu da devletle olan ilişkilerin yeniden yapılanmasını sağlayacak girişimlerdir. Önceden DEİK’in gerçekleştirdiği faaliyetlerin başka kurumlar tarafından yapılıyor olması, DEİK’in varlığını sorgulamaya kadar varmaktadır.

■ Feridun Sinirlioğlu

Diplomasi ve dış politikanın ve buna bağlı olarak dış ekonomik ilişkilerin geliştirilmesinin bugünkü dünya şartlarında sadece devlet adamları ve diplomasi ajanlarıncı değil, işadamları ve özel sektör temsilcileri tarafından da yönlendirilen bir alan haline geldiğini görüyoruz. Dış ekonomik ilişkilerimizin bugünkü boyuta gelmesinde DEİK’in şimdiye kadar göstermiş olduğu çabaları ve yaptığı çalışmaları takdirle izliyor, dış dünyadaki karşıtla-ryla kurduğu başarılı ve yararlı bağlantıları yakından takip ediyoruz.

Türk özel sektörünün ve işadamlarının yurtdışına açılmasında rehberlik görevini başarıyla yerine getiren ilk kuruluş olan DEİK’in, ülkemizin izlemekte olduğu aktif dış politika-ya ve dünyanın en ücra köşelerine bile genişleyen temsil ağıma-ya ayak uyduracağından ve birçok ülkeyle yeni iş konseyleri oluşturmak suretiyle vizyonunu daha da genişleteceğinden ve üstlenmiş olduğu önemli misyonu hakkıyla ifa edeceğinden eminim.

Hâlen G-20 üyesi ve yükselen bir donör ülke olarak dünyanın 16. ekonomisi olan Türkiye’nin 2023 yılında dünyanın ilk 10 ekonomisi arasına girmesi hedefi doğrultusunda,

özel sektör ağırlıklı, rekabeti ve yaratıcılığı ön plana çıkaran, piyasa ekonomisinin bütün kurum ve kurallarıyla işlediği bir ekonomi yaratma yolunda hızla ilerliyoruz. Bu gücümü-zü ve tecrübelerimizi başta komşularımız olmak üzere yakın çevremizdeki bütün bölge ülkeleriyle paylaşmak suretiyle, ortak istikrar, barış ve refah alanları oluşturmayı amaçlıyoruz. Bu amaçlarımız doğrultusunda DEİK’in bugüne kadar olduğu gibi, bundan sonra da ülkemizin küresel düzeyde kaydedeceği ekonomik başarılarla önemli katkı sağlayacağına inanıyorum.

■ Ferit Şahenk

Bence DEİK yaptığı işi çok iyi yapıyor. İş konseylerinin başkan ve yönetim kurulu üyelerinin hepsi ismiyle, cismiyle, azmiyle, bilgisiyle çok önemli şahsiyetler. Bir kere bu DEİK’in kalitesinin bir göstergesi. İkincisi dünya ekonomilerinin gelişme trendine paralel olarak, gelişen ülkelere yönelik biraz daha fazla çalışma yapılabilir. Bu gelişen ülkelerle ilgili, tamamen buna odaklanacak özel bir komite kurulabilir. Bunu “gelişen ekonomiler” adı altında yapabilir, bununla ilgili DEİK’in içinde bir çalışma grubu oluşturabiliriz. Zaten DEİK’in kendi içinde çok iyi bir bürokrasisi var. Oraya biraz daha destek çıkarak bir ekonomik çalışma grubu oluşturulabilir. Diğer taraftan dünyada demografik yapı ne şekilde geliyor? Çünkü insan ve ticaret el ele gidiyor. Bunlarla ilgili bir şeyler yapılabilir mi, biraz da buna bakmak lazım. Aslında bunlar memleket bazında yapılıyor. Fakat belirli kümeler oluşturup memleket bazının dışına çıkmak ayrı bir beyin jimnastiği gerektireceğinden, yeni bir düşünme yapısı ve bizim görmediğimiz yeni şeyler getirebilir.

■ Abdülkadir Taçyıldız

Türkiye’de yurtdışındaki ticari temsilciliklerin faaliyetlerine ek olarak DEİK’in de aralarında yer aldığı pek çok özel sektör ve kamu kuruluşu, Türkiye’nin dış ekonomik ilişkilerinin geliştirilmesi yolunda yoğun faaliyetler sürdürmektedir. Bununla birlikte söz konusu kuruluşlar arasında koordinasyon ve işbirliği sağlanması, etkili bir dış ekonomik ilişkiler stratejisi geliştirilmesi için önemlidir. DEİK’in misyonu ekonomik hayatın her alanını kapsamakta olduğundan, bu tür mekanizmaların oluşturulması halinde kurumlar arası koordinasyonda öncü rol oynaması beklenebilir.

■ Hüseyin Ersin Takla

DEİK’in vizyonu, reel manada işbirliği sağlanabilecek potansiyel ülkelere yönelmek olmalıdır. İş konseylerini sadece sayıca arttırmak olmamalıdır. Misyonu ise bu tip potansiyel ülkeleri araştırmak, tespit etmek ve proaktif hale gelmek olmalıdır. Bu meyanda TUSKON, Başbakanlık Ajansı, İMMB, İhracatçılar Birliği gibi kuruluşlar da neredeyse aynı misyonu üstlenmiş görünmektedir. Bu görünüm karşı tarafın muhatap seçiminde ciddi tereddütlere sebep olmaktadır. Kanaatimce bu konuda bir işbölümü son derece büyük önem arz etmektedir. Ayrıca DEİK, işbirliği yapılması faydalı görülen ülkelere izlenecek strateji için devletin ilgili birimleriyle eşgüdümü sağlamalıdır.

■ Turgay Tanes

DEİK'in üstlenmesi gereken başlıca misyonun; Türkiye'nin yabancı ülkelerle olan ekonomik, ticari, sınai ve mali ilişkilerini izleyerek, bu ilişkilerin kurulmasına ve geliştirilmesine yardımcı olacak tüm organizasyonlara destek sağlamak olması gerektiğini düşünüyoruz. DEİK, geliştirilecek tüm stratejilere, uygulanacak tüm politikalara aktif katılım sağlayarak gerek görüş bildirme, gerekse düzenlemelerin yapılması hususunda öncü olmalıdır. Dış ülkelerle kurulacak olan işbirliklerinin yanı sıra ticaret ağının genişletilmesine ve yeni pazar olanaklarının piyasaya sunulmasına yardımcı olarak, ülke ekonomisinde lokomotif görevi gören gayrimenkul gibi sektörlerle farklı vizyonlar kazandırmalıdır.

■ Şarkı Tara

DEİK'in en baştaki görev tanımından bugüne bazı farklılıklar, gelişmeler olmuştur. Konsey başkanlarının daha çok sorumluluk olarak çalışmaları gerekmektedir. Onlara bu imkânı büyük ölçüde vermek zaruridir.

■ Tamer Taşkın

DEİK her geçen gün kurduğu yeni iş konseyleri ile Türk işadamlarının ve sanayisinin diğer ülkelerle ilişkilerini geliştirmektedir. Bir yıl içinde yapılan başarılı hizmetler inanılmaz derecede çoktur ve artmaya da devam etmek zorundadır. Hem ülke iş konseylerinin çeşitlenmesi, hem de iş konseyi içinde aktivitelerin çoğaltılması başlıca hedeftir. DEİK, seçilen başkanlarından ve yönetim kurulu üyelerinden bu yönde fedakârca çalışma beklemektedir.

Ancak ihracat yapılan ülkelerin çeşitlenmesiyle birlikte, kurulacak iş konseylerine hedef ülkelerle iş yapan işadamları bulmanın zorluğu, karşı ülkedeki oda organizasyonlarının güçlü olmaması ve hatta iş konseyi sorumlusu bulunmaması, günümüzün çözülmesi gereken sorunları arasındadır.

Dünyadaki bütün ülkelere Türkiye'de DEİK adında bir organizasyon olduğu öğretilmeli, gelecek her işadamına hizmet sunulacağı ve bu kanalla Türkiye'de her şehirdeki her çeşit sektöre ulaşılabileceği anlatılmalıdır. DEİK'in tanıtımı sadece dışarıda değil, yurtiçinde de artırılmalı ve üye sayısı en az 10 binler seviyesinde olmalıdır. DEİK ilişkileri Türklere sadece ihracatı geliştirmeyi sağlamamalı, Türklerin dünyanın her yerinde yatırımcı ve işadamı olarak boy göstermelerine olanak sağlamalıdır.

■ Ahmet Toygar

DEİK'in kuruluş felsefesi fevkalade doğru olarak saptanmış olup Türkiye'yi, Türk iş insanını ve onların yönettiği şirketleri dünyaya tanıtarak, karşılıklı ticaretin gelişmesini sağlamak olmuştur. Bu strateji aynen devam ettirilmelidir. Ancak DEİK'in TOBB çatısı altında bulunması, bazen kurumlar arası menfaat ve güç gösterilerine sahne olmasına ve DEİK'in kuruluş amacından uzaklaşmasına yol açabilmektedir.

Diğer taraftan DEİK'e üye olan şirketler DEİK'te görev alan temsilcilerini dikkatli

seçmeli ve onlardan görevleri süresince önce ülke, sonra şirketleri için yararlı olacak girişimlerde bulunmalarını istemelidir.

■ Çiğdem Tüzün

DEİK yıllar içinde ülke bazında çok ciddi bir uzmanlık kazandı. DEİK'in zayıf noktası, ülke-sektör eşleştirmesini yeterince yapamaması. DEİK'in ilk yıllarında iş konseyi sayısı azdı, insanlar hakikaten gönüllü çalışıyordu yürütme kurullarında. Her iş konseyinin yürütme kurulunda değişik sektörlerden temsilciler olmasına dikkat edilirdi. Dolayısıyla ülke ve sektör bilgisi o masada bir araya getirilir, yürütme kurulunun katkısıyla işin sektörel boyutu da ele alınırdı. Sonra giderek yönetim kurulları bu şekilde çalışmaz olunca, iş büyüyünce, DEİK'te bölgesel uzmanlaşmaya gidilip sektör uzmanı olmayınca, bir ayak zayıf kalmaya başladı. Yeni yapılanma sırasında içeride bu ihtiyaca yönelik olarak sektör komitelerinin de kurulması gündeme gelmişti. Bugün de, şayet DEİK kendi içinde sektörel komiteleri oluşturup, iş konseyleri ile birlikte çalıştırabilirse, "Hangi ülke ile hangi sektörlerde ne gibi işbirliği olanakları var?" sorusuna çok daha iyi cevap vererek iş dünyası için yol gösterici bir rol oynayabilir.

İkinci ihtiyaç, araştırma biriminin güçlendirilmesi, firmalara adeta yatırım danışmanlığı hizmeti verilmesi. Bunun için bu birimde çalışmayı diğer birimlere göre cazip hale getirecek teşvik mekanizmalarının devreye sokulması gerekir diye düşünüyorum. Burada amaç, büyük şirketlerin, holdinglerin kendi içlerinde yaptığı araştırmalara benzer şekilde, firmaların ihtiyaç duyduğu ama KOBİ'lerin kendi bünyelerinde gerçekleştiremediği, dış ilişkilerde stratejiye yönelik çalışmaları üreterek orta ölçekli şirketlerin kullanımına sunmak olmalı.

Dolayısıyla, "sektör ve ülke eşleştirmesi"ni yapabilmek çok önemli., yurtdışına açılmak isteyen bir şirkete, o şirketin özellikleri dikkate alınarak, DEİK tarafından "Senin şu ülkelerde, şu tür şansların olabilir" denebilmesi gerekir.. Yani bir tür ön danışmanlık hizmetinin verilebilmesi bunu da bence DEİK ücret karşılığı yaparak bütçesine de katkıda bulunmalı.

■ Osman Ulagay

Türkiye'nin dış ekonomik ilişkilerini geliştirmek için hem ülkeyi yönetenlere, hem "parmağı taşın altında" olan özel sektör kuruluşlarına, hem de sivil toplum kuruluşlarına ve eğitim kurumlarına önemli görevler düşüyor. DEİK'in, yıllar içinde oluşturduğu bilgi ve deneyim birikimiyle ve dünyanın dört bir yanında geliştirmiş olduğu ilişki ağlarıyla bu süreçte kritik rol oynayacak bir konumda bulunduğunu düşünüyorum. DEİK'in, geleceğe dönük vizyonunu tanımlarken, büyük küresel değişimi öncelikle dikkate alması gerekir.

■ Oktay Varlier

DEİK'te bence fonksiyonların artık biraz daha farklı bir boyuta taşınması gerekiyor. Olaya BDT ülkeleri çerçevesinde baktığımız vakit, basından izlediğim kadarıyla TUSKON gibi kuruluşlar çok daha etkin ve aktif olmaya başladı. Bunun da arkasında zannediyorum,

birincisi Anadolu'daki sermaye; ikincisi hükümetlerle ilişkiler var. DEİK bu konuda oldukça geri planda kalmış görünüyor. Öyle ki DEİK'in sadece protokol görevleri varmış, sadece belli bakanlara eşlik eden bir durumdaymış gibi bir görüntüsü var. Bunu silmesi kolay değil. Bence bu konuda DEİK'in, belki TUSKON'la da işbirliği yapıp, kendi birikimlerini bizim "Anadolu sermayesi" dediğimiz, değişen, dışa açılan sermayeye aktarması ve bu ülkelere daha fazla girmesini sağlayan bir yönteme dönüştürmesi lazım.

İkincisi, Organize Sanayi Bölgeleri konusunda bir öncülük yapan DEİK'in, bunun arkasını getirmesi lazım. Yani Odalar Birliği'yle, KOSGEB'le, Sanayi Bakanlığı'yla işbirliği yaparak, öncelikle BDT ülkelerinde –tabii yeni ülkelerde de– Organize Sanayi Bölgeleri'nin kurulmasını sağlayabilir. DEİK, Türkiye'nin daha evvel ekonomik, ticari ve siyasi ilişkilerinin çok yoğun olmadığı ülkelerde ilk adımı atmakta son derece başarılı oldu. Şimdi yine bu tür ülkelerle –bunlar Afrika, Uzakdoğu, Güney Amerika ülkeleri olabilir– iş ilişkilerini kurmakta öncülük yapabilir. Çünkü DEİK'in çok ciddi bir altyapısı var; bu işin nasıl yapılacağını, organizasyonun nasıl olacağını çok iyi biliyor. Ama DEİK'in eksik kalan tarafı, bunun altını dolduracak işadamlarını buralara götürebilme imkânı. Şimdi eskisi gibi değil DEİK. Eskiden büyük şirketler DEİK'in içinde ağırlıklı olarak yer alıyordu. Ama artık günümüzde bu şirketler kendi göbek bağlarını kendileri kesiyorlar. Dolayısıyla DEİK, İstanbul'un dışında Bursa, Gaziantep, Malatya, Kayseri, Konya, Trabzon, Mersin ve Denizli gibi potansiyel şehirlerdeki –bunları örnek olarak söylüyorum, başka iller de olabilir– yatırımcıları, işadamlarını, bu yeni ülkelerdeki muhataplarıyla bir araya getirmenin yolunu aramalı.

DEİK'in biraz geri planda kalmasında tabii siyasi nedenler de var açık konuşmak gerekirse. Hükümetin DEİK'e verdiği ağırlık da eskisi gibi değil. Eskiden çok daha yoğun bir destek vardı, şu anda yok. Bu biraz da siyasi bir tercih, benim gördüğüm kadarıyla. Tabii bu siyasi olumsuzluğun nasıl ortadan kaldırılacağı ayrı bir konu. O konu DEİK'i aşılıyor açıkçası.

■ Ahmet Yakıcı

Dış ekonomik ve ticari ilişkilerimizi geliştirmek için kamu kesimi ile özel sektör uzun süredir elbirliğiyle çalışmalarını sürdürmekte ve başarılı sonuçlar almaktadır. Bu noktada kamu kesimi, dış ekonomik ve ticari ilişkilerimizde izlenecek politika ve öncelikleri belirleyip stratejileri oluşturarak, pratikte özel sektörümüzce yürütülen ilişkilerin çerçevesini çizmekte; özel sektörümüzün yabancı ülkeler nezdinde karşılaştıkları sorunların çözümünü için çalışmaktadır.

Kurulduğu günden beri DEİK, sanayimizin yurtdışı pazarlara açılması, sektör temelli işbirliği imkânlarının geliştirilmesi ve iş fırsatlarının ortaya çıkarılıp değerlendirilmesi gibi hususlarda ülkemize önemli hizmetlerde bulunmuş bir kuruluş olagelmıştır.

Cumhuriyetimizin kuruluşunun 100. yıldönümü olan 2023 yılında 500 milyar dolar ihracat hedefine ulaşabilmemiz için üretimimizi ihracata dönük olarak seferber etmemiz, ihracat bilincini artırmamız, ihracat yapmayı sanayicilerimiz için daha risksiz ve sorunsuz

bir faaliyet haline getirmemiz gerekmektedir. Bu itibarla, ihracatçılarımızın yurtdışı pazarlarda karşılaştıkları sorunların her platformda öncelikli olarak dile getirilmesi gerekmektedir. Bu bağlamda, DEİK'e bağlı olarak faaliyet gösteren iş konseylerinde ihracat potansiyeli olan sektör temsilcilerimizin daha aktif yer almasında fayda görüyorum.

Burada önemli olan bir diğer husus da, ekonomik ve ticari ilişkilerimizin geliştirilmesinde Türkiye genelinde etkin olan kuruluşlar arasında iyi işleyen bir koordinasyon ve sıkı bir işbirliğinin bulunmasıdır. 500 milyar dolar ihracat hedefine ulaşmak için takım oyunu içinde hareket etmemiz gerekmektedir.

■ Murat Yalçıntaş

Geleceği tasarlamak, günümüzde üretilen fikirlerin sürdürülebilir kılınmasını şart koşan bir süreçtir. Dolayısıyla DEİK, Türk özel sektörü adına geleceği tasarlayan, yeni ve farklı stratejilerle işadamlarımızın önünü açan bir kurum olmaya devam etmelidir. Bu doğrultuda DEİK, dış pazarlara sunulan ürün çeşitliliğini artırmalı, faaliyetlerinin içeriğini de çeşitlendirmelidir.

Buna ilaveten, ülkemiz ekonomisinin esas gücü olan KOBİ'lerimizin dış pazarlara açılmasında ve uluslararası rekabete açık hale gelmesinde de etkin olmak durumundadır. Türkiye'nin ekonomik kalkınması sadece büyük şirketlerinin dışa açılmasıyla bağlantılı değildir. Türkiye, aynı oranda KOBİ'lerine de küresel rekabette yer edindirecek önlemler geliştirmelidir. İşte DEİK'in, ekonomik geleceğimizi dönüştürecek faaliyetlerinden biri de budur.

Sonuç olarak şunu söylemek isterim: DEİK'in esas rolü, güçlü ekonomik rüzgârlar estirmektir. Öyle ki DEİK'in estirdiği bu rüzgârlar, ortaya koyduğu güçlü vizyonlar, daha çok Türk firmasını dünyanın dört bir yanına sürükleyecek ve oralarda köklü hale getirecektir.

■ Ender Yorgancılar

Türkiye'nin dış ekonomik ilişkilerine katkı sağlamak anlamında, ihracat yapan sanayicimizden yabancı ülkede müteşebbis olan vatandaşımıza, devletten sivil toplum kuruluşlarına kadar birçok ilgili kesime görevler düşmektedir. Ancak bunlar arasında en önemlisi, Dışişleri Bakanlığı, Dış Ticaret Müsteşarlığı ve DEİK gibi çok önemli uzman kurumların koordinasyonu ile yapılan çalışmalardır.

Küresel entegrasyonun hızla geliştiği ve değiştiği bir dönemde, firmalarımızın dış pazarlara yönelmesinde değerli katkılar sağlayan DEİK önemli bir konumdadır. Çok kullanılan bir tabir olan "global oyuncu" olmanın yolunu kolaylaştıran DEİK, ortaya koyduğu faaliyetleriyle dış ekonomik ilişkilerdeki etkin rolünü de gözler önüne sermektedir. Türk ekonomi çevreleri ile dünyanın önde gelen isimlerini buluşturan DEİK'in, daralan talep karşısında sorumluluğunun da arttığı inancındayım.

İçinde bulunduğumuz süreç, DEİK gibi kurumlara daha çok gereksinim olacağının göstergesidir. O nedenle ki DEİK ve bakanlıklar düzeyinde yapılacak işbirliklerine her zamankinden daha çok ihtiyaç duymaktayız. DEİK'in; ülkenin en büyük sivil toplum

kuruluşu olan TOBB bünyesinde bulunmasını bu anlamda Türkiye'nin dış ekonomik ilişkilerinin geliştirilmesi açısından büyük şans olarak görmekteyim. DEİK'in bölgesel bazda uluslararası ilişkilerini hızla değişik şehirlere yönlendirmesinin de yararlı olacağı inancındayım.

DEİK tarafından yapılan faaliyetlerin, Türkiye'nin dünyanın en büyük 10 ekonomisi arasına girme hedefiyle bağdaşması ve bu hedefi gerçekleştirme yolunda sağlayacağı başarılar, DEİK'in en büyük hedefi olmalıdır.

■ Erkut Yücaoğlu

İlk etapta TOBB, DEİK, TUSKON gibi kurumların bir koordinasyon içinde ve işbölümü yaparak dış ekonomik ilişkileri yürütmesi ele alınmalıdır. TOBB ve DEİK karşılıklı yatırım projelerine daha etkin olarak müdahale edebilmeli ve hükümet nezdinde bu politikaların gereği olan düzenlemelerin yapılması sağlanmalıdır. TOBB ve DEİK aynı zamanda Türkiye'nin üretim ve rekabet gücünün artırılmasına yönelik bir vizyon içerisinde çalışmalıdır. İstihdamın artması ve dış ticaret açığının azaltılması uzun yıllar Türkiye'nin ana öncelikleri olmaya devam edecektir. Türkiye'de üretim ve yatırımların artırılması için vergi sistemimizin tümüyle gözden geçirilmesi, ekonomik faaliyetler ve katma değer (milli gelir) artırılması için hükümetle yakın çalışmalar yürütülmesi gerekecektir.

■ Uğur Yüce

DEİK'in kuruluşu çok doğru, gerekli ve sağlıklı bir düşünceye dayanmaktadır. Ne yazık ki Türkiye'de kişi ve kurumlar arası çekişmeler, DEİK'i amacından ve hedefinden tamamen saptırmıştır. Geçmişte DEİK, kendisini oluşturan kurumların dış ekonomik platformunu oluşturmuşken, bugün TUSİAD ile TOBB'un anlamsız ve gereksiz çekişmeleri sonucunda TOBB'un dış ilişkilerinin protokol düzeyinde düzenleyicisi ve organizatörü konumuna indirgenmiştir.

DEİK, Türkiye'nin dışı açılma sürecinde çok önemli bir rol oynamıştı. Böyle bir platforma çok ihtiyaç vardı ve bu ihtiyacı DEİK tam anlamıyla karşılamıştı. DEİK, yeniden bu kimliğine kavuşturulmalıdır. Edinilen deneyim ve birikimle gerçekleştirilecek bir yeniden yapılanmayla bu hedefe ulaşılabilir.

■ Ayhan Zeytinoğlu

Dış ekonomik ilişkilerin geliştirilmesinde muhakkak siyasi iradenin çok büyük bir önemi vardır. Gerçekleştirilen serbest ticaret anlaşmaları ve vize çalışmaları, bu faaliyetlerin başında gelmektedir. Atılan bu adımların geliştirilmesi görevi biz odalara, derneklere ve diğer kurumlara düşmektedir. Bu kapsamda DEİK gerçekleştirdiği faaliyetleri odalara ve diğer kurum ve kuruluşlara anlatmalı, çalışmaların yayılmasını sağlamalıdır.

Ülkemiz batıda Avrupa gibi gelişmiş bir ekonominin yanında, doğuda tüm dünyanın dikkatini çekmekte olan bir bölgede yer almaktadır. Bu avantajın kullanılmasında tüm kesimler ortak hareket etmeli ve maksimum fayda sağlanmalıdır. Odalar olarak her zaman

üyelerimize keşfedilmemiş yeni pazarlar bulmakta, bu pazarlarda herkesten önce yer almak için yeni projeler geliştirmekteyiz. Sanayicilerimizin ihtiyaçları doğrultusunda uluslararası örgütlenmelerde yer alınmakta, farklı odalar ile işbirliklerine gidilmekte, çeşitli projeler yürütülmektedir. Bu çalışmalar, ülkemizin girişimci ruhu ile birleşince girişimcilerimiz dünyanın birçok yerinde farklı faaliyetler sürdürür hale gelmiştir.

Odalarımızın gerçekleştirdiği faaliyetlerin yanında özellikle DEİK'e, girişimcilerimizin uluslararası faaliyetlerinin geliştirilmesinde büyük görev düşmektedir. Açılacak yeni yurtdışı ofisleri, yurtdışında gerçekleştirilecek yeni işbirlikleri, girişimcilerimizin yeni pazarlara açılmasında büyük faydalar sağlayacaktır. Tüm bunların yanı sıra gerçekleştirilen ülke tanıtım toplantıları, ikili iş görüşmeleri, fuar organizasyonları ve diğer toplantılar ile dışı açılma sürecimize büyük katkılar yapmaktadır. Bu faaliyetlerin tüm kesimler tarafından desteklenmesi, özellikle devlet tarafından desteklenmesi büyük önem arz etmektedir. Bugün olduğu gibi gelecekte de iş dünyamızın ihtiyaç duyduğu işbirliklerini geliştirmek, Türk iş dünyasının dışı açılımını kolaylaştırıcı ve koordine edici kuruluş olarak misyonunu belirleyen DEİK, vizyonunu "küresel dünyada sınır tanımadan tüm ülke vitrinlerinde 'Made in Turkey' yazan ürünlerin sergilendiği bir gelecek" olarak belirlemelidir.

■ Yavuz Zeytinoğlu

25 sene önceki dünya ile bugünkü dünya arasında çok fark var. Bugünkü internet ortamı ve bilgi edinme şansı, 25 sene önceki durumdan oldukça farklı. Dolayısıyla biz hâlâ 25 sene önceki dünya ile hareket edemeyiz. O gün için, hatta bizim icra kurulunda olduğumuz 10 sene öncesinde bile bilgiye ulaşmak bugüne göre çok daha zordu. Ama bugün hangi şirketin bilgilerine ulaşmak istiyorsanız ulaşırsınız. Hatta bırakın şirketi, bana birisi geliyor, kartvizitini veriyor, kapıdan çıkmadan bakıyorum, adamın nerede okuduğunu, nerede doktora yaptığını, ondan evvel hangi şirketlerde çalıştığını öğreniyorum. Yani bu kadar kolaylaştı. Oysa bizim 10 sene önceki düşüncemiz, "bütün bilgiler DEİK'te olsun, DEİK herkesi bilgilendirsın" şeklindeydi.

Diğer taraftan dış ticaret çok dinamikleşti, çok daha cihanşümul hale geldi. Benim bir şirketim Peru'ya mal satıyor internet üzerinden. Peru neresi? Hayatımda gitmedim. Hiçbir satıcımız gitmedi. Adam da bize gelmedi. Ama bizim adımızı internette bulmuş, biz de adama mal gönderiyoruz.

Demek ki bilgiye ulaşım bugün çok önemli. Bizim muhakkak bu yaptığımız ülke analizlerini daha da derinleştirmemiz gerekiyor. DEİK'in buralarda yol açıcı olması gerekiyor. Bundan sonra benim DEİK'ten beklediğim ilk olarak analizleri çok sağlam olarak geliştirmesi, dünyanın neresinde neler olduğu, neler olacağı konusunda bizi bilgilendirmesi. Peki dünyada bu analizleri yapabilecek kapasitede insanlar var mı? Her analiz yalanlama, yanlış çıkma riskiyle karşı karşıyadır. 10-13 ay önce çok büyük bir Amerikan bankasının dolarla ilgili analizlerini okudum. "Yıl sonuna kadar 119'a düşecek" diyordu, bugün 140 oldu. Peki yanlış mıydı? Hayır, o günün koşullarında o doğrudu. Dolayısıyla, bir analizi yapıp da ondan sonra sırtüstü yatmayacaksın. OECD bile her üç ayda bir tahminlerini yeniliyor.

Analiz, hava tahmini gibi bir şey. O günkü koşullarda bu böyle olacak. Ama o koşulları değiştirecek en ufak bir olay, bir yerdeki bir kelebeğin kanat çırpması, bu tahminleri değiştirir. Önemli olan o kelebeğin kanat çırpacağı anda onu görüp “Burada fırtına başlayacak” diyebilmek.

Ben DEİK’in ekonomik ilişkilerde böyle güçlü bir kuruluş olmasını istiyorum. DEİK ne olmalı? OECD temsilcisi Türkiye’ye geldiğinde DEİK’le oturup “Beyefendi siz Türkiye’nin geleceğiyle ilgili ne düşünüyorsunuz, dünyayla ilgili ne düşünüyorsunuz?” diyebilmeli. Bizim Türkiye’imizde iktisatçı olarak gerçekten çok değerli arkadaşlar var. DEİK onlara sorup, “Bakın, bizim tahlillerimize göre Türkiye’nin gelişmesi böyle olacak” diyebilmeli. Tabii Türkiye’yle ilgili tahliller de yapmak gerek. Bir kere bunu söylediğiniz zaman saygın bir kuruluş oluyorsunuz. Çünkü bugün OECD, bu değerlemeleriyle dünyada duruyor.

Bir kere bu saygınlığı elde ettikten sonra DEİK’in yine de ikili teması sağlayabilecek bir örgütü olmalı. Bu iş, sadece iş konseylerinin yıllık toplantısına katılmakla olmuyor. DEİK, firma bazında eşleştirme yapabilmeli. Yani bir firma buraya geldiği zaman bana, “Ben şöyle bir ortak arıyorum” diyebilmeli. Diğer taraftan DEİK’in, “Ben kablo yapıyorum, şu firmanın şu kadar kabloya ihtiyacı olduğunu biliyorum, ama bir türlü randevu alamıyorum” dediğimde benim o firmaya girmemi sağlayacak bir yapısı, gücü olmalı. Yani DEİK Türk özel sektörünün arkasında duran büyük bir güç olmalı diye düşünüyorum.

İsimler dizini

Abdullah II, Ürdün Kralı 95f
Acebes, Angel Martin 325
Adamkus, Valdas 165
Ahmedinejad, Mahmud 324
Ahtisaari, Martti 70, 158f
Akayev, Askar 165
Akgün, Mensur 93
Akıman, Nazmi 316, 352, 401, 443
Akın, Ebru Kunt 156
Akın, Fehmi 211, 331
Akın, Hamdi 29
Akışık, Vural 59, 154f, 214
Akilov, Akil 150
Akkan, Atıl 132
Aksay, Yasemin 140
Aksoy, Ercüment 140f, 144, 222f, 225f, 228, 262, 323, 352, 443
Aksoy, İbrahim 60, 353, 444
Aksu, Abdülkadir 213
Akyüz, Abdullah 310
Alaton, İshak 29, 328, 353, 444
Albright, Madeleine 57f
Al-Hassan, Rayya 332
Aliyev, Haydar 61, 86, 134f, 156, 207
Alkış, Erdal 321
Al-Maktoum, Muhammed bin Raşid 205
Alpkaya, Ali 136
Al-Qassimi, Fahim bin Sultan 53
Altınordu, Ersin 189, 354, 401, 445
Altınöz, Şevki 59
Arafat, Yaser 52,
Arbak, Nur 66, 88, 402, 445
Argüden, Yılmaz 59, 147, 215f, 262, 354, 445
Arıkan, Koray 59
Arıkan, Serdar 136, 218, 297, 355, 402, 448
Arıncı, Bülent 112
Arıoğlu, Başar 55, 337f, 355, 403, 448
Arif, Muhammed Rıza 146
Arkan, Alev 62
Arslan, Ali Rıza 293
Arslan, Mahmut 140
Arslan, Muzaffer 212, 356, 403, 448
Artun, Tuncay 86
Aslan, Mehmet 140, 226
Aslan, Senem 297
Aşut, Şerafettin 293
Atalay, Tamer 289
Avramopoulos, Dimitris L. 99
Aydeniz, Yusuf 299
Aydın, Mehmet 322
Aydın, Ömer 293
Aydın, Turan 93, 168
Aydoğdu, Kani 272, 356, 403, 449
Aygün, Sinan, 253
Aykar, Emre 55
Azeri, Gülsüm 293
Aznar, Maria José 79ff, 122
Babacan, Ali 216, 263, 301, 303, 305, 308, 341
Bağış, Egemen 204, 288, 313, 316
Bahçeli, Devlet 111, 113, 120
Baki, Ebru 33
Bakoyanni, Dora 341
Balkan, Mithat 66
Barak, Ehud 52
Baran, Pekin 78
Barroso, José M. D. 167
Bartholomeos I, Dimitris A. 97, 99
Barutçuoğlu, Mustafa 191, 293, 356, 449
Basiç, Baro 63
Baş, Şaban 269, 293, 356, 404, 450

Başbuğ, İlker 311
Bayar, Murad 305
Bayraktar, Hüseyin 29
Bayramoğlu, Ali 340
Bektaş, Aynur 287
Ben-Eliezer, Benyamin 328
Beqaj, Besim 303
Berker, Feyyaz 6, 9, 29, 190, 292
Berkin, Emre 59
Berkas, Faruk 63
Berlusconi, Silvio 163f
Beyreli, Ali Rahmi 85
Biden, Joe 311
Bilaloğlu, Emin Ali 314
Bilgen, Tevfik 344
Birru, Girma 299
Bizri, Wagih 148
Blair, Tony 78, 122, 162,
Bolak, Halil Doğan
Bolat, Ömer 196, 257, 357, 450
Boydak, Memduh 293, 357, 405
Boyner, Ümit 358, 406, 450
Bozatlı, Ali Nahit 304
Bozkır, Volkan 204, 358, 406, 451
Bregasi, Luan 60f
Bremer, Paul 144
Brown, Gordon 78
Burcuoğlu, Tahsin 64
Bush, George Herbert W. 18, 118
Bush, George Walker 118f, 121f, 126, 154f, 254f, 307-311
Büyükdora, Kemal 140
Büyükekeşi, Mehmet 309, 337
Camara, Manuel de la 163
Candemir, Cihan 359, 407, 451
Canevi, Yavuz 72
Carmon, Menashe 326
Cem, İsmail 34-40, 59, 113, 127, 146, 206, 265
Cemal, Hasan 153
Cengiç, Faruk 150
Cheney, Dick 151
Chirac, Jacques 73, 160

Chivu, Dimitru 92
Ciamba, Radu 92
Clinton, Bill 52, 57ff
Clinton, Hillary 268, 298, 311
Cojocaru, George 92
Coşkun, Ali 186f, 212, 407, 451
Coşkun, Osman Yıldırım 209, 359, 452
Cuka, Jorgo 89
Cvetković, Mirko 341
Çağlar, İbrahim 293, 360, 408, 452
Çağlayan, Adnan 30
Çağlayan, Zafer 71, 132, 204, 261, 263, 273, 278f, 282f, 313, 325, 337, 361
Çakır, Yılmaz 70, 117, 361, 408, 452
Çakmak, Halis Ali 191, 300, 362, 410
Çalışkan, Zeki 303
Çapar, Mustafa 132
Çelebi, Işın 70, 82f, 363, 410, 453
Çelik, Faruk 283
Çetin, Ruşen 334
Çetin, Sermet 63
Çiller, Tansu 52
Çobanoğlu, Fikret 94f, 219, 363, 453
Çolakoğlu, Hasan 77f, 132, 161, 293
Çolakoğlu, Nuri 59, 122, 135, 189, 191, 363, 411, 453
Çörtük, Kamuran 92
d'Aumale, Christian 71f
Davutoğlu, Ahmet 264, 266, 298, 311, 313, 324, 339
de Gaulle, Charles 73
Debre, Jean-Louis 161
Demir, Muhittin 140
Demirağ, Osman 50
Demiralp, Selçuk 109
Demirel, Süleyman 58, 63f, 71, 73ff, 91, 96, 206, 364, 412

Demirtaş, Ekrem 75, 344, 365, 412, 454
Demiryürek, Nejdett 289
Denemeç, Reha 164
Dereli, Varol 300
Derviş, Kemal 25, 109f, 113f, 123, 128, 148, 365, 413
Dinçer, Haluk 128, 216, 268, 308f, 311ff, 365, 455
Dink, Hrant 306f
Dişli, Şaban 164
Doğru, Necip Naci 366
Dondoux, Jacques 72
Dostum, Raşit 137
Doyran, Turgut 146, 149, 367, 413
Duna, Cem 77
Dural, Murad 59
Düzenli, Nedim 289
Dyck, Eugène van 156f
Ebu-Karş, Süleyman 53
Ecevit, Bülent 22f, 34, 41f, 58, 61, 73f, 108f, 111ff, 124, 151ff, 194, 265, 436
Eczacıbaşı, Bülent 292
Eczacıbaşı, Pınar 315, 367, 455
Ege, Yavuz 66
Egeli, Selim 47, 293, 341, 344
Egeli, Şerif 52ff, 59, 78, 95f, 145, 155, 189, 191, 215f, 327, 367, 413, 456
Egemen, M. Yalçın 368, 456
Eğilmez, Mahfi, 114
Eke, Cenap 368, 414, 457
Eken, Aykut 206, 209f, 278f, 301, 368, 457
Ekren, Nazım 263, 288
El-Abyad, Salim Muhammed 304
El-Bambi, Hamdi 50
El-Beşir, Ömer Hasan Ahmed 302
El-Maliki, Nuri 205, 226
El-Masri, Muhammed 293

El-Nafi, Fahad Hamad 340	Garipov, Valeri 50	Havel, Vaclav 65	Kayhan, Muharrem 48	Kurt, K. Nail 382, 426, 468	Mitterand, François 73
El-Sabah, Sabah El-Ahmet 211, 331	Gates, Robert 306	Hayek, Amir 84	Kent, Muhtar 151, 285, 287, 398, 423, 465	Kurtoviç, Mirsat 63	Mroz, John Edwin 48
El-Tawil, Said 90	Gemici, Hasan 65	Henriksen, Svend 52	Kırdar, Ömer 53, 287	Kutan, Recai 112	Mullen, Mike 311
El-Thani, Hamad bin Cassım 302ff	Gigin, Murat 77	Hisarcıklıoğlu, M. Rifat 44, 131ff, 142, 144, 151, 163f, 191f, 196, 200, 208, 217, 229f, 240, 270, 285-90, 292, 295, 303, 319, 324, 329, 332f, 337f, 342, 353, 374, 419, 463	Kızıldemir, Başak 209	Küçük, Tanıl 261, 382, 426, 469	Muntasır, Şaban 304
Entari, Feridun 145	Gosuin, Didier 157	Hitay, Mehmet Emin 420, 463	Kibar, Ali 87f, 293, 377, 466	Kwasniewski, Aleksander 91	Musa, Amr 205f
Erbakan, Necmettin 146	Gowaili, Ahmed 90	Huntington, Samuel 120, 127	Kilci, Hasan Ali 293, 378, 423, 466	Lavidas, Athanase 97	Mübarek, Hüsnü 90
Erbakan, Sabri 162	Gökyayla, Fahri 371, 418, 460	Hüseyin, Saddam 154, 267	Ki-Mun, Ban 254	Lazaris, Christodoulos 170	Nalbantyan, Edvard 298
Erdem, Zeynel Abidin 80, 116, 132, 140ff, 163, 212, 229, 293, 309, 326, 369	Gökyiğit, Nihat 38, 49f, 70, 83, 132, 135, 187, 289, 292, 372, 461	Hüseyin, Ürdün Kralı 96, 267, Hüseyini, Seyid Şemseddin 325	Knutson, Gar 148	Lebedev, Alexander 167	Nathan, Sellapan R. 227
Erdikler, Şaban 414, 458	Gömdeniz, Sefa 53, 242f	Iliescu, Ion 134	Koca, Mustafa 379, 424, 467	Lenoir, Noelle 161	Nazarbayev, Nursultan 164f, 233
Erdoğan, Recep Tayyip 44f, 112, 146, 149, 150, 155, 158, 163-69, 202, 207, 209, 212f, 220, 229ff, 237, 240, 253, 257f, 261, 263f, 279, 287f, 291, 294, 298f, 311, 313, 316, 319, 325f, 328, 332f, 337ff, 341	Gönensay, Emre 203, 372, 418, 461	Irvalı, Ali 334	Kocabıyık, Asım 29	Loğoğlu, Faruk 129, 144, 155, 201, 214 306, 383, 469	Neyzi, Mehmet Ali 140f, 384, 429, 470
Eren, Erdal 292	Gönül, Vecdi 214, 311, 313	Işıkara, Ahmet Mete 92	Kocaoğlu, Aziz 344	Lugar, Richard 306	Nommaz, Aaron 167, 384, 429, 470
Erez, Yalım 188	Güler, Hilmi 164, 323	İnanır, Samet 375, 421, 464	Koç, Ali 215f, 307f	Macun, Cengiz 237, 334, 383, 427, 469	Nuhoğlu, Çetin 144, 224
Ergün, Nihat 263, 271, 333, 369, 417, 459	Güneri, Asaf 48	İvanov, İgor 168f	Koç, Rahmi 47, 97, 292f, 398	Makati, Necib 148	Obama, Barack H. 154, 306, 308-312, 342
Eriş, Meral Gezgin 48, 71, 74, 132	Günel, Şükrü Sina 137	Janota, Eduard 316	Koçoğlu, Mehmet Şükrü, 379, 425	Malatyalı, Kenan 319, 427, 470	Oğuz, Okan 28
Erkan, Hüseyin 86, 112, 119, 252, 370, 459	Gürtuna, Ali Müfit 59, 78, 99, 164	Jirinovsky, Vladimir 169f	Kohen, Sami 124	Mangush, Muhammed 304	Okyay, Zeynep Bodur 163f, 293
Erkin, Tuğrul 27, 31f, 88f, 94, 132, 134, 136f, 164, 166, 208, 263, 293, 297f, 320, 336, 370, 460	Gür, Turgut 237ff, 336f	Johnston, Donald 72	Korac, Slobodan 150	Mansfield, Zuhul 156, 287, 293, 333	Onay, Yavuz 66f, 219f, 318, 319
Erkinoviç, Şaykov 334	Güral, İsmet 373, 419, 462	Jorge, Miguel 316	Korkmaz, Alpaslan 313	Martin, Clive 78	Orbán, Viktor 88f, 166
Erman, Aydemir 148	Gürel, Şükrü Sina 137	Kabaloğlu, Haluk 202f, 272, 376, 421, 464	Koşmaz, Bülent 132, 292, 380, 425, 467	Matheu, Joan Clos 326	Orlando, Rosolino 163
Erol, Devrim 69	Gürtuna, Ali Müfit 59, 78, 99, 164	Kahil, Adnan 89	Kotev, Dordi 89,	Matolcsy, György 89	Osadchy, Sergey 167
Ersümer, Cumhur 50, 58, 67	Gürün, Kâmuran 73	Kamhi, Cefi 82, 321	Koutsikos, Panagiotis 98, 170	McCain, John 309	Otri, Naji 338
Esad, Beşar 39, 149, 267, 338f	Güvendiren, Ekrem 82, 84, 163, 328	Kamhi, Jak 44, 73, 159, 292	Koyuncuoğlu, Turgut 74, 380, 426, 468	McUnfraidh, Anton 79	Ökçün, Ahmet 144
Esad, Hafız 38f, 267	Habbab, Mehmet 148, 234f, 265, 267, 293, 323, 331, 332, 373, 462	Kamushi, Nagi 228f	Kozlu, Cem 292, 337	Medvedev, Dimitri 337	Öksüz, Enis 73
Farayalı, Begümhan Doğan 216	Hacioğlu, Memduh 132	Kanbak, Yılmaz 76	Köksal, Sönmez 72, 221	Melektosun, Tuncay 50, 60, 428, 470	Öktem, Ali Vural 156
Fassino, Piero 85	Halefoğlu, Melih 140f	Kandemir, Nüzhet 56	Kölük, İsmail 59	Mengü, Tevfik 144	Ökütçü, Davut 45, 59, 201, 429, 471
Fathalla, Mehdi 90	Han, Duck-Soo 87f	Karamancı, Fatih 338	Köseoğlu, Zeki 51	Menon, Vanu Gopala 131	Önel, Aslan 132, 233
Fleihan, Basil 148	Hariri, Refik 148	Karamanlis, Kostas 341, 343	Kuangyi, Yao 66	Meral, Rızanur 337	Öner, Erhan 80
Fröhlich, Zlatan 74, 322	Hariri, Saad 332f	Karzar, Hamid 121, 137, 217f	Kuchma, Leonid 134	Merkel, Angela D. 314	Öngör, Akın 29, 56, 59, 78, 111, 114, 120, 152f, 191, 193f, 259, 384, 471
Gali, Yusuf Butros 90	Hassan, Bahaeddin 338	Kasowski, Aldo 44, 71, 132, 159f, 162, 198, 309, 317, 328, 337	Kudatgobilik, Tuğrul 261	Merzeci, Osman 59	Özal, Aysel 59
Garih, Üzeyir 156f	Hassouneh, Kemal 54	Kassebaum, Nancy 57f	Kula, Adem 334	Mesić, Stjepan 322,	Özal, Turgut 35, 38, 80, 158, 192
	Hatakeyama, Noboru 87	Katsav, Moshe 163	Kurdoğlu, Çelik 74, 83, 98, 132, 322	Mete, Halim 132, 293, 341	Özaydemir, Savaş M. 132, 279, 385, 429, 472
	Hatemi, Muhammed 145	Kavala, Bahar 377, 422, 465	Kurdoğlu, Korhan 216, 293, 382, 468	Meydani, Recep 60,	Özden, Süreyya Yücel 62, 140, 215, 386, 430, 473
		Kavala, Osman 48		Mincato, Vittorio 169	Özdilek, Hüseyin 293, 386, 431, 473
		Kavi, Hüsamettin 91		Miras, Fuat 96, 131	Özdoğru, Çağatay 387, 431, 473
		Kayalar, Tuncer 422, 465		Miro, Mustafa 149	
				Mirzaoğlu, Ramazan 131	
				Mitchell, Lay 79	

Özgentürk, Jale 310,	Sabancı, Ömer 161f	Şahenk, Ferit 43, 108, 125, 216f,	Tüzün, Çiğdem 6, 60ff, 98, 132,	Yakıcı, Ahmet 274, 276, 395, 437,	Yırcalı, Rona 9, 46, 81, 132, 142f,
Özilhan, Tuncay 44, 152, 262, 329	Sabancı, Özdemir 63, 123, 156	262, 292f, 305, 307f, 313f, 392,	190, 394, 436, 479	480	151, 153, 157, 197, 213, 217,
Özince, Ersin 387, 431	Sabancı, Sakıp 29	477	Ulagay, Osman 21, 394, 436, 479	Yakovlev, Vladimir 169f	234, 258, 261ff, 268, 274, 281f,
Özkan, Hüsamettin 64, 94, 113	Sadi, Rafael 326	Şehristani, Hüseyin 323	Uluğbay, Hikmet 73, 92	Yalçındağ, Arzuhan Doğan 257,	286f, 291f, 299, 314f, 331, 353,
Özkan, Tunç 289	Saidov, Sarif S. 150	Şener, Abdüllatif 164	Ulusoy, Ali Osman 132, 145f, 228,	287	397
Öztangut, E. Nevzat 387, 473	Salih, Muhammed Mehdi 141	Şensoy, Nabi 167, 307	324	Yalçıntaş, Murat 199, 201, 212,	Yiğitgüden, Yurdakul 50, 62
Öztürk, Erol 76	Sanader, Ivo 322	Şer, Hasan 334	Ulusoy, Başaran 142, 292, 394	268, 396, 437, 481	Yorgancılar, Ender 398, 439, 481
Özyeğin, Hüsni 87, 317	Sanberk, Özdem 24, 26, 41, 154,	Şimşek, Mehmet 316, 329	Ulusoy, Saffet 29	Yasin, Fuad 54	Yousfi, Youcef 64
Palandöken, Bendevisi 292, 388,	390, 475	Tabba, Hamdi 96	Utkan, Necati 86	Yasin, Grigoryeviç 93	Yunus, Abdül Gafur 140
432, 474	Sanver, Üstün 62	Taçi, Haşim 303	Ülgen, Ayşe 59	Yaşar, Feyhan 397, 439	Yücaoğlu, Erkut 58, 72, 399, 440,
Pamir, Ümit 122	Sarıgül, Mustafa 164	Taçyıldız, Abdülkadir 301, 392,	Ünlü, Ahmet Şahap 150	Yazıcı, Hayati 288	482
Pangalos, Theodoros 39	Sarkozy, Nicolas 73, 221, 255	434, 477	Üzülmez, Hüseyin 322	Yazıcıoğlu, Mustafa Said 288	Yüce, Uğur 54, 70, 72f, 156f, 199,
Papandreu, Yorgo 39f, 266, 341	Sasi, Kimmo 70	Tadiç, Boris 340	Varlier, Oktay 83, 132, 139, 195,	Yeşil, Feridun 89	221, 440, 482
Peled, Pini 82	Saygun, Ergin 305f, 308	Takla, Hüseyin Ersin 206, 304,	217, 297, 395, 479	Yetiş, Nüket 295	Zahariadis, Miltiadis 98
Peng, Li 67	Sazak, Emin 140, 391, 434, 476	392, 477	Vella, Karmenu 300	Yıldırım, Binali 164, 299, 313,	Zaki, Abou 205
Peposhi, Shani 60f	Sazak, Güven 136f	Talabani, Celal 323	Veselinoviç, Radoslav 150	335, 338	Zapatero, José Luis R. 229, 325
Perçinel, Ömer 51, 389, 433, 474	Scheer, Harmut 60	Tan, Namık 312f	Vidošević, Nadan 75, 322	Yıldırım, Mehmet 84, 142	Zapsu, Cüneyd 59, 216, 313
Peres, Şimon 264, 326, 339	Schmidt, Rudolf Josef 60	Taner, Güneş 27f, 313	Vukmiroviç, Vladimir 150	Yıldırım, Salih 83	Zemin, Jiang 66f
Perigot, François 72	Schröder, Gerhard 59	Tanes, Turgay 275, 434, 478	Vural, Volkan 313	Yıldırım, Zekeriya 75f	Zenawi, Meles 298f
Perwariz, Raja Nadir 90	Schüssel, Wolfgang 155	Tantan, Sadettin 168	Wall, Stephen 162	Yıldız, Sadık 304	Zeytinoğlu, Ayhan 293, 399, 440,
Pettigrew, Pierre S. 148	Scowcroft, Brent 214, 216	Tara, Şarık 29, 47ff, 63, 69f, 97f,	Wilde, Julien de 62	Yıldız, Taner 313	482
Philippe, Brabant Dükü 157	Scowcroft, Brent 310	132, 150, 158, 201, 292, 393, 478	Wilson, Brian 77	Yılmaz, Mesut 22, 28, 57, 79, 83,	Zeytinoğlu, Yavuz 47, 54, 60, 82,
Pilavcı, Engin 136	Seillière, Ernest-Antoine 72	Tarawneh, Fayez 96	Wilson, Ross 309	87, 96	132, 140, 188, 190, 399, 441, 483
Pilge, Zeki 289	Sever, Veysel 136	Taşkın, Tamer 210, 276, 393, 478	Wolfensohn, James 151	Yılmaz, Ufuk 6, 196, 259, 277,	
Pisonero, Elena 81	Sezer, Ahmet Necdet 38, 95, 108f,	Temizel, Zekeriya 109	Xinhua, Chen 67	280, 284, 293f, 297, 345, 397	
Polat, Adnan 29	132ff, 140, 145f, 165, 207, 216,	Terzioğlu, Uğur 309			
Polenec, Andrej 55	236, 260	Thong, Minh Nguyen 131			
Poncelet, Christian 161	Shallah, Rateb 149	Tichon, Don 82			
Prodi, Romano 44, 230	Sharansky, Natan 82ff	Tiryakioğlu, Fusun 95			
Putin, Vladimir 169, 237, 337	Shevardnadze, Eduard 86, 134	Tokcan, Muhammed 168			
Quangdi, Xu 68	Silva, Luiz Inácio Lula da 279, 315	Tomiç, Neven 63			
Quin, Joyce 77	Sinirlioğlu, Feridun 202, 391, 476	Topolánek, Mirek 316			
Rabin, İzak 52	Sinyora, Fuad 148, 331f	Torunoğulları, Turgut 289			
Rafi, Amjad 91	Sirmen, Sefa 76	Toygar, Ahmet 393, 435, 478			
Ravbar, Vojka 55	Sladziç, Haris 63	Toyoda, Shoichiro 87			
Raynsford, Nick 77	Solana, Javier 40	Tudjman, Franjo 74f			
Rice, Condoleezza 126, 308	Soros, George 26	Türk, Danilo 338			
Ricica, Jan 65	Soyak, Noyan 264	Türkmenbaşı, Saparmurat 95			
Rongmin, Li 67	Stanislaw, Joseph 49	Türkoğlu, Nazif 393, 435			
Saakaşvili, Mikhail 207	Suharto 26	Tüzmen, Kürşad 55, 164, 208,			
Saatçioğlu, Germiyan 90, 334,	Svilanoviç, Goran 150	211, 214, 225, 228, 232, 238,			
389, 433, 474	Syz, David 54	262f, 287f, 291f, 295, 303, 323,			
Sabancı, Güler 29, 261f, 398	Şahbaz, Osman 289	329, 335f, 338, 353			

DIŞ DÜNYANIN ANAHTARI

DEİK

Küresel Güç Olma Yolunda Türkiye
(1997-2010)

5 kıtada yoğun ekonomik ve ticari faaliyette bulunan Türk girişimcileri, ülkemizin dünyanın ilk 10 ekonomisi arasına girme hedefinin gerçekleştirilmesi yönünde büyük katkı sağlamaktadır. Özel sektörümüzün dünyaya açılmasına öncülük eden DEİK'in çalışmaları ve işadamlarımızın yurtdışı faaliyetlerindeki desteğiyle ülkemizin gelişimine yaptığı katkıyı bundan sonra da artırarak sürdüreceğinden şüphe duymuyorum.

Abdullah Gül